NY START FÖR SVERIGE

Liberalernas landsmöte
19–21 november 2021
Linköping

Liberalerna

NY
START
FÖR
SVERIGE

Liberalernas landsmöte
19–21 november 2021
Linköping

HANDLINGAR · VOLYM 1

Föredragningslista

Verksamhetsberättelse m.m.

Partistyrelsens förslag

Förhandlingsordning

Partistyrelsens yttrande över inkomna motioner

Liberalerna

INNEHÅLL

Föredragningslista 2

Verksamhetsberättelse 3

Granskningsutskottets rapport 43

Förslag från partistyrelsen 47
PS-förslag 1: Förhandlingsordning 48
PS-förslag 2: Redaktionella ändringar i partiprogrammet 51
PS-förslag 3: Jämställdhet mellan kvinnor och män i Liberalerna 52
PS-förslag 4: Medlemsavgifter 2022 och 2023 53
PS-förslag 5: Nationell riksdagslista för utlandsröstande m.fl. 54
PS-förslag 6: Stadgeändring: Rådgivande medlems-omröstning inför val av partiordförande m.m 55
PS-förslag 7: Det glömda Sverige 57
PS-förslag 8: Kunskapslinjen – skolpolitisk rapport till landsmötet 2021 69
PS-förslag 9: Vård formad för människor – mer omtanke, på nya sätt 89

Partistyrelsens yttrande över motioner 104
A. Allmänpolitik och liberal ideologi 105
B1. Utbildning och forskning 114
B2. Kultur, idrott och civilsamhälle 131
C1. Integrationspolitik för jobb och egen försörjning 134
C2. Integrationspolitik för jämställdhet och demokratiska värderingar 139
D1. Klimat, energi, miljö- och naturvård 145
D2. Bostadspolitik och samhällsbyggnad 161
D3. Trafik, IT-politik och infrastruktur 167
E1. Ekonomisk politik och skattepolitik 175
E2. Jobb och arbetsmarknad 181
E3. Regional utveckling i hela Sverige 184
E4. Företagarpolitik och konsumentfrågor 193
F1. Rättspolitik 196
F2. Allmänna grundlagsfrågor och demokratipolitik ... 213
F3. Allmän jämställdhetspolitik samt hbtq-frågor 225
G1. Hälso- och sjukvård samt folkhälsa 228
G2. Socialförsäkringar och andra ekonomiska trygghetssystem 239
G3. Politik för årsrika 242
G4. Socialtjänst och barnrättsfrågor 245
G5. Funktionsrättsfrågor 248
G6. Alkohol, narkotika och tobak samt missbruksvård 251
H1. Migrations- och asylpolitik 255
H2. Försvar och samhällsskydd 260
H3. Utrikespolitik och Europafrågor 262
J. Liberalernas verksamhet och stadgar 267

FÖREDRAGNINGSLISTA

1. Landsmötets öppnande
2. Fastställande av röstlängd
3. Val av ordförande, tre vice ordförande och förhandlingssekreterare för landsmötet
4. Val av protokollsjusterare och rösträknare
5. Fråga om landsmötet blivit behörigen utlyst
6. Fastställande av föredragningslista
7. Fastställande av förhandlingsordning
8. Tillsättande av utskott samt nominering och val till dessa
9. Verksamhetsberättelse inklusive rapport från riksdagsgruppen samt årsredovisning
10. Granskningsutskottets betänkande
11. Revisorernas berättelse
12. Fråga om ansvarsfrihet
13. Allmänpolitisk debatt
14. Partistyrelsens förslag
15. Motioner
16. Fastställande av medlemsavgift till Liberalerna och tid för vilken denna ska gälla
17. Nominering och val för tiden intill nästa ordinarie landsmöte av:
    a) partiordförande
    b) förste och andre vice ordförande
    c) 21 övriga ledamöter av partistyrelsen
    d) två revisorer, varav en auktoriserad, samt två ersättare för dessa
    e) ordförande och sex ledamöter i granskningsutskottet
    f) ordförande och sex ledamöter i valberedningen
    g) övriga eventuellt förekommande val
18. Under landsmötet väckta frågor som landsmötet beslutar behandla
19. Landsmötets avslutande

NY
START
FÖR
SVERIGE

Liberalernas landsmöte
19–21 november 2021
Linköping

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR TIDEN EFTER LANDSMÖTET 2019

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR TIDEN EFTER LANDSMÖTET 2019

Förord

Äntligen får vi samlas för att diskutera politik. Även om vi ansträngt oss för att inte ställa in utan istället ställa om under pandemiåren som passerat är det en fröjd att vi nu får ses. Tänk att vi ska få samtala med varandra utan en bildskärm mellan oss, att vi ska få tillfälle att prata över en kopp kaffe och ge en saknad partivän en ordentlig kram.

Det är två händelserika år som passerat sedan senaste landsmötet. Vårt parti har utgjort regeringsunderlag och fått igenom liberala reformförslag inom ramen för januariavtalet. Men vi har också vid partirådet under våren 2021 tagit ett viktigt vägvalsbeslut om att fokusera på en Ny start för Sverige där vi nu utgör ett tydligt liberalt mittenankare i borgerligheten.

Detta har skett samtidigt som vår värld drabbats av en pandemi som tvingat oss till distansering. Tiden med tuffa restriktioner har skapat ett avstånd mellan oss som tidigare inte fanns men också höjt tonläget i vår interna kommunikation. Vi bär alla ett ansvar för återgången till det normala, nu samlas vi för att med lust och glädje sida vid sida i bänkraderna forma politik som gör Sverige mer liberalt och till ett möjligheternas land för alla.

Även om pandemin är en tragedi på många sätt har den gett oss en flygande start när det kommer till kunskapen om att mötas digitalt. Otaliga gånger har vi setts digitalt för att på så sätt fortsätta vårt viktiga gemensamma arbete. De digitala lärdomarna ska vi naturligtvis dra nytta av och utveckla framöver men då som ett komplement till inte en ersättning för de fysiska mötena.

Vi fortsätter med viktiga partiinterna processer som Ledarskapsakademin för kvinnor, Uppdrag hela landet och medlemssatsningen Vi ska bli fler och fler ska stanna kvar. Men i fokus för partiets interna arbete står att se till så att hela partilandet involveras i vårt gemensamma förberedelsearbete för maktskifte 2022. Vi lär tillsammans och delar generöst med oss av våra erfarenheter och kunskaper för att vinna väljarnas förtroende.

Det är med höga förväntningar om att framöver skörda framgångar utifrån alla de ansträngningar vi tillsammans bidragit med för att vårt parti ska växa sig starkt. Med stolthet lämnar jag över verksamhetsberättelsen för perioden efter landsmötet 2019.

Juno Blom
partisekreterare

1. Aktiviteter

1.1 LANDSMÖTEN

Landsmötet 2019 hölls den 15–17 november 2019 på Aros Congress Center, Västerås. Landsmötet består av 178 ombud fördelade på 21 förbund efter antalet medlemmar. Liberala ungdomsförbundet och Liberala kvinnor har vardera två ombud. Liberala studenter har ett ombud.

1.2 PARTIRÅD

Partirådet sammanträder minst en gång per år under de år landsmöte inte hålls samt i övrigt då partistyrelsen så beslutar. Under perioden har två partiråd genomförts.

Den 18 oktober 2020 hölls ett digitalt partiråd för att behandla två ämningen inom ramen för Förortslyftet nämligen skola och bostadspolitik. Även partistyrelsens förslag "Stärk medlemmarnas röst vid val av partiledare" behandlades. Partirådet arrangerades digitalt från Tensta träff, Stockholm.

Den 28 mars 2021 hölls ett digitalt partiråd för att ta beslut i regeringsfrågan. Partirådet arrangerades digitalt från Liberalerna parti- och riksdagskansli, Stockholm

Partirådet består av 61 ombud fördelade på förbunden efter antalet medlemmar samt partistyrelsen. Liberala ungdomsförbundet, Liberala studenter och liberala kvinnor har vardera ett ombud.

1.3 PARTISTYRELSEN

Partistyrelsen leder partiets verksamhet i enlighet med dess stadgar och landsmötets beslut. Partistyrelsen består av partiordföranden, partiets förste och andre vice ordförande, 21 av landsmötet utsedda övriga ledamöter samt partisekreteraren. Liberala Ungdomsförbundet utser två representanter, varav en från nätverket Liberala studenter, och Liberala kvinnor utser en representant som skall adjungeras till partistyrelsen.

Det åligger partistyrelsen särskilt att

- ansvara för att landsmötets beslut verkställs
- utse partisekreterare
- utse partiledning bestående av partiordföranden samt ytterligare fem till sju ledamöter, bland vilka partisekreteraren och gruppledaren för riksdagsgruppen alltid ska ingå
- fastställa vilka nationella nätverk som ska finnas i partiet samt utse nätverkens ordförande
- besluta om etiska riktlinjer för kandidater, förtroendevalda och anställda samt utse ordförande och ledamöter i etikkommittén

Partistyrelsen har under perioden sedan landsmötet 2019 och fram till den 24 september 2021 haft 36 sammanträden på följande datum:

2019

17 november
6 december

2020

27 januari
11 mars
20 mars
23 april
8 maj
22 juni
3 juni
5 juni
7 augusti
4 september
17 oktober
23 oktober
11 december
18 december

2021

22 januari
29 januari
5 februari
12 februari
19 februari
5 mars
12 mars
12 april
4 juni
19 juni
20 juni (två möten)
24 juni
28 juni
29 juni
1 juli
2 juli
12 juli
3–5 september
24 september

1.4 PARTILEDNINGEN

Partiledningen består av sex till åtta ledamöter inklusive partiledaren, partisekreteraren och gruppledaren i riksdagsgruppen. Partiledningen väljs normalt på partistyrelsens konstituerande sammanträde och så skedde den 17 november 2019. Utöver de ovan nämnda, Nyamko Sabuni, Juno Blom och Johan Pehrson, valdes då (i bokstavsordning) Gulan Avci, Axel Darvik, Jan Jönsson, Christer Nylander och Mats Persson.

Partiledningen har under perioden från landsmötet t.o.m. den 16 september 2021 haft 42 sammanträden.

1.5 SAMVERKANDE ORGANISATIONER OCH NÄTVERK

Vid sidan av ordinarie struktur av lokal och kommunföreningar samt förbund engagerar sig Liberalernas medlemmar i närstående nätverk och organisationer. Dessa kan indelas i tre kategorier: samverkande organisationer, nätverk utsedda av partiledningen samt övriga nätverk.

Samverkande organisationer är Liberala Ungdomsförbundet (LUF) och Liberala kvinnor (LK). En kortfattad redogörelse för deras verksamhet finns på annan plats i detta dokument. I partiet finns även nätverk där ordföranden utses av partiledningen. Dessa är (med ordförande inom parentes):

- Nätverket Kristna liberaler (Annika Carp, ordf.)
- Gröna Liberaler (Karin Karlsbro, ordf.)
- Nätverket Liberala seniorer (Barbro Westerholm, ordf.)

Utöver dessa samverkande organisationer och nätverk finns en lång rad fristående nätverk. Mer information om dessa finns på Liberalernas webbplats www.liberalerna.se.

1.6 KOMMUNALPOLITISKA RÅDET (KPR)

KPR:s målgrupp är kommunalråd, regionråd, gruppledare och politiska sekreterare i kommuner och regioner. Denna målgrupp gör det naturligt att verksamheten sker inom ramen för Liberalernas partigrupp inom SKR (Sveriges kommuner och regioner).

Sammanträden i Liberalernas partigrupp i SKR har skett 18 gånger sedan landsmötet 2019. Helene Odenjung har varit ordförande och Anna Starbrink vice ordförande.

En viktig del i SKR-gruppens arbete är att sprida goda exempel på hur Liberalernas politik kan implementeras lokalt. Gruppen är också ett viktigt bollplank för partiledning och kansli då politik och verksamhet planeras. För att understryka detta är alltid någon från partiets ledning på plats tillsammans med relevant personal på Liberalernas kansli.

1.7 MEDLEMSUTVECKLING

Här presenteras Liberalernas medlemsutveckling de senaste tio åren. Ett av de allra viktigaste förnyelseprojekten handlar om att vi ska bli fler men också att fler ska stanna kvar. Arbete sker i nära samarbete med förbundsledningar, kommunföreningar och personalen i partilandet.

Efter medlemstappet under de senaste åren har en nationell kraftansträngning gjorts och medlemsantalet var redan vid halvårsskiftet 2021 i samma nivå som vid årsskiftet 2020. Varje medborgare som nu övertygas om att bli medlem och varje befintlig medlem som betalar in sin medlemsavgift bidrar till att vi lämnar 2020 års bottennotering bakom oss. En riktad medlemsvärvningsinsats tillsammans med Liberala ungdomsförbundet förväntas bidra till en positiv medlemsutveckling i båda organisationerna under 2021.

2. Kommunikation

Det övergripande målet med partiets kommunikation är att Liberalerna ska vinna fler väljares förtroende. Vi gör ett omfattande arbete för att forma ett attraktivt, trovärdigt och modigt liberalt parti som möter väljarna i valrörelsen. I fokus för kommunikationsarbetet står utformning av olika verktyg som kan ge stöd åt kampanjorganisationerna runt om i partilandet.

LIBERALERNAS KOMMUNIKATIONSMANUAL

Kansliet har arbetat fram en dynamisk digital kommunikationsmanual som uppdateras och kompletteras löpande. Manualen är utformad för att tillgodose behovet av vägledning både för nybörjaren och för den som har goda kunskaper. Bitarna som utgör helheten är många, vi har återanvänt, reviderat och kompletterat för att skapa en manual som svarar på frågorna som faktiskt ställs.

VALRÖRELSE 2022

Ett gediget målgruppsanalysarbete har genomförts under 2020 och 2021. Analysen ligger till grund för strategiarbetet som kretsar kring tre personas som tillsammans beskriver vår potentiella väljarbas.

Samarbetet med bolaget som är specialister på målgruppsinriktad digital annonsering fortsätter och en reklambyrå är engagerad för att bistå med kreativitet och spetskompetens.

Valkartor

Tillsammans med ALDE och kloka medarbetare runt om i partilandet har valkartorna vidareutvecklats, ny funktionalitet bidrar till att öka träffsäkerheten för vår kommunikation. Vi har inte råd att kommunicera med alla, vi måste fokusera våra kommunikationsinsatser mot dem som är våra potentiella väljare. I det hänseendet är valkartorna ett oerhört viktigt verktyg.

INTERNKOMMUNIKATION

Medlemsappen som lanserades under våren 2019 och som utvecklas löpande är nu den naturliga kommunikationskanalen för interkommunikationen.

Google Classroom

Med ambitionen att kunna erbjuda utbildning och information när medlemmen behöver den och när det passar dem i tiden finns det nu en digital lärplattform tillgänglig för partiaktiva. Här kan man lära sig allt om att formulera en lokal eller regional valplan, man kan få tips kring upplägg om man tänker sig kampanj via telefonsamtal till potentiella

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
16 910	16 411	16 441	15 283	14 264	14 062	15 390	15 774	14 139	12 179

väljare eller om man känner att man behöver stöd i konsten att annonsera digitalt utifrån målgruppsanalysen.

DÖRRKNACKNING

Kampanjmetoden dörrknackning som fått fäste i partiet har under pandemin inte varit möjlig att genomföra. En omstart görs under hösten 2021 med en nationell knacka-kick off. Partiet centralt stöttar och uppmuntrar då vi ser att dörrknackning har märkbar effekt på valresultatet.

Den hemsida som utvecklades inför valrörelsen 2018 och som kallas Knacka-appen har vidareutvecklats till en version 2.0.

TRYCKSAKER

Efterfrågan på tryckt material fortsätter minska. Partiet ingår nu ett avtal som innebär att vi får ett nytt webbtryckeri där man både kan få hjälp med tryck och med distribution till potentiella väljares brevlådor.

PRYLAR

Vi utvecklar samarbetet med företaget Felestad som hjälper oss att driva webbshoppen liberalerna.felestad.se där alla våra kläder och prylar finns att beställa.

HEMSIDAN

Liberalernas hemsida har efter en grundlig analys och i dialog med användarna byggts om. Processen har pågått under nästan ett år. Resultatet har uppskattats och delar av partiorganisationen som tidigare valt andra hemsideslösningar väljer nu att komma tillbaka till vår gemensamma hemsidesplattform.

SOCIALA MEDIER

Närvaron på sociala medier är viktig. Liberalerna prioriterar Facebook och Instagram. Datadriven annonsering utifrån målgruppsanalysen är idag en självklarhet. Utbildningsinsatser för att sprida kunskap om hur man hantera sociala medier har genomförts och återkommer som ett erbjudande löpande.

En satsning för att ge partilandet tillgång till ett proffsigt designverktyg för att skapa material men också dela material med varandra görs genom Canva-klubben som snart når 200 aktiva liberaler.

2.1 TIDNINGEN NU

Nu – det liberala nyhetsmagasinet har utkommit helgfria torsdagar sedan den 22 september 1983.

Partiet har infört annonser i Nu för att bland annat informera om större evenemang, utbildningar och lediga tjänster. Partisekreteraren har med jämna mellanrum en krönika publicerad där det informeras om partiangelägenheter och det politiska läget kommenteras.

Tidningen Nu ges ut av Liab, Liberal Information AB. Största aktieägare är Liberalerna (cirka 39 procent) och näst största aktieägare är Stiftelsen Pressorganisation (cirka 14 procent).

Under perioden har Tina Thorsell varit ordförande. Chefredaktör och ansvarig utgivare har varit Ylva Westlund. Verkställande direktör Bertil Östberg. Den TSnoterade upplagan är nära 3 000 exemplar.

2.2 TRYCKFRIHET

Tryckfrihet i Stockholm Tryckeri AB ägs helt av Liberalernas riksorganisation. Sedan mitten av 1999 har ingen verksamhet bedrivits i bolaget.

3. Utbildningsverksamhet

3.1 LIBERALA RIKSMÖTEN

Under perioden har ett liberalt riksmöte hållits. År 2020 ställdes det liberala riksmötet in på grund av covid-19.

2021 genomfördes det liberala riksmötet den 23 maj digitalt. Temat var Möjligheternas land och vi samlade närmare 600 deltagare. Vi hade 70 olika talare och 35 olika seminariepass. I samband med riksmötet anordnades en utbildningsdag med Uppdrag hela landet.

3.2 UPPDRAG HELA LANDET

Uppdrag hela landet startades 2015 med syfte att stärka Liberalerna på lokal nivå gällande ledarskap, politik och kommunikation. Initialt skulle projektet pågå till 2018, men då det varit framgångsrikt och efterfrågat pågår satsningen fortfarande.

Det övergripande målet är att Liberalerna ska växa såväl i antal medlemmar som antal röster för att vi ska trygga en stark liberal röst i svensk politik i hela landet. Den största kommunen i varje län ingår med såväl kommunalråd, gruppledare, politisk regionerna med regionråd, gruppledare och politisk sekreterare samt kommuner där Liberalerna har kommunstyrelseordförandeposten. Stockholm bidrar till satsningen och har därför 11 ytterligare utvalda kommuner som deltar. Även Väst har 8 kommuner utöver kriterierna som deltar. Förbundsledningar och personal hos förbunden har också knutits till projektet liksom riksdagsledamöterna. Detta gäller också för våra SKR-ledamöter. Deltagarna förbinder sig genom ett kontrakt till att delta i utbildningar, arbeta med politisk plattform och delta i kampanjer. I projektet genomförs årligen fyra träffar.

På grund av covid-19 ställdes två träffar in under 2020 och resterande under 2020 och 2021 har genomförts digitalt.

3.3 LIBERALA LEDARPRINCIPER

Under förra mandatperioden fastställde partistyrelsen ledarprinciper för Liberalerna. Arbetet med detta startade redan på riksmötet 2015 och har sedan i bearbetats och förankrats i olika grupper under 2016. Målet med ledarprinciperna är att de skall genomsyra alla våra utbildningar och verksamhet och de kan sammanfattas under tre rubriker:

- Engagemang för liberalismen
- Ansvar för Liberalerna
- Tillit till varandra

3.4 LEDARSKAPSAKADEMI FÖR KVINNOR

Efter valet 2014 stod det klart att vi inte bara förlorat mandat i hela Sverige, utan också kraftigt försämrat vår kvinnorepresentation. I ett parti som driver liberal feminism är det en självklarhet att både kvinnor och män ska finnas representerade på alla nivåer. Liberalerna ska ha fler kvinnor på ledande positioner. Vår ledarskapsakademi för kvinnor är en viktig del i arbetet att nå dit. Därför har en Ledarskapsakademi för kvinnor startats. Förhoppningen är att det skall vara en återkommande utbildning som skall ge deltagarna kunskaper och nätverk för att anta nya uppdrag inom Liberalerna.

Sen starten har fyra årskullar utexaminerats och en kull är pågående. Detta mycket tack vare Karl Staaffs fonden som hjälpt till att finansiera satsningen.

3.5 LIBERAL SJUKVÅRDSKONFERENS

Liberalerna inbjuder årligen till en konferens kring hälso- och sjukvårdspolitik i samarbete med Liberalerna i olika regioner. 2020 års konferens arrangerades i samarbete med Liberalerna Östergötland. Konferensen samlade över 100 deltagare som har uppdrag i regioner runt om i landet. Konferensen genomfördes i Linköping.

3.6 LIBERAL SKOLKONFERENS

Efter valet 2018 är Liberalerna med och styr skolan på många håll i landet. Detta ledde till att behovet av att skapa en gemensam plattform för skolpolitiker behövdes och den skolpolitiska konferensen kom till. Både 2020 och 2021 genomfördes denna konferens digitalt och samlade över 100 deltagare.

3.7 ÖVRIG UTBILDNINGSVERKSAMHET

Personalkonferenser

Under 2020 och 2021 har personal från hela landet erbjudits utbildning vid flera tillfällen digitalt. Träffarna har anordnats digitalt och till exempel handlat om kampanjer, provvalsystem och voteringsfunktioner. Vi har också anordnat interaktiva workshops med syfte att hjälpa varandra och inte uppfinna hjulet igen.

3.8 STUDIEFÖRBUNDET VUXENSKOLAN

Under perioden har arbete lagt på att stärka samarbetet med Studieförbundet Vuxenskolan (SV). Målet är att SV ska naturligt ses som partiets utbildningsavdelning. Efter att i början av mandatperioden haft mycket planering och uppbyggnad av samarbeten har denna period mer bestått i leverans.

4. INTERNATIONELLT ARBETE

Liberalernas internationella verksamhet har flera syften. Genom samarbete inom samarbetsorgan och med systerpartier söker vi få genomslag för Liberalernas idéer inom EU och internationellt, vi skapar och upprätthåller nätverk på olika nivåer till gagn för Liberalernas verksamhet, och vi utbyter erfarenheter med liberaler i runt om i världen kring kampanjmetoder och politikutveckling. Utöver detta bidrar Liberalerna till att ALDE-partiet utgör en central aktör i den politiska debatten på EU-nivå samt till att Liberala internationalen fungerar som ett forum för debatt för liberaler globalt och som ett viktigt stöd för liberaler som lever under auktoritära regimer.

Liberalerna är medlem i det europeiska partiet ALDE och i Liberala Internationalen. Som systerpartier räknas de partier som är medlemmar i dessa organisationer. Liberalerna har starka band med en rad liberala partier, vilket manifesteras i ett ofta tätt samarbete inför och under kongresser med ALDE. Det dagliga samarbete som sker inom ALDE/Renew Europe i Europaparlamentet, och i den liberala gruppen i Regionkommittén, är också helt centralt.

Samarbetet inom ALDE-partiet har under perioden fortsatt att prioriteras högt, och Liberalerna har engagerat sig aktivt i både politiska och organisatoriska frågor. Liberalerna har under perioden fått ett betydande stöd från ALDE i frågor kring utveckling av kampanjmetoder och kartläggning av väljargrupper. Under pandemin har ALDE:s verksamhet dock helt och hållet begränsats till digitala möten och seminarier, och så även Liberalernas internationella engagemang.

ALDE:s kongress skulle ha hållits i Stockholm i april 2021 under värdskap av Liberalerna och Centerpartiet, men ställdes in på grund av pandemin. Eventuellt kommer ett Council-möte att hållas i Sverige vid senare tillfälle. I stället hölls en digital kongress i juni 2021, där Liberalerna deltog med en delegation och fick genomslag för förslag i behandlingen av resolutioner på en rad olika områden. Liberalerna deltog även med en delegation vid det digitala Council-mötet i november 2020. ALDE har under pandemin haft en hög aktivitet med digitala seminarier och workshops, där även förtroendevalda och medlemmar i Liberalerna haft möjlighet att delta.

LUF:s ordförande Romina Pourmokhtari deltar i ALDE:s European Women's Academy under perioden 2020–21. Olle Schmidt var till och med hösten 2020 ledamot i styrelsen för ALDE:s politiska stiftelse European Liberal Forum. HBT-liberalers tidigare ordförande Mats Nordström har under

perioden varit styrelseledamot i föreningen LGBTI Liberals of Europe.

I juni 2020 publicerade Liberalerna en gemensam artikel på temat "Tillsammans för Europa" tillsammans med danska Radikale Venstre, österrikiska Neos, nederländska D66 och svenska Centerpartiet. Budskapet handlade om tätare EU-samarbete för ekonomin och klimatet, vikten av öppna gränser i Europa samt rättsstat och grundläggande rättigheter.

Liberalerna har även deltagit i Liberala Internationalens aktiviteter, i huvudsak genom SILC som inom ramen för IU ansvarar för de kontakterna. Liberalerna/SILC var representerat vid den digitala kongressen i oktober 2020. Liberalerna är representerat i LI:s människorättskommitté genom Åsa Nilsson Söderström (SILC), och i klimatkommittén genom Karin Karlsbro.

Liberalernas internationella verksamhet hanteras av internationella utskottet, som utses av partiledningen. Utskottet har under perioden haft tre möten och däremellan haft löpande kontakter. Utskottet har bestått av följande ledamöter: Oscar Wåglund Söderström (ordf.), Tina Acketoft, Ulrika Landergren, Åsa Nilsson Söderström, Olle Schmidt, Maria Weimer, Anders Rehnberg och Olle Johnsson (LUF).

Svenskt internationellt liberalt centrum, är liberalernas stiftelse för demokratibistånd. Silc handhar regeringens särskilda demokratibistånd genom partianknutna organisationer. Silc ger stöd till liberala partier och liberalt orienterade civilsamhällesorganisationer i postsovjetiska Östeuropa, i Nordafrika och i Latinamerika. Valövervakning är en av Silcs verksamheter, och i de allmänna valen i Sverige 2018 arrangerade Silc en internationell valövervakning i samtliga valdistrikt i Stockholm. Silcs upprepade valövervakningar i Sverige har lett till lagstiftningsinitiativ ämnade att stärka den svenska valhemligheten.

Silc arrangerar åtskilliga utbyten mellan svenska liberaler och liberaler i andra länder. Silc styrelse utses av Liberalernas partiledning. I styrelsen ingår Lennart Nordfors (ordförande), Fredrik Malm, Fredrik Svensson, Isabel Sommerfeldt, Maria Weimer, Olle Schmidt, Lars Leijonborg, Karin Karlsbro och Anders Rehnberg. Silcs generalsekreterare är Martin Ängeby. Kansliet har fem anställda och ett fältkontor för arbete i Belarus, med säte i Vilnius, har ytterligare fyra anställda. Silc deltar i Liberala internationalens arbete, i ALDE-kongresser och som medlem European Liberal Forum (ELF) som är den europeiska paraplyorganisationen för liberala tankesmedjor.

5. Ekonomi

Se bilaga 4.

5.1 PERSONAL

Liberalernas riksorganisation har idag en historiskt sett liten personalstyrka. Mycket kraft läggs därför på att noggrant organisera arbetet och att se till att varje anställd får komma till sin rätt. Arbetet på parti- och riksdagskansliet har letts av partisekreterare Juno Blom tillsammans med bitr. partisekreterare Gustav Georgson. Chef för partiledarens stab är Erik Scheller och kanslichef för riksdagskansliet är Martin Andreasson.

- Medelantal anställda 2019: 23
- Medelantal anställda 2020: 20

6. Partistyrelsens åtgärder med anledning av uppdrag från landsmötet

Vid landsmötet 2019 fick partistyrelsen ett antal uppdrag. Dessa redovisas nedan tillsammans med vidtagna åtgärder.

1. SKOLSEGREGATION

Partistyrelsen fick i uppdrag att se till att "Liberalerna ska ta fram ett åtgärdsprogram för att minska skolsegregationen och öka likvärdigheten inklusive intagningsregler till skolor".

Frågan behandlades i den skolrapport inom Förortslyftet som partirådet antog 2020. Uppdraget är verkställt.

2. DET GLÖMDA SVERIGE

Landsmötet beslutade att ett förslag på ett nytt program för "Det glömda Sverige" ska tas fram för att beslutas senast på landsmötet 2021.

Rapporten läggs fram till årets landsmöte. Uppdraget är verkställt.

3. IDROTTSPOLITIK

Landsmötet beslutade att partistyrelsen ska bereda möjligheten att ta fram ett nytt nationellt idrottspolitiskt program.

Partistyrelsen har tillsatt en arbetsgrupp under ledning av Christer Nylander för att ta fram en idrottspolitisk rapport.

Tidsplanen är att rapporten kommer att behandlas och fastställas av partistyrelsen före årets utgång. Uppdraget är verkställt.

4. BOSTADSPOLITIK

Landsmötet beslutade att uppdra åt partistyrelsen att "tillsätta en arbetsgrupp för att ta fram en bostadspolitisk rapport inför valet 2022". Arbetsgruppen ska "ges ett brett uppdrag att ta fram konkreta förslag för en utveckling av Liberalernas bostadspolitik". Vidare ska "sociala och kulturella dimensioner av bostadspolitiken betonas" och "klimatsmart byggande och cirkulär ekonomi [...] vara grundläggande för arbetet".

Stora delar av ovanstående har tillgodosetts genom den bostadspolitiska rapport som partirådet 2020 fastställde.

Partistyrelsen avser att under 2022 fullfölja arbetet med en bostadspolitisk rapport som fastställs av partistyrelsen inför valet 2022.

Uppdraget, som enligt landsmötets beslut löper fram till valet, är delvis verkställt.

5. NÄTVERK

Landsmötet uppdrog åt partistyrelsen att anta riktlinjer och tydliggöra sitt ansvar för partiets nätverk i enlighet med granskningsutskottets erinran. I granskningsutskottets rapport till landsmötet stod: ”Granskningsutskottet vill erinra om medlemmar med starkt engagemang i olika frågor får möjlighet att samverka genom olika nätverk. Formerna för dessa kan variera och behöver inte stadgefästas. Dock bör partistyrelsen under tiden fram till nästa ordinarie landsmöte utarbeta riktlinjer för nätverken och tydliggöra vilket ansvar partistyrelsen har för dess ledningar och vem som innefattas i sådana nätverk, kanske utan att vara medlem i Liberalerna.”

Sedan år 2017 är det inskrivet i stadgarna att partistyrelsen har till ansvar att fastställa vilka nationella nätverk som ska finnas i partiet samt utse nätverkens ordförande. Eftersom nätverken inte är formellt knutna till partimedlemskap finns det möjlighet att vara med i ett nätverk utan att vara partimedlem. Partiledningen fastställde den 19 maj 2016 ett antal övergripande förutsättningar för partiets stöd till nätverken.

Partistyrelsens bedömning är att detta tillgodoser det som landsmötesbeslutet tar sikte på. Uppdraget är verkställt.

6. INTERN JÄMSTÄLLDHET I LIBERALERNA

Landsmötet uppdrog följande åt partistyrelsen:
”2.1 Jämn könsfördelning i arbetsgrupper
Tillse att det normalt är en fördelning på minst 40 procent av vartdera könet i centrala arbetsgrupper och programgrupper.
2.2 Jämställd profil
Tillse att partiet har en tydlig jämställdhetsprofil genom att det är en jämn könsfördelning bland Liberalernas företrädare i samtliga externa och interna arrangemang samt i partiets centrala marknadsföring.
2.3 Aktiv jämställdhetsintegrering och jämställdhetsanalys
Följ upp hur verksamhetsplanens åtaganden gällande den interna jämställdheten uppfylls. Uppmärksamma jämställdhetsfrågorna i kontakten med såväl förbund som lokala föreningar. Beakta särskilt valberedningarnas strategiska roll. Följ upp könsfördelningen bland Liberalernas medlemmar och förtroendevalda. Genomför riktade utbildningsinsatser i syfte att få en jämnare könsfördelning framöver i riksdag och fullmäktigeförsamlingar. Genomför åtgärder för att värva både kvinnor och män.
2.4 Jämställdhetsbokslut
Presentera i verksamhetsberättelsen inför varje landsmöte ett jämställdhetsbokslut innehållande en kartläggning och utvärdering av den gångna perioden på både riksnivå och förbundsnivå. Jämställdhetsbokslutet bör om behov föreligger innehålla förslag för att stärka den interna jämställdheten och arbetet med jämställdhetsintegreringen.”

Åtgärderna återredovisas i jämställdhetsbokslutet. Uppdraget är verkställt.

7. UPPDATERING AV PARTIPROGRAMMET

Landsmötet uppdrog åt partistyrelsen ”att vid behov vidta redaktionella ändringar i partiprogrammet med anledning av beslut på årets landsmöte”.

Uppdraget är verkställt.

8. FORMERNA FÖR PARTILEDARVAL

Landsmötet förnyade uppdraget till partistyrelsen att utreda formerna för val av partiledare samt lägga fram slutsatser och förslag till 2021 års landsmöte.

Förslag till stadgeändring, i enlighet med det principbeslut som partirådet 2020 fattade, framläggs till 2021 års landsmöte. Uppdraget är verkställt.

7. In memoriam

Anita Amlén, Järfälla
Gunnar Bergqvist, Sollentuna
Gösta-John Bredberg, Skillinge
Hans Cavalli-Björkman, Malmö
Lennart Degerliden, Umeå
Kerstin Gibson, Sollentuna
Håkan Holmberg, Uppsala
Märtalisa Holmgren, Östersund
Linnea Hörlén, Eksjö
Lennart Höög, Sandviken
Elver Jonsson, Alingsås
Lisbeth Karlsson, Påskallavik
Ernst Klein, Stocksund
Ulf Laurén, Gävle
Torkel Lindahl, Hamburgsund
Rakel Lundgren, Bollnäs
Göran Luterkort, Danderyd
Birger Möller, Göteborg
Birgitta Nilsson, Västerås
Marie Nordström, Lund
Enar Ohlsson, Öckerö
Nicke Ohlsson, Söderhamn
Hans-Göran Olsson, Stockholm
Urban Palmgren, Täby
Pehr-Ove Pehrson, Höör
Henry Stjerna, Asklanda
Lars B. Strand, Stockholm
Ann-Marie Svala, Nordingrå
Gunnar Wernolf, Lidingö

8. Liberala ungdomsförbundet (LUF)

Verksamhetsåren 2020–2021 präglades av pandemin. Trots svårigheter att värva nya medlemmar fortsatte LUF att ha ett högt medlemsantal och befäste sin position som ett av de mest relevanta ungdomsförbunden.

Trots pandemin har vi fortsatt internutbilda. Vi hann precis med ett stort Universitet Liberal tidigt i mars 2020 när pandemin började med knappa hundra deltagare. Bland talarna fanns Erik Scheller, Anders Rickman och Karin Svanborg Sjövall, dåvarande VD för tankesmedjan Timbro. Under perioden har tre omgångar av vår utbildning Spetsliberalen hållits för de mest erfarna medlemmarna.

Förbundet har under året tagit fram åtta stycken nya rapporter som finns att läsa på vår hemsida. Dessa har rört personlig frihet, motståndet mot politisk extremism, en flexiblare skolgång, vinsterna med legaliserad cannabis, ett förslag på en grön skattereform, sekularism, akademisk frihet och meritokrati. Innehållet har nått över en miljon personer räknat på synlighet i tidningar och sociala medier.

Mycket av vår opinionsbildning har fått ske digitalt. Särskilt stort genomslag har vi fått i frågor där vi gått emot regeringen i deras pandemihantering. Tidigt var Romina Pourmokhtari i en debatt med Magdalena Andersson om huruvida regeringen skulle reglera privata utdelningar. I april 2021 gjorde Liberalerna och LUF gemensam sak med krav på att samhället inom kort ska återöppnas helt och det ska finnas en plan för avskaffandet av alla restriktioner när viruset är under kontroll.

Medialt har LUF haft en fortsatt stark utveckling. Vi fortsätter behålla vår position i topp tre av ungdomsförbunden som får mest medialt utrymme - en stor insats med tanke på våra knappa resurser. Ibland i kritik mot partiet men i den absoluta merparten av fallen i strid med nationalister, socialister och konservativa.

Kongressen 2020 fick tyvärr avbokas med kort varsel och genomföras digitalt. Det var som för många andra organisationer det första större digitala evenemanget någonsin. Ordförande Romina Pourmokhtari blev omvald tillsammans med en ny styrelse.

Precis före och efter kongressen pågick en besöksturné där den omvalda ordföranden Romina Pourmokhtari besökte distrikt. Vintern 2020 inleddes med ett stort fokus på cannabis i och med lanseringen av ”En grön miljard” – vårt mest spridda video genom tiderna med över en halv miljon visningar.

LUF arrangerade också för första gången en bössa till förmån för Musikhjälpen där vi fick ihop 22 000kr. Max Hjelm och Frida Jansson programledde ett program en hel kväll för över hundra tittare. Förbundsstyrelsen anordnade för första gången en digital distriktsordförandekonferens (FSDO) som spikade verksamhetsplanen.

Under januari 2021 lanserades rapporten ”Hur skapas en extremist” författad av arbetsgruppen om politisk extremism. Den gamla DO-handboken uppdaterades till en ny snygg medlemshandbok med ökad användarvänlighet och fri tillgång för alla förbundets medlemmar.

Den första digitala basliberalen hölls och årets upplaga av Spetsliberalen blev helt digital. Under juni arrangerades ett Universitet Liberal vid havet i Halmstad. Workshops, tal och föreläsningar blandades med bad, lek och häng. Det var det första nationella evenemanget sedan pandemin. I augusti 2021 anordnade vi en kongress i Lund, en helg fylld med debatter, sena kvällar med sällskapsspel och den nuvarande förbundsstyrelsen valdes. Vid kongressen avgick förbundssekreterare Christian Brundu och ersattes av Hannes Sjöberg.

9. Liberala Kvinnor

Liberala Kvinnors centralstyrelse har under perioden 2019–2021 bestått av Cecilia Elving (ordförande), Ulrica Westerlund (vice ordförande), Britt-Inger Andersson, Sarah Karlsson, Sascha Carlsson, Jaqueline Tjällman, Lovisa Aldrin, Monica Wahlström, Anna Manell, Helene Nilsson (ers), Marmar Moshfeghi (ers).

Liberala Kvinnors centralstyrelse består under perioden 2021–2023 av Cecilia Elving (ordförande), Monica Wahlström (vice ordförande), Sarah Karlsson, Anna Manell, Lovisa Aldrin, Helene Adell, Jacqueline Tjällman, Jessica Hellström, Pernilla Ekelund, Birgitta Granquist (ers), Jennie Uller (ers), Adela Brkic Carlsson (ers).

År 2020 och 2021 har varit mycket speciella år - Coronapandemin har ställt om Liberala Kvinnors verksamhet rejält. Förutom ett förändrat arbetssätt och anpassning efter restriktioner har pandemin haft negativa effekter på jämställdheten. Pandemin har påverkat i stort sett alla våra fokusområden, kvinnors hälsa, kvinnors ekonomi, mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Vi har genom bland annat debattartiklar presenterat förslag både på att förebygga våld och förtryck samt stärka skyddet för de som utsätts. Påverkansarbetet har fortsatt, genom exempelvis debattartiklar, internt påverkansarbete och kampanjer. Under hösten 2020 genomförde Liberala Kvinnor bland annat en kampanj för att stå upp för aborträtten i Polen. Det fortlöpande samarbetet med andra organisationer inom jämställdhetsområdet, såsom GAPF, Sveriges Kvinnolobby och politiska kvinnoförbund löpte på såväl under 2020 som under 2021.

Under hösten 2020 genomfördes en ordförandekonferens där politikutveckling och medlemsutveckling stod på schemat. Ordförandekonferensen gästades av bland andra Nyamko Sabuni och dåvarande jämställdhetsminister Åsa Lindhagen skickade en hälsning. I december 2020 utsågs Liberala Kvinnors ordförande Cecilia Elving till jämställdhetspolitisk talesperson för Liberalerna.

Antalet distrikt var konstant år 2020 men under första halvan av 2021 tillkom hela tre nya distrikt; LK Halland, LK Jämtland- Härjedalen och LK Västmanland. Liberala Kvinnor ser däremot ett medlemstapp i jämförelse med tidigare år. Det är i huvudsak medlemmar som valt att lämna Liberalerna och därför också valt att lämna Liberala Kvinnor. Antalet betalande medlemmar var 808 stycken år 2020.

I maj 2021 höll Liberala Kvinnor landsmöte. Landsmötet hölls digitalt. På landsmötet gjordes stora uppdateringar av vår politiska plattform och vi fattade även beslut om nya stadgar och valde ny centralstyrelse för Liberala Kvinnor. Cecilia Elving fick förnyat förtroende som ordförande i ytterligare två år. Monica Wahlström valdes till ny vice ordförande.

År 2021 var det 100 år sedan kvinnor för första gången fick rösta i ett riksdagsval och var valbara till riksdagen. Det här uppmärksammade Liberala Kvinnor genom en rösträttskampanj under september månad, delvis tillsammans med Liberalerna. Bland annat togs det fram en jubileumsskrift för att hylla liberala rösträttskämpar, ett flygblad för kampanj, film till sociala medier och föreläsningsmaterial.

Bilaga 1

VALDA AV LANDSMÖTET 2019

Presidium

Nyamko Sabuni, Stockholm, ordförande
Johan Pehrson, Örebro, 1:e vice ordförande
Christer Nylander, Skåne, 2:e vice ordförande
Partistyrelse (i bokstavsordning)
Gulan Avci, Stockholm
Axel Darvik, Västsverige
Eva Julin Dombrowe, Värmland
Lotta Edholm, Stockholm (avsägelse 2020-09-08)
Louise Eklund, Skåne
Joar Forsell, Stockholm
Helena Gellerman, Västsverige
Nicke Grahn, Västerbotten
Emma Gröndahl, Västsverige (avsägelse 2021-01-04)
Roger Haddad, Västmanland
Alexander Höglund, Östergötland
Anne Kotavuopio Jatko, Norrbotten
Anna-Lena Johansson, Stockholm
Jan Jönsson, Stockholm
Pär Löfstrand, Jämtland
Maria Mattsson Mähl, Uppsala
Lina Nordquist, Uppsala
Helene Odenjung, Västsverige
Mats Persson, Skåne
Lars Tysklind, Västsverige
Ingeborg Wiksten, Västernorrland

Granskningsutskott

Gunnar Andrén, Stocksund (ordförande)
Anders Castberger, Västsverige
Marie Wahlgren, Skåne
Kent Olsson, Gävleborg
Inger Gustafsson, Jönköping
Björn Brändewall, Kalmar
Simona Mohamsson, Västsverige

Revisorer:

Fredrik Sjölander, KPMG, auktoriserad revisor
Anneli Bojesson, Malmö

Ersättare:

Anders Taalar, KPMG, auktoriserad revisor
Per Hansson, Jönköping

Bilaga 2

RAPPORT FRÅN RIKSDAGSGRUPPEN

Följande personer har ingått i riksdagsgruppen under hela eller delar av riksdagsåren 2019/20–2020/21. För varje person anges valkrets samt ordinarie utskottsplats eller, om sådan saknas, det utskott där personen är arbetande suppleant. Om personen har presidieuppdrag i ett utskott anges detta särskilt. En komplett förteckning över personernas utskottsuppdrag finns på www.riksdagen.se.

Tina Acketoft, Skåne läns västra. MJU t.o.m. 25/10 2019, KU fr.o.m. 25/10 2019, EUN t.o.m. 6/4 2021. Kvittningsman t.o.m. 24/9 2019.

Maria Arnholm, Stockholms län. Ledamot t.o.m. 31/1 2020. UbU 5/9–15/11 2019, AU 15/11 2019–31/1 2020.

Gulan Avci, Stockholms kommun. Förste vice ordförande AU t.o.m. 23/10 2020, SkU fr.o.m. 23/10 2020.

Juno Blom, Östergötland län. Ersättare SoU.

Jan Björklund, Stockholms län. Ledamot t.o.m. 31/10 2019.

Malin Danielsson, Stockholms län. Ledamot fr.o.m. 1/2 2020. AU fr.o.m. 7/2 2020.

Bengt Eliasson, Halland. KU t.o.m. 25/10 2019, SfU fr.o.m. 25/10 2019. Kvittningsman

Joar Forssell, Stockholms kommun. SkU t.o.m. 23/10 2020, NU 23/10 2020–8/9 2021, UU fr.o.m. 8/9 2021, UFöU.

Roger Haddad, Västmanland. Förste vice ordförande UbU t.o.m. 8/9 2021, förste vice ordförande AU fr.o.m. 9/9 2021.

Robert Hannah, Göteborgs kommun. CU.

Helena Gellerman, Västra Götalands västra. TU. Kvittningsman fr.o.m. 24/9 2019.

Nina Lundström, Stockholms län. Ledamot fr.o.m. 1/11 2019. MJU t.o.m. 2/9 2021, ersättare KrU fr.o.m. 2/9 2021.

Fredrik Malm, Stockholms kommun. UU t.o.m. 8/9 2021, förste vice ordförande UbU fr.o.m. 9/9 2021.

Maria Nilsson, Göteborgs kommun. UbU fr.o.m. 15/11 2019, EUN fr.o.m. 2/9 2021.

Lina Nordquist, Uppsala län. SoU.

Christer Nylander, Skåne läns norra och östra. Ordförande KrU.

Jakob Olofsgård, Jönköpings län. Ledamot fr.o.m. 1/8 2021. MJU fr.o.m. 2/9 2021.

Johan Pehrson, Örebro län. JuU.

Mats Persson, Skåne läns södra. FiU.

Arman Teimouri, Värmlands län. NU t.o.m. 23/10 2020 och fr.o.m. 8/9 2021, förste vice ordförande AU 3/11 2020–9/9 2021.

Barbro Westerholm, Stockholms län. SfU t.o.m. 25/10 2019, arbetande ersättare SoU.

Allan Widman, Malmö kommun. FöU.

Gruppledning

Gruppledare: Johan Pehrson
1:e vice gruppledare: Maria Nilsson
2:e vice gruppledare: Lina Nordquist

Uppdrag inom riksdagen m.m.

Krigsdelegationen

Juno Blom
Johan Pehrson
Allan Widman

Nordiska rådets svenska delegation

Arman Teimouri, ledamot
Maria Nilsson, suppleant

Ledamotsrådet

Ledamot: Helena Gellerman
Suppleant: Tina Acketoft t.o.m. 19/2 2020
Arman Teimouri: Arman Teimouri fr.o.m. 19/2 2020

Utrikesnämnden

Suppleant: Johan Pehrson

Riksdagens valberedning

Christer Nylander, ledamot t.o.m. 26/9 2019
Maria Nilsson, ledamot fr.o.m. 26/9 2019

Riksdagens råd för Riksrevisionen

Bengt Eliasson t.o.m. 21/11 2019
Tina Acketoft fr.o.m. 21/11 2019
Suppleant: Johan Pehrson

Riksdagens styrgrupp för bilaterala demokratifrämjande samarbeten

Ledamot: Joar Forssell
Suppleant: Nina Lundström

Avgivna riksdagsmotioner

Liberalernas parti- och kommittémotioner, samt motioner undertecknade gemensamt med andra partier och motioner från enskilda ledamöter, återfinns på www.riksdagen.se.

Riksdagskansliet

Riksdagskansliet biträder riksdagsledamöterna i deras arbete. Chef för Liberalernas riksdagskansli är Martin Andreasson.

Bilaga 3. Rapport från Europakansliet i Bryssel

Europakansliets uppgift är att driva Liberalernas kontor i Europaparlamentet och stödja ledamoten i dennas politiska arbete.

I februari 2020 röstade Europaparlamentet med en stor majoritet för det handelsavtal mellan EU och Vietnam som Karin Karlsbro varit ansvarig för. I utskottet för internationell handel är Karlsbro ansvarig ledamot för EU:s arbete med FLEGT vilket är en handlingsplan för att bekämpa illegal skogsavverkning genom att stärkta internationella ramverk för hållbart skogsbruk och handel med lagligt producerat timmer. Denna roll gör att Karlsbro också leder utskottets övriga arbete för minskad global avskogning. Karlsbro är också ansvarig i den liberala gruppen för de handelsavtal som EU förhandlar med Australien och Nya Zeeland.

Utöver dessa uppdrag har Karlsbro utsetts till det internationella handelsutskottets förhandlare för arbetet med en gränsjusteringsmekanism för koldioxid (carbon border adjustment mechanism, CBAM). Detta är en av hörnstenarna i EU-kommissionens plan för ett koldioxidneutralt EU till 2050, The European Green Deal. Under 2020 ledde Karlsbro arbetet med utskottets position inför att Kommissionens förslag skulle presenteras och nu leder hon utskottets arbete med att bearbeta det lagda förslaget.

I miljöutskottet har Karlsbro varit den liberala gruppens förhandlare för utskottets position om gränsöverskridande energiinfrastruktur, TEN-E, samt för utskottets position kring hur klimatförändringar påverkar mänskliga rättigheter för klimataktivister. Karlsbo har utsetts till den liberala gruppens förhandlare för den nya horisontella batteriförordningen som kommer reglera hela livscykeln för batterier i EU.

I underutskottet för mänskliga rättigheter har Karlsbro varit den liberala gruppens förhandlare för utskottets position inför kommande lagstiftning om heltäckande regler för företags tillbörliga aktsamhet och ansvarsskyldighet, också kallat “Due diligence”.

Karlsbro har även som vice-ordförande i Europaparlamentets delegation till Belarus varit aktiv både inom parlamentet och externt i svensk och internationell media för att kräva sanktioner mot den illegitima regimen i Belarus. Hon har exempelvis agerat för att få ishockey-VM 2021 flyttat från Minsk och för att utesluta den belarusiska statstelevisionen från EBU och Eurovision Song Contest 2021. Karlsbro har även kontinuerligt arbetat för en upprättad rättsstat i alla EU:s medlemsländer, för HBTQ-rättigheter och ökad jämställdhet i EU.

Europakansliets verksamhet har, liksom partiets övriga verksamhet, behövt anpassas efter de begränsningar som pandemin fört med sig. Kansliet deltog vid Landsmötet 2019 genom ett seminarium innan mötets inledning och en utställningsmonter under hela mötet. Europakansliet har under Europadagarna den 9e maj organiserat kampanjer. Europadagen 2020 fokuserade kampanjen på rätten till abort i Polen och 2021 var kampanjen fokuserad på hur EU arbetar för klimatet och miljön.

Den digitala verksamheten för Europakansliet har som följd av pandemin ökat. Sedan förra landsmötet har Europakansliet haft 49 digitala möten med partiets olika föreningar och sidoorganisationer. Det digitala formatet har inneburit att dessa möten haft stor geografisk spridning över landet. Europakansliet inledde under 2021 en EU-akademi, en möjlighet för särskilt EU-engagerade medlemmar att fördjupa sina kunskaper kring aktuella frågor och Liberalernas EU-politik.

Bilaga 4.
Årsredovisning 2019 och 2020

Årsredovisning

för

Liberalernas riksorganisation

802000-9349

Räkenskapsåret

2019

Liberalernas riksorganisation
Org.nr 802000-9349

Styrelsen för Liberalernas riksorganisation får härmed avge årsredovisning för räkenskapsåret 2019.

Årsredovisningen är upprättad i svenska kronor, SEK. Om inte annat särskilt anges, redovisas alla belopp i hela kronor (kr). Uppgifter inom parentes avser föregående år.

Förvaltningsberättelse

Verksamheten

Allmänt om verksamheten

Liberalernas uppgift är att samla personer med liberal samhällsåskådning till gemensamt arbete och uppträdande, att genom upplysning väcka intresse för samhällsfrågor, att främja en demokratisk utveckling samt att verka för val av personer med liberal åskådning till politiska förtroendeuppdrag.

Helägda dotterbolaget Tryckfrihet i Stockholm AB (556138-7829) har under året inte bedrivit någon verksamhet.

Föreningen äger 39,12% av intressebolaget LIAB Liberal Information AB (556222-6539) som ger ut *NU Det liberala nyhetsmagasinet*.

Föreningen har sitt säte i Stockholm.

Främjande av ändamålet

Liberalernas främsta arbete för att främja liberalismen i Sverige sker i våra folkvalda församlingar. Liberalerna är representerade i Europaparlamentet (1 mandat), Sveriges Riksdag (19 mandat), Sveriges regioner (94 mandat) samt Sveriges kommuner (689 mandat). I alla dessa församlingar bedrivs arbete genom att lägga förslag i linje med det av Landsmötet beslutade partiprogrammet.

Väsentliga händelser under räkenskapsåret

2019 präglades av framförallt tre saker. Året började med att Liberalerna tog ställning i regeringsfrågan. Detta genom att det så kallade januariavtalet. Denna sakpolitiska överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet ingicks efter ett partiråd i Stockholm den 13 januari 2019.

En annan väsentlig händelse var att partiordförande Jan Björklund meddelade den 6 februari 2019 att han inte har för avsikt att återkandidera vid landsmötet 2019. Efter detta besked startade valberedningens arbete vilket ledde till en bred och öppen process där till slut tre kandidater utkristalliserades och sedan deltog på fyra utfrågningar. Efter denna process nominerade valberedningen Nyamko Sabuni som ny partiordförande Sabuni valdes den 28 juni 2019 på Clarion hotel Stockholm.

Processen för ny partiledare tog en paus under våren för att bedriva val till Europaparlamentet som hölls den 26 maj 2019. Liberalerna erhöll i valet 4,13 % (8,62%) och därmed ett (två) mandat i europaparlamentet.

Under året har Liberalerna arrangerat en rad större arrangemang. Ett utdrag är:
13 jan Partiråd i regeringsfrågan, Stockholm
15 feb Partiråd med fastställande av EP-lista, Solna
9-10 mar Liberalt riksmöte, Västerås
29 mar Partiråd med fastställande av EP-lista, Stockholm
3 jun Partiledarkandidatutfrågning, Stockholm
5 jun Partiledarkandidatutfrågning, Göteborg
9 jun Partiledarkandidatutfrågning, Umeå
10 jun Partiledarkandidatutfrågning, Lund
28 jun Extra landsmöte med partiledarval
3 jul Liberalernas dag i Almedalen
15-17 nov Landsmöte, Västerås

Vidare har ett antal utbildningar bedrivits. Vid sidan av projektet Uppdrag hela landet har mycket kvalificerade kandidatutbildningar inför EU-valet anordnats. Även utbildningar för andra grupper har anordnats såsom ombudsmän, politiska sekreterare m fl. Ämneskonferenser har också arrangerats i form av sjukvårdspolitisk och skolpolitisk konferens. Alla utbildningar sker i samarbete med vårt studieförbund, Studieförbundet Vuxenskolan. Partiets engagemang i just studieförbundet har under året varit mycket stort. Samarbetet med våra sidoorganisationer LUF och LK har i år varit fortsatt gott.

Flerårsöversikt (Tkr)	**2019**	**2018**	**2017**	**2016**
Huvudintäkter	37 550	35 220	36 553	35 992
Resultat efter finansiella poster	-2 194	700	3 527	2 267
Soliditet (%)	54,6	46,2	45,3	39,6

Huvudorsakerna till det försämrade resultatet 2019 är ökade kostnader med anledning av val till Europaparlamentet, byte av partiordförande och personalförändringar samt minskade intäkter för gåvor och bidrag.

Riksorganisationens resultat och ställning i övrigt framgår av efterföljande resultat- och balansräkning med noter.

Liberalernas riksorganisation
Org.nr 802000-9349

Resultaträkning

	Not	2019-01-01 -2019-12-31	2018-01-01 -2018-12-31
Riksorganisationens intäkter			
Medlemsavgifter		1 156 767	1 468 125
Gåvor		407 650	1 687 037
Bidrag		31 899 443	32 499 259
Nettoomsättning		8 610 176	21 337 713
Summa riksorganisationens intäkter		**42 074 036**	**56 992 134**
Riksorganisationens kostnader			
Övriga externa kostnader		-22 887 092	-36 660 808
Personalkostnader	2	-20 947 900	-19 071 431
Av- och nedskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar		-406 568	-542 091
Summa riksorganisationens kostnader		**-44 241 560**	**-56 274 330**
Rörelseresultat		**-2 167 524**	**717 804**
Finansiella poster			
Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter		0	10 204
Räntekostnader och liknande resultatposter		-27 402	-28 349
Summa finansiella poster		**-27 402**	**-18 145**
Resultat efter finansiella poster		**-2 194 926**	**699 659**
Resultat före skatt		**-2 194 926**	**699 659**
Årets resultat		**-2 194 926**	**699 659**

Liberalernas riksorganisation
Org.nr 802000-9349

Balansräkning

	Not	2019-12-31	2018-12-31
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
Immateriella anläggningstillgångar			
Koncessioner, patent, licenser, varumärken samt liknande rättigheter	3	0	406 568
Summa immateriella anläggningstillgångar		**0**	**406 568**
Materiella anläggningstillgångar			
Inventarier, verktyg och installationer	4	0	0
Summa materiella anläggningstillgångar		**0**	**0**
Finansiella anläggningstillgångar			
Andelar i koncernföretag	5	350 000	350 000
Andelar i intresseföretag och gemensamt styrda företag	6	120 409	120 409
Andra långfristiga värdepappersinnehav	7	1 648 208	1 648 208
Summa finansiella anläggningstillgångar		**2 118 617**	**2 118 617**
Summa anläggningstillgångar		**2 118 617**	**2 525 185**
Omsättningstillgångar			
Varulager m. m.			
Färdiga varor och handelsvaror		1 377 078	1 658 897
Summa varulager		**1 377 078**	**1 658 897**
Kortfristiga fordringar			
Kundfordringar		2 268 720	361 819
Övriga fordringar		669 474	650 605
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		91 101	51 866
Summa kortfristiga fordringar		**3 029 295**	**1 064 290**
Kassa och bank			
Kassa och bank		6 886 494	13 215 920
Summa kassa och bank		**6 886 494**	**13 215 920**
Summa omsättningstillgångar		**11 292 867**	**15 939 107**
SUMMA TILLGÅNGAR		**13 411 484**	**18 464 292**

Liberalernas riksorganisation
Org.nr 802000-9349

Balansräkning

	Not	2019-12-31	2018-12-31
EGET KAPITAL OCH SKULDER			
Eget kapital	8		
Fritt eget kapital			
Fritt eget kapital vid räkenskapsårets början		8 527 646	7 827 987
Årets resultat		-2 194 926	699 659
Fritt eget kapital vid räkenskapsårets slut		**6 332 720**	**8 527 646**
Summa eget kapital		**6 332 720**	**8 527 646**
Långfristiga skulder			
Skulder till koncernföretag		264 954	282 654
Summa långfristiga skulder		**264 954**	**282 654**
Kortfristiga skulder			
Leverantörsskulder		701 561	3 950 867
Mottagna ej använda bidrag		570 995	474 465
Övriga skulder		1 606 960	651 006
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter		3 934 294	4 577 654
Summa kortfristiga skulder		**6 813 810**	**9 653 992**
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER		**13 411 484**	**18 464 292**

Noter

Not 1 Redovisnings- och värderingsprinciper

Allmänna upplysningar

Årsredovisningen är upprättad i enlighet med årsredovisningslagen och Bokföringsnämndens allmänna råd (BFNAR 2016:10) om årsredovisning i mindre företag.

Anläggningstillgångar

Tillämpade avskrivningstider:

Koncessioner, patent, licenser, varumärken	5 år
Inventarier, verktyg och installationer	5 år

Not 2 Medelantalet anställda

	2019	2018
Medelantalet anställda	22	27

Not 3 Koncessioner, patent, licenser, varumärken samt liknande rättigheter

	2019-12-31	2018-12-31
Ingående anskaffningsvärden	2 710 455	2 710 455
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	**2 710 455**	**2 710 455**
Ingående avskrivningar	-2 303 887	-1 761 796
Årets avskrivningar	-406 568	-542 091
Utgående ackumulerade avskrivningar	**-2 710 455**	**-2 303 887**
Utgående redovisat värde	**0**	**406 568**

Not 4 Inventarier, verktyg och installationer

	2019-12-31	2018-12-31
Ingående anskaffningsvärden	66 779	66 779
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	**66 779**	**66 779**
Ingående avskrivningar	-66 779	-66 779
Utgående ackumulerade avskrivningar	**-66 779**	**-66 779**
Utgående redovisat värde	**0**	**0**

Not 5 Andelar i koncernföretag

	2019-12-31	2018-12-31
Ingående anskaffningsvärden	350 000	350 000
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	**350 000**	**350 000**
Utgående redovisat värde	**350 000**	**350 000**

Not 6 Andelar i intresseföretag och gemensamt styrda företag

	2019-12-31	2018-12-31
Ingående anskaffningsvärden	120 409	120 409
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	**120 409**	**120 409**
Utgående redovisat värde	**120 409**	**120 409**

Not 7 Andra långfristiga värdepappersinnehav

	2019-12-31	2018-12-31
Ingående anskaffningsvärden	1 648 208	2 151 208
Försäljningar/utrangeringar		-503 000
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	**1 648 208**	**1 648 208**
Utgående redovisat värde	**1 648 208**	**1 648 208**

Not 8 Eget kapital

	Breviksfonden	Balanserat resultat	Årets resultat	Totalt
Belopp vid räkenskapsårets början	2 169 104	5 658 883	699 659	8 527 646
Föregående års resultat		699 659	-699 659	0
Årets resultat			-2 194 926	-2 194 926
Belopp vid räkenskapsårets slut	**2 169 104**	**6 358 542**	**-2 194 926**	**6 332 720**

Not 9 Väsentliga händelser efter räkenskapsårets slut

I början av 2020 utbröt pandemin Covid-19. Denna ledde till stora förändringar i arbetssätt samt en rad nya överenskommelser inom januariavtalskonstellationen. I mitten av mars 2020 kom rekommendationer mot större möten varför Liberala riksmötet liksom en rad årsmöten i förbunden tvingades bokas om.

Liberalernas riksorganisation
Org.nr 802000-9349

Stockholm den 4 juni 2020

Nyamko Sabuni
Ordförande

Johan Pehrson
1:e vice ordförande

Christer Nylander
2:e vice ordförande

Juno Blom
Partisekreterare

Gulan Avci

Axel Darvik

Lotta Edholm

Louise Eklund

Joar Forssell

Helena Gellerman

Nicke Grahn

Emma Gröndahl

Roger Haddad

Alexander Höglund

Eva Julin Dombrowe

Anna-Lena Johansson

Jan Jönsson

Anne Kotavuopio Jatko

Pär Löfstrand

Maria Mattsson Mähl

Lina Nordquist

Helene Odenljung

Mats Persson

Lars Tysklind

Liberalernas riksorganisation
Org.nr 802000-9349

Vår revisionsberättelse har lämnats

Fredrik Sjölander
Auktoriserad revisor

Anneli Bojesson
Revisor

Revisionsberättelse

Till föreningsstämman i Liberalernas Riksorganisation, org. nr 802000-9349

Rapport om årsredovisningen

Uttalanden

Vi har utfört en revision av årsredovisningen för Liberalernas Riksorganisation för år 2019.

Enligt vår uppfattning har årsredovisningen upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger en i alla väsentliga avseenden rättvisande bild av föreningens finansiella ställning per den 31 december 2019 och av dess finansiella resultat för året enligt årsredovisningslagen. Förvaltningsberättelsen är förenlig med årsredovisningens övriga delar.

Vi tillstyrker därför att föreningsstämman fastställer resultaträkningen och balansräkningen för föreningen.

Grund för uttalanden

Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige. Revisorernas ansvar enligt denna sed beskrivs närmare i avsnitten Den auktoriserade revisorns ansvar samt Den förtroendevalda revisorns ansvar.

Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt god revisorssed i Sverige. Jag som auktoriserad revisor har fullgjort mitt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för att årsredovisningen upprättas och att den ger en rättvisande bild enligt årsredovisningslagen. Styrelsen ansvarar även för den interna kontroll som den bedömer är nödvändig för att upprätta en årsredovisning som inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag.

Vid upprättandet av årsredovisningen ansvarar styrelsen för bedömningen av föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Den upplyser, när så är tillämpligt, om förhållanden som kan påverka förmågan att fortsätta verksamheten och att använda antagandet om fortsatt drift. Antagandet om fortsatt drift tillämpas dock inte om beslut har fattats om att avveckla verksamheten.

Den auktoriserade revisorns ansvar

Jag har att utföra revisionen enligt International Standards on Auditing (ISA) och god revisionssed i Sverige. Mitt mål är att uppnå en rimlig grad av säkerhet om huruvida årsredovisningen som helhet inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag. Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men är ingen garanti för att en revision som utförs enligt ISA och god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka en väsentlig felaktighet om en sådan finns. Felaktigheter kan uppstå på grund av oegentligheter eller misstag och anses vara väsentliga om de enskilt eller tillsammans rimligen kan förväntas påverka de ekonomiska beslut som användare fattar med grund i årsredovisningen.

Som del av en revision enligt ISA använder jag professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Dessutom:

- identifierar och bedömer jag riskerna för väsentliga felaktigheter i årsredovisningen, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag, utformar och utför granskningsåtgärder bland annat utifrån dessa risker och inhämtar revisionsbevis som är tillräckliga och ändamålsenliga för att utgöra en grund för mina uttalanden. Risken för att inte upptäcka en väsentlig felaktighet till följd av oegentligheter är högre än för en väsentlig felaktighet som beror på misstag, eftersom oegentligheter kan innefatta agerande i maskopi, förfalskning, avsiktliga utelämnanden, felaktig information eller åsidosättande av intern kontroll.
- skaffar jag mig en förståelse av den del av föreningens interna kontroll som har betydelse för min revision för att utforma granskningsåtgärder som är lämpliga med hänsyn till omständigheterna, men inte för att uttala mig om effektiviteten i den interna kontrollen.
- utvärderar jag lämpligheten i de redovisningsprinciper som används och rimligheten i styrelsens uppskattningar i redovisningen och tillhörande upplysningar.
- drar jag en slutsats om lämpligheten i att styrelsen använder antagandet om fortsatt drift vid upprättandet av årsredovisningen. Jag drar också en slutsats, med grund i de inhämtade revisionsbevisen, om huruvida det finns någon väsentlig osäkerhetsfaktor som avser sådana händelser eller förhållanden som kan leda till betydande tvivel om föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Om jag drar slutsatsen att det finns en väsentlig osäkerhetsfaktor, måste jag i revisionsberättelsen fästa uppmärksamheten på upplysningarna i årsredovisningen om den väsentliga osäkerhetsfaktorn eller, om sådana upplysningar är otillräckliga, modifiera uttalandet om årsredovisningen. Mina slutsatser baseras på de revisionsbevis som inhämtas fram till datumet för revisionsberättelsen. Dock kan framtida händelser eller förhållanden göra att en förening inte längre kan fortsätta verksamheten.
- utvärderar jag den övergripande presentationen, strukturen och innehållet i årsredovisningen, däribland upplysningarna, och om årsredovisningen återger de underliggande transaktionerna och händelserna på ett sätt som ger en rättvisande bild.

Jag måste informera styrelsen om bland annat revisionens planerade omfattning och inriktning samt tidpunkten för den. Jag måste också informera om betydelsefulla iakttagelser under revisionen, däribland de eventuella betydande brister i den interna kontrollen som jag identifierat.

Den förtroendevalda revisorns ansvar

Jag har att utföra en revision enligt revisionslagen och därmed enligt god revisionssed i Sverige. Mitt mål är att uppnå en rimlig grad av säkerhet om huruvida årsredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och om årsredovisningen ger en rättvisande bild av föreningens resultat och ställning.

Rapport om andra krav enligt lagar och andra författningar samt stadgar

Uttalanden

Utöver vår revision av årsredovisningen har vi även utfört en revision av styrelsens förvaltning för Liberalernas Riksorganisation för år 2019.

Vi tillstyrker att föreningsstämman beviljar styrelsens ledamöter ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Grund för uttalanden

Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige. Vårt ansvar enligt denna beskrivs närmare i avsnittet Revisorns ansvar. Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt god revisorssed i Sverige. Jag som auktoriserad revisor har i övrigt fullgjort mitt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för förvaltningen.

Revisorns ansvar

Vårt mål beträffande revisionen av förvaltningen, och därmed vårt uttalande om ansvarsfrihet, är att inhämta revisionsbevis för att med en rimlig grad av säkerhet kunna bedöma om någon styrelseledamot i något väsentligt avseende företagit någon åtgärd eller gjort sig skyldig till någon försummelse som kan föranleda ersättningsskyldighet mot föreningen.

Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men ingen garanti för att en revision som utförs enligt god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka åtgärder eller försummelser som kan föranleda ersättningsskyldighet mot föreningen.

Som en del av en revision enligt god revisionssed i Sverige använder den auktoriserade revisorn professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Granskningen av förvaltningen grundar sig främst på revisionen av räkenskaperna. Vilka tillkommande granskningsåtgärder som utförs baseras på den auktoriserade revisorns professionella bedömning och övriga valda revisorers bedömning med utgångspunkt i risk och väsentlighet. Det innebär att vi fokuserar granskningen på sådana åtgärder, områden och förhållanden som är väsentliga för verksamheten och där avsteg och överträdelser skulle ha särskild betydelse för föreningens situation. Vi går igenom och prövar fattade beslut, beslutsunderlag, vidtagna åtgärder och andra förhållanden som är relevanta för vårt uttalande om ansvarsfrihet.

Stockholm den

Fredrik Sjölander
Auktoriserad revisor
KPMG AB

Anneli Bojesson
Förtroendevald revisor

Årsredovisning för

Liberalernas riksorganisation

802000-9349

Räkenskapsåret
2020-01-01 - 2020-12-31

Innehållsförteckning: **Sida**

Förvaltningsberättelse	1-2
Resultaträkning	3
Balansräkning	4-5
Noter	6-7
Underskrifter	8-9

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Förvaltningsberättelse

Styrelsen för Liberalernas riksorganisation, 802000-9349, får härmed avge årsredovisning för räkenskapsåret 2020.

Verksamheten

Allmänt om verksamheten

Liberalernas uppgift är att samla personer med liberal samhällsåskådning till gemensamt arbete och uppträdande, att genom upplysning väcka intresse för samhällsfrågor, att främja en demokratisk utveckling samt verka för val av personer med liberal åskådning till politiska förtroendeuppdrag.

Helägda dotterbolaget Tryckfrihet i Stockholm AB (556138-7829) har under året inte bedrivit någon verksamhet.

Föreningen äger 39,12% av intressebolaget LIAB Information AB (556222-6539) som ger ut *NU Det liberala nyhetsmagasinet.*

Föreningen har sitt säte i Stockholm.

Främjande av ändamålet

Liberalernas främsta arbete för att främja liberalismen i Sverige sker i våra folkvalda församlingar. Liberalerna är representerade i Europarlamentet (1 mandat), Sveriges Riksdag (19 mandat), Sveriges regioner (94 mandat) samt Sveriges kommuner (689 mandat). I alla dessa församlingar bedrivs arbete genom att lägga förslag i linje med det av Landsmötet beslutade partiprogrammet.

Väsentliga händelser under räkenskapsåret

2020 har naturligtvis framförallt präglats av Coronapandemin. Spridingen tog fart och folkhälsomyndighetens rekommendationer stramades upp strax före Liberala riksmötet 2020. Som en direkt konsekvens av detta ställdes sammankomsten in vilket blev en kostnad för partiet. Även andra traditionella arrangemang har ställts in såsom Almedalsveckan och Järvaveckan.

Under resten av året har inga arrangemang kunnat hållas i fysisk form utan all verksamhet har fasats över till digitala möten. Där har riksorganisationen haft en viktig roll i utvecklande av verktyg och metoder. Trots pandemin, eller kanske tack vare, har vi kunnat ha fler mindre träffar och för en större målgrupp. Naturligtvis på grund av att digitala möten inte har några logistiska begränsningar eller kostnader. Verksamheten har därmed med facit i hand kunnat hållas uppe på en bred front med tillägg för en rad nya initiativ som den digitala världen möjliggjort. Den digitala omställningen har dock lett till en ökad belastning på vår egen personal.

Trots pandemin har Liberalerna under året arrangerat några större arrangemang t ex:

14-15 februari	Sjukvårdspolitisk konferens
18 oktober	Partiråd, digitalt/Tensta

Vidare har ett antal utbildningar bedrivits. Vid sidan av projektet Uppdrag hela landet har även utbildningar för andra grupper anordnats såsom ombudsmän, politiska sekreterare m fl. Alla utbildningar sker i samarbete med vårt studieförbund, Studieförbundet Vuxenskolan. Partiets engagemang i just studieförbundet har under året varit mycket stort. Samarbetet med våra sidoorganisationer LUF och LK har i år varit fortsatt gott.

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Flerårsöversikt

Belopp i Tkr

	2020	*2019*	*2018*	*2017*
Nettoomsättning	35 340	37 550	35 220	36 553
Resultat efter finansiella poster	6 295	-2 194	700	3 527
Soliditet, %	64	55	46	45

Förändringar i eget kapital

	Breviksfonden	*Balanserat resultat*	*Året resultat*	*Summa*
Belopp vid årets början	2 169 104	6 358 542	-2 194 926	6 332 720
Korrigeringar vid övergång till				
Föregående års resultat		-2 194 926	2 194 926	-
Årets resultat			6 294 690	6 294 690
Belopp vid årets slut	**2 169 104**	**4 163 616**	**6 294 690**	**12 627 410**

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Resultaträkning

Belopp i kr	*Not*	*2020-01-01-2020-12-31*	*2019-01-01-2019-12-31*
Riksorganisationens intäkter			
Medlemsavgifter		1 540 800	1 156 767
Gåvor		313 315	407 650
Bidrag		32 440 732	31 899 443
Nettoomsättning		1 045 905	8 610 176
Summa rörelseintäkter, lagerförändring m.m.		35 340 752	42 074 036
Rörelsekostnader			
Övriga externa kostnader		-9 935 559	-22 887 092
Personalkostnader	*2*	-19 102 060	-20 947 900
Av- och nedskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar		-	-406 568
Summa rörelsekostnader		-29 037 619	-44 241 560
Rörelseresultat		6 303 133	-2 167 524
Finansiella poster			
Räntekostnader och liknande resultatposter		-8 443	-27 402
Summa finansiella poster		-8 443	-27 402
Resultat efter finansiella poster		6 294 690	-2 194 926
Bokslutsdispositioner			
Resultat före skatt		6 294 690	-2 194 926
Skatter			
Årets resultat		6 294 690	-2 194 926

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Balansräkning

Belopp i kr	*Not*	*2020-12-31*	*2019-12-31*
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
Immateriella anläggningstillgångar	*3*		
Koncessioner, patent, licenser, varumärken samt liknande rättigheter		-	-
Summa immateriella anläggningstillgångar		-	-
Materiella anläggningstillgångar			
Inventarier, verktyg och installationer	*4*	-	-
Summa materiella anläggningstillgångar		-	-
Finansiella anläggningstillgångar			
Andelar i koncernföretag	*5*	350 000	350 000
Andelar i intresseföretag och gemensamt styrda företag	*6*	120 409	120 409
Andra långfristiga värdepappersinnehav	*7*	1 648 208	1 648 208
Summa finansiella anläggningstillgångar		2 118 617	2 118 617
Summa anläggningstillgångar		2 118 617	2 118 617
Omsättningstillgångar			
Varulager m.m.			
Färdiga varor och handelsvaror		1 223 429	1 377 078
Summa varulager		1 223 429	1 377 078
Kortfristiga fordringar			
Kundfordringar		64 105	2 268 720
Övriga fordringar		1 055 995	669 474
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		121 791	91 102
Summa kortfristiga fordringar		1 241 891	3 029 296
Kassa och bank			
Kassa och bank		15 171 366	6 886 494
Summa kassa och bank		15 171 366	6 886 494
Summa omsättningstillgångar		17 636 686	11 292 868
SUMMA TILLGÅNGAR		19 755 303	13 411 485

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Balansräkning

Belopp i kr	*Not*	*2020-12-31*	*2019-12-31*
EGET KAPITAL OCH SKULDER			
Eget kapital			
Fritt eget kapital			
Fritt eget kapital vid räkenskapsårets början		6 332 720	8 527 646
Årets resultat		6 294 690	-2 194 926
Summa fritt eget kapital		12 627 410	6 332 720
Summa eget kapital		12 627 410	6 332 720
Långfristiga skulder			
Skulder till koncernföretag		264 954	264 954
Summa långfristiga skulder		264 954	264 954
Kortfristiga skulder			
Mottagna ej använda bidrag		532 456	570 995
Leverantörsskulder		606 064	701 561
Övriga skulder		308 414	1 606 960
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter		5 416 005	3 934 295
Summa kortfristiga skulder		6 862 939	6 813 811
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER		19 755 303	13 411 485

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Noter

Belopp i kr om inget annat anges.

Not 1 Redovisningsprinciper

Årsredovisningen har upprättats i enlighet med Årsredovisningslagen och Bokföringsnämndens allmänna råd BFNAR 2016:10 Årsredovisning i mindre företag.

Avskrivningsprinciper för anläggningstillgångar

Avskrivningar enligt plan baseras på ursprungliga anskaffningsvärden och beräknad nyttjandeperiod. Följande avskrivningstider tillämpas:

Anläggningstillgångar	*År*
Immateriella anläggningstillgångar:	
-Koncessioner, patent, licenser, varumärken och likn rättigheter	5
Materiella anläggningstillgångar:	
-Inventarier, verktyg och installationer	5

Skillnaden mellan ovan nämnda avskrivningar och skattemässigt gjorda avskrivningar redovisas som ackumulerade överavskrivningar, vilka ingår i obeskattade reserver.

Not 2 Personal

Personal

	2020-01-01-2020-12-31	*2019-01-01-2019-12-31*
Medelantalet anställda	20	22
Summa	**20**	**22**

Not 3 Immateriella tillgångar

	2020-12-31	*2019-12-31*
Ackumulerade anskaffningsvärden		
-Vid årets början	2 710 455	2 710 455
Vid årets slut	2 710 455	2 710 455
Ackumulerade avskrivningar:		
-Vid årets början	-2 710 455	-2 303 887
-Årets avskrivning	-	-406 568
Redovisat värde vid årets slut	**-**	**-**

Not 4 Inventarier, verktyg och installationer

	2020-12-31	*2019-12-31*
Ackumulerade anskaffningsvärden:		
-Vid årets början	66 779	66 779
Vid årets slut	66 779	66 779
Ackumulerade avskrivningar enligt plan:		
-Vid årets början	-66 779	-66 779
Vid årets slut	-66 779	-66 779
Redovisat värde vid årets slut	**-**	**-**

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Not 5 Andelar i koncernföretag

	2020-12-31	*2019-12-31*
Ackumulerade anskaffningsvärden:		
-Vid årets början	350 000	350 000
Redovisat värde vid årets slut	**350 000**	**350 000**

Not 6 Andelar i intresseföretag och gemensamt styrda företag

	2020-12-31	*2019-12-31*
Ackumulerade anskaffningsvärden:		
-Vid årets början	120 409	120 409
Vid årets slut	**120 409**	**120 409**

Not 7 Andra långfristiga värdepappersinnehav

	2020-12-31	*2019-12-31*
Ackumulerade anskaffningsvärden:		
-Vid årets början	1 648 208	1 648 208
Redovisat värde vid årets slut	**1 648 208**	**1 648 208**

Not 8 Väsentliga händelser efter räkenskapsårets slut

28 mars 2021 inkallades ett partiråd att ta ställning i regeringsfrågan. Partirådet fattade beslut på temat "Ny start för Sverige" att Sverige behöver en ny och borgerlig regering. Eftersom pandemin fortsatt hölls även detta partiråd i digital form.

Liberalernas riksorganisation
802000-9349

Underskrifter

Stockholm den 2021

Nyamko Sabuni
Ordförande

Johan Pehrson
1:e vice ordförande

Christer Nylander
2:e vice ordförande

Juno Blom
Partisekreterare

Gulan Avci

Axel Darvik

Louise Eklund

Helena Gellerman

Nicke Grahn

Roger Haddad

Alexander Höglund

Anna-Lena Johansson

Eva Julin Dombrowe

Jan Jönsson

Joar Fosell

Anne Kotavuopio Jatko

Pär Löfstrand

Maria Mattsson Mähl

Revisionsberättelse

Till föreningsstämman i Liberalernas Riksorganisation, org. nr 802000-9349

Rapport om årsredovisningen

Uttalanden

Vi har utfört en revision av årsredovisningen för Liberalernas Riksorganisation för år 2020.

Enligt vår uppfattning har årsredovisningen upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger en i alla väsentliga avseenden rättvisande bild av föreningens finansiella ställning per den 31 december 2020 och av dess finansiella resultat för året enligt årsredovisningslagen. Förvaltningsberättelsen är förenlig med årsredovisningens övriga delar.

Vi tillstyrker därför att föreningsstämman fastställer resultaträkningen och balansräkningen för föreningen.

Grund för uttalanden

Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige. Revisorernas ansvar enligt denna sed beskrivs närmare i avsnitten Den auktoriserade revisorns ansvar samt Den förtroendevalda revisorns ansvar.

Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt god revisorssed i Sverige. Jag som auktoriserad revisor har fullgjort mitt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för att årsredovisningen upprättas och att den ger en rättvisande bild enligt årsredovisningslagen. Styrelsen ansvarar även för den interna kontroll som den bedömer är nödvändig för att upprätta en årsredovisning som inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag.

Vid upprättandet av årsredovisningen ansvarar styrelsen för bedömningen av föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Den upplyser, när så är tillämpligt, om förhållanden som kan påverka förmågan att fortsätta verksamheten och att använda antagandet om fortsatt drift. Antagandet om fortsatt drift tillämpas dock inte om beslut har fattats om att avveckla verksamheten.

Den auktoriserade revisorns ansvar

Jag har att utföra revisionen enligt International Standards on Auditing (ISA) och god revisionssed i Sverige. Mitt mål är att uppnå en rimlig grad av säkerhet om huruvida årsredovisningen som helhet inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag. Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men är ingen garanti för att en revision som utförs enligt ISA och god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka en väsentlig felaktighet om en sådan finns. Felaktigheter kan uppstå på grund av oegentligheter eller misstag och anses vara väsentliga om de enskilt eller tillsammans rimligen kan förväntas påverka de ekonomiska beslut som användare fattar med grund i årsredovisningen.

Som del av en revision enligt ISA använder jag professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Dessutom:

- identifierar och bedömer jag riskerna för väsentliga felaktigheter i årsredovisningen, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag, utformar och utför granskningsåtgärder bland annat utifrån dessa risker och inhämtar revisionsbevis som är tillräckliga och ändamålsenliga för att utgöra en grund för mina uttalanden. Risken för att inte upptäcka en väsentlig felaktighet till följd av oegentligheter är högre än för en väsentlig felaktighet som beror på misstag, eftersom oegentligheter kan innefatta agerande i maskopi, förfalskning, avsiktliga utelämnanden, felaktig information eller åsidosättande av intern kontroll.
- skaffar jag mig en förståelse av den del av föreningens interna kontroll som har betydelse för min revision för att utforma granskningsåtgärder som är lämpliga med hänsyn till omständigheterna, men inte för att uttala mig om effektiviteten i den interna kontrollen.
- utvärderar jag lämpligheten i de redovisningsprinciper som används och rimligheten i styrelsens uppskattningar i redovisningen och tillhörande upplysningar.
- drar jag en slutsats om lämpligheten i att styrelsen använder antagandet om fortsatt drift vid upprättandet av årsredovisningen. Jag drar också en slutsats, med grund i de inhämtade revisionsbevisen, om huruvida det finns någon väsentlig osäkerhetsfaktor som avser sådana händelser eller förhållanden som kan leda till betydande tvivel om föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Om jag drar slutsatsen att det finns en väsentlig osäkerhetsfaktor, måste jag i revisionsberättelsen fästa uppmärksamheten på upplysningarna i årsredovisningen om den väsentliga osäkerhetsfaktorn eller, om sådana upplysningar är otillräckliga, modifiera uttalandet om årsredovisningen. Mina slutsatser baseras på de revisionsbevis som inhämtas fram till datumet för revisionsberättelsen. Dock kan framtida händelser eller förhållanden göra att en förening inte längre kan fortsätta verksamheten.
- utvärderar jag den övergripande presentationen, strukturen och innehållet i årsredovisningen, däribland upplysningarna, och om årsredovisningen återger de underliggande transaktionerna och händelserna på ett sätt som ger en rättvisande bild.

Jag måste informera styrelsen om bland annat revisionens planerade omfattning och inriktning samt tidpunkten för den. Jag måste också informera om betydelsefulla iakttagelser under revisionen, däribland de eventuella betydande brister i den interna kontrollen som jag identifierat.

Den förtroendevalda revisorns ansvar

Jag har att utföra en revision enligt revisionslagen och därmed enligt god revisionssed i Sverige. Mitt mål är att uppnå en rimlig grad av säkerhet om huruvida årsredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och om årsredovisningen ger en rättvisande bild av föreningens resultat och ställning.

Rapport om andra krav enligt lagar och andra författningar samt stadgar

Uttalanden

Utöver vår revision av årsredovisningen har vi även utfört en revision av styrelsens förvaltning för Liberalernas Riksorganisation för år 2020.

Vi tillstyrker att föreningsstämman beviljar styrelsens ledamöter ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Grund för uttalanden

Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige. Vårt ansvar enligt denna beskrivs närmare i avsnittet Revisorns ansvar. Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt god revisorssed i Sverige. Jag som auktoriserad revisor har i övrigt fullgjort mitt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för förvaltningen.

Revisorns ansvar

Vårt mål beträffande revisionen av förvaltningen, och därmed vårt uttalande om ansvarsfrihet, är att inhämta revisionsbevis för att med en rimlig grad av säkerhet kunna bedöma om någon styrelseledamot i något väsentligt avseende företagit någon åtgärd eller gjort sig skyldig till någon försummelse som kan föranleda ersättningsskyldighet mot föreningen.

Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men ingen garanti för att en revision som utförs enligt god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka åtgärder eller försummelser som kan föranleda ersättningsskyldighet mot föreningen.

Som en del av en revision enligt god revisionssed i Sverige använder den auktoriserade revisorn professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Granskningen av förvaltningen grundar sig främst på revisionen av räkenskaperna. Vilka tillkommande granskningsåtgärder som utförs baseras på den auktoriserade revisorns professionella bedömning och övriga valda revisorers bedömning med utgångspunkt i risk och väsentlighet. Det innebär att vi fokuserar granskningen på sådana åtgärder, områden och förhållanden som är väsentliga för verksamheten och där avsteg och överträdelser skulle ha särskild betydelse för föreningens situation. Vi går igenom och prövar fattade beslut, beslutsunderlag, vidtagna åtgärder och andra förhållanden som är relevanta för vårt uttalande om ansvarsfrihet.

Stockholm den 16 juni

DocuSigned by:
Fredrik Sjölander
829F60FB8DC3415...

DocuSigned by:
Anneli Bojesson
84D0B97EACAC4AA...

Fredrik Sjölander
Auktoriserad revisor
KPMG AB

Anneli Bojesson
Förtroendevald revisor

Bilaga 5. Jämställdhetsbokslut för Liberalerna

Partistyrelsen redovisar här Liberalernas nionde bokslut över den interna jämställdheten inom partiet mellan kvinnor och män. Det första bokslutet presenterades vid landsmötet i Göteborg 2005 av en arbetsgrupp för den interna jämställdheten. Partistyrelsen har därefter lagt fram bokslut inför landsmötena från 2007 och framåt. Med utgångspunkt i det senaste bokslutet gav 2019 års landsmöte ett antal rekommendationer till förbund, lokala föreningar och granskningsutskottet samt ett antal uppdrag till partistyrelsen. De uppdrag som gavs till partistyrelsen var:

Jämn könsfördelning i arbetsgrupper

Tillse att det normalt är en fördelning på minst 40 procent av vartdera könet i centrala arbetsgrupper och programgrupper.

Jämställd profil

Tillse att partiet har en tydlig jämställdhetsprofil genom att det är en jämn könsfördelning bland Liberalernas företrädare i samtliga externa och interna arrangemang samt i partiets centrala marknadsföring.

Aktiv jämställdhetsintegrering och jämställdhetsanalys

Följ kontinuerligt och noggrant upp hur verksamhetsplanens åtaganden gällande den interna jämställdheten uppfylls. Uppmärksamma jämställdhetsfrågorna i kontakten med såväl förbund som lokala föreningar. Beakta särskilt valberedningarnas strategiska roll. Följ upp könsfördelningen bland Liberalernas medlemmar och förtroendevalda. Genomför riktade utbildningsinsatser i syfte att få en jämnare könsfördelning framöver i riksdag och fullmäktigeförsamlingar. Genomför åtgärder för att rekrytera både kvinnor och män.

Jämställdhetsbokslut

Presentera i verksamhetsberättelsen inför varje landsmöte ett jämställdhetsbokslut innehållande en kartläggning och utvärdering av den gångna perioden på både riksnivå och förbundsnivå. Jämställdhetsbokslutet bör om behov föreligger innehålla förslag för att stärka den interna jämställdheten och arbetet med jämställdhetsintegreringen.
Partistyrelsen överlämnar här sitt jämställdhetsbokslut för den gångna landsmötesperioden och sina förslag till det fortsatta arbetet.

KÖNSFÖRDELNING I ARBETSGRUPPER

Enligt landsmötesuppdraget avses med jämn könsfördelning det gängse måttet, dvs. att vartdera könet utgör minst 40 procent av antalet medlemmar i en grupp.

Av de arbetsgrupper (eller motsvarande) som arbetat med förslag som läggs fram till årets landsmöte har samtliga utom en haft jämn könsfördelning. I den arbetsgrupp där könsfördelningen varit ojämn hade det räckt med ytterligare en person från det underrepresenterade könet för att jämn könsfördelning skulle uppstå. Programarbetena har i fyra fall letts av män och i två fall av kvinnor. Ytterligare en arbetsgrupp har tillsatts och kommer att återrapportera sitt arbete till partistyrelsen. I den är könsfördelningen jämn.

KÖNSFÖRDELNING VID EXTERNA OCH INTERNA ARRANGEMANG SAMT MARKNADSFÖRING

Partiets viktigaste arrangemang vid sidan av landsmöte och partiråd är det liberala riksmötet. Riksmötet år 2020 inställdes på grund av coronapandemin. Vid 2021 års digitala riksmöte leddes arrangemanget av en kvinna och en man, och av de medverkande i huvudprogrampunkterna var två kvinnor och två män. Av de medverkande i seminarierna var 33 kvinnor och 31 män, det vill säga en könsfördelning på 52–48.

Partiets externa marknadsföring i all kommunikation har partiledaren som främsta budbärare.

AKTIV JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING OCH JÄMSTÄLLDHETSANALYS

Partistyrelsen betraktar jämställdhetsintegrering och det interna jämställdhetsarbetet som en fråga av strategisk betydelse i partiets förnyelsearbete. Partiet har två mål på detta område: att det ska synas i både teori och praktik att Liberalerna är ett feministiskt parti, och att Liberalerna ska ha fler kvinnor på ledande positioner. För att nå dessa mål ska Liberalerna arbeta aktivt med jämställdhetsintegrering, arbeta medvetet för att uppmuntra och underlätta för kvinnor att kliva fram och ta ansvar på ledande positioner i Liberalerna. Samarbetet med Liberala Kvinnor är en förutsättning för Liberalernas jämställdhetsarbete.

En viktig del i det interna jämställdhetsarbetet är att verka för god återväxt av såväl kvinnliga som manliga kandidater. De riktlinjer för nomineringsarbetet som togs fram inför valet 2018 har legat till grund för kommunikationen till såväl förbund som lokala föreningar också inför årets val. I dessa läggs särskild vikt vid betydelsen av att åstadkomma jämställd representation, i första hand genom att listorna varvas efter kön.

Vidare eftersträvas god representation av såväl kvinnor som män vid de kandidatutbildningar som riksorganisationen genomför. En ny omgång av den särskilda ledarakademin för kvinnor som siktar på framträdande politiska uppdrag genomförs.

Under landsmötesperioden har det täta samarbetet mellan partiet och Liberala kvinnor fortsatt, något som varit till fördel när det gällt att utveckla det interna och externa jämställdhetsarbetet. Att Liberala kvinnors förbundskansli är lokaliserat i partiets kanslilokaler i riksdagshuset är till stor fördel i den dagliga kontakten mellan partiet och kvinnoförbundet.

KÖNSFÖRDELNING PÅ INTERNA OCH EXTERNA UPPDRAG

En systematisk uppföljning har gjorts av könsfördelningen på interna och externa uppdrag.

Riksdagsgruppen

I riksdagsvalet invaldes tolv män och åtta kvinnor som ordinarie riksdagsledamöter, dvs. 60 procent män och 40 procent kvinnor. Avsägelser och utträden ur riksdagsgruppen har därefter ändrat sammansättningen så att riksdagsledamöterna i september 2021 utgjordes av elva män och nio kvinnor, dvs. 55 procent män och 45 procent kvinnor. Under innevarande mandatperiod uppfyller således riksdagsgruppen kravet på jämn könsfördelning.

Efter riksdagsvalet 2018 erhöll Liberalerna tre presidieposter i riksdagens utskott, en ordförandepost och två viceordförandeposter. I september 2021 innehades samtliga av män. Gruppledningen, som är riksdagsgruppens presidium, består av en man och två kvinnor.

Uppdrag i statliga myndigheter, utredningar m.m.

En genomgång har gjorts av de uppdrag inom myndigheter och utredningar m.m. på statlig nivå som utses via nominering från riksdagsgruppen. I september 2021 innehades 50 procent av uppdragen av män och 50 procent av kvinnor. Könsfördelningen är alltså helt jämn, vilket är en förbättring jämfört med 2019 då männen hade 71 procent av uppdragen.

POLITISKA FÖRTROENDEPOSTER I REGIONER OCH KOMMUNER

Partistyrelsen har även följt upp utvecklingen i könsfördelningen på uppdrag i regioner och kommuner. Redovisningen är denna gång annorlunda uppställd än vid tidigare bokslut. Bakgrunden är att de tidigare jämställdhetsboksluten har baserat sig dels på data från Statistiska centralbyrån (SCB), dels på utdrag ur Liberalernas medlemsregister, i vilket uppgifterna om politiska uppdrag registreras på lokal nivå. En fördjupad kontroll, genomförd 2020 med mycket betydelsefullt bistånd från Liberala kvinnor, har dock visat att en

Regionfullmäktige (ledamöter). Källa: SCB		1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Stockholms län	män	56%	63%	61%	48%	40%	46%	42%	44%	47%	46%	25%
	kvinnor	44%	38%	39%	52%	60%	54%	58%	56%	53%	54%	75%
Uppsala län	män	67%	38%	44%	56%	57%	50%	55%	50%	50%	20%	60%
	kvinnor	33%	63%	56%	44%	43%	50%	45%	50%	50%	80%	40%
Sörmland	män	25%	56%	33%	25%	40%	50%	63%	60%	60%	100%	33%
	kvinnor	75%	44%	67%	75%	60%	50%	38%	40%	40%	0%	67%
Östergötland	män	80%	69%	67%	64%	57%	20%	55%	43%	50%	33%	50%
	kvinnor	20%	31%	33%	36%	43%	80%	45%	57%	50%	67%	50%
Jönköpings län	män	80%	73%	78%	71%	83%	75%	29%	40%	50%	67%	67%
	kvinnor	20%	27%	22%	29%	17%	25%	71%	60%	50%	33%	33%
Kronoberg	män	100%	60%	50%	50%	100%	100%	50%	67%	67%	100%	67%
	kvinnor	0%	40%	50%	50%	0%	0%	50%	33%	33%	0%	33%
Kalmar län	män	100%	67%	67%	60%	100%	100%	80%	50%	67%	67%	67%
	kvinnor	0%	33%	33%	40%	0%	0%	20%	50%	33%	33%	33%
Blekinge	män	67%	50%	40%	40%	0%	50%	80%	67%	33%	50%	33%
	kvinnor	33%	50%	60%	60%	100%	50%	20%	33%	67%	50%	67%
Kristianstads län (till 1994)	män	60%	56%	50%	29%	25%	..	..	..	..	..	..
	kvinnor	40%	44%	50%	71%	75%	..	..	..	..	..	..
Skåne (från 1998)	män	..	..	..	..	..	25%	58%	38%	25%	56%	50%
	kvinnor	..	..	..	..	..	75%	42%	62%	75%	44%	50%
Malmöhus (till 1994)	män	71%	53%	54%	50%	50%	..	..	..	..	..	..
	kvinnor	29%	47%	46%	50%	50%	..	..	..	..	..	..

Tabellen fortsätter på nästa sida.

Regionfullmäktige (ledamöter). Källa: SCB		1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Halland	män	100%	56%	50%	50%	67%	25%	50%	33%	67%	40%	60%
	kvinnor	0%	44%	50%	50%	33%	75%	50%	67%	33%	60%	40%
Västra Götaland (från 1998)	män	..	..	..	..	..	50%	50%	57%	55%	45%	60%
	kvinnor	..	..	..	..	..	50%	50%	43%	45%	55%	40%
Bohuslän (till 1998)	män	86%	57%	54%	80%	75%	..	..	..	..	..	..
	kvinnor	14%	43%	46%	20%	25%	..	..	..	..	..	..
Älvsborg (till 1998)	män	86%	63%	62%	36%	57%	..	..	..	..	..	..
	kvinnor	14%	38%	38%	64%	43%	..	..	..	..	..	..
Skaraborg (till 1998)	män	100%	80%	88%	71%	80%	..	..	..	..	..	..
	kvinnor	0%	20%	13%	29%	20%	..	..	..	..	..	..
Värmland	män	100%	60%	56%	63%	33%	25%	43%	60%	40%	75%	50%
	kvinnor	0%	40%	44%	38%	67%	75%	57%	40%	60%	25%	50%
Örebro län	män	75%	78%	67%	78%	67%	25%	63%	60%	40%	50%	25%
	kvinnor	25%	22%	33%	22%	33%	75%	38%	40%	60%	50%	75%
Västmanland	män	75%	70%	60%	44%	33%	40%	45%	57%	50%	40%	50%
	kvinnor	25%	30%	40%	56%	67%	60%	55%	43%	50%	60%	50%
Dalarna	män	50%	78%	67%	38%	40%	25%	57%	60%	100%	67%	67%
	kvinnor	50%	22%	33%	63%	60%	75%	43%	40%	0%	33%	33%
Gävleborg	män	100%	88%	63%	43%	20%	25%	50%	40%	20%	33%	67%
	kvinnor	0%	13%	38%	57%	80%	75%	50%	60%	80%	67%	33%
Västernorrland	män	67%	43%	43%	57%	25%	33%	67%	75%	50%	25%	33%
	kvinnor	33%	57%	57%	43%	75%	67%	33%	25%	50%	75%	67%
Jämtland	män	100%	75%	75%	75%	100%	50%	67%	67%	67%	50%	50%
	kvinnor	0%	25%	25%	25%	0%	50%	33%	33%	33%	50%	50%
Västerbotten	män	80%	64%	56%	50%	50%	67%	56%	57%	29%	50%	50%
	kvinnor	20%	36%	44%	50%	50%	33%	44%	43%	71%	50%	50%
Norrbotten	män	50%	33%	33%	33%	33%	0%	50%	75%	67%	67%	..
	kvinnor	50%	67%	67%	67%	67%	100%	50%	25%	33%	33%	..
RIKET	män	76%	62%	58%	52%	53%	43%	53%	52%	48%	50%	49%
	kvinnor	24%	38%	42%	48%	47%	57%	47%	48%	52%	50%	51%

mycket stor del av medlemsregistrets uppgifter om kommunal- och regionalpolitiska förtroendeuppdrag är inaktuella. Kvaliteten är så pass skiftande att det inte är möjligt att ur registret dra några säkra slutsatser om utvecklingen av könsfördelningen bland t.ex. ledamöter i social- eller byggnadsnämnder.

För att skapa hållbar statistik har därför en manuell kontroll av uppdragen i samtliga kommuner och regioner gjorts. Den stora arbetsinsats detta innebär har gjort att granskningen här nedan avgränsas till de kategorier där det antingen finns säkra data från SCB eller där den manuella genomgången gett ett så heltäckande underlag att uppgifterna kan bedömas avspegla läget i hela landet. Detta gör att jämförelser bakåt mot tidigare jämställdhetsbokslut inte bör göras.

Regioner

Av de ledamöter som valdes till regionfullmäktige i valet 2018 (exklusive Gotland) är 49 procent män och 51 procent kvinnor. Könsfördelningen i landstings- och numera regionfullmäktige i landet som helhet har varit jämn sedan valet 1988 och har därefter stabiliserat sig kring 50/50-strecket. Av de nitton regioner (exklusive Gotland) där Liberalerna är representerade har nio jämn könsfördelning bland sina ledamöter, medan fem har manlig övervikt och fem har kvinnlig övervikt.

Bland de liberala representanterna i regionstyrelserna är 56 procent män och 44 procent kvinnor. Där råder alltså jämn könsfördelning, något som däremot inte är fallet när enbart de ordinarie ledamöterna granskas. Av dessa är 63 procent män och 37 procent kvinnor. Detta ska dock sättas i relation till att det råder jämn könsfördelning både bland regionråden, där 58 procent är män och 42 procent kvinnor, och bland gruppledarna i regionfullmäktigegrupperna där 53 procent är män och 47 procent kvinnor. Eftersom antalet uppdrag i denna kategori är litet är det svårt att dra generella slutsatser, men en möjlig delförklaring är att de liberala politikerna i vissa regioner har delat upp positionerna så att den som är regionråd inte nödvändigtvis är förstanamn i regionstyrelsen eller gruppledare.

Kommuner

Av de ledamöter som valdes till kommunfullmäktige år 2018 var 54 procent män och 46 procent kvinnor. Könsfördelningen i landet som helhet har varit jämn sedan 2002 och en gradvis trend till utjämning fortsätter. Andelen kvinnor bland fullmäktigeledamöterna 2018 var den högsta i något kommunalval.

En nedbrytning av dessa siffror på länsnivå visar att det råder jämn könsfördelning bland fullmäktigeledamöterna i femton av de 21 länen. I sex län råder det manlig övervikt bland ledamöterna. Inget län har, eller har haft, ojämn könsfördelning med kvinnlig övervikt bland kommunfullmäktiges ledamöter. En iakttagelse som kan göras är att ett förbund och län – Västernorrland – har haft jämn könsfördelning bland sina kommunfullmäktigeledamöter ända sedan 1982, då SCB:s jämställdhetskartläggningar började.

I den viktigaste nämnden, kommunstyrelsen, utgörs företrädarna till 56 procent av män och 44 procent av kvinnor. Ser man endast till de ordinarie ledamöterna blir fördelningen 55 procent män och 45 procent kvinnor. Där råder således jämn könsfördelning. Däremot är det ojämn könsfördelning bland de personer som sitter i kommunstyrelsens presidium som ordförande eller vice ordförande: 73 procent är män och 27 procent är kvinnor.

Bland Liberalernas kommunalråd (inklusive oppositionsråd) är 56 procent män och 44 procent kvinnor. Där råder jämn könsfördelning, medan detta inte är fallet för uppdraget som gruppledare i fullmäktigegrupperna, där 63 procent är män och 37 procent kvinnor.

Av de förtroendevalda som har presidieuppdrag i kommunala bolag (och motsvarande, t.ex. bostadsallmännytta i stiftelseform) är 75 procent män och 25 procent kvinnor. På grund av osäkerhet i statistiken redovisas i året bokslut inga siffror över könsfördelningen i facknämnder.

LIBERALERNA SOM MEDLEMSORGANISATION

Partistyrelsen har även följt upp utvecklingen i de interna uppdragen inom partiorganisationen.

Partiets ordförande och partisekreterare är båda kvinnor. Till partistyrelsen valdes vid landsmötet 2019 totalt tolv kvinnor och tolv män. Till detta kommer partisekreteraren, som är självskriven ledamot. Avsägelser har därefter gjort att partistyrelsen i september 2021 bestod av elva kvinnor och tolv män. Könsfördelningen är alltså den jämnast möjliga.

Detta är däremot inte fallet vad gäller det tunga uppdraget som förbundsordförande. Där är 71 procent män och 29 procent, således långt från jämn könsfördelning. Samma mönster märktes i 2019 års bokslut.

Även bland ordförandena i landets kommunföreningar råder ojämn könsfördelning, 63 procent män och 37 procent kvinnor. Detta är en viss ökning av skillnaderna jämfört med siffrorna år 2019. Däremot råder jämn könsfördelning (55 procent män, 45 procent kvinnor) bland ordförandena i de lokalföreningar som finns i vissa större kommuner. Även om kommunförenings- och lokalföreningsordförande ses som en helhet är könsfördelningen ojämn, med 63 procent män och 37 procent kvinnor.

På grund av osäkerhet i statistiken kan i år ingen redovisning göras av könsfördelningen bland partiets medlemmar.

Sammanfattning av nyckeltal

I tabellen på nästa sida återges de nyckeltal avseende könsfördelning som redovisas ovan. Med jämn könsfördelning avses, som nämnts, att det minst representerade könet står för en andel på 40 procent eller mer.

Funktion	Andel kvinnor/män (procent)	Jämn könsfördelning?
Arbetsgrupper		I sex av sju fall
Riksmöte 2021: Ledning	50/50	Ja
Riksmöte 2021: Medverkande i huvudprogrampunkter	50/50	Ja
Riksmöte 2021: Medverkande i seminarier	52/48	Ja
Riksdagsgruppen	45/55	Ja
Uppdrag i statliga myndigheter, utredningar m.m.	50/50	Ja
Regionfullmäktige, ledamöter	51/49	Ja
Regionfullmäktige, gruppledare	47/53	Ja
Regionstyrelse, ledamöter och ersättare	44/56	Ja
Regionstyrelse, ledamöter	37/63	Nej
Regionråd (inkl. oppositionsråd)	42/58	Ja
Kommunfullmäktige, ledamöter	46/54	Ja
Kommunfullmäktige, gruppledare	37/63	Nej
Kommunstyrelse, ledamöter och ersättare	44/56	Ja
Kommunstyrelse, ledamöter	45/55	Ja
Kommunstyrelse, ordförande eller vice ordförande	27/73	Nej
Kommunalråd (inkl. oppositionsråd)	44/56	Ja
Kommunala bolag, ordförande eller vice ordförande	25/75	Nej
Partistyrelsen	48/52	Ja
Förbundsordförande	29/71	Nej
Kommunföreningsordförande	37/63	Nej
Lokalföreningsordförande (i kommuner med fler än en lokal förening)	45/55	Ja
Kommunförenings- och lokalföreningsordförande	37/63	Nej

Sammanfattning: Jämställdhetsbokslut 2019–2021

Liberalernas feministiska engagemang ska genomsyra både politiken och organisationen. Vi vet att jämställdhet inte bara handlar om att undanröja formella hinder utan också om att granska attityder, arbetssätt och inrotade rutiner. Det är detta som skapar en organisationskultur där alla, oavsett kön, känner sig lika välkomna och har lika möjligheter att engagera sig och bidra med sitt kunnande.

Liberalerna påverkas som organisation av att vi är en del av ett samhälle som inte är fullt jämställt. De föreställningar om kön som upprätthåller den bristande jämställdheten får också genomslag internt. Därför ska vi fortsätta att noggrant följa upp den interna jämställdheten i vårt parti. Målet är självklart: Liberalerna ska i alla delar av Sverige vara ett attraktivt parti för både kvinnor och män att engagera sig i och företräda i valda församlingar.

Årets jämställdhetsbokslut visar på positiva tendenser men också på kvarstående problem. På många ledande uppdrag råder i dag jämn könsfördelning, vilket är glädjande eftersom det ger en tydlig indikation på att kvinnor och män har samma förutsättningar att aspirera på förtroendeuppdrag och väljas till dem. Samtidigt kvarstår markanta skillnader på andra typer av uppdrag. Ett kontinuerligt liberalfeministiskt arbete för att alla oavsett kön ska ha samma möjligheter i alla politiska sammanhang är alltså av nöden.

Inför kommande valrörelser är nomineringskommittéernas arbete centralt. Det gäller både inför valet, när det gäller att ta fram kandidatlistor för valsedlarna, och efter valet när de politiska uppdragen ska fördelas. Ansvaret att bedriva detta arbete utifrån en tydlig jämställdhetsanalys finns på alla nivåer.

Partistyrelsens yrkanden med anledning av jämställdhetsbokslutet återfinns som ett separat PS-förslag till landsmötet.

GRANSKNINGSUTSKOTTETS RAPPORT

för tiden 1 september 2019–30 september 2021

Granskningsutskottet valdes vid landsmötet 2019 på dess avslutningsdag 21 november.
Till ledamöter utsåg landsmötet:

- Gunnar Andrén, Stocksund (ordförande, omval)
- Björn Brändewall, Kalmar (nyval)
- Anders Castberger, Trollhättan (omval)
- Inger Gustafsson, Jönköping (nyval)
- Simona Mohamsson, Göteborg (nyval)
- Kent Olsson, Edsbyn (nyval)
- Marie Wahlgren, Burlöv (nyval)

För att värna landsmötets uppdrag som fristående granskningsorgan har utskottet också denna landsmötesperiod valt att arbeta personellt självständigt gentemot riksdags- som partikanslierna.

DEN ANNORLUNDA TIDEN

Granskningsutskottet, före 2017 med den fransk-svenskklingande benämningen, dechargeutskottet, har normalt under tidigare år haft fysiska möten 4–6 gånger/år, för att kunna skaffa direktinformation från partiledare, partisekreterare, partistyrelseledamöter, riksdagsgruppledare, organisationschef och andra viktiga beslutsfattare, förtroendevalda och tjänstemän.

Denna landsmötesperiod blev annorlunda: bara två–tre månader efter landsmötet 2019 ägt rum, drabbades hela världen av covid-19-epidemin. Det har också begränsat granskningsutskottets möjligheter att, i motsats till tidigare, inte har haft några möten, utfrågningar eller enkäter, inte heller sedvanliga sammanträden.

GRANSKNINGSUTSKOTTETS UPPDRAG OCH MANDAT

Granskningsutskottet – ett av landsmötets fyra stadgevalda organ, de övriga är partistyrelse inklusive partiordförande, första och andre vice partiordförande, valberedning och revisorer – har som uppdrag att för landsmötets räkning granska partistyrelsens organisatoriska beslut och verksamhet, däremot inte partistyrelsens eller partiledningens politiska åtgärder, inte heller riksdagsgruppen.

Om detta är ett tillfredsställande uppdrag för granskningsutskottet kan och har diskuterats.

Under den gångna tiden har överläggningar också ägt rum mellan partiets förtroendevalda revisor och granskningsutskottets ordförande om samarbete och möjlig samverkan – eller åtskillnaden mellan uppdragen. De två av landsmötet valda organen överlappar i vissa avseenden varandra. Partiets organisation och ekonomi har breda gemensamma ytor.

Det är granskningsutskottets uppfattning att partistyrelsen under kommande landsmötesperiod bör överväga om dagens uppdelning av det granskande ansvaret mellan organisation och ekonomisk revision - vid sidan av den professionella sifferrevisionen - är rationell och befogad.

Partistyrelsen utser ordförande i nätverken Kristna liberaler (Annika Carp, Falköping), Gröna Liberaler (Karin Karlsbro, Stockholm) och Liberala Seniorer (Barbro Westerholm, Stockholm). Nätverken har inte varit föremål för utskottets granskning. Granskningsutskottet vill dock påtala vikten av att dessa nätverk finns – och att också andra kan bildas. Nätverkens koncentration till avgränsade sakfrågor öppnar möjlighet till engagemang och kunskaper hos medlemmar och även utomstående som annars kan ha svårighet att kanalisera sitt engagemang och få utlopp för sina intressen.

Granskningsutskottet noterar den positiva aktivitet som internationella frågor och engagemang skapar, inte att förväxla med utrikespolitik. Via främst ALDE och Silc (Swedish International Liberal Center) finns organisatoriska förutsättningar för många intresserade att skapa ökade insikter och kunskaper om komplicerade politiska förhållanden. Som den i grunden internationellt gränslösa frihetsrörelse liberalismen utgör är det viktigt att, även om inrikes partipolitik står i debattens centrum, inte glömma bort internationellt ansvar och mångas personliga intresse och engagemang. Frihet är alltid värd att försvara.

RIKSDAGSGRUPPEN OCH EU-PARLAMENTSREPRESENATIONEN

Riksdagsgruppen och dess kansli, liksom EU-parlamentskansliet, är nära samarbetande men organisatoriskt fristående från partiet. Utskottet har dock nära följt bådadera bl.a. genom flitig närvaro av utskottets ordförande vid riksdagsgruppens möten där aktuell politik diskuteras och beslutats. Formellt är också sedan 1995 liberala EU-parlamentariker medlemmar i Liberalernas riksdagsgrupp.

Granskningsutskottet vill gärna ge en eloge till nuvarande EU-parlamentarikern Karin Karlsbro och hennes medarbetet i Bryssel och Sverige för gott informationsarbete om EU-frågor. Detta engagemang är långsiktigt viktigt för partiets profil och liberala landvinningar.

Partistyrelsens verksamhetsberättelse, protokoll, ekonomi Slutjustering av granskningsutskottets rapport har skett sedan utskottet tagit del av verksamhetsberättelsen.

Ordföranden och en ledamot har gått igenom partistyrelsens och partiledningens protokoll. Därtill har personlig närvaro – digital sådan – vid de två partiråden efter landsmötet 2019 skett från flera av utskottets ledamöter.

Granskningsutskottet har förtjänstfullt – sedan organisationschefen Anders Yngman lämnade sin tjänst – försetts med protokoll genom partistyrelsens protokollssekreterare Martin Andreasson. Utskottet har vidare försetts med medlemsstatistik av kansliets Mohammad Noori.

Utskottet tackar båda för detta.

UPPDRAG FRÅN LANDSMÖTET TILL PARTISTYRELSEN OCH GRANSKNINGSUTSKOTTET

Partistyrelsen fick av 2019 års landsmöte ett antal uppdrag vad avser att ta fram rapporter och åtgärdsprogram inom specifika politikområden. Samtliga dessa områden har partistyrelsen arbetat med eller har pågående arbeten kring. Granskningsutskottet vill dock påpeka att det är av största vikt att partistyrelsen slutför dessa arbeten till valet 2022 och vill särskilt lyfta att vi anser det viktigt att slutföra arbetet med en bostadspolitisk rapport.

Förgående landsmöte gav också granskningsutskottet ett särskilt uppdrag att granska hur partiets jämställdhetsbokslut. Granskningsutskottet finner att jämställdhetsbokslutet är omfattande och till sitt innehåll tillfyllest. Vi vill särskilt lyfta fram partiets arbete med den särskilda ledarskapsakademin för kvinnor som siktar på framträdande politiska förtroendeuppdrag och ser också positivt på att de uppdragen inom myndigheter och utredningar har fördelats helt jämlikt dvs 50/50 mellan könen.

Utskottet konstaterar dock att det på region- och kommunalnivå ofta finns en övervikt större än 60 procent för det ena könet, ofta kvinnor regionalt och män kommunalt, och att detta är en fråga för hela partiet att arbeta vidare med. I övrigt anser granskningsutskottet att partistyrelsen genomfört de uppdrag som man fått från landsmötet vad avser jämställdhetsfrågor.

TRÄNGD EKONOMI – OCH FÄRRE ANSTÄLLDA

Som följd av minskat ekonomiskt stöd på alla nivåer – och som märktes efter valet 2014 då partiet inte längre var regeringsparti – har antalet anställda inom partiet minskat. Genom januariavtalet 2019 gavs efter några månader partiet möjlighet att placera några få medarbetare i regeringskansliet. Sedan avtalet föll i juni 2021 föreligger inte denna möjlighet.

Vi kan nu konstatera att partiets styrka inte ligger i antalet anställda – även om de gör ett utmärkt stödjande arbete – utan vilar i hög grad på förtroendevalda och den idérikedom de besitter. Det räcker långt för ett liberalt parti.

Samtidigt kan vi konstatera att rent organisatoriskt finns betydande personella resurser knutna till regionerna i Stockholms län, Västra Götaland och Skåne samt ett fåtal andra platser. Att nyttja vår samlade personalstab effektivt är en utmaning och uppgift som kräver partiledningens medverkan. Exakt hur detta skall genomföras organisatoriskt är en uppgift som partistyrelsen måste besluta om riktlinjer för.

PARTIETS MEDLEMMAR, SYMPATISÖRER OCH FÖRANKRING

Medlemmar är partiets största tillgång.

Oavsett vad som inte minst medialt ofta görs gällande om partiers påstådda ringa behov av medlemmar, vet vi att det förhåller sig tvärtom. Utan aktiva medlemmar, finns ingen verksamhet, inget parti.

Ett av de sedan 2015 av partistyrelsen prioriterade områdena har gällt att bryta många års minskat antal medlemmar. Målet sattes högt, det målet har inte nåtts men genom olika initiativ, ovanliga mötesformer och andra grepp för att engagera nya och behålla fler medlemmar, har medlemsutvecklingen förhoppningsvis vänt.

Granskningsutskottet har sammanställt ett omfattande statistiskt material om medlemsutvecklingen, utan omsvep oroande för vårt parti i alla landets distrikt och kommuner. Denna analys har överlämnats till partisekreteraren.

Granskningsutskottet konstaterar, så som skedde även inför 2018 års val att Liberalerna i alltför många kommuner saknar företrädare och medlemmar som kan tala för vårt parti. Den positiva trend som syns under 2021 med både ökat antal nya medlemmar och fler medlemmar som väljer att förnya sitt medlemskap inger hopp inför framtiden.

Om detta vill vi säga att frågan om företrädare och medlemmar runt om i landet inte bara är och kan vara en fråga för partiledning och partisekretaren. Föreningarna och länsorganisationerna måste ta ansvar för att Liberalerna blir ett parti som har företrädare landet runt. Väljare finns överallt – men på alltför många platser saknas organisation. Att förhållandet är detsamma för flera andra partier är ingen ursäkt för att inte arbeta för att hela Sverige skall ha liberala kommunala företrädare.

INFORMATIONSVERKSAMHETEN

Mycket politisk information sker 2021 genom sociala medier, Facebook, Instagram och likande fora är viktiga informationskanaler och del av människors vardag.

Informationsspridning är dock en annan sak än opinionsbildning som sker via partiföreträdare, program, ut- och inspel och kampanjer.

Hemsidan www.liberalerna.se - partiets skyltfönster - spelar här en roll, inte den viktigaste för masskommunikation men för att skapa en bild av partiets politik.

Granskningsutskottet vill här påtala att det finns en motsättning, inte lättlöst, mellan den centrala partiledningens ambitioner att sprida partiordförandens, partiledningens och riksdagsgruppens budskap, och de många lokala föreningarnas önskemål att informera om vad som sker lokalt i

distrikt och kommuner. Här behöver nya initiativ och idéer prövas för att förebygga konflikter och underlätta tekniska lösningar. Åtskilligt har gjorts under senaste året men partistyrelsen måste även i framtiden ägna tid och intresse åt denna del av partiverksamheten.

ALLRA SIST

Ännu har - och här citerar granskningsutskottet sin ordförande från landsmötet 2019 - ingen blivit medlem i vårt eller något annat parti för att bli en del av det organisatoriska arbete som väljarna uppfattar som en självklarhet.

Man går med i ett parti för att påverka, diskutera, förändra. Samtidigt måste man vara medveten om att politik består av ideologi, program, personer, prioriteringar och organisation.

Att sammansmälta dessa ting är partiets viktigaste uppgift för att göra Sverige, ett bra land, ännu bättre, friare och tryggare för den enskilde. Att göra vårt land lite bättre och mer hållbart än det samhälle vi tog över från våra föräldrar, nu förvaltar och vill att våra barn skall leva i, är varje liberals mål med sitt politiska arbete.

GRANSKNINGSUTSKOTTETS YRKANDE

Granskningsutskottet föreslår

1. att Liberalernas landsmöte 2021 beslutar att godkänna partistyrelsens verksamhetsberättelse som den föreligger i handlingarna till 2021 års landsmöte.

Gunnar Andrén
Björn Brändewall
Anders Castberger
Inger Gustafsson
Simona Mohamsson
Kent Olsson
Marie Wahlgren

Simona Mohamsson och Björn Brändewall anför:
”Vi har noterat att det har pågått en diskussion i partilandet kring omständigheterna för utlysandet av det partiråd som hölls den 28 mars 2021.

Granskningsutskottet har studerat frågan men inte funnit något brott mot stadgarna. Däremot kan vi konstatera att stadgarna lämnar ett tolkningsutrymme kring definitionen av ’synnerliga fall’ och som partistyrelsen äger rätt att tolka mellan landsmöten. Det ankommer på framtida landsmöten att överväga om stadgarna behöver konkretiseras.”

VALBEREDNINGENS FÖRSLAG

Valberedningens förslag presenteras i separat utskick.

NY START FÖR SVERIGE

Liberalernas landsmöte
19–21 november 2021
Linköping

FÖRSLAG FRÅN PARTISTYRELSEN

PS-FÖRSLAG 1

Förhandlingsordning

Fysisk och digital närvaro

Medlem i Liberalerna har i enlighet med partistadgarna rätt att närvara vid landsmötet och där framställa förslag. Med tanke på de restriktioner som gäller under coronapandemin måste det samtidigt säkerställas tillräckliga fysiska avstånd mellan alla som närvarar i själva lokalen. Alla som deltar på landsmötet ansvarar för att bidra till en trygg och smittsäker miljö i enlighet med Folkhälsomyndighetens rekommendationer och andra föreskrifter.

Behöriga att närvara fysiskt är därför tjänstgörande landsmötesombud, partistyrelseledamot, riksdags- eller Europaparlamentsledamot, ledamot av landsmötespresidiet, revisor, valberedningen och granskningsutskottet samt ackrediterade journalister och andra särskilt inbjudna gäster. Icke tjänstgörande landsmötesersättare äger endast rätt att vistas fysiskt i landsmöteslokalen i den utsträckning som detta medges utifrån ett kvotsystem beräknat utifrån delegationernas storlek. Presidiet äger rätt att i särskilda undantagsfall föreslå att närvarorätt beviljas person som inte ingår i någon av de nämnda kategorierna.

Övriga som har rätt att närvara vid landsmötet ska beredas möjlighet att följa överläggningarna digitalt i realtid.

Utskottsförhandlingarna

YRKANDEN

Medlem i Liberalerna har i enlighet med partistadgarna rätt att närvara vid landsmötet och där framställa förslag. För den som inte är behörig att närvara fysiskt gäller att yrkanden måste inlämnas på elektroniskt formulär senast 60 minuter innan utskottsförhandlingarna påbörjas. Samma sak gäller landsmötesombud som önskar lägga yrkande till ett utskott som personen själv inte tillhör. Av partistadgarna framgår att yrkanden endast kan inlämnas av medlem som själv närvarar på landsmötet.

Under utskottets förhandlingar har såväl utskottsledamöter som partistyrelsens företrädare yrkanderätt. Yrkanden ska inlämnas skriftligt till mötespresidiet.

NÄRVARO

Närvarorätt vid utskottsförhandlingar tillkommer de av utskottet valda utskottsledamöterna, partistyrelsens företrädare samt utskottets sekretariat.

TIDSBEGRÄNSNING

För att utskottet ska kunna ta ställning till samtliga förslag får talarnas inlägg inte överskrida en minut. Utskottspresidiet har rätt att i undantagsfall medge förlängd talartid.

Förhandlingarna i plenum

ALLMÄNT

Förhandlingarna i plenum är indelade i förhandlingspass. Av tidsplanen för landsmötet framgår när förhandlingspassen börjar och slutar och vilka ämnen som tas upp på varje pass. För varje förhandlingspass fastställer landsmötet en dagordning över de ärenden som ska behandlas. Ett ärende består i sin tur av ett eller flera förslag. Dagordningen ska även innehålla ett tidsschema som anger hur lång debatten är under varje ärende. Beslut fattas efter varje ärende.

För att möjliggöra en noggrann behandling av frågorna samt ge olika åsikter rimliga och likvärdiga möjligheter att komma till tals erfordras en stark självdisciplin från deltagarna.

FAST DEBATTID

En debatt hålls för varje ärende på dagordningen till ett förhandlingspass. Vid landsmötet tillämpas fasta debattider, det vill säga att det av dagordningen för förhandlingspasset framgår hur lång tid som är reserverad för debatt i respektive ärende. När denna tid är förbrukad är debatten avslutad, även om alla som anmält sig på talarlistan inte hunnit yttra sig, och landsmötet går till beslut. Om det återstår tid efter att alla ärenden på ett förhandlingspass har behandlats övergår landsmötet till behandling av nästkommande förhandlingspass.

TALARLISTA

Vid upprättandet av talarlistan för ett ärende ska följande ordning tillämpas:

1. Debatten inleds av utskottets talesperson. Därefter ges ordet till talesperson för partistyrelsen samt en (1) talesperson för eventuella reservanter i utskottet.
2. Därefter öppnas debatten för övriga som är behöriga att närvara fysiskt. Talarna ges ordet i den ordning de anmäler sig, dock med det undantaget att talare som tidigare inte yttrat sig i den aktuella debatten ska ges företräde framför den som tidigare har yttrat sig. Presidiet äger rätt att göra justeringar i denna ordning där så är påkallat.
3. Talespersonerna för utskottet samt för partistyrelsen ska kunna beviljas möjlighet till sammanfattande anförande vid avslutningen av debatten om ett ärende om presidiet bedömer detta befogat.

ANFÖRANDEN

Tre typer av inlägg i debatter förekommer: anförande, replik och kontrareplik. Anförande begärs skriftligt. Anmälan till talarlistan kan göras från och med att behandlingen av ett ärende har inletts. Medlem som inte är ombud eller tillhör partistyrelsen har rätt till ett (1) anförande vid behandlingen av ett ärende.

REPLIKER

Replik och kontrareplik ska begäras före nästa anförande och kan begäras muntligt. Sittande ordförande har rätt att medge replik på den som blivit apostroferad i anförandet. Ordföranden ska medge den som hållit anförandet kontrareplik om så begärs. Replik på kontrareplik medges ej.

TIDSBEGRÄNSNING

För att samtliga ärenden ska kunna behandlas får talarna, i det fall de är ombud eller tillhör partistyrelsen, inte överskrida två minuter i första anförandet för ett visst ärende, en minut i andra anförandet och en minut i replik och kontrareplik. Övriga talares maximala tid är en minut. Talesperson för utskottet eller partistyrelsen samt revisorerna kan av presidiet medges längre tid. Vid plädering inför val gäller tidsbegränsning till en minut.

Landsmötet har möjlighet att besluta om skärpt tidsbegränsning utöver ovanstående. Om presidiet under pågående debatt gör bedömningen att inte alla anmälda talare kommer att hinna yttra sig inom den beslutade debattiden bör presidiet överväga skärpt tidsbegränsning.

YRKANDEN

Bifallsyrkande föreligger automatiskt endast till utskottets förslag. Den som vill att landsmötet bifaller andra yrkanden än utskottets måste alltså yrka bifall till dessa.

Yrkanden i plenum kan inlämnas av tjänstgörande landsmötesombud, partistyrelseledamöter, riksdags- eller Europaparlamentsledamöter, ledamot av landsmötespresidiet, revisor samt valberedningens talesperson. Övriga medlemmar har enligt partistadgarna rätt att framställa yrkanden enbart inför utskottsförhandlingarna (se ovan).

Yrkanden ska inlämnas skriftligt till presidiet och ska om möjligt läsas upp från talarstolen av den som lägger yrkandet. Om debatten avslutas innan alla anmälda talare hunnit yttra sig ska presidiet läsa upp de yrkanden som inlämnats men inte blivit upplästa.

Bifalls- eller avslagsyrkande kan framställas till yrkanden eller reservationer i utskott, yrkanden eller reservationer vid partistyrelsens behandling samt yrkanden i motioner. Andra yrkanden än dessa ska remitteras till beredningsutskott för behandling såvida inte presidiet bedömer att det nya yrkandet endast i ringa utsträckning avviker från de yrkanden som finns i landsmöteshandlingarna.

BEREDNINGSUTSKOTTET

Då landsmötet beslutar att hänskjuta ett ärende till beredningsutskottet anses samtliga yrkanden i ärendet ha fallit. Vid behandling av ett förslag från beredningsutskottet föreligger rätt att framställa nytt yrkande under pågående debatt. Sådant yrkande ska framställas skriftligt.

ORDNINGSFRÅGA

Om ordningsfråga begärs ska debatten i sakfrågan avbrytas och ordningsfrågan omedelbart upptas till behandling och beslut. Ordningsfråga kan inte upptas till behandling under pågående omröstning.

BORDLÄGGNING

Om särskilda skäl föreligger kan presidiet i undantagsfall yrka att behandlingen av ett visst ärende bordläggs till kommande förhandlingspass. Denna möjlighet ska användas restriktivt.

Deltagande och beslut

RÖSTRÄTT

För deltagande och beslut vid landsmötet gäller bestämmelserna i stadgarna (§ 5 samt § 6 mom. E):

”Omröstning sker öppet, utom vid val och fastställande av kandidatlista på landsmöte eller partiråd, där sluten omröstning genomförs om röstberättigad begär det. Som beslut gäller den mening som erhållit flest röster, om annat inte stadgas i särskild ordning. Röstning med fullmakt godtas inte.

Vid fastställande av kandidatlista samt val till uppdrag där endast en person kan väljas krävs absolut majoritet med mer än hälften av antalet röstande. Om ingen av de föreslagna fått absolut majoritet i första omgången sker förnyad omröstning mellan de två kandidater som fått flest röster. I denna andra omgång vinner den som fått flest röster.”

“Medlem i Liberalerna liksom revisorerna har rätt att närvara vid landsmötets överläggningar och där framställa förslag.

Rösträtt vid landsmöte tillkommer ombud eller för ombud tjänstgörande ersättare. Ombud eller ombudsersättare som ingår i den avgående partistyrelsen har dock inte rätt att delta i omröstning i fråga om ansvarsfrihet.

Landsmötet är beslutsmässigt när minst två tredjedelar av de röstberättigade är närvarande. Vid lika röstetal ska frågan avgöras genom lottning, utom vid val eller fastställande av kandidatlista där frågan avgörs enligt vad som föreskrivs i § 5 andra stycket.”

BEREDNINGSUTSKOTT

För beredning av nytt förslag som framkommer under landsmötet och andra frågor som landsmötet i varje enskilt fall beslutar om remittering av tillsätts vid landsmötets början ett beredningsutskott bestående av två personer samt ordföranden i det berörda utskottet.

PROPOSITIONSORDNING

Propositionsordning bestäms i regel av sittande ordförande. Om närvarande röstberättigad yrkar på annan propositionsordning ska frågan underställas landsmötet för beslut. När det finns förslag från utskottet eller beredningsutskottet bör detta vara huvudförslag.

VAL

Valen föregås av nominering vid tidpunkt som anges i dagordningen. Valberedningens förslag framläggs först. I anslutning därtill bereds landsmötet tillfälle att föreslå ytterligare kandidater.

En lista i bokstavsordning över nominerade kandidater utdelas före pläderingen. Direkt efter pläderingen sker val.

OMBUDSBYTE

Ombud har rätt att under landsmötet överlåta rösträtten till ersättare. Sådan överlåtelse kan endast ske i samband med byte av förhandlingspass och ska anmälas till mötesbyrån senast en timme före inledningen av påföljande förhandlingspass.

RESERVATION OCH SÄRSKILT YTTRANDE

Röstberättigade kan reservera sig mot landsmötets beslut. Röstberättigade samt partistyrelseledamöter och revisorer kan inlämna särskilt yttrande angående landsmötets beslut. Reservation och särskilt yttrande kan endast lämnas in för sådana beslut där det vid landsmötet har förelegat mer än ett yrkande.

Reservation och särskilt yttrande måste lämnas in skriftligen senast fyra timmar efter att beslutet har fattats. Den som reserverar sig mot landsmötets beslut ska ange till förmån för vilket av de vid landsmötet behandlade yrkandena som reservationen inlämnas. Presidiet ska, i mån av tid, läsa upp namnen på dem som har reserverat sig.

PS-FÖRSLAG 2

Redaktionella ändringar i partiprogrammet

Vid landsmötet kommer ett antal beslut att fattas med anledning av PS-förslag, motioner m.m. Om det i efterhand upptäcks att beslut har tagits i någon sådan fråga utan att motsvarande följdändring gjorts i partiprogrammet behöver redaktionella justeringar göras i efterhand. Likaså kan det behöva göras rättelser och justeringar på det rent språkliga planet.

Partistyrelsen bör därför ges mandat att genomföra de redaktionella ändringar i partiprogrammet som behövs med anledning av beslut på årets landsmöte.

FÖRSLAG TILL LANDSMÖTESBESLUT:

att landsmötet uppdrar åt partistyrelsen att vid behov vidta redaktionella ändringar i partiprogrammet med anledning av beslut på årets landsmöte

PS-FÖRSLAG 3

Jämställdhet mellan kvinnor och män i Liberalerna

Liberalerna är ännu inte ett jämställt parti. De maktstrukturer som finns i det omgivande samhället är närvarande också i vår organisation. För att ge kvinnor och män lika möjlighet att engagera sig och växa i Liberalerna krävs ett ambitiöst internt jämställdhetsarbete.

FÖRSLAG TILL LANDSMÖTESBESLUT:

1. Rekommendera följande till förbund och lokala föreningar:

1.1 Gå till väljarna med en varvad lista 2022

Vartannat namn på valsedeln bör vara en kvinna, vartannat namn en man. Detta gäller särskilt de översta platserna på listan. Om listan trots detta inte är varvad bör den på annat sätt ha en jämn könsfördelning. I det fall flera listor finns inom kommunen eller regionen bör dessa växelvis toppas av kvinnor och män. Detta kräver i förekommande fall samverkan mellan nomineringskommittéerna för de olika listorna.

1.2 Aktivt arbete från valberedningar och nomineringskommittéer

Valberedningar och nomineringskommittéer ska arbeta aktivt, uppsökande och förberedande för att skapa underlag för Liberalerna att ha väl kvalificerade kandidater av båda könen.

1.3 Jämställd representation i styrelser, nämnder och bolag

Då platser i styrelser, nämnder och bolag fördelas bör jämn könsfördelning råda, särskilt när det gäller de tyngsta posterna i de centrala nämnderna, styrelserna och bolagen, liksom när det gäller fördelning mellan ordinarie platser och ersättarplatser. Likaså måste valberedningarna för interna partiuppdrag eftersträva jämn könsfördelning på alla nivåer, och särskilt på de tyngsta posterna. Om jämn könsfördelning inte kan uppnås ska det kunna motiveras särskilt.

1.4 Aktivt arbete med jämställdhetsintegrering

Förbund och kommunföreningar bör ha en hög ambition och se till att den interna jämställdheten integreras i allt löpande arbete. Ansvaret för detta ska ligga på samma instanser och beslutsfattare som leder verksamheten i stort. Jämställdhetsintegrering av den interna partiverksamheten kan innebära kartläggningar av könsfördelning, analyser av arbetsmetoder och arbetsklimat, utbildningar för förtroendevalda m.m. Särskilda åtgärder bör göras för att göra nomineringskommitténerna delaktiga i arbetet. Det interna jämställdhetsarbetet ska kontinuerligt följas upp.

2. Uppdra följande åt partistyrelsen:

2.1 Jämn könsfördelning i arbetsgrupper

Tillse att det normalt är en fördelning på minst 40 procent av vartdera könet i centrala arbetsgrupper och programgrupper.

2.2 Jämställd profil

Tillse att partiet har en tydlig jämställdhetsprofil genom att det är en jämn könsfördelning bland Liberalernas företrädare i samtliga externa och interna arrangemang samt i partiets centrala marknadsföring.

2.3 Aktiv jämställdhetsintegrering och jämställdhetsanalys

Följ upp hur verksamhetsplanens åtaganden gällande den interna jämställdheten uppfylls. Uppmärksamma jämställdhetsfrågorna i kontakten med såväl förbund som lokala föreningar. Beakta särskilt valberedningarnas och nomineringskommittéernas strategiska roll. Följ upp könsfördelningen bland Liberalernas medlemmar och förtroendevalda. Genomför riktade utbildningsinsatser i syfte att möjliggöra jämnare könsfördelning på såväl interna partiuppdrag som politiska förtroendeuppdrag på alla nivåer.

2.4 Jämställdhetsbokslut

Presentera i verksamhetsberättelsen inför varje landsmöte ett jämställdhetsbokslut innehållande en kartläggning och utvärdering av den gångna perioden på både riksnivå och förbundsnivå. Jämställdhetsbokslutet bör om behov föreligger innehålla förslag för att stärka den interna jämställdheten och arbetet med jämställdhetsintegreringen.

Nationella kandidatlistor

Om en rikslista antas inför riksdagsvalet 2022 ska principen om varvad lista gälla även för den.

3. Uppdra följande åt granskningsutskottet:

Att granska partistyrelsens jämställdhetsbokslut som en del av verksamhetsberättelsen.

PS-FÖRSLAG 4

Medlemsavgifter 2022 och 2023

Sedan 2018 gäller ett system med enhetlig avgiftsnivå i hela landet. Enligt stadgarna ska avgiftsnivåerna fastställas vid landsmöte eller partiråd, som också ska fastställa hur avgiften ska fördelas mellan lokal förening, länsförbund och riksorganisationen.

Partistyrelsens uppfattning är att det nya systemet har visat sig fungera väl och att avgiftsnivåerna är rimligt avvägda. Systemet med reducerad avgift för ungdomar samt för nya medlemmar ska fortsätta gälla.

Det ska också finnas möjlighet till avgiftsbefrielse för en medlem ett år i taget i särskilt ömmande fall när det upplevs som orimligt att avkräva en medlem full avgift. Det kan till exempel handla om en mångårig medlem som vill kvarstå men som på grund av sjukdom eller svaghet inte klarar av att själv betala sin avgift. Det kan också handla om personer med mycket svag ekonomi. En förutsättning är givetvis att medlemmen tydligt uttryckt sin vilja att kvarstå i partiet. Medlemsansvarig i lokal förening kan i sådana lägen alltså vända sig till sitt förbund eller till riksorganisationen. Motiven till att en viss person bör få nedsatt avgift ska anges.

Partistyrelsen föreslår att de principer och nivåer för medlemsavgiften som fastställdes vid landsmötet 2019 ska fortsätta gälla.

FÖRSLAG TILL LANDSMÖTESBESLUT

1. **att** medlemsavgiften i Liberalerna för 2022 och 2023 fastställs till följande nivåer:

   Nya medlemmar
   Under 26 år..... 1 kr första året
   26 år eller äldre..... 50 kr första året
   För nya medlemmar som ansluter sig den 1 juli eller därefter behöver ny avgift inte erläggas nästföljande år.

   Ordinarie medlemmar
   Under 26 år..... 50 kr
   26 år eller äldre..... 200 kr
   I särskilt ömmande fall kan medlemsansvarig på förbunds- eller riksnivå bevilja nedsatt avgift ett år i taget.

   Stödmedlemskap
   Silvermedlem..... 500 kr
   Guldmedlem..... 1 000 kr
   Premiummedlem ..... 2 000 kr

   Fördelning medlemsavgifter
   Av medlemsavgiften tillfaller 25 procent den lokala föreningen (i förekommande fall kommunföreningen), 25 procent förbundet och 50 procent riksorganisationen. Om medlem registrerat sitt medlemskap direkt på förbundsnivå erhåller förbundet och riksorganisationen 50 procent vardera. Om medlem registrerat sitt medlemskap direkt på riksnivå erhåller riksorganisationen hela medlemsavgiften.

2. **att** det i särskilt ömmande fall ska vara möjligt att avgiftsbefria en medlem ett år i taget efter särskild anmälan till förbundet eller riksorganisationen

PS-FÖRSLAG 5

Nationell riksdagslista för utlandsröstande m.fl.

Inför valen 2014 och 2028 upprättade Liberalerna en gemensam nationell riksdagslista, som komplement till de kandidatlistor som gäller för respektive valkrets. Fördelen med en gemensam valsedel är att den underlättar för bl.a. utlandsröstande att kryssa den kandidat de föredrar. Det blir till exempel möjligt att genomföra utskick med information och valsedlar till utlandssvenskar på platser där det finns många svenska medborgare.

Enligt Liberalernas stadgar är det landsmötet eller partirådet som beslutar om denna typ av lista. Inför 2018 års val beslutade landsmötet om ett antal principer och uppdrog åt partistyrelsen att fastställa rikslistan efter dessa.

Partistyrelsen anser att det också inför 2022 finns goda skäl att anta en nationell riksdagslista. Landsmötet bör fastställa de vägledande principerna.

Partistyrelsen bör få landsmötets uppdrag att fastställa valsedeln enligt följande principer:

- Kandidatlistan ska vara varvad mellan kvinnor och män och ha regional balans.
- Partiledaren toppar listan.
- Förstanamnet i varje valkrets ska finnas med på listan, samt övriga kandidater som står på valbar plats. Huvudprincipen ska vara att kandidaterna rangordnas efter Liberalernas röstetal i respektive valkrets i valet 2018. Avvikelser från huvudprincipen kan behövas för att uppnå könsmässig eller regional balans.
- För att uppnå en varvad lista kan ytterligare namn behöva tillföras valsedeln. Dessa namn ska då utgöras av kandidater till riksdagen som enligt de antagna valkretsvalsedlarna står näst i tur att bli invalda.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska upprätta en nationell riksdagslista inför riksdagsvalet 2022
2. **att** kandidatlistan på valsedeln ska upprättas enligt de principer som redovisas ovan
3. **att** partistyrelsen ges i mandat att fastställa den nationella riksdagslistan enligt ovanstående

PS-FÖRSLAG 6

Stadgeändring: Rådgivande medlemsomröstning i nför val av partiordförande m.m.

Partirådet 2020 gav partistyrelsen i uppdrag att ta fram förslag till stadgeändring för att reglera att val av partiledare i Liberalerna ska föregås av obligatorisk rådgivande medlemsomröstning, förutsatt att det finns minst två kandidater som har erforderligt stöd inom partiet. I uppdraget ingick även att göra en generell översyn av stadgarna i syfte att säkerställa att systemet för omröstningar är rättssäkert och motståndskraftigt mot försök till otillbörlig påverkan.

Samtliga förslag föreslås tas in i § 10 i partistadgarna. Denna paragraf behandlar i dag formerna för att fastställa valsedel till Europaparlamentet och riksvalsedel, men utvidgas nu enligt nedan.

NU GÄLLANDE LYDELSE:

§ 10. Nationella kandidatlistor

Inför nominering till val till Europaparlamentet bör provval genomföras. Medlem kan delta i provval först efter det att tre månader gått sedan inträdet i partiet. Partistyrelsen beslutar om regler och tidsplan för nomineringsarbetet. Beslut om kandidatlista inför val till Europaparlamentet ska fattas vid landsmöte eller partiråd.

Landsmöte eller partiråd äger rätt att fastställa riksvallista inför riksdagsval. Ärende om riksvallista ska beredas av partistyrelsen, som även beslutar om regler och tidsplan för nomineringsarbetet.

PARTISTYRELSENS FÖRSLAG:

§ 10. Nomineringar till allmänna val samt rådgivande omröstningar till partiordförande

A. Nomineringar till allmänna val

Inför nominering till val till Europaparlamentet bör provval genomföras. Medlem kan delta i provval först efter det att tre månader gått sedan inträdet i partiet. Partistyrelsen beslutar om regler och tidsplan för nomineringsarbetet. Beslut om kandidatlista inför val till Europaparlamentet ska fattas vid landsmöte eller partiråd.

Landsmöte eller partiråd äger rätt att fastställa riksvallista inför riksdagsval. Ärende om riksvallista ska beredas av partistyrelsen, som även beslutar om regler och tidsplan för nomineringsarbetet.

För nomineringar till valkretslista inför riksdagsval samt nominering inför regionfullmäktigeval och kommunfullmäktigeval gäller vad som föreskrivs i respektive stadgar på regional och lokal nivå.

B. Rådgivande omröstning inför val av partiordförande

Inför ordinarie landsmöte, samt extra landsmöte som har att behandla val av partiordförande, ska partistyrelsen efter samråd med valberedningen fastställa nomineringsperiod. Om det efter nomineringsperiodens utgång finns minst två personer som uppfyller de kvalificeringsregler som beskrivs nedan, och dessa till valberedningen bekräftar sin kandidatur, ska partistyrelsen besluta om rådgivande medlemsomröstning.

För att kandidera i en rådgivande medlemsomröstning inför val av partiordförande krävs att kandidaten nominerats av minst två förbund med ett samlat medlemsantal motsvarande minst en tjugondel av medlemskåren (räknat efter det medlemsantal som fastställdes vid närmast föregående årsskifte), alternativt minst två förbund och det antal lokala föreningar som behövs för att sammantaget nå upp till minst en tjugondel av medlemskåren. Finns mer än en lokal förening i samma kommun ska nominering göras av kommunföreningen. Nominering görs genom protokollfört beslut i styrelsen alternativt vid förbundsmöte, representantskap eller medlemsmöte. Vid nominering genom styrelsebeslut krävs därtill att ärendet anmälts till styrelsen minst sju dagar före styrelsemötet.

Partistyrelsen fastställer under vilken period som omröstningen äger rum och utser minst två och högst fem rösträknare som bistår valberedningen. Rösträknarna får inte engagera sig i kampanjer inför omröstningen. Framkommer att så skett ska partistyrelsen entlediga rösträknaren och utse en ny i dennas ställe. Rösträknarna har tystnadsplikt.

Om avsägelser gör att det före röstningsperiodens slut bara återstår en kandidat ska röstningen inställas eller avbrytas. Om yttre hot mot landet, naturkatastrof eller annan svår samhällsstörning gör det omöjligt att genomföra omröstningen under säkra förhållanden äger partistyrelsen rätt att besluta att rådgivande omröstning inte ska hållas.

Rösträtt vid rådgivande omröstning om partiordförande tillkommer var och en som vid nomineringsperiodens inledning varit medlem sedan minst tolv månader tillbaka, och som därtill styrkt sin identitet genom att ange sitt personnummer i medlemsregistret. Om sittande partiordförande före nomineringsperiodens inledning offentliggör sin avsikt att inte kandidera för omval ska tolvmånadersperioden räknas från datumet då detta sker.

Valberedningen fastställer röstlängd efter samråd med rösträknarna. Är en persons identitet oklar får personen inte

tas upp i röstlängden. Om en medlem har synnerliga personliga skäl för att inte ange sitt personnummer i medlemsregistret men har säkerställd identitet och i övrigt uppfyller kraven för rösträtt får valberedningen besluta att ta upp personen i röstlängden. Valberedningens beslut om fastställande av röstlängd får inte överklagas.

Inför den rådgivande omröstningen ska valberedningen genomföra aktiviteter för att ge kandidaterna möjligheter att presentera sig inför medlemmarna. För kandidaternas kampanjer gäller vad som föreskrivs i partiets etiska riktlinjer.

Vid den rådgivande omröstningen ska de röstberättigade rangordna samtliga kandidater. Om så inte sker är rösten ogiltig. Röstsammanräkning ska göras utifrån de röstberättigades förstahandsval. Om en kandidat har fått mer än 50 procent av de giltiga förstahandsrösterna ska ingen ytterligare röstsammanräkning ske. I annat fall görs förnyad röstsammanräkning, i vilken den kandidat som erhållit minst antal förstahandsröster stryks och dennas röster omfördelas på den kandidat som anges därnäst i rangordningen. Vid behov upprepas denna procedur till dess att det finns en kandidat med mer än 50 procent av de giltiga röster som då återstår.

Valberedningen ska offentliggöra resultatet i den rådgivande omröstningen. Om flera röstsammanräkningar har genomförts ska röstfördelningen i varje sammanräkning offentliggöras. Offentliggörandet av resultatet ska ske snarast, dock senast i samband med att valberedningen presenterar sitt förslag till ordförande. Om allvarliga störningar av omröstningen gjort det omöjligt att med rimlig säkerhet fastställa utfallet ska dock inget resultat offentliggöras.

Om det vid landsmötet finns minst två kandidater ska val genomföras genom sluten omröstning i enlighet med vad som föreskrivs i § 5. Landsmötesombud får inte åläggas att rösta på ett visst sätt eller att offentliggöra hur de röstat i den slutna omröstningen.

PS-FÖRSLAG 7

Det glömda Sverige

Inledning

DET GLÖMDA SVERIGE

Vi liberaler menar att varje individ har lika rätt till ett värdigt liv, oavsett förutsättningar, förmågor eller bakgrund. Liberalers kamp för demokrati, mänskliga rättigheter, välfärd med valfrihet och rivande av fördomsfulla hinder har gjort Sverige till ett rikt och humant land. På många sätt är Sverige ett land där människor har möjligheter att leva ett gott liv, så som de själva önskar. På många sätt är Sverige ett land där människor har möjligheter att leva ett gott liv, så som de själva önskar.

Men i Sverige finns människor som mitt i vår välfärd lever i ofärd. Människor som kommit i skymundan och som har berättigade krav på mer stöd från samhället men som inte får det. Trots att de behöver vårt engagemang mer än de flesta. De utgör det glömda Sverige.

Solidaritet mellan människor har varit en av de grundläggande förutsättningarna för det moderna välfärdssamhällets framväxt. Tanken att de med bättre förutsättningar i livet skall dela med sig till de som inte ännu har nått samma framgång har varit bärande för de politiska krafter som satt i gång och genomfört det fattiga ståndssamhällets förvandling till ett rikare och rättvisare samhälle.

De människor som lever i det glömda Sverige idag är oftast inte med när beslut fattas och resurser fördelas. Deras behov varierar. Varje grupp är liten och därför väger deras röster inte så tungt på valdagen. Ofta har de svårt att göra sig hörda i den politiska debatten och deras organisering är svag.

Liberalers uppgift har alltid varit att föra även dessa individers talan. På 1930-talet engagerade sig liberaler för de folkgrupper som hade mycket besvärliga förhållanden men vars behov trots detta inte beaktades i det politiska arbetet. De grupper som då hörde till vad Bertil Ohlin kallade det glömda Sverige var bl.a. lantarbetare, småjordbrukare och hemmets kvinnliga arbetare –hembiträden likaväl som husmödrar och hemmadöttrar.

I dag är uppgiften densamma även om det i stor utsträckning är andra grupper det nu handlar om, som hemlösa, psykiskt sjuka, våldsutsatta kvinnor och barn, anhöriga drabbade av det dödliga våldet, barn på institution, missbrukare och deras anhöriga, offer för människohandel, fattiga barn och ofrivilligt ensamma.

Den fördelnings- och socialpolitiska debatten förs ibland som om de flesta lever i utsatthet. Det kan lätt leda till att de som verkligen behöver samhällets stöd allra mest, osynliggörs och prioriteras bort. Detta är en utmaning för socialpolitiken. Den måste förmå angripa välfärdssamhällets värsta skamfläckar. Dess utformning måste i högre grad än i dag styras av hänsyn till de människor som är mest utsatta och i mindre grad av kortsiktig valtaktik. Det ställer särskilt höga krav på engagemang och inlevelseförmåga hos politiska beslutsfattare på alla nivåer.

Utgångspunkten för den liberala socialpolitiken som möjliggörare är att varje människa ska kunna leva ett självständigt liv i frihet utan myndigheters inblandning och utbildning, arbete och egen försörjning är vägen dit. Det liberala samhället tror på människans förmåga och kraft och tar aldrig över där egen förmåga finns, men är generös med att ge stöd för att den enskildes förmågor ska utvecklas. Därför krävs en sakpolitik som ger förutsättningar för alla att klara skolan, som förenklar för människor att hitta anställning eller starta eget företag och möjliggör för alla att ha råd till eget hem. För det krävs en resursskapande ekonomisk politik som hållbart ger ökat utrymme för socialpolitiskt reformarbete.

Ibland är omständigheterna i livet sådana att vi behöver mer stöd för att klara en utbildning eller upprätthålla en anställning. Kortvariga livskriser kan orsaka långvarigt lidande och utanförskap om inte rätt insats sätts in snabbt. Ingen väljer sin egen uppväxt, där skillnader i möjligheter grundläggs tidigt om inte rätt stöd ges tidigt. Den som inte har förmågan att för stunden eller på grund av funktionsnedsättning klara ett arbete, ska ändå kunna känna meningsfullhet och bidra på sina egna villkor. I Liberalernas Sverige tillåts ingen människa falla ner i ett sådant armod att livet blir ovärdigt.

I och med detta program visar Liberalerna återigen att vi menar allvar med att politiken ska prioritera att öka friheten där friheten är som mest begränsad. Politiken ska förbättra varje individs livschanser genom att utjämna de förutsättningar som befinner sig bortom den enskildes kontroll. Utifrån liberala idéer tar vi strid för varje människas frihet att forma sitt eget liv utan att förtröttas. För oss liberaler ska Sverige vara ett Möjligheternas land för alla.

Landsmötet 2019 beslutade att ett förslag på ett nytt program för 'Det glömda Sverige' ska tas fram för att fastställas senast på landsmötet 2021. Förslag och underlag till detta program har samlats in under arbetets gång från liberaler i Sveriges alla kommuner och regioner. Även enskilda medlemmar har haft möjlighet att lämna in sina förslag via uppmaning i sociala medier.

Arbetet har letts av Stockholms socialborgarråd Jan Jönsson, tillsammans med socialrotelns utredare Marcus Wåhlberg, Erica Närlinge och David Ekstrand, i samarbete med Region Skånes utredare Amir Jawad. En referensgrupp bestående av förtroendevalda liberaler från olika delar av landet har haft som särskilt uppdrag att ge sina synpunkter på slutförslaget. Referensgruppen har bestått av Stefan Krstic, Sandra Pileman, Eva Julin Dombrowe, Wilhelm Sundman, Lina Nordquist, Barbro Westerholm, Bengt Eliasson, Ingeborg Wiksten, Nicke Grahn, Lovisa Aldrin, Gilbert Tribo och Helene Åkerlind.

Partistyrelsen överlämnar nu det färdiga förslaget till landsmötet.

1. Hemlöshet

En ytterdörr att stänga om sig. En bostad som man vet att man inte kan bli utkastad från när som helst. Ingen ska behöva leva utan den grundläggande tryggheten i en egen bostad.

Hemlöshet är i grunden en fråga om tillgången på bostäder i samhället. Finns det för få, rimligt prissatta bostäder så kommer personer med låga inkomster inte att hitta bostäder. Det finns också människor som på grund av till exempel sjukdom behöver hjälp för att kunna klarar av att leva på ett sätt som fungerar i ett flerbostadshus. Vi liberaler anser att rätten till en bostad är en av de grundläggande rättigheterna i vårt välfärdssamhälle.

Hemlöshet drabbar särskilt hårt barn till den som saknar bostad. I Sverige finns totalt 15 000 hemlösa barn som inte får uppleva den trygghet det innebära att ha ett hem att gå till eller den framtidsutsikt det innebära att ha ett bord att göra sina läxor vid. Även i barnkonventionen artikel 27, punkt 3 framgår att Sverige har en skyldighet att hjälpa barn ur hemlöshet.

Därför kan hemlöshet och bostadslöshet inte vara en fråga för enbart socialtjänsten och kommunerna. Vi behöver ett nationellt ansvar för att säkerställa att alla kan få tag på en dräglig bostad som man har råd med. I Finland har man på 30 år byggt upp ett bestånd av lägenheter som via en stiftelse hyrs ut till personer, ofta via kommunerna, som har sociala och ekonomiska behov. Vi behöver en liknande lösning i Sverige.

När det gäller vägen ut ur hemlöshet har svensk socialtjänst ofta arbetat i enlighet med den så kallade trappstegsmodellen, där den enskilde får ett mer stadigvarande boende i takt med att man hanterar sitt missbruk. Toleransen för återfall är ofta låg.

Internationell forskning ger dock ett starkt stöd för modellen Bostad först, där personer i hemlöshet får tillgång till en bostad utan krav på drogfrihet, och utifrån den stabilitet som en bostad ger kan ta tag i sina problem Det kräver dock tillgång till lägenhet och stödresurser i boendet.

Policyförslag:

1. **Statligt ansvar för hemlösheten och en nationell hemlöshetsstrategi.** En ny regering ska återinföra nationell plan mot hemlöshet. Staten bör ta ett ökat ansvar för att finansiera bostäder för hem- och bostadslösa med ett tydligt fokus på barn.

2. **Bostadsgaranti.** På sikt vill vi ha en bostadsgaranti. Den som har varit aktuell hos socialtjänsten på grund av hemlöshet under en längre tid och löper risk att fastna i hemlöshet ska ha rätt att få en bostad via det offentliga.

1.1 AKUT HEMLÖSHET

Den verkligt akuta hemlösheten där personer sover under bar himmel handlar ofta om individer som har många olika problem. Man kan till exempel ha missbrukssjukdom, råkat illa ut med myndigheter tidigare, psykiatriska tillstånd, våldsutsatthet och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Ofta har man också svårt att möta upp den byråkrati som faktiskt ofta krävs idag för att visa att man har rätt till stöd. Samhället måste börja möta dessa individer på ett sätt som de faktiskt kan ta emot om vi vill att de ska få hjälp.

Det måste finnas uppsökande socialsekreterare, sjuksköterskor och läkare på akutboenden, vid frivilligverksamheter, missbruksakuter, vid centrala kommunikationspunkter och i andra miljöer där akut hemlösa vistas. Dessa ska kunna bedriva viss verksamhet på plats och för att kunna göra bedömningar om människor behöver hjälp genom tvångsvård under en period om de inte själva inser att de behöver hjälp.

Policyförslag:

3. **Bostad först.** Personer som lever i missbruk och hemlöshet måste först få en bostad och sedan hjälp och behandling när bostadssituationen stabiliserats. Det måste bli lag att socialtjänsten som huvudregel ska utgå från Bostad först.

4. **Tak över huvudet-garanti.** Ingen, som inte själv kan ordna en plats att övernatta på, ska sova på gatan. Det måste vara tydligt att socialtjänstlagen ger den garantin till alla. Tillfälliga boenden för tak över huvudet måste också vara trygga. Även under akuta övernattningar bör den enskilde kunna stänga dörren om sig.

5. **Socialtjänsten och sjukvården på plats där de akut hemlösa är.** Där personer i akut hemlöshet vistas ska personal från socialtjänsten och sjukvården möta upp för att ge hjälp direkt. Det behöver finnas ett särskilt uppsökande arbete mot hemlösa äldre.

6. **Case managers och ombud för alla i akut hemlöshet.** Personer i akut hemlöshet ska inte slussas runt mellan myndigheter. De behöver en sammanhållen vårdsamordnare, “case manager”, som håller ihop

vård, praktiskt stöd och behandling. Personer som lever i akut hemlöshet ska också ha rätt till ett personligt ombud som hjälper till i kontakten med myndigheter, på samma sätt som för personer med psykisk funktionsnedsättning.

1.2 VÅLDSUTSATTHET

Att bli driven från sitt hem på grund av våldsutsatthet är framför allt en verklighet för ett stort antal kvinnor och barn som utsätts av de män de lever med. Även andra grupper kan behöva fly våld och hot om våld i hemmet och för dessa ska samhället finnas där och erbjuda en trygg bostad.

Kvinnor och barn, som utgör majoriteten av de som behöver fly sin våldsutövare och bosätta sig på nytt okänt ställe, måste kunna få en ny fast bostad. Kommuner behöver få en skyldighet att tillhandahålla förturer och att samordna behoven med andra kommuner.

Skulder blockerar normalt en person från ett hyreskontrakt. Ekonomiskt våld är mycket vanligt i våldsrelationer. För den som behöver fly så behövs möjlighet till kvinnofridsborgen eller -lån så att ekonomisk utsatthet inte blir ett hinder för ett liv fritt från våld.

Den som blivit utsatt för våld i nära relation känner ofta stor skam och är psykiskt nedbruten och mycket rädd för sin förövare. Det behövs sammanhållet stöd från polis, åklagare, vård och socialtjänst och övriga myndigheter för att skapa trygghet för en kvinna att anmäla, lämna och kunna återhämta sig. Myndigheterna behöver så långt som möjligt samordna sina verksamheter i gemensamma lokaler.

Policyförslag:

7. **Våldsutövare i hemmet ska vräkas.** Den som döms för att ha slagit sin sambo eller sina barn ska kunna förlora rätten till sin del av den gemensamma bostaden.

8. **Våldsutsatta i hemmet ska ha förtur till bostäder.** De som måste fly från sitt hem, och inte kan ordna en fast bostad på egen hand, har inte tid att vänta i bostadskön. Skulder ska inte vara ett hinder för ett liv fritt från våld.

9. **Våldsutsatta ska ha rätt till basbehov och vård.** Våldsutsatta ska ha rätt till praktiskt stöd att hantera myndighetskontakter, men också till vård och behandling för fysiska och psykiska skador.

10. **Inför Lex Lotta-hus.** Att få hjälp från myndigheterna under ett och samma tak, och inte behöva upprepa sin berättelse, skapar trygghet och tillit.

2. Psykiatri

Psykisk ohälsa är en av Sveriges största utmaningar och psykiska diagnoser är idag den vanligaste orsaken till sjukskrivning. Hjälp vid psykisk ohälsa ska finnas snabbt och nära.

Trots detta är det alltför många människor med psykisk ohälsa som inte får den hjälp de behöver i tid. Många upplever också att de inte vågar kontakta vården p.g.a. medias rapportering om att den är så hårt belastad. Det behöver synliggöras i primärvårdens grunduppdrag att primärvården ansvarar för hälso- och sjukvård avseende både fysisk och psykisk ohälsa.

Den psykiska ohälsan växer, särskilt bland unga personer i skolåldern. Unga med psykisk ohälsa måste fångas upp och få hjälp i tid. Att stärka både den fysiska och psykiska hälsan är centralt för barns välmående och förmåga att tillgodogöra sig kunskap. Barns och ungdomars rätt till vård ska stärkas genom att barn och unga ska kunna söka vård utan föräldrars vetskap.

Trots att Sverige även har en nollvision för suicid så har självmorden bland barn och unga inte minskat alls de senaste 20 åren. Suicid är en del av det glömda Sverige som behöver lyftas fram i debatten för att påskynda utvecklingen av diagnostisering, metodutveckling och inte minst resurser för att få till ett kraftigt trendbrott. I trafiken jobbas det aktivt för att nå målet ”nolltolerans”. Låt oss få samma ambition inom området suicid.

Hälso- och sjukvården i hela landet måste även ha tillgång till särskild kompetens eller verksamhet för att ta emot de flickor och kvinnor som utsatts för olika typer av våld och är i behov av vård, behandling samt psykosocialt stöd. Våldtäkt inom relationer, könsstympning, öppningsoperationer och förföljelse kopplad till hederskulturer skapar oerhörda trauman som kräver speciell kunskap och kompentens hos den myndighet som hjälper och stöttar dessa utsatta flickor och kvinnor.

2.1 VUXNA

Policyförslag:

11. **Inrätta psykiatriambulanser för att fånga upp akuta behov hos fler individer.** Runt om i de olika regionerna har psykiatriambulanser införts och gett lyckade resultat. Fler regioner bör därför införa psykiatriambulanser för att fånga upp de mest akuta behoven.

12. **Primärvården bör ansvara för patienter med mildare psykisk ohälsa.** Primärvården ska rustas upp och stärkas med fler kompetenser. Vidare behöver primärvården ges de allra bästa förutsättningarna för att genomföra förflyttningen till en god och nära vård.

13. **Stärk insatserna för personer med allvarligt samlarsyndrom.** Närmare 200 000 personer i Sverige kan lida av samlarsyndrom. Samlarsyndrom skapar stort mänskligt lidande då de drabbade inte kan leva

ett värdigt liv i sin bostad, och i förlängningen ofta blir vräkta. Socialtjänsten och psykiatrin måste tillsammans ge de drabbade hjälp utifrån evidensbaserade metoder.

2.2 BARN

Policyförslag:

14. **Psykiatrin behöver finnas närmare barn- och unga.** Socialtjänst samt barn- och ungdomspsykiatrin bör i högre utsträckning flytta ut sina resurser till skolorna där barnen befinner sig i syfte att kunna erbjuda snabbare och tillgängligare vård.

15. **Det är viktigt att socialtjänsten, eller den myndighet som möter barnet, har kunskaper om barns olika verkligheter och utsattheter.** Barn som direkt eller indirekt utsätts för våld, könsstympning, riskerat att tvingas in i barnäktenskap eller utsatts för sexuella övergrepp bär alla olika typer av trauman. För att möta dem krävs stor detaljkunskap och utbildning hos den som möter barn.

16. **Samordna över huvudmannagränserna för en bättre vårdkedja.** Stärk samordningen över kommun- och regiongränser för mer specialiserade vårdplatser vid exempelvis svår NPF-problematik.

17. **Stärk barn och ungas möjligheter till att söka vård på egen hand.** En förälder ska inte kunna fördröja vårdens insatser. Lagstiftningen måste ändras från föräldraperspektiv till att ha barnets behov i fokus.

2.3 SUICID

Policyförslag:

18. **Inrätta ett nytt nationell handlingsprogram för suicidprevention.** Det nationella suicidpreventiva handlingsprogrammet ska uppdateras, med tydliga, uppföljningsbara samt tidsatta målsättningar.

19. **Stärk kunskapen om suicid för att motverka detsamma.** Ta fram förslag på ett nationellt regelverk som säkerställer att händelseanalyser alltid genomförs vid självmord samt hur dessa ska göras för att skapa suicidpreventivt lärande.

20. **Förtydliga skolans uppdrag att främja elevers hälsa och välbefinnande genom att se över läroplanen för förskolan, grundskolan och gymnasieskolan.** Undervisningen om psykisk hälsa och kunskap i att hantera livets svårigheter bör då bli ett uppdrag till kuratorer och elevhälsan.

21. **Stärk beredskapen och säkerställ kompetensförsörjningen för att möta trauma.** PTSD är en faktor som spelar roll i suicid samt suicidprevention. Därför behöver antalet traumautbildade psykologer i landet öka för att säkerställa att vårdens beredskap är hög för att möta individernas behov av vård. Detta kan vara särskilt viktigt för nyanlända som kommit till Sverige från krigshärjade områden.

2.4 TRAUMA PÅ GRUND AV VÅLDSUTSATTHET

Policyförslag:

22. **Vården måste ha rätt kunskap för att möta våldsutsatta flickor och kvinnor.** Mindre regioner ska ha en skyldighet att samverka med regioner som har tillgång till denna typ av specialistmottagningar så att alla invånare, oavsett om de bor i storstad eller glesbygd, ges tillgång till denna vårdnivå utifrån behov.

23. **Uppföljningen av hälso- och sjukvårdens arbete med våldsutsatta samt kvinnor och flickor behöver stärkas.** Det krävs specifika KVÅ-koder (åtgärdskoder) för inrapportering av uppgifter till patientregistret och medicinska födelseregistret om hälso- och sjukvårdens förebyggande arbete mot alla typer av fysiskt våld, exempelvis könsstympning och s.k. öppningsoperation efter könsstympning. Våldsutsatta ska inte behöva upprepa sin historik.

3. Rättspsykiatri

Rättspsykiatrin – skärningspunkten mellan kriminalpolitik och psykiatrin - är ett område som få pratar om. Rättspsykiatrin är en sluten värld som få har kunskap och insyn i och patienterna och deras anhöriga kommer sällan till tals.

Nästan 95 procent av personer som döms till rättspsykiatrisk vård har undergått psykiatrisk vård tidigare. En majoritet av patienterna inom rättspsykiatrin har en dokumenterad historia av missbruk. Samtidigt ökar antalet människor som varje år döms till rättspsykiatrisk vård. Detta är en indikation på att samhället och hälso- och sjukvården behöver göra mer för den här gruppen. I takt med att psykiatriska slutenvårdsplatser försvunnit har det blivit allt svårare att bli inlagd i psykiatrisk slutenvård. Många personer känner att rättspsykiatrin är deras enda chans att få hjälp.

Idag anses 9,5 procent av patienterna i rättspsykiatrin vara färdigbehandlade och redo att skrivas ut. Trots det är de kvar i den rättspsykiatriska vården. För att rätten ska skriva ut en person måste de visa att de har boende och sysselsättning.

Ansvaret för att tillhandahålla bostad ligger på patientens hemkommun, ett ansvar som kommuner ibland inte tar, med stora konsekvenser för den enskilde. Vi vill att det

ska finnas en tydlig tidsfrist när kostnadsansvaret för färdigbehandlade patienter övergår till kommunerna. Ingen ska behöva sitta frihetsberövad i rättspsykiatrin längre än vad samma brott skulle ge i fängelsestraff.

Enligt en mätning 2015 var den aktiva vård- och behandlingstiden i rättspsykiatri 25 minuter per vecka. Vi vill att det ska tas fram en vårdgaranti för hur mycket aktiv vård och behandling en patient i rättspsykiatrin har rätt till.

Policyförslag:

24. **Tydligare reglering av medicinering och tvång för läkemedelsgenomgångar.** Det bör skyndsamt tas fram nationella riktlinjer för läkemedelsbehandling inom rättspsykiatrin och den psykiatriska tvångsvården, med utgångspunkt i de riktlinjer som redan finns för allmänpsykiatrin.

25. **Självvald inläggning inom psykiatrin.** Möjlighet till självvald inläggning inom psykiatrin, där patienten själv bestämmer över sina in- och utskrivningar, ska erbjudas i hela landet. Målet är att förebygga brottslighet och kunna hjälpa personer på ett så tidigt stadium som möjligt.

26. **Högre krav på kommunerna i utskrivningsprocessen.** Ingen ska tvingas kvar i vård på grund av att kommunen inte kan ordna boende.

27. **Inför vårdgaranti i rättspsykiatrin.** Vårdgarantin måste tas fram för att främja bättre och effektivare behandlingsresultat för den enskilde individen.

4. Samsjuklighet psykisk sjukdom/missbruk

Personer som lider av flera sjukdomar samtidigt har ofta mångdubbla problem eftersom de bollas runt mellan olika avdelningar och instanser. För de personer som lider av kombinationen psykisk ohälsa eller psykisk sjukdom och missbruk är det vanligt att fastna i limbo där man inte kan få hjälp med det ena förrän man blivit frisk från det andra. Så får det inte fortsätta att vara. Idag är ansvaret för missbruksvården delat mellan kommunerna och regionen. Det leder till att sjuka människor hela tiden hamnar mellan stolarna.

Patientsekretessen är central för att skydda integriteten, men samverkansformer och dokumentationssystem måste vara anpassade för patienter som behöver vård från flera olika professioner och huvudmän.

Policyförslag:

28. **Missbruk är en sjukdom och missbrukare ska få behandling.** Stärk arbetet med läkemedelsassisterad behandling i hela landet. Överdoshävande läkemedel såsom naloxon räddar liv vid opioidöverdoser och ska finnas överallt där det kan rädda liv, till exempel hos poliser och ordningsvakter. Inrätta sprututbytesmottagningar i hela landet.

29. **Hjälp på ett ställe.** Personer som lider av flera samtidiga sjukdomar och problem behöver ett ställe att gå till, där sjukvården och socialtjänst finns samlade i multiprofessionella team.

30. **Sjukvården ska ha ansvar för all behandling av missbruk.** Regionen ska ansvara för behandling, men socialtjänsten ska ge information och stöd till boende, sysselsättning och hjälp att utveckla egna resurser.

31. **Heldygnsbehandling med både sjukvård och socialt stöd.** Det behövs behandlingshem som kan erbjuda integrerad heldygnsvård och behandling för personer som lider av psykiatriska tillstånd och missbruk.

5. Anhöriga

Nästan var femte vuxen vårdar eller stödjer en närstående. Merparten är kvinnor. Uppskattningsvis 140 000 personer behöver gå ned i arbetstid eller säga upp sig för att kunna vårda sin närstående. Det samhällskontrakt som den socialliberala välfärdsstaten är byggd på utgår ifrån att anhörigas relationer till varandra, och den omsorg de ger varandra, är grundade i ömsesidig kärlek - inte nödvändighet och tvång. Att ge och ta emot stöd av en anhörig ska vara frivilligt. Anhörigas insatser ska inte utgöra en ursäkt för samhället att inte hjälpa. Det gäller särskilt när den närstående har behov av omfattande stöd. Liberaler har länge talat om att personer med funktionsnedsättning ska ha rätt att leva som andra - samma rätt till arbete, umgänge och fritid. Det gäller också deras anhöriga.

Det finns också andra kategorier av anhöriga, som är i behov av samhällets stöd men som inte uppmärksammas tillräckligt. När personer fallit offer för dödligt våld har samhället alltför ofta misslyckats med att fånga upp de anhörigas behov.

Barns behov, i de fall där föräldrar behöver hjälp från samhället, har gradvis uppmärksammats mera. Fortfarande återstår dock mycket att göra för att säkerställa att barn vars föräldrar behöver stöd själva får den hjälp de behöver.

När en närstående blivit dödad befinner sig anhöriga ofta i chock. När personer faller offer för dödligt våld ska regionen och socialtjänsten vara skyldig att direkt identifiera närståendekrets och aktivt rikta erbjudande om stöd, såväl i omedelbar anslutning till dödsfallet som vid senare uppföljning. Socialtjänsten måste ha beredskap att identifiera behov av praktiskt stöd i vardagen.

Samma digitala lösningar som säkerställer att en persons identitet inte utnyttjas eller kapas, riskerar också att göra det svårt för anhöriga att vårda sina närståendes angelägenheter. Det gäller även personer vars närstående gått bort, och

som mitt i sorgearbetet också måste sköta en mängd praktiska bestyr.

Barn kan vara anhöriga till föräldrar som behöver hjälp och stöd på olika sätt och av olika skäl, oavsett om det handlar om missbruk, psykisk ohälsa eller olika former av funktionsnedsättningar. Oavsett vilken situation som föräldern befinner sig i ska ett barn aldrig behöva bli sin förälders vårdare. Och samhället ska så långt som möjligt finnas som ett stöd, så att förälderns problem inte påverkar barnets framtid.

Policyförslag:

32. **Anhöriga ska inte behöva vara det offentligas samverkanscentral.** Anhöriga spelar i alldeles för stor utsträckning rollen som samordnare för sina närståendes insatser. Det offentliga måste ta ett större ansvar för att hålla samman vården och omsorgen, bland annat genom samordnade individuella planer.

5.1 ANHÖRIGA TILL PERSONER UTSATTA FÖR DÖDLIGT VÅLD

Policyförslag:

33. **Ge praktiskt stöd till anhöriga till våldsdödade.** Det kan röra sig om saker som hjälp med att betala räkningar, passa barn eller handla mat, för att få vardagen att fungera medan den drabbade anhöriga återhämtar sig.

34. **Anhöriga ska inte behöva kämpa för att få ut sitt skadestånd.** Staten ska ta ansvar för att betala ut skadestånd till drabbade, och sedan driva in det gentemot den dömde, detta är särskilt viktigt när det gäller barn, som har mycket svårt att få ut skadestånd av sina föräldrar.

5.2 ANHÖRIGVÅRDARE

Policyförslag:

35. **Man ska kunna ta hand om sina närstående i det digitala samhället.** Förutsättningarna för anhöriga att hjälpa sina närstående i det digitala samhället bör utredas.

36. **Anhöriga ska inte slitas ut.** Många kommuner har alltför låg ambitionsnivå på sitt stöd till anhöriga. Avlastning och annat stöd måste erbjudas i sådan omfattning att anhöriga orkar ge så mycket stöd de vill. Det bör bli lättare att förena anhörigstöd med arbete, till exempel genom rätt till tjänstledighet och deltid. När föräldrar till personer med intellektuell funktionsnedsättning blir äldre måste samhället vara berett att ta över i tid.

37. **Anhörigvård får inte bli en kvinnofälla.** Så kallade anhöriganställningar bör användas restriktivt, både eftersom det riskerar att låsa fast vårdaren i en ekonomiskt utsatt situation, men också för att omsorgstagaren riskerar att hamna i beroendeställning till den anhörige vårdaren.

5.3 BARN SOM ANHÖRIGA

Policyförslag:

38. **Se över behovet av anhörigstöd till barn.** Barn ska aldrig behöva vårda sina närstående. För att barn aldrig ska behöva bära ett sådant ansvar måste socialtjänstens roll tydliggöras. Idag kan anhörigstöd endast erbjudas till vuxna anhörigvårdare.

39. **Mellantvång för föräldrar med beroendeproblem.** Det bör bli möjligt för socialtjänsten att ålägga föräldrar att genomgå öppenvårdsbehandling för beroende när deras beroendesjukdom skadar barnen.

6. Ofrivilligt ensamma årsrika

Människan är en social varelse. Men var och en väljer själv hur och i vilken utsträckning man vill umgås med andra. Politikens möjligheter att styra över våra sociala kontakter är, och ska vara, begränsade.

Samtidigt lever det vissa människor i vårt samhälle som, i värsta fall, bokstavligen är bortglömda, i det att nästan ingen annan vet om att de finns. När de dör kan det ta år innan de upptäcks. Välfärdsstaten bygger på en stark princip om frivillighet, där den enskilde har ett stort ansvar att själv söka hjälp för sina behov. Samhället har därför ett stort ansvar att se till att den enskilde kan fatta informerade val i tid, innan sjukdomar eller funktionsnedsättningar gör att man inte längre förmår helt bestämma själv över sin framtid.

Den som behöver heldygnsomsorg har rätt att komma till ett vård- och omsorgsboende. För äldre som inte behöver heldygnsomsorg, men som vill eller behöver flytta från sitt ordinära boende, finns idag dels icke-biståndsbedömda trygghetsboenden och seniorboenden, och dels sedan några år tillbaka biståndsbedömda trygghetsboenden. Intresset för att inrätta biståndsbedömda trygghetsboenden har dock hittills visat sig vara relativt lågt, och byggandet av trygghetsboenden har stannat av. Som äldre ska man inte behöva vara orolig för att bli sittandes ensam och isolerad i ett otillgängligt boende. Kommunerna måste ha ett ansvar att se till att planera för att det finns tillräckligt många boenden med trygghet och gemenskap, antingen biståndsbedömda eller inte, den dag man behöver.

På flera håll i landet erbjuder kommuner eller pensionärsorganisationer trygghetsringning, där den äldre vid behov

blir uppringd för att se till att allt står rätt till. Regeringen bör genom ett handslag med civilsamhället verka för att denna tjänst finns tillgänglig överallt.

Policyförslag:

40. **Kommunerna måste planera för boende med trygghet och gemenskap.** Det ska finnas alternativ för den som inte längre vill eller kan bo kvar i sitt vanliga boende när man blir äldre.

41. **Stärk rätten och möjligheten att använda digitala hjälpmedel på äldreboenden.** Självklart bör det därför finnas krav på internetuppkoppling i lägenheterna i särskilda boenden, och personal med kompetens att hjälpa den äldre att koppla upp sig.

42. **Ge nationellt stöd till trygghetsringning.** Man ska kunna veta att någon uppmärksammar om något skulle ha hänt.

43. **Motverka årsrika invandrares isolering.** Många utrikes födda tappar svenskan när de blir äldre och riskerar att bli ensamma och isolerade. Information om vad äldreomsorgen kan erbjuda bör ges på många språk och på ett sätt som når ut i invandrargrupper. Kommunerna bör samordna sig bättre över kommungränserna kring att tillgodose behovet av äldreomsorg på andra språk än svenska.

7. Utsatta barn

Vår allra viktigaste uppgift som samhället är att hjälpa de barn som inte fått möjligheten att födas med föräldrar som kan älska och ta hand om dem på det sätt som alla barn behöver. Det förebyggande stödet ska ges i syfte att stötta föräldrar att utveckla sina föräldraförmågor. Men när det inte räcker behöver samhället ingripa, i tid och på bästa sätt.

Alla barn har rätt till en trygg uppväxt och samhället ska erbjuda adekvat stöd till de barn som behöver det. Ingen människa ska vara fången i de villkor han eller hon född in i.

Uppsökande program i hemmet med Barnavårdscentraler (BVC) och socialtjänsten tillsammans har visat mycket goda effekter på att utveckla föräldraförmågan och goda relationer mellan föräldrar och barn. Föräldrarna upplever att de får ett bra stöd den första tiden. Riskfamiljer kan tidigt identifieras och föräldrarnas förtroende för socialtjänsten stärks vilket gör att de själva vågar ta kontakt för stöd när barnet blivit äldre, istället för rädsla för socialtjänsten.

Vi vet att det har funnits orosanmälningar och ibland nekade frivilliga insatser kring nästan alla barn som blir tvångsomhändertagna i tonåren. Därför behöver den tvångslagstiftning som finns för att skydda barnen kunna användas tidigare och utan att helt omhänderta barnen.

När barn tillfrågas uppger 70% att de helst skulle vilja prata med någon i skolmiljö. För att barn som har svårt ska våga berätta behöver de känna tillit. Det krävs då ett arbetssätt där socialsekreterare och elevhälsa kan samarbeta tillsammans på plats.

Idag är utövandet av våld inom familjen inte i sig en automatisk grund för att en förälder ska mista vårdnaden eller umgängesrätten till sitt barn. Barn kan inte heller säga nej till umgänge med en förälder. Idag finns det skrivningar i lagen om att barn bör eller kan höras enskilt utan sina föräldrar under vissa omständigheter. Det måste vara tydligt i lagen att barn har rätt till enskilda samtal och att det är nödvändigt att socialtjänsten genomför enskilda samtal med barn som misstänks leva i utsatthet. Tvångslagstiftningen om omhändertagande om barn är till för att skydda barnen. Om en ungdom idag orosanmäler sin egen situation och vill bli omhändertagen så kan socialtjänstens beslut att inte starta en utredning inte överklagas. Vi måste ändra lagen.

Om ett barn försvinner eller förs bort olovligen måste detta snabbt rapporteras för att arbetet med att hitta barnet på bästa sätt ska kunna organiseras och insatser samordnas. I Sverige saknas dock ett nationellt center för att samordna detta arbete. Sådana center finns bland annat i USA, dit rapporteras alla försvunna barn direkt. Vi måste införa ett motsvarande center i Sverige.

Policyförslag:

44. **Rätt till stöd i tid.** Tidiga uppsökande insatser är det mest effektiva sättet vi nu känner till för att förebygga problem för barnet senare i livet. Viktigt att elevhälsan ställer frågor på rutin som rör alla former av våldsutsatthet inklusive sexhandel, hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer såsom till exempel barnäktenskap och könsstympning.

45. **Rätt till tvingande stöd i tid.** Det kan inte vara som det är i dag att alla insatser är frivilliga att delta i fram tills att det blivit så illa att barnen helt måste omhändertas.

46. **Stöd där barnen finns.** Socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatrin behöver finnas i skolan.

7.1 BARN UTSATTA FÖR VÅLD

Policyförslag:

47. **Barn ska inte behöva leva med vuxna våldsverkare.** Barn har rätt att slippa utsättas för otrygga vuxna oavsett om det är deras föräldrar eller inte.

48. **Rätt till enskilda samtal utan sina föräldrar.** Barn som misstänks leva i utsatthet har rätt till enskilda samtal utan närvarande vårdnadshavare.

49. **Barn behöver själva kunna ansöka om att omhändertas.** Barn behöver kunna göra en formell ansökan så att det blir ett formellt beslut så att det kan överklagas till domstol.

50. **Genomför en screening av alla barn.** Ge elevhälsan i uppdrag att genomföra screeningen utan vårdnadshavare närvarande. En årlig screening ger dessutom möjlighet att se på utvecklingen över tid.

7.2 FÖRSVUNNA OCH BORTFÖRDA BARN

Policyförslag:

51. **Inrätta nationellt center för försvunna och bortförda barn.** I Sverige saknas ett samordnat system för försvunna barn och det saknas nationell statistik. Det krävs ett samordnat arbete när det gäller barn som förs ut ur landet. Liberalerna föreslår att det inrättas ett nationellt center för försvunna och bortförda barn. UD måste ges bättre förutsättningar att proaktivt nyttja alla diplomatiska möjligheter.

8. Placerade barn

Förutom en bristfällig skolgång har en stor andel av de barn som placerats in samhällets vård bristande fysisk, psykisk och psykosocial hälsa. När samhället övertar vårdnaden av ett barn ska barnets skolgång och hälsa alltid prioriteras. Att klara skolan är den enskilt viktigaste faktorn för att ett barn ska växa upp och få ett fungerande liv där man klara sig själv.

När kommunen tar på sig ansvaret för barnet antingen genom att omhänderta eller genom att placera det i samråd med föräldrarna så måste samhället vara den allra bästa sortens vårdnadshavare och envist bevaka barnets rätt till utbildning, hälsa, trygghet och välmående.

Socialtjänstens ansvar för att följa upp skolresultat för alla placerade barn och att säkerställa att skolans insatser när ett barn återkommer till en skola efter placering måste vara så omfattande som krävs för att barnets ska lyckas. Det får aldrig bli att barnen misslyckas i skolan igen och därför återfaller i problem efter en framgångsrik beteendebehandling på institution.

Likaså måste Statens institutionsstyrelse reformeras och kontrolleras genom oanmälda besök och en visselblåsarfunktion för placerade barn. Med regelbundenhet rapporteras det om övergrepp på olika institutioner från både andra ungdomar men också från personal. Det är oacceptabelt. Placerade barn ska vara trygga och få det stöd och hjälp de behöver, inte riskera att utsättas för ytterligare övergrepp och fortsätta utveckla en kriminell livsstil.

Policyförslag:

52. **Alla barn har rätt att kunna klara skolan.** Skolfam är en metod för familjehemsplacerade grundskolebarn som visar enastående resultat - den ska alla familjehemsplacerade barn har rätt till och den bör utökas till att omfatta barn på institution. Socialtjänsten ska kunna följa placerade barns skolresultat för att avgöra kvaliteten i samhällets stöd.

53. **Inför hälsokort för placerade barn.** Placerade barn har mycket sämre hälsa än andra barn. För att säkerställa att placerade barn faktiskt får den vård de har rätt till ska checklistor för kontroller upprättas och alla placerade barn ska ha ett hälsokort som följer med dem när de flyttar. Att årligen säkerställa att barnet fått den sjukvård den har rätt till är socialtjänstens ansvar.

54. **Verksamheten vid Statens institutionsstyrelse måste förändras i grunden.** Nya rutiner och kontroller måste införas för att säkra att personalen inte begår övergrepp mot de unga. Grovt kriminella unga måste skiljas från övriga placerade.

55. **Små barn ska inte hamna på hem.** De ska aldrig vara möjligt att placera de allra yngsta barnen på SIS- eller HVB-hem. Därför måste lagen ses över. Det ska dock vara möjligt att placera små barn på jourhem i väntan på familjehemsplacering.

56. **Statlig haverikommission för SIS**-hem. En haverikommission ska tillsättas för att genomlysa verksamheten på SIS- och HVB-hem. I uppdraget ska ingå att identifiera både rutiner som fungerar väl som missförhållanden och misskötsel.

57. **Oanmälda kontrollbesök och prata med barnen i enrum.** Såväl den placerade socialtjänsten som Inspektionen för vård och omsorg måste jobba mycket mer medvetet med att skapa förutsättningar för att upptäcka missförhållanden. Det är oacceptabelt att man inte alltid pratar med barnen i enrum.

58. **Visselblåsarfunktion för placerade barn.** Utöver nuvarande uppföljningssystem behövs en oberoende nationell visselblåsarfunktion för placerade barn där de har möjlighet att vara anonyma och även ges tillgång till rättshjälp om de blir utsatta för övergrepp under sin placering.

59. **Nationellt skyddsregister över institutioner och familjer som tar emot placeringar.** Idag kan kommuner inte veta vad andra kommuner har haft för erfarenheter av placeringar på en institution eller familj. För att skydda barn och ungdomar måste det skyndsamt tas fram ett system som säkerställer att kommuner kan varna varandra för olämpliga boenden eller kriminella aktörer och stoppa placeringar på dessa boenden.

9. Lågutbildade

Bortom den obligatoriska grundskolan är det individens val hur länge man vill utbilda sig. Men på dagens arbetsmarknad är gymnasieutbildning ofta ett krav för att få jobb. Men i Gnosjö saknar mer än var femte i åldern 25-64 år gymnasieutbildning, en siffra som är sju gånger högre än i Danderyd.

Liberalerna har länge drivit förslag om startjobb med lägre lön för att ge människor deras första fotfäste på arbetsmarknaden. Sådana förslag har sin mest märkbara effekt på en arbetsmarknad där servicenäringen är stark, inte minst i storstadsområden. De måste kompletteras med förslag som gör det möjligt för människor att skaffa sig den kompetens som efterfrågas på arbetsmarknaden där de bor.

Välfärden kommer att stå inför stora rekryteringsbehov under kommande årtionden, inte minst i de glesbygdskommuner där störst andel av befolkningen är lågutbildad. Vi tror att samhället tjänar i längden på att personer som långvarigt uppburit försörjningsstöd får goda incitament att skaffa sig den utbildning de behöver för att vara attraktiva på arbetsmarknaden.

Policyförslag:

60. **Möjliggör för personer med långvarigt biståndsbehov att utbilda sig i bristyrken.** Vi vill se ett försök i utvalda kommuner där personer med långvarigt mottagande av försörjningsstöd får möjlighet att med bibehållet bistånd studera en gymnasieutbildning i ett bristyrke på den lokala arbetsmarknaden.

10. Nyligen frigivna från fängelse

För nyligen frigivna individer uppstår det ofta ett glapp mellan frigivningen och en återanpassning in i samhället. Hur stort det glappet blir beror bland annat på hur väletablerad individen var på arbets- och bostadsmarknaden innan tiden i fängelse men även på längden på fängelsestraffet. Tiden precis efter frigivning är även den tid som risken för återfall i brottslighet är som högst. Enligt Brottsförebyggande rådets statistik återfaller 66 procent av de som avtjänat fängelsestraff inom tre år från frigivningen.

Många nyligen frigivna har tänkt ta tag i sitt liv och lämna kriminalitet bakom sig. Men det är ett problem att många saknar tillräcklig utbildning och bostad. En stor del kan även vara i behov av kurativt stöd. För att minska glappet mellan frigivning och återanpassning in i samhället bör det därför införas inslussamordnare. Samordnaren ska fungera som dedikerad kontaktperson som ansvarar för att samordna stödet från flera samhällsaktörer och bistå med praktisk information när en individ friges.

Genom att samla de stödinsatser som finns och bistå med praktisk hjälp minskar glappet mellan tiden på anstalt och en etablering på arbets- och bostadsmarknaden. Samhället måste finnas där och stötta individer som vill lämna en kriminell livsstil.

Att som barn ha en intagen förälder kan vara en otroligt påfrestande och stressande situation. När en förälder försvinner, ibland i många år, kan barnet behöva stöd. Men långt ifrån alla barn har en nära anhörig som kan fylla den rollen. Därför ska barn till intagna alltid erbjudas en stödkontakt som bistår med både praktisk och kurativt stöd. Barn ska dels ha möjlighet att besöka intagna föräldrar om de själva vill, och dels ha någon att prata med om situationen.

Policyförslag:

61. **Inför inslussamordnare för nyligen frigivna.** Socialtjänsten ska ha en dedikerad inslussamordnare. Genom att koordinera stödinsatser och bistå med praktisk hjälp ska samordnaren minska glappet mellan anstalt och frihet för nyligen frigivna. Planering för utslussning från anstalt till inslussning i samhället ska alltid påbörjas dagen fängelsevistelsen börjar. Med en inslussamordnare blir vägen in i samhället för den som avtjänat ett längre fängelsestraff lättare och risken för återfall i brottslighet minskar.

62. **Lokal inslussning för gruppen korttidsdömda.** En majoritet av de intagna avtjänar straff kortare än 6 månader och återfallsfrekvensen för denna grupp är hög. Vi vill därför att en mindre omfattande variant av inslussning erbjuds även för denna målgrupp. Det kan exempelvis handla om praktisk information om vilka stödinsatser som finns. Genom att erbjuda samordnade stödinsatser även för de som avtjänat kortare straff kan man förhindra en fortsatt brottskarriär.

63. **Kurativt stöd även under verkställighet.** Även under verkställighet måste det finnas bättre tillgång till kurativt stöd för att ge den som döms för ett brott möjlighet att ändra beteende och få bearbeta egen utsatthet som kan ligga till grund för att de hamnat där de är. Detta är idag eftersatt.

10.1 BARN TILL INTAGNA

Policyförslag:

64. **Stödkontakt för barn med en förälder i fängelse.** I de fall där det är barnets bästa att ha kontakt med en intagen förälder ska socialtjänsten en stödkontakt. Stödkontakten ska bistå med praktisk hjälp för att barnet ska kunna besöka sin förälder men även fungera som kurativt stöd vid behov. Samtalsgrupper för unga kan också ge gott stöd. I de fall barnets bästa inte är att träffa en intagen förälder ska stödkontakten även stötta barnet i att slippa kontakt.

11. Missbruk som inte syns

Det är inte alltid ett missbruk av alkohol eller narkotika syns. Ett osynligt missbruk skadar inte heller enbart individen själv utan även familj och anhöriga och är ofta skambelagt. Men det är svårt att nå ut till en behövande grupp som inte själva söker sig till vården eller socialtjänsten. Mer praktiknära forskning behövs för att tidigt fånga upp och behandla ett osynligt missbruk.

Enligt en studie från Karolinska institutet så finns det en korrelation mellan socioekonomisk position och användning av narkotika. Personer med låg socioekonomisk position använde narkotika oftare än personer med hög socioekonomisk position. Studien fann även ett samband mellan narkotikaanvändning och en sämre självskattad hälsa hos både personer som använde narkotika och hos deras närstående. Särskilt dåligt mådde personer som använde narkotika ofta.

Forskningsresultaten antyder att vissa socioekonomiska grupper använder både mer och mindre narkotika än vad som skulle förväntas utifrån deras andel av befolkningen. Mer kunskap behövs därför om vilka risk- och skyddsfaktorer som är relevanta för olika grupper.

Varje person i beroende beräknas ha upp till sju närstående som kraftigt drabbas av missbruket och dit hör i högsta grad kollegor. Alna Sverige, som jobbar för att minska skadligt bruk, räknar med ett bortfall om 3,9 procent av en årslön per person som är beroende. Till det kommer produktionsbortfall genom oro i arbetsgruppen, olyckor och kvalitetsförsämringar. Det är därför viktigt att framförallt chefer och ansvariga på arbetsplatser utbildas i att upptäcka missbruk för att kunna erbjuda behandling.

Policyförslag:

65. **Satsa på forskning om vilka risk- och skyddsfaktorer som är relevanta för olika grupper vad gäller narkotikabruk.** Mer forskning och evidensbaserade metoder ger bättre förutsättningar för att kunna sätta in rätt insatser på rätt plats.

66. **Utbilda chefer att upptäcka missbruk.** Ett dolt missbruk drabbar många fler än bara individen själv. Samverkan med näringslivet är en viktig del för att nå ut till de som är fast i ett missbruk. Genom att utbilda chefer att upptäcka missbruk på jobbet kan individer i missbruk tidigare fångas upp och erbjudas behandling. Här kan även företagshälsovården bidra med stöd och råd.

12. Människohandelsoffer

Människor som utsatts för sexhandel är en grupp där det ofta finns en komplex problembild. Det kan exempelvis finnas missbruk, psykisk ohälsa och PTSD som kräver traumabehandling. I tillägg är det en grupp som inte sällan utsätts för våld. Det är därför ett problem att prostituerade och utsatta inte inkluderas i RVC och därmed inte har rätt till skyddat boende. En utsatt och resurssvag grupp ska inte slussas runt för att få det stöd de har rätt till.

De som utsätts ska behandlas som brottsoffer och ges traumabehandling, inte enbart beteendebehandling. Det ska tydligt informeras om att målgruppen faktiskt är välkommen att ta del att socialtjänstens stöd för våldsutsatta.

Sugardejting är inget annat än sexuella övergrepp på barn och ungdomar. Barnen är unga brottsoffer som behöver samhällets stöd. Det handlar inte om sex, utan om att vuxna faktiskt köper övergrepp på barn. Unga som utsatts måste ses som de brottsoffer de faktiskt är.

För de unga som utsätts för sugardejting är det ofta så oerhört skamfullt att man inte själv klarar att ta sig ur situationen. Dessa unga söker oerhört sällan hjälp själva. Därför är socialtjänstens och polisens uppsökande arbete väldigt viktigt.

Offer får ofta behandling utifrån att det är ett självskadebeteende, och ses inte som brottsoffer. Det är inte acceptabelt. Utsatta barn måste erbjudas traumabehandling och förövarna lagföras. Det är även viktigt att socialtjänsten arbetar i nära samverkan med polisen och att det finns en tydlig handlingsplan för hur kommuner ska arbeta mot sexuellt utnyttjande av barn. Polisen besitter kunskap och befogenheter för att hitta utsatta unga genom spaning på nätet, där både offer och förövare identifieras. Socialtjänsten kan direkt slussa vidare utsatta unga till stöd eller snabbt fatta beslut om ett omhändertagande (LVU) vid behov.

Genom att årligen ställa frågor kring utsatthet och våld till alla barn kan upptäcka barn som far illa och sätta in riktade insatser där det finns ökade behov. Det ska även alltid finnas snabbt tillgänglig traumabehandling för de barn som utsätts. Det handlar om unga brottsoffer i behov av stödinsatser utan dröjsmål.

12.1 PROSTITUERADE

Policyförslag:

67. **Samordna och stärk insatser för människor utsatta för människohandel.** Vi vill att stödinsatser, som bland annat traumabehandling, för människohandelsoffer samordnas och att gruppen inkluderas i socialtjänstens stöd för våldsutsatta i nära relation.

68. **Minska efterfrågan.** Många sexköpare ser det som en “hobby” och inte som en form av människohandel. Att få ut informationen till de forum där sexköpare träffas skulle kunna vara ett sätt att minska forumens förstärkande effekt på rådande uppfattningar och på

sikt minska viljan att köpa sex. Utan sexköpare finns det ingen sexhandel.

69. **Tidiga insatser i skola och förskola.** Genom tidiga insatser redan i förskola och skola kan destruktiva könsnormer motverkas. Forskning visar att många sexköpare legitimerar sina handlingar genom att framhålla en maskulinitet som ger rätt till kvinnans kropp, och framställa kvinnan som ett bruksföremål på en marknad.

12.2 SUGARDEJTING

Policyförslag:

70. **Samlokalisera socialsekreterare och polis.** En nära samverkan mellan socialtjänst och polis, där socialsekreterare åker ihop med polisen, behövs för att nå ut till de barn som utsätts. Socialsekreterare ska därför samlokaliseras med polisen och gemensamt åka ut vid ingripanden.

71. **Tillgänglig snabb traumabehandling för utsatta.** Det ska alltid erbjudas traumabehandling för de barn som utsatts. Väntetider på 1–2 år som idag är inte acceptabelt.

12.3 SEXUELLA ÖVERGREPP MOT BARN

72. **Sexköp av barn likställs med våldtäkt.** Barn befinner sig i en underlägsen position, både gällande makt och ekonomi, i relation till vuxna. Att som vuxen individ köpa sex av ett barn under 18 år ska alltid likställas med våldtäkt.

73. **Byt namn på barnpornografi.** Barnpornografibrottet ska helt eller delvis flyttas till brottsbalkens kapitel om sexualbrott och ges en rubricering som bättre uttrycker allvaret i att ladda ned, titta på eller sprida skildringar av sexuella övergrepp på barn. Rubriceringen ”Dokumenterade sexuella övergrepp mot barn” är en lämplig sådan.

13. Insatser som hjälper på riktigt

Trots att socialtjänstens uppdrag är att vara det yttersta skyddsnätet i vårt välfärdssamhälle finns det alldeles för lite forskning och kunskap om effekterna av olika insatser som genomförs inom socialtjänsten. Det beror till viss del på att det är svårt att isolera samband mellan orsak och verkan kring en människa som lever i komplexa situationer. Men det beror också på att socialtjänsten inte har en tradition av effektutvärderingar och forskningstjänster bland praktiker. Det finns inte lagliga förutsättningar för registerföring på samma sätt som för sjukvården. Huvudmännen är alla Sveriges kommuner av varierande storlek och det finns inget ordentligt nationellt fokus på den systematiska praktiknära forskning som behövs.

Den statistik som förs inom socialtjänsten idag mäter nästan uteslutande vad socialtjänsten har gjort: antalet bedömningar enligt olika instrument, antalet placeringar enligt något visst lagrum. Vi måste börja mäta systematiskt hur den individ som skulle bli hjälpt uppfattar att den faktiskt blivit hjälpt. Detta görs hela tiden i det lilla formatet i socialtjänsten men behöver systematiseras och kunskapen användas för att utveckla socialtjänsten.

Inom sjukvården finns det nationella kvalitetsregister för att säkra vårdens kvalitet, framställa statistik och inte minst vara en grund för forskning i hälso- och sjukvården. För socialtjänsten finns inget motsvarande. Socialstyrelsen tillhandahåller Öppna jämförelser, men dessa fokuserar till för stor del på förekomsten av rutiner och bedömningsinstrument, inte på vad effekterna blir för medborgarna.

Inom socialtjänstområdet finns det hundratals insatser som inte är utvärderade. Ute i kommunerna utvecklas och uppfinns nya insatser i olika projekt som sällan blir beständiga och än mer sällan effektutvärderas. Det behövs ett nationellt arbete för att samordna den forskningsbaserade kunskapsutvecklingen i socialtjänsten.

Sedan 2017 finns det en tioårig nationell satsning på att öka forskningen för att utveckla en kunskapsbaserad socialtjänst. Nu halvvägs in i perioden kan vi konstatera att detta arbete kommer att behöva pågå i minst ytterligare ett decennium. En kartläggning av samtliga effektutvärderingar de senaste 30 åren visar på att det finns få insatser som utvärderats inom områden som våld i nära relationer, stöd till barn i social dygnsvård, stöd till föräldrar som brister i omsorgsförmåga samt insatser för att förhindra hemlöshet och arbetslöshet. Få studier görs på socialtjänstens områden, och väldigt få av forskare inom disciplinerna socialt arbete eller sociologi. Kunskapen om effektutvärderingar behöver öka inom akademin.

De som behöver hjälp av socialtjänsten behöver hjälp som hjälper på riktigt. Därför behövs stora förändringar för att säkerställa en socialtjänst som ger människor just det - hjälp på riktigt.

Policyförslag:

74. **Vi måste mäta om individen har blivit hjälpt, inte bara antalet insatser.** Kommuners och statliga myndigheters statistikinsamling måste till mycket större del möjliggöra studier av vad effekten blir av olika insatser. Socialstyrelsens Öppna jämförelser bör utvecklas till ett nationellt kvalitetsregister för socialtjänsten.

75. **Effektutvärderingar och inte bara nya projekt.** Införandet av nya metoder behöver systematiseras och deras effekter utvärderas systematiskt. Kunskapen behöver sedan spridas så de används när de ger resultat, och slutar användas om de inte ger resultat.

76. **Vi behöver nationella forskningsprogram för att utveckla praktiknära kunskap i socialtjänsten.** Staten måste ge ett uthålligt stöd till lärosäten och kommuner.

PS-FÖRSLAG 8

Kunskapslinjen – skolpolitisk rapport till landsmötet 2021

Förord

Strax innan pandemin slog till med full kraft våren 2020 hade Liberalerna arbetat intensivt med att lyfta frågor kring studiero och trygghet i skolan. Det är en grundläggande förutsättning för en kunskapsskola. Våra förslag sammanförde vi i rapporten Ordningslyftet, där vi betonade vikten av att öka lärarnas befogenheter att ingripa mot ordningsstörningar, samt att vi inte kan acceptera att lärare avstår från att agera av rädsla för att bli anmälda till Barn- och elevombudet. Ska vi lyfta läraryrkets status så måste vi återupprätta respekten för Sveriges lärare.

Ingen kunde då ana konsekvenserna av den pandemi som skulle drabba hela samhället, så också skolans alla lärare och elever. När vi nu börjar skönja en återgång till det normala är det uppenbart att pandemin påverkat så väl undervisningen som skolungdomars hälsa negativt. Liberalerna har därför varit pådrivande för att det ska genomföras en nationell kartläggning av kunskapstappet för att bedöma omfattningen. Vi kommer göra vårt yttersta för att säkerställa att alla elever ges möjligheter att ta igen det de missat i skolan.

Under hösten 2020 antog partirådet liberala steg för att motverka utanförskapet och skolsegregationen. Partistyrelsen beslutade i december 2020 att tillsätta en skolpolitisk arbetsgrupp under ledning av partistyrelseledamoten Roger Haddad, Västerås. I arbetsgruppen har även följande personer ingått: Sara Wettergren, Malmö, Isabel Palmqvist-Smedberg, Stockholm, Axel Darvik, Göteborg, Anton Sjöstedt, Arvika, Pär Löfstrand, Östersund, Monica Lundin, Borlänge, Åsa Wennergren, Linköping. Maria Nilsson, Göteborg, adjungerades till gruppen under våren. Till sekreterare i gruppen utsågs utredaren Isak Skogstad vid Liberalernas riksdagskansli. Skolgruppen lämnade sin slutrapport i juni 2021, och det färdiga PS-förslag som partistyrelsen nu överlämnar bygger i allt väsentligt på skolgruppens förslag. Partistyrelsen vill framföra sitt varma tack till arbetsgruppen och alla som bidragit till detta programarbete.

Ett viktigt syfte med detta skolpolitiska program är att vidareutveckla förslag, presentera nya förslag samt ompröva delar av vår tidigare skolpolitik när det gäller de fristående skolorna. Liberalernas uppdrag är att aktivt bidra till en likvärdig skola där alla elever får samma möjligheter oavsett var de bor i landet och oavsett vilken skola de går på. Utvecklingen går istället åt fel håll – vi har fler obehöriga lärare i skolan och omfattande problem med pedagogisk segregation. Därtill speglar inte resurserna skolornas villkor och uppdrag. Ett av våra främsta krav förblir införandet av statligt huvudmannaskap för skolan i syfte att bidra till bättre villkor och förutsättningar i hela landet. Detta utreds nu på vårt initiativ, vilket är en viktig liberal seger.

Vi värnar också valfriheten, vårdnadshavare och elever måste kunna välja den skola som de önskar. Med det sagt finns det omfattande behov av politisk kursändring för att komma åt oseriösa aktörer. Det gäller oavsett om problemen beror på att aktören har en icke-demokratisk agenda, eller om kortsiktiga motiv går före kvalitet. Det är inte förenligt med hur Liberalerna ser på skolans samhällsbärande uppdrag.

Skolgruppen har haft en tydlig ambition att fokusera på skolans kunskapsuppdrag. Rapporten handlar därför om hur vi kan utveckla lärarutbildningen, läraryrket och skolsystemet. Syftet är att alla elever ska få möjlighet att nå sin potential, oavsett om de är i behov av särskilt stöd eller om de är högpresterande. Den svenska skolan ska vara en bildningsinstitution som bidrar till att alla elever kan växa.

Förslag från rapporten

KUNSKAPSSKOLA

1. **Uppvärdera och reformera lågstadielärarutbildningen.** Genom ökat fokus på metodik och evidensbaserade metoder för yngre elevers läs- och skrivinlärning kan risken för att elever lämnar lågstadiet utan att kunna läsa eller skriva motverkas.

2. **Skolans metoder för att lära elever att läsa ska baseras på den främsta tillgängliga vetenskapen Mängden forskning och nya studier om undervisningsmetoder är omöjlig att överdriva och utvärdera för enskilda lärare.** Skolverket ska årligen sammanställa den bästa evidensen och utifrån dem sammanställa lärarhandlingar i metodik.

3. **Kraften i civilsamhället ska tas tillvara.** För att vända skolan åt rätt håll krävs en kraftsamling från hela samhället. Det finns många aktörer inom civilsamhället som vill hjälpa elever och stötta lärare. Dessa ska få stöd – men då endast om de kan uppvisa att de arbetar i enlighet med både läroplanens värdegrund om inkludering samt uppfyller demokrativillkoren.

4. **Ingen elev ska lämna lågstadiet utan att kunna läsa och skriva.** Elever som inte klarar en grundläggande nivå på det obligatoriska bedömningsstöd

de genomför i årskurs 1, ska följas upp för att sedan genomgå en ny obligatorisk bedömning i årskurs 3. Om även den påvisar undermåliga resultat, ska huvudregeln vara att eleven får lågstadiet förlängt med ett år. Undantag från den föreslagna huvudregeln ska kunna ske vid synnerliga skäl, som då ska motiveras av rektor.

5. **Skolan kan göra mycket – men inte allt.** Skolan behöver fokusera på kunskapsuppdraget. Därför vill Liberalerna rensa bland alla de sidouppdrag som har tillförts skolan.

6. **Ökat fokus på programmering.** Den svenska skolan behöver bli bättre på att erbjuda undervisning i programmering. Det är en viktig del i ett digitaliserat samhälle. Programmering har en stark koppling till matematik- och teknikämnena i skolan, vilka ska utvecklas.

7. **Läroplanen ska fokusera på vad eleverna ska lära sig – inte hur.** Läroplanens två inledande kapitel består av ett mycket stort antal beskrivningar om hur lärare ska sköta sitt jobb. Exempelvis står det skrivet att lärare måste se till att alla elever ska få vara med och planera undervisningen och genomföra utvärderingar. Sidouppdragen har ingen koppling till kunskapsmålen i de olika skolämnena – och därför borde de tas bort. Läroplanen ska fokusera på vad eleverna ska lära sig. Lärarna ska utifrån sina professionella bedömningar och erfarenhet avgöra hur undervisningen ska bedrivas.

8. **Värna tiden för ämnesundervisning.** En fast timplan i skolan borde införas, så att 1 poäng i gymnasieskolan motsvarar en undervisningstimme.

9. **Mer svenska och matematik i stället för elevens val.** För att alla elever ska få bättre förutsättningar att nå målen och utvecklas i sina kunskaper behöver de centrala ämnena stärkas. Liberalerna vill utöka timplanen för svenska och matematik och ta bort ämnet ”elevens val”.

10. **Inför nationella och systematiska kunskapsmätningar i Sverige.** Betyg och nationella prov är till för att bedöma enskilda elever – inte för att kunna mäta utvecklingen i kunskapsresultat över tid. Årligen ska ett representativt urval elever skriva ämnestest i svenska, matematik och engelska samt ett slumpvis utvalt SO- och NO-ämne. Resultaten ska vara jämförbara övertid.

11. **Inga nationella prov ska vara frivilliga.** Regeringen Löfven har gjort flera nationella prov i skolan frivilliga. Liberalerna vill att alla nationella prov i grund- och gymnasieskolan ska vara obligatoriska – för kunskapsfokus och likvärdighet.

12. **Styr upp utbudet av gymnasieprogram.** Yrkesutbildningarna ska baseras på arbetsmarknadens reella behov och de högskoleförberedande ska lägga grunden för bildning, ämneskunskap eller estetisk utveckling.

13. **Inför en modern studentexamen.** För att erhålla en gymnasieexamen föreslår Liberalerna att alla elever ska skriva en nationell studentexamen i slutet av sin gymnasieutbildning.

14. **Höj antagningskraven för teoretiska gymnasieprogram.** kraven på behörighet till de nationella studieförberedande programmen ska höjas. Ett alternativ är att höja betygskravet från dagens E till ett C i minst ett av ämnena svenska, engelska eller matematik. Kraven ska inte höjas för yrkesprogrammen.

15. **Följ upp användningen av distansundervisning.** Det finns behov av inslag av fjärr- och distansundervisning i skolan, men eftersom det tenderar att missgynna svaga elever är det viktigt att distansundervisningen noga följs upp.

16. **Låt elever under 20 år i vissa fall få påbörja en vuxenutbildning.** Öka möjligheten att i särskilda fall ge elever som avslutat sin gymnasieutbildning utan godkända resultat möjligheten att direkt återuppta gymnasiala studier på komvux.

17. **En utbildning är en stor investering – låt arbetsmarknadens behov styra utbudet av vuxenutbildning.** Genom att samla kommunerna och arbetsmarknadens representanter för utbyte av kunskap och information, ska en regional instans kunna bidra till ökad kvaliteten och säkrad efterfrågan för vuxenutbildningarna. Detta genom att arbetsmarknadens behov i högre utsträckning kan påverka vuxenutbildningarnas utbud.

18. **Deltagare i SFI-utbildningen ska gå framåt – inte stå till.** Liberalerna föreslår att alla som läser SFI ska genomgå regelbundna kontroller och uppföljningar av sina svenskkunskaper. Efter 52 veckors undervisning ska alla deltagare genomgå en obligatorisk kontroll och de elever som inte uppnått en tillfredsställande nivå ska i stället slussas ut i jobb eller praktik, så att de kan lära sig svenska på arbetsplatsen.

19. **Låt de nationella proven inom SFI bli examensprov.** För att motverka betygsinflation och stärka fokus på kunskap vill Liberalerna låta de nationella proven inom SFI fungera som examensprov. För godkänt slutbetyg ska det krävas godkänt examensprov.

20. **Bidrag för att studera ska kräva att man studerar.** Liberalerna föreslår att den ersättning som Arbetsförmedlingen betalar ut till deltagare i etableringsprogrammet ska kunna dras in om deltagaren inte närvarar på sin SFI-utbildning.

21. **Kunskapslinjen är vägen ut från bidrag.** I dag kan Arbetsförmedlingen ställa krav på att nyanlända ska utbilda sig för att komma i arbete. Deltar de inte i utbildningen kan ersättningen dras in. Vi vill utvidga kravet så att det även omfattar de som tar emot försörjningsstöd.

ÄVEN DE BÄSTA ELEVERNA SKA KUNNA NÅ SIN FULLA POTENTIAL

22. **Alla elever ska bli utmanade i skolan.** Liberalerna göra det möjligt för fler ordinära skolor att vid tillfälle då både det råder förutsättningar och återfinns ett reellt behov, införa inslag med avancerade grupper för undervisning i skolämnen. I ett första steg ska avancerade spår implementeras på högstadieskolor där det finns förutsättningar och efterfrågan.

23. **Mindre undervisningsgrupper – även för elever som har höga skolresultat.** Även särskilt duktiga elever ska kunna delta i undervisning utanför sin vanliga klass, då de kan ha stor fördel av inslag av mindre gruppundervisning med högre nivå.

24. **Även duktiga elever förtjänar att uppmärksammas.** För att uppmärksamma duktiga elever ska årliga nationella ämnestävlingar. Elever från alla delar av landet ska kunna tävla i sin årskurs mot varandra i olika skolämnen.

25. **Elever ska uppmuntras – aldrig bromsas.** För att ingen ambitiös i elev i skolan ska bromsas ska det finnas öppna, digitala fördjupningskurser anpassade efter skolans läroplan.

SÄRSKILT STÖD FÖR SÄRSKILDA BEHOV

26. **Ge rektor i mandat att ordinera obligatorisk lovskola för elever.** Lovskola är i dag frivilligt, men om en rektor bedömer att det vore nödvändigt med extra undervisningstid förlagd till loven för att en elev ska lyckas nå målen bör rektorn ha mandat att ordinera obligatorisk lovskola.

27. **Lovskolan måste börja redan i tid.** Det obligatoriska kravet på huvudmän om att arrangera lovskola för elever i årskurs 8 och 9 ska utvidgas till att börja redan i årskurs 4.

28. **Vissa elever behöver mer tid för att lyckas i skolan.** Liberalerna vill ändra skollagen så att antalet tillåtna skoldagar utökas och att extra lektioner efter skoldagens slut eller på helger blir tillåtna.

29. **Inför ett stödår för elever som inte klarar grundskolan.** Liberalerna är kritiska till kvaliteten på och resultaten av dagens introduktionsprogram i gymnasieskolan. Vi föreslår i stället att elever som i slutet av grundskolan inte når kraven för att bli behöriga till gymnasieskolan ska gå ett extra läsår i grundskolan, ett så kallat stödår.

30. **Inför statliga skolakuter i alla delar av landet.** Utåtagerande elever kan behöva få hjälp av specialistkompetens i en annan skolmiljö under en begränsad period. Liberalerna föreslår därför att staten ska ta ansvar för att upprätta skolakuter med täckning i hela landet.

31. **Gör det möjligt för elever att gå på särskilda NPF-skolor.** Liberalerna vill införa särskilda NPF-skolor som är anpassade för de elever som har särskilt allvarliga NPF-diagnoser, exempelvis en elev som befinner sig långt ut på autismspektret, och vars behov vårdnadshavarna bedömer inte kan tillgodoses inom ramen för ordinär skolverksamhet.

32. **Inga föräldrar ska få hindra sina barn att få anpassad skolgång.** Skolan måste få avgöra om elever med särskilda behov hade gynnats av att gå i en anpassad skola. Barnens behov måste alltid komma i första rum – och alltid före eventuella skamkänslor för föräldrar.

33. **Inför spetsutbildningar även i anpassad undervisning – oavsett skolform.** Många elever har behov av anpassad undervisning – men kan samtidigt vara högpresterande. Därför borde det införas möjlighet att läsa spetsutbildningar oavsett anpassning och skolform.

34. **En diagnos ska aldrig krävas för att få särskilt stöd i skolan.** Liberalerna vill att skollagen skrivs om, så att det tydligt framgår att skolor inte får kräva särskilda diagnoser för att sätta in särskilt stöd.

STÄRKT LEDARSKAP – FRÅN KLASSRUM TILL KORRIDOR

35. **Hot i skolan ska alltid tas på allvar, inte sopas under mattan.** Liberalerna vill därför att alla skolor ska upprätta en anmälningsfunktion, där lärare direkt kan rapportera och anmäla elever eller lärare som exempelvis hotat dem.

36. **Elever som allvarligt stör skolverksamheten ska kunna flyttas.** Rektorer ska kunna omplacera elever som allvarligt stör skolverksamheten. Det förutsätter dock att det finns en mottagande part. Liberalerna vill att kommuner ska kunna ställa krav på akutplatser på skolor som tar emot skolpeng från dem.

37. **Lärare ska vara ledare i klassrummet.** Lärarutbildningen behöver ge blivande lärare såväl teoretisk som

praktisk förberedelse i ledarskap, och detta ska ses som den centrala del av kriterierna för lärarrollen som det är.

38. **Skolan får inte bli inte en laglös del av samhället.** Alla huvudmän ska ta fram rutiner för hur processen kring och vem som bär ansvaret för att anmäla en elev till polisen eller för att kontakta socialtjänsten.

39. **Elever som stör ska kunna få indraget studiebidrag.** Elever som förhindrar sin egen eller andra elevers utbildning – exempelvis genom att störa lektioner, kränka klasskamrater eller agera hotfullt mot lärare – ska kunna fråntas sitt studiebidrag tillfälligt.

LÄRARE – ETT FRAMTIDSYRKE FÖR AKADEMIKER

40. **Lärare är akademiker som måste få kunna fokusera på kunskapsuppdraget.** Onödiga detaljregleringar som upptar lärarnas dyrbara tid måste ifrågasättas. Samtliga styrdokument ska granskas med hjälp av lärare i syfte att identifiera krav och regler som orsakar ökad arbetsbelastning utan att samtidigt bidra till elevernas inlärning.

41. **Avlasta lärarna från sociala arbetsuppgifter.** Tidskrävande arbetsuppgifter som mentorskap, rastvakt och föräldrakontakt kan med fördel lyftas från lärarnas axlar och hanteras av annan personal, exempelvis i form av heltidsmentorer.

42. **Särskilda kunskaper ska kvalificera lärare för karriärtjänster.** Djupa ämneskunskaper eller relevanta akademiska meriter ska särskilt beaktas vid tillsättning av förstelärartjänster.

43. **Säkra och stärk ämnesdjupet i lärarutbildningarna.** Tiden som är avsatt för ämnesstudier i lärarutbildningarna måste fredas. De blivande lärarna ska även, i så hög utsträckning som möjligt, läsa samma ämneskurser som andra studenter. Den särskilda inriktningen mot högstadielärare kan läggas samman med gymnasielärarutbildningen.

44. **Ämneskunskap ska krävas för att få sätta ämnesbetyg.** Det ska inte räcka med att vara utbildad lärare för att få sätta betyg i alla olika skolämnen – det borde även ställas krav på att man är lärare i samma ämne man betygsätter i.

45. **Alla elever ska ha rätt till läroböcker av hög kvalitet i den svenska skolan.** Tillgången till läroböcker måste garanteras i skolan. Läromedel av hög kvalitet som är framtagna i enlighet med läroplanernas innehåll och kunskapskrav gynnar både undervisningens kvalitet och minskar lärarnas arbetsbörda. Liberalerna vill införa ett skarpt krav på att elever i grund- och gymnasieskolan har rätt till tryckta läroböcker av hög kvalitet.

46. **Skolor ska ha legitimerade lärare – inga undantag.** Att skolor rekryterar utbildade lärare från andra länder är positivt för professionens utveckling, men det ska alltid krävas svensk lärarlegitimation för att kunna få tillsvidareanställning som lärare. I de fall lärare har en utländsk examen kan en svensk lärarlegitimation utfärdas redan i dag, förutsatt att den sökande uppfyller de fastställda kraven på språkkunskap, kompetens och färdighet.

FRISKOLOR FÖR VALFRIHET OCH INTEGRATION

47. **Nationell skolpeng.** Att låta kommuner med varierande ekonomiska förutsättningar ansvara för ett nationellt skolväsende som ska vara likvärdigt och kompensatoriskt är orsakar problem. Staten ska överta ansvaret för alla grund- och gymnasieskolors finansiering genom en nationell skolpeng.

48. **Åtgärder mot glädjebetyg.** Betyg används som urval och vikten av att de faktiskt speglar elevernas faktiska kunskapsnivå är av största betydelse. Liberalerna vill därför införa en modell där lärare fortsatt ansvarar för att betygsätta eleverna individuellt, men att genomsnittet vad gäller betyg inte får avvika i för hög utsträckning från skolans genomsnittliga resultat på externt rättade nationella prov.

49. **En gemensam och inkluderande skolvalsplattform.** Liberalerna vill inrätta ett samordnat skolval som samlar alla skolor, oavsett huvudmän, och ger familjer statistik, information och jämförelseverktyg som underlättar för dem att rangordna vilka skolor de önskar. Plattformen ska även överta ansvaret för de kösystem som vissa fristående aktörer använder som urvalsmetod.

50. **Förtroendefull samverkan.** Även friskolor bör åta sig ett ansvar för elever som kommer nya till kommunen eller behöver omplaceras. När en skola misslyckats med sin uppgift så till den grad att den stängs av Skolinspektionen bör en annan huvudman erbjudas att ta över den – det kan vara det offentliga som tar över en friskola eller tvärtom.

51. **Legitimerade lärare ska alltid prioriteras först.** Andelen av behöriga lärare ska utgöra en av de flera bedömningspunkter som i dag används för att granska skolor. Det skulle göra det möjligt att utfärda kritik eller i värsta fall lägga ner skolor.

52. **Rensa upp i djungeln av statsbidrag.** Det är dags för ett omtag av de riktade statsbidragen till skolan. Liberalerna vill därför minska antalet statsbidrag och verka för att slå ihop fler av dem till ett samlat statligt skolstöd med långsiktighet i fokus. Det ska i sin tur utdelas automatiskt till huvudmännen, vilket minskar behovet av administration.

53. **Förstärkt ägarprövning.** Bara långsiktiga ägare, som kan visa på goda förutsättningar att bedriva en högkvalitativ utbildning, ska godtas. Även i de fall delar av ett bolags aktiestock handlas på börsen ska en förutsättning för tillstånd vara att det finns identifierbara, långsiktiga ägare (”ankarägare”) som uppfyller kriterierna. Utländskt ägarkapital bör vara föremål för särskild granskning, bland annat av säkerhetspolitiska skäl. Ägare som vill starta konfessionella skolor ska inte godtas. Transparens och öppenhet behöver stärkas med en offentlig ekonomisk redovisning för varje enskild skolenhet.

54. **Höj kraven på skolchefer och rektorer.** Liberalerna har drivit på för att de som äger skolor ska kontrolleras, exempelvis för att upptäcka ekonomisk brottslighet eller kopplingar till religiös extremism. Detta krav måste nu utökas till att även omfatta skolchefer och rektorer.

55. **Skolinspektionen ska inte förvarna för kommande inspektioner.** Därför vill Liberalerna att oanmälda inspektioner ska bli myndighetens huvudsakliga form av inspektion. När skolor förvarnas i god tid före inspektionen, uppstår en stor risk för att de anstränger sig för att ge en så anpassad bild av skolan som möjligt.

56. **Fristående bedömning av skolpengen för elever med särskilda behov.** Elever med funktionsnedsättningar möter idag stora svårigheter i skolväsendet. En stor del av dem går i friskolor, men kommunerna har visat sig alltmer ovilliga att stå för de verkliga kostnaderna. I ett nytt system bör ett fristående organ, exempelvis Specialpedagogiska skolmyndigheten, bedöma dessa elevers behov av förhöjd skolpeng.

57. **Uppdrag till alla huvudmän att motverka segregation.** Liberalerna har hittills, tillsammans med en majoritet i riksdagen, avvisat förslag som exempelvis bussning av elever i syfte att motverka elevsegregation. Liberalerna vill istället uppdra huvudmännen att motverka segregation genom exempelvis uppsökande verksamhet, förbättrade möjligheter till skolskjuts och så vidare. Det ska även vara möjligt att neka etablering av nya skolor i de fall de skulle medföra ökat utanförskap, minskad jämställdhet eller motverka integrationen. Det vore inte minst av vikt för att vända utvecklingen i socialt utsatta områden.

Inledning

”För att blomma ut som människa krävs en lärare som kan förmedla kunskaper, en personlig omtanke och som har tillräcklig mognad för att vägleda en på livets väg.”
– Fridtjuv Berg, liberal ecklesiastikminister

Det är svårt att överskatta betydelsen av en samhällsinstitution som skolan. En bra utbildning innebär både möjligheter för individ som för samhälle. Trots att mycket av skoltiden tillbringas stillasittande, innebär den en otrolig berikande resa för individen. Många barn som växer upp i Sverige kommer ägna nära två decennier inom utbildningsväsendet, från krypandes på förskolans golv till nagelbitandes i universitets tentasal.

Sverige har god anledning att vara stolt över utbildningsväsendet. Liberaler har drivit på för både demokrati och utbildning i över hundra år. I dag deltar nästan alla barn i förskolans verksamhet – 95 % av alla barn mellan tre och fem år – och nästan en lika stor andel av ungdomarna väljer att påbörja en gymnasieutbildning.

Efter gymnasieexamen väljer allt fler att studera vidare. Utbildningsnivån i Sverige stiger, och i dag har drygt var fjärde person – 28 procent – studerat i tre år eller mer efter avslutad gymnasieutbildning. Ökningen har gått fort, även i modern tid. Sedan år 2000 motsvarar det en ökning med 16 procentenheter.

Det är många faktorer som driver på den stigande utbildningsnivån i samhället. De två främsta förklaringsfaktorerna är ökade krav på arbetsmarknaden samt stigande konkurrens om jobben. När allt fler är allt högre utbildade medför det även en risk för att de som står utanför, exempelvis den grupp av ungdomar som aldrig lyckades ta en gymnasieexamen, får det tufft. Bland dem är arbetslösheten både högre än genomsnittet – och har till skillnad från de andra grupperna på arbetsmarknaden stigit under det senaste decenniet.

Det är ett styrkebesked för samhället att utbildningsnivån stiger. Utöver det egenvärde som kunskap och bildning har, så skapar det även livschanser för fler. Utbildning öppnar dörrar till utveckling, självförverkligande och samhällsdeltagande. Mycket tyder även på att utbildningsnivå är kopplat till välmående och förbättrade livsvillkor.

På så vis har skolsystemet en stor betydelse för att ge individen möjlighet till frigörelse. Det är därför vi liberaler alltid sätter skolan först.

ATT SÄTTA KUNSKAP I SKOLANS FÖRSTA RUM

Utvecklingen vad gäller stigande utbildningsnivå lär inte upphöra. Tvärtom kommer sannolikt arbetsmarknadens kvalifikationskrav fortsätta att öka, samtidigt som förväntningarna på fortbildning och livslångt lärande stiger. I en föränderlig omvärld är det inte förvånande att det finns en stark vilja bland både arbetsgivare och arbetstagare att underlätta för fler till omställning vid exempelvis tillfällen då det råder arbetsbrist.

Individens möjlighet att konkurrera om vidare utbildning eller jobb avgörs dock i allt lägre utsträckning av utbildningslängd. Det är en naturlig utveckling i ett land där skolutbildning historiskt sätt har varit förbehållen de priviligierade. Tack vare folkskolans införande år 1842 togs ett viktigt kliv mot ett Sverige som kunde utvecklas till en industriell nation med en framväxande demokrati.

Samhällets högre skikt lät dock sina barn utbildas vid privata skolor, och de fick även ofta betydligt längre utbildningar än andra barn. Folkskolan var således till för folket – men valdes bort av eliten. Fridtjuv Berg – liberal riksdagsman, ecklesiastikminister och författare till *"Folkskola såsom bottenskola"* – drev en kamp för att utveckla skolan vidare genom att införa en barndomsskola som skulle bli gemensam för alla samhällsklasser. Trots motstånd från konservativa kom han att lägga grunden för det som skulle komma att bli det vi i dag känner till som grundskolan.

I dag genomgår i princip alla barn som växer upp i Sverige några år i förskolan, nio år i grundskolan och därefter tre år i gymnasieskolan. Nästan hälften fortsätter vidare till universitet eller högskola. Särskild kompetens, kunskap eller särskilda praktiska färdigheter har blivit viktigare. Förändringar på arbetsmarknaden har alltid oroat, särskilt då många befarat att de riskerar förlora sina jobb. Förändring behöver inte betyda förluster, ofta är det tvärtom. Experter tycks eniga om att många jobb sällan helt försvinner, snarare förändras de i karaktär och blir mer avancerade. Den utveckling som nu äger rum, genom exempelvis automatisering och digitalisering, lär således driva på för ökade kvalifikationskrav.

Det fantastiska med kunskap är att det inte är ett nollsummespel. Det är snarare ett spel där alla blir vinnare – samhället utvecklas och livskvaliteten förstärks ju fler som besitter desto mer kunskap. Att utveckla och förbättra skolväsendet är således något av det viktigaste för ett samhälle som värnar frihet, välstånd och demokrati.

Även om vi lever allt längre, så är dagarna lika korta. Även om undervisningstiden i skolan har utökat över tid, så är det viktigt att även beakta undervisningens kvalitet. Ett skolbarn tillbringar i dag närmare 800 timmar om året i skolbänken. Det är tid som måste tas tillvara på om fler elever ska lära sig mer kunskap och fler färdigheter.

Den här rapporten består av ett stort antal förslag för att förbättra den svenska skolan. Särskilt fokus ligger på grundskolan, men i den inledande delen ingår förslag som träffar bredare än så. Det finns goda skäl till att man talar om "utbildningskedjan". Varje skolform hänger ihop och är beroende av varandra. En bättre grundskola skapar ringar på vattnet. Det är inte utan anledning som den heter "grundskolan" – det är där grunden läggs för elevens livslånga resa.

1. En kunskapsskola med höga ambitioner

Kunskap är skolans viktigaste uppdrag. Det ska inte tas för givet, vilket framgår tydligt i Skolinspektionens granskning av ett större antal skolor som under en längre tid uppvisat mycket låga kunskapsresultat. Myndigheten konstaterar följande: "Tidigare har det varit vanligt att skolorna har betonat skolans sociala uppdrag, med konsekvensen av lägre förväntningar på elevernas lärande och resultat."

Att uppvärdera skolans kunskapsuppdrag i syfte att stärka resultaten och likvärdigheten är en utmaning som kräver både en omfattande reformagenda och långsiktigt engagemang. Det svenska skolsystemet är massivt. Enbart i grundskolan går cirka 1,1 miljoner elever – en siffra som beräknas stiga successivt under de kommande decennierna.

Därtill finns det cirka 100 000 grundskollärare, som i sin tur arbetar på drygt 4 8000 olika grundskolor runtom i landet – skolor som i sin tur drivs av cirka 900 olika huvudmän.

Det är huvudmannen, exempelvis en kommun eller fristående aktör, som har ansvar för att skolan ska bedrivas enligt den skollag och de styrdokument som staten fastställer på nationell nivå. Ansvaret för resurserna ligger dock på kommunal nivå sedan skolan kommunaliserades i början av 1990-talet. Krasst sammanfattat är det staten som beställer, exempelvis genom att styra läroplanen, men kommunerna som ska stå för notan, genom skolpengen.

Skolan bygger på en styrning som är splittrad. Det gör skolsystemet svårt att styra och trögrörligt. Det kan även förklara varför en betydande majoritet av landets lärare och rektorer uppger att de önskar ett förstatligande av skolan, vilket skulle innebära att ansvaret för skolans finansiering skulle flyttas från kommuner till staten samt att de kommunala skolorna skulle återfå ett statligt huvudmannaskap.

En grundskola som står mot tidens tand

Genom att i stället anta ett långsiktigt perspektiv och värdera betydelsen av kunskap och bildning som står mot tidens tand kan man öka sannolikheten att skolsystem både stärks och samtidigt förbättras i termer av högre resultat. Det finns dessutom mycket som tyder på eleverna gynnas av att få tillgång till en skola som värnar just bildning och kontinuitet med kvalitet i fokus. I en artikel om stora missuppfattning om världens mest högpresterande skolsystem besked OECD:s utbildningschef Andreas Schleicher det på följande vis:

> *Många länder bygger ut sina läroplaner med nya ämnen, som ska ge eleverna den nya kunskapen om det globaliserade och högteknologiska samhället kräver. Men enligt Pisa-resultaten är det inte de skolsystem som har den bredaste läroplanen som presterar bäst, det är tvärtom de med en rigorös läroplan, med få ämnen som eleverna får gå på djupet i som når toppresultat.*

Att ständigt vidareutveckla skolans uppdrag, styrdokument och läroplaner är en självklarhet i ett samhälle som värnar skolans betydelse och prioriterar kunskap och bild-

ning. Skolan är en samhällsinstitution och bär på så sätt ett stort ansvar för både samhällets och medborgarnas utveckling och självförverkligande. Det är på inget vis en institution som ska stå still eller isoleras från samhället i övrigt. Det finns även goda skäl att utveckla skolsystemet med försiktighet och långsiktighet; att vårda, förfina och utveckla i stället för att riva upp och förändra.

HÖGA AMBITIONER FÖR LÅGSTADIET

Något av det allra viktigaste är att främja framväxten av en grundskola som tidigt etablerar en stark grund som eleverna kan utgå ifrån. Det är därför avgörande att våga peka ut just kunskap som skolans viktigaste uppdrag – redan i lågstadiet. Dessvärre har kunskap ofta kommit att få stå tillbaka för det sociala uppdraget i grundskolans tidiga år. Det riskerar ge upphov till akademiska konsekvenser under lång tid, som kan vara mycket svåra att reparera genom sena insatser.

Att det råder brister både vad gäller omfattningen och kvaliteten i särskilda insatser är belagt i flera rapporter. Ofta vidtas åtgärders för sent – det är vanligare i högstadiet än lågstadiet. Elever med läs eller skrivsvårigheter ofta möts av en ”vänta och se”-attityd. Detta trots att betydelsen av tidiga insatser är väl känd i så väl nationella som internationella studier.

Även lärarna ser problemet; två av tre lärare anser att elever som är i behov av stödinsatser får det i antingen för lite utsträckning eller inte alls.

En annan faktor som har betydelse för hur väl elevernas lyckas i skolarbetet handlar om undervisningstiden. I jämförelse med OECD-snittet understiger den svenska skolans lågstadium både vad gäller antalet skoldagar per år (178 jämfört med 185) och antalet undervisningstimmar (765 jämfört med 837). En svensk studie visade nyligen att fler skoldagar för elever i lågstadiet gav upphov till förbättrade möjligheter till karriär och framtida inkomster.

LÄROPLANEN

Den svenska skolan har under de senaste decennierna fått ett allt bredare uppdrag. Ofta har nya uppgifter tillkommit lärarkåren, och inte sällan har de fokuserat på skolans sociala i stället för akademiska uppdrag. Parallellt har kunskapssynen förändrats, med mer betoning på abstrakta förmågor och mindre på fakta- och ämneskunskap.

För att utveckla förmågor som exempelvis kritiskt tänkande och problemlösning är det dock avgörande att man besitter rigorösa ämneskunskaper. Ju mer du kan, desto bättre blir du på att analysera, resonera och lösa problem. Det är svårt att tänka utanför boxen om du inte ens har en box från början. Det finns därmed goda skäl att renodla skolans uppdrag och utveckla ett tydligt fokus på kunskapsuppdraget.

UTAN PRAKTISKA FÄRDIGHETER BLIR INGET GJORT, BARA TÄNKT

I dag alla de tre största gymnasieprogrammen vad gäller antalet elever högskoleförberedande. Det är mer än dubbelt så många elever som läser högskoleförberedande gymnasieprogram jämfört med yrkesprogram. Störst i den förstnämnda kategorin är samhällsvetenskapsprogrammet som läses av närmare 60 000 elever, medan det största yrkesprogrammet är el- och energiprogrammet med sina drygt 15 000 elever.

Fördelningen av elever som läser högskoleförberedande och yrkesförberedande program motsvarar inte arbetsmarknadens behov vad gäller omfattning. På ett övergripande plan väljer för många högskoleförberedande program och för få yrkesprogram. Det medför både att yrkesbranschen får allvarliga problem med rekrytering samtidigt som akademien får större problem med studenter som saknar tillräcklig kunskap.

Policyförslag:

LÅGSTADIET

1. **Uppvärdera och reformera lågstadielärarutbildningen.** Liberalerna vill att lärarutbildningen för blivande lågstadielärare ska reformeras med fokus på ämneskunskap och mer praktiska färdigheter som evidensbaserade metoder läs- och skrivinlärning samt metodik och didaktik. Även undervisning för att lära yngre elever handskrift ska ingå i alla lärarutbildningar för blivande lågstadielärare.

2. **Skolans metoder för att lära elever att läsa ska baseras på den främsta tillgängliga vetenskapen.** I den internationella forskningslitteraturen har det framkommit att många metoder som vanligtvis används i undervisning för barn i lågstadiet saknar evidens. Skolverket har sedan tidigare ett allmänt uppdrag om att sammanställa och sprida kunskap om resultat av forskning som stöd till skolutveckling. Det har resulterat i att myndigheten publicerar nyheter om aktuella studier inom exempelvis pedagogisk forskning. Liberalerna menar dock att Skolverket borde få ett skarpt uppdrag om att ta fram och årligen revidera lärarhandledningar baserade på internationell evidens. Dessa ska tillgängliggöras fritt för alla lärare och bestå av lärarhandledningar, förslag på lektionsplaneringar och färdiga övningsmaterial för eleverna.

3. **Kraften i civilsamhället ska tas tillvara.** Liberalerna vill främja fristående initiativ inom civilsamhället som syftar till att stärka elevers kunskapsresultat och på så sätt kan ge fler elever möjlighet att lyckas i skolgången. Vi menar samtidigt att det är av största vikt att ställa höga krav på att aktörer inom civilsamhället som vill

erhålla offentliga medel alltid ska kunna påvisa att de bedriver en inkluderande verksamhet som följer skolans värdegrund.

4. **Ingen elev ska lämna lågstadiet utan att kunna läsa och skriva.** Att eleverna besitter goda läs- och skrivfärdigheter i det svenska språket är viktigt för eleverna ska lyckas även i andra skolämnen. Trots betydelsen av språket förekommer det att elever lämnar lågstadiet utan att behärska grundläggande färdigheter i svenskämnet. Liberalerna vill att eleverna ska fångas upp i så god tid som möjligt, och att ingen elev ska lämna lågstadiet utan att kunna läsa och skriva ordentligt. I syfte att fler elever ska få det stöd de behöver för att lyckas med det, föreslår vi att elever som misslyckas på det obligatoriska bedömningsmomentet i årskurs 1 alltid ska följas upp genom en ny, obligatorisk bedömning i årskurs 3. Om eleven inte heller då uppnår ett godkänt resultat ska huvudregeln vara att eleven i fråga får gå om en årskurs innan hen går vidare till mellanstadiet. Undantag från den föreslagna huvudregeln ska kunna ske vid synnerliga skäl, som då ska motiveras av rektor.

LÄROPLANERNA

5. **Skolan kan göra mycket – men inte allt.** Skolan behöver fokusera på kunskapsuppdraget. Därför vill Liberalerna rensa bland alla de sidouppdrag som har tillförts skolan.

6. **Ökat fokus på programmering.** Den svenska skolan behöver bli bättre på att erbjuda undervisning i programmering. Det är en viktig del i ett digitaliserat samhälle. Programmering har en stark koppling till matematik- och teknikämnena i skolan, vilka ska utvecklas.

7. **Läroplanen ska fokusera på vad eleverna ska lära sig – inte hur.** I grundskolans läroplan finns det, särskilt i de inledande kapitlen, mängder med skrivningar om hur lärare ska agera i klassrummet och hur de ska bedriva sin undervisning. Det är en form av detaljstyrning av professionens yrkesutövning som inte är önskvärd att detaljstyra. Läroplanen bör fokusera på vad eleverna ska lära sig, exempelvis läsfärdigheter eller ämnesinnehåll, inte hur lärare ska bedriva sin undervisning. Liberalerna vill därför revidera läroplanen genom att rensa upp bland alla pålagor som inkräktar på det som vi vill ska vara upp till professionen att själva avgöra.

8. **Värna tiden för ämnesundervisning.** Det är hög tid att införa en fast timplan i skolan. I gymnasieskolan ska 1 poäng motsvara en undervisningstimme, vilket inte är fallet i dag. Från 1980-talet fram till i dag har undervisningstiden i gymnasieskolan avreglerats och det är i dag rektorns sak att bedöma hur många undervisningstimmar som ska ges i olika kurser inom programmets ramar.

9. **Mer svenska och matematik i stället för elevens val.** Likvärdigheten och fokus på kunskap behöver öka i den svenska skolan. För att alla elever ska få bättre förutsättningar att nå målen och utvecklas i sina kunskaper behöver de centrala ämnena stärkas. Liberalerna vill därför utöka timplanen för svenska och matematik och ta bort ämnet elevens val.

SKOLSYSTEMET

10. **Inför nationella och systematiska kunskapsmätningar i Sverige.** I dag saknas instrument för att mäta kunskapen hos skolelever över tid. Det gör att vi måste förlita oss på resultaten från de internationella kunskapsmätningarna, exempelvis TIMSS, PISA och PIRLS, för att se hur kunskapsresultaten har utvecklats i skolan. De internationella mätningarna är också begränsade till vissa ämnen, i flera fall på exempelvis matematik och läsförståelse. Mätningar av elevers kunskap i flera ämnen från den svenska läroplanen sker således inte alls systematiskt på nationell nivå. En svensk kunskapsmätning ska vara jämförbar över tid, och på så sett bidra till information om hur skolsystemet utvecklats. Genom att slumpvis välja ut en mindre andel av eleverna kan mätningen ge mycket information utan att behöva skrivas av samtliga elever i den svenska skolan.

11. **Inga nationella prov ska vara frivilliga.** Liberalerna vill att alla nationella prov ska vara obligatoriska, och därmed slopa den form av frivilliga nationella prov som finns i dag. Att låta rektorer besluta huruvida vissa prov ska användas eller ej främjar inte skolans likvärdighet.

12. **Styr upp utbudet av gymnasieprogram.** Valet av program kan båda öppna och stänga framtida möjligheter för eleven. I dag erbjuder gymnasieskolor, både fristående och kommunala, olika nationella gymnasieprogram med särskilda inriktningar som riktar sig till elever som vill få jobb som stylister, influerare eller youtuber. Samtidigt är arbetsmarknadens behov av sådan kompetens högst begränsad. En gymnasieutbildning är en stor investering för både individen och för samhället. Liberalerna vill därför reglera utbudet av gymnasieutbildningar till de nationella programmen, samt att utbildningarnas innehåll, syfte och koppling till arbetsmarknad eller vidare studier fastställs av Skolverket. Om det finns lokala eller regionala arbetsmarknadsbehov av särskilda yrkesutbildningar, ska det kunna godkännas av Skolverket, förutsatt att behovet kan bekräftas.

13. **Inför en modern studentexamen.** En modern studentexamen ska bestå av ämnesprov och skrivas i slutet av utbildningen. För att erhålla en gymnasieexamen föreslår Liberalerna att alla elever ska skriva en nationell studentexamen i slutet av sin gymnasieutbildning. Godkänt resultat ska krävas för att gymnasieexamen ska kunna utfärdas. Provet ska rättas av externa censorer som är utsedda av Skolverket. Elevernas resultat ska normeras, likt högskoleprovet, och ge en poäng som de sedan kan söka till högskola och universitet med. Ett införande av slutprov i gymnasieskolan skulle också betyda att antalet nationella prov för gymnasieelever i årskurs tre hade behövts reduceras betydligt.

14. **Höj kraven för teoretiska gymnasieprogram.** Liberalerna vill skärpa kraven för antagning till gymnasieskolans studieförberedande program. Det är inte rimligt att kraven som ställs för behörighet långt understiger de krav som eleverna möter under utbildningens gång. De låga kraven har kommit att medföra att studieförberedande teoretiska program, särskilt samhällsprogrammen, av många tycks ha kommit att betraktas som en slags förlängd grundskoleutbildning som lämpar sig för alla. Liberalerna menar att det inte är rimligt att endast det lägsta möjliga godkända betyget krävs för att bli behörig till teoretiskt krävande gymnasieprogram. Därför föreslår vi att kraven på behörighet till de nationella studieförberedande programmen ska höjas. Ett alternativ är att höja betygskravet från dagens E till ett C i minst ett av ämnena svenska, engelska eller matematik. Kraven ska inte höjas för yrkesprogrammen.

15. **Följ upp användningen av distansundervisning.** Betydelsen av en närvarande lärare som förmedlar kunskap genom lärarledd undervisning kan inte överskattas. Distansundervisning har förvisso sin plats, särskilt i ett läge där det råder nationell lärarbrist. Liberalerna betraktar distansundervisning som ett sätt att hantera frånvaron av klassrumsundervisning under ledning av en legitimerad lärare – det vill säga som ett komplement, inte ersättning, till vanlig undervisning. Mycket tyder på att lågpresterande elever kan missgynnas när lärarledd klassrumsundervisning övergår till distans. Därför vill Liberalerna att Skolinspektionen ska få i uppdrag att noggrant följa upp hur distansundervisningen i grund- och gymnasieskolan fungerar.

VUXENUTBILDNINGEN

16. **Låt elever under 20 år i vissa fall få påbörja en vuxenutbildning.** Elever under 20 år som avslutat sin gymnasieutbildning utan att ha uppnått godkända resultat ska få bättre möjligheter att återuppta gymnasiala studier på komvux direkt efter att de lämnat gymnasieskolan. I dag är elever utan gymnasieexamen behöriga att återuppta gymnasiestudier på komvux från och med det år de fyller 20 år. Detta är ett ålderskrav som måste uppfyllas utöver de andra kriterierna, som i sin tur handlar om att man måste bo i Sverige, inte ha den kunskap utbildningen erbjuder och ha förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Undantag från åldersgränsen kan göras, men då endast under vissa omständigheter där det råder särskilda skäl. Liberalernas vision om en tydlig kunskapslinje möjliggörs bättre om elever som halkar efter får bättre möjligheter att komma ikapp. Det bör således finnas bättre möjligheter att vid behov frångå dagens åldersgräns.

17. **En utbildning är en stor investering – låt arbetsmarknadens behov styra utbudet av vuxenutbildning.** Flera utredningar har påvisat att utbudet av exempelvis yrkesutbildning i komvux både saknar bredd och en tydlig koppling till arbetsmarknadens behov. Liberalerna vill inrätta en funktion på regional nivå som ska säkra att utbudet matchar efterfrågan i högre utsträckning, exempelvis genom att samla de olika parterna för utbyte av information. Uppdraget ska vara att låta arbetsmarknadens behov i högre utsträckning påverka vuxenutbildningarnas utbud.

18. **Deltagare i SFI-utbildningen ska gå framåt – inte stå till.** Det måste finnas tydliga krav på framsteg för att förhindra passivisering inom SFI-utbildningen, där det i dag tar deltagarna i snitt 67 veckor att slutföra grundnivån. Liberalerna vill att alla som läser SFI ska genomgå regelbundna kontroller och uppföljningar av sina svenskkunskaper. Efter 52 veckors undervisning ska alla elever genomgå en obligatorisk kontroll och de elever som inte uppnått en tillfredsställande nivå ska i stället slussas ut i jobb eller praktik, så att de kan lära sig svenska på arbetsplatsen.

19. **Låt de nationella proven inom SFI bli examensprov.** För att motverka betygsinflation och stärka fokus på kunskap vill Liberalerna låta de nationella proven inom SFI fungera som examensprov. För godkänt slutbetyg ska det krävas godkänt examensprov. För högre betyg ska nuvarande regelverk fortsatt gälla, det vill säga att de nationella slutproven fungerar som ett stöd för lärare vid bedömning och betygssättning.

20. **Bidrag för att studera ska kräva att man studerar.** Nyanlända som deltar i etableringsprogrammet hos Arbetsförmedlingen kan få etableringsersättning. Om man deltar i programmet på heltid utgår en ersättning på 308 kronor skattefritt per dag. I dag saknas det dock bestämmelser om att ersättningen ska vara kopplad till närvaro. Först efter 30 dagars frånvaro i följd skrivs en person ut från etableringsprogrammet. Liberalerna föreslår att ersättningen ska slopas helt för en månad om man uteblir utan giltiga skäl från SFI-undervisningen.

21. Kunskapslinjen är vägen ut från bidrag. År 2018 infördes en utbildningsplikt som innebar att nyanlända i etableringsinsatser kan anvisas till viss utbildning för att möjliggöra inträde på arbetsmarknaden. Om anvisningen en följs kan ersättningen dras in. Liberalerna vill att utbildningsplikten ska utvidgas till att omfatta även de som erhåller försörjningsstöd. Om det bedöms att den som ansöker om att erhålla försörjningsstöd skulle gynnas av stärkta kunskaper, exempelvis utifrån integrations- eller arbetsmarknadsskäl, ska man kunna ställa krav på att individen genomgår relevant utbildning, exempelvis gymnasieutbildning eller yrkesutbildning.

2. Även de bästa eleverna ska kunna nå sin fulla potential

I debatten om skolan uppmärksammas ofta den höga andelen lågpresterande elever. Det är bra, men det får inte innebära att gruppen av högpresterande elever faller i glömska. En likvärdig skola som sätter kunskap i första rum måste även vara rustad för att hantera, stimulera och undervisa elever med hög akademisk förmåga. På samma sätt som golvet måste höjas, så måste taket krossas.

Det kan upplevas som kontroversiellt att tala om att vissa barn och ungdomar är mer högpresterande än andra. Men att vissa elever både behöver och kan gå före andra borde vara lika självklart som att vissa elever behöver mer tid och stöd för att lyckas. Alla elever ska ha rätt att stimuleras i skolan, oavsett vilken nivå de börjar ifrån.

MER KUNSKAP OM SÄRBEGÅVNING BEHÖVS

I en skola för alla måste även de särbegåvade inkluderas. Bedömningar gör gällande att omkring fem procent av eleverna i den svenska skolan kategoriseras som särskilt begåvade. Dessa elever uppvisar en mycket god förmåga att tänka abstrakt och logiskt, samtidigt som deras minne och inlärningsförmåga kraftigt överstiger genomsnittet.

Liberalerna tog under tiden i regering initiativ till att ge Skolverket i uppdrag att exempelvis ta fram stödmaterial med fokus på särskilt begåvade elever till grund- och gymnasieskolor.

Det är inte ovanligt att särbegåvade elever går oupptäckta, eller även misstas för det motsatta. Detta då skolproblematik, som exempelvis skoltrötthet och lågt engagemang,

Elever (%) på olika prestationsnivåer i läsförståelse, PISA 2000-2018.

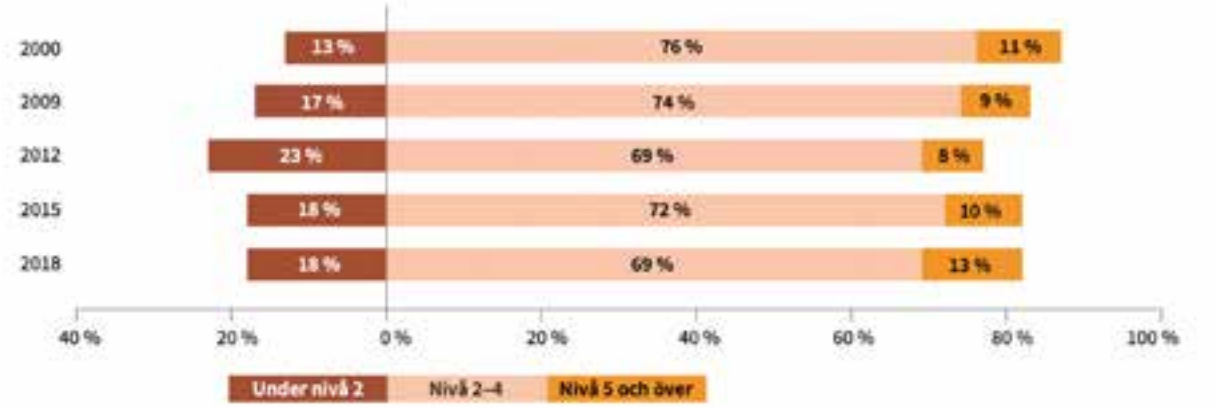

Not: Nivå 5 och över räknas som högpresterande

är vanligt även i denna grupp – ofta på grund av avsaknad av stimulans.

GOLVET MÅSTE HÖJAS – OCH TAKET KROSSAS

Ett mått på hur väl ett skolsystem presterar är andelen högpresterande elever. I PISA delas eleverna upp i olika nivåer baserade på deras prestationer, och de elever som uppnår nivå 5 och över kategoriseras som högpresterande. I det svenska skolsystemet har andelen högpresterande elever stått relativt still under hela 2000-talet.

Därtill sjönk kunskapsnivån hos de 5 procent högst presterande eleverna kraftigt mellan år 2000 och 2012.

Policyförslag:

22. **Alla elever ska bli utmanade i skolan.** I de flesta länder finns det goda möjligheter för ambitiösa och flitiga elever att läsa mer avancerade kurser i många skolämnen. Liberalerna vill göra det möjligt för elever att läsa på avancerad nivå på vanliga skolor. Därför vill Liberalerna att alla skolor ska ha möjlighet att införa avancerade undervisningsgrupper på skolor där det finns efterfrågan och en tillgång till resurser, exempelvis i form av behöriga ämneslärare eller lektorer. I ett första steg ska de avancerade spåren inrättas för elever i årskurs 7 till 9.

23. **Mindre undervisningsgrupper – även för elever som har höga skolresultat.** Särskilda undervisningsgrupper finns i dag för elever med särskilda svårigheter. Men direktiven för vilka elever som ska få delta i undervisning utanför sin vanliga klass omfattar inte särskilt duktiga elever. Liberalerna menar att även högpresterande elever kan få stora fördelar av att i högre utsträckning få ingå i mindre undervisningsgrupper i vilka undervisningen kan bedrivas på en högre nivå.

24. **Även duktiga elever förtjänar att uppmärksammas.** Liberalerna vill uppmuntra flitiga elever genom att införa nationella ämnestävlingar. Elever från alla delar av landet ska kunna tävla i sin årskurs mot varandra i olika skolämnen.

25. **Elever ska uppmuntras – aldrig bromsas.** För att fler elever ska få möjlighet att läsa mer avancerade kurser, även om de går på en skola där det saknas tillräckligt elevunderlag eller kompetens, vill Liberalerna låta utreda om Skolverket ska samordna digitala fördjupningskurser nationellt.

3. Särskilt stöd för särskilda behov

En ständigt pågående debatt i skolvärlden handlar om elever med särskilda behov av stöd för att klara av skolan. Behovet av stöd kan bero på flera skäl, exempelvis sociala problem eller inlärningssvårigheter. Liberalerna har tidigare gått ut och tydligt kritiserat idén om inkludering i den svenska skolan, vilket handlar om att det har blivit allt vanligare att elever med särskilda behov placeras i ordinarie klasser. Ansvaret har överlämnats från speciallärare till klasslärare, vilket varken gynnar elever eller lärare.

Det blir även allt vanligare att elever diagnosticeras med NPF-diagnoser (neuropsykiatriska funktionshinder) och att skolor kräver diagnoser för att elever ska beviljas särskilt stöd. Detta trots att en diagnos så som till exempelvis dyslexi, dyskalkyli eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar aldrig får vara ett villkor för att en elev ska få stöd i skolan. På motsvarande vis får inte heller en diagnos eller funktionsnedsättning medföra att en elev per automatik får särskilt stöd – det måste vara elevens förutsättningar att nå målen som ska avgöra vilket stöd som sätts in för eleven.

SÄRSKILT STÖD ÄR ATT HJÄLPA, INTE PEKA UT

Det råder även ett glapp mellan den nationella ambitionen om att dessa elever bör få mer undervisning i särskilda grupper av speciallärare, och de begränsade lokala förutsättningarna i termer av ekonomi och tillgång till speciallärare. Det är av stor vikt att framhålla att huvudmannen i dag har det yttersta ansvaret för att varje elev får rätt till stöd. Hur och i vilken omfattning en elev får sin rätt till särskilt stöd uppfylld varierar självfallet mellan olika skolor och huvudmän. Det är önskvärt, då stödet ska utgå från elevens individuella behov.

Att lagen om likvärdighet i skolan även gäller särskilt stöd är mycket tydligt. Det är således av stor vikt att det råder likvärdighet både vad gäller tillgång och förutsättningar till särskilt stöd för elever i behov av det, oavsett var de bor i landet. Det är således ett i mängden av viktiga skäl till att förstatliga det svenska skolväsendet och införa en nationell finansieringsmodell för fristående skolor.

POJKKRISEN I SKOLAN MÅSTE MOTARBETAS

Det råder stora skillnader mellan pojkars och flickors kunskapsresultat i skolan. Pojkar har lägre meritpoäng, sämre provresultat och fler som går ut nian utan gymnasiebehörighet. Därtill presterar de sämre i de internationella kunskapsmätningarna. I PISA utgör de dessutom en större andel av de lågpresterande eleverna, och det gäller oavsett socioekonomisk status.

Att allt fler pojkar presterar allt sämre i skolsystemet är ett allvarligt samhällsproblem som på sikt får konsekvenser för demokratin. Skolmisslyckanden riskerar i värsta fall leda till

att ungdomar söker sig till kriminella eller extrema miljöer. Det finns således goda skäl att tala om en pågående pojkkris i den svenska skolan. Att genomföra reformer som gynnar särskilt lågpresterande elever kan således vara effektivt för att hejda pojkkrisen. Det är även av stor vikt att hejda antipluggkulturen, som identifierats som ett problem bland skolpojkar i Sverige i studier sedan 1970-talet.

Policyförslag:

26. **Ge rektor i mandat att ordinera obligatorisk lovskola för elever.** Lovskola är i dag frivilligt, men om en rektor bedömer att det vore nödvändigt med extra undervisningstid förlagd till loven för att en elev ska lyckas nå målen bör rektorn ha mandat att ordinera obligatorisk lovskola.

27. **Lovskolan måste börja redan i tid.** Liberalerna har säkerställt att det har blivit obligatoriskt för huvudmän att arrangera lovskola – men det gäller bara för elever i årskurs 8 eller 9 under vissa förutsättningar.
    För att skapa bättre förutsättningar för fler elever att lyckas i skolan är tidiga insatser avgörande. Liberalerna vill därför utvidga lovskolan och göra det obligatoriskt för huvudmän att arrangera det för elever från och med årskurs 4 i grundskolan.

28. **Vissa elever behöver mer tid för att lyckas i skolan.** Vi vill stärka skolans möjlighet att motarbeta skolmisslyckanden. Varje år går över 15 000 elever ut grundskolan utan att nå behörighet. För att motverka det krävs många insatser och en förståelse för att behoven skiljer sig åt mellan de elever som inte blir behöriga. Liberalerna menar att skolor därför borde få ökad frihet och större möjligheter att vidta särskilda lösningar för elever i behov. Vi vill ändra skollagen så att antalet tillåtna skoldagar utökas och att extra lektioner efter skoldagens slut eller på helger blir tillåtna.

29. **Inför ett stödår för elever som inte klarar grundskolan.** Dagens introduktionsprogram i gymnasieskolan misslyckas med för många elever. Liberalerna menar att det borde vara grundskolan, inte gymnasieskolan, som ska bedriva undervisning enligt grundskolans läroplan. Det är där resurser, lärare och kompetens finns för uppdraget. Elever som inte uppnår gymnasiebehörighet ska således få ett stödår, vilket innebär ett års förlängd skolplikt. I första hand ska självfallet insatser sättas in så tidigt som möjligt, gärna redan i lågstadiet. För elever som har allvarliga skolproblem, eller för nyanlända elever som anländer senare, är det dock av största vikt att ett stödår blir tillgängligt för elever efter grundskolans ordinarie slut.

30. **Inför statliga skolakuter i alla delar av landet.** Utåtagerande elever har behov av en skolmiljö med tydliga ramar, regler och krav. Det förutsätter resurser och personaltäthet som ofta inte kan erbjudas i vanliga skolor. I flera kommuner finns så kallade skolakuter för detta ändamål. Liberalerna föreslår att staten ska ta ansvar för att upprätta skolakuter i alla delar av landet.

31. **Gör det möjligt för elever att gå på särskilda NPF-skolor.** I dag bedriver staten specialskolor för elever som exempelvis är döva eller har en grav språkstörning. Liberalerna vill expandera specialskolorna, så att även elever med särskilt allvarliga NPF-diagnoser, exempelvis de som befinner såg långt ut på autismspektret, ska få möjlighet att söka statliga specialskolor. Särskilda NPF-skolor kräver särskilda resurser, exempelvis genom anpassade lokaler och omfattande specialpedagogiska insatser. Liberalerna vill låta SPSM starta en försöksverksamhet med NPF-skolor. Kommunerna ska ersätta staten för de elever som går i särskilda NPF-skolor.

32. **Inga föräldrar ska få hindra sina barn att få anpassad skolgång.** Föräldrar har rätt att neka barn från anpassad skolgång (f.d. särskola), vilket bland annat förekommit då det ansetts skambelagt. Liberalerna menar att barnens behov är viktigare än föräldrarnas eventuella skamkänslor. Därför ska skolan avgöra vilka elever som behöver anpassad skolgång. Beslutet ska kunna överklagas för att behandlas i kommunens nämnd.

33. **Inför spetsutbildningar även i anpassad undervisning – oavsett skolform.** Det finns många elever som är högpresterande och har hög akademisk kapacitet, men som samtidigt har olika former av funktionsnedsättningar som gör att de går i en anpassad gymnasieskola. Liberalerna vill att även dessa elever borde få möjlighet att läsa spetsutbildningar.

34. **En diagnos ska aldrig krävas för att få särskilt stöd i skolan.** Liberalerna vill att skollagen skrivs om, så att det tydligt framgår att skolor inte får kräva särskilda diagnoser för att sätta in särskilt stöd. Det förekommer nu att skolor kräver att vårdnadshavare kan uppvisa medicinska diagnoser, vilket belastar sjukvården och bidrar till långa köer till barn- och ungdomspsykiatrin. Liberalerna menar att ska alltid vara skolans bedömning som avgör vilka elever som ska få särskilt stöd.

4. Stärkt ledarskap – från klassrum till korridor

Att stärka tryggheten och studieron i den svenska skolan är av största vikt för att kunna ge fler elever bättre möjligheter att fokusera på lektionerna och känna sig trygga när de går igenom korridorerna. Eftersom båda delar hänger ihop kan frånvaron av det ena aldrig kompenseras av det andra; om en elev inte känner sig trygg mellan lektionerna försvåras dennes möjlighet att fokusera på lektionerna. Och vice versa; om en elev inte kan koncentrera sig på lektionerna och på så vis inte får känna den motivation som ofta infinner sig när man lyckas med studierna, ökar också risken för att elever känner sig misslyckade, vilket är en besvikelse som vissa elever dessvärre tenderar att ta ut på sin omgivning.

SKOLAN MÅSTE SE BARNET BAKOM BETEENDET

Att rektorer och lärare har goda möjligheter att hantera och ingripa vid ordningssituationer kommer aldrig kunna ersätta vikten av att förhindra att sådana situationer uppstår från första början. Det kan handla om att fånga upp elever som halkat efter i god tid, så att särskilt stöd kan sättas in och på så sätt förhindra att eleven i fråga misslyckas i skolan – och därmed uttrycker sig genom ett utåtagerande beteende. Att elever beter sig illa och bryter mot sociala normer och regler kan även bero på en bakomliggande social problematik i hemmet. Det är därför av stor vikt att det finns ett fungerande samarbete mellan exempelvis skola och socialtjänst, så att utsatta barn och ungdomar inte faller mellan stolarna utan i stället fångas upp i det sociala skyddsnätet.

Det som vid första anblick kan ses som slarv eller nonchalans, exempelvis när en elev kommer försent till lektionen, kan i stället bero på att eleven i fråga behövde ordna frukost åt sina syskon för att mamman var frånvarande på morgonen. Att alltid ha en stöttande, inlyssnande och uppmärksammande inställning till alla elever – och då särskilt dem som avviker genom sitt beteende – bör alltid vara normen hos all skolpersonal. Att lärarna leder undervisningen genom en fast hand är bra, men den ska då också vara varm.

Frånvaron i skolan är ett allvarligt problem. En nationell kvantitativ kartläggning från 2016 fann exempelvis att åtminstone 20 000 elever hade en såpass hög ogiltig frånvaro att det innebar en risk för skolmisslyckande och framtida utanförskap.

Det finns även studier som funnit att högre effekt av att minska frånvaron jämfört med att lägga till motsvarande skoldagar.

OTRYGGHETEN I SKOLAN SLÅR BÅDE HÅRT OCH BRETT MOT ELEVERNA

Avsaknaden av trygghet, studiero och ordning är ett problem som går att belägga i både nationella och internationella undersökningar. I Skolenkäten, som besvaras av 40 000 elever, framgår det att många elever känner sig otrygga i skolan. I grundskolan uppger var femte elev att det finns skolkamrater som orsakar rädsla hos dem. Problemet försvinner inte senare; i gymnasieskolan är uppvisar nästan var sjätte elev samma rädsla.

Särskilt viktigt är det att stärka tryggheten bland redan utsatta elevgrupper. Enligt en rapport från Myndigheten för delaktighet visar samlad kunskap att elever med olika typer av funktionsnedsättningar upplever otrygghet, mobbning eller andra former av kräkningar i skolan i en högre grad jämfört med elever utan funktionsnedsättningar.

När eleverna tillfrågas vad de ville förändra med skolan var det vanligaste svaret att de ville göra rasterna tryggare.

Policyförslag:

35. **Hot i skolan ska alltid tas på allvar, inte sopas under mattan.** Elever och föräldrar som hotar lärare ska alltid rapporteras. Lärarna bedriver myndighetsutövning, men trots det förekommer det ofta att de känner sig hotade eller kraftigt pressade i sin yrkesutövning. Liberalerna vill därför att alla skolor ska upprätta en anmälningsfunktion, där lärare direkt kan rapportera och anmäla elever eller lärare som exempelvis hotat dem.

36. **Elever som allvarligt stör skolverksamheten ska kunna flyttas.** Skolan måste ha mandat att bryta destruktiva mönster. Om det bedöms nödvändigt för trygghet och säkerhet ska elever kunna omplaceras till en annan skolenhet. Men för att det ska se måste det vara praktiskt möjligt. Därför vill Liberalerna att införa krav på alla skolor att tillhandahålla akutplatser. Antalet ska anpassas efter skolans storlek. Det skulle möjliggöra samarbete och beredskap för att både ta emot och omplacera elever.

37. **Lärare ska vara ledare i klassrummet.** Blivande lärare ska utbildas till tydliga ledare i klassrummet. Ju svårare elevunderlag eller yngre årskurser lärare ska undervisa i, desto högre krav tenderar det att ställa på lärarens förmåga att leda undervisningen i helklass. Lärarutbildningen behöver ge blivande lärare såväl teoretisk som praktisk förberedelse i ledarskap, och detta ska ses som den centrala del av kriterierna för lärarrollen som det är.

38. **Skolan får inte bli inte en laglös del av samhället.** Alla huvudmän ska ta fram rutiner för hur processen kring och vem som bär ansvaret för att anmäla en elev till polisen eller för att kontakta socialtjänsten. Liberalerna menar att allvarliga övertramp av skolans ordningsregler, exempelvis i form av skadegörelse av skolans egendom, alltid ska leda till polisanmälan. Även om elever inte är straffmyndiga, ska polisen underrättas för att eventuellt de i sin tur ska kunna kontakta socialtjänsten som kan överta ärendet.

39. **Elever som stör ska kunna få indraget studiebidrag.** Studiebidraget syftar till att möjliggöra studier.

Om en elev hindrar sig själv eller andra från att studera borde det vara ett möjligt skäl till att dra in studiebidraget. Indraget studiebidrag är i dag endast möjligt vid hög ogiltig frånvaro. Liberalerna vill att studiebidraget även ska kunna dras in om skolan rapporterar att eleven allvarligt eller återkommande bryter mot skolans ordningsregler.

5. Lärare – ett framtidsyrke för akademiker

Om man sätter lärarna först, följer eleverna med. Det är därför urholkningen av läraryrkets status och auktoritet i samhället har medfört så allvarliga konsekvenser för samhället. Om vi ska få fler att vilja bli lärare, och fler lärare att vilja stanna kvar i skolan, är det avgörande att fortsätta arbetet för ett återupprättat läraryrke.

FORTSATT STORT BEHOV AV REFORMER FÖR LÄRARYRKET

Det finns inget alexanderhugg för att stärka läraryrkets status i samhället. Det kräver en palett av åtgärder, varav flera initierades av Liberalerna i regeringsställning. Exempelvis infördes en ny lärarutbildning, lärarlegitimationer, en skärpt skollag och flera statliga satsningar på fortbildning.

Införandet av karriärtjänster för lärare gav enligt en ny studie från IFAU upphov till att skolor lyckades behålla fler lärare, och samtidigt få färre att lämna yrket helt. De positiva effekterna syns inte bara hos förstelärare – även andra lärare har påverkats av reformen; de slutar i något lägre utsträckning än tidigare. Därtill fann forskarna att elevernas kunskapsresultat gynnades av reformen.

Det finns även behov av att utveckla lärarlegitimationerna. Innan införandet 2011 saknades det helt kunskap om hur många lärare som saknade utbildning och behörighet. Lärarbristen, som tidigare var dold, blev nu smärtsamt tydlig. Att lösa den genom att slopa eller urholka legitimationerna är att ta ett stort steg tillbaka, när vi i själva verket behöver ta två kliv fram. En rapport från Lärarnas Riksförbund fann 2021 att många huvudmän försöker spara pengar genom att anlita obehöriga hellre än att försöka rekrytera obehöriga lärare.

LÄRARE SAKNAR VIKTIGA RESURSER TILL UNDERVISNINGEN

Behovet av fler reformer och satsningar illustreras dock inte minst av den fortsatt allvarliga lärarbristen. I takt med att löneutvecklingen har förbättrats kvarstår den bristfälliga arbetsmiljön. Administrationen är fortsatt betungande, men även frånvaron av adekvata resurser medför en onödig belastning för lärarkåren. Det gäller inte minst tillgången på läromedel, som är djupt eftersatt. Hela 85 procent av lärarna svarar att de inte har möjlighet att köpa in de läromedel som behövs för att lyckas med sin undervisning.

Avsaknaden av adekvata läroböcker är allvarlig, inte minst då flera studier har visat vikten av kvalitativa läromedel för elevernas inlärning.

Det handlar även om lärarnas arbetsbörda, många lärare uppger i dag att de ägnar mycket tid åt att producera egna läromedel – helt utan kvalitetsgranskning. Att Sverige är det land i Norden som investerar minst i läromedel är ett under-

betyg. mer än var femte skola uppger att de har mindre än 400 kronor per år och elev att köpa läromedel för.

Policyförslag:

40. **Lärare är akademiker som måste få kunna fokusera på kunskapsuppdraget.** Genom att säkerställa att lärare både får en tryggad autonomi och tillgång till de resurser de behöver i sin undervisning kan yrkets attraktivitet stärkas. Motsatt effekt har detaljstyrning i form av regleringar, krav och förväntningar på att de ska ägna tid åt dokumentation. Så ska det inte få gå till. Liberalerna föreslår därför en nationell kartläggning med lokala nedslag som syftar till att identifiera tidskrävande pålagor som inte bedöms som viktiga för att skolor ska kunna fokusera på kunskap och lärarna på undervisningsuppdraget.

41. **Avlasta lärarna från sociala arbetsuppgifter.** Lärare har för många arbetsuppgifter som inte är undervisningsrelaterade. Det handlar om allt ifrån krav på att agera rastvakt till att dokumentera elevnärvaro. Sådana uppgifter kan med fördel hanteras av heltidsmentorer. Liberalerna vill därför tydliggöra att huvudmannen har i uppdrag att värna lärarnas undervisningsuppdrag från påträngande uppgifter som inte handlar om kunskapsförmedling.

42. **Särskilda kunskaper ska kvalificera lärare för karriärtjänster.** Införandet av förstelärare och lektorer i den svenska skolan var ett viktigt steg för att stärka läraryrkets attraktivitet. Liberalerna vill förstärka och utveckla reformen vidare. Djupa ämneskunskaper eller relevanta akademiska meriter ska särskilt beaktas vid tillsättning av förstelärartjänster.

43. **Säkra och stärk ämnesdjupet i lärarutbildningarna.** Djupa ämneskunskaper är en förutsättning för att läraren ska kunna ge eleverna god undervisning. Genom de stora reformerna av lärarutbildningen 1985 och 2001 kom ämneskunskaperna att minska till förmån för mer allmän pedagogik. Det är tyvärr inte ovanligt att tiden avsatt för ämneskunskaper utnyttjas till annat. Vi menar att tiden avsatt för ämneskunskaper ska fredas och att lärarstudenter ska i den mån det är möjligt läsa samma ämneskurser som andra studenter.

44. **Ämneskunskap ska krävas för att få sätta ämnesbetyg.** I dag är det möjligt för exempelvis en matematiklärare att sätta betyg i svenskämnet. Detta då det endast krävs lärarbehörighet – inte ämnesbehörighet. Liberalerna vill införa krav på ämnesbehörighet för betygsättning. På sikt bör även kravet omfatta årskurser, så att exempelvis en lågstadielärare inte kan utfärda betyg till högstadieelever

45. **Alla elever ska ha rätt till läroböcker av hög kvalitet i den svenska skolan.** Tillgången till läroböcker måste garanteras i skolan. Läromedel av hög kvalitet som är framtagna i enlighet med läroplanernas innehåll och kunskapskrav gynnar både undervisningens kvalitet och minskar lärarnas arbetsbörda. Att återupprätta lärobokens ställning i skolsystemet hade även gynnat skolans likvärdighet, då både tillgång och kvalitet varierar stort i dag.
Liberalerna vill införa ett skarpt krav på att elever i grund- och gymnasieskolan har rätt till tryckta läroböcker av hög kvalitet.

46. **Skolor ska ha legitimerade lärare – inga undantag.** Det förekommer att skolor rekryterar utbildade lärare från andra länder, vilket Liberalerna ser som en stor fördel för professionens utveckling då det möjliggör ett internationellt utbyte av erfarenheter, kompetens och expertis. Vi menar samtidigt att det ska krävas svensk lärarlegitimation för att kunna få tillsvidareanställning som lärare. Utbildade lärare med examen från universitet i andra länder kan redan i dag erhålla svensk lärarlegitimation, förutsatt att de uppfyller krav på kompetens och språkkunskaper.

6. Friskolor för valfrihet och integration

Friskole- och skolvalsreformerna i början av 1990-talet innebar att beslut om vilken skola barn skulle gå i flyttades från makthavarnas skrivbord hem till barnfamiljernas köksbord. I dag finansieras alla skolor gemensamt, oavsett om eleverna går i offentliga eller fristående skolor.

Det är ett bra exempel på liberal reformpolitik. Systemet anpassas efter individen – inte tvärtom. Friskolor finns i näsan alla länder, men den svenska modellen innebär att möjligheten att gå i dem inte begränsas till de välbärgade. Genom möjligheten att välja en annan skola än den närmaste kan det fria skolvalet motverka boendesegregationen.

FRISKOLEREFORMEN OCH SKOLVALET BEHÖVER VÅRDAS

Liberalerna slår vakt om det fria skolvalet och möjligheten att driva friskolor. Det finns ett egenvärde i att kunna välja skola. Ibland kan det handla mer om att välja bort en skola, kanske för att man vantrivs för att det är stökigt på lektionerna, och ibland kan det handla om att söka sig till en skola som erbjuder en passande profil. I dag går cirka 15 procent av eleverna i grundskolan på en fristående skola, och motsvarande andel i gymnasieskolan är cirka 28 procent.

Men även förändringar i skolsystemet som i grunden är bra behöver ständigt ses över, förbättras och problem som uppkommer måste adresseras om reformerna ska kunna vårdas. Det pågår en hetsig debatt om friskolor och skolval, som delvis styrs mer av ideologi än fakta. Liberalerna ser däremot ett antal problem med dagens system som vi menar måste adresseras:

- Det finns friskolor med nära barn till fundamentalistiska islamister, som har kunnat drivas vidare år efter år utan att ha stoppats.
- Friskolor som använder kösystem som genom sin utformning kan försvara för exempelvis nyinflyttade eller familjer med sämre förutsättningarna att ta avsätta tid och ta del av information. Det upplevs med rätta som stötande – alla som vill kan naturligtvis inte komma in på en översökt skola, men för att systemets legitimitet ska bevaras måste reglerna för urval uppfattas så rättvisa och rimliga som möjligt.
- Att skolpengssystemet – där alla skolor för sin ekonomi är beroende av att elever väljer just dem – har frestat skolor, såväl kommunala som fristående, att bli alltför generösa i sin betygsättning. Betygsgenomsnitten har ökat år efter år, även när kunskaperna stagnerat eller sjunkit (se graf nedan).
- Att en typ av ägare kommit in, vars långsiktighet kan ifrågasättas. Riskkapitalbolag av den typ som växte fram efter avskaffandet av kredit- och valutaregleringarna fanns knappast när reformerna genomfördes.

Den grundläggande drivkraften för liberal politik är att ständigt kämpa för ett bättre samhälle och ökad frihet. Om inte de problem och brister som finns i friskolesystemet och skolvalet åtgärdas, riskerar reformernas legitimitet att urholkas och på sikt gå förlorade. Det är därför Liberalerna känner ett ansvar för att vårda reformerna genom en skolpolitik som aldrig sopar problemen under matten, utan som i stället visar vägen framåt med kunskap och frihet i fokus.

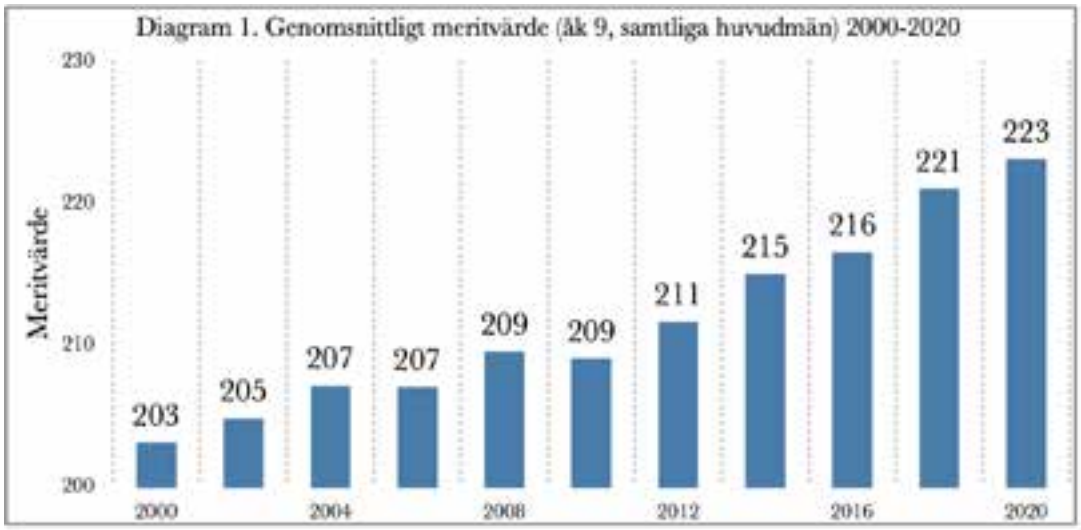

Notering: Datan är insamlad från Skolverkets databas med nationell skolstatistik och [hämtad inhämtades 2021-09-06.]

En liberal reformagenda

I detta kapitel utvecklas ett antal förslag till förändringar.

47. Nationell skolpeng. Som redan framgått vill Liberalerna se ett förstatligande av skolan. Det innebär att den nuvarande kommunala skolpengen ersätts av en statlig. Även den statliga skolpengen ska naturligtvis följa eleven - huvudprincipen är att det offentliga skolbidraget för en elev är lika stort oavsett vilken skola familjen väljer. Frågan om de offentligt drivna skolorna ska ges ett högre belopp på grund av det så kallade ”skolpliktsansvaret” (beredskapen för att alltid kunna ta emot elever, exempelvis om en skola läggs ner) har diskuterats länge och utretts flera gånger, med skiftande resultat. Vår bedömning är att det nu aktuella förslaget, där skolpengen till friskolor kan minskas med drygt åtta procent, inte är tillräckligt underbyggt. En annan lösning är att också friskolor åtar sig eller åläggs ett sådant beredskapsansvar. Den nationella skolpengen bör bestå av en fast del och en rörlig del, som varierar med den socioekonomiska situationen i skolans rekryteringsområde. En sådan socioekonomisk faktor tillämpas redan av de flesta kommuner, men genom att den blir enhetlig blir den ytterligare en faktor som motverkar segregationen.

48. Åtgärder mot glädjebetyg. Tendensen i hela skolväsendet att sätta betyg som inte motsvaras av kunskaper måste motverkas. Extern rättning, som efter liberala krav nu börjat tillämpas, kommer att ha viss effekt, särskilt när den kan genomföras digitalt. Det förefaller dock nödvändigt att nu ta ännu ett steg. Skolors vars betyg avviker från resultaten på externt rättade nationella prov bör få en erinran – och om problemet inte åtgärdas, vitesföreläggande – från Skolinspektionen. I grunden ansvarar varje lärare både för uppläggning av undervisning och betygsättning. Vi bedömer att den dialog med skolledningen som denna nya regel kan nödvändiggöra bara marginellt påverkar lärarnas självständighet i sin yrkesutövning, men samtidigt kan regleringen motverka betygsinflation och förhindra skolor som systematiskt sätter omotiverat höga betyg.

49. En gemensam och inkluderande skolvalsplattform. Genom att samordna skolvalet på en digital plattform där alla skolor ingår, oavsett huvudman, kan skolvalet bli både enklare och mer tillgängligt för fler. Genom att via plattformen, som även ska innehålla information, statistik och verktyg för jämförelser, ska familjer kunna rangordna vilka skolor de önskar åt sina barn. Familjernas önskemål ska tillgodoses i så hög utsträckning som möjligt. Populära skolor bör utan onödig byråkrati ges möjlighet att expandera antalet platser. Vissa begränsningar i möjligheterna att använda ”kö” (turordning) som urval införs, exempelvis genom att den tidigast får påbörjas ett år före skolstart. Vidare ska ansvaret för kösystemen administreras centralt av plattformen. Därtill bör skolor som använder kösystem som urvalsmetod alltid avsätta en andel av platserna öppna för elever som kan antas med andra urvalsmetoder, exempelvis närhetsprincip eller syskonförtur. Liknande modeller används både internationellt samt i flera svenska kommuner, exempelvis Uppsala, Malmö och Växjö, med goda resultat – exempelvis uppfylls fler familjers önskemål samtidigt som deltagandet i skolvalet ökar.

50. Förtroendefull samverkan. Den gemensamma antagningen ger förutsättningar för en god samverkan mellan skolor med olika huvudmän – ömsesidig misstro motverkas av den transparens som på detta sätt skapas. Även friskolor bör åta sig eller åläggas ett ansvar för elever som kommer nya till kommunen eller behöver omplaceras. När en skola misslyckats med sin uppgift så till den grad att den stängs av Skolinspektionen bör en annan huvudman erbjudas att ta över den – det kan vara det offentliga som tar över en friskola eller tvärtom.

51. Legitimerade lärare ska alltid prioriteras först. Liberalernas införande av lärarlegitimationerna år 2011 var ett viktigt sätt att synliggöra fakta och statistik om lärarnas behörighet. Dessvärre har andelen behöriga lärare minskat under de senaste åren och var tredje lärare saknar behörighet. Skillnaderna i behörighet skiljer sig mellan både skolor och kommungränser. Vi ser med oro på utvecklingen, då lärarnas kompetens är avgörande för undervisningens kvalitet. Liberalerna föreslår att andelen av behöriga lärare ska utgöra en av de flera bedömningspunkter som i dag används för att granska skolor. Det skulle göra det möjligt att utfärda kritik eller i värsta fall lägga ner skolor. Liberalerna är av åsikten att skolor där rektorer satsar på att stärka lärarkompetensen genom att tillsätta och behålla legitimerade lärare alltid ska gynnas.

52. Rensa upp i djungeln av statsbidrag. Under de senaste decennierna har antalet riktade statsbidrag för skolan blivit både fler och mer omfattande. Enbart i form av riktade statsbidrag fördelar nu Skolverket ut cirka 20 miljarder kronor per år. Liberalerna menar att det är viktigt att skolan får ordentliga resurser för att lyckas med sitt samhällsbärande uppdrag och för att främja både kvalitet och likvärdighet i skolsystemet. Vi ser att de riktade statsbidragen ofta fyller en viktig funktion och är ett viktigt ekonomiskt stöd från staten till huvudmännen ute i kommunerna. Vi delar problembilden som beskrivs i Björn Åstrands utredning om en mer likvärdig skola, som påpekar att de riktade statsbidragen kan vara kontraproduktiva om syftet är att stärka likvärdigheten. Detta då de ofta kräver en påtaglig administrativ pålaga – och således även resurser i form av personal och arbetstid – för huvudmännen. Därtill följs de ofta av lika omfattande

redovisningskrav. Detta orsakar en paradox i form av att de mindre kommunerna, som ofta har störst behov av statligt stöd, samtidigt har sämre förutsättningar att söka statens riktade statsbidrag till skolan. Skolverket har tidigare identifierat detta problem och varnar för att de systematiska skillnaderna i fördelningen av statsbidrag riskerar leda till att elever får olika förutsättningar beroende på var de bor i landet. Liberalerna vill därför minska antalet statsbidrag och verka för att slå ihop fler av dem till ett samlat statligt skolstöd. Det ska i sin tur utdelas automatiskt till huvudmännen, vilket minskar behovet av administration.

53. **Förstärkt ägarprövning.** Bara långsiktiga ägare, som kan visa på goda förutsättningar att bedriva en högkvalitativ utbildning ska godtas. Även i de fall delar av ett bolags aktiestock handlas på börsen ska en förutsättning för tillstånd vara att det finns identifierbara, långsiktiga ägare (”ankarägare”) som uppfyller kriterierna. Utländskt ägarkapital bör vara föremål för särskild granskning, bland annat av säkerhetspolitiska skäl. Ägare som vill starta konfessionella skolor ska inte godtas. Transparens och öppenhet behöver stärkas med en offentlig ekonomisk redovisning för varje enskild skolenhet.

54. **Höj kraven på skolchefer och rektorer.** I egenskap av ansvariga för skolverksamhet har skolchefer och rektorer både omfattande och viktiga uppdrag. De ansvar för att säkerställa att elever får undervisning i enlighet med skolans läroplan och värdegrund. Vidare är det även deras uppgift att säkerställa att skolan är en trygg miljö där alla barn och elever känner sig inkluderade och stimulerade. Liberalerna menar därför att det är särskilt viktigt att ställa höga krav på vem som kan bli verksamhetsansvarig för en offentligfinansierad skola, oavsett om huvudmannen är kommunal eller fristående. Det är exempelvis olämpligt att en rektor inte delar skolans värdegrund, och i värsta fall lockar elever till extremism eller brottslighet. Liberalerna har tidigare drivit på för att ägare av skolor ska kontrolleras och att de ska stoppas om det finns tecken på exempelvis bristfällig ekonomi, besvärande belastningsregister eller kopplingar till antidemokratiska rörelser. Detta gäller dock inte skolchefer och rektorer, vilket vi vill ändra på. Liberalerna föreslår således att den nuvarande så kallade ägarkontrollen vidareutvecklas till en ägar- och ledningskontroll, i vilken även rektorer och skolledare eller annan skolpersonal med ledarfunktion ska kunna kontrolleras och granskas.

55. **Skolinspektionen ska inte förvarna för kommande inspektioner.** I dag har polisen möjlighet till flygande inspektioner, och kan på så vis stoppa bilar för att besikta dem. Om fordonet är bristfälligt kan det få körförbud. Vi menar att även Skolinspektionen borde genomföra flygande inspektioner , vilket i dag endast sker i begränsad utsträckning vid vissa s.k. riktade inspektioner. I andra fall skickar myndigheten ut informationsbrev till både rektor och huvudman i god tid inför en eventuell inspektion. Detta förfarande möjliggör att en rektor kan säkerställa att staten aldrig upptäcker brister i skolverksamheten vid inspektionstillfällen. Vi menar att det helt motverkar syftet med inspektioner. Liberalerna vill därför att oanmälda inspektioner ska vara den huvudsakliga formen för myndighetens tillsyn och granskning av skolor.

56. **Fristående bedömning av skolpengen för elever med särskilda behov.** Elever med funktionsvariationer möter idag stora svårigheter i skolväsendet. En stor del av dem går i friskolor, men kommunerna har visat sig alltmer ovilliga att stå för de verkliga kostnaderna. I ett nytt system bör ett fristående organ, exempelvis Specialpedagogiska skolmyndigheten, bedöma dessa elevers behov av förhöjd skolpeng.

57. **Uppdrag till alla huvudmän att motverka segregation.** Alla skolor ska redovisa ett program med åtgärder för att motverka segregation. Liberalerna har hittills, tillsammans med en majoritet i riksdagen, avvisat sådana förslag därför att de varit så tydligt kopplade till ett kvoterings-, bussnings- och lotteritänkande, men det finns många andra åtgärder som skolor kan överväga. Det kan handla om bättre information till underrepresenterade grupper, förläggning av SFI och hemspråksundervisning till skolans lokaler, regler för skolskjutsar och mycket annat. Liberalerna vill även göra det möjligt att stoppa aktörer från att etablera skolor i det fall verksamheten bedöms medföra ökat utanförskap, minskad jämställdhet eller motverka integrationen. Det vore inte minst av vikt för att vända utvecklingen i socialt utsatta områden.

Källförteckning

Vetenskapliga artiklar och forskningssammanställningar

- Aucejo, E. M., & Romano, T. F. (2016). Assessing the effect of school days and absences on test score performance. *Economics of Education Review*, *55*, 70-87.
- Cliffordson,C. (2006). Differential prediction of study success across academic programs in the Swedish context: The validity of Grades and Tests as Selection Instruments for Higher Education. *Educational Assessment, 13 (1),* 56-75.
- Tjernberg, Catharina. *Framgångsfaktorer i läs-och skrivlärande: En praxisorienterad studie med utgångspunkt i skolpraktiken*, doktorsavhandling (Stockholm: Stockholms universitet, 2013).
- Grönqvist, E., Hensvik, L., & Thoresson, A. (2020). Teacher career opportunities and school quality (No. 2020: 2). Working Paper.
- Hallström, J., Hultén, M., & Lövheim, D. (2014). The study of technology as a field of knowledge in general education: historical insights and methodological considerations from a Swedish case study, 1842–2010. *International journal of technology and design education*, *24*(2), 121-139.
- Liljedahl, M. (2014). Särbegåvade tonåringar. Hur identifierar man dem. *Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan*, *19*, 2014.
- Fischer, M., Karlsson, M. & Nilsson, T. (2020). Långsiktiga effekter av mer undervisningstid. *SNS Analys 64, juni 2020*
- Henrekson, M., & Jävervall, S. (2016). Educational performance in Swedish schools is plummeting—What are the facts? Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien, *Stockholm, Sverige.*

Böcker

- Landahl, Joakim. 2016. *Politik & Pedagogik – en biografi över Fridtjuv Berg.* Stockholm: Lärarförlaget.
- Oates, Tim. 2014. *Why textbooks count.* Cambridge: Cambridge Assessment.
- **Tidningsartiklar**
- Hellström, Maria, ”De sprider kunskap om särbegåvning”, *Läraren* 2021-03-19, *https://www.lararen.se/nyheter/reportage/uppdrag-sarbegavning* [hämtad 2021-04-27]
- Kornhall, P och Cederholm, P. ”Dags att uppvärdera läromedel”, *Skola & Samhälle* 2020-10-01, *https://www.skolaochsamhalle.se/flode/skolpolitik/per-kornhall-och-pia-cederholm-dags-att-uppvardera-laromedel/* [hämtad 2021-05-07]
- Riad Christer, Cecilia, ”Undervisning på engelska ger dåliga resultat”, *Forskning & Framsteg* (FoF) 2008-12-01, *https://fof.se/tidning/2008/8/undervisning-pa-engelska-ger-daliga-resultat* [hämtad 2021-05-06]
- Parkkila, Sebastian. ”Svenska skolorna där du kan plugga e-sport”, *Expressen*, 2019-09-22, *https://www.expressen.se/sport/e-sport/svenska-skolorna-dar-du-kan-plugga-e-sport/* [hämtad 2021-05-08]
- Schleicher, Andreas. ”Seven big myths about top-performing school systems”, *BBC News,* 2015-02-04, *https://www.bbc.com/news/business-31087545* [hämtad 2021-06-02]
- Stout, David., Zeleny, Jeff. “Obama calls for education changes”, *The New York Times,* 2009-03-10, *https://www.nytimes.com/2009/03/10/world/americas/10iht-prexy.4.20740328.html* [Hämtad 2021-06-02]
- Bergling, Mikael. ”2 av 3 lärare: Elever får inte särskilt stöd”, *Skolvärlden* 2021-02-22, *https://skolvarlden.se/artiklar/2-av-3-larare-elever-saknar-sarskilt-stod* [Hämtad 2021-06-25]

Rapporter

- Företagarna. (2016). *Det är attityden, dumbom*. Stockholm: Företagarna
- Folkhälsomyndigheten. (2015). *Utbildningsnivå och läsa – hur hänger de ihop?* Solna: Folkhälsomyndigheten
- Lärarnas Riksförbund. (2021). *En ny facklig organisering av Sveriges lärare och skolledare – Analys och förslag från organisationsutredningen.* Stockholm: Lärarnas Riksförbund
- Lärarnas Riksförbund. (2021). *Vem vill anställa en behörig lärare?*Stockholm: Lärarnas Riksförbund
- Lärarnas Riksförbund. (2015). *Kan bara de bästa studenterna bli bra lärare? En analys av studenter antagna till lärarutbildning hösten 2014*. Stockholm: Lärarnas Riksförbund
- Myndigheten för delaktighet. (2020). *Skapa en trygg skola – Genom trygghetsvandringar med elever med funktionsnedsättning*. Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet.
- OECD. (2019). *PISA 2018 Reuslts (Volume II): Where All Students Can Succeed.* Paris: OECD
- Skolverket. (2018). *Engelskspråkig undervisning – En kartläggning och utvärdering av engelskspråkig undervisning i svensk gymnasieskola*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2019). *PISA 2018 – 15-åringars kunskaper i läsförståelse, matematik och naturvetenskap*. Stockholm: Skolverket
- Skolverket. (2020). *Likvärdiga betyg och meritvärden – ett kunskapsunderlag om modeller för att främja betygens och meritvärdernas likvärdighet*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2021). *Elever och skolenheter i grundskolan läsåret 2020/21*,. Stockholm: Skolverket
- Skolinspektionen. (2016). *Omfattande ogiltig frånvaro i Sveriges grundskolor*. Stockholm: Skolinspektionen
- Skolinspektionen. (2021). *Skolenkäten – Totalrapport 2021*. Stockholm: Skolinspektionen
- Skolinspektionen. (2021). *Långvarigt låga kunskapsresultat – Grundskolor som under 10 år haft en hög andel elever utan betyg i alla ämnen*. Stockholm: Skolinspektionen

- Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2019). *Barnpanelsrapport. Vad säger elever med funktionsnedsättning om trygghet, studiero och studiemotivation?*. Stockholm: SPSM
- Statistiska Centralbyrån. (2021). *Sveriges framtida befolkning 2021-2070*. Stockholm: SCB
- Statliga utredningar
- SOU 2010:51 *Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker*
- SOU 2019:40. *Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan*.
- SOU 2020:28. *En mer likvärdig skola – misnkad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning*
- SOU 2020:33. *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning. Del 1*
- **Webbsidor**
- Ekonomifakta. (2021). *Arbetslöshet efter utbildningsnivå*. Senast uppdaterad 2021-02-03
- Skolverket. (2021). *Krav för att få lärar- och förskollärarlegitimation utländsk examen*. Senast uppdaterad 2021-02-05
- Skolverket. (2021). *Entreprenad och samverkan.* Senast uppdaterad 2021-06-21
- Skolverket. *Lovskola.* Senast uppdaterad 2021-05-21
- Skolverket. *Extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. Senast uppdaterad 2021-05-26.
- Skolverket. *Rätt, behörighet och antagning till komvux på gymnasial nivå.* Senast uppdaterad 2021-02-16
- SCB. *Utbildningsnivån i Sverige*. Senast uppdaterad 2021-03-25
- Trygghetsstiftelsen. *Vad betyder omställning för dig?* Senast uppdaterad 2019-05-17

Reservation 1

Helene Odenjung reserverar sig i partistyrelsen till förmån för att punkt 39 utgår.

Motivering: ”Att en elev förhindrar eller stör andra elevers undervisning är oacceptabelt. På gymnasieskolan finns en åtgärdstrappa med exempelvis varning, avstängning och förvisning, dvs. att man inte längre får gå kvar på skola. Gymnasieskolan är en frivillig skolform. Studiebidraget kan i dag dras in om en elev har hög frånvaro.”

Reservation 2

Jan Jönsson och Helene Odenjung reserverar sig i partistyrelsen till förmån för att punkt 48 utgår.

Motivering: ”Vi oroar oss för betygsinflation och ser ett stort behov av att säkerställa att betygsättning görs av behöriga lärare. Det krävs en rad åtgärder. Nationella prov måste tydligare styra betyg, men vi ställer oss tveksamma till en modell där skolans genomsnitt på nationella prov ska avgöra betyget för en enskild elev.”

PS-FÖRSLAG 9

Vård formad för människor – mer omtanke, på nya sätt

Förord

Svensk hälso- och sjukvårds medicinska resultat, vårdkvalitet och patientsäkerhet ligger i världstoppen. Men när det gäller väntetider och vårdköer ligger vi i botten bland jämförbara länder. Medarbetarnas dyrbara arbetstid och engagemang äts upp av stelbent organisation och urmodigt it-stöd.

Det går att förändra detta. Men det kräver tydlighet och prioriteringar. Att korta vårdköerna och förbättra tillgängligheten är den absolut viktigaste patientfrågan. Att modernisera arbetssätten och få bort tidstjuvarna från ofta hårt krävande arbetspass är den absolut viktigaste personalfrågan.

Liberal hälso- och sjukvårdspolitik har som mål att individer krokar arm, som patienter, medarbetare och som anhöriga. För att vården ska fungera så bra som möjligt behöver patienter ha möjlighet att påverka sin vård, kunniga medarbetare måste ha mandat att agera och anhöriga måste kunna vara delaktiga. Denna rapport erbjuder några sådana förslag. Den ersätter inte, utan kompletterar och uppdaterar det program för hälso- och sjukvården som Liberalernas landsmöte antog 2017.

Arbetet med att ta fram denna rapport har letts av Liberalernas sjukvårdspolitiska talesperson Lina Nordquist. I arbetet har deltagit ett stort antal liberaler i olika idéutvecklingsteam, vars förslag har haft stor betydelse i arbetet. Partistyrelsen har därefter fastställt den slutliga rapporten som härmed överlämnas till landsmötet.

Sjukvården, lagstiftning och myndigheter behöver utformas efter patienterna. Bristyrken måste bli drömjobb och vården måste utvecklas säkert och snabbfotat. Vi vill ta tillvara digitaliseringen fullt ut och genomtänkt. Vården behöver avbyråkratiseras.

Det ligger i ordets mening att folkhälsa ska vara för alla som bor och verkar i Sverige. Ändå finns idag obefogade skillnader i hälsa mellan grupper, beroende på vilka vi är och var vi bor. I områden med mer fattigdom och lägre utbildningsnivå, där färre har etablerat sig på arbetsmarknaden och arbetslösheten är högre, där är också hälsan sämre och sårbarheten märkbar. Utanför större städer och i utsatta förorter behövs mer vård än vad som finns idag. Vi vill särskilt stärka hälsan och tillgången till vård där det behövs som mest.

Den pandemi som svept över världen har påverkat sjukvården oerhört. Många som arbetar i vården har slitit för hårt och för mycket. Pandemin har blottlagt många problem i våra omsorgs- och sjukvårdssystem. Den här rapporten innehåller några förslag också i det avseendet, men efter pandemin måste arbetet fortsätta.

Till denna rapport har särskilt bidragit:

Jonas Andersson
Hasse Backman
Katarina Beech
Roger Bergebo
Bo Brännström
Ewa Callhammar
Peter Christensen
Elias Collin
Anna Drake af Hagelsrum
Jimmy Ekström
Bengt Eliasson
Helena Englund
Lina Eriksson
Yngve Filipsson
Ann Catrine Fogelgren
Daniel Forslund
Camilla Fröjd
Helena Gellerman
Nicke Grahn
Sebastian Hallén
Jessica Hellström
Anna Horn
Alexander Höglund
Amir Jawad
Anna-Lena Johansson
Pär Johnson
Rasmus Jonlund
Eva Julin Dombrowe
Anne Kotavuopio Jatko
Adam Lagerstedt
Jan Liliemark
Annika Linde
Maria Lundqvist-Brömster
Pär Lundqvist
Camilla Mårtensen
Lina Nordquist
Petra Nåsell
Katarina Palm
Svante Parsjö Tegnér
Tommy Rydfeldt
Mats-Ola Rödén
Malin Sjöberg Högrell
Anna Starbrink
Malin Strid
Willhelm Sundman
Eva Sydhoff Henriksen
Gilbert Tribo
Barbro Westerholm
Ingeborg Wiksten
Johanna Wyckman

Vi vill rikta ett varmt tack till företrädare för professionsföreningar, fackförbund, civilsamhälle, tankesmedjor, patient-, anhörig- och intresseföreningar, stiftelser, myndigheter, företrädare för SKR och för Sveriges regioner, kommunanställda, professionsutövare, forskare inom vårdorganisation och sjukvårdsförbättring, vårdföetagare, läkemedelsföretag, regeringens särskilda utredare, liberaler över hela landet och alla andra som delat med sig till oss av sin tid och kunskap.

En nationell strategi för hälsa

Den som inte har sin fulla hälsa har sin frihet begränsad. För att fullt ut främja hälsa behövs en helhetssyn där sjukvård och förebyggande folkhälsoarbete hänger samman.

Därför arbetar Liberalerna för en sammanhållen nationell strategi för hälsa. Den ska ha ett brett samhällsperspektiv och inkludera frågor kring jämlikhet, delaktighet, språkkunskaper, jämställdhet och mycket annat. Särskilt ljus ska sättas på dem som oftare drabbas av ohälsa och för tidig död.

En central faktor är att varje individ ska ha tillgång till en nära vård i vardagen, och en läkare som känner till ens historia. Så skapas trygga och förtroendefulla kontakter på patientens villkor.

Därför ska alla rätt att välja en egen fast läkarkontakt. Därför behöver även mer av vården komma närmare i människors vardag, vare sig det handlar om traditionella vårdcentraler eller andra strukturer, även digitala sådana. Här finns stora brister som måste åtgärdas. Sverige behöver stärka den vardagsnära vården – primärvården – och även ge den ett tydligare uppdrag för hälsofrämjande och förebyggande arbete i sitt lokalområde.

I detta avsnitt tar vi upp ett antal frågor som behöver ingå i en sådan strategi. Det handlar bland annat om att bygga ut tillgången till nära vård i vardagen, att stärka kontinuiteten och värna valfriheten, att ha jämställdheten i fokus i vården och att utveckla barnperspektivet.

BYGG UT DEN VARDAGSNÄRA VÅRDEN

Sverige behöver stärka den så kallade primärvården, alltså den del av vården som finns ute i människors vardag i de samhällen, bostadsområden och stadsdelar där de bor och jobbar. Den utbyggnaden behöver ske i hela landet, även om organisationsformerna kan variera. Traditionella vårdcentraler kan fungera bra på sina håll, medan andra lösningar fungerar bättre på andra.

Det förebyggande, hälsofrämjande och rehabiliterande uppdraget behöver stärks, för både fysisk och psykisk hälsa. På många håll innebär detta att primärvården behöver resurser och strategier för att anställa fler fastläkare/husläkare, kuratorer, fysioterapeuter och distriktssjuksköterskor.

Valfriheten ska försvaras. Varje patient ska själv kunna välja var man vill lista sig. Vid sidan av detta behöver det dock finnas ett övergripande uppdrag för hälsofrämjande och förebyggande arbete i lokalsamhället. Det kan handla om samverkan med elevvårdsteam, socialtjänst, äldreboenden, BUP och annan psykiatri eller polisen, men det kan också handla om att tydliggöra ansvaret för gentemot hemlösa personer som mot skolor, förskolor och äldre med omsorgsbehov. Därfför behövs ett lokalområdesuppdrag för primärvården.

Den nära vården ska vara det självklara valet för både psykisk och fysisk vård. Det behöver samtidigt ses över om uppgifter som inte måste ligga på primärvården kan flyttas till andra aktörer, till exempel vårdintyg, rondering på särskilda boenden och konstaterande av dödsfall.

Sverige har få allmänspecialister. Bara 16 procent av läkarkåren är allmänspecialister, att jämföra med medelvärdet i OECD, 23 procent och siffran i Finland som är hela 37 procent. Liberalerna vill därför se en stor satsning på ST-utbildning i allmänmedicin och på fler distriktssjuksköterskor. Behovet av medarbetare med inriktning på glesbygdsmedicin behöver tillgodoses.

STÄRK KONTINUITETEN I VÅRDEN

Kontinuiteten behöver stärkas. Alla ska ha en fast husläkare i primärvården som är lätt att nå och som har en fast och begränsad patientlista. De barn och vuxna som har många och täta kontakter i specialistsjukvården ska ha rätt till en fast vårdkontakt även där med god tid för uppdraget.

SÄTT DE OMRÅDEN FÖRST DÄR BEHOVEN ÄR SOM STÖRST

I områden med fattigdom, lägre utbildningsnivå, där fler har invandrat och arbetslösheten är högre, där är folkhälsan sämre och sårbarheten för sjukdom större. Där människors behov är som störst behövs insatser för att stärka hälsan som mest. Mödrahälsovård och föräldrautbildning, vaccinationer, hembesöksprogram för familjer med spädbarn samt familjecentraler är några exempel där det behövs mer skräddarsytt arbete utifrån sociogeografiska förutsättningar. Hälsa behöver också vara ett tydligt delmål för svensk integrationspolitik.

STÄRK FÖRETAGSHÄLSOVÅRDEN

Företagshälsovården, som finansieras av arbetsgivarna, spelar en viktig roll för att hjälpa företag och arbetsplatser att utveckla fysisk och psykosocial arbetsmiljö och förebygga ohälsa bland medarbetarna. Samtidigt är specialiteten arbetsmedicin en av de tydligaste bristspecialiteterna. Det behövs ett nationellt grepp för långsiktig kompetensförsörjning inom arbetsmedicin.

JÄMSTÄLLD VÅRD

Ingen människas hälsa ska äventyras av ojämställd vård. Fortfarande får dock kvinnor färre provtagningar och undersökningar och fler biverkningar. Vården vid en mans hjärtinfarkt är dyrare och mer avancerad och fler kvinnor dör efter akut hjärtinfarkt. Mäns blindtarmar opereras å andra sidan med öppen bukoperation, men kvinnors med titthålskirurgi, som är betydligt skonsammare. Vi vet inte om skillnader är medicinskt motiverade, förrän vi analyserat dem. Liberalerna anser därför att vårdrelaterad statistik ska analyseras ur ett genusperspektiv.

Många tillstånd och sjukdomar som främst drabbar kvinnor förblir okända, som endometrios, dyspareuni, benskörhet, fibromyalgi och lipödem. Kunskapen om underbeforskade tillstånd måste öka, liksom den om skillnader mellan

kvinnors och mäns sjukdomsbilder. Vi vill att medel avsätts för att sluta de identifierade kunskapsluckorna.

Ytterligare en jämställdhetsfråga är mödravård samt stöd och eftervård efter förlossning. Såväl förlossningsavdelningar som mödrahälsovård behöver bättre fånga upp kvinnor med förlossningsskador och fysiska och psykiska problem efter förlossning och ge snabb och tillräcklig hjälp. Förbättrat arbete för att förebygga självmord är ett annat område som först och främst skulle ge stora mänskliga vinster men är även skulle vara viktigt ur jämställdhetssynpunkt, i det fallet därför att män är kraftigt överrepresenterade i riskgrupperna för suicid.

SÄKRA TILLGÅNGEN TILL HJÄLPMEDEL

Rätt hjälpmedel kan vara en grundförutsättning för hälsa. Därför behövs enligt Liberalerna god tillgänglighet till både digitala och analoga hjälpmedel. Liberalerna ska vara grindvakt, så att avgifter på hjälpmedel inte blir oskäliga.

SÄKRA KOMMUNIKATIONEN I VÅRDEN, OAVSETT PATIENTENS BAKGRUND

För att integrationen ska fungera behöver det finnas tydliga förväntningar på att lära sig svenska, och goda möjligheter att göra det. Samtidigt får språket aldrig bli ett hinder för en säker och trygg vård. Den som måste ha hjälp av tolk ska erbjudas det, och tolkning ska finansieras av skattemedel.

För att värna patienternas integritet ska professionell tolktjänst användas så långt som möjligt, och vården ska ha rätt att vägra anhöriga att tolka. Fler digitala tolktjänster behöver utvecklas för att öka tillgängligheten men också för att förbättra integriteten. Internationella lösningar ska övervägas.

Barn ska aldrig tvingas bära det ansvar det innebär att tolka åt sina vuxna anhöriga, särskilt inte i känsliga vårdärenden. Därför ska barn överhuvudtaget aldrig tolka.

Människor som flyttar till Sverige i vuxen ålder kan bära med sig felaktiga föreställningar om hälsa, sjukdom, kost, motion, vikt, ålderdom och om den egna möjligheten att främja hälsa och förebygga sjukdom. Därför behöver det i vården finnas god kunskap om synen på kost, motion och hälsa i andra kulturer.

STÄRK ANHÖRIGA

Det behövs mer anhörigstöd i regioner och kommuner. Anhöriga ska kunna vara så delaktiga och involverade som deras närstående och de själva vill, men idag tvingas många anhöriga att ta ett större ansvar för en närståendes vård och omsorg än de vill och orkar. Anhöriga till långvarigt sjuka behöver avlastas med kontaktpersoner (case managers) som hjälper till med vårdlogistik och frågor.

Kommunernas anhörigstöd behöver dessutom utvecklas – en viktig del i detta är att anhöriga som har mist den de vårdat behöver få stöd även under sitt sorgearbete. Det behöver skrivas i förordning att en nationell anhörigstödlinje ska finansieras för gott stöd dygnet runt.

Det behöver också bli lättare att förena anhörigstöd med arbete. Möjligheten till avlastning behöver bli en rätt till avlastning.

Även om barn under 18 år inte formellt är anhörigvårdare är också barnen familjemedlemmar som oroar sig, undrar om föräldrar kommer ihåg att laga mat, som väcker sin förälder och lägger fram hjälpligt rena kläder. Även barn ska kunna få anhörigstöd. De yrkesgrupper som möter barn behöver ha särskild utbildning i hur man talar med och bemöter barn och kunskap att hjälpa dem utifrån deras förutsättningar.

FOKUS PÅ BARN OCH UNGA

Fysisk aktivitet är viktig i alla åldrar. Vart femte barn i Sverige lider av övervikt och två av tre barn ingår i WHO:s kategori ”fysiskt inaktiva” vilket är bland de sämsta placeringarna i Europa. Arbetet mot övervikt och fetma bland barn behöver byggas ut. Skoldagen ska stimulera till fysisk aktivitet inte bara på idrottslektioner. Ett arbetssätt med så kallade ECHO-zoner (Ending ChildHood Obesity zones), där utemiljöer, butiksmiljöer, skolaktiviteter, träningsmöjligheter och lekparker utformas för att främja barns hälsa och rörelse, behöver uppmuntras.

Skolans hälsofrämjande arbete ska utvecklas genom bland annat väl utbyggd elevhälsa och god tillgång till ungdomsmottagningar. Varje ung person ska ha ett gott stöd nära tillhands i frågor om fysisk och psykisk hälsa, preventivmedelsrådgivning och information om relationer, säker sex och sexualitet, våld och hedersrelaterat förtryck. Väl genomtänkta anpassningar i skolmiljöer och skoldagar för barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) kan förebygga ohälsa.

LÄKARES FÖRSKRIVNINGSRÄTT SKA GÄLLA FÖR DEN SOM ARBETAR I YRKET

I dag har legitimerade läkare rätt att skriva ut läkemedel även om de sedan länge slutat arbeta kliniskt. Det ökar riskerna för patienten och innebär också en fara för att möjligheten missbrukas. Därför bör rätten att förskriva preparat kopplas till att läkaren har arbetat kliniskt de senaste åren. En nationellt beslutad lägstanivå behöver beslutas.

Policyförslag

1. **Upprätta en nationell sammanhållen strategi för hälsa, där både sjukvård och förebyggande folkhälsoarbete ingår.**

2. **Bygg ut primärvården.** Det behövs ett lokalområdesuppdrag för primärvården, tydliga satsningar på det hälsofrämjande uppdraget samt en satsning på allmänspecialister och distriktssjuksköterskor. Alla ska ha rätt till en fast husläkare i primärvården. Patienter med många och täta kontakter i specialistsjukvården ska ha rätt till en fast vårdkontakt också där.

3. **Gör hälsa till ett eget delmål för svensk integrationspolitik.**

4. **Företagshälsovården, som bekostas av arbetsgivarna, är ett viktigt komplement till det hälsofrämjande arbete som bekostas med skattemedel.** Det behövs fler specialister i arbetsmedicin.

5. **Jämställ vården.** Genom att analysera vårdrelaterad statistik ur ett genusperspektiv, tillskjuta medel till kunskapsluckor och stärka mödra-, förlossnings- och eftervård utjämnar vi omotiverade skillnader mellan könen.

6. **Den som måste ha hjälp av tolk ska erbjudas det, och tolkning ska finansieras av skattemedel.** För att värna patienternas integritet ska professionell tolktjänst användas så långt som möjligt, och vården ska ha rätt att vägra anhöriga att tolka. Barn ska aldrig tolka åt sina anhöriga. Det behöver finnas god kunskap om synen på kost, motion och hälsa i andra kulturer

7. **Stärk anhörigstödet.** Anhöriga till långvarigt sjuka ska ha stöd av en kontaktperson. Det behövs en nationell anhöriglinje som stöttar dygnet runt. Särskilt stöd ska ges till anhöriga som är barn. Personal som arbetar med barn ska ha särskild utbildning i detta.

8. **Det behövs mer insatser för att stärka barns och ungdomars hälsa.** Bland annat behövs mer insatser mot övervikten hos barn. Ungdomsmottagningarnas verksamhet ska utvecklas.

9. **Avskaffa rätten att skriva ut recept för läkare som under längre tid inte arbetat kliniskt i yrket.**

Framtidens drömjobb

Vi vill att varje anställd ska kunna använda sin tid klokt, fokusera på sitt kärnuppdrag, hinna söka efter kunskap och arbeta på toppen av sin förmåga. Så är det inte i dag. En stelbent organisation och ålderdomligt it-stöd gör att skickliga medarbetare varje arbetspass tvingas lägga dyrbara timmar på annat än sitt uppdrag.

Svenska läkare ägnar motsvarande en dag i veckan åt administration och hinner träffa betydligt färre patienter än europeiska kollegor. Samtidigt som det råder brist på sjuksköterskor tvingas sjuksköterskor ägna tid åt dokumentation, kringuppgifter och vårdplatsjakt, istället för åt omvårdnad. Det är orimligt. Vi måste lämna tillbaka vårdpersonalens tid till patienterna och frigöra tid för handledning och vårdutveckling.

En huvudfråga i liberal sjukvårdspolitik är därför att ge alla professioner bättre förutsättningar genom att få bort tidstjuvarna i vardagen. Anställda i svensk hälso- och sjukvård måste få bättre arbetsvillkor och fler kollegor. Möjligheten att utveckla sig i sitt yrke och få högre lön behöver förbättras. Så kan dagens bristyrken i vården bli framtidens drömjobb.

ALLA VÅRDUTBILDADE SKA KUNNA ANVÄNDA SIN TID KLOKT

Varje anställd – vare sig hen är biomedicinsk analytiker, logoped, sjuksköterska, audionom, kurator, röntgensjuksköterska, läkare, fysioterapeut, arbetsterapeut, psykolog eller sjukhusfysiker – måste kunna fokusera på sina huvuduppgifter och känna delaktighet i yrkets utveckling. Målet måste vara att Sverige inom fem år når ner till det europeiska snittet, och helst under, för hur mycket arbetstid som vårdprofessionernas medarbetare får lägga på administration, redovisning och uppföljning.

Det behövs en rejäl gallring i den administrationsbörda som läggs på vårdutbildade. Likaså krävs en mer stringent och fokuserad uppföljning. En viktig del av överbyråkratin är att samma vårdverksamhet detaljstyrs och följs upp av flera olika myndigheter och inom skilda regelverk, i värsta fall på ett motstridigt sätt.

Liberalerna vill att onödiga regler avskaffas. Medarbetare ska enkelt kunna kräva motiveringar till regler. Den regel som inte kan försvaras ska därefter plockas bort.

Även andra kringuppgifter än administrativa är idag felfördelade. Undersökningar visar att en stor andel läkare, undersköterskor och sjuksköterskor anser att de utför arbete som andra skulle göra minst lika bra. Dessa uppgifter borde avlastas till andra, alternativt automatiseras.

FLER YRKESROLLER I VÅRDEN – BÅDE ENKLARE OCH KVALIFICERADE

Regioner och kommuner ska få kunskapsstöd för att inrätta enklare yrkesroller, lärlingsutbildningar och praktikplatser i vård och omsorg. Avlastning från jobb i personalrum och

vissa förråd kan samtidigt ge andra människor värdefull kunskap om svensk vård- och omsorgskultur.

Gradvis uppkommer arbetsuppgifter i sjukvården som kräver ny kompetens, inte minst logistik, fysik och systemvetenskap. Det behöver utvärderas hur nuvarande yrkesgruppers kompetens behöver förändras och vilka nya utbildningar som bör införas.

DIGITAL ARBETSMILJÖ I VÄRLDSKLASS

Tekniken ska hjälpa, inte ställa till. En uppgift ska behöva dokumenteras en gång. Telemedicin, smarta appar och webbesök låter sjukvårdens och omsorgens medarbetare fördela sin tid mellan hembesök, mottagningsbesök och distansbesök på bästa sätt. Intelligenta beslutsstöd vid exempelvis diagnosställning, symptomanalys och journalföring ska utnyttjas. Digitala stöd ska vara sammanhängande, standardiserade och användarvänliga.

Fortbildning i digitala förmågor och digifysiska arbetssätt ska integreras som en naturlig del i vårdpersonalens kunskapsutveckling och i kravprofilen för verksamhetschefer och beslutsfattare.

SATSNING PÅ ARBETSMILJÖ, LEDARSKAP OCH HÅLLBARHET

Alla som vill ska orka arbeta heltid i välfärden hela vägen fram till pension. Vi vill att Myndigheten för vård- och omsorgsanalys ska sammanställa och sprida kunskap om hälsosam schemaläggning, återhämtningstid och skiftarbete. Företagshälsovården ska stärkas.

Många personer som uppnått pensionsålder vill stanna kvar i arbetslivet, men inte på heltid eller obekväma arbetstider. Flexibla lösningar behövs för att behålla erfarna medarbetare.

Välmående arbetsplatser kräver goda chefer med mandat att styra sin verksamhet. Kunskapssatsningar ska göras på chefs- och ledarskap. Arbetsgivare behöver vara strukturerade i sitt arbete med att upptäcka och agera när anställda mår dåligt, exempelvis av utbrändhet, beroende eller våld i nära relation.

ETT UTVECKLANDE ARBETSLIV

Etableringsfrihet och mångfald av vårdgivare gör det möjlighet att byta arbetsgivare och roll utan att lämna professionen. Det ger mer makt åt den enskilda medarbetaren och gör det lättare att nå yrkesmässig utveckling.

Idéburna privata verksamheter behöver bättre villkor. Vi vill ändra regelverk och kultur, så att engagerade personer enklare ska kunna starta och driva god vård, stöd och omsorg över hela landet, särskilt småskalig sådan.

Tydliga karriärvägar med god löneutveckling ska skapas med hjälp av nationella kompetensstegar med tydligt definierade mål. Ett exempel på ett sådant steg är Första sjuksköterska.

ÖKA LÖNESPRIDNINGEN

I alla yrkesgrupper ska det finnas goda möjligheter att vidareutveckla sig och göra lönekarriär. Det är självklart att en erfaren och skicklig medarbetare ska få betydligt högre lön än den som är ny i yrket. Individuell lönesättning behöver få ett större genomslag. Vår långsiktiga målsättning är att en erfaren yrkesperson med specialkunskaper ska tjäna dubbelt så mycket som en nyutexaminerad.

KVALITET I UTBILDNING OCH MER VIDAREUTBILDNING

Alla vårdgivare ska ha ett uttalat ansvar att bidra till utbildning. Vi vill säkra ständig uppdatering av grundutbildningarna i relation till utbildningarnas mål och förändrade arbetssätt inom vården. En nationell standard ska definiera krav på handledning och kvalitet under sjukvårdsutbildningars kliniska allmäntjänstgöring (AT), bastjänstgöring (BT) och verksamhetsintegrerade lärande (VIL).

Det behövs också utbildningsmoment som tidigare identifierar studenter som saknar goda förutsättningar för nära patientkontakt, men som kan passa väl för andra utvecklande arbetsuppgifter inom vården. Vi ser positivt på introduktionsutbildningar för olika yrkesgrupper, liknande ESTA i Region Kalmar, KUÅ i Region Uppsala och ELSA i Östergötland. Läkares specialisering (ST) ska få garanterat antal utbildningsdagar för teoretiska kursmoment relevanta för utbildningsprogrammet. Varje region bör utbilda sin demografiska andel AT/BT-läkare och bistå med ST-utbildning i förhållande till sin storlek.

Inom sjuksköterskors specialisering bör lärosätena stå för teori och arbetsplatsen för den praktiska träningen och kontrollen av färdigheterna. För att stärka samverkan ska sjuksköterskornas specialiseringsområden knytas till de behov patienterna har, dvs. i många fall till de medicinska specialiteterna. Vi vill också nationellt införa utbildningsnivån Advanced Nurse Practitioner. För stärkt vårdkvalitet behövs specialistutbildning för fler yrkesgrupper, t.ex. socionomer och biomedicinska analytiker. Yrkeshögskolans (YH) utbildningar ska möjliggöra fler specialiseringar för undersköterskor.

NYA UTBILDNINGAR

Utbildning av nya yrkesgrupper att behövas. Många av dem lär vara så kallade hybridyrken, som kombinerar medicin med IT, teknik eller logistik. Sjukvårdshuvudmännen, lärosätena och staten behöver ta ansvar för att anpassa nya och befintliga utbildningar efter sjukvårdens utveckling.

GARANTERAD KOMPETENS OCH FORTBILDNING

Liberalerna vill att vårdens arbetsgivare ska ha ansvar för att ge regelbunden fortbildning inom alla legitimationsyrken. I sjukvårdsanställdas fortbildning ska beredskaps- och totalförsvarsövningar med självklarhet ingå, och här

behöver äldreomsorg och omsorg om personer med funktionsnedsättning inkluderas oftare än idag.

TRYGG PÅ JOBBET

Sjukvårdens ledarskap måste säkra att varje incident rapporteras som inbegripit minsta inslag av hot eller våld från patienter, anhöriga, besökare eller åskådare på olycksplatser. Påföljderna vid hot och våld mot sjukvårdspersonal behöver skärpas. Det ska vara arbetsgivarens, inte den anställdes, ansvar att anmäla hat och hot. I en tid då patienter hotar den personal som räddar deras liv behöver sekretesslagstiftningen ses över. Det behöver också bli enklare för vårdinrättningar att få tillstånd att montera metalldetektorer, samt kameror i låsta utrymmen där allmänheten inte bör röra sig.

Policyförslag

10. **Gallra i vårdprofessionernas administrativa börda och ta bort dubbelarbete i uppföljning och redovisning.** Inom fem år måste Sverige minst nå ner till det europeiska snittet för hur mycket arbetstid som medarbetare lägger på administration och uppföljning. Avlasta kvalificerad personal genom ökad automatisering samt genom att personal i enklare yrken tar över sysslor.

11. **Etableringsfriheten och mångfalden av vårdgivare ökar möjligheten för den enskilda medarbetaren att utvecklas i sitt yrke.** Idéburna privata verksamheter ska ges bättre villkor, bland annat genom idéburet–offentligt partnerskap och andra långsiktiga samarbeten.

12. **Inför nationella kompetensstegar och bättre lönespridning.** Målet ska vara att den mest erfarna och kompetenta tjänar det dubbla mot den som är helt ny i yrket.

13. **Vårdens arbetsgivare ska ha ett tydligt ansvar att ge vårdprofessionernas medarbetare fortbildning i sitt yrke.** Sprid kunskap om hälsosam schemaläggning för bättre arbetsförhållanden.

Mer vård på byn och hemma i vardagsrummet

Liberalerna vill att varje människa får stöd att leva livet så fritt som möjligt, oavsett långvarig sjukdom eller svaghet. Löser vi morgondagens problem på gårdagens sätt måste vi expandera sjukhus och äldreboenden radikalt, med passivisering, hospitalisering och bristande integritet som följd. Patientfokus och risker med mikrobiell resistens är tunga argument för att ge alltmer av sjukvård i människors kök, vardagsrum och närområde. Individer måste kunna bo och vårdas hemma och nära, utan att behöva ge avkall på trygghet.

TRYGGA, TILLITSFULLA RELATIONER

Sverige har idag låg kontinuitet i kontakter mellan patient och vårdpersonal. Vi vill utforma kultur, regelverk och ersättningssystem så att färre personer behöver vara inblandade i vården av den enskilde.

Tvärprofessionella team ska formas runt varje individ med ett kärnteam i vardaglig direktkontakt med individen. Den som har hemtjänst ska ha en fast omsorgskontakt som bör vara undersköterska.

Liberalerna har i mer än fyrtio år arbetat för att en ansvarig läkare tar ansvar för och samordnar individens vård. Alla ska ha en fastläkare (husläkare), som är lätt att nå. På äldreboenden ska geriatriker kunna anställas, men det ska i första hand vara den egna husläkaren som gör vårdbesök. Husläkaren å sin sida ska ha ett listningsspann anpassat efter demografin. Eftersom kommunerna ansvarar för alltmer avancerad vård och allt sjukare patienter, vill vi därutöver att varje kommun ska ha en medicinskt ledningsansvarig läkare (MAL).

Barn och vuxna med funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom som har många kontakter med sjukvård och myndigheter ska få en fast vårdkontakt anpassad efter sina behov, till exempel en diabetessjuksköterska, undersköterska eller socionom.

En digital VIP-kod ska låta personer med långvarig sjukdom och behov av många besök direktboka sina återbesökstider utan telefonköer och krångel.

Fastläkarsystem behöver övervägas inom sjukvårdsområden där läkarkontakterna är långvariga, t.ex. inom psykiatri.

När allt fler vårdas hemma behöver anhörigas delaktighet och trygghet stärkas. Det kräver mer anhörigstöd både i region och kommun. Möjligheten till avlastning behöver bli en rätt till avlastning.

SKRÄDDARSYDD DIGIFYSISK VÅRD I HEMMET

Där det är medicinskt lämpligt vill vi att vården ska vara tillgänglig både digitalt och fysiskt – digifysisk – för att skräddarsys utifrån människors behov. Vi vill att vårdavtal ska uppmuntra utveckling av nya digitala lösningar. Digifysisk

vård ska prioriteras för personer med långvarig sjukdom, så att de genom hälso-appar, självtester, egenmonitorering och digitala besök kan få mer regelbunden vård och behandling.

En liberal prioritering är att mer psykiatrisk vård ska kunna flytta hem. Lättanvända e-besök till första linjens psykiatri, samtalsbehandlingar, neurologisk vård och andra specialiteter ger patientmakt och mer jämlik vård över landet.

För att underlätta digitala vård- och hälsotjänster vid långvarig sjukdom ska teknisk utrustning kunna lånas ut enligt samma princip som hjälpmedel.

HEMSJUKHUS – LÅT SLUTENVÅRDEN FLYTTA HEM

Vi vill att allt fler barn och vuxna ska kunna få slutenvård hemma efter inledande utredning, med möjlighet till sjukhusvård eller närvårdsplats för den som vill. Vården ska ske med punktinsatser från specialistvården, digital kommunikation och beredskap dygnet runt. Vi vill införa hemsjukhus där primärvård, sjukhusvård, kommunal hemsjukvård och ambulanstjänst samverkar. Lagen behöver möjliggöra enkel läkemedelshantering hemma, med slutenvården som medicinskt ansvarig.

FLER MOBILA TEAM ÖVER HELA LANDET

Mobila team är nära, trygg vård med enkla kontaktvägar. Planerad vård kan nå mindre orter och mer hjälp kan ges hemma. Liberalerna arbetar för mer mobil vård i hela Sverige.

Fler mobila vårdteam ska kunna göra hembesök hos personer med stora vårdbehov. Det ger trygghet och ro och minskar risken för vårdrelaterade infektioner och förvirringstillstånd. Teamen ska bemannas med både regionens och kommunens personal, så att de kan ge akut och planerad vård och samtidigt kan göra biståndsbedömning på plats. På så vis kan människor som får besök av mobila team kunna föras till sluten- eller sjukhusvård utan att passera akuten.

Genom mobila team ska patienter kunna få större möjlighet till insatser av skiftande slag, exempelvis läkare eller sjuksköterska med och utan hemtjänst, biståndsbedömning och hemsjukvård, provtagning, psykiatri, tandvård, hörselundersökning eller mobil akutröntgen. Vården ska få kunskapsstöd och tillfälliga resurser för detta.

REFORMERA VALFRIHETS-LAGSTIFTNINGEN

Lagen om valfrihet (LOV) var en frihetsreform både för patienter och anställda. Efter mer än ett decenniums erfarenheter är det tydligt för oss liberaler att LOV behöver uppdateras och kompletteras. En brist som behöver åtgärdas är att dagens LOV inte tillräckligt tar hänsyn till att förutsättningar, möjligheter och behov skiftar även inom en och samma region. Regionerna behöver kunna utforma vården med hänsyn till sådana skillnader, till exempel i en region med ett fåtal städer och en vidsträckt glesbefolkad landsbygd. Därför behöver LOV reformeras så att valfrihetssystem kan bli möjliga i en del av en region.

För att underlätta entreprenörskap för legitimerade yrkespersoner som vill driva eget, men utan den storskalighet som ofta krävs i LOV, vill vi även pröva möjligheten till en alternativ vårdvalsform i liten regi. En sådan modell, som behöver utredas närmare, bör på sikt ersätta dagens ersättningsmodeller för så kallade taxeläkare samt för fysioterapeuter.

DOKTORN KAN KOMMA MED MOTTAGNINGSHOTELL

Även om vårdval med LOV eller småskaligt vårdval (se ovan) ska vara utgångspunkten i öppen specialistvård finns det trakter där vårdval mellan flera lokala vårdgivare inte är genomförbart. Där vill vi istället öppna det vi kallar mottagningshotell där olika former av specialistvård enligt ett rullande schema kommer närmare patienterna. Även invånare i en mindre ort kan på så sätt få bokade besök hos ortoped, hjärtspecialist, diabetesläkare, kurator eller barnpsykolog nära hemmet någon dag varje månad. Detta betyder mycket för en tillgänglig vård också på landsbygd och i glesbygd.

SMÅSKALIGHET GER MER VÅRD

Liberalerna vill att engagerade personer enklare ska kunna starta och driva småskalig vård, stöd och omsorg över hela landet. Företagartröskeln ska vara låg där det idag är svårt att få vård. Det ska inte vara nödvändigt att anställa många yrkeskategorier för att driva vårdmottagning, utan istället ska läkare och distriktssjuksköterska kunna sluta avtal med dietister, psykologer, fysioterapeuter och vice versa, så att patienterna kan få stöd från de yrkespersonerna när de behöver.

FLER SJUKVÅRDSKUNNIGA UTANFÖR STORA STÄDER

Centralorter får ofta enklare tillgång till olika sorters kompetens än mindre orter. Vi vill säkra sjukvårdskompetensen såväl i bristyrken som på bristorter. Detta kräver ökade möjligheter till småskalighet i öppenvården, nationsgränsöverskridande vårdlösningar och goda förutsättningar att prova ut tekniska lösningar, såsom telemedicin.

Det behövs också goda möjligheter till specialisering inom glesbygdssjukvård för yrkesgrupper från undersköterska till läkare. Vi vill också att påbyggnadsutbildningar inrättas för räddningstjänst och polis, så att de kan trygga en patient till dess ambulansen kommer på platser där utryckningstiderna är långa.

FRAMTIDENS AMBULANSVÅRD

Ambulanser är olika typer av mobila vårdenheter, inklusive bussar, psykiatriambulans och luftambulans. Liberalerna arbetar för en utredning av hur framtidens ambulanssjukvård ska utformas för att säkra likvärdig vård över landet.

I en sådan utredning måste sjukhusens akutsjukvård ingå. Vi vill att fler patienter hjälps direkt till rätt vårdnivå utan att passera akutmottagningen. Ambulanssjukvården behöver en tydligare roll vid kris och beredskap och ett uttalat uppdrag att stötta utbildning och fortbildning av räddningstjänsten. Dessutom behöver samarbetet med våra grannländer stärkas.

APOTEKENS ROLL I VÅRDKEDJAN

Liberalerna vill ge apoteken en starkare roll i vårdkedjan och ett närmare samarbete med primärvården. Apotek bör hjälpa till mer än idag med egenvård och även erbjuda t.ex. hälsoundersökningar till självkostnadspris, viss vaccination, självhjälpsgrupper och enklare provtagning. För att hålla isär rollerna ska apotek däremot inte ges rätt att förskriva läkemedel.

Den som har många läkemedel kan ha svårt att komma ihåg och kan lätt ta fel. Därför vill vi att alla apotek ska kunna lämna ut alla patientens läkemedel uppdelade i datummärkta småpåsar till den som vill (s.k. kundvald dosdispensering). Farmaceuter ska kunna lämna ut små förpackningar av vissa receptbelagda läkemedel till den som har recept sedan tidigare, men inte hinner få ett läkarbesök innan läkemedlet tar slut.

Svensk läkemedelspolitik ska pressa på för globala miljöhänsyn från start till mål: tillverkning, förpackningar, upphandling, användning och utsläpp. Nationell miljömärkning behövs för läkemedel.

SAMVERKAN PÅ RIKTIGT MELLAN REGIONER OCH KOMMUNER

Region och kommuner behöver ta fram en gemensam målbild för vården som utgår från individens behov. Anställda ska kunna delta i gemensamma utbildningar och hemsjukvårdspersonal ska auskultera/hospitera (genomföra professionell praktik) i regioners öppen- och slutenvård och vice versa. Kommunal elevhälsa ska stärkas och hållas samman med barnens övriga vård.

Samverkansavtalens utformning måste få bero av geografi och demografi. I glest befolkade områden ska bygdesjukvårdshuvudman kunna införas, där regional och kommunal vård och omsorg (förutom slutenvård/sjukhusvård) läggs samman till en gemensam organisation. För att nå hela vägen i mål med detta krävs lagändring. Många samverkansformer är dock möjliga redan idag och kan innefatta akutvårdsbesök med biståndsbedömning, virtuellt hemsjukhus med specialistläkarsamtal, kommunala korttidsplatser på sjukhus och planerade hemläkarbesök i team med hemtjänst och hemsjukvård. Erfarenheterna från framgångsrik samverkan – såsom Borgholm, Norrtälje (Tiohundra), Ängelholm (Hälsostaden) och Skaraborg (Vårdsamverkan Skaraborg) – behöver tas tillvara.

Policyförslag

14. **Ge kommuner rätt att anställa läkare i den kommunala vården.** Varje kommun ska ha en medicinskt ledningsansvarig läkare. Inför fast omsorgskontakt och teamarbete i kommunal vård. Fastläkarsystem behöver även övervägas i specialistvård där läkarkontakten är långvarig, t.ex. i psykiatri.

15. **Skräddarsy olika former av digital och fysisk vård och forma vården i samråd med patienten.** Teknisk utrustning för hemmonitorering och liknande ska kunna lånas ut enligt samma princip som medicinska hjälpmedel.

16. **Öka möjligheten för både barn och vuxna att få slutenvård hemma istället för på sjukhus.** Öka andelen mobil vård och ge vården stöd för en sådan omorganisation.

17. **Reformera valfrihetslagstiftningen efter patienternas behov.** LOV ska kunna anpassas och avgränsas geografiskt inom en region. Det ska finnas goda möjligheter till specialisering inom glesbygdssjukvård för yrkesgrupper från undersköterska till läkare

18. **Inför mottagningshotell där olika grenar av specialistvård kan ges nära patienter i små orter, på landsbygden och i glesbygd.**

19. **Utveckla ambulanssjukvården som en del av en likvärdig vård i hela landet.** Ambulanssjukvården behöver en tydligare roll vid kris och beredskap. Samarbetet om ambulanstjänster i gränstrakter ska utvecklas med våra grannländer.

20. **Ge apoteken en starkare roll i vårdkedjan.** Låt apotek inhysa mottagningshotell, stärka egenvården och erbjuda vissa medicinska tjänster som hälsoundersökningar. Inför ett farmaceutsortiment – ett mellanläge mellan receptfritt och receptbelagt. Svensk läkemedelspolitik ska pressa på för ökad global miljöhänsyn.

21. **Fördjupa samverkan mellan regioner och kommuner.** Det behövs fler samverkansformer, särskilt för att säkra vård och omsorg på mindre orter och för att underlätta för personer som behöver insatser från både regionen och kommunen.

Sjukvårdens organisation och resursanvändning

En socialliberal grundprincip är att vård ska ges efter behov, inte efter ekonomisk styrka. Därför behövs en offentligt finansierad vård av hög kvalitet som är tillgänglig för hela befolkningen. Regionerna ska ha ansvaret för sjukvården samtidigt som det behövs ett tydligare statligt ansvarstagande för att säkerställa en likvärdig vård i hela landet, från primärvård till högspecialiserad vård. Att det finns en mångfald av aktörer, både offentliga, privata och civilsamhällsdrivna, är avgörande för valfrihet och innovation. Liberalerna vill bygga en mer dynamisk vård, där de som behöver vården får den i tid, där åldersgränser inte är huggna i sten, där det offentliga och privata tillåts samverka på fler sätt än idag och där politiskt förtroendevalda kompletteras med medicinsk expertis.

PRIORITERINGAR OCH PENGAR

Stigande livslängd och snabb medicinsk och medicinteknisk utveckling ger stora mänskliga vinster, men kommer också att sätta sjukvårdens finansiering på hårda prov. Det behövs en fördjupad diskussion om vilken vård som borde prioriteras högre, och vilka insatser som kanske inte är lika viktiga att rikta skattemedel till. Enligt gällande principer ska vård prioriteras efter människovärdesprincipen, behovs–solidaritetsprincipen och kostnadseffektivitetsprincipen, men det är idag otydligt hur förebyggande vård ska prioriteras och var gränsen bör dras till sådan vård som kräver sjukvårdens kompetens, men inte nödvändigtvis ska finansieras gemensamt. Det var över 25 år sedan den senaste stora utredningen om vårdens prioriteringar avslutade sitt arbete. Liberalerna anser att en det är dags för en ny parlamentarisk utredning om detta svåra ämne.

Vi vill också lägga samman högkostnadsskydden för läkemedel, sjukvård och slutenvård, för att skydda de människor som har det allra största vårdbehovet. Behandlingar som ingår i högkostnadsskyddet ska baseras på vetenskaplig grund.

För att stärka finansieringen vill vi att avgifter ska kunna tas ut för kompletterande intyg. I Finland utfärdas vissa läkarintyg avgiftsfritt medan det tas ut en smärre avgift för kompletterande intyg tas avgift ut för t.ex. körkort och allergier.

Patientens rätt till vård ska alltid respekteras och inga ekonomiska särkrav ska ställas, oavsett vad som orsakat vårdbehovet. Det allmänna ska dock kunna utkräva ett ekonomiskt ansvar av företag för undvikbara vårdskador efter sådana ingrepp som görs utan medicinska motiv, t.ex. av estetiska skäl. En möjlighet är en obligatorisk ansvarsförsäkring.

VÅRD I TID

Vårdgarantin ska stärkas och anpassas till den digitala vårdens möjligheter. Personer med långvarig sjukdom ska kunna direktboka sina återbesök på nätet.

Vårdköerna ska kortas genom ekonomiska styrmedel som kömiljarder, bättre arbetsorganisation och utökad samverkan mellan Försäkringskassan och sjukvården (Finsam). Patienten ska opereras och få annan slutenvård i den region hen själv vill, till exempel där anhöriga bor. Det är avgörande att patienterna alltid prioriteras efter medicinskt behov. Även vårdens ersättningssystem behöver ses över, så att god vård särskilt säkras för dem med störst behov.

REFORMERA STYRNINGEN AV SJUKVÅRDEN

Det är uppenbart att dagens statliga styrning och 1600-talets länsgränser inte fungerar optimalt. Detaljstyrande och administrationstunga statsbidrag hämmar utvecklingen och skillnaderna i förutsättningar skapar alltför stora utmaningar för vissa regioner. Att dagens ordning inte fungerar tillräckligt bra har på nytt bekräftats av erfarenheterna under coronapandemin. Det är inte rimligt att det finns så stora skillnader i tillgänglighet, finansiering och villkor för patienter och personalen mellan regioner som råder i dag. Vårdens förutsättningar måste bli mer jämlika för vården i Sverige, något som kräver en översyn av organiseringen.

Regionerna behöver bli färre. Närliggande regioner med mycket samarbete och stort utbyte bör överväga sammanslagning. Alla regionförändringar ska bygga på initiativ underifrån, inte tvingas fram, eftersom det riskerar att slå sönder fungerande strukturer för att förbättra vården. Staten ska däremot kunna vara behjälplig under processen.

Statens roll i sjukvården ska tydliggöras. Detaljstyrningen ska minska, men staten behöver ta ett större ansvar för sjukvårdens strategiska planering, beredskap och långsiktiga kompetensförsörjning. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) behöver i högre grad bidra till vårdens utveckling.

Liberalerna anser att staten behöver ta större ansvar för sjukvårdsberedskapen. Regionerna ska hålla mindre lager, men staten ansvara för uthållighet genom omsättningslager, internationell samverkan och handel. Staten ska säkra licenser för 3D-utskrift för att kunna tillverka nödvändig utrustning vid svår kris. Dessutom bör sjukvårdspersonal krigsplaceras på sina arbetsplatser. Staten ska säkra licenser för 3D-utskrift för att kunna tillverka nödvändig utrustning vid svår kris. Dessutom bör sjukvårdspersonal krigsplaceras på sina arbetsplatser.

AVTAL MED NÄRINGSLIVET

Upphandlingar är ofta detaljstyrande och teknikspecifika. Sjukvårdens avtal ska istället stimulera utveckling genom mer funktionsupphandling, innovationsupphandling och långsiktiga innovationspartnerskap. Upphandlingar behöver i högre grad utformas så att även små, kreativa företag kan lämna anbud.

Lagen om offentlig upphandling (LOU) måste anpassas efter sjukvårdens villkor och roll i totalförsvaret. Sjukvården ska enklare kunna välja bort anbudsgivare som misskött sig, och måste få kräva en viss erfarenhet och trovärdighet av den aktör de ska sluta avtal med och kräva en viss geografisk närhet.

ÖKA TÄNJBARHETEN I SJUKVÅRDEN

Artonårsgränser i sjukvården ska suddas ut. Barn blir, juridiskt sett, vuxna över en natt när de fyller 18 år, men det innebär inte att en helt ny vårdform är vad de behöver. Liberalerna vill därför att gränsen för överflytt från barn- till vuxensjukvård ska vara flexibel och att den, i samråd mellan läkare och patient, ska justeras efter varje individs behov.

Rätten att skriva in patienter behöver vidgas. Självvald sluten- eller sjukhusvård i framförallt psykiatrin bör erbjudas i hela landet, där patienten själv styr sina egna in- och utskrivningar. Det ökar individens egenmakt och självständighet och leder till färre tvångsåtgärder och vårddygn.

ETT SAMMANHÅLLET VÅRD-INFORMATIONSSYSTEM MED HÖG INTEGRITET

Hela Vårdsverige ska ha ett kompatibelt, sammanhållet vårdinformationssystem med gemensamt överenskomna nationella standarder. På sikt ska även vacciner och tandvård inkluderas i detta. En nationell samtyckesportal ska upprättas där människor kan styra sitt integritetsskydd och ge eller återkalla samtycke. Sekretesslagstiftningen behöver ses över för att säkra patientsäkerhet, integritet och självbestämmande. Patientdata ska alltid kontrolleras av kommuner och regioner, inte av leverantörerna av olika journalsystem.

SMARTARE LEDNINGSSTRUKTURER

Skattefinansierad verksamhet ska styras av förtroendevalda personer som kan röstas bort. Samtidigt blir sjukvården alltmer faktatung och detaljkrävande. Trots det består idag även verksamhetsnära ledningsorgan i sjukvården idag av antingen enbart politiskt förtroendevalda eller av uteslutande tjänstemän. Liberalerna vill ha fler blandade organ där politiskt förtroendevalda i verksamhetsnära styrelser och beredningar kompletteras av opolitiskt tillsatta ledamöter med spetskompetens, exempelvis utvecklingsledare, forskare, vårdprofessioner eller företrädare för patientorganisationer. Dessa ledamöter ska inte ha egna intressen i den verksamhet de är satta att leda, vare sig ekonomiskt eller som anställda. Vi vill också att regionerna i högre grad än i dag övergår till rent avpolitiserade verksamhetsnära styrelser med enbart ämnessakkunniga.

ORGANISATIONSGRÄNSER, SAMARBETEN OCH REGLERINGAR I VÅRDEN

Staten måste göra det enklare för regioner, kommuner, akademi och näringsliv att samarbeta, inklusive när regioner själva initierar storregionbildning. I vård för alla åldrar ska kommun och region ha nära samarbete.

Försäkringsfinansierad vård har sin plats, till exempel för småföretagare som väljer att teckna en försäkring utöver den gemensamt finansierade vården. Väntetiderna i den gemensamt finansierade vården ska vara så korta att mycket få personer ska känna ett behov av en privat sjukförsäkring. Sådan vård ska hållas analyserbart skild från offentligfinansierad sjukvård för att utesluta undanträngningseffekter.

INGA DUBBLA INTRESSEN I VÅRDEN

För att värna vårdsystemets integritet och kostnadskontroll ska förbudet mot ekonomiska intressekonflikter i vårdkedjan skärpas. I dag är det förbjudet för läkare att äga apotek. Däremot får läkemedelsföretag äga vårdinrättningar och apotek får äga nätläkarbolag. Det bygger in ovidkommande hänsyn och driver på överförskrivning och felaktig användning av skattemedel. Liberalerna vill skärpa förbundet mot dubbla intressen i vårdkedjan.

Policyförslag

22. **Tillsätt en ny utredning om vårdens prioriteringar.**

23. **Lägg samman högkostnadsskydden för läkemedel, sjukvård och slutenvård till ett samlat högkostnadsskydd.** Gör vissa kompletterande läkarintyg avgiftsbelagda.

24. **Korta vårdköerna genom ekonomiska styrmedel, bättre arbetsorganisation och utökad samverkan mellan Försäkringskassan och sjukvården.** Ge patienter rätt att välja operation och annan slutenvård var de vill i landet.

25. **1600-talets länsgränser är inte anpassade för modern sjukvård.** Coronakrisen har visat att dubbelstyrningen av sjukvården har stora brister. Vårdens finansiering, tillgänglighet och villkor för både patienter och personal måste bli mer jämlik. Därför behövs en bred översyn av vårdens organisering och finansiering. Regionerna har en viktig roll framöver men regionerna behöver bli färre genom frivilliga samgåenden. Statens roll måste tydliggöras.

26. **Utvärdera hur LOU kan omformas för att bättre passa sjukvårdens varierade behov.**

27. **Gör överflytten från barn- till vuxenvård mer flexibel.** Låt patienter i psykiatrin själva välja att skriva in sig när de behöver en vårdplats.

28. **Inför fler blandade styrelser.** I ledningen för verksamhetsnära styrelser och beredningar ska politiker oftare kompletteras av opolitiskt tillsatta ledamöter med spetskompetens. Vi vill också att regionerna i högre grad än i dag övergår till rent avpolitiserade verksamhetsnära styrelser med enbart ämnessakkunniga.

29. **Skärp förbudet mot dubbla intressen i vårdkedjan.** Det ska inte vara tillåtet för läkemedelsföretag att äga vårdinrättningar eller för apotek att äga nätläkarbolag.

Innovation och vårdutveckling

Sjukvården ska inte vara en tidsresa bakåt i tiden, men så är det i dag för många av vårdens medarbetare. Det är dags för ett tekniskt generationsskifte. Digitalisering ska avlasta, aldrig belasta. Även förordningar och myndighetsanvisningar måste lämna den pappersbaserade världen och skrivas teknikneutrala, så att digitala tjänster blir möjliga.

DIGITAL FÖRENKLING OCH INKLUDERING

Vi vill att vårdens system ska minnas, analysera och vara till hjälp. Patienten ska bara behöva beskriva sitt vårdbehov en gång, oavsett om det är till 1177 på telefon, via en digital vård-app eller i samtal på vårdcentralen. Behovsbedömning ska ske med ett nationellt medicinskt beslutsstöd.

Patienter ska alltid ges möjlighet att påverka vid framtagandet av nya tekniska lösningar och digitala vårdtjänster. Användardriven utveckling ska alltså vara standardförfarande.

MÅNGA ANSTÄLLDA MÅSTE BIDRA TILL SJUKVÅRDENS UTVECKLING

Vi vill att alla regioner ska ha ett lagstadgat uppdrag att aktivt bidra till forskning, att bedriva utveckling och underlätta innovation. Både offentlig- och privatdriven vård ska ha ett ansvar att bidra till detta.

Det behöver bli lättare för anställda att få gehör för idéer och innovationer och öka möjligheten till verksamhetsnära utveckling för alla yrkesgrupper. Varje region eller vårdgivare behöver en struktur för innovation och för att genom mentorskap säkra kunskapsöverföring till nästa generations medarbetare.

LÄR AV OMVÄRLDEN

Vi vill att vården inför återkommande peer review, där internationella experter granskar behandlingsmetoder, bemötande, logistik, arbetssätt och miljö på kliniker och i verksamhetsområden. Att medarbetarna har internationella erfarenheter av hur vården bedrivs i andra länder är också en viktig källa till kunskap.

UTVECKLING OCH INNOVATION KRÄVER SAMARBETE

Framtidens lösningar måste utvecklas gemensamt mellan vården, akademin och start-ups, entreprenörer och företag. Liberalerna anser att varje region ska ha en budget och lokal organisation för verksamhetsnära innovationsarbete. Det behövs också frizoner för vårdinnovation: certifierade testbäddar i ett nationellt nätverk ska ge en säker miljö där nya lösningar kan provas och anpassas.

Vi anser att det även behövs en organisationsform för idéburet offentligt partnerskap på nationell nivå för att säkra

samverkan med civilsamhället och för att kunskapsorganisationer som Regionala cancercentra (RCC) ska kunna bli fler och permanentas, utan att behöva omvandlas till myndigheter. Regionala psykiatricentra bör inrättas i denna organisationsform.

LÅT HÄLSODATA RÄDDA LIV

Vi vill växla upp datadriven innovation och utveckling. Rätt använda kommer hälsodata att rädda liv. Det kräver satsningar på automatisering, så att manuell insamling inte längre är nödvändig, samt enhetliga processer för utlämning av forskningsdata och att mycket starkt dataskydd för den enskilde patientens integritet. Hälsodata som används i utvecklingsarbete ska aldrig i något led kunna spåras tillbaka till en enskild person.

LJUS FRAMTID FÖR LANDETS ENDA PATIENT

För en del allvarliga och mycket sällsynta tillstånd finns ingen fungerande behandling. Samtidigt är de svårt sjuka patienterna så få att det tar oerhört lång tid att samla data om möjliga behandlingar. Vi anser att det behövs ett mellanläge mellan klinisk prövning och godkänt läkemedel, ett sällsynt godkännande, där säker och lovande behandling får ordineras under strikt övervakning och noggrann insamling av hälsodata. Om läkemedlet visar sig ineffektivt ska ett sällsynt godkännande återtas.

CERTIFIERA NY TEKNIK

Otaliga appar, robotar och chattfunktioner utformas för privatpersoner, för sjukvården och för omsorgen. Vi vill att tekniska lösningar för sjukvård och omsorg ska certifieras med avseende på säkerhet, integritetsaspekter och etik innan de blir aktuella. Det förutsätter utveckling av gemensamma standarder för att testa och utvärdera ny teknik i välfärden. Tekniken får aldrig leda till bortprioritering av trygghet och mänsklig kontakt.

Policyförslag

30. **Genomför ett tekniskt generationsskifte.** På sikt ska patientjournaler och annan hälsodata vara kompatibla för all vård, både kommunal vård, regional hälso- och sjukvård och tandvård.

31. **Alla regioner ska bidra till forskning och utveckling.** Varje region ska ha en organisation för verksamhetsnära innovationsarbete och frizoner för vårdinnovation. Internationella experter ska regelbundet granska svensk sjukvård.

32. **Främja innovation genom funktionsupphandling, innovationsupphandling och småskalig upphandling.** Underlätta samverkan med näringsliv och civilsamhälle. Skapa en nationell standard för certifiering av ny välfärdsteknik.

33. **Inför ett så kallat "sällsynt godkännande" för lovande mediciner som testats på mindre patientunderlag.**

Sjukskriv på nytt sätt

Varje sjuk människa ska få en trygg bedömning och rätt rehabiliteringsinsatser. Försäkringskassans och sjukvårdens roller och samarbete behöver förändras för att korta handläggningstider, minska behovet av överprövningar och bidra till rehabilitering. Vi vill också reformera sjukskrivningsprocessen för att minska onödig byråkrati med fortsatt god kostnadskontroll och legitimitet.

DIFFERENTIERADE INTYG

Differentierade läkarintyg skulle låta läkare ägna tid åt sjukvård och spara gemensamma resurser, med bibehållen rättssäkerhet. Tidigt under en sjukskrivning bör det räcka med ett kortfattat läkarintyg. Enklare intyg bör även räcka när den sjukskrivne inte behöver andra åtgärder än rent medicinsk. Intyg som kan digitaliseras ska digitaliseras.

Ansvaret för komplicerad, svårbedömd eller upprepad sjukskrivning ska flyttas till centrala team i varje region för att avlasta fastläkarna/husläkarna och ge tryggare bedömningar. I sådana lägen kan läkarintygen också behöva bli mer utförliga. De centrala teamen ska skapa en helhetsbild av rehabiliteringsbehov och möjligheter för varje person att återgå i arbete.

LÅT FLER YRKESGRUPPER BEDÖMA ARBETSFÖRMÅGA

Vi vill initiera en nationell översyn för att bedöma om fler yrkesgrupper kan bedöma arbetsförmåga vid vissa tillstånd, t.ex. om en arbetsterapeut eller sjukgymnast kan bedöma sjukdom eller arbetsförmåga i rörelseapparaten och skriva utlåtanden till Försäkringskassan.

FOKUS PÅ REHABILITERING

Rehabiliteringsintyg ska införas som kan utfärdas av flera yrkesgrupper än läkare. Längre tids sjukskrivning bör oavsett sjukskrivningsgrad innebära medicinska och sociala avstämningar för att minska risken för långvarig sjukskrivning.

Rehabiliteringsgrupper med rådgivande funktion till vårdgivarna ska införas på primärvårdsnivå. Grupperna bör involveras efter 60 dagars sjukskrivning (ej orsakade av vårdköer), för att stötta sjukskrivande läkare och minska risken för långvarig sjukskrivning.

KOMPETENSEN HOS FÖRSÄKRINGSKASSAN

Arbetsgången mellan sjukvården och Försäkringskassan är problematisk. Läkare vittnar om tidskrävande processer när Försäkringskassans handläggare ibland helt enkelt inte förstår deras utlåtanden. Den som är försäkringshandläggare ska ha särskild utbildning inom sitt område, inte minst kompetens i arbetsmedicin.

FÖRSÄKRINGSKASSAN, EN PARTNER

Det är orimligt att Försäkringskassan håller ett första avstämningsmöte med en sjukskriven persons arbetsgivare först efter över ett år, vilket myndigheten statistik idag visar. Försäkringskassan måste få ett stärkt samordningsuppdrag och bli en partner för sjuka människor för att komma tillbaka i arbete. En hörnsten i arbetet är att utöka så kallad Finsam, samarbetet mellan Försäkringskassa och vård.

Människor med många myndighetskontakter kan nästintill drabbas av administrationsutmattning. Givetvis behövs underlag och dokumentation, men det behövs också ett portaluppdrag att Försäkringskassan ska stötta och guida de invånare som har kontakt med dem.

SMARTARE SJUKFÖRSÄKRING

Dagens nivåer i sjukpenning samt sjuk- och aktivitetsersättning utgår ifrån en tjänstgöringsgrad på minst 25 procent. Liberalerna föreslår en ordning med steglösa sjukskrivningsgrader mellan 0 och 100 procent. Det måste också bli möjligt att fördela sin arbetstid ojämnt över veckor eller månader, så att personer kan anpassa sin sjukförsäkring efter en sjukdom i skov.

En testregion ska utvärdera om ansvaret för kortare sjukskrivningar kan överlåtas till regionerna.

Kömiljarderna ska ta hänsyn till hela vårdkedjan och vårdköerna ska därutöver kortas genom strategiska, ekonomiska transaktioner mellan Försäkringskassan och sjukvården, som ger mer resurser till operationer och annan behandling, samtidigt som sjukskrivningarna kortas. Det är avgörande att patienterna alltid prioriteras efter medicinskt behov.

STOPPA FUSKET

Försäkringsexperter och handläggare måste få bättre lagstöd för att upptäcka och förhindra fusk. Försäkringskassan behöver ha laglig befogenhet att spana på en klient som misstänks ha simulerade åkommor eller som både jobbar och är sjukskriven. Informationsdelningen mellan Försäkringskassan och andra myndigheter ska öka. För att ge ett robustare skydd mot ekonomisk brottslighet ska alla utbetalningar från de statliga trygghetssystemen till enskilda ske via ett och samma statliga transaktionskonto. I ett senare skede ska även utbetalningar från kommuner integreras i systemet.

Policyförslag

34. **Inför förenklade läkarintyg för enkla sjukskrivningar.** Flytta ansvaret för svårbedömda sjukskrivningar till centrala team. Se över om fler yrkesgrupper kan bedöma arbetsförmåga. Inför rehabiliteringsintyg och rehabiliteringsgrupper för enklare väg ut ur sjukskrivning. Genomför en testverksamhet där en region tar ett utökat ansvar för kortare sjukskrivningar. Ge möjlighet till steglös sjukskrivning mellan 0 och 100 procent.

35. **Förbättra Försäkringskassans kompetens och stärk Försäkringskassans uppdrag att bli en samarbetspartner för sjuka människor.**

36. **Stärk arbetet mot fusk.** Ge Försäkringskassan laglig befogenhet att spana på en klient som misstänks missbruka systemet. Öka informationsdelningen med andra myndigheter. Alla utbetalningar från Försäkringskassan och andra statliga myndigheter ska göras genom ett och samma transaktionskonto.

Reformera tandvården för bättre hälsa

Människor som förlorat tänder är sjukare än andra, bakteriebeläggningar på tänderna ökar risken att dö i förtid med 50 procent och människor med tandlossning dör i snitt 30 år tidigare än andra. Orsakssambanden är inte klarlagda, men troligtvis bär långvarig, låggradig inflammation i munnen åtminstone delar av skulden. Detta kräver fokus på riskgrupper. På sikt krävs också en stor omställning av tandvården.

LAGA HÅLEN

Sveriges befolkning har fått allt bättre munhälsa, men det finns hål i den bilden. Människor med långvariga sjukdomar och personer som lider av psykisk ohälsa är särskilt utsatta. Den nya specialiteten orofacial medicin stöttar människor med komplexa funktionsnedsättningar och/eller systemsjukdomar. Denna specialitet måste stärkas.

Utrikesfödda och människor med sämre socioekonomi halkar efter i munhälsa. Tidiga och uppsökande insatser behövs med intensiv tandvård, rådgivning och utbildning till vårdnadshavarna. Den sociala klyftan i munhälsa måste slutas.

Nationella tandvårdsprogram ska tas fram för riskgrupper. Kunskapen måste också öka om munhälsa vid åldrande och vid demenssjukdomar, neurologiska sjukdomar, Parkinsons sjukdom, MS och andra tillstånd som ofta drabbar äldre.

NYA YRKESROLLER OCH ETT KUNSKAPSHÖJANDE UPPDRAG

För att stärka riskgruppers munhälsa krävs legitimerad tandvårdskompetens även i den övriga hälso- och sjukvården som ger råd till patienter i riskgrupper. Personal på vårdcentraler, barnmorskemottagningar och barnavårdscentraler ska ha grundläggande kunskap om munhälsa.

INTEGRERA TANDVÅRDEN I VÅRDKEDJAN

Senare års forskning har visat att diabetes, benskörhet och andra sjukdomar med modern diagnostik kan upptäckas tidigare genom symtom från tänder och munslemhinna. Liberalerna vill därför att tandvården får en roll att tidigt fånga upp sjukdomsprocesser.

Inom omsorgen ska ingen behöva resa för att få sin munhälsa omskött, istället ska vården kunna ges med mobila enheter och hembesöksteam. På sikt bör tandvårdens journalsystem bli kompatibla med sjukvårdens.

STEGVIS, FINANSIELL TANDVÅRDSREFORM

Liberalerna vill att tandvårdens finansiering gradvis blir alltmer lik övrig hälso- och sjukvård. Vi vill åstadkomma detta genom ett allt starkare högkostnadsskydd med stegvis höjd subventionsgrad, i praktiken en prioritering av personer med långvariga sjukdomar och personer över 70 år. Högkostnadsskyddet ska även omfatta abonnemangstandvården. Utgifter och administrativt krångel ska minska, allra först för dem med högst risker, behov och kostnader.

Policyförslag

37. **Stärk tandvården för de vuxna och barn som löper störst risk för dålig munhälsa.** Ta fram nationella tandvårdsprogram och inför uppsökande verksamhet.

38. **Ge tandvården uppdrag att utbilda och höja kunskap, främst för dem som jobbar inom kommunal vård och omsorg.**

39. **Inför testverksamhet där tandvården integreras i vårdkedjan för att upptäcka och minska munhälsorelaterad ohälsa.** Inför mobil tandvård.

40. **Gör tandvårdens finansiering stegvis mer lik den i övrig hälso- och sjukvård, genom gradvis ökande subventionsgrad, dvs.** priorite

NY START FÖR SVERIGE

Liberalernas landsmöte
19–21 november 2021
Linköping

PARTISTYRELSENS YTTRANDE ÖVER MOTIONER TILL LANDSMÖTET 2021

A. ALLMÄNPOLITIK OCH LIBERAL IDEOLOGI

Ny start för Sverige. Partistyrelsens allmänpolitiska yttrande till landsmötet 2021 samt yttrande över motioner.

Liberalerna är det enda parti som har bildats för att verka för liberala idéer. Vår roll är att stå upp för varje människas frihet att forma sitt liv. De konkreta utmaningarna ser olika ut i varje tid, men uppdraget består: friheten måste försvaras.

Det var denna strävan som ledde liberala pionjärer att lägga grunden till dagens öppna och demokratiska Sverige. Till exempel genom deras arbete för Sveriges tryck- och yttrandefrihetslagar, avvecklande av tull- och handelshinder, införande av folkskolan, näringsfrihet, allmän och lika rösträtt, socialförsäkringar, jämställdhetsreformer och LSS.

På samma sätt har liberala reformer ökat friheten för kvinnor och män, barn och unga, hbtq-personer och personer med funktionsnedsättningar. Och på samma sätt har välståndet ökat när Sverige som en öppen ekonomi efter liberala reformer kunnat välkomna utländsk arbetskraft hit och bytt varor med världen utan handelshinder. Det har gjort Sverige till ett bättre och friare land – utan dessa landvinningar hade vårt samhälle i stort såväl som vardagen för den enskilde sett kraftigt annorlunda ut. Detta är ingen slump: Det är just i korsningen mellan samhällets utmaningar och de liberala idéerna som vi i Liberalerna har vårt existensberättigande. Vi sätter individen och hennes faktiska frihet i centrum. Det förutsätter att vi rätt analyserar världen omkring oss och pekar ut liberala lösningar med kunnighet och kreativitet.

I dag har klyftan vidgats mellan de som har det bra och de som lever i utanförskap. De som får det stadigt bättre och de som lever i social utsatthet och fattigdom. De som lever tryggt och de som lever med konsekvenserna av en tilltagande och allt grövre brottslighet.

För alldeles för många är Sverige fortfarande de stängda dörrarnas land. För alldeles för många är möjligheterna i Sverige på sin höjd teoretiska. Det är för alla dessa människor, det glömda Sverige, som Liberalernas uppgift är som allra viktigast.

2021 samlas Liberalerna till landsmöte i svallvågorna av den värsta krisen i modern tid. Coronapandemin har inneburit att många har mist nära och kära, andra lever med allvarliga hälsokonsekvenser av viruset, än fler har förlorat sin försörjning. Det är med en historiskt svag arbetsmarknad och en allvarlig utbildningsskuld som en ny generation gör sig redo att möta vuxenlivet. Liberalerna ska finnas där för dem.

De senaste två åren har även synliggjort hur det skulle vara att leva i en värld utan de liberala framsteg som lätt tas för givna. Friheter som har tagits för självklara har begränsats genom reseförbud och isolering. Mycket av det som gör livet värt att leva har fått stå tillbaka för att bokstavligen rädda liv. Den vaccinering som vid tiden för landsmötet trycker tillbaka sjukdomen visar även på värdet av många av de friheter som liberaler försvarar. Det är tack vare globalt samarbete, forskning, handel, innovation, äganderätt och tankens frihet som samhället åter ser ut att kunna öppna sig.

Allt detta, och mycket mer som gör världen till vad den är, är en konsekvens av liberalismen. Närmare bestämt möjliggörs demokrati, marknadsekonomi, skaparkraft och tolerans runtom i världen av att människor åtnjuter rättigheter. Det är dessa rättigheter som skyddar varje människa när hon går ut i världen på jakt efter lycka, gemenskap och en bättre värld. Denna helhet, grundad i de allmänna och lika mänskliga rättigheterna, för världen framåt när konsekvenserna av att stå still skulle vara som mest ödesdigra.

När pandemin kom till Sverige och världen förvärrades och synliggjordes även de brister i samhället som under lång tid redan hade minskat friheten för alldeles för många. Dessutom var många frihetsinskränkande åtgärder långtgående och synliggjorde hur enkelt det kan vara att rulla tillbaka tidigare vunna fri- och rättigheter. Att återskapa framtidstron efter att Sverige har drabbats av coronapandemin handlar därför inte enbart om att hantera pandemins direkta följder, utan ställer också krav på att redan förut kända problem får sin lösning.

Hit hör att skolan inte rustar alla elever med den kunskap de har rätt till. Att alltför många med utländsk bakgrund lever i utanförskap, att vi i Sverige välkomnat många människor till vårt land utan att också välkomna dem till vårt samhälle. Att klimathotet riskerar att ödelägga människors förutsättningar att leva och verka.

Hit hör att demokratier runtom i världen urholkas eller avskaffas av auktoritära krafter. Att långtidsarbetslösheten når rekordnivåer. Att företagares livsverk har gått under. Hit hör att assistansen brister och människor med funktionsnedsättningar lämnas utanför. Att sexuella rättigheter avskaffas och sexuella minoriteter förtrycks. Att den regelstyrda globala världsordningen eroderas. Att tiotusentals och åter tiotusentals lever i hedersförtryck runtom i Sverige. Att gårdagens regler hindrar framväxten av morgondagens näringsliv. Att årsrikas erfarenheter inte tas tillvara. Att anställda i offentlig förvaltning larmar om hot, hat och en framväxande tystnadskultur.

Hit hör att alltför få människor spänner bågen och läser de riktigt svåra utbildningar som morgondagens jobb och välstånd är beroende av. Att gängbrottslighet och klanvälde håller allt fler i skräck. Att välfärdsstaten har blinda fläckar runtom i landet. Att kvinnor inte vågar gå hem själva om natten. Att elförsörjningen brister, vilket riskerar allt från företagsetableringar till sjukvårdens operationer. Att utbredningen av invasiva arter hotar miljövärden och vad generationer har låtit vårda.

Hit hör att minoriteter möter rasism och antisemitism. Att säkerheten i vårt närområde är långt mer hotad än tidigare. Att utsatta kvinnors och barn förs ut ur landet och gifts bort. Att våld mot kvinnor och barn och unga har tilltagit när pandemin förvisat fler till hemmet. Att utsatta barn och kvinnors vägar till trygghet stängs när kvotflyktingsystemet ifrågasätts och motverkas.

Hit hör allt detta och långt mycket mer. Problem som väntar på lösningar. Ofria som väntar på frihet. Vårt samhällssystem har uppnått större segrar för människans välstånd och frihet än något alternativ, men för varje dag som vi misslyckas att lösa samhällsutmaningarna vädrar antiliberala, kollektivistiska, socialiseringsivrande och främlingsfientliga rörelser livsluft.

Vi har kommit långt från det 1990-tal då många såg liberalismen som den slutliga segraren. Den liberala demokratin kombinerad med en liberal ekonomi sågs alldeles nyligen som den ideala samhällsmodellen också av breda lager bland liberalismens motståndare. I det ena landet efter det andra anammades detta tänkande och liberala reformer genomfördes. Globaliseringen hyllades och sågs med rätta som en avgörande drivkraft till allt från fred till välstånd till ekonomisk utveckling. Det internationella samarbetet utvecklades och internationellt institutionsbyggande stod högt på dagordningen. Sverige blev medlem i EU. Öppenhet och tolerans var värderingar som anammades av allt fler. 1998 hölls den första Pride-festivalen i Stockholm, fler skulle följa.

I dag råder det snarast en motreaktion mot denna tid och mot dessa idéer som har kommit att prägla samhällsutvecklingen. Runtom i världen flyttar frihetens och liberalismens fiender fram sina positioner. Liberalerna står nu och alltid upp för att värna asylrätten, fri kultur, media och forskning, rättssäkerhet, skydd för minoriteter, frihandel och internationellt samarbete liksom demokrati, fria aborter, mänskliga rättigheter, feminism, tryckfrihet och rättigheterna för den som lever med funktionsnedsättning. Detta är grunden för vårt partiprogram, såväl som vårens partirådsbeslut.

Hoten är många: Tjugoårsdagen av elfte september inträffade med talibanerna tillbaka vid makten i Afghanistan. Aggressiva diktaturer som Kina och Ryssland är på frammarsch. Samtidigt vacklar ledare runtom i västvärlden i kampen för liberalismen, utrikes såväl som inrikes. Inte minst oroar utvecklingen i Polen och Ungern där friheter som en gång troddes vunna nu monteras ned. Kampen för människans fri- och rättigheter behöver därför intensifieras. Globaliseringen – frihandeln och den ökade öppenheten i hela världen – behöver försvaras och utvecklas.

Liberalers uppgift är nu att konsekvent motverka antiliberala krafters försök till inflytande och tydligt visa upp det liberala alternativet till dessa krafter. Tiden från det förra landsmötet och fram till årets har präglats av en omprövning av hur denna uppgift bäst genomförs. Då gällde tanken om ständig isolering. Nu gäller tanken att ett liberalt regeringsskifte är möjligt. Att det är så vi bäst kan söka stöd för det liberala alternativet. Att Sverige behöver en liberal borgerlig ny regering som kan tala med hela riksdagen. En regering som kan anpassa sig till ett nytt parlamentariskt läge där riksdagens betydelse ökar i den politiska processen. De politiker eller det parti som vill få något gjort under kommande år måste tillstå denna verklighet och ge svar på hur den ska hanteras. Inte minst blir detta tydligt mot bakgrund av den budgetsituation som präglar den nu sittande regeringens förutsättningar. Med partirådsbeslutet och våra grundmurade värderingar i ryggen står Liberalerna rustade för att från start ta sig an dessa realiteter och utgöra ett liberalt mittenankare i en framtida borgerlig regering.

De överväganden som har skett under denna tid har skett med stort allvar. Vägledande har varit att liberalismen fortfarande utgör ett överlägset alternativ till varje annan ideologi, må det vara socialismen eller nationalkonservatismens irrläror. Liberaler kan och ska lösa de problem som medborgarna möter. Liberaler kan och ska fortsätta utvidga friheten för fler. Så visar vi upp det liberala alternativet. Så kan den organiserade liberalismen finna ny kraft och våra meningsmotståndare på ytterkanterna tryckas tillbaka.

Den inrikespolitiska utvecklingen har under samma period varit dramatisk. I juni fann riksdagens flanker varandra i strävan efter att avsätta den sittande regeringen. Riksdagen underkände statsminister Stefan Löfven och därmed det avtal som hans regeringsmakt vilade på. Vad fyra partier hade slutit, bröt fyra andra partier upp.

Liberalerna står nu i opposition mot den rödgröna regering som därefter tillträdde. Sakpolitiska framsteg har skett inom ramen för januariavtalet och liberala påtryckningar i budgetsamarbetet. Men efter sju år med socialdemokratiskt styre står likväl många av vår tids stora problem utan tillräckliga åtgärder. Vi möter därför väljarna i en fast tro på att Sverige behöver en ny liberal borgerlig regering. Genom samarbete inom en ansvarsfull och reformivrande borgerlighet kan vi nu sjösätta de förändringar som Sverige behöver. Uppgiften kommer inte att vara enkel, men ofriheten i Sverige kommer att växa om Liberalerna inte åtar sig att lösa den.

Liberalerna är Sveriges skol- och integrationsparti. Vi kommer att möta väljarna för att vända utvecklingen i utsatta områden och för att skapa en likvärdig kunskapsskola för alla barn. Vi gör det stärkta av vår historia och med förväntan om vår framtid.

Vi gör det därför att Sverige för alldeles för många fortfarande är de stängda dörrarnas land. Vi gör det för att möjligheterna i Sverige för alldeles för många i bästa fall är teoretiska. Det är för alla dessa människor, det glömda Sverige, som Liberalernas uppgift är som allra viktigast. Tillsammans vill vi nu skapa ett land där framtidstro gäller. Där alla får en god start i livet. Där alla ges möjlighet att bidra efter sina unika förutsättningar. Där integrationen vägleds av principen att tillhöra och tillföra. Där alla ges möjlighet att växa också genom de skyldigheter som följer av att vara

medborgare i en demokrati. Där samhället stöttar. Där trygg-heten gäller alla och överallt. Där innovation och skaparkraft tas tillvara. Där det finns goda möjligheter i hela landet att leva, verka och bygga sin framtid. Ett land där demokratin stärks och utvecklas. Där alla skolor är kunskapsskolor. Där klimatutmaningen klaras. Där öppenhet råder och utanförskapet bryts. Där Sverige är ett möjligheternas land, för alla.

Motionerna

Flera motioner till landsmötet berör Liberalernas inställning till regeringsbildning, samverkan med andra partier eller former för det parlamentariska arbetet i stort. I **motion A101** föreslås att landsmötet uttalar att Liberalerna inte är ett stödparti men gärna ser väljares och andra partiets stöd för sin politik. I **motion A102** föreslås att Liberalerna ska gå till val utan att samordna sig med andra partier, vara fria att inte förorda något regeringsparti och efter valet arbeta för det regeringsalternativ som har störst möjligheter att genomföra viktig socialliberal politik och som motarbetar extremistpartiers inflytande. I **motion A103** föreslås att Liberalerna går till val som ett självständigt liberalt parti och efter valet förhandlar fram det budgetunderlag som är bäst ur ett liberalt perspektiv. I **motion A104** föreslås att landsmötet förtydligar Liberalernas politik de kommande åren så att grundläggande liberala värden aldrig kan förhandlas bort. I **motion A105** föreslås ett antal liberala grundvärden som behöver garanteras för att Liberalerna ska delta i eller släppa fram en regering. I **motion A106** föreslås att Liberalerna inte ska utgöra regeringsunderlag, eller vara del av en regering, som i någon del inte står upp för FN:s förklaring om mänskliga rättigheter. I **motion A107** föreslås att inga som helst förändringar av svensk lagstiftning får ske som negativt särbehandlar eller diskriminerar homo-, bi-, intersexuella eller transpersoner samt att detta i sin helhet utgör vägledning i Liberalernas samtal och förhandlingar vid kommande regeringsbildning, annan form av samarbete med andra partier eller om partiet går i opposition och söker hoppande majoriteter inom det hbtqi-politiska området. I **motion A108** föreslås att Ny start för Sverige kompletteras med två meningar om förhållningssättet till regeringar där Sverigedemokraterna ingår eller har ett formaliserat inflytande. I **motion A109** föreslås att Liberalerna inte ska regera med eller i budgetsamarbete med Sverigedemokraterna. I **motion A110** föreslås att statens budgetprocess ska vårdas samt att inga budgetförhandlingar om statsbudgeten kommer ske med Sverigedemokraterna. I **motion A111** föreslås fem ställningstaganden för att precisera partiets hållning i regeringsfrågan och för att klargöra att partiet är ett parti i det politiska mittfältet, som betraktar Sverigedemokraterna som en viktig huvudmotståndare. I **motion A113** föreslås att Liberalerna ska ta ansvar för liberalfeminism och inte aktivt samarbeta med partier som för antifeministisk politik, i stort eller inom en rad preciserade politikområden. I **motion A114** föreslås att Liberalerna ska verka för att Jämställdhetsmyndigheten ska utvecklas respektive att nedläggning av Jämställdhetsmyndigheten ska vara en röd linje för Liberalerna vid eventuella regeringsförhandlingar efter nästa val. I **motion G116 yrkande 3** yrkas att rätten till subventionerad vård är en röd linje som oavsett framtida samarbete inte kommer att överträdas. I **motion A115** föreslås att Liberalerna inte ska acceptera att en regering eller ett regeringsunderlag vi ingår i eller stödjer, ska ändra kulturpolitikens innehåll eller mål i riktning mot en nationalkonservativ kultursyn. I **motion A116** föreslås att landsmötet uttalar att Liberalerna inte ska ingå i, stödja eller tolerera en regering vars politik försvagar public service genom att frånta den dess bredd i programutbudet. I **motion A117** föreslås att Liberalerna skall värna och stärka den oberoende ställning som public service har, samt stärka bredd och kvalitet i programutbudet respektive att Liberalerna därmed inte kan ingå i, stödja eller tolerera en regering som försvagar public service. I **motion A118** föreslås att landsmötet uttalar att Liberalerna inte ska ingå i, stödja eller tolerera en regering som vill sätta ett volymmål för migrationspolitiken. I **motion A119 yrkande 1 samt motion A120 yrkande 1** yrkas, med varierande formuleringar, att ett bibehållet enprocentsmål för bistånd ska vara en förutsättning för regeringssamverkan.

Partistyrelsen instämmer i betydelsen av flertalet av de synpunkter som lyfts fram i motionerna. Inte sällan rör det sig om frågor där det liberala engagemanget sträcker sig mer än hundra år tillbaka i tiden. Så är också Liberalerna det enda parti som har bildats för att verka för liberala idéer. Den historien ska vi vara stolta över: Vår roll är nu som förr att stå upp för varje människas frihet att forma sitt liv. Liberalernas uppgift är nu att konsekvent motverka anti-liberala krafters försök till inflytande och tydligt visa upp det liberala alternativet till dessa. Liberalerna står nu och alltid upp för demokratin, rättsstaten, mänskliga rättigheter, fria medier och kulturinstitutioner, liberal feminism, internationellt samarbete, asylrätt, säkra aborter, frihandel, tryckfrihet och rättigheterna för människor med funktionsnedsättning. Flera motioner lyfter värden inom ramen för detta, exempelvis avseende biståndet och domstolsväsendets oberoende.

Partistyrelsen instämmer i att Liberalerna ska säkerställa detta, och därför var det en nödvändig förutsättning inför partirådsbeslutet att den liberala ideologin och idétraditionen skulle genomsyra vägvalet. Detta blev fallet och detta ligger fast.

Partistyrelsen anser att det är av vikt att landsmötet betraktar det beslut som fattades vid Liberalernas partiråd den 28 mars som en väl avvägd och demokratiskt förankrad helhet. Detta beslut tillkom mot bakgrund av att Liberalerna tidigare enats om att ett vägval om regeringsfrågan ska meddelas i god tid innan valet 2022.

I december 2020 inleddes således samtal om hur vi bäst möter de samhällsutmaningar Sverige står inför och hur partiet ska formeras inför valet 2022. Dialogen skedde i partiledning, partistyrelse, riksdagsgrupp, med förbundsordföranden och med förbund runtom i landet. Allt detta mynnade sedan ut i partirådsbeslutet i början av året.

Bland skälen för att denna process var angelägen kan särskilt nämnas att väljarna under lång tid i undersökningar av opinionen beskrivit Liberalerna som ett parti som vacklar

hit och dit. Med ett tydligt besked i regeringsfrågan kan vi nu frångå denna upplevelse och bygga väljarnas förtroende med en tydlig linje.

Av samma skäl som gjorde att landsmötet 2019 accepterade utfallet av den gedigna process som låg bakom tillkomsten av januariavtalet finns det nu goda skäl att inte ompröva partirådets beslut om en ny start för Sverige. Detta inte minst eftersom den analys av det politiska landskapet som beslutet vilade på visat sig överensstämma väl med utvecklingen i riksdagen sedan dess. Partistyrelsens uppfattning är därför att beslutet ska ligga fast i sin helhet. I det som följer argumenteras för att motionerna behandlas med hänsyn till vad som bäst säkerställer att partirådsbeslutet står obrutet.

Efter partirådet har regeringen Löfven II och därmed januarisamarbetet fällts av Sveriges riksdag. I och med att Vänsterpartiet visat sig berett att rösta med alla partier om alltifrån budgetförslag till regeringsbildning har premisserna för Liberalernas tidigare parlamentariska agerande försvunnit. Liberalerna är nu ett fristående liberalt och borgerligt oppositionsparti med sikte på ett regeringsskifte. Som ett sådant bör vi vara bereda att med parlamentariskt självförtroende få igenom vår politik oavsett vilka partier som röstar för den, men också att gå från varje förhandlingsbord samt att hålla gränsen mot varje parti som går fram med frihetsinskränkande förslag.

En viktig del i det parlamentariska arbetet bör vara att vi när det är lämpligt söker blocköverskridande lösningar, utan att vi för den skull utesluter att bilda sakpolitiska majoriteter avseende exempelvis energiförsörjningens villkor eller skolans styrning.

Allt detta och det partirådsbeslut som ligger till grund för partiets ställningstagande i regeringsfrågan täcker in flera av de aspekter som ovan nämnda motioner behandlar. Därför anser partistyrelsen att det finns goda skäl att stå fast vid vad som i grunden är ett väl förankrat och berett ställningstagande i regeringsfrågan.

På partirådet i mars 2021 beslutades:

1. att Liberalerna 2022 går till val på en liberal reformagenda för att lösa integrationen, lyfta kunskapsresultaten i skolan och skapa framgångar i klimatomställningen. Därför behöver Sverige en ny och borgerlig regering. För att en sådan regering ska kunna tillträda och styra landet kan Liberalerna i sakfrågor söka samsyn med riksdagens alla partier.
2. att Liberalernas uppdrag är fortsatt att utifrån liberala idéer ta strid för varje människas frihet att forma sitt eget liv. Vi kommer som parti inte att medverka i en regering som inte säkrar liberala grundvärden, bland annat dem som beskrivs ovan. [Anmärkning: nedan i denna text.]
3. att Liberalerna även i övrigt agerar med utgångspunkt i det som beskrivs i ställningstagandet om en Ny start för Sverige.

Från detta ställningstagande kan i sammanhanget särskilt lyftas fram att det inledningsvis fastslås:

> "Liberalernas uppdrag är att utifrån liberala idéer ta strid för varje människas frihet att forma sitt eget liv. Under århundraden har liberaler identifierat, bekämpat och rivit hinder för människans frihet.

Vi har gått i främsta ledet för demokrati, jämställdhet och ett fritt näringsliv. Vi har tagit strid både mot varje tendens till diktatursträvande och mot dem som vill reducera demokratin till att enbart innebära ett folkvälde utan rättigheter, friheter och ett starkt skydd för minoriteter och enskilda människor. Vi har kämpat för sociala reformer utan socialism. För företagande och för goda villkor för de välståndsbildande krafterna. Vi har varit med och byggt välfärdssamhället genom att vara rösten för det glömda Sverige som ingen annan talar för. Vi har arbetat för jämställdhet, lika lön för lika arbete och för fri abort. Vi har infört valfrihet i välfärden och gång på gång samverkat brett för att få ned skatterna. Vi har brutit kunskapstappet i den svenska skolan och slagits för bildning och forskning. Vi har markerat hur varje människas frihet också följs av varje människas ansvar för sitt eget liv.

Vi har som parti i över hundra år utfört detta uppdrag under skiftande omständigheter. Under världskrig, ekonomiska kriser och vänstervågor lika väl som under rekordår och i globaliseringens tidevarv. I lägen då liberalismens parlamentariska förutsättningar varit lätta och i lägen då de varit svåra. Arbetet har skett i tider då vi kunnat skörda framgångar och i tider då all kraft fått ägnas åt att försvara tidigare landvinningar. Att vinna och värna liberala segrar har alltid inneburit och fortsätter att innebära att gå i hård konflikt mot samtidens illiberala tankegods, oavsett vilka partier till höger eller vänster som där och då härbärgerar det. Vi har tjänstgjort och tjänstgör alltid som jourhavande varningsklocka när demokratin hotas."

Vidare beskrivs januariavtalets bakgrund samt behovet av att avveckla detsamma. Samhällsproblemen måste i stället ges liberala lösningar på andra sätt. För att uppnå allt detta fastslås i partirådets beslut att Sverige efter nästa val behöver en liberal borgerlig regering. Inom borgerligheten är låsningarna färre och förutsättningarna bättre att forma en politik för en ny start för Sverige. Ett sådant samarbete kan ge samhällsproblemen djupa och långsiktiga lösningar. Vidare är förutsättningarna för att både vinna nya och försvara tidigare liberala segrar störst i regeringsställning. Inte minst kan Liberalerna i en sådan position slå vakt om borgerlighetens liberala inslag och förankra en sådan regering i den breda mitten av svensk politik.

Partirådsbeslutet konstaterade vidare att nästa mandatperiod sannolikt kommer att präglas av ett fortsatt komplicerat parlamentariskt läge. I dag finner Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet varandra i budgetfrågor. Samtidigt har Socialdemokraterna och Miljöpartiet i omgångar öppnat för regeringssamverkan tillsammans med Vänsterpartiet. Detta förhållningssätt till ytterkantspartierna är inte vår: partirådsbeslutet fastslog att Liberalerna inte kommer att medverka till en regering där Sverigedemokraterna ingår. Inget ytterkantsparti kan tillåtas bli en del av Sveriges regering och därigenom få ett direkt inflytande över utrikespolitiken, styrningen av myndigheterna och utnämningsmakten.

Men ett parti som söker inflytande och regeringsmakt för att värna och vidareutveckla vårt liberala samhälle kan inte heller gå till val på att rösta nej till varje sannolik regering. För att en liberal borgerlig regering ska kunna tillträda och styra landet kommer det att vara nödvändigt att samtala och söka samsyn i sakfrågor med riksdagens alla partier. Så ofta som möjligt bör det ske i breda och blocköverskridande processer med målet att söka stora parlamentariska majoriteter i för Sverige viktiga frågor.

I partirådsbeslutet beskrivs även att en utgångspunkt för Liberalerna är att regeringens budgetpropositioner i första hand bereds mellan de borgerliga partierna och att vi därmed inte vill se ett budgetsamarbete, på det sätt som då skedde mellan januaripartierna, med något ytterkantsparti. I stället söker vi en ordning där en ny borgerlig regering med bibehållen integritet förhåller sig, formar och förankrar den ekonomiska politiken efter de majoriteteter och möjligheter som parlamentariskt finns.

Partirådet ställde sig bakom följande:

> "Att dessa liberala grundvärden kan säkras är en förutsättning för en liberal regeringsmedverkan. Därför fastslås att:
>
> **1.** Även kommande mandatperiod är Liberalernas uppdrag att utifrån liberala idéer ta strid för varje människas frihet att forma sitt eget liv. De demokratiska värdena måste försvaras och varje tendens till rasism, ojämställdhet, inskränkthet och intolerans bekämpas.
>
> **2.** Den liberala demokratin och domstolarnas oberoende ska nästa mandatperiod inte bara värnas utan också stärkas. Förvaltningens grundlagsskyddade självständighet i myndighetsutövningen ska bestå. Principerna om saklighet, opartiskhet och allas likhet inför lagen ska vara grunden för all myndighetsövning.
>
> **3.** Ett liberalt Sverige ska ta sin del av ansvaret för människor på flykt och för att genom internationell solidaritet avhjälpa nöd och stärka demokratin i vår omvärld. Jämställdheten i Sverige ska fortsätta gå framåt samtidigt som kulturen, civilsamhället och public servicemedierna ska stå fria och oberoende. Ett internationellt orienterat Sverige ska fortsätta verka för både frihandel och ett fördjupat europeiskt och multilateralt samarbete.
>
> Som ett liberalt mittenankare söker Liberalerna en roll där vi kan ge samhällsproblemen liberala lösningar, samtidigt som vi säkrar rågången mot frihetsbegränsade förslag oavsett vilket parti som förfäktar dem. Det är partistyrelsens uppfattning att Liberalerna därigenom här och nu kan göra Sverige till ett möjligheternas land för alla, samtidigt som vi gör det möjligt att långsiktigt minska det parlamentariska stödet för det samhällsproblem som nationalismen och slutenheten utgör för Sverige."

Partistyrelsen finner att detta uttalande väl svarar upp mot den sammantagna intentionen av de motioner gällande regeringsfrågan som har inkommit till landsmötet 2021. Det kommer att finnas goda skäl för partiets företrädare att återkomma till och fördjupa de krav som Liberalerna ställer på och för nästa regering. För detta bör partirådsbeslutet, Liberalernas partiprogram samt våra medlemmars ideologiska kompass ligga till grund. I partirådets beslut poängteras att en förutsättning för regeringssamverkan är att liberala grundvärden kan säkras. Finns inte den övergripande förutsättningen ska Liberalerna inte medverka. Men om å andra sidan den förutsättningen uppfylls är det vårt ansvar som liberalt parti att använda det inflytande som väljarna har gett oss till att föra samhällsutvecklingen i liberal riktning, och göra detta i regeringsställning.

Partistyrelsen anser således att partirådets beslut ger en tydlig beskrivning av de principiella förutsättningarna för kommande mandatperiod. Hur de ovan beslutade gränserna ska uttryckas ytterligare på enskilda sakområden kräver ett löpande arbete med stor hänsyn till hur partiets dubbla mål ska nås: att nå politiskt inflytande för att uppnå liberal förändring. En annan hantering riskerar att försätta Liberalerna i den i riksdagen nu unika situationen att en omfattande kravlista fastslagits på förhand, där de frågor som inte finns med uppfattas som ståndpunkter där partiet kan vika sig medan de frågor som står med blir till ett verktyg som politiska motståndare enkelt kan utnyttja genom att med offentliga krav skjuta ut partiet ur det parlamentariska arbetet. Att Vänsterpartiet misslyckats med att avskräcka regeringen från att under mandatperioden gå fram med allt ifrån historiskt omfattande skattesänkningar på jobb och företagande till skärpta konfliktregler visar dessutom att det finns betydande svårigheter med att på förhand bedöma vilka förslag som kommer att vara politiskt aktuella.

Liberalerna kommer att fortsätta arbeta för en liberal, borgerlig regering. De värden utifrån vilka Liberalerna en gång bildades, att utifrån liberala idéer ta strid för varje människas frihet att forma sitt eget liv, är idéer och tankar som är lika centrala nu som i framtiden. De är, som alltid, grunden för all regeringspolitik som vi kan medverka till.

Vi försvarar vår demokrati och de mänskliga rättigheterna. Vi bekämpar rasism, inskränkthet och intolerans. Vi står upp för jämställdheten, hbtq-personers och Sveriges minoriteters rättigheter och för kulturens, akademins och mediernas frihet. Vi värnar asylrätten och bejakar internationalism, global solidaritet och det europeiska samarbetet. Nu liksom alltid, i medvind och motvind, i opposition liksom i regering, är vi garanten för liberala värden. Vi är garanten för att kampen för jämställdhet, minoriteters rättigheter, kulturens frihet eller svenskt ansvarstagande för den liberala internationella världsordningen inte trycks tillbaka.

Det vägval som har gjorts är resultatet av flera månader av diskussioner i hela partilandet. Vi har lyssnat till varandra. Vi har diskuterat med varandra. I förbund och kommunföreningar. I partiledning, partistyrelse och riksdagsgrupp. Den utförliga processen ledde fram till ett beslut som har stöd hos en tydlig majoritet. Partistyrelsens uppfattning är därför att partirådets beslut ska ligga fast. För att öka friheten för dem som behöver den allra mest bör den organiserade liberalismens parti nu inte blotta varje linje inför det arbete som väntar. Snarast bör vi ta strid för liberala principer trygga i vår historia och med höga ambitioner för vår framtid.

Nu är tid att sätta liberala svar på samhällsproblemen i fokus. Nu är tid att möta väljarna för skolan, integrationen och klimatet. Nu är tid att tillsammans med andra öka friheten för fler, att själva visa att gamla segrar står kvar och byggs på med nya. Nu är tid att göra Sverige till möjligheternas land, för alla.

Oavsett med vilka Liberalerna samtalar så ligger våra värderingar fast. Partistyrelsen avser med detta svar, det allmänpolitiska yttrandet ovan såväl som tidigare liggande partirådsbeslut möta upp intentionen i flera av de motioner som ligger för behandling. Partistyrelsen finner att den motionsbehandling som bäst säkerställer att partirådsbeslutet i sin helhet ligger fast är enligt nedan.

Med detta yrkar partistyrelsen att **motionerna A107 yrkande 1, A111 yrkande 3 och 4 samt A113 yrkande 1 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört, att motionerna A101, A103, A104 yrkande 1–7, A105 yrkande 3–6, A106, A107 yrkande 2, A109 yrkande 3, A110 yrkande 1, A111 yrkande 1 och 5, A113 yrkande 5, A114, A115, A116 samt A117 anses besvarade samt att motionerna A102, A104 yrkande 8, A109 yrkande 1 och 2, A110 yrkande 2 samt A113 yrkande 2–4 avslås.**

I tillägg till det ovan anförda vill partistyrelsen kort yttra sig särskilt om några av motionsyrkandena.

Partistyrelsen yrkar att motion A118 bör anses **besvarad** och vill med detta understryka att det behövs en långsiktigt hållbar migrationspolitik som värnar asylrätten men där svensk lagstiftning framöver måste ligga i linje med andra EU-länder. Liberalerna ser både principiella och praktiska problem med ett så kallat volymmål i migrationspolitiken och motsätter sig ett sådant Att exempelvis Moderata samlingspartiet har en annan uppfattning i denna sakfråga bör dock inte utesluta politiskt samarbete mellan våra partier. **Partistyrelsen yrkar vidare att motion A108 och A111 yrkande 2 anses besvarade.** Partistyrelsen vill understryka att det, för att en liberal borgerlig regering ska kunna tillträda och styra landet, kommer att vara nödvändigt att samtala och söka samsyn i sakfrågor med riksdagens alla partier. I enlighet med partirådsbeslutet kommer Liberalerna inte att medverka till en regering där Sverigedemokraterna ingår. **Därtill yrkar partistyrelsen att motion A105 yrkande 1 och 2 anses bifallna med vad partistyrelsen anför.** Flera motioner behandlar public service och kultur**.** I enlighet med partirådsbeslutet och det ovan anförda vill partistyrelsen med denna behandling understryka att Liberalerna avser att verka för att kulturen, civilsamhället och public service-medierna ska stå fria och oberoende. Partirådsbeslutet ligger fast. I enlighet med partirådsbeslutet och det ovan anförda vill partistyrelsen understryka att jämställdheten i Sverige ska fortsätta gå framåt. Partirådsbeslutet ligger fast. En fördjupad argumentation om partistyrelsens syn på Jämställdhetsmyndigheten återfinns därutöver under motionsbehandlingen av område F3. **Vidare yrkar partistyrelsen att motionerna A119 yrkande 1 samt A120 yrkande 1 anses besvarade.** I enlighet med partirådsbeslutet och det ovan anförda vill partistyrelsen understryka att ett liberalt Sverige genom internationell solidaritet ska avhjälpa nöd och stärka demokratin i vår omvärld. Vidare har partistyrelsen i avsnitt H3 markerar att Liberalerna står bakom enprocentsmålet i biståndspolitiken. Partirådsbeslutet ligger fast. **Partistyrelsen yrkar slutligen att motion G116 yrkande 3 anses besvarat.**

Partistyrelsen övergår därefter till de övriga motionerna under det allmänpolitiska avsnittet. I **motion A121** yrkas att partirådets vägvalsbeslut rivs upp. I **motion A122** yrkas att Liberalerna inför valet 2022 ska ingå valsamverkan med något av de andra borgerliga partierna. Av de skäl som redovisas ovan anser partistyrelsen att det efter en grundlig interndemokratisk beslutsprocess antagna partirådsbeslutet bör ligga fast. Vad gäller frågan om valsamverkan anser partistyrelsen att frågan saknar aktualitet. Liberalerna går till val som ett oberoende liberalt och borgerligt oppositionsparti, och det är så vi avser att möta väljarna. **Motion A121 och A122 bör därför avslås.**

Liberalismens frihetsmål tas upp i **motion A123**, som i **yrkande 1** föreslår att Liberalerna i god tid före varje riksdagsval ska lägga fram en frihetsrapport om friheter och ofriheter i Sverige samt i **yrkande 2** att frihetsrapporten ska återrapporteras till landsmötet och att den första rapporten ska tas fram inför valet 2022. Partistyrelsen har stor sympati för de resonemang som ligger till grund för motionen. Det liberala partiets uppdrag är att öka människors frihet och riva ofrihetens hinder, var de än befinner sig. Men just därför är det närmast ogörligt att sammanställa en särskild frihetsrapport, eftersom detta perspektiv finns ständigt närvarande i snart sagt alla politiska frågor. Frihetsfrågor är aktuella i ekonomisk politik, jämställdhet, utrikespolitik, funktionshinderfrågor och skolpolitik – bara för att ta några exempel. All politik för årsrikas rättigheter handlar ytterst om att människans frihet ska vara så stor som möjligt, hela livet. Miljö- och naturvården handlar i slutänden om att vi som lever i dag inte ska förstöra för kommande generationers frihet och livschanser. Listan kan göras lång. Djupast sett finns en frihetsrapport i form av själva landsmöteshandlingarna, där partistyrelsens och medlemmarnas engagemang för friheten över olika politikområden finns samlade. Landsmötets utvärdering av hur pass väl de förtroendevalda tar tillvara frihetsfrågorna sker genom det ansvarsutkrävande som sker när personer väljs till uppdrag. Partistyrelsen är enig med motionärerna om att frihetsfrågorna ska vara ständigt närvarande i partiets arbete, men anser att detta tillvaratas bättre på annat sätt än genom en separat rapport som ska föreläggas landsmötet. **Partistyrelsen föreslår därför att motion A123 anses besvarad.**

I **motion A124 yrkande 1** föreslås att Liberalernas valprogram ska kompletteras med att Liberalernas värdegrund utgår från FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. I **motion A124 yrkande 2** föreslås att landsmötet beslutar att Liberalernas överenskommelser med andra partier ska omfatta FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna vilket är värdegrunden för samarbeten. I **motion A125** yrkas att 2021 års landsmöte inför framtagandet av valbudskapen för 2022 konfirmerar 2019 års landsmötesbeslut om avståndstagande från populism, och om att liberalers uppgift är att konsekvent motverka anti-liberala krafters försök till inflytande över svensk politik och tyd-

ligt visa upp det liberala alternativet till populisternas samhällsvisioner. I **motion A126** yrkas att landsmötet uttalar att nationalismen är den liberala demokratins huvudfiende.

Partistyrelsen är helt enig med motionärerna om att de mänskliga rättigheterna ingår i fundamentet för Liberalernas politik och värderingar. Detta kommer bland annat till uttryck i partiprogrammet, där det uttrycks som det liberala ansvaret att verka för den samhällsmodell som förenar demokrati, marknadsekonomi och mänskliga rättigheter. I partiprogrammet framhålls också att Sverige ska vara en stark röst för dessa värden och ge stöd åt de människor som utmanar förtrycket. Men värt att därtill framhålla är att dessa värden givetvis var lika centrala för liberaler också innan FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna kom till, liksom att liberaler i dag bör ha högre ambitioner för dessa värden än vad något enskilt dokument ger uttryck för. Det är alltså inte för att värdena finns i FN-förklaringen som de är liberala, utan snarare är det därför att ett framgångsrikt förhandlingsarbete – i hård konflikt med totalitära regimer – ledde fram till att centrala principer för den liberala demokratin också kunde etableras som grundprinciper för de mänskliga rättigheterna, först i FN:s allmänna förklaring och därefter i de centrala MR-konventioner som utarbetats med denna som grund. Partistyrelsen har i det allmänpolitiska yttrandet här ovan understrukit de mänskliga rättigheternas centrala roll i partiets värdegrund och arbete. Eftersom den formella behandlingen av partiets valmanifest inför valet inte sker vid landsmötet bör dock inte landsmötet behandla enskilda yrkanden med textförslag kring ett dokument som inte föreligger. Av den orsaken föreslår partistyrelsen att **motion A124 yrkande 1 anses besvarad.** Avseende motionens andra yrkande råder ingen tvekan om att de mänskliga rättigheterna, såsom de kommer till uttryck i exempelvis Europakonventionen och FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, ska genomsyra Liberalernas politiska arbete. Detta återspeglas bland annat i det allmänpolitiska yttrandet ovan, som i partirådsbeslutet och partiprogrammet. Lika självklart som detta är att liberaler därutöver behöver gå långt mycket längre än att FN:s allmänna förklaring ska utgöra värdegrunden för politiska överenskommelser. Vi vill också arbeta för sådant som där saknas, såsom bland annat marknadsekonomi och fullvärdiga hbtq-rättigheter. Det ovan anförda bör framåt liksom tidigare vägleda Liberalernas agerande. Mot bakgrund av detta anser partistyrelsen att partirådsbeslutet ligger fast samt föreslår att **motion A124 yrkande 2 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört.** Vad gäller ställningstagandet mot anti-liberala krafter finns det ingen oenighet i sak om att Liberalerna ska erbjuda ett tydligt alternativ till populisternas samhällsvisioner och på så sätt bidra till att antiliberala krafters inflytande över svensk politik minskar. Detta kommer också till tydligt uttryck i partistyrelsens allmänpolitiska yttrande ovan. Det specifika uttalande som motionärerna vill se upprepat tillkom vid 2019 års landsmöte och kommer även till uttryck i partirådsbeslutet. Även innan det allmänpolitiska yttrandets tillkomst har partiets försvar för liberala värderingar, och följaktligen partiets motstånd mot alla former av antiliberala strävanden, varit konstant under partiets existens, även om de exakta ordvalen varierar från landsmöte till landsmöte. Partistyrelsen **föreslår därför att motion A125 anses besvarad.** Vad slutligen gäller avståndstagandet från nationalism vill partistyrelsen erinra om att detta redan finns inskrivet i partiprogrammet. Partistyrelsen vill dock bredda perspektiven och påminna om att hoten mot friheten under historiens gång har kommit från olika håll, och kommer att göra det också i framtiden. Kommunism, nazism, aggressiv nationalism och religiös fanatism är alla exempel på antiliberala krafter som har skapat omätligt lidande för mänskligheten och fortsätter att göra så också i dag. Vårt besked ska vara tydligt: liberaler ska vara en motkraft mot frihetens fiender, från vilket håll de än kommer. **Med detta bör motion A126 anses besvarad.**

I motion A112 föreslås att landsmötet tar avstånd från Sverigedemokraternas förslag om att bland annat bosättningsbaserade ersättningar endast ska kunna gå till svenska medborgare och EU-medborgare. Partistyrelsen instämmer i att tillgången till den svenska välfärdsstaten, i enlighet med de principer som gäller i dag, inte ska begränsas till medborgare. Detta är också partiets ståndpunkt redan i dag. Samtidigt vill partistyrelsen även framhålla att Liberalerna, inom ramen för ovanstående principer, i syfte att minska utanförskapet arbetar för att efterlevandestöd och garantipension tydligare ska kopplas till vistelsetid i Sverige (däremot alltså inte till medborgarskap). **Med detta bör motion A112 anses besvarad.**

Avslutningsvis föreslås i **motion A127** att partiprogrammets skrivning om allas rätt till ”liv, frihet och sökande efter lycka” ska ändras till ”liv, frihet och egendom”. Partistyrelsen delar inte den uppfattningen. Partiprogrammets formulering tar bland annat sikte på den grundläggande liberala principen att varje människa har rätten att sätta upp sina egna livsmål – att söka lyckan – i stället för att reduceras till att bli ett objekt för andras strävanden. Även äganderätten är en liberal grundprincip, precis som motionären framhåller, men detta kommer till uttryck på ett annat ställe i partiprogrammets portalkapitel. Partistyrelsen anser att den nu gällande skrivningen är att föredra och föreslår därför att **motion A127 avslås.**

Förslag till landsmötet

1. att motion A101 anses besvarad
2. att motion A102 avslås
3. att motion A103 anses besvarad
4. att motion A104 yrkande 1–7 anses besvarade
5. att motion A104 yrkande 8 avslås
6. att motion A105 yrkande 3–6 anses besvarade
7. att motion A106 anses besvarad
8. att motion A107 yrkande 1 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört
9. att motion A107 yrkande 2 anses besvarat
10. att motion A109 yrkande 1–2 avslås
11. att motion A109 yrkande 3 anses besvarat
12. att motion A110 yrkande 1 anses besvarat
13. att motion A110 yrkande 2 avslås
14. att motion A111 yrkande 1 anses besvarat
15. att motion A111 yrkande 3–4 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört
16. att motion A111 yrkande 5 anses besvarat
17. att motion A113 yrkande 1 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört
18. att motion A113 yrkande 2–4 avslås
19. att motion A113 yrkande 5 anses besvarat
20. att motion A114 anses besvarad
21. att motion A115 anses besvarad
22. att motion A116 anses besvarad
23. att motion A117 anses besvarad
24. att motion A118 anses besvarad
25. att motion A108 anses besvarad
26. att motion A111 yrkande 2 anses besvarat
27. att motion A105 yrkande 1–2 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört
28. att motion A119 yrkande 1 samt A120 yrkande 1 anses besvarade
29. att motion G116 yrkande 3 anses besvarat
30. att motion A121 avslås
31. att motion A122 avslås
32. att motion A123 anses besvarad
33. att motion A124 yrkande 1 anses besvarat
34. att motion A124 yrkande 2 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört
35. att motion A125 anses besvarad
36. att motion A126 anses besvarad
37. att motion A112 anses besvarad
38. att motion A127 avslås

Reservation 1

Joar Forssell, Anna-Lena Johansson, Jan Jönsson, Helene Odenjung, Lars Tysklind och Ingeborg Wiksten reserverar sig till förmån för att det efter texten som börjar
”Liberalerna är nu ett fristående liberalt och borgerligt oppositionsparti med sikte på ett regeringsskifte. Som ett sådant bör vi vara beredda att med parlamentariskt självförtroende få igenom vår politik oavsett vilka partier som röstar för den, men också att gå från varje förhandlingsbord samt att hålla gränsen mot varje parti som går fram med frihetsinskränkande förslag.”
görs tillägget:
”Vi välkomnar att andra partier röstar på vår politik, men för att väljarna ska kunna få en tydlig bild av Liberalernas sakpolitiska förslag kommer vi inte att förhandla eller skriva ihop oss med andra partier inför valet utan gå fram med egna tydliga reformförslag.”,
samt att det i stycket som slutar med
”Inget ytterkantsparti kan tillåtas bli en del av Sveriges regering och därigenom få ett direkt inflytande över utrikespolitiken, styrningen av myndigheterna och utnämningsmakten.”
görs tillägget:
”En regering som Liberalerna ingår i ska inte heller låta något av dessa partier ha politiskt tillsatta tjänstepersoner i Regeringskansliet.”
och att motion A104 yrkande 7 därmed anses bifallet med vad partistyrelsen anfört.

Motivering: ”För att Liberalerna ska nå framgång valet 2022 måste partiets ledning ena partiet om en linje som är attraktiv för många väljare. Partistyrelsen har därför en viktig uppgift i att lägga fast en tydlig liberal reformagenda för landsmötet och en linje inför valet som kan nå bred samsyn efter den för partiet svåra period som följt efter valet 2018.

Den oro som finns i delar av partiet efter partirådet handlar om vilka konsekvenser på kort och lång sikt det innebär att ge partier på de politiska ytterkanterna ett avgörande inflytande på svensk politik.

Bland de som var och är tveksamma till besluten på partirådet handlar det i klartext om att man inte vill att Liberalerna bidrar till att Sverigedemokraterna får det stora och avgörande inflytande som de skulle få om en borgerlig minoritetsregering bildas efter nästa val där Sverigedemokraterna är en del av regeringsunderlaget, budgetunderlaget eller rent av ingår i regeringen.

På flera områden bemöts denna oro i förslaget till svar från partistyrelsen på motionerna. Det är bra att vi slår fast att Liberalerna aldrig tummar på rättsstatens principer, inte viker sig om mänskliga rättigheter eller tolererar inskränkningar i kulturens eller mediers frihet. Det är bra att vi i svaret visar att vi inte kompromissar om internationell solidaritet varken vad gäller bistånds- och asylpolitiken.

För att ytterligare förtydliga vår beslutsamhet att stå upp för grundläggande liberala värderingar bör två tillägg göras i förslaget.

I det allmänpolitiska yttrandet anförs bland annat följande:

’Liberalerna är nu ett fristående liberalt och borgerligt oppositionsparti med sikte på ett regeringsskifte. Som ett

sådant bör vi vara bereda att med parlamentariskt självförtroende få igenom vår politik oavsett vilka partier som röstar för den, men också att gå från varje förhandlingsbord samt att hålla gränsen mot varje parti som går fram med frihetsinskränkande förslag.'

Mot bakgrund av detta och det faktum att partirådets beslut i regeringsfrågan handlade om hur Liberalerna ska agera under nästa mandatperiod, bör det förtydligas att Liberalerna under tiden fram till valet 2022 ska fokusera på att vara just ett fristående liberalt oppositionsparti som för fram sina egen politik.

Vi ska självklart välkomna när andra tycker lika, men inte i förväg förhandla bort ståndpunkter och på det sättet göra det otydligt för väljarna vilket som är Liberalernas politik och vårt unika erbjudande till väljarna. För att ytterligare förtydliga detta borde denna passage i texten ha lytt enligt vårt yrkande ovan.

Motion A104 av Mohamad Hassan m.fl. innehåller åtta yrkanden som alla syftar att förtydliga att liberala värden aldrig ska förhandlas bort. Flera av dessa hanteras välvilligt i dokumentet, men kring två yrkanden, sju och åtta, saknas argumentation för det besvarande som föreslås.

Yrkande 7 i motionen vill ”slå vakt om liberalismens idé om att hålla extremister ifrån inflytande genom att ej sitta i samma regering som Sverigedemokraterna, medverka till att Sverigedemokraterna får politiska tjänstepersoner i Regeringskansliet eller på något departement eller budgetförhandla med Sverigedemokraterna”.

Vi tror inte att någon i partistyrelsen vill ge något av ytterkantspartierna det inflytande som ges när man har tjänstepersoner i regeringskansliet. Den delen av vår reservation kan därför ses som en komplettering till det som anförs av partistyrelsen.”

Särskilt yttrande 1

Cecilia Elving och Romina Pourmokhtari anmäler följande särskilda yttrande med anledning av motion A104 yrkande 7:

”Inget ytterkantsparti kan tillåtas bli en del av Sveriges regering. Liberalerna bör också motsätta sig att dessa partier har politiskt tillsatta tjänstepersoner i Regeringskansliet.”

B1. UTBILDNING OCH FORSKNING

Inledning

Kunskap och bildning är den viktigaste faktorn för att stärka den enskilda människans möjlighet att leva i frihet. Utbildning ger alla möjlighet att, utifrån sina egna förutsättningar, förbättra sin livssituation. Kunskap bryter barriärer, minskar klyftor, öppnar nya vägar och stärker den enskildes förmåga att orientera sig och fatta egna självständiga beslut. Utbildningssystemet ska ställa höga krav och ha höga förväntningar på alla elever för att vi ska få en likvärdig skola där alla elever har samma möjlighet till utbildning. Liberalerna vill genomföra kunskapsreformer som ska få alla elever att lyckas, så att Sverige inom tio år är bland de tio bästa i kunskapsmätningen PISA.

Att förmedla kunskap är skolans huvuduppdrag. Skolan ska ge varje barn de kunskaper som krävs för att kunna förverkliga sina livsdrömmar, utöva sitt demokratiska medborgarskap och finna sig till rätta i världen. Allt för länge präglades svensk skolpolitik av rädsla för att mäta elevers kunskaper med sjunkande resultat som följd. Liberalerna ledde i alliansregering en total omläggning av svensk skola som vi vill fortsätta. Kunskapsresultaten hos svenska elever förbättrades efter en lång period av försvagade resultat i de internationella mätningarna PISA 2015 och TIMSS 2016. Liberalernas uppfattning är att det var skolreformerna 2006–2014 som banade väg för de förbättrade resultaten.

Liberalerna anser att fortsatta skolreformer är nödvändiga. Baskunskaper ska kartläggas redan i förskoleklassen och åk 1 så att alla elever går ut grundskolan med de kunskaper de behöver för att klara fortsatta studier. Fler specialärare behövs och det pedagogiska arbetet måste utvecklas. Fler insatser krävs för att nyanlända ska nå kunskapsmålen.

Liberalerna vill se ytterligare ekonomiska satsningar på skolan, men mer resurser är inte tillräckligt. Också attityden till skolan måste förändras. Lärare ska respekteras för sina kunskaper och ha de befogenheterna som krävs för att skapa studiero i klassrummet. Sverige behöver fortsätta arbetet med att lyfta läraryrket och höja lärarnas status. Kommunaliseringen av skolan var ett misslyckande. För att ge alla elever en likvärdig skolgång bör staten ta tillbaka ansvaret för det offentliga skolväsendet.

Integrationen börjar i skolan. För elever i skolor i utsatta områden, områden där arbetslösheten är hög och utbildningsnivån låg, är utmaningarna extra stora. För att uppmuntra erfarna och behöriga lärare samt rektorer att söka sig till skolor i utsatta områden ska dessa erbjudas särskilt förmånliga arbetsvillkor, både vad gäller lön och arbetsmiljö. s För de nyanlända som kommer till Sverige i förskole- och lågstadieåldern är det viktigt att det finns ett tydligt fokus på språkkunskaper. När rätt förutsättningar ges klarar sig de eleverna ofta förhållandevis bra i skolan.

Liberalerna slår vakt om det fria skolvalet och möjligheten att driva friskolor. Det finns ett egenvärde i att kunna välja skola. Ibland kan det handla mer om att välja bort en skola, kanske för att man vantrivs för att det är stökigt på lektionerna, och ibland kan det handla om att söka sig till en skola som erbjuder en passande profil. Friskole- och skolvalsreformerna i början av 1990-talet innebar att beslut om vilken skola barn skulle gå i flyttades från makthavarnas skrivbord hem till barnfamiljernas köksbord. I dag finansieras alla skolor gemensamt, oavsett om eleverna går i offentliga eller fristående skolor.

Men även förändringar i skolsystemet som i grunden är bra behöver ständigt ses över, förbättras och problem som uppkommer måste adresseras om reformerna ska kunna vårdas. Om inte de problem och brister som finns i friskolesystemet och skolvalet åtgärdas, riskerar reformernas legitimitet att urholkas och på sikt gå förlorade. Det är därför Liberalerna känner ett ansvar för att vårda reformerna genom en skolpolitik som aldrig sopar problemen under matten, utan som i stället visar vägen framåt med kunskap och frihet i fokus. Därför föreslår Liberalerna en reformagenda för ett skolsystem som sätter kunskap i första rum, förhindrar betygsinflation, stoppar oseriösa och kortsiktiga aktörer från att driva skola samt utvecklar skolvalssystemet så att det blir mer inkluderande.

I svensk skola ska elever känna sig trygga. Lektionerna ska präglas av studiero och studiemotivation. Vi vet att dessa förutsättningar skiljer sig avsevärt bland landets skolor. För att skapa bättre förutsättningar för en jämlik och trygg skola vill Liberalerna införa mobilfrihet på lektionerna, ge skolorna möjlighet att ge eleverna skriftliga ordningsomdömen och skärpa lagstiftningen så att det blir lättare för rektorer att flytta elever som hotar och utövar våld mot andra elever.

Till detta landsmöte lägger partistyrelsen även fram den skolpolitiska rapporten Kunskapslinjen. Rapporten återfinns i handlingarna som PS-förslag 8 och kommer vid landsmötet att behandlas i ett sammanhang tillsammans med de motioner om skolpolitik som inkommit och som behandlas här nedan. Att vi sätter skolan i första rummet visas inte minst av det stora antalet motioner som inkommit. Liberaler styr över skolan i många kommuner och det råder ett stort intresse för utvecklingen av vår skolpolitik. För att underlätta läsning har partistyrelsen valt att besvara motionerna enligt samma disposition som rapporten har.

Motionerna

Allmänna motioner

Motionerna **B101** och **B102** yrkar att Liberalerna ska sluta verka för ett förstatligande av skolan, för att i stället verka för att skolan även fortsättningsvis ska ha kommunalt huvudmannaskap. Motion **B103** yrkar att bland annat kommunaliseringen ska utvärderas. Partistyrelsen delar inte uppfattningen om att ett förstatligande av skolan vore dåligt för skolans kvalitet och. Tvärtom är partistyrelsen av uppfattningen att det vore viktigt att fortsätta kampen för ett förstatligande av skolan. Under vår tid i regeringsställning genomfördes en statlig utredning som undersökte konsekvenserna av kommunaliseringen. Utredningen fann att kommunaliseringen både bidrog till nya och förvärrade tidigare problem i skolsystemet, särskilt vad likvärdighet och akademisk kvalitet i undervisningen beträffar. Därtill drev Liberalerna mer nyligen på för att tillsätta en utredning inom ramen för det dåvarande januariavtalet. Regeringen tillsatte utredningen i slutet av 2020 och gav utredaren i uppdrag att bland annat föreslå hur staten kan ta över ansvaret för de skolor som i dag drivs av offentliga huvudmän samt ge förslag på hur en myndighetsorganisation för den statliga skolan ska se ut. Därtill ska utredningen lämna förslag på hur en finansieringsmodell kan se ut och hur staten ska kunna ta över arbetsgivarskapet för offentliganställda lärare. För Liberalernas del handlar ett förstatligande av skolan handlar både om att resurser ska fördelas mer efter behov och om att säkerställa att skolan – som vi menar är ett nationellt intresse – även är ett nationellt ansvar. Det är korrekt att staten redan i dag styr skolan genom exempelvis skollag och läroplaner, men eftersom det är kommunerna som ansvarar för genomförandet uppstår ofta ett glapp mellan vad som krävs av staten och vad som levereras av kommunerna. Partistyrelsen ser således ett tydligt behov av att fortsätta driva frågan om ett förstatligande av skolan samt ett införande av ett modernt och nationellt finansieringssystem som främjar kvalitet genom att skapa incitament för ökat fokus på kunskap samtidigt som likvärdigheten förstärks genom att resurser kan fördelas efter elevernas behov i högre utsträckning än vad som är möjligt i dag. Partistyrelsen yrkar därmed att **motionerna B101 samt B102 ska avslås och motion B103 anses besvarad.**

I **motion B104** yrkas att tidpunkten för övergång från förskola till förskoleklass flyttas från den 1 juli till den 1 augusti, så att inskolningen på fritidshem därmed inte behöver ske mitt i sommaren. Partistyrelsen vill framhålla att Liberalernas ståndpunkt sedan tidigare är att förskoleklassen avvecklas som egen skolform och blir det första året i en tioårig grundskola. Ett reformarbete för detta har påbörjats under mandatperioden, och en statlig utredning presenterade i maj 2021 förslag på hur reformen ska kunna genomföras (SOU 2021:33). Partistyrelsen anser att de frågor som motionärerna tar upp bör övervägas i det fortsatta arbetet. Med detta bör **motion B104 anses besvarad**.

En kunskapsskola med höga ambitioner

I syfte att motverka senare skolmisslyckanden är det av största vikt att särskilda insatser för att fånga upp elever som inte når målen i så god tid som möjligt. Om elever inte lär sig grundläggande läs- och skrivkunskaper i grundskolans första år är risken stor att de halkar efter under resten av sin skoltid. Det är därför av största vikt att stärka lågstadielärarutbildningen genom ökat fokus på metodik, det vill säga undervisningskonsten, men även med inslag av evidensbaserade metoder för att lära yngre elever att läsa, skriva och räkna. Forskningen går framåt och de mest effektiva metoderna för att lära ut sådana färdigheter bör inte bara vara en självklar del av lärarutbildningen, utan även ackompanjeras av lättillgängliga forskningssammanställningar som även yrkesverksamma lärare kan ta del av. Skolverket ska få ett konkret uppdrag om att ta fram och årligen revidera lärarhandledningar i metodik baserat på evidensbaserad forskning.

Liberalerna ska vara en kraft som verkar för att tillvarata potentialen som finns i civilsamhället. Skolan kan göra mycket, men inte allt. Att frivilliga krafter organiserar sig i syfte att hjälpa fler barn att lyckas i skolan, genom att exempelvis anordna läxhjälp efter skoltid, ska få stöttning från samhället – men då alltid förutsatt att så väl organisationerna som aktörerna bakom dem alltid arbetar med värderingar grundande i ambitionen av att utveckla den svenska demokratin och principer om exempelvis alla människors lika rättigheter. I de fall det särskilt handlar om aktörer i civilsamhället som vill stötta skolan eller särskilda elever på olika sätt, anser partistyrelsen att det är minst likt viktigt att dessa föreningar helt arbetar i enighet med den värdegrund som framgår i läroplanerna.

Motion **B105** yrkar bland annat på att stoppa alla utbetalningar av bidrag till föreningen Ibn Rushd, då rapporter

har varnat för att det aktuella förbundet har kopplingar till våldsbejakande islamism och antisemitism. Partistyrelsen instämmer i motionens beskrivning av hur allvarligt det är att offentliga medel utbetalas som bidrag till föreningar som är associerade med exempelvis politisk eller religiös extremism. För att samhället ska kunna motverka allt ifrån segregation till antisemitism är det helt oförsvarligt att offentliga medel tilldelas föreningar eller organisationer som motverkar demokratiska värderingar. Liberalerna har även varit drivande för införande av demokrativillkor, något som även vore av vikt för att upprätthålla allmänhetens förtroende för bidragsgivningen. Även om partistyrelsen ser uppenbara skäl till att ifrågasätta hur granskningen av de aktörer som ansöker om bidrag till föreningar och organisationer granskas, så anser partistyrelsen att den huvudsakliga bristen inte återfinns i avsaknad av krav och regelverk, utan snarare återfinns i uppföljning och kontroll av efterlevnaden bland de föreningar som ansöker om bidrag. Partistyrelsen menar att tillsynen borde skärpas, exempelvis genom oannonserade besök och inspektioner vid evenemang som genomförs av föreningar och organisationer som får statliga bidrag. Vad gäller bidrag till föreningar verksamma inom folkbildningsrörelsen i Sverige, så är det Folkbildningsrådet som bedömer huruvida ett studieförbund uppfyller de krav som ställs på aktören. Kraven består i sin tur av allt ifrån krav på att folkbildningen som bedrivs ska stärka och utveckla demokratin till krav på att folkbildningen ska utjämna utbildningsklyftor. Därmed yrkar partistyrelsen att motion **B105 anses besvarad.**

Partistyrelsen anser att läroplanen ska peka ut vad eleverna ska lära sig och inte hur lärarna ska undervisa. Timplanen i skolan behöver revideras i syfte för att möjliggöra utökad undervisningstid i framförallt svensk- och matematikämnet. Resurser för ökad kvalitet i skolverksamheten ska vidare frigöras genom att helt slopa elevens val – vilket även hade minskat många lärares arbetsbörda. Vidare ska tiden för ämnesundervisning i gymnasieskolan värnas, genom att låta en gymnasiepoäng motsvara en timma ämnesundervisning. En sådan reglering hade gynnat kunskapsresultaten genom att alla elever blir garanterade ett visst antal timmar undervisning i alla ämnen.

Motion **B106** yrkar att läroplanen ska skrivas om med fokus på inlärning och examinering. Motion **B107 yrkande 1** är likalydande. Att läroplanen för grundskolan från 2011 har sina brister har Liberalerna konstaterat tidigare, då särskilt vad gäller de alltför abstrakta kunskapskraven som fokuserar alltför mycket på högre kognitiva förmågor, och alltför lite på konkret ämneskunskap. Liberalerna har drivit på för att reformera läroplanen och Skolverket arbetar just nu med att formulera om kunskapskraven med mer fokus på fakta och kunskap i stället för abstrakta förmågor. Därtill konstaterar Partistyrelsen att den nya skolrapporten, Kunskapslinjen, redan berör ämnet genom förslag om en läroplan som betonar ämneskunskap samt förslag om att återinföra en modern form av studentexamen. **Motion B106 och B107 yrkande 1 ska därmed anses besvarade.**

Motion **B108** yrkar att Liberalerna ska gå till val på att ge Skolinspektionen nya direktiv som fokuserar på att utvärdera skolornas studieresultat. Motion **B107 yrkande 3** är likalydande. Partistyrelsen instämmer delvis i den problembeskrivning som framkommer i motionerna. Det stämmer att Skolinspektionen kan rikta kritik mot skolor som bedriver en mer traditionell form av undervisning, men det beror i så fall på att myndigheten har gjort bedömningen att skolverksamheten inte följer de styrdokument som är gällande. Partistyrelsen menar vidare att det är en klok idé att utvärdera skolor mer utifrån deras kunskapsresultat än utifrån vilka pedagogiska metoder de använder sig av, men vill i stället att det ska adresseras genom det förslag om förändring i läroplanen som är en del av skolrapporten Kunskapslinjen. Däri föreslås det att läroplanen ska renodlas så att den fokuserar på vad eleverna ska lära sig – inte hur lärarna ska undervisa. Eftersom Skolinspektionen har i uppdrag att kontrollera hur skolor följer styrdokumenten, hade en sådan förändring inneburit att de inte längre hade kommit med kritik mot lärarens val av pedagogiska metoder. Partistyrelsen föreslår därmed att **motionerna B108 och B107 yrkande 3 anses besvarade.**

Motion **B109** består av fyra yrkanden som syftar till att stärka Skolinspektionens uppdrag. Partistyrelsen ser positivt på motionens samtliga yrkanden, då de både var för sig och gemensamt hade bidragit till ett ökat fokus på kunskap och kvalitet i det svenska skolsystemet. Yrkande 1 handlar om att Skolinspektionen ska fokusera mer på att uppmärksamma brister i kvalitet, och mindre på styrdokumenten. Motionens problembeskrivning stämmer väl överens med bakgrunden till skolrapportens punkt 5, som föreslår att bland annat läroplanen ska renodlas i syfte att sätta ämneskunskap i första rum. **Motion B109 yrkande 1 ska därmed anses besvarat.**

Motion **B110** yrkar att Skolverket och Skolinspektionen ska sammanställa de lärdomar och erfarenheter Skolinspektionen fått i och med att de inspekterat skolor. Vidare yrkar motionen på att dessa erfarenheten ska ligga till grund för en beskrivning som visar hur framgångsrika skolor nyttjar ett så kallat förbättringshjul. Motion **B111** har ett närbesläktat yrkande som syftar till att det ska bli obligatoriskt med en fördjupningskurs i systematiskt kvalitetsarbete för rektorer. Partistyrelsen instämmer förvisso i beskrivningen av att det är viktigt att huvudmän och skolor systematiskt utvärderar sin verksamhet i syfte att höja kvaliteten. Partistyrelsen bedömer dock att intentionen med motionerna – det vill säga att säkerställa att ett systematiskt kvalitetsarbete används för att stärka skolverksamheten – redan tillfredsställd genom att det i skollagen ställs krav på just systematiskt kvalitetsarbete. Vidare ser partistyrelsen inte det som önskvärt att landsmötet ska specificera i detalj vilken typ av modell för kvalitetsarbete myndigheter och skolor ska använda sig av, eller vilka vidareutbildningar som ska vara obligatoriskt för rektorer. Därmed yrkar partistyrelsen att **motionerna B110 och B111 anses besvarade.**

Motion **B112** belyser problemet som uppstår när nyanlända elever bedöms enligt samma kunskapskrav i engelska som de elever som gått igenom hela den svenska grundskolan och således läst engelska enligt läroplanen. Då engelska inte är obligatoriskt i alla andra skolsystem leder det till att nyanlända elever, som inte läst engelska i sitt hemland,

behöver lära sig två nya språk samtidigt: svenska och engelska. Partistyrelsen vill påtala att skollagens 16 kap. 32 § redan möjliggör för sökande till ett nationellt gymnasieprogram som saknar godkänt betyg i engelska, men som uppfyller övriga behörighetskrav, ändå ska anses behörig om den sökande inte haft möjlighet ”att delta i undervisning i engelska under en betydande del av sin tid i grundskolan eller motsvarande utbildning” och ”bedöms ha förutsättningar att klara studierna på det sökta programmet”. Även om så inte är fallet, finns det flera skäl till att inte ändra engelskan som ämne. Partistyrelsen anser att nyanlända elever som kommer till grundskolan i tonåren ska ges mer tid för att uppnå kunskapsmålen. De nyanlända som kommer till Sverige i förskole- och lågstadieåldern klarar sig ofta förhållandevis bra och bör ha goda förutsättningar att uppnå grundskolans kunskapsmål. För de nyanlända som kommer till Sverige som tonåring är förutsättningarna betydligt sämre. De får en alltför kort tid i skolan och hinner därmed kanske inte nå kunskapsmålen i grundskolan. Många av dem har en besvärlig skolgång bakom sig i hemlandet eller i flyktingläger. Några har aldrig gått i skolan och är analfabeter. För elever i grundskolan upphör skolplikten vid vårterminens slut det nionde året efter skolstarten, vilket vanligtvis sker när eleven fyllt 16 år eller tidigare om de uppnått kunskapsmålen. För att ge nyanlända elever samma chans att nå kunskapsmålen är det rimligt att förlänga skolplikten för dessa eftersom tiden är en så betydelsefull inlärningsfaktor. Det kan exempelvis vara aktuellt med ett stödår, vilket skulle innebära ett års förlängd skolgång i grundskolan. Vidare ska rektor ges långtgående befogenheter att för dessa elever prioritera om i timplanen så att målen i första hand nås i de viktigaste basämnena. Nyanlända ska också ha rätt till modersmålsstöd, studiehandledning och modersmålsundervisning. **Motion B112 bör därmed anses besvarad.**

Motion **B113** består av fem yrkanden som gemensamt handlar om att stärka modersmålsundervisningen i det svenska skolväsendet. Partistyrelsen instämmer i motionärernas beskrivning av vikten av ett starkt modersmål och ser att det finns goda skäl att stärka kvaliteten på undervisningen i modersmål för elever i den svenska skolan. Motion **B113 yrkande 1** handlar om att Liberalerna ska göra modersmålsundervisningen till en prioriterad fråga i partiets integrationsarbete. Ett starkt modersmål kan stärka individens möjlighet att lära sig sitt nya hemspråk, svenska. Det är i sin tur vitalt för en välfungerande integration. Partistyrelsen yrkar således att **motion B113 yrkande 1 bifalls**.

Motion **B113 yrkande 2** handlar om att reformera modersmålsundervisningen genom att stärka kopplingen mellan den och ordinarie skolundervisning samt att den ska omfattas av en kursplan. Partistyrelsen instämmer att det vore viktigt för att stärka både kvaliteten och likvärdigheten i modersmålsundervisningen. Läroplanen står dock redan i dag av kursplaner för modersmålsundervisning för grundskolan och motsvarande obligatoriska skolformer. Dessa innehåller det motionärerna efterfrågar, exempelvis centralt innehåll och kunskapskrav. Särskilda kursplaner finns dessutom för modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken. Vidare är det på sin plats att påpeka att situationen vad gäller tillgång på utbildade modersmålslärare är omfattande och att många huvudmän har påtagliga svårigheter att rekrytera utbildade lärare i modersmål. För att hantera lärarbristen, fluktuationer i elevunderlag och samtidigt värna möjligheten till samordning av modersmålsundervisning mellan olika skolor och huvudmän, är partistyrelsen av den åsikt att det vore opassande att ovanifrån kräva att man på lokal nivå måste integrera modersmålsundervisningen i ordinarie undervisning. Det bör finnas goda möjligheter för skolor att exempelvis anordna modersmålsundervisning i de språk där det inte finns lärare i den geografiska närheten, och som därmed behöver införa distansundervisning – och kanske förlägga den på en central skola i kommunen. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B113 yrkande 2 ska avslås.**

Motion **B113 yrkande 3** handlar om att alla elever som vill läsa modersmål och som har rätt till det enligt skollag, ska också erbjudas det i form av närundervisning eller distansundervisning. Elever i grund- och gymnasieskola som tillhör målgruppen har redan rätt till modersmålsundervisning i dag. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B113 yrkande 3 anses besvarat.**

Motion **B113 yrkande 4** handlar om att rätten till modersmålsundervisning ska utvidgas så att den inkluderar hela skolgången. Partistyrelsen kan konstatera att så redan är fallet. Förskolan, förskoleklassen och fritidshemmet har i uppdrag att bidra till att barnen och eleverna får utveckla och använda sitt modersmål. Vidare ska elever i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan erbjudas undervisning i modersmål med andra modersmål än svenska. En elev som får modersmålsundervisning får fortsätta att delta i undervisningen även om språket skulle sluta att vara dagligt umgängesspråk för eleven. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B113 yrkande 4 anses besvarat. Motion B113 yrkande 5** handlar om att staten ska kompensera alla huvudmän som får ökade kostnader vid utökad modersmålsundervisning. Som framgår av svaret från partistyrelsen till motionens yrkande 4, så menar partistyrelsen att rätten till modersmålsundervisning redan sträcker sig genom hela skolväsendet enligt den gällande lagstiftningen och att det därmed saknas behov av att införa ett särskilt nytt statligt bidrag till skolhuvudmän för det. Partistyrelsen yrkar således att **motion B113 yrkande 5 ska avslås**.

I **motion B114** yrkas att nyanlända föräldrar med skolbarn får sin egen svenskundervisning i den skola där barnen går. Partistyrelsen tror inte att det är önskvärt att sammanblanda vuxenutbildningen i sfi med den allmänna skolan för barn. Vilken lokal som sfi-undervisningen bedrivs i får vara de utbildningsansvarigas sak att avgöra, men inget hindrar i och för sig en samlokalisering om detta bedöms ändamålsenligt i det enskilda fallet. **Motion B114** bör med detta anses besvarad.

Motion B115 yrkar att avskaffa modersmålsundervisningen och använda de resurser som frigörs till ytterligare satsningar på svenskundervisningen. Partistyrelsen anser förvisso att svenskämnet måste stärkas i det svenska skolväsendet, och då redan med start i förskolan, och att särskilda insatser behöver göras för att fler elever med utländsk bak-

grund får förutsättningar att lyckas nå sin fulla potential i skolan. Partistyrelsen anser däremot inte att det vore gynnsamt för eleverna att avskaffa modersmålsundervisningen. Att fler behärskar sina modersmål gynnar så väl eleverna individuellt som samhället i stort. Många studier har påvisat att en hög kompetens i ett språk ger ökade möjligheter att tillägna sig motsvarande kompetens i ett annat språk. Det finns även studier som finner att elever som blivit undervisade i sitt modersmål parallellt med det nya språket, även har gynnats vad gäller kunskapsresultaten i andra, icke språkanknutna, ämnen i skolan. Erfarenheter talar även för att liknande effekter uppstår när elever får tillgång till studiehandling på sitt modersmål – något som kan motverka att elever medandra modersmål än svenska halkar efter i skolan. Därtill så menar partistyrelsen att det är viktigt att se till hela samhällets behov av språklig och mångkulturell kompetens. Ska Sverige konkurrera på en internationell kunskapsmarknad är språkkunskaper avgörande, och det finns inget som talar för att elever blir bättre på ett språk om de behärskar färre språk. **Motion B115 ska därmed avslås.**

I **motion B116** yrkas att det skapas tydligare riktlinjer för när en elev ska placeras i svenska som andraspråk (SVA) respektive svenska som modersmål (SV). Partistyrelsen delar motionärernas åsikt att bedömningsgrunden ska vara enhetlig så att eleverna bedöms likvärdigt, men anser att detta i första hand är en fråga för ansvariga skolmyndigheter att bedöma. **Motion B116 bör anses besvarad.**

Motion B117 yrkar att läroplanen ska skrivas om i syfte att kunskap och inlärning ska stå i centrum. Partistyrelsen instämmer helt i motionens intention och anser det av stor vikt att Liberalerna fortsätter driva på för en skola som sätter kunskap i första rum. Yrkandet går väl ihop med punkt 5 i den skolpolitiska rapporten och partistyrelsen yrkar därmed för att **motion B117 ska bifallas.**

Motion B118 yrkar att Liberalerna ska verka för att tillsätta en utredning om särskilda inslag av distansundervisning för skolor i glesbygd. Partistyrelsen instämmer förvisso i motionens beskrivning om behovet av nytänkande lösningar för att exempelvis lyckas med lärarförsörjningen till skolor i glesbygd. Det saknas dock konkretion i motionen och förklaringar på vad exempelvis det innebär att centralisera ”vissa landsbygdsskolor”. Liberalerna driver på för att förstatliga alla kommunala skolor och har inom ramen för det nuvarande regeringssamarbetet stärkt möjligheterna till att bedriva distans- och fjärrundervisning. De nya reglerna börjar gälla från och med den 1 juli 2021 och som nämnt ovan syftar dem till att göra det möjligt för skolor att använda sig av fjärr- eller distansundervisning om det exempelvis råder en lokal och akut brist på legitimerade lärare, vilket i sin tur kan komma att bli aktuellt i exempelvis glesbygd. Det vore således mer önskvärt att nära följa utvecklingen på området i syfte att utreda och utvärdera förändringarna. Det är ett argument bakom skolrapportens punkt 14, som föreslår att Skolinspektionen ska få i uppdrag att noggrant följa hur distansundervisningen i grund- och gymnasieskolan fungerar. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B118 ska avslås**.

Motion B119 yrkar att utöka inslagen av kultur i skolan genom att bland annat låta eleverna läsa mer litteratur och skolor bjuda in fler kulturutövare. Partistyrelsen anser att motionärerna påpekar viktiga aspekter av kulturens betydelse för att forma fria, tänkande och kreativa individer. Samtidigt menar partistyrelsen att Liberalerna inte bör detaljreglera skolan mer än nödvändigt. Även om det är önskvärt att elever läser mer litteratur, så uppnås det inte nödvändigtvis om ytterligare formuleringar om vikten av läsning skrivs in i skolans läroplan. Därtill anser vi att lärare, rektorer och skolledare bör själva få bestämma vilka och i så fall när externa gäster, som exempelvis författare och musiker, ska bjudas in till skolor. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B119 anses besvarad.**

Motion B120 yrkar att elever som har presterat bra i skolan under den tid som skolan övergått till distansundervisning under pandemin ska kunna fortsätta med det även framgent. Partistyrelsen anser förvisso att olika former av distansundervisning både ska vara och förbli ett möjligt alternativ i det svenska skolväsendet. Det kan exempelvis vara aktuellt för skolor i glesbygd som inte har någon annan möjlighet att bedriva undervisning i ett språkämne med en närvara lärare på plats. Däremot så yrkar partistyrelsen avslag på motionen i fråga, då de negativa följdverkningar som övergången till distansundervisning medfört – både vad kunskapsresultat och välmående beträffar – bör tas på största allvar. Redan nu har studier visat att övergång till distansstudier medför ett stort kunskapstapp, och inom de kommande åren kommer sannolikt vår kunskap om vilka effekter det faktiskt får öka enormt. Det vore således klokt att skynda långsamt. **Motion B120 ska därmed avslås.**

Motion B121 yrkar bland annat att Liberalerna verkar för att estetiska ämnen åter blir obligatoriska i gymnasiets alla teoretiska utbildningsprogram och att skolan ges större utrymme för mer mångfald och kreativitet. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att kreativitet och mångfald ska uppmuntras i utbildningsväsendet. Liberalernas uppfattning är att man bör återinföra ett estetiskt ämne för vissa program på gymnasiet, men att det ska ske i formen av ett frivilligt tillval. Den dåvarande rödgröna regeringen föreslog våren 2018 att ett estetiskt ämne som omfattade 50 gymnasiepoäng skull ingå bland de gymnasiegemensamma ämnena i alla nationella program i gymnasiet, utom för det estetiska programmet. Ämnet skulle heta estetiska uttryck. Förslaget innebar att de 50 gymnasiepoäng som estetiska uttryck skulle omfatta skulle tas från gymnasiearbetet, som föreslogs minskas med motsvarande omfattning. Liberalerna motsätter sig att den totala undervisningstiden på gymnasiet ökar, men också att tid tas det viktiga gymnasiearbetet.

Partistyrelsen konstaterar att Sverige är ett av världens mest kreativa länder. Vi har en rik flora av internationellt framgångsrika företag, tjänster, produkter, formgivare, modedesigner, artister, skådespelare och filmskapare. Det ska vi vara stolta över och förvalta väl. Ett uttryck för detta är den svenska grundskolans stora fokus på de estetiska ämnena. Ämnena musik, bild och slöjd omfattar i grundskolans timplan 790 timmar. Det är ungefär lika många timmar som eleverna får i de naturorienterande ämnena och teknikämnet tillsammans.

Det finns i Sverige en stor samsyn i frågan om kulturens och de estetiska ämnenas roll i skolan. Liberalerna och alliansregeringen 2006–2014 tog lanserade exempelvis Skapande skola som handlar om att sätta alla elevers rätt till kultur och egen kreativ utveckling i centrum. Partistyrelsen anser att det kan vara motiverat att återinföra estetiskt ämne som tillval på vissa gymnasieprogram, men att det inte får innebära att den totala undervisningstiden utökas eller att det inkräktar på andra ämnen eller arbeten som är viktiga för utbildningen, särskilt på de yrkesförberedande programmen. Därtill menar partistyrelsen att det vore önskvärt att vara öppna för att mer generellt se över hur barn och unga kan möta mer kultur i skolverksamheten. Partistyrelsen yrkar dock på att **motion B121 ska därför avslås**.

Motion B122 yrkar att slöjd ska ersättas med privatekonomi som obligatoriskt ämne i grundskolans läroplan. Partistyrelsen delar motionärernas ambition om att låta skolan och läroplanen utvecklas i takt med omvärldens krav och behov. Liberalerna har sedan tidigare drivit på för en revidering av läroplanen och tillhörande timplan. Partistyrelsen är dock av uppfattningen att de resurser, särskilt i form av undervisningstimmar, som en reviderad timplan i grundskolan kan möjliggöra i stället bör fördelas till svenskämnet eller matematik genom att ämnet elevens val tas bort. Detta i syfte att främja ämnesdjup, vilket i sin tur är av stor vikt för att eleverna ska utveckla högre kognitiva förmågor, som exempelvis problemlösning. Det kan vara lämpligt att nämna att OECD har genomfört ett kunskapstest i privatekonomi som flera länder har deltagit i. De fann tydligt att det som utmärkte de länder vars elever presterade högt i privatekonomi, var inte att de hade privatekonomi som separat skolämne – vilket förekommer – utan i stället att de hade stort fokus på matematik som skolämne. Det var ett av flera skäl till att OECD har rekommenderat skolsystem att anamma läroplaner som fokuserar på djup och kvalitet framför bredd och kvantitet – och undvika att utöka antalet ämnen i läroplanen. **Partistyrelsen anser att motion B122 anses besvarad.**

Motion B123 beskriver behovet av att skolans läroplan bör ändras i syfte att alla skolämnen i grundskolan bör beröra sex- och samlevnadsundervisning utifrån ett genusvetenskapligt perspektiv. Syftet är bland annat att motverka machokultur och destruktiva könsroller. Partistyrelsen instämmer i behovet av att skolan ska motverka strukturer som hämmar individens frihet vad gäller exempelvis könsidentitet och sexualitet. Partistyrelsen menar att det är vår liberala plikt att tydligt ställa oss bakom en liberal syn på frågor som rör exempelvis sexualitet och relationer. Det är således med stort intresse vi följer de ändringar i läroplanerna som kommer att tillämpas från höstterminen 2022 bör utvärderas före ytterligare ändringar föreslås. Ändringarna innebär bland annat att kunskapsområdet byter namn till Sexualitet, samtycke och relationer och områdets bredd framgår tydligare genom särskilda skrivningar i läroplanerna. Syftet med ändringarna var att förbättra kvaliteten och stärka likvärdigheten i undervisning om sexualitet, samtycke och relationer. Av den anledningen föreslår partistyrelsen att **motion B123 anses besvarad.**

Motion B124 yrkar att läroplanen ska tillföras skrivningar som leder till att kunskap om nedskräpning och återvinning integreras i undervisningen bättre. Syftet med motionen är att Liberalerna genom att anta förslaget ska bereda vägen för ett renare framtida samhälle. Partistyrelsen står bakom motionärernas beskrivning av betydelsen av kunskap för att motverka både miljöförstöring på global nivå genom att motverka nedskräpning på lokal nivå. Samtidigt är partistyrelsen av uppfattningen att läroplanen rent generellt snarare är i behov av att renodlas med ökat fokus på ämnesspecifik kunskap än att införa ytterligare generella uppdrag till skolan. Läroplanen innehåller redan i dag ett mycket stort antal uppdrag som inte är direkt relaterade till ämnesundervisningen. Allt annat lika måste ytterligare uppdrag till skolan som införs mötas av att andra delar i läroplanen faller bort. Därtill vill partistyrelsen påpeka att läroplanen redan i dag uppdrar åt skolan att eleverna ska lära sig att koppla sina egna handlingar till effekter på miljön. Hur varje skola bör arbeta mer exakt för att motverka exempelvis nedskräpning varierar naturligtvis, och redan i dag pågår flera stora projekt där många olika skolor deltar genom att prova och utvärdera olika metoder för att exempelvis motverka nedskräpning i skolan. Partistyrelsen anser således att **motion B124 ska anses besvarad**.

Motion B125 yrkar att Liberalerna ska verka för att digitaliseringen i och av skolan ska påskyndas och utökas genom bland annat robotisering i skolan. Partistyrelsen instämmer förvisso i motionens positiva syn på de fördelar som robotisering, automatisering och digitalisering kan medföra i hela samhället, och så även i skolan. Samtidigt är partistyrelsen av uppfattningen att skolans viktigaste uppdrag måste vara kunskapsförmedling. Partistyrelsen anser exempelvis att det bör vara läraren som har mandat och autonomin att själv fatta beslut om vilka metoder, exempelvis i form av digitala läromedel eller dylikt, som är bäst lämpat att nyttja för att eleverna ska lyckas i skolarbetet. Syftet är att helt enkelt minska detaljstyrningen av hur skolan ska arbeta, oavsett om det handlar om fler datorer eller fler skrivpennor på lektionerna. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B125 ska avslås**.

Motion B126 yrkar att Liberalerna ska verka för en ändring i skollagen som möjliggör införandet av tre terminer per årskurs i så väl grund- som gymnasieskolan. Partistyrelsen är av uppfattningen att det är önskvärt att både grund- och gymnasieskolor får utökade möjligheter att anpassa utformningen av skolverksamheten i syfte att stärka elevernas kunskapsresultat och få fler elever att nå behörighet för vidare studier. Under pandemin har exempelvis Liberalerna verkat för bättre möjligheter till terminer och ett utökat antal skoldagar. Samtidigt är partistyrelsen av uppfattningen att behovet av flexibilitet vad gäller skolårets utformning – då vad gäller allt ifrån antalet skoldagar till fördelningen av dem mellan olika terminer – även kommer kvarstå efter att pandemin har avtagit. Partistyrelsen anser dock att det vore förhastat att förespråka en förändring av antalet terminer i skolsystemet, men däremot så är partistyrelsen av uppfattningen att det bör råda generellt bättre möjlighet till så väl frihet som autonomi vad gäller fördelningen av de fastställda anta-

let undervisningstimmar som måste uppnås. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B126 anses besvarad.**

Motion B127 yrkar att landsmötet ska uttala sig för att alla barn ska lära sig simma i vårt liberala samhälle. Det ska i sin tur uppnås genom att anordna obligatorisk simskola för barn mellan 6 till 12 år inom ramen för grundskolans undervisning. Att alla barn ska få möjlighet att lära sig simma står partistyrelsen bakom. Utöver den frihet det innebär, så handlar det även om att förebygga olyckor. Behovet av att simundervisning är en del av skolsystemet har dessutom ökat i takt med att allt fler elever kommer från länder där simkunnigheten lyser med sin frånvaro och där det inte är en del av skolundervisningen. Partistyrelsen kan samtidigt konstatera att simning och lekar i vatten redan ingår i det obligatoriska skolämnet Idrott och hälsa. Redan i årskurs 1–3 inleds undervisningen genom att eleverna då ska få utveckla vattenvana genom övningar och lek i vatten. Eleverna ska vidare få lära sig att flyta och att simma i både mag- och ryggläge. I takt med att eleverna går vidare från årskurs 4 ökar kraven på vilka färdigheter vad gäller simkunnighet eleverna ska uppnå, ända till årskurs 9. Partistyrelser anser således att det redan i dag råder tydliga krav på simkunnighet för alla skolpliktiga barn och ungdomar. Att det däremot råder olika förutsättningar för elever att uppnå dessa färdigheter som en följd av att likvärdigheten brister vad gäller tillgången till simundervisning i så väl skola som på fritiden, är ett faktum vi beklagar. Frågan om likvärdig undervisning är fortsatt prioriterad och partistyrelsen menar att ett förstatligande av skolan och en nationell finansiering av hela skolsystemet på sikt kommer att skapa bättre förutsättningar för en likvärdig skolundervisning i simkunnighet. **Motion B127 ska därmed anses besvarad.**

Partistyrelsen övergår nu till frågor om vuxenutbildningens funktion och utformning i det svenska skolväsendet. **Motion B128** yrkar att Liberalerna ska verka för ett inrättande av en kompetensförsörjningsmyndigheten med nationell och regional närvaro som har ansvaret för kompetensförsörjningsfrågor inklusive vuxenutbildningen. Partistyrelsen instämmer förvisso i så väl motionens intention som dess problembeskrivning. Däremot så anser partistyrelsen att beslut om vilka myndigheter som ska bildas eller avbildas ej bör fattas av ett landsmöte, då myndighetsstrukturen är komplex och förtjänar en mer rigorös analys. Det är heller inte säkert att en ny myndighet är det mest optimala sättet att stärka kompetensförsörjningsperspektivet i vuxenutbildningen, vilket också motionärerna nämner. **Partistyrelsen yrkar därmed att motion B128 anses besvarad.**

I **motion B129** tas folkbildningsarbetet upp. Motionärerna lyfter fram studieförbunden och folkhögskolorna som hörnstenar i folkbildningen och pläderar för att liberaler försvarar folkbildningen som en grundsten i demokratin och står upp för att studieförbunden ska vara fortsatt fria och självständiga men med krav på redovisad egenkontroll. Likaså framhålls att Folkbildningsrådet inte ska vara en statlig organisation utan ska få fortsätta som en civilsamhällesorganisation med ett statligt uppdrag.

Partistyrelsen anser att motionen ligger väl i linje med den politik Liberalerna bedriver. När de svenska folkrörelserna växte fram betonade de alla mycket starkt behovet av folkbildning. Det var genom litteratur, studier och diskussion som individen skulle skaffa sig verktyg att ta ökat ansvar för sig själv och i samhället. Folkbildningen har allt sedan dess genom sin särart spelat en viktig roll för att höja kunskapsnivån i samhället. Genom till exempel studiecirklar och folkhögskolor låter folkbildningen människor vara medskapare i stället för passiva konsumenter av kultur och bildning. Genom att vara fri och frivillig ger den ett frihetligt värde i sig till samhällsbygget, samtidigt som den når och lyfter människor som kanske inte kommit till sin rätt i det formella utbildningssystemet. Denna del i det så viktiga bildningsuppdraget gäller inte minst personer som är särskilt utsatta, exempelvis personer med intellektuella eller neuropsykiatriska funktionsvariationer.

Studieförbunden utgör ett viktigt nav i kulturens infrastruktur. Genom studieförbundens rikstäckande nätverk skapas diskussioner, debatter, föreläsningar, studiecirklar och utställningar över hela landet. Den lokala närvaron gör studieförbunden unika i sina möjligheter att arrangera kulturaktiviteter även på mycket små orter. Stödet till folkbildningen ska präglas av långsiktighet.

Partistyrelsen är väl medveten om de problem som förekommit kring bidragsgivning, där pengar gått till oseriös och i vissa fall extremistisk verksamhet. Det är av yttersta vikt för studieförbundens framtida legitimitet att säkerställa att detta inte upprepas. Statskontoret bör genomföra regelbundna utvärderingar av folkbildningen och riksdagen ska utse en extern revisor i Folkbildningsrådets styrelse samt ta fram skarpare demokrativillkor. Till detta ska läggas det arbete som görs av Folkbildningsrådet och studieförbunden själva för att skärpa rutiner och interngranskning samt samarbeta med polisen. Det är rimliga åtgärder.

I den politiska debatten förekommer förslag om att lägga ned Folkbildningsrådet. Partistyrelsen anser att det vore fel väg att gå. En tung statlig överrock skulle kväva folkbildningen. Partistyrelsen anser att sammanfattningsvis att motionens övergripande inriktning ligger väl i linje med den politik partiet redan bedriver, och föreslår därför att **motion B129 anses besvarad**.

Även **motion B130** yrkar att Liberalernas partiprogram ska lyfta fram betydelsen av folkhögskolor för det livslånga lärandet och tillväxten av det rika kulturlivet i Sverige. Likaså lyfter **motion B131 yrkande 1, 6 och 7** förslag som syftar till att lyfta betydelsen av folkhögskolor i Liberalernas politiska arbete och kommunikation. I **motion B132** framläggs flera förslag om reformering av anslagstilldelning för folkhögskolor.

Partistyrelsen uppskattar och välkomnar motioner som lyfter folkhögskolans betydelse för Sverige som likvärdig kunskapsnation. I ett liberalt samhälle är det av största vikt att individen ges goda förutsättningar att nå sin fulla potential genom att säkra tillgången till livschanser för fler. För att det ska bli möjligt mer konkret, är det avgörande med ett starkt skolsystem och en utbildningskedja som inte bara möjliggör, utan som dessutom främjar, ett livslångt lärande. Motionens yrkande om en likvärdig finansiering i hela landet vad gäller folkhögskolan må förvisso vara lovvärd – men

hade i praktiken inneburit att ansvaret för finansieringen hade behövt flyttas över till staten. Partistyrelsen menar att det förvisso finns potential att förbättra folkhögskolornas verksamhet och funktion i utbildningskedjan, men att det är viktigt att framhålla betydelsen av folkhögskolornas särart. Av de cirka 155 folkhögskolor som finns över hela landet drivs många utifrån särskilda profiler, ofta baserade på sina band till idéburna organisationer och folkrörelser. Av det skälet ser partistyrelsen inte att det vore önskvärt att genom exempelvis lagstiftning säkerställa folkhögskolans finansiering. Partistyrelsen yrkar därmed att **motionerna B130 och B131 yrkande 1, 6 och 7 ska bifallas. Motion B131 yrkande 2–5 samt motion B132** bör **anses besvarade.**

Motion **B133** yrkar att ett särskilt koncept ska införas i syfte att korta ned tiden från att nyanlända kommer till Sverige och att de lär sig det svenska språket. Partistyrelsen instämmer tillfullo i motionärens intention om att korta ned etableringstiden med särskilt fokus på det svenska språket. Däremot så menar partistyrelsen att det vore mer önskvärt att genomdriva de reformförslag för en förbättrad SFI-utbildning som föreslås i skolrapporten Kunskapslinjen, än att landsmötet fattar beslut om exakt vilket konceptet som ska användas inom utbildningsväsendet. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B133 ska avslås**.

Även de bästa eleverna ska kunna nå sin fulla potential

Partistyrelsen vill framhålla vikten av att högpresterande eller särbegåvade elever ska få bättre förutsättningar att nå sin fulla potential. Skolan ska säkerställa att alla elever – även de som ligger före andra – alltid kan bli akademiskt och intellektuellt stimulerade. Det ska finnas goda möjligheter för elever att läsa både fler och mer avancerade spår i skolan. Vidare ska särskilda undervisningsgrupper inte bara vara aktuellt för elever som halkat efter eller som har inlärningssvårigheter – det är minst lika viktigt att det även kan användas för elever som är särskilt begåvade eller mycket högpresterande.

Vidare måste jantelagen i synen på kunskap utmanas i Sverige. Ett viktigt, om än symboliskt, inslag vore att införa nationella ämnestävlingar för frivilliga elever. De bästa eleverna ska årligen kunna vinna både stipendier för högre utbildning eller akademiskt relevanta upplevelser. Därtill ska alla elever få bättre möjligheter att läsa fördjupningskurser vid sidan av de ordinarie studierna, exempelvis i form av avancerade digitala kurser i skolämnen.

Motion B134 yrkar att Liberalerna ska verka för att elever ska kunna läsa i sin takt, även om det innebär att de läser in kunskap före andra. Partistyrelsen instämmer i motionens intention; ingen elev ska hållas tillbaka i skolan och de som vill gå före ska alltid uppmuntras. Partistyrelsen menar dock att det redan är möjligt i viss mån, exempelvis genom att elever får hoppa över en årskurs i grundskolan. Eftersom skolplikt upphör efter att eleven lämnat grundskolan alternativ fyllt 16 år, innebär det i praktiken att en elev som hoppar över en årskurs blir klar med skolan tidigare än andra. Samtidigt ser partistyrelsen att elever som lär sig i en högre takt än andra inte nödvändigtvis behöver eller vill få en kortare utbildning än jämnåriga klasskamrater. På så vis borde skolan stärkas med bättre möjligheter att erbjuda utmaningar för högpresterande elever, vilket också är intentionen med skolrapportens förslag i kapitel 2, ”Även de bästa eleverna ska kunna nå sin fulla potential”. Därmed föreslår partistyrelsen att **motion B134 anses besvarad.**

Motion B135 yrkar att Liberalerna i sin utbildningspolitik ska verka för att fler kommuner ska ha spetsklasser i teoretiska ämnen i syfte att även högpresterande elever ska få mötas av akademiska utmaningar i skolan. Partistyrelsen instämmer helt i Stockholmsförbundets motion och ämnet utgör ett helt kapitel i den skolrapport som landsmötet ska behandla. I kapitlet finns flera punkter som syftar till att även högpresterande och särbegåvade elever ska mötas av en skola som tillvaratar deras potential. Därmed yrkar partistyrelsen för att **motion B135 anses besvarad.**

Motion B136 yrkar att Liberalerna ska verka för att det inte ska krävas en gymnasieexamen för universitetsstudier i undantagsfall, så att högpresterande elever kan påbörja högre studier redan i gymnasieskolan. Partistyrelsen instämmer i motionärernas intention om att högpresterande elever måste få bättre möjligheter och förutsättningar att ta sig vidare i sin egen takt. Vårt parti har infört spetsutbildningar, vilket har möjliggjort för högpresterande elever att redan i gymnasietiden läsa in högskolekurser. Det har pågått en försöksverksamhet, som Liberalerna har drivit på för att permanenta, exempelvis inom ramen för det dåvarande januariavtalet. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B136 anses besvarad**.

Motion B137 yrkar att Liberalerna ska genomföra en skolreform som utreder möjligheterna och kostnaderna för skolan att mer generellt använda sig av nivågruppering. Syftet är att detta ska leda till lett fler elever når sin fulla potential. Partistyrelsen kan konstatera att det vore önskvärt om skolan fick bättre förutsättningar att möta varje elev på deras individuella nivå och att normen om att alla elever ska stöpas i samma mall ifrågasättes. Därför behöver det säkerställas att elever med särskilda behov får bättre möjlighet till särskilt stöd – men även att särskilt begåvade och högpresterande elever ska kunna gå före i studierna. Det kan förvisso finns skäl till att titta närmare på kostnaderna det medför, men partistyrelsen menar att det inte finns goda skäl till att driva frågan om en separat utredning gällande kostnaderna för ökade inslag av individuellt stöd eller mindre undervisningsgrupper i skolan. Däremot så menar partistyrelsen att det är viktigt att beakta hur en nationell finansieringsmodell för skolan kan främja sådana inslag i skolverksamheten. **Motion B137 ska således anses besvarad.**

Motion B138 yrkar att kommunerna ska ta fram handlingsprogram för att identifiera och stötta särskilt begåvade barn i förskolan och skolan. Partistyrelsen instämmer i motionens beskrivning av vikten att särbegåvade barn och ungdomar fångas upp i så väl förskolan som grundskolan, men är samtidigt av den åsikt att landsmötet inte ska fatta

beslut som innebär nya krav på lokala handlingsplaner. **Motion B138 ska således anses besvarad.**

Motion B139 yrkar att elever ska kunna tillgodogöra sig fler än en gymnasieexamen om de studerar fler än ett gymnasieprogram. Partistyrelsen finner motionen både intressant och lovvärd. Även om det kvarstår att besvara mer exakt hur det bör fungera och på vilket sätt det skulle komma att påverka elevens eventuella behörighet till högskolestudier, så finner partistyrelsen inga goda skäl till något annat än att ställa sig bakom motionen. Därmed yrkar partistyrelsen på att **motion B139 ska bifallas.**

Särskilt stöd för särskilda behov

I ett likvärdigt och kompensatoriskt skolsystem ska det vara självklart att resurser och insatser fördelas efter elevernas behov. Eftersom det ska vara elevernas individuella behov som ska styra vilka insatser skolan ska vidta, är det av stor vikt att skolan i sin tur har de förutsättningar och det mandat som krävs för att hantera alla elevers individuella behov. Rapporten föreslår därför att det exempelvis ska vara möjligt för rektorer att ordinera obligatorisk lovskola för elever som bedöms vara i behov av det.

Vidare är det hög tid att erkänna att alla elever varken kan eller borde stöpas i samma mall. På samma sätt som vissa lär sig lite fortare än andra, behöver många elever mer tid än andra för att lyckas. Att utöka undervisningstiden för elever med särskilda behov av det, ska således vara möjligt redan i lågstadiet. Därför består rapporten av två förslag som gemensamt gör det möjligt för elever att gå i sommarskola redan från lågstadiet till att få förlängda terminer upp till högstadiet. I stället för att låta elever som misslyckas i grundskolan gå vidare till gymnasieskolan, för att i sin tur läsa in gymnasiebehörigheten där, borde grundskolan ansvara för elevers grundskoleutbildning. Med ett stödår för elever som inte når behörighet kan stora delar av gymnasieskolans introduktionsprogram ersättas, ett program som sedan länge uppvisat låga resultat. Att förlägga stödåret till grundskolan kan stärka kvaliteten och minskade kompetens i form av lärare som behövs för att ge elever undervisning enligt grundskolans läroplan.

För de elever som har särskilt allvarliga svårigheter att lyckas inom ramen för den ordinarie skolverksamheten, exempelvis elever med allvarliga former av NPF-diagnoser eller för kraftigt utåtagerande elever som hotar sina klasskamrater eller lärare, måste det finnas bättre alternativ än den lokala skolan. Liberalerna vill förstatliga den svenska skolan, men redan nu utöka Specialpedagogiska Skolmyndighetens skolverksamhet genom att ge dem i uppdrag att finansiera enstaka NPF-skolor och utvärdera huruvida det kan skalas upp. Vidare föreslår vi även att det ska införas statligt finansierade skolakuter som kan täcka alla delar av landet. Dessa skolakuter ska kunna upplåta platser för att hantera särskilt brådskande fall av exempelvis hotfulla elever, som för både sin och andras skull tillfälligt behöver byta skolmiljö.

Motion B140 yrkar att Liberalerna ska tillsätta en arbetsgrupp bestående av personer med särskilda kunskaper med syftet att behandla särskolan. Partistyrelsen anser att den anpassade skolan – det som tidigare kallades för särskola – är en särskild källa till stolthet över något som faktiskt fungerar förhållandevis väl i det svenska skolsystemet. Med det sagt så finns det, som motionären belyser, behov av att fortsätta arbetet för en mer välfungerande anpassad skola. Att det politiska utvecklingsarbetet bäst bedrivs inom ramen för en ny arbetsgrupp är dock partistyrelsen tveksam till. Den anpassade skolan bör betraktas som helt vanlig del av det ordinära skolsystemet, och på så vis ingå i det ordinarie arbetet med att förbättra skolväsendet. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B140 anses besvarad**.

Motion B141 yrkar att Liberalerna ska arbeta för att skollagen ändras, så att det blir ett lagstadgat krav på att logopeder ska finnas anställda i skolans elevhälsa. Partistyrelsen instämmer i motionärens beskrivning av behovet av att elever med språkstörning ska få det stöd de behöver. Däremot anser vi att det är viktigt att undvika att detaljstyra ytterligare professioner som huvudmännen ska anställa inom ramen för elevhälsan. Redan i dag krävs det tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator – men vidare dikterar skollagen att det även ska finnas tillgång till personal ”med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses”. Partistyrelsen anser de nuvarande skrivningarna med krav på kompetens inom elevhälsan är tillräckliga. **Motion B141 ska således anses besvarad.**

Motion B142 yrkar att Liberalerna ska sluta driva tesen att inkludering i skolan är något negativt. Partistyrelsen yrkar att motionen ska avslås, men vill samtidigt understryka att motionärens beskrivning av vikten att alla elever förtjänar att få det stöd de behöver för att lyckas i skolan och nå målen. Vidare menar motionären att Liberalerna använder begreppet inkludering på ett felaktigt sätt, då det handlar om något annat än att alla elever hela tiden ska sitta i samma klassrum. Partistyrelsen vill påtala att det finns olika former av inkludering, varav inkludering i form av integration i klassrummet är en sådan. Att alla elever ska känna sig välkomna i skolan och få möjlighet att studera med sina kamrater står partistyrelsen självfallet bakom. När det gäller formen av inkludering som innebär att alla elever har rätt till att känna sig välkomna i skolan är det självfallet gå i skolan och känna s finns olika former av inkludering. En akademisk auktoritet på området är Claes Nilholm, som är professor i specialpedagogik med inriktning mot specialpedagogik vid Uppsala universitet. Han brukar tala om att det inom forskningen finns flera olika former av inkludering – varav en av dem handlar om ”integration”, alltså inkludering i form av grupptillhörighet i skolan. Den av Sverige undertecknade Salamanca-deklarationen (UNESCO, 1994) berör specialpedagogiska åtgärder i skolsammanhang. Även i den återfinns formen av inkludering som handlar om integration i grupper. Det framgår därtill av den skollag vi drev igenom under vår tid i regeringsställning att det vid behov ska sät-

tas in stöd skyndsamt till elever i form av era anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Vi bör idka självkritik och kritiskt granska vilka konsekvenser våra egna skolreformer har givit upphov till. Det är exempelvis olyckligt att kraven på inkludering i ordinarie undervisning har ökat samtidigt som tillgången till speciallärare har minskat. Inkludering är ett eftersträvansvärt ideal, men för att det ska fungera och inte få följden att elever lämnas utan särskilt stöd, är det av stor vikt att säkerställa att det finns tillgång till adekvata stödresurser för elever i behov av det. Det är ett viktigt skäl till att Liberalerna varit drivande för att uppmärksamma betydelsen av exempelvis resursskolor och särskilda undervisningsgrupper. Utifrån ett liberalt perspektiv är det även på sin plats att påpeka att elever varken kan eller bör stöpas i samma mall – det måste finnas gott om utrymme för att anpassa skolverksamheten efter elevernas individuella behov. Partistyrelsen anser således att det finns flera goda skäl att beskriva vilka problem som inkludering kan ge upphov till i skolsammanhang. Vidare finns det självfallet alltid både nyanser och utläggningar som går förlorade i kortare och rappare former av politisk kommunikation, men för den intresserade finns gott om fördjupande problembeskrivningar av inkludering i skolsammanhang från Liberalerna att ta del av. Som alltid är vi måna om att inte bara framhäva kritik, utan även föreslå lösningar. Det är av det skälet som partistyrelsen under de senaste åren har arbetat fram flertalet förslag på hur skolans uppdrag att erbjuda särskilt stöd till elever med behov av det. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B142 ska avslås.**

Motion B143 består av två yrkanden. Det första yrkandet handlar om att Liberalerna ska verka för en översyn av elevhälsans hälsofrämjande och förebyggande roll. Partistyrelsen instämmer att elevhälsan behöver förbättras och att det är önskvärt med en översyn. Det är dock redan genomfört: SOU 2021:11 ”Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven – aktivt stöd- och elevhälsoarbete samt stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning” har bland annat haft som direktiv att kartlägga och analysera skolornas elevhälsoarbete. Därmed anser partistyrelsen att **motion B143 yrkande 1** anses besvarat. Vidare föreslås i **motion B143 yrkande 2** en översyn av huvudmannaskapet för elevhälsan. Partistyrelsen menar att det finns fördelar av att skilja på elevhälsans och sjukvårdens funktion. Om en annan huvudman övertar ansvaret för elevhälsan i skolan finns en risk att avståndet och tillgängligheten till stöd för elever försämras. Partistyrelsen anser att elevhälsans funktion bör behållas i skolan – men att förutsättningarna för ökad likvärdighet, vad gäller exempelvis tillgång till skolläkare och psykolog, kommer att stärkas vid ett förstatligande av skolan. Däremot så ser partistyrelsen det som en självklarhet att även elevhälsan ska vara en viktig aspekt som ska beaktas noggrant under arbetet med förstatligandet av skolan. Partistyrelsen yrkar således att landsmötet ska anse **motion B143 yrkande 2 besvarat**.

Motion B144 yrkar att sociala team ska tillsättas i skolor, som i sin tur ska kunna fånga upp elever med sociala utmaningar. Partistyrelsen instämmer i motionärens ambition och mål; elever med särskilt behov av social stöttning måste fångas upp och det bör inte huvudsakligen ske genom att ålägga lärare med sådana arbetsuppgifter. I Förortslyftet: Skola, som antogs av partirådet 2020, finns flera förslag som berör ämnet. Bland annat antogs en punkt om att skapa bättre förutsättningar för sociala insatser för barn i förskolan, samt en punkt om att socialtjänsten ska få i uppdrag att stötta utsatta barns skolgång. Partistyrelsen anser att dessa förslag är tillräckliga, då de angriper problemet utan att peka ut exakt hur varje enskild skola ska organiseras i form av exempelvis yrkeskategorier som ansvarar för psykosociala frågor. Partistyrelsen yrkar således att **motion B144 anses besvarad**.

Motion B145 yrkar att partiprogrammet ska kompletteras med skrivelsen ”Elever, som efter en individuell behovsprövning, bedöms behöva undervisning i ett mindre sammanhang ska bereddas plats i en så kallad särskild undervisningsgrupp”. Partistyrelsen instämmer i motionens intention om att säkra alla elevers rätt till det stöd de behöver – samt att det Stockholmsförbundet beskriver som ”inkludering till varje pris” måste förändras. Partistyrelsen vill påtala att Liberalerna driver detta sakpolitiska förslag redan nu. Således ska **motion B145 bifallas**.

Motion B146 består av två yrkanden, varav **yrkande 1** syftar till att införa en lagstiftning som tydliggör att det är kommunerna som har huvudansvaret för att leva upp till skollagen där det står att barn som har en funktionsnedsättning så långt som möjligt ska få hjälp att motverka nedsättningens konsekvenser. **Yrkande 2** syftar till att Liberalerna ska verka för att Regionerna blir ansvariga att stödja kommunerna genom att förmedla handledning till förskolorna av den pedagogiska behandling som enligt universiteten har starkast belägg i evidensbaserad forskning. Partistyrelsen är av den åsikt att frågan förtjänar att belysas mer grundligt på grund av dess vikt och komplexitet. Kommunerna och de fristående huvudmännen bär i dag ansvaret för eleverna. är i dag huvudmän för skolväsendet och därmed ansvariga. Det innebär även att de bär ansvaret för att säkerställa att elever får det stöd de behöver i skolan. Vidare anser partistyrelsen att ansvaret för att stödja skolan genom exempelvis lärarhandledningar som handlar om hur barn med NPF-diagnoser kan stöttas, även fortsättningsvis bör hanteras av Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). Myndigheten har Sveriges största kunskapsbank inom specialpedagogik och erbjuder stöd i form av kunskap och kompetensutveckling över hela Sverige, ett stöd som är kostnadsfritt. Partistyrelsen yrkar därmed för att **motion B146 anses besvarad**.

Motion B147 yrkar att alla skolor ska få i uppdrag att följa upp elevernas frånvaro, och att det vid behov ska tillsättas särskilda team som stöttar elever som är så kallade hemmasittare – detta med syfte att de ska börja delta i skolverksamheten igen. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning om att problemet med hemmasittande elever samt annan problematisk och ogiltig frånvaro behöver uppmärksammas mer. Vad gäller uppföljning har Liberalerna drivit förslaget att införa ett nationellt frånvaroregister. Syftet med ett sådant är bland annat att motverka att frånvarande elever faller mellan stolarna och därför inte uppmärksammas av huvudmännen. Liberalerna har bland annat varit med och

drivit igenom ett tillkännagivande från riksdagens utbildningsutskott till regeringen, i vilket regeringen uppmanas att införa ett nationellt frånvaroregister. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B147 ska avslås**.

Motion B148 yrkar att skolan ska få rätt att ta initiativ att starta en så kallad Samordnad Individuell Plan (SIP). Partistyrelsen anser att det är tillräckligt med dagens skrivningar i lagboken. I både socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen fastslås det att kommunen och regionen har i ansvar att upprätta en SIP när de bedömer att det råder ett behov av att samordna insatserna för exempelvis barn i behov av det. Även i lagen om samverkan vid utskrivning från sluten hälso- och sjukvård finns även SIP med som en del. Hur varje kommun utformar och säkerställer att detta ansvars uppfylls bör inte bestämmas på nationell nivå, utan i stället anpassas efter lokala förutsättningar och behov. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B148 ska avslås**.

Motion B149 yrkar att barn som vistas i Sverige utan stöd av myndighetsbeslut eller författning ska ha rätt till 15 timmars avgiftsfri barnomsorg i veckan från tre års ålder. Partistyrelsen kan konstatera att sedan skollagen ändrades i juli 2013 har alla barn rätt att gå i skolan. Det innebär i praktiken att även barn som vistas i landet utan tillstånd, så kallat papperslösa barn, har samma rätt till skolgång som andra barn. Att den nya lagen däremot inte även omfattande en rätt till förskola är korrekt. Det betyder dock inte att dörren är helt stängd; tvärtom så är det både juridiskt och praktiskt möjligt att erbjuda papperslösa barn förskola – men det är upp till varje enskilt eller kommunalt driven förskola att ta ställning till huruvida papperslösa barn ska erbjudas det eller inte. Det finns även kommuner som självständigt fattat allmänna beslut om att alla barn, även de som vistas i landet illegalt, ska ha rätt till förskola. Partistyrelsen står bakom dagens system och menar att det inte är önskvärt att genom nationell lagstiftning vare sig förbjuda eller garantera förskola för papperslösa barn – det är således fullt rimligt att det fortsatt är upp till varje förskola eller kommun att fatta sådana beslut. Därmed bör **motion B149 avslås**.

Stärkt ledarskap – från klassrum till korridor

Det är av största vikt om fler elever ska kunna få bättre möjligheter att fokusera på lektionen och känna sig trygga i korridorerna. Eftersom trygghet och studiero hänger ihop, kan frånvaron av det ena aldrig kompenseras av det andra. För att elever ska kunna fokusera på lektionerna, måste de kunna känna sig trygga på rasterna – och vice versa.

För att möjliggöra en tryggare och lugnare skolgång för fler elever föreslår vi att hot och våld i skolsammanhang alltid ska tas på allvar och aldrig sopas under mattan. Det ska finnas möjlighet för alla lärare att upprätta anmälningar om exempelvis de blivit hotade av en elev. I de fall elever har begått lagbrott, exempelvis genom skadegörelse av skolans egendom, ska det alltid polisanmälas. Vidare ska kraftigt utåtagerande elever kunna omplaceras enklare om skolledningen bedömer att det vore gynnsamt för exempelvis klasskamraternas trygghet. Lärarutbildningarna ska säkerställa att blivande lärare får möjlighet att utveckla ledarskap och förmågan att leda undervisningen i klassrummet.

I **motion B150** framläggs ett antal förslag om hur principen att arbetet för studiero ska vila på vetenskaplig grund kan genomföras i praktiken. Bland annat föreslås en samordnad nationell stödfunktion och förtydligade skrivningar i examensordningen för lärare. Partistyrelsen noterar i likhet med motionären att denna fråga ingick i den skolpolitiska rapport som antogs vid partirådet 2020. Partistyrelsen anser att detta ger en tillräcklig grund för den politiska inriktningen, och att de förslag för det praktiska genomförandet som motionären tar upp får bedömas i det konkreta genomförandet. **Motion B150** bör anses besvarad.

Motion B151 yrkar att Liberalerna ska utveckla Barn- och elevombudet (BEO) i stället för att avveckla funktionen. Partistyrelsen instämmer i motionärernas åsikt: Trygghet och ett tydligt arbete mot kränkningar i skolsystemet är viktigt och Liberalerna ska alltid stå upp för alla elevers rätt att inte utsättas för kränkande behandling. Partistyrelsen är av den bestämda uppfattningen att det måste finnas en tydlig instans som elever kan vända sig till om de blir dåligt behandlade eller inte får sina rättigheter tillgodosedda i skolan. Det är därför partistyrelsen anser att det uppdraget bäst hanteras av den myndighet som de facto redan har det uppdraget, det vill säga Skolinspektionen. Statskontoret lät 2020 utreda hur klagomålshanteringen i den svenska skolan skulle kunna förbättras. De framförde stark kritik mot otydligheten vad gäller ansvarsfördelningen i processen. Trots att Skolinspektionen ska hantera klagomål, så är det den av regeringen utsedda BEO som hanterar klagomål som enbart rör kränkande behandling. Statskontoret påpekar att det skapar otydlighet och svårigheter vad gäller gränsdragning. Exempelvis kan en anmälan om brister i särskilt stöd även ha inslag av kränkande behandling. Därtill påpekar Statskontoret att det råder rollkonflikter för Skolinspektionen och BEO, då SI genomgående ska agera som en neutral part, medan BEO ska växla mellan att vara en neutral part och att företräda den enskilda individen – vilket i sin tur kan försvåra både Skolinspektionens och BEO:s möjlighet att genomföra sina uppdrag, eftersom det kan minska huvudmannens förtroende för tillsynsmyndighetens oberoende, och elevers förtroende för att ombudet är på deras sida. Slutsatsen är att det vore lättare för både anmälaren och huvudmannen att ansvaret renodlades genom att det endast behövdes kontakt med en myndighetsaktör. Att det är högst olämpligt att blanda tillsyns- och ombudsmannafunktionerna är en kritik som både framförts av Skolverket, men även redan i den utredning som låg till grund för skapandet av BEO från första början. Partistyrelsen menar således att det finns mycket goda argument för en tydlig styrkedja – som även ska bestå av ett system där en aktör – inte olika – ska ha det fulla ansvaret för att hantera klagomål i skolan. En sådan tydlighet hade gynnat både elever som huvudmän, vilket vore högst önskvärt om vi ska säkerställa att fler elever eller föräldrar faktiskt anmäler brister i skolan.

Skolans styrdokument är tydliga vad gäller elevers rätt till trygghet och studiero. Ansvaret för detta åligger huvudmännen – och ansvaret för att kontrollera efterlevnaden borde helt åligga Skolinspektionen. Därmed yrkar partistyrelsen att **motion B151 ska avslås**.

Lärare – ett framtidsyrke för akademiker

Utan lärare stannar samhället. Det är därför Liberalerna måste fortsätta arbetet för att återupprätta lärarkårens status. Införandet av lärarlegitimationer har blottat den brist på utbildade lärare som funnits sedan länge – och även gjort det möjligt att bevaka utvecklingen. Mycket tyder på att bristen både är fortsatt stor och om inget görs riskerar den att växa sig ännu större. Att bemöta lärarbristen genom att slopa lärarlegitimationerna varken är eller kan bli det politiska svaret. I stället behövs ett fortsatt arbete med politiska reformer som återupprättar kunskapsskolan, stärker lärarnas auktoritet i klassrummet och ett regelverk som både utkräver och främjar lärare som besitter god undervisningsskicklighet och djup akademisk ämneskunskap.

Ämneskunniga och skickliga lärare är skolväsendets stomme. Styrdokumenten ska därför granskas särskilt i samråd med representanter från lärarkåren i syfte att identifiera krav och regler som tillför mer arbetsbelastning eller fler problem, utan att samtidigt bidra till elevernas inlärning. Vidare ska icke undervisningsrelaterade arbetsuppgifter, exempelvis mentorskap, inte åläggas lärare. Därtill ska akademisk ämneskunskap alltid beaktas vid tillsättning av förstelärartjänster. Partistyrelsen vill vidareutveckla legitimationsreformen genom att införa ett krav på ämnesbehörighet för betygsättning i det aktuella ämnet. Därtill vill vi stärka lärarnas tillgång till adekvata läromedel med hög kvalitet.

Motion B152 yrkar att partistyrelsen ska få i uppdrag att aktivt verka för att analysera orsaken till de ökande avhoppen inom lärarutbildningen och att ta initiativ till att lärarutbildningen reformeras för att möta behoven av skolans utveckling. Partistyrelsen instämmer i motionens intention att få bukt med problemet som avhopp från lärarutbildningarna de facto utgör, men hyser en viss tveksamhet inför förslaget om att det bör hanteras genom att partistyrelsen ska få i uppdrag att analysera avhoppen. Liberalerna driver sedan tidigare på inom ramen för riksdagsarbetet för att både höja kraven till lärarutbildningarna och att höja kvaliteten genom exempelvis utökad undervisningstid. Vidare har myndigheten Universitetskanslersämbetet, UKÄ, redan i uppdrag att analysera avhopp från bland annat lärarutbildningarna. **Motion B152 ska därför anses besvarad.**

Motion B153 och B107 yrkande 2 yrkar att lärarutbildningarna bör bestå av inslag av kognitionsvetenskap och inlärningspsykologi. Partistyrelsen vill uppmärksamma landsmötesdeltagarna på det faktum att detta redan föreslogs i den proposition som låg till grund för dagens lärarutbildningar, som kom att införas år 2011. Alla lärarutbildningar består av en så kallad utbildningsvetenskaplig kärna, och i propositionen framgår det att exempelvis kognitionsvetenskap är en naturlig del av kärnan. Att utfallet inte har varit tillfredsställande, då dessa inslag lyst med sin frånvaro på de flesta lärarutbildningarna, är ett problem som partistyrelsen menar att Liberalerna fortsatt ska verka för att adressera. Inom ramen för det tidigare samarbetet genom januariavtalet tog Utbildningsdepartementet fram promemorian ”Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan” (U2021/00301). Den innehåller bland annat förslag om att stärka inslagen av kognitionsvetenskap och psykologi i lärarutbildningarnas utbildningsvetenskapliga kärna. Partistyrelsen anser därför **motion B153 och B107 yrkande 2 anses besvarade**.

Motion B154 yrkar att Liberalerna ska bejaka att alla skolor prioriterar att anställa behöriga lärare. Partistyrelsen menar att reformer som ökar läraryrkets attraktivitet och som värnar lärarnas särskilda undervisningsskicklighet och akademiska ämneskunskap är och bör fortsatt förbli en prioriterad fråga för Liberalerna. I den skolrapport som partistyrelsen lägger fram till detta landsmöte finns flera punkter med förslag som syftar till att stärka behöriga lärarens ställning i det svenska skolväsendet. Att det kan komma att bli aktuellt med ändringar av skollag eller förordningar i syfte att främja en ökad andel behöriga lärare ska förvisso inte uteslutas, men partistyrelsen menar förvisso att betydelsen av skickliga lärare för elevernas kunskapsresultat är uppenbar – och att reformer som leder till ett ökat fokus på kunskapsresultat i skolväsendet, också kommer att medföra ökade krav på vilka som kan bli aktuella för lärartjänster. Det är även av vikt att påpeka att ett direkt förbud av att anställa lärare som saknar legitimation hade inneburit drastiskt försämrade villkor för skolor i hela landet, och att klassstorlekarna hade behövt mer än fördubblats. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B154 anses besvarad**.

Motion B155 yrkar att ansvaret för mentorskapet för elever i skolan ska hanteras av särskilda mentorer och på så vis inte åligga lärare. Partistyrelsen instämmer i motionens intention, då det råder allvarliga problem med läraryrkets attraktivitet, och att det i mångt och mycket beror på en ansträngd arbetssituation med hög arbetsbörda. Likväl är det viktigt att renodla lärarkårens arbetsuppgifter för att möjliggöra ökat fokus på ämnesundervisningen, vilket i sin tur kommer att gynna elevernas kunskapsresultat. Partistyrelsen vill att lärare ska avlastas från bland annat sociala arbetsuppgifter i syfte att ge dem bättre förutsättningar att fokusera på undervisningens kvalitet. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B155 ska anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Ett friskolesystem för frihet

Likvärdigheten och förutsättningarna att göra ett välinformerat skolval måste bli bättre. Bland annat behövs det i Sverige ett gemensamt nationellt skolval på en digital plattform. Dit ska alla elever och föräldrar kunna vända sig för att ta del av vilka alternativ på skolor de har att välja mellan – men också för att kunna ta el av information om exempelvis skolans kunskapsresultat eller hur stor andel av lärarna på skolan som är ämnesbehöriga. elevernas likvärdiga möjligheter till att till att värna och vårda friskolereformen och det fria skolvalet i det svenska skolsystemet.

Motion B156 yrkande 1 handlar om att införa ett obligatoriskt skolval, så att alla familjer ska göra ett aktivt skolval. **Motion B156 yrkande 2 och 3** syftar till att införa en samordnad antagningsprocess till skolor samt att det ska finnas en digital sida där relevant information om olika skolor finns tillgängligt. **Motion B157** yrkar att Liberalerna ska verka för att lottning ska användas i stället för kötid som urvalskriterium när en fristående skola har fler sökande än platser, och **motion B158** yrkar att kötid inte ska få användas som urvalsmetod.

Partistyrelsen instämmer att det finns ett behov av att säkerställa att skolvalet blir aktivt, på så sätt att huvudregeln blir att föräldrar ska rangordna vilken eller vilka skolor de önskar. Partistyrelsen ser samtidigt att det finns skäl att vidareutveckla skolvalssystemet. Partistyrelsen är av den åsikten att dagens kösystem har brister och att det i sin tur kan ge upphov till försämrad likvärdighet. Att skolsystemet är av hög kvalitet i hela landet och ger elever likvärdiga förutsättningar att lyckas är en prioriterad fråga för Liberalerna. Partistyrelsen anser dock att det bäst sker genom de förslag som presenteras i de framlagda skolrapporterna, exempelvis genom att införa ett gemensamt skolvalssystem och att införa begränsningar för kötid som urvalsmetod. Det ska dock sägas att det redan finns möjlighet till olika former av antagningsförfaranden som friskolor har möjlighet att använda sig av. Det är Skolinspektionen som avgör vilka modeller som är tillåtna. I dag används exempelvis lottning av vissa friskolor när det finns fler sökande än platser. Partistyrelsen anser det som en mer framkomlig väg att reformera skolvalet med bredare reformer än vad motionerna efterlyser. Det skulle skapa förutsättningar för både ökad likvärdighet – samtidigt som en alltför långtgående detaljstyrning undviks. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B156 yrkande 1 ska bifallas**, **motion B157 och motion B156 yrkande 2 och 3 anses besvarade**, och **motion B158 ska avslås.**

Motion B159 och B160 yrkande 1 och 2 syftar till att Liberalerna ska verka för att dagens elevpeng (ofta kallat för skolpeng) ska avskaffas. I stället efterfrågar motionerna ett finansieringssystem som är mer likvärdigt över hela landet. Partistyrelsen tycker att skolan förtjänar en finansieringsmodell som främjar så väl kvalitet som stabilitet. Det finns flera skäl att reformera skolpengssystemet. Partistyrelsen förstår förvisso att skolans finansieringssystem är både en komplex och oerhört viktig fråga, som därför med stor sannolikhet kommer att behöva utredas grundligt. Däremot så menar partistyrelsen att det redan nu är tydligt att dagens elevpeng behöver reformeras och att det framförs relevant kritik i flertalet motioner. Detta belyses i den rapport som läggs fram till årets landsmöte. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B159 och motion B160 yrkande 1 och 2 anses besvarade.**

Motion B161 yrkar att Liberalerna ska verka för tydliga regler för vad som ska ske när skolor läggs ner, särskilt om det rör mindre skolor på landsbygd. Partistyrelsen ser tydligt behovet av att skapa ett skolsystem som är stabilt och starkt i hela landet – så även i glesbygd. För att möjliggöra det ser partistyrelsen att vägen framåt går igenom att fortsätta driva frågan om att förstatliga det svenska skolväsendet och genom det även säkerställa en nationell finansieringsmodell av skolan. En sådan modell ska självfallet beakta att det finns varierande behov mellan olika geografiska delar av Sverige. Liberalerna värnar om glesbygden och anser att skolan är en så viktig samhällsinstitution att den inte kan utsättas för godtyckliga nedläggningar, inte minst i mindre orter och i glesbygd – som redan är hårt drabbade av utflyttning av så väl invånare som företag. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B161 anses besvarad**.

De riktade statsbidragen till skolor behöver få enklare regler och att flera av dem ska slås ihop. Det är orimligt att det krävs en massa resurser, både i form av tid och personal, och som dessutom sällan finns i mindre kommuner eller hos mindre friskolor, för att ta del av statens stöd till skolan. Vidare föreslås även att ett ökat fokus på kvalitet i stället för kvantitet vad gäller antalet statsbidrag till skolor ska kompenseras med ett förslag om särskilt riktade statsbidrag till skolans verksamhet som huvudregel alltid ska utformas med långsiktighet som princip.

Motion B162 yrkar att Liberalerna ska verka för att förenkla de riktade statsbidragen på skolområdet i syfte att bland annat minska krångel och administration. Partistyrelsen instämmer i motionens intention och ser behovet av att både förenkla och minska det totala antalet riktade statsbidrag till skolan. Detta beskrivs närmare i den skolpolitiska rapporten. Partistyrelsen yrkar att **motion B162 anses besvarad**.

Det behövs högre krav på de aktörer som bedriver skolverksamhet inom ramen för det svenska skolväsendet. Liberalerna har tidigare föreslagit att neka ansökan om att starta en ny konfessionell förskola i fall att den bedöms bidra till förvärrad segregation i samhället. Det krav bör nu vidareutvecklas, så att det även blir möjligt att neka ansökningar från konfessionella aktörer som vill starta även grundskolor – då förutsatt att det bedöms riskera att ytterligare öka segregationen. Vidare föreslår partistyrelsen att kraven på både de som leder skolans verksamhet, det vill säga skolchefer och rektorer, ska skärpas genom att även de ska omfattas av den tidigare skärpta ägargranskningen Skolinspektionen gör av de som äger skolan.

Motion B109 yrkande 2, om att Skolinspektionen ska göra fler flygande kontroller, är i princip identisk med vad som föreslås i skolrapporten. **Yrkande 3** syftar till att korta handläggningstiderna i Skolinspektionens verksamhet, vilket partistyrelsen menar vore bra i syfte att skolverksamhe-

ten ska kunna förbättras och fortsätta så fort som möjligt. **Motion B109 yrkande 2 och 3 ska därmed bifallas. Motionens yrkande 4** handlar om att Skolinspektionen ska kunna kräva underlag av högre kvalitet som påvisar att det finns ett potentiellt elevunderlag för att etablera en ny friskola. Partistyrelsen instämmer i motionärens yrkande, inte minst då det handlar om att använda skattemedel så resurseffektiva som möjligt. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B109 yrkande 4 ska bifallas**.

Partistyrelsen vill införa krav på långsiktigt ägarskap om en aktör vill starta, ta över eller köpa upp en fristående skolan. Vi menar att inte alla organisationer, stiftelser eller företag är lämpade att bedriva skolverksamhet. Liberalerna vill därför införa en lagskärpning som förhindrar kortsiktigt ägarskap, då vi inte anser det höra hemma i skolvärlden. Skattefinansierade skolor ska inte vara en handelsvara som köp och säljs i spekulationssyfte

Motion B163 yrkar att riskkapitalbolag inte ska få äga eller driva skolor. Partistyrelsen är av åsikten att det ska råda höga krav på de aktörer som vill bedriva skolverksamhet inom ramen för det svenska friskolesystemet. De krav som finns i dag bör utvidgas till att även omfatta krav på långsiktighet vad gäller ägarskap. Transparens och öppenhet behöver säven stärkas med en offentlig ekonomisk redovisning för varje enskild skolenhet. Genom de förslag partistyrelsen lägger fram i den skolpolitiska rapporten adresseras problemet med spekulativa skolägare, vilket i sin tur hanterar det den farhåga motionären anför om riskerna med kortsiktiga aktörer som exempelvis köper upp en friskola. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B163 ska ses besvarad**.

Motion B164 och B165 yrkar båda för förändringar vad gäller kraven på fristående aktörer som vill starta och bedriva skolverksamhet. **Motion B168** yrkar att det ska införas krav på att alla fristående skolor ska ha särskilda inriktningar eller specialiseringar, medan **motion B165** består av ett bredare yrkande om att skärpa kraven på skolaktörer vad gäller långsiktighet och kompetens. Partistyrelsen instämmer i motionärernas syn på att det ska råda höga krav för att starta och driva fristående skolor i Sverige. Däremot så menar partistyrelsen att det är alltför långtgående att kräva att varje friskola ska ha en särskild specialisering för att få tillåtas, men att det samtidigt är högst önskvärt att det ställs höga krav på kompetens och långsiktighet på samtliga skolaktörer. Partistyrelsen anser att skollagen ska kramas upp genom att det införs krav på långsiktigt ägarskap över en skolverksamhet. Konsekvensen av detta blir att aktörer som drivs av kortsiktiga eller spekulativa intressen inte ska kunna agera som ägare. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B164 ska avslås och motion B165 ska bifallas**.

Motion B166 vill göra det enklare att starta friskolor om aktören har en bra plan för att säkerställa tillgången av behöriga lärare. Partistyrelsen yrkar avslag på motion med motiveringen att Skolinspektionen redan i dag har i uppdrag att utfärda tillstånd till aktörer som vill starta en fristående skola, då förutsatt att vissa kvalitetskrav uppfylls. Partistyrelsen menar att dagens krav inte ska sänkas, utan ser snarare behovet av att skärpa kraven ytterligare Därmed bör **motion B166 avslås**.

Motion B167 yrkar att en skolmyndighet ska reglera vad som bör ingå i skolmiljön och motion **B160 yrkande 3** yrkar att skärpa kraven på vad elever ska erbjudas, exempelvis i form av läroböcker, ska regleras. Partistyrelsen är av uppfattningen att skolans utformning av vad exempelvis gäller lokaler och utrustning i form av exempelvis läromedel inte nödvändigtvis gynnas av att regleras ännu mer detaljerat av staten. I den skollag vi tog fram och som implementerades 2010 står det skrivet att skolverksamheten måste bedrivas i ändamålsenliga lokaler i grupper med en lämplig sammansättning och storlek. Vad som är att anse ändamålsenligt styrs i sin tur av läroplanen, vilket skapar en flexibel reglering av skolans lokaler. Om exempelvis kursplanen i ett ämne ändras på ett sätt som tillför eller fråntar behovet av särskild utrustning i skolans lokaler, ändras också innebörden av ändamålsenliga lokaler. Skollagen innehåller även en skrivelse om att eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning. Partistyrelsen bedömer således att skollokaler regleras tillräckligt väl genom dagens skollag, och anser således att **motion B167 och motion B160 yrkande 3 anses besvarade.**

Motion B168 yrkar vidare på ett förbud mot religiösa friskolor samt att Liberalerna ska värna en jämlik skola. Samtidigt yrkar **motion B169** på att Liberalerna ska tillåta nyetablering av konfessionella friskolor, förutsatt att de uppfyller bland annat skollag och FN:s barnkonvention. Landsmötet 2017 beslutade bland annat att ett stopp för nya religiösa friskolor införs och befintliga religiösa skolor bör inte ges tillstånd att utöka antalet elever, att Skolinspektionen får ett särskilt uppdrag att granska skolor med religiösa inslag samt friskolor som drivs av ideella föreningar och trossamfund och att kommuner bör ges rätt att stoppa nya religiösa förskolor om de riskerar motverka integrationen. Partistyrelsen vill därutöver att Skolinspektionen ska få ett särskilt uppdrag att granska friskolor med religiösa eller konfessionella inslag och friskolor som drivs av ideella föreningar och trossamfund och att det är viktigt att huvudmännen för friskolor, inte bara i formell mening utan även i den dagliga verksamheten, lever upp till de krav som ställs på dem. Dagens lagstiftning ger skolor med enskilda huvudmän rätt att ha konfessionella inslag utanför den direkta undervisningen som ska vara icke-konfessionell. Det finns exempel på skolor där sådana konfessionella inslag i sin helhet förläggs utanför den del av dagen som innehåller schemalagd undervisning, medan andra konfessionella skolor förlägger hela eller delar av de konfessionella inslagen emellan lektioner med icke-konfessionell undervisning. Partistyrelsen är av uppfattningen att en sammanhållen skoldag med icke-konfessionell undervisning där eventuella konfessionella inslag kan förläggs före eller efter den sammanhållna skoldagen är den ordning som bör föredras. Det skapar en tydligare gräns mellan det konfessionella och icke-konfessionella och underlättar för elever som vill välja bort de frivilliga konfessionella inslaget. Liberalerna bör därför verka för en sådan ordning. Detta kräver sannolikt en förändring av skollagen men de närmare formerna för hur en ny reglering ska ses ut behöver ses över. Partistyrelsen menar att Liberalerna även

fortsättningsvis bör verka för ett etableringsstopp för religiösa friskolor. **Motion B168 ska därmed anses besvarad och motion B169 ska avslås.**

I **motion B170** anförs att dagens skolsystem leder till ökad segregation och minskad likvärdighet, samtidigt som problem i form av betygsinflation och ohämmade vinstuttag tillåts frodas. Partistyrelsen och motionären är överens om att skolan är en av de viktigaste institutionerna i samhället vi har samt att det även finns brister som behöver åtgärdas i det svenska skolsystemet, exempelvis vad gäller friskolesystemet. Partistyrelsen är dock av uppfattningen att friheten är värd att bevara. Att alla elever i dag har möjlighet att välja skola och att det inte är plånboken som avgör vem som kan gå på en fristående respektive offentlig skola är en frihet som partistyrelsen både står upp för och fortsatt vill försvara. Det betyder inte att dagens friskolesystem och skolvalsmodeller är perfekta – tvärtom menar partistyrelsen att vi som liberaler har ett viktigt ansvar att vårda dessa reformer. Partistyrelsen menar att det är rätt väg att gå, även när vindarna blåser åt andra hållet. Exempelvis menar partistyrelsen att det vore mycket önskvärt att införa ett samordnat skolval: ett system där alla skolor man kan välja mellan samlas, och där det också statistik om skolornas resultat och information från exempelvis Skolinspektionens granskningar framgår. På så sätt ska information om alla olika skolor både bli direkt tillgänglig och inte minst lätt att tillgå för alla familjer i hela landet. Vidare ser partistyrelsen det av stor vikt att motverka betygsinflationen genom en ny betygsmodell, som säkerställer att skolor har incitament att satsa på kunskapshöjande insatser i skolan. Detta utvecklas vidare i skolrapporten Kunskapslinjen. **Motion B170 yrkande 1, 2, 6 och 7 ska avslås. Motion B170 yrkande 5 anses besvarat.**

Högre utbildning och forskning

Motion B171 yrkar att det ska införas en skrivning i Liberalernas partiprogram om vikten av individuell akademisk frihet. Partistyrelsen instämmer i motionärens yrkande; den del av partiprogrammet om högre utbildning och forskning bör mycket riktigt innehålla en skrivning om vikten av akademisk frihet, då det är en viktig frihet inom akademien att försvara som inte heller ska tas för given. **Motion B171 ska således bifallas.**

Motion B172 yrkar att Liberalerna ska verka för en översyn av högskole- och universitetssystemet i syfte att fler studenter ska läsa mer yrkesinriktade utbildningar. Syftet med yrkandet är att säkerställa att fler studenter kommer in i arbetsmarknaden tidigare i livet. Partistyrelsen instämmer i motionärernas problembeskrivning: Rent generellt läser alltför för in yrkesutbildningar i det svenska utbildningssystemet, och inträdet på arbetsmarknaden är anmärkningsvärt sent. Det tror vi dock bäst hanteras av högre kvalitet vad gäller studie- och yrkeshandledning i skolan samt fortsätta reformer för att uppvärdera yrkesprogram i gymnasieskolan. Vidare menar partistyrelsen att det inte är önskvärt att avgiftsbelägga högre studier – och ej heller att försöka styra den mer. Högre utbildning bör stå på sina egna ben och partistyrelsen menar att den fria akademien har ett starkt egenvärde i sig, och behöver på så vis inte heller styras i syfte att individer ska nå särskilda yrken. **Motion B172 ska därmed anses besvarad.**

Motion B173 och B174 yrkar båda för att genomföra förenklingar och införa ett bättre system för skolskjuts. Partistyrelsen menar att båda motionerna är intressanta och att frågan om utformningen av skolskjutsen förtjänar att uppmärksammas mer djupgående. Partistyrelsen föreslår att för egen del fatta beslut om att verka för en utredning av skolskjutsens utformning och tillgänglighet tillsätts. **Därmed yrkar partistyrelsen för att motion B173 och B174 anses besvarade.**

Motion B175 yrkar att Liberalerna ska verka för att lärosätena får en ny myndighetsform med syfte att ge dem bättre autonomi från politisk styrning. Partistyrelsen instämmer i motionärernas intention och ser det som problematiskt att det finns tecken på ökad detaljstyrning av akademin. Liberalerna som parti är inte fri från skuld och vi anser oss ha ett särskilt ansvar för att värna akademins autonomi. Att renodla och särskilja högre utbildning från andra myndigheter, som motionen yrkar, ser partistyrelsen som en möjlig väg fram mot stärkt autonomi. Partistyrelsen yrkar därmed på att **motion B175 ska bifallas.**

Motion B176 yrkar att forskningsmedel från det offentliga ska fortsätta inkludera köns- och genusperspektiv. Partistyrelsen konstaterar att det redan finns krav på genusperspektiv inom forskningen, och att motionen yrkar att dessa perspektiv fortsatt ska finnas. Sedan år 2020 begär Vetenskapsrådet att de som söker bidrag till sin forskning ska redogöra för om köns- och genusperspektiv är relevant i forskningen, vilket VR menar gäller de flesta av deras utlysningar. Det kan handla om att inkludera så väl sociala som biologiska aspekter av kön och könsidentitet i forskningens metoder, analyser och resultat. Samtidigt vill partistyrelsen lyfta ett problematiserande perspektiv utifrån var gränsen ska gå för statlig styrning av forskningen. **Motion B176 ska därmed anses besvarad.**

Motion B177 yrkar att Liberalerna ska verka för att reformera resurstilldelningsmodellen för högre utbildning, så att andra värden än genomströmning premieras vid anslagstilldelning till lärosäten. Partistyrelsen välkomnar att motionen tar sig an problemet med att högskolans resurstilldelning premierar genomströmning av studenter, vilket i sin tur kan leda till lägre kvalitet då det finns ekonomiska incitament till att både sänka kraven för att fler studenter ska bli godkända, men också till att expandera populära utbildningar som generar stora intäkter – även i de fall det handlar om utbildningar som har en svag koppling till arbetsmarknadens behov. Partistyrelsen menar att Liberalernas arbete för att premiera kvalitet framför kvantitet i högre utbildning är av stor vikt för att Sverige ska kunna utvecklas till en framtida kunskapsnation. Resurstilldelningen till högre utbildning är ett viktigt styrinstrument. För att premiera vetenskaplig kvalitet inrättades på Liberalernas initiativ i Utbildnings-

departementet 2006–2014 en modell där 20 procent av nya resurser omfördelades mellan lärosätena baserat på indikatorerna externa anslag för forskning samt publiceringar och citeringar. För att fortsätta att stärka kvaliteten i forskningen och excellensen i forskningen är det viktigt att denna omfördelningsmodell utvecklas vidare för att ännu starkare premiera kvalitet. Det vore högst önskvärt att fortsätta arbetet för att utveckla en hållbar finansieringsmodell som främjar akademins och Sverige framtida utveckling. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion B177 ska bifallas**.

Motion B178 yrkar att studiestödet ska höjas för studenter som har barn samt att fribeloppet ska slopas permanent. Även **motion B179** yrkar ett slopat fribelopp för studiestöd. Partistyrelsen ser att det kan finnas behov av bättre förutsättningar för föräldrar att studera, men om svaret på det är höjt tilläggsbelopp från CSN eller andra politiska åtgärder ser styrelsen inte som självklart. Vad fribeloppet beträffar har Liberalerna under lång tid verkat för att öka fribeloppet, exempelvis genom att vi under vår tid i regering höjde fribeloppet med 30 000 kronor samt under coronakrisen verkade för det tillfälliga slopandet av fribeloppet som sedan förverkligades. Det är viktigt för den som vill arbeta samtidigt som de studerar, inte minst för dem som inte har föräldrar eller andra som kan bidra ekonomiskt. Ett högt fribelopp har därför en viktig rättviseprofil – men ett slopat fribelopp skulle innebära att bidrag utbetalas även till de som inte har något behov alls av det. **Därmed ska motion B178 och B179 anses besvarade.**

Motion B180 består av fyra yrkanden som syftar till att förändra förutsättningarna och villkoren för doktorander och forskare. Partistyrelsen anser förvisso att det kan finnas goda skäl bakom motionens yrkanden, exempelvis vad gäller att stärka jämlikheten vid tillsättning av doktorandtjänster. Däremot så är partistyrelsen av uppfattningen att motion **B180** yrkande 1, 2, 3 och 4 är alltför detaljerade för att bifallas av landsmötet. Partistyrelsen ser flera goda skäl till att upprätthålla traditionen av att inte bifalla motioner som yrkar konkreta uppdrag från landsmötet till riksdagsgruppen. Därmed yrkar partistyrelsen för att **motion B180 ska avslås**.

Motion B181 yrkar att Liberalernas landsmöte ska uttala att rymdforskning i världsklass är ett strategiskt mål för svensk forskning under det kommande decenniet. Partistyrelsen delar motionens intention om att Sverige ska ligga i framkant vad gäller rymdforskning internationellt. Rymdforskning är dessutom långt mer applicerbart än vad man kan tro; exempelvis berör rymdforskning även GPS-teknik, vilket i sin tur är en fundamental del i Försvarsmaktens skydd av den svenska demokratin. Däremot så menar partistyrelsen att det inte vore önskvärt att besluta om exakta budgetanslag till särskilda forskningsanslag via beslut på landsmötet – men att prioritera rymdforskning som strategiskt mål under det kommande decenniet ställer sig partistyrelsen bakom. Därför yrkar partistyrelsen att **motion B181 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion B101 avslås
2. att motion B102 avslås
3. att motion B103 anses besvarad
4. att motion B104 anses besvarad
5. att motion B105 anses besvarad
6. att motion B106 anses besvarad
7. att motion B107 yrkande 1 anses besvarat
8. att motion B108 anses besvarad
9. att motion B107 yrkande 2 anses besvarat
10. att motion B109 yrkande 1 anses besvarat
11. att motion B110 anses besvarad
12. att motion B111 anses besvarad
13. att motion B112 anses besvarad
14. att motion B113 yrkande 1 bifalls
15. att motion B113 yrkande 2 avslås
16. att motion B113 yrkande 3 anses besvarat
17. att motion B113 yrkande 4 anses besvarat
18. att motion B113 yrkande 5 avslås
19. att motion B114 anses besvarad
20. att motion B115 avslås
21. att motion B116 anses besvarad
22. att motion B117 bifalls
23. att motion B118 avslås
24. att motion B119 anses besvarad
25. att motion B120 avslås
26. att motion B121 avslås
27. att motion B122 anses besvarad
28. att motion B123 anses besvarad
29. att motion B124 anses besvarad
30. att motion B125 avslås
31. att motion B126 anses besvarad
32. att motion B127 anses besvarad
33. att motion B128 anses besvarad
34. att motion B129 anses besvarad
35. att motion B130 anses besvarad
36. att motion B131 yrkande 1 bifalls
37. att motion B131 yrkande 6 bifalls
38. att motion B131 yrkande 7 bifalls
39. att motion B131 yrkande 2 anses besvarat
40. att motion B131 yrkande 3 anses besvarat
41. att motion B131 yrkande 4 anses besvarat
42. att motion B131 yrkande 5 anses besvarat
43. att motion B132 anses besvarad
44. att motion B133 avslås
45. att motion B134 anses besvarad
46. att motion B135 anses besvarad
47. att motion B136 anses besvarad
48. att motion B137 anses besvarad
49. att motion B138 anses besvarad
50. att motion B139 bifalls
51. att motion B140 anses besvarad

52. att motion B141 anses besvarad
53. att motion B142 avslås
54. att motion B143 yrkande 1 anses besvarat
55. att motion B143 yrkande 2 anses besvarat
56. att motion B144 anses besvarad
57. att motion B145 bifalls
58. att motion B146 anses besvarad
59. att motion B147 avslås
60. att motion B148 avslås
61. att motion B149 avslås
62. att motion B150 anses besvarad
63. att motion B151 avslås
64. att motion B152 anses besvarad
65. att motion B153 anses besvarad
66. att motion B107 yrkande 2 anses besvarat
67. att motion B154 anses besvarad
68. att motion B155 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
69. att motion B156 yrkande 1 bifalls
70. att motion B156 yrkande 2 anses besvarat
71. att motion B156 yrkande 3 anses besvarat
72. att motion B157 anses besvarad
73. att motion B158 avslås
74. att motion B159 anses besvarad
75. att motion B160 yrkande 1 anses besvarat
76. att motion B160 yrkande 2 anses besvarat
77. att motion B161 anses besvarad
78. att motion B162 anses besvarad
79. att motion B109 yrkande 2 bifalls
80. att motion B109 yrkande 3 bifalls
81. att motion B109 yrkande 4 bifalls
82. att motion B163 anses besvarad
83. att motion B164 avslås
84. att motion B165 bifalls
85. att motion B166 avslås
86. att motion B167 anses besvarad
87. att motion B160 yrkande 3 anses besvarat
88. att motion B168 anses besvarad
89. att motion B169 avslås
90. att motion B170 yrkande 1 avslås
91. att motion B170 yrkande 2 avslås
92. att motion B170 yrkande 6 avslås
93. att motion B170 yrkande 7 avslås
94. att motion B170 yrkande 5 anses besvarat
95. att motion B171 bifalls
96. att motion B172 anses besvarad
97. att motion B173 anses besvarad
98. att motion B174 anses besvarad
99. att motion B175 bifalls
100. att motion B176 anses besvarad
101. att motion B177 bifalls
102. att motion B178 anses besvarad
103. att motion B179 anses besvarad
104. att motion B180 avslås
105. att motion B181 anses besvarad

Särskilt yttrande nr 1

Christoffer Heimbrand, Liberala studenter, anför med anledning av motion B176:
”Att politiken ska ställa ideologiska krav på forskningen är både principiellt fel och får märkliga konsekvenser i praktiken. Ett liberalt parti ska i alla lägen värna den akademiska friheten och stå upp för mindre statlig styrning av forskningen. Förutsättningslös forskning ger dessutom bättre resultat och håller högre kvalitet än den forskning som behöver förhålla sig till politiska skygglappar.”

Särskilt yttrande nr 2

Christoffer Heimbrand, Liberala studenter, anför med anledning av motion B179:
”Fribeloppet har tillfälligt slopats under coronapandemin. Liberala studenter anser att reformen bör förlängas så att studenter som arbetar vid sidan av studierna inte riskerar att förlora studiestödet. Så länge man fullbordar sin utbildning spelar det mindre roll att man samtidigt får arbetslivserfarenhet och säkrar viktig kompetens inom exempelvis vården.”

B2. KULTUR, IDROTT OCH CIVILSAMHÄLLE

Inledning

Kulturen är samhällets intellektuella infrastruktur. Med kulturens olika uttrycksformer får människor möjlighet att förstå, ifrågasätta och påverka samhället. Som liberaler värnar vi även kulturens betydelse för att varje individ ska kunna tillvarata sin rätt att få finna, formulera och förverkliga sin personlighet. Tanken att se människan för vad hon är och kan bli – inte bara var hon kommer ifrån – är en central skillnad mellan liberaler å ena sidan och populister, konservativa och identitetsvänster å den andra. Medan andra strävar efter att den enskilda människan ska stanna med sin grupp välkomnar liberaler att individen utmanar gruppen.

När människor utövar eller tar del av kultur föds inspiration, kreativitet och nya idéer. Kultur kan öka människors nyfikenhet också på sådant man inte tidigare visste man var intresserad av eller ens visste fanns. Kulturpolitiken ska sträva efter att människor lär sig mer om sig själva, sin personlighet, sin förmåga, sina fördomar, sitt sammanhang, sitt samhälle, sin samtid och sin framtid. I mötet med kvalitetskultur växer man som människa.

Kulturens frihet är helt central för Liberalerna. Vi värnar ett öppet samhälle, och i det har litteratur, konst och andra kulturella uttryck en viktig roll. Kulturen underhåller ibland, tydliggör ibland, förklarar ibland och provocerar eller utmanar ibland. För auktoritära makthavare kan det te sig misshagligt, i land efter land ser vi hur de monterar ner det öppna samhällets struktur.

Även i Sverige hörs rop på att misshaglig kultur ska tystas. Några vill ha policyer för att konst inte ska provocera, andra vill göra kulturen till verktyg för att främja ett hållbart samhälle, jämställdhet och integration – de senare är mål som vi i Liberalerna i och för sig delar, men om vi börjar använda kulturen som verktyg för sånt som är gott, öppnar vi också för dem som vill använda den i andra syften.

Kulturpolitiken ska syfta till att kulturen får växa, förändras och präglas av många olika åsikter, uttryckssätt och aktörer. Kulturarvet ska både bevaras och brukas ur många olika perspektiv. Kulturlivet ska vara tillgängligt för alla oavsett kön, bakgrund eller funktionalitet, och olika kulturyttringar ska finnas tillgängliga i hela landet. Kulturpolitiken ska slå vakt om såväl bredd som spets. Det ska finnas utrymme för både kulturupplevelser av högsta kvalitet och enskilda människors eget deltagande och skapande i kulturaktiviteter.

En liberal kulturpolitik är en garant för kulturell mångfald och utveckling i hela landet samtidigt som kulturarvet hålls levande. Sverige ska vara öppet, välkomnande och intresserat av omvärlden och söka sig utåt. Detta är särskilt viktigt på kulturens område där de internationella impulserna alltid varit avgörande. Denna öppenhet och mångfald är viktig i sig. Det vi i dag känner som svenskt kulturarv har skapats i ett intimt samtal och utbyte med omvärlden. Sverige ska öka sitt engagemang i det internationella kultursamarbetet. Attraktiva förutsättningar för etablering och upprätthållande av konstnärliga miljöer på hög internationell nivå ska skapas.

Kvalitet är nyckelordet i Liberalernas kulturpolitik. Principen om armlängds avstånd ska gälla och säkras, det vill säga att det är kulturskapare och experter som fattar de konstnärliga besluten och inte politiker. Kulturpolitiken ska värna kulturens eget värde gentemot rena nyttoändamål. Målet innebär att kulturell kvalitet, professionalism och skapande frihet blir vägledande för kulturpolitiken utan hänsyn till vad som enbart är kommersiellt gångbart. Liberalerna vill stödja förnyelse inom kulturlivet. Det innebär att den konstnärliga kvaliteten ska vara avgörande utan att arbetsmarknadsmässiga, regionalpolitiska, sociala eller andra syften överordnas kvalitetsaspekterna.

Liberalerna menar att ett viktigt syfte med kulturpolitiken är att fler ska få ta del av kvalitetskultur. De institutioner som erhåller statlig finansiering bör ha till uppdrag att söka ny publik. Uppdraget bör handla om att bryta såväl sociala som regionala skillnader i kulturkonsumtion. De nationella institutionerna bör sträva efter att nå publik i hela landet, bland annat genom turnéer, digitala sändningar och samarbete med folkbildningens aktörer. Ett sätt att stimulera detta vore att införa en bonus i de statliga stöden till kulturen. En sådan bonus bör gå till de kulturaktörer som breddar sin publik. Kriterierna för bonusen bör utarbetas i nära dialog med kulturlivet.

I pandemins tidevarv har många blivit påminda om hur viktig och betydelsefull kulturen är i vår vardag. För kulturskaparna och aktörerna inom kulturbranschen har pandemin inneburit ett stålbad och en mycket tuff tid. Samtidigt hade det svenska kulturlivet många problem redan före coronapandemin. Många områden inom kulturen har varit konstant och kroniskt underfinansierade. Tillgången till kulturen har även varit socialt snedfördelad. Liberalerna menar att det finns flera stora frågor som behöver få ett svar.

Det har nu gått över tio år sedan den senaste kulturutredningen genomfördes. Det var uppenbart redan före pandemin att kulturpolitiken behöver se över mål, medel och finansiering. Vi har sett hur digitaliseringen och de stora globala nätjättarna har förändrat förutsättningarna för stora delar av kulturlivet. Vi har sett hur sociala arvet fortsätter

sätta djupa spår i hur barn tar del av kultur. Vi ser behov av att främja läsning.

Vi behöver fundera mer kring hur berättelsens makt både kan brukas och missbrukas i en tid där många vill använda den till att styra, splittra och söndra. För detta och mycket mer behövs en bred översyn av kulturpolitikens mål, medel och finansiering. Det behövs helt enkelt en rejäl förnyelse av kulturpolitiken. Liberalerna vill därför att regeringen ska tillsätta en ny kulturutredning.

Motionerna

Motion B201 yrkar att Liberalerna ska värna och främja det svenska matkulturarvet, samt verka för att utöka Jordbruksverkets och Livsmedelsverkets arbete med det svenska matkulturarvet. Partistyrelsen instämmer i motionens beskrivning om både den kulturella som ekonomiska betydelsen av en stark svensk matkultur. Det finns flera goda skäl till att både bejaka och bevaka det svenska matkulturarvet – och som motionen framhäver handlar det till viss del även om att det kan bidra till ett ökat intresse för lokal matproduktion, vilket i sin tur är av vikt i arbetet för klimatomställning. Partistyrelsen är av uppfattningen att Sverige förvisso kan behöva agera mer aktivt för att stärka det immateriella kulturarvet – och då även inkluderat matkulturarvet. Däremot så tror partistyrelsen att det kan vara mer önskvärt att bedriva ett sådant arbete genom ett mer aktivt agerande i Unesco. Partistyrelsen yrkar på att **motion B201 bör anses besvarad**.

Motion B202 yrkar på att Liberalerna ska verka för att ideella ledare för ungdomar, framförallt inom idrott och kultur, ska få rätt att göra avdrag för kostnader relaterat till uppdraget. Syftet med motionen är att skapa bättre förutsättningar för att få ideella ledare inom civilsamhället att ställa upp, och att det med tanke på den stora mängden ideella och oavlönade arbetet vore rimligt att det kan göras avdrag för kostnader som kan uppstå i samband med det ideella arbetet. Partistyrelsen instämmer i motionens intention om att stärka villkoren för civilsamhället. Däremot så menar partistyrelsen att det bäst kan åstadkommas genom att fokusera på generellt goda villkor för hela civilsamhället och en minskad byråkratisk börda. Att justera och ha olika former av inkomstskatt baserat på om en individ är idrottsledare för andra vore dock för komplicerat. Partistyrelsen vill dock inte utesluta att det vore en aspekt att beakta i arbetet för en allmän översyn av skattesystemet. **Motion B202 bör därmed anses besvarad.**

Motion B203 yrkar att Liberalerna ska föra fram goda exempel på hur väl statliga satsningar hanteras av frivilligorganisationer. Partistyrelsen menar att det bästa sättet att lyfta fram betydelsen av civilsamhället och frivilligorganisationer vore att ge dem goda allmänna förutsättningar att verka, då den bästa möjligheten för fler att inse betydelsen av dem är att låta dem verka i högre utsträckning, och på så sätt nå fler. Därmed yrkar partistyrelsen att **motion B203 anses besvarad**.

Motion B204 yrkar att ett funktionshindermuseum ska startas i Sverige, och att detta museum ska bidra till kunskap om de orättvisor och kränkningar personer med funktionshinder fått uppleva genom svensk historia. Syftet med ett sådant museum vore att genom spridandet av kunskap förhindra att historien inte upprepar sig, och att det dessutom skulle ses som ett steg mot den ursäkt som motionärerna anser att staten är skyldig personer med funktionsnedsättning. Partistyrelsen menar att det både är angeläget och viktigt att synliggöra de perspektiv som motionen beskriver. Vad partistyrelsen däremot inte är övertygad om, är att inrättningen av nya museum alltid är den bästa lösningen. Sverige har ett stort antal museer i dag, och det bör finnas goda möjligheter för redan befintliga museum att anordna utställningar på temat funktionshinder i Sverige. Särskild kompetens vad gäller ett historiskt perspektiv på frågan om hur funktionshindrade har behandlat genom den moderna svenska historien behandlas redan i dag av exempelvis Forum för levande historia. Nordiska museet har exempelvis anordnat utställningen ”Perspektiv på funktionshinder”, som var ett samarbete mellan Handikapphistoriska Föreningen och Nordiska museet med stöd av Allmänna arvsfonden. Partistyrelsen yrkar på att **motion B204 bör anses besvarad**.

Motion B205 yrkar på att Liberalerna ska verka för införandet av offentlig statistik som innefattar kulturens och de kreativa näringarnas samhällsekonomiska betydelse. **Motion B206** är likalydande, men med skillnaden att den yrkar på att statistiken ska tas fram för idrottens samhällsekonomiska betydelse. Att mäta de samhällsekonomiska effekterna av idrotten i Sverige på ett nationellt plan vore förvisso intressant, men partistyrelsen anser att det vore för svårt. Partistyrelsen menar att det i ett första steg vore bäst att ta sig an en samhällsekonomisk analys av kulturens betydelse på ett mer övergripande plan. Att Sverige i dag saknar offentlig redovisning och statistik över den betydelse som kultursektorn har i den svenska samhällsekonomin är beklagligt. Partistyrelsen anser att det möjligtvis kan vara rimligt att ålägga Myndigheten för kulturanalys och Tillväxtverket att kontinuerligt sammanställa relevant information på temat och genomföra ekonomiska analyser av kulturens samhällsekonomiska effekt. **Partistyrelsen yrkar att motion B205 ska bifallas och motion B206 anses besvarad.**

Motion B207 yrkar på att Liberalerna ska verka för inrättande av ett nationellt museum för fotografi. Motionen framhäver att det vore på sin plats att lyfta fotografi som samtidskonst och som den unika konstform den är i egen rätt. Sverige har, som motionärerna anför, en rik historia vad gäller internationellt kända och erkända fotografer – och därtill är Sverige hem för Hasselblad. Partistyrelsen instämmer i motionen och föreslår att ett offentligt uppdrag kring foto som konstform bör utformas och riktas till relevant aktör. Däremot så är partistyrelsen av uppfattningen att det inte nödvändigtvis bör vara i form av ett nytt nationellt museum – det kan exempelvis inordnas som uppdrag till ett redan befintligt museum. Det, och mycket mer kring kulturformen fotografi, anser partistyrelsen borde vara föremål för en

genomlysande utredning. **Motion B207 bör därmed bifallas med vad partistyrelsen anfört.**

Motion B208 yrkar att Liberalerna ska ställa sig bakom förslaget om att införa en minnesdag för Seyfo och det armeniska folkmordet i syfte att tillkännage detta för regeringen. Liberalernas landsmöte antog som första parti i Sverige förslaget om att erkänna Seyfo som folkmord. Det skedde år 2005. Sedan dess har Liberalerna lyft frågan om ett erkännande på flera olika nivåer, både i riksdagen som i Europaparlamentet. Exempelvis har det första partiet i Sverige som erkände Seyfo som folkmord. Detta erkännande antogs av landsmötet 2005. Sveriges riksdag blev sedermera det första parlamentet i världen att erkänna Seyfo som folkmord. Sedan år 2019 är den 24 april en nationell minnesdag för Seyfo/det armeniska folkmordet i Frankrike. Det finns flera skäl för även Sverige att utlysa den 24 april till en nationell minnesdag för Seyfo/det armeniska folkmordet. **Motion B208 bör därmed bifallas.**

Motion B209 består av fyra yrkanden som syftar till att framhäva betydelsen av civilsamhället samt stärka det genom att förbättra förutsättningarna för idéburen verksamhet. Motionen yrkar vidare på att Liberalerna ska uttala sitt stöd till civilsamhällets viktiga roll inom biståndet, bland annat gällande demokratiutveckling och mänskliga rättigheter. Partistyrelsen instämmer i motionen beskrivning av betydelsen av civilsamhället. Att i fler kontexter och i högre omfattning lyfta fram civilsamhällets betydelse anser partistyrelsen vore högst önskvärt – på samma sätt som det vore önskvärt att säkerställa att den offentligt finansierade välfärden får goda förutsättningar och möjligheter att involvera och ta hjälp av idéburna verksamheter. Vad gäller civilsamhällets betydelse för arbetet med bistånd, socialt företagande och innovation ställer sig partistyrelsen till fullo bakom motionens yrkanden. Liberalerna har verkat för att upprätta ett tydligt politiskt mål för en samhällsutveckling med tillväxt och utveckling av civilsamhällets organisationer inom välfärden. Det är den politiska viljan som har gett förutsättningarna för en sådan utveckling i alla de länder där civilsamhället har en stark ställning i välfärdstjänsterna. Vidare har vi föreslagit att non-profitföretagens möjligheter att finansiera investeringar på välfärdsområdet bör förbättras, till exempel genom ett särskilt uppdrag till Almi att erbjuda lån anpassade för civilsamhällets förutsättningar. Därtill har Liberalerna antagit ett förslag om att verksamheten med IOP (idéburet–offentligt partnerskap) där civilsamhällets aktörer och offentlig sektor samverkar kring gemensam verksamhet ska utvidgas. **Därmed yrkar partistyrelsen att motion B209 bör fallas med vad partistyrelsen anfört.**

Motion B210 yrkar på att Liberalerna ska bli ett tydligt idrottsparti samt verka för att utreda hur tillståndsgivning bör gå till när det gäller kommersiella idrottsevenemang. Partistyrelsen instämmer i det motionen anför om idrottens betydelse för både individens välmående som för samhällets gemenskap. Ett starkt idrottsväsende i Sverige är mycket riktigt viktigt för en välfungerande jämställdhet, integration och möjlighet för individen att utveckla sin fulla potential. Partistyrelsen menar att motionen bör hanteras som ett medskicka till det pågående arbete som sker inom ramen för den idrottspolitiska arbetsgrupp som nu arbetar med att ta fram ny idrottspolitik för Liberalerna. **Motion B210 bör därmed anses besvarad.**

Motion B211 yrkar att Liberalerna ska verka för ett svenskt värdskap för de olympiska sommarspelen om cirka 25 år, alltså någon gång mellan år 2044 och 2052. Partistyrelsen är av den åsikt att det vore mycket önskvärt med fler stora internationella idrottsarrangemang i Sverige. Däremot så menar partistyrelsen att det vore olyckligt om landsmötet fattade beslut om vilka större arrangemang som borde äga rum och när i tiden. Det vore bättre om det låg i händerna på de kommuner som eventuellt vill agera värdar för sådana framtida arrangemang. **Partistyrelsen yrkar därmed att motion B211 bör avslås.**

Motion B212 yrkar att Liberalerna ska verka för att Sverige tar avstånd från så kallad sportswashing, som innebär att auktoritära regimer försöker att tvätta sin image genom att arrangera idrottsevenemang som visar upp en yta som döljer missbruk mot mänskliga rättigheter och dylikt. Vidare yrkar motionärerna för att det ska tillsättas en utredning i ärendet och att Liberalerna ska driva fram en policy för hur idrottsaktörer ska förhålla sig till detta. Partistyrelsen menar att det finns starka skäl att förhålla sig kritisk till auktoritära regimers systematiska försök att måla upp en starkt förskönad bild gentemot andra länder. Att det sker genom exempelvis sportswashing har inte minst blivit tydligt på senare år. Partistyrelsen menar att det förvisso vore bra att Liberalerna verkar för att Sverige ska agera mot och ta avstånd från alla regimers försök till sportswashing, men är samtidigt av uppfattningen att landsmötet inte bör fatta beslut om det ska tillsattas en utredning i fråga. Det är mer önskvärt att uppmärksamma problemet och driva frågan på EU-nivå, som motionären anför. **Partistyrelsen yrkar därmed på att motion B212 yrkande 1–4 anses besvarade och yrkande 5 ska bifallas.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion B201 anses besvarad
2. att motion B202 anses besvarad
3. att motion B203 anses besvarad
4. att motion B204 anses besvarad
5. att motion B205 bifalls
6. att motion B206 anses besvarad
7. att motion B207 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
8. att motion B208 bifalls
9. att motion B209 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
10. att motion B210 anses besvarad
11. att motion B211 avslås
12. att motion B212 yrkande 1–4 anses besvarade
13. att motion B212 yrkande 5 bifalls

C1. INTEGRATIONSPOLITIK FÖR JOBB OCH EGEN FÖRSÖRJNING

Inledning

När människor inte försörjer sig själva och inte får uppleva friheten av att tjäna en lön för arbete, skapas spänningar i samhället. Att kunna försörja sig själv är vägen till ett självständigt liv. Men i dag är det alldeles för svårt att komma in på svensk arbetsmarknad – särskilt för nyanlända, funktionsnedsatta och ungdomar. Liberalerna vill göra det enklare för fler att få sitt första jobb.

Liberalerna har varit drivande i att nyanlända ska ges möjligheter och verktyg att snabbt ta ansvar för sin försörjning och delaktighet i samhället, i stället för att tidigt fastna i ett långvarigt bidragsberoende och utanförskap.

När den liberala arbetslinjen rullades ut under 00-talet innebar den ett paradigmskifte: Sjukskrivningarna sjönk och sysselsättningen tog fart. Men arbetslinjen har inte kommit att gälla alla. För den som aldrig har arbetat eller tjänar lite, lönar det sig många gånger inte att arbeta i stället för att leva på bidrag. Det är förödande. När människor möts av system där det inte lönar sig att ta ett deltidsjobb sänds budskapet att det inte spelar någon roll om du försörjer dig själv eller får bidrag.

Detta är ett växande problem i takt med ett allt djupare och permanent bidragsberoende i Sverige. Det är inte minst allvarligt mot bakgrund av att bidragsberoende riskerar att gå i arv. Detta utgör en del av de problem som gör tillvaron ofri, i synnerhet i våra utsatta områden. Alltför många går hemma med liten möjlighet till den egenmakt som en egen försörjning ger. Alltför få får uppleva arbetsplatsgemenskap och yrkesstolthet.

Genom lägre skatter kan det löna sig att ta på sig mer ansvar på arbetsplatsen eller att gå till jobbet också upp i åldrarna. Genom en lägre regelbörda kan fler entreprenörer lägga mer kraft på jobbskapande och affärsnytta.

Sverige ska ha starka sociala skyddsnät. Den som blir sjuk, arbetslös eller fastnar i social problematik ska fångas upp. Samtidigt är många av de socialförsäkringar som finns byggda för en annan tid och har varit menade att lösa andra problem än de vi ser i dag. Vår tids omfattande utanförskap, tudelade arbetsmarknad och stora integrationsskuld ställer krav på ett brett reformarbete.

I detta arbete bör drivkrafterna till arbete komma i första rummet och att var och en ska kunna bidra till Sverige utifrån sina förutsättningar. Samhället ska uppmuntra omställning, utbildning, arbete och strävan.

Rapporten "Förortslyftet: Fler i egen försörjning" samt tillhörande motioner

Antalet långtidsarbetslösa riskerar nå över 200 000 personer och utgöra hälften av alla inskrivna i Arbetsförmedlingen. En ny grupp extra utsatta arbetare av utrikesfödda som inte kommer in på arbetsmarknaden håller på att växa fram. Även andra grupper drabbas hårt. Självklart innebär Coronapandemin en annan typ av kris än vad vi sett i modern tid, effekterna på arbetsmarknaden är stora och snabbt verkande. Men faktum är att arbetslösheten låg på en hög nivå redan innan pandemin – särskilt bland unga och de som är nya i Sverige. Rapporten presenterar därför flera viktiga och nya förslag för att bryta långtidsarbetslösheten och få fler i arbete, men fokus i våra förorter. Att kunna försörja sig själv är vägen till ett självständigt liv.

Liberalerna vill vara partiet som bröt bidragsberoendet och stärkte egenmakten i hela Sverige. Rapporten lyfter behoven av reformer där arbetslinjen stärks och hinder för strävsamhet rivs. Som ett egenförsörjningsmål, ett kraftigt reformerat försörjningsstöd, strategiska skattesänkningar för fler i arbete och regelförenklingar för morgondagens företag.

För den som aldrig har arbetat eller tjänar lite, lönar det sig många gånger inte att arbeta i stället för att leva på bidrag. När människor möts av system där det inte lönar sig att ta ett deltidsjobb sänds budskapet att det inte spelar någon roll om du försörjer dig själv eller får bidrag. Det vill vi ändra på. Men när vi diskuterar dessa problem får det aldrig förtigas att det i förorten lever och verkar tusentals och åter tusentals som arbetar eller driver företag. Genom lägre regelbörda kan fler av förortens entreprenörer lägga mer kraft på jobbskapande och affärsnytta.

I **rapporten punkt 1** förespråkas införandet av ett nationellt egenförsörjningsmål. Tydliga mål om att öka egenförsörjningen innebär tydliga mål om att öka samhällets välstånd och individens självständighet. Att en egen lön är viktig och inte kan ersättas av tillfälliga bidrag, projekt eller insatser kommer även till uttryck i **punkt 2 till 3**. Punkterna föreslår att vi ska införa ett bidragstak enligt dansk modell och en ny typ av dagsersättning för arbetsföra som i dagens system får försörjningsstöd. För att öka incitamenten till egenförsörjning måste det alltid löna sig att gå från bidrag till arbete. **Punkt 9** föreslår ett konkret tillvägagångssätt, spridning av Solnamodellen, för att få fler i arbete via utökat krav på motprestation för försörjningsstöd. Våra sociala skyddsnät är till för att skydda, men måste också vara utformade så att de hjälper individen att återfå sin självständighet och att kunna försörja sig själv.

Motion C101 föreslår att brödtexten hörande till punkt 2 i rapporten "Fler i egen försörjning" får lydelsen: "Modernisera bidragssystemen". För att koncentrera det offentligas ofta spretiga agerande vill Liberalerna inför ett bidragstak och ett egenförsörjningsmål. Vi föreslår detta därför att det dels behövs ett inriktningsmål för finans-, arbetsmarknads-, socialförsäkrings- och integrationspolitiken. Dels för att erfarenheter från Danmark visar att det ger effekt när beslutsfattarna säkerställer att bidragsnivåerna inte överskrider inkomsterna från att ta ett arbete. Förortslyftet tar ett helhetsgrepp kring långvarigt bidragsberoende utifrån flera aspekter. Partistyrelsen anser i linje med motionen att ett bidragstak måste införas tillsammans med andra åtgärder för att ge goda resultat som lägre anställningskostnader och riktade utbildnings- och arbetsmarknadsinsatser. Liberalerna vill även motverka fusket inom välfärdssystemen genom att göra alla utbetalningar från det offentliga till enskilda via ett och samma transaktionskonto, oavsett vilken instans som fattat beslutet. En statlig utredning har nyligen föreslagit detta för utbetalningar från statliga myndigheter, men det är viktigt att även utbetalningar från kommuner och regioner också ingår i systemet. Genom ett samlat transaktionskonto blir det mycket lättare att upptäcka och förhindra felaktiga utbetalningar.

I **motion C102** föreslås att meningen "Stödet för arbetslösa som mottar försörjningsstöd bör vara lägre än för personer med annan problematik." stryks ur brödtexten till punkt 3 i rapporten "Fler i egen försörjning", och att punkt 3 i stället kompletteras med meningen: "Då kopplingen mellan arbetsmarknadsinsatser, vuxenutbildning och ekonomiskt bistånd snarare behöver stärkas än fragmenteras ytterligare."

Försörjningsstödet, det som tidigare kallades socialbidrag, är vårt yttersta skyddsnät. Många som söker detta stöd tillhör samhällets mest utsatta. Försörjningsstödet är egentligen inte avsett för den som söker arbete, men många som aldrig kommit in på arbetsmarknaden har blivit beroende av stödet. Partistyrelsen instämmer att det är viktigt med god förankring mellan offentliga arbetsmarknadsinsatser och försörjningsstöd. I Las-uppgörelsen finns till exempel förslag på ett nytt system för att stötta personer som av olika anledningar blivit av med jobbet. Omställningsstödet ska hjälpa den som blivit arbetslös att hitta nytt jobb, börja studera eller starta eget företag. Att skapa incitament att gå från bidrag till arbete behöver inte följas av ökad utsatthet och barnfattigdom enligt partistyrelsen. Den som behöver försörjningsstöd ska ha rätt till detta men vi måste bryta det långvariga bidragsberoendet. Därav är det angeläget att förslagen i Förortslyftet läggs fram i sin helhet.

I **rapporten punkt 4–6** föreslås flera åtgärder för jobbstimulans och uppmuntran till arbete hos den enskilda för att öka sysselsättningen. Kommuners jobbstimulans måste säkerställas liksom drivkraften att tjäna sina egna pengar. Detta kan bland annat göras via sänkt skatt på låga inkomster.

Dagens arbetsmarknad är under snabb omställning i ljuset av pågående digitalisering och medförande delningsekonomi. Det skapar nya behov och efterfrågan av kompetenser där både arbetsgivare och arbetstagare kan komma att lida av en allt för trögflytande arbetsmarknadspolitik. **Punkt 7 och 8** vill genom flera åtgärder röja hinder för sysselsättningen på dagens moderna arbetsmarknad.

Partistyrelsen anser att rapportens förslag lägger grunden för satsningar som är viktiga för att bryta långtidsarbets-

lösheten och få fler i arbete, men föreslår mot bakgrund av inkomna motioner vissa smärre justeringar och tillägg.

Dels menar partistyrelsen att ett bidragstak i Sverige inte behöver införas efter just dansk modell och föreslår att **punkt 2 ges lydelsen: "Inför ett bidragstak. Det ska löna sig att arbeta. Modernisera därför bidragssystemet så att kommuner och myndigheter spärras från att höja eller lägga till ersättningar när summan av transfereringarna överstiger den inkomst som kan antas vid ett kollektivavtalsenligt okvalificerat arbete."**

Vad gäller **punkt 3** föreslår partistyrelsen inga ändringar i punkten men vill markera att ett nytt system med dagsersättning för arbetsföra, i likhet med motionärens förslag, inte ska vara på en lägre nivå än dagens försörjningsstöd. Detta föranleder redaktionella ändringar i rapportens brödtext, som inte är föremål för landsmötes behandling. Punkt 3 föreslås alltså fortsatt få lydelsen: "Nytt försörjningsstöd för arbetsföra. Renodla offentliga aktörers uppdrag och kompetenser. Inför en ny typ av dagersättning för arbetsföra som i dagens system får försörjningsstöd."

Sammantaget menar partistyrelsen att punkterna 1–9 i rapporten med ovanstående justeringar är väl avvägda och bör utgöra inriktningen på det kommande reformarbetet. **Partistyrelsen yrkar därför att punkt 1 samt 3–9 i rapporten bifalls, att punkt 2 i rapporten bifalls med ovanstående förändring samt att motionerna C101 och C102 därmed anses besvarade.**

En mer inkluderande arbetsmarknad

Partistyrelsen övergår nu till frågor hur hinder för människor att försörja sig själva kan tas bort, hur incitamenten att arbeta kan bli starkare och om hur diskriminering och tröskeleffekter kan motverkas. Som framhålls i rapporten är andelen arbetslösa oproportionerligt hög i våra utsatta områden. Där bor det en hög andel som är särskilt svaga på arbetsmarknaden - ofta på grund av att de är nya i Sverige, att de är lågutbildade eller att de inte kan prata tillräckligt bra svenska. För att vända på den utvecklingen måste vi säkerställa att det går snabbt att etableras i Sverige, att fler lär sig god svenska snabbare och att det finns alternativa vägar in i arbete för den som saknar gymnasieutbildning. Dessa förslag, som är ämnade att ge människor fler vägar till arbete, måste kombineras med hårda insatser mot rasism och diskriminering. Mångfald måste ses som resurs det är. För att det ska vara möjligt måste också arbetslinjen stärkas och fler få en ärlig chans att hitta ett jobb.

I **motion C104** yrkas att Liberalerna utvecklar en politik att förändra situationen för boende i alla utsatta områden oavsett etnisk sammansättning. Ett utsatt område är, enligt den definition som används av polisen, ett geografiskt avgränsat område som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status där kriminella har en inverkan på lokalsamhället. Partistyrelsen delar uppfattningen att det råder problem med hög arbetslöshet, högt bidragsberoende, låg utbildningsnivå och en känsla av utanförskap i fler delar av landet än i de områden som polisen bedömer som utsatta områden. "Bo och leva i hela landet" är en rapport från Liberalernas bygdepolitiska arbetsgrupp, tillsatt av Liberalernas partistyrelse i juni 2020 på uppdrag av landsmötet 2019 som beslutade att ge partistyrelsen i uppdrag att presentera ett program för regional utveckling att antas på landsmötet 2021.

I **punkt 10** föreslås införandet av en ny utbildningsform: Yrkesskolan, en yrkesutbildning för vuxna motsvarande gymnasial nivå, med stort inslag av arbetsplatsförlagt lärande. Utbildningen ska vara öppen för alla som saknar gymnasiekompetens, men vara särskilt anpassad för att kunna följa fullgjord SFI. Yrkesskolan ska vara ett komplement till yrkesvux, med staten som huvudman, och skapa en tydlig väg in i ett specifikt bristyrke. I **motion C103** yrkas att punkt 10 i rapporten får en ny inriktning som markerar värdet av den gymnasiala vuxenutbildningen och som argumenterar emot att den nya yrkesskolan ska vara statlig. Partistyrelsen menar att den kommunala vuxenutbildningen har stort värde men också har stora brister i dag. Exempelvis styr kommunens ekonomi och kompetens utbudet av insatser, både vad gäller kvalitet och inriktning. Vidare är det svårt för arbetsgivare att hitta stabila och pålitliga rekryteringskanaler. Det är brister som snarast bör åtgärdas för att råda bukt med de problem som motionen ställer upp, inte minst gällande matchningsproblematiken på arbetsmarknaden och det ojämlika utbudet runt om i landet. Partistyrelsen vill i sammanhanget markera vikten av att den nya utbildningsformen ska verka med nära koppling till berörda branscher och att den i linje tidigare fastlagd politik bör, inspirerad av Yrkeshögskolan, vara statligt organiserad.

I **punkterna 11 och 13** uppmärksammar rapporten det ansvar och den påverkan som arbetsgivare och företag har på integration kopplat till anställning. För att stoppa den omfattande diskrimineringen som dessvärre fortfarande sker i jobbansökningar föreslår partistyrelsen att ett antal statliga myndigheter i ett första steg inför anonymiserade ansökningar och därmed agerar mall för en fortsatt utveckling med anonymiserade anställningar. Vidare föreslås arbetsgivare bör uppmuntras mer att ta sitt samhällsansvar och hjälpa till att underlätta för personer att komma in på arbetsmarknaden.

Men trots att etableringsprocessen är utformad med anställning som norm får inte möjligheten att starta eget företag gå förlorad. **Punkt 12** vill se ett ökat egenföretagarperspektiv i integrationsprocessen, både gällande utbildning och etablering. I **punkt 14** framhålls att den erfarenhet och yrkeskunskap bland de som kommer till Sverige snabbare måste tas tillvara på. Detta kan ske genom tidig kompetenskartläggning för den som kommer till Sverige, och tydlig väg till validerad kompetens och yrkesspråk.

I **motion C105** yrkas att de som fullgjort Arbetsförmedlingens etableringsprogram inte direkt omfattas av jobb- och utvecklingsgarantin. Motionären framhåller att det minskar incitamenten att söka jobb eller utbilda sig och vill se att deltagarna efter etableringsprogrammet måste söka jobb i 14 månader på samma villkor som övriga arbetssökande.

Partistyrelsen instämmer i att Sverige behöver färre konstgjorda arbetstillfällen och fler riktiga jobb. Därför behöver trösklarna in på arbetsmarknaden sänkas och prioriteringarna för statens utgifter förändras samtidigt som insatserna blir mer ändamålsenliga och kan användas av fler aktörer som i dag står utanför. Flera av dessa strukturella reformer har Liberalerna medverkat till genom det tidigare januariavtalet. Partistyrelsen vill därför framföra att landsmötet inte bör låsa partiet gällande enskilda arbetsmarknadspolitiska program då Liberalernas breda arbetsmarknadspolitiska inriktning anses möta de strukturella förändringar som efterfrågas.

Sammantaget anser partistyrelsen att rapportens förslag i denna del är väl underbyggda reformförslag

som skulle bidra påtagligt till att förbättra möjligheterna för personer att komma in på arbetsmarknaden. **Partistyrelsen yrkar sammantaget att punkt 10 ges lydelsen: "Inför yrkesskolan och ge dem som saknar gymnasieutbildning chansen till utbildning inom bristyrken. Vi vill införa en ny utbildningsform riktad till den som saknar fullgjord gymnasieutbildning. Yrkesskolan ska verka nära relevanta branscher, vara inriktad mot bristyrken, som exempelvis plattläggare, undersköterska och personlig assistent, och delar av utbildningen ska förläggas på arbetsplatser." Vidare bör punkterna 11–14 bifallas och motionerna C103–C105 anses besvarade.**

En mer jämställd arbetsmarknad

Rapporten innehåller även ett särskilt avsnitt om självständigheten bland kvinnor i utsatta områden och hur vi kan se till att fler kvinnor går från bidrag till arbete. Könsskillnaden i sysselsättning har nästan utraderas utanför våra utsatta områden. Det är nu bara 2 procentenheters skillnad mellan andelen sysselsatta kvinnor och män. I utsatta områden är skillnaden fem gånger större – endast 53 procent av kvinnorna arbetar. För andelen företagare är skillnaderna ännu större. Enbart 3,7 procent av kvinnorna i utsatta områden är företagare, ungefär hälften så stor andel som bland männen. Därför föreslås bland annat en reformering av flerbarnstillägget och ett mer individualiserat försörjningsstöd.

I **punkt 15** understryks vikten att Arbetsförmedlingen, socialtjänsten och Försäkringskassan måste ha ett tydligt uppdrag att tidigarelägga nyanlända kvinnors inträde på arbetsmarknaden. I **punkt 16** föreslås en utredning och reformering av flerbarnstillägget och dess ersättningsnivåer som i dagsläget minskar incitamenten för kvinnor att förvärvsarbeta. Detsamma gäller även för dagens hushållsbaserade försörjningsstöd som i **punkt 17** föreslås utredas för att bli mer individualiserat och jämställt. **Partistyrelsen yrkar att rapportens punkt 15–17 bifalls.**

En snabbare väg in i det svenska språket

I rapporten framhålls att det svenska språket varit lågt prioriterad under en lång tid i integrationsprocessen och många som kommer till Sverige lär sig aldrig kommunicera på något annat språk än sitt modersmål. Det gäller såväl barn som vuxna. Effekterna av detta blir att många begränsas till att bara kunna kommunicera med sin familj i Sverige. Att kunna svenska handlar om frihet och självbestämmande. Den som kan svenska kan få jobb, prata med barnens lärare eller gå till läkaren på egen hand.

Vårt mål är att alla människor som bor permanent i Sverige också ska ha möjligheten att förstå och göra sig förstådd. Språket behöver prioriteras upp redan i förskolan, men hela utbildningskedjan måste ge de som kommer till Sverige goda förutsättningar att lära sig det svenska språket. Därför föreslår partistyrelsen bland annat reformförslag för SFI.

I **punkt 18–20** läggs ett antal förslag fram hur SFI bör utvecklas för att fler ska få en lyckad skolgång av hög kvalitet och därmed snabbare integreras i det svenska samhället och etablera sig på arbetsmarknaden. Rapporten föreslår att SFI ska följa en tydlig progressionstrappa med kontrollstationer vid varje steg och en yttre tidsgräns (**punkt 18**), att de nationella kraven på SFI skärps (**punkt 19**), samt att möjligheten att läsa SFI parallellt med jobb eller utbildning förbättras (**punkt 20**).

I **punkt 21** lyfts behovet av ökade språkkrav i vissa välfärdsyrken. Rapporten föreslår därför både krav på svenskkunskaper, och/eller svenskutbildning. för kärnyrken inom vård, skola och omsorg - men också att språkkurser ska ha samma villkor för skatteavdrag som andra utbildningar och kurser.

Till sist anser partistyrelsen att nyanlända ska ha rätt att lära sig svenska på distans. **Punkt 22** föreslår att SFI ska innefatta flexibla lösningar så att både den som saknar lång utbildningsbakgrund och den som kan lära sig svenska snabbt får möjligheterna att lära sig svenska så effektivt som möjligt.

Partistyrelsen anser sammantaget att rapportens förslag är angelägna att genomföra för att alla som kommer till Sverige ska lära sig god svenska och ge fler möjligheten att arbeta och integreras. Partistyrelsen yrkar således att **punkterna 18–22 bifalls.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att rapporten punkt 1 bifalls
2. att rapporten punkt 2 ges lydelsen: ”Inför ett bidragstak. Det ska löna sig att arbeta. Modernisera därför bidragssystemet så att kommuner och myndigheter spärras från att höja eller lägga till ersättningar när summan av transfereringarna överstiger den inkomst som kan antas vid ett kollektivavtalsenligt okvalificerat arbete.”
3. att rapporten punkt 3 bifalls
4. att rapporten punkt 4 bifalls
5. att rapporten punkt 5 bifalls
6. att rapporten punkt 6 bifalls
7. att rapporten punkt 7 bifalls
8. att rapporten punkt 8 bifalls
9. att rapporten punkt 9 bifalls
10. att motion C101 anses besvarad
11. att motion C102 anses besvarad
12. att rapporten punkt 10 ges lydelsen: ”Inför yrkesskolan och ge dem som saknar gymnasieutbildning chansen till utbildning inom bristyrken. Vi vill införa en ny utbildningsform riktad till den som saknar fullgjord gymnasieutbildning. Yrkesskolan ska verka nära relevanta branscher, vara inriktad mot bristyrken, som exempelvis plattläggare, undersköterska och personlig assistent, och delar av utbildningen ska förläggas på arbetsplatser.”
13. att motion C103 anses besvarad
14. att rapporten punkt 11 bifalls
15. att rapporten punkt 12 bifalls
16. att rapporten punkt 13 bifalls
17. att rapporten punkt 14 bifalls
18. att motion C104 anses besvarad
19. att motion C105 anses besvarad
20. att rapporten punkt 15 bifalls
21. att rapporten punkt 16 bifalls
22. att rapporten punkt 17 bifalls
23. att rapporten punkt 18 bifalls
24. att rapporten punkt 19 bifalls
25. att rapporten punkt 20 bifalls
26. att rapporten punkt 21 bifalls
27. att rapporten punkt 22 bifalls

C2. INTEGRATIONSPOLITIK FÖR JÄMSTÄLLDHET OCH DEMOKRATISKA VÄRDERINGAR

Inledning

Sverige ska vara ett öppet land som välkomnar nya invånare, ett land där vi oavsett ursprung skapar en gemensam framtid. Integrationen är en ömsesidig process mellan människor, där känslan av samhörighet är resultatet. Språk, jobb, kunskaper om det nya landet och frihet från diskriminering är medel och förutsättningar för den processen. Invandring har spelat och fortsätter spela en viktig och positiv roll för Sveriges utveckling.

Varje individs frihet är grunden för den liberala integrationspolitiken. Jämställdheten är därför avgörande för att integrationen ska lyckas. Män och kvinnor ska mötas av samma förväntningar och få samma frihet att bestämma över sitt eget liv. Men om integrationen inte fungerar växer i stället problemen. I dag står samhället inför stora utmaningar som den förda politiken inte kunnat hantera.

Vår tids omfattande utanförskap, tudelade arbetsmarknad och stora integrationsskuld ställer krav på ett brett reformarbete. I detta arbete bör drivkrafterna till arbete komma i första rummet, Sverige får aldrig mer befinna sig i det läge där människors görs till mål för ett medel och döljs i arbetsmarknadspolitisk statistik. Syftet bör i stället vara att var och en ska kunna bidra till Sverige utifrån sina förutsättningar. Samhället ska uppmuntra omställning, utbildning, arbete och strävan. För att koncentrera det offentligas ofta spretiga agerande vill Liberalerna införa ett bidragstak och ett egenförsörjningsmål.

Liberalerna har varit drivande i att nyanlända ska ges möjligheter och verktyg att snabbt ta ansvar för sin försörjning och delaktighet i samhället i januariavtalet, i stället för att tidigt fastna i ett långvarigt bidragsberoende och utanförskap. Huvudprincipen för integrationspolitiken är att den ska vara generell. Den ska bygga på lagar och regler som tillämpas lika för alla. Reformer som sänker trösklarna till arbets- och bostadsmarknaden stärker också möjligheten för nya invånare att skapa sig en framtid i Sverige.

Att underlätta introduktionen i det nya landet är avgörande, framför allt vad gäller att lära sig språket, hitta egen försörjning, finna en bostad och skaffa sig kunskap om samhället. Kortvariga insatser behövs därför under den första tiden i det nya landet. Samhällsorienteringen till nyanlända ska byggas ut och ha en tydlig jämställdhetsprofil. Arbete och kunskaper i svenska språket är viktigast för att människor från andra länder snabbt ska komma in i samhället.

Liberalerna har nu tagit fram det mest omfattande integrationsprogrammet av alla riksdagspartier på 226 konkreta förslag i strävan att ge var och en de verktyg som behövs för att växa, försörja sig själv och fullt ut delta i det svenska samhället. Det är vi stolta över.

Rapporten "Förortslyftet: Demokrati och jämställdhet" samt tillhörande motioner

En tydlig integration i samhället

Rapportens första kapitel handlar om den övergripande integrationspolitiken och politikens ansvar att upprätthålla ramar för integrationsprocessen. Alla nyanlända ska få verktyg att ta ansvar för sin integration utifrån sina individuella förutsättningar, men politiken har också ett viktigt ansvar att förändra de strukturer som under lång tid upprättats i utsatta områden.

Sverige ska vara ett öppet land som välkomnar nya invånare, ett land där vi oavsett ursprung skapar en gemensam framtid. Integrationen är en ömsesidig process mellan människor, där känslan av tillhörighet till samhället är resultatet. Språk, jobb, kunskaper om det nya landet och frihet från diskriminering är medel och förutsättningar för den processen.

Processen kräver av politiken tydligt uppsatta mål. I **punkt 1–2** kommer vägledande mål till uttryck som ska styra de integrationspolitiska insatserna. Liberalerna vill se ett samhälle utan några utsatta områden senast 2030. Integrationspolitikens övergripande mål om lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund, som fastställdes 2009, måste också kompletteras med tydliga delmål som årligen följs upp. I **punkt 8** presenteras även ett förslag på att det bör tas fram en plan för att lyfta de utsatta områden där problemen i bebyggelsestrukturen är som störst.

I **motion C201** hävdas att lydelsen om strategiska rivningar i **punkt 8** är ett intrång i äganderätten och ett förslag som riskerar skapa oro bland dem som bor i våra utsatta områden. Mot detta bör invändas att strategiska rivningar rätt utförda ökar tryggheten i utsatta områden och bör genomföras i dialog med relevanta intressenter. I arbetet för att vända utvecklingen i utsatta områden bör politiken ta intryck av lyckade svenska exempel på hur stadsplanering ändrats till det bättre. Detta är inte minst en feministisk fråga då stadsplaneringen alltför länge värderat kvinnors upplevda trygghet alltför lågt. Partistyrelsen anser vidare att expropriationsrättsliga principer ska gälla vid beslut om strategiska rivningar och att uppkomna frågor bör hanteras med respekt för det enskilda fallet. I **motion C202** yrkas att det i rapporten om demokrati och jämställdhet läggs till en punkt som anger att utvecklingen av utsatta områden ska göras i samverkan med dem som bor där. Partistyrelsen instämmer att delaktighet och samverkan är viktigt med invånare som berörs och därmed att utveckling av områden bör ske med hänsyn till boende i områdena. Detta följer av rapporten om demokrati och jämställdhet och behöver i detta sammanhang inte förtydligas ytterligare.

Integrationen bör som sagt ses som en ömsesidig process där känslan av tillhörighet till samhället är resultatet. Därför föreslås i **rapporten punkt 3–5** obligatorisk samhällsundervisning för alla nyanlända med särskilt ansvar hos skolverket och migrationsverket.

I punkt 6 framhålls att medborgarskap ska erhållas först när man har uppnått de sociala, ekonomiska och demokratiska mål som politiken vill ställa upp. Detta är på väg att förverkligas med den nya migrationslagstiftningen och det är viktigt att det implementeras på ett sätt som stärker individens möjligheter att snabbt bli en del av samhället. I **punkt 7** lyfts behovet av språkkunskaper i svenska hos den enskilda utifrån ett barnperspektiv. Nyckeln in i det svenska samhället är det svenska språket. Det ska finnas höga förväntningar på att alla som kan lära sig svenska också gör det, men för den som behöver tolkning i kontakt med sjukvården, kommunen eller någon myndighet ska tolkar användas. Annars riskerar barn att agera tolkar åt sina vuxna familjemedlemmar, ett ansvar som aldrig ska läggas på ett barn.

I **motion C203** yrkas att punkt 6 utgår. Liberalerna vill öka incitamenten för människor att snabba på sin integrationsresa i Sverige. Detta måste ske parallellt med att vi förbättrar de verktyg samhället erbjuder för att människor ska komma ut i arbete, genom att insatser följs upp, kvalitetssäkras och arbetsmarknadsanpassas. Kraven för att kunna få permanent uppehållstillstånd bör tydliggöras. Det bör finnas ett krav på egen försörjning, kunskaper i svenska språket och samhället samt god vandel för att få erhålla permanent uppehållstillstånd. Barn eller personer som på grund av funktionsnedsättning, sjukdom eller andra begränsningar som innebär att de har betydande svårigheter att kunna uppfylla t.ex. kraven för språkkunskaper eller försörjningskravet måste kunna undantas, liksom kvotflyktingar. Detta är på väg att förverkligas med den nya migrationslagstiftningen och det är viktigt att det implementeras på ett sätt som stärker individens möjligheter att snabbt bli en del av samhället. Det är nödvändigt att Sverige får en hållbar migrationspolitik som har bred förankring i riksdagen. Den ska vara human med fokus på de människor som har asylskäl och måste vara långsiktigt hållbar. Det finns redan i dag ett antal villkor för att erhålla permanent uppehållstillstånd. Med ovanstående villkor skapas en tydlig koppling mellan ekonomisk integration och permanent uppehållstillstånd.

Partistyrelsen konstaterar även att kvinnor i många fall är mer utsatta i frågor som rör migration och integration, inte minst till följd av svagare arbetsmarknadsanknytning. Det ska givetvis beaktas och följas upp enligt ovan. Att arbeta för att fler kvinnor integreras och kommer i egen försörjning kommer långsiktigt att stärka deras frihet, egenmakt och framtidstro.

I **motionerna C204 och C205** yrkas bland annat att rätten till avgiftsfri tolk begränsas till två respektive tre år, vilket ska motsvara den tid som anses krävas för att kunna ta till sig och lära sig svenska. Det yrkas även på undantag till huvudregeln för individer med inlärningssvårigheter.

Liberalernas integrationspolitik utgår från att människor vill och kan ta ansvar för sina liv. Politikens uppgift är att ge människor förutsättningar och möjligheter att bli självständiga, och riva strukturer som leder till permanenta utanförskap, bidragsberoende och parallellsamhällen. Att inte behärska det svenska språket är en stor orsak till utanförskap och ofrihet i Sverige. Partistyrelsen anser därför bland annat att krav bör ställas på kunskaper i svenska för svenskt medborgarskap.

Partistyrelsen vill dock inte att barn ska behöva tolka åt sina föräldrar i kontakt med myndigheter eller i samband med vård. Med en begränsad tillgång till avgiftsfri tolk kommer risken för barntolkar öka. Det är därför viktigt att rätten till avgiftsfri tolk kvarstår samtidigt som tolkningstjänsterna professionaliseras. En särskilt viktig utveckling både ur perspektivet att fler ska kunna tillgodogöra sig god tolkning och ur ett effektivitetsperspektiv är framväxten av digitala tolktjänster. Partistyrelsen följer denna utveckling med intresse och ämnar återkomma till frågan om att fler ska lära sig svenska snabbare i en rad sammanhang.

Det är viktigt att nyanlända som ska påbörja sin integrations- och etableringsresa även känner sig trygga och välkomna. För att förbättra integrationsprocessen bör myndigheter använda ett mer inkluderande språk. Begrepp som första generationens svenskar föreslås användas i stället för exempel invandrare, invandrarområde, invandrarskola för att säkerställa en inkludering. Det är viktigt att myndigheter är medvetna om språkets betydelse för utanförskapet (**punkt 9**). Vidare måste förtroendet för rättsväsendet öka genom en rad insatser (**punkt 10**) och medborgarskapets status höjas och främjas genom införande av medborgarsamtal (**punkt 11**).

I **motion C206 yrkande 1** argumenterar motionärerna för att ett eget kapitel om hbtqi-personers rättigheter bör införas i förortslyftet samt att anhöriga till hbtqi-flyktingar ska undantas från försörjningskrav för permanent uppehållstillstånd. Hbtqi-personers frihet är en liberal hörnsten och en viktig anledning till att ett förortslyft måste genomföras i utsatta områden. Det har därför varit av stor betydelse att hbtq-personers rättigheter nämns i exempelvis skrivelserna om vad alla lärare ska känna trygghet att undervisa om samt vad samhällsundervisningen bör handla om. Partistyrelsen finner det därför också självklart att flera av de frågor som motionärerna nämner ska beröras i det fortsatta arbetet i dessa frågor. Partistyrelsen finner det av redaktionella skäl däremot mindre lämpligt att lyfta ut dessa frågor till ett eget kapitel i rapporten. För att än tydligare lyfta fram dessa perspektiv föreslår partistyrelsen dock att det tjänar som exempel även i punkten om medborgarsamtal.

Sammantaget anser partistyrelsen att rapportens förslag i denna del är väl underbyggda reformförslag

som skulle bidra påtagligt till att förbättra integrationsprocessen i Sverige. **Partistyrelsen yrkar att punkterna 1–11 bifalls, med den redaktionella ändringen i punkt 1 att orden ”bygga på” ändras till ”innehålla en”, och att motionerna C201 och C202 anses besvarade**. Partistyrelsen föreslår även att **motion C206 yrkande 1** besvaras med att den sista meningen i **punkt 11** ges följande lydelse: ”Medborgarsamtalet ska också handla om varför man vill bli medborgare och kunskaper om hur samhället fungerar, exempelvis avseende jämställdhet och hbtq-personers rättigheter.” Mot bakgrund av det anförda ovan bör **motionerna C203–C205 avslås.**

Stärk kvinnors livssituation i utsatta område

Partistyrelsen över går nu till de stärkande insatser för kvinnor i utsatta områden som föreslås i denna rapport. Inte minst är det ett komplement till de jämställdhetsförslag som ingått i övriga fyra rapporter.

Först och främst måste flickor och kvinnors röster i förorten synliggöras mer för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen Sverige satt upp. Rätten att forma och påverka våra liv ska råda i hela vårt samhälle. Kvinnors organisering har historiskt sätt varit avgörande för att nå den utveckling som skett under de senaste 100 åren i Sverige. Därför föreslår **punkt 12** att Liberalerna ska verka för inrättandet av ett riktat stöd för att främja organiseringen av och flickor och kvinnor i utsatta områden och att stärka deras egenmakt och självständighet.

I **motion C207** yrkas att Liberalerna ska verka för att införa ett nationellt slöjförbud i grundskolan. Partistyrelsen konstaterar att det i dag ligger i skolans uppdrag att förmedla och förankra respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. I det ligger den rätt som slås fast i både Europakonventionen och den svenska grundlagen att få utöva, men också att slippa utöva, en religion. Skolan har därutöver bland annat ett ansvar för att motverka stereotypa könsroller, främja jämställdhet mellan flickor och pojkar och låta varje enskild elev finna sin unika egenart.

Detta illustrerar att det finns god anledning att betrakta frågan om slöjan ur flera perspektiv. Det bör exempelvis framhållas att ett liberalt parti bör respektera varje individs valfrihet. Denna aspekt bör i synnerhet vägas in i frågan om slöjbärande i skolans högre årskurser. Samtidigt är skolan i dag inte alltid den fristad den kan och bör vara där den enskilda eleven fritt kan söka sina egna värderingar, sin egen livsåskådning och egenart. Partistyrelsen instämmer därför i att det är viktigt att föra dialog med de unga flickor som bär eller med stor sannolikhet kommer att bära slöja i framtiden. Den sekulära staten ska se och ta ställning för barnets rätt att i skolan slippa möta direkt eller indirekt tvång från släkt och familj på att inordna sig i religiösa traditioner. Det finns därför också goda skäl för skolan att arbeta i uppsökande dialog med både elever och föräldrar i dessa frågor. Vidare bör offentliga institutioner såsom skolan arbeta för att barn ska få sin barndom skyddad och att barnens intresse och individuella behov ska sättas främst. Mot bakgrund av ovan finns det särskild anledning att återkommande reflektera kring flickors bärande av slöja i förskolan och tidigare stadier av grundskolan. Partistyrelsen är dock i detta läge

inte beredd att på det sätt som föreslås begränsa möjligheten att bära slöjan eller andra religiöst präglade plagg i grundskolan. Arbetet för barns rättigheter och mot olika former av förtryck inom familjer ska fortsätta med full kraft.

Det behövs radikalt förbättrade arbetsmarknadsinsatser och svenska språkinsatser när kvinnor är nya i Sverige för att det inte ska leda till ett livslångt utanförskap, bidragsberoende och beroende av manlig partner. Föräldraförsäkringen för nyanlända måste förändras för att det ska bli möjligt. I **punkt 13** framhålls det fortsatta behovet av en reformerad föräldraförsäkring, en ny modell som ska öka valfriheten och jämställdheten. Mot den bakgrunden föreslås i **punkt 14** att 90 dagar ska reserveras för vardera föräldern även för föräldrapenning på grundnivå.

I **motion C208** yrkas att punkt 14 i rapporten om demokrati och jämställdhet utgår med hänvisning till att landsmötet redan har fattat ett mer långtgående beslut i frågan om föräldraförsäkringen sedan tidigare. I rapporten ”principer för en flexibel och jämställd föräldraförsäkring” av Liberalernas jämställdhetspolitiska arbetsgrupp från 2017 uttrycks att partiet vill ha en flexibel och jämställd föräldraförsäkring – för 2020-talets behov.

Partistyrelsen önskar nu komplettera detta beslut genom att de reserverade månaderna gäller även vid grundnivå. En sådan reform skickar en signal om att jämställda föräldraskap gäller i alla ekonomiska situationer. Detta är inte minst viktigt för integrationen. Svenskar med utländsk bakgrund – särskilt kvinnor – är kraftigt överrepresenterade i gruppen som har föräldrapenning på grundnivå. Partistyrelsen anser därför att det nuvarande systemet där bara föräldrar med inkomster verkningsfullt styrs mot jämställda val bortser från alltför många föräldrar.

I **punkt 15–16** lyfts vikten av kunskap och uppföljning i frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck. I **punkt 15** föreslås en ny kartläggning av omfattningen av könsstympning av flickor och kvinnor i Sverige, samt hur många som befinner sig i riskzonen, behöver genomföras eftersom den tidigare har varit begränsad och bygger på gammal statistik. Likaså behöver vårdgivares och skolors kunskap förbättras om vilka allmänna symptom som tyder på att en flicka eller kvinna kan ha könsstympats. **Punkt 16** framhåller att både skolan och hälso- och sjukvården i hela landet måste ha tillgång till särskild kompetens eller rutiner för att hantera och möta dem flickor och kvinnor som är könsstympade, eller i riskzon att bli, samt är i behov av vård, behandling och psykosocialt stöd. I **motion C209** yrkas att punkt 15 i rapporten utgår. Partistyrelsen instämmer att det krävs flera åtgärder för att motverka könsstympning. Till följd av januariavtalet gavs i maj 2021 ett myndighetsgemensamt uppdrag där ett flertal myndigheter ska genomföra åtgärder för att förebygga och bekämpa könsstympning av flickor och kvinnor. Arbetet mot könsstympning är långsiktigt och behöver fortsätta utvecklas genom ökad kunskap, effektiva arbetssätt och ett nära samarbete mellan berörda aktörer på nationell, regional och lokal nivå.

Den kunskapsöversikt som behövs saknas dock ännu. Det är centralt att det fortsatt görs arbete för att hitta ett sätt att systematiskt kartlägga utbredningen av hedersrelaterat våld och förtryck och dess utveckling. En ny kartläggning av omfattningen av könsstympning av flickor och kvinnor i Sverige, samt hur många som befinner sig i riskzonen, behöver genomföras eftersom den tidigare har varit begränsad och bygger på gammal statistik.

Flickor och pojkar ska även ges samma förutsättningar till en utvecklande fritid. I **punkt 17** understryks att lika mycket resurser bör avsättas till flickors respektive pojkars fritid. Idrotts- och fritidsverksamheter som får offentliga bidrag ska visa att de arbetar inkluderande och att alla barn och unga får tillgång till verksamheten, oavsett kön.

I **motion C210** yrkas att Liberalerna verkar för att inrätta finansiella stödfunktioner för att bekosta projekt och aktiviteter för att få in fler i idrotten med integration som ett av målen.

Partistyrelsen instämmer att det civila samhället är ett omistligt komplement till det offentligas integrationsinsatser. Möten människor emellan skapar nätverk, gemenskap och ger kunskaper om hur vårt samhälle fungerar. Det handlar om språkträning, idrott och kulturföreningar och det handlar om nätverk och sociala kontakter som på ett ovärderligt sätt bidrar till att fler nyanlända snabbare kommer i jobb och in i ett socialt sammanhang.

Alla ska kunna motionera och idrotta, för att ha roligt och må bra. Det ska gälla oavsett var du kommer ifrån eller hur mycket pengar du har. Den ideella idrottsrörelsen betyder väldigt mycket för samhället och behöver bra och stabil finansiering från staten. Detta drivs i dag av Liberalerna nationellt och går att ta del av i rapporten Liberal idrottspolitik (2019/20:339).

Men endast i undantagsfall, till exempel då det är uppenbart att idrotten inte lever upp till de mål som riksdagen har formulerat, bör öronmärkta stöd övervägas. Liberalerna utesluter alltså inte att tillfälliga undantag görs från principen om generella anslag; detta ska dock ske med stor försiktighet och strävan ska vara att öronmärkta satsningar snarast möjligt ska ingå i det fria anslaget.

Avslutningsvis vill partistyrelsen se att Sambolagen ändras så att den inte kan användas för att ge legitimitet och erkännande åt samma förtryckande traditioner som ligger bakom barnäktenskap i juridisk mening (**punkt 18**).

Partistyrelsen anser att rapportens punkter avsevärt kan stärka och förbättra kvinnors livssituation i utsatta områden och yrkar att rapportens **punkt 12–18 bifalls**. Därmed bör **motionerna C207–C210 avslås**.

Stärk det demokratiska civilsamhället i utsatta områden

I rapportens tredje kapital kommer partistyrelsens vision om att alla ska kunna känna sig delaktiga och inkluderade i Sverige till uttryck. Rättsstaten, demokratin, civila samhället och de individuella mänskliga rättigheterna är ryggraden som bär upp ett fredligt liberalt samhälle och som har fått uttryck på ett unikt sätt i Sverige. Därför är de också de regler som håller ihop samhället och som alla måste följa.

Iden om det liberala samhället är att individer har rätt att leva som de vill på en mångfald av sätt, med vilken kulturell identitet man vill så länge man inte skadar andra eller bryter mot lagen. Detta skiljer sig från ett samhälle där familjen eller staten delar ut repressalier och bestämmer hur man ska tänka, tycka och leva. Av den anledningen är det viktigt att utformningen och kontrollen av organisationsbidrag skärps så att bidrag aldrig går till verksamhet som främjar segregation eller motverkar demokratiska värderingar. Det ska vara förbjudet för organisationer att förmedla bidrag till medlemsorganisationer som inte uppfyller demokratiska villkor (**punkt 19**). Det bör även göras en kartläggning över det svenska språkets ställning i vardagslivet i utsatta områden och vad som kan göras för att underlätta användningen av svenska som gemensamt kommunikationsspråk. När myndighetsinformation ges på andra språk än svenska bör en svensk version alltid finns med (**punkt 20**).

En viktig demokratisk aspekt är tillgången till likvärdig och jämlik samhällsservice i hela landet. Men i åratal har utvecklingen gått mot att områden som i dag är utsatta har förlorat samhällsservice, allt från postkontor, medborgarkontor och statliga myndigheter har flyttat ut från områdena. **Punkt 21** föreslår att i ett led att stärka samhällena och öka gemenskapen måste statliga myndigheter och företag öka sin närvaro i utsatta områden, samt att medel bär tillföras för detta ändamål.

I **punkt 22** framhåller att det är viktigt för demokratiska integrationen att alla elever under sin skolgång får träffa politiska partier och deras ungdomsförbund. Därför vill vi bredda skolans demokratiuppdrag till att skapa sådana kontaktytor. Gymnasierektorer ska ha ett särskilt uppdrag. Det kan ske genom regelrätta debatter, bokbord eller klasspresentationer. I **motion C211** yrkas att punkt 22 i rapporten stryks. Partistyrelsen anser att det länge pågått en negativ utveckling av avslag på förfrågan av partier och ungdomsförbund om att besöka skolor för kampanjer eller samtal med elever. För några år sedan förtydligades skollagen för att säkerställa att partier och deras ungdomsförbund behandlas neutralt och opartiskt av skolorna. Ett neutralt sätt kan till exempel vara att ge möjlighet för alla partier som är representerade i kommunfullmäktige, regionfullmäktige, riksdag och EU-parlament att få komma till skolan. Lagen är dock ingen garanti för att partier och ungdomsförbund bjuds in och fortfarande hanterar många skolor detta genom att neka alla partiorganisationer tillträde. Skolans demokratiska uppdrag syftar bland annat till att främja elevernas medborgerliga (demokratiska) kompetens. Partistyrelsen menar att det är särskilt viktigt för den demokratiska integrationen att alla elever under sin skolgång får träffa politiska partier och deras ungdomsförbund. Att gymnasieskolor får i uppdrag att skapa kontaktytor mellan ungdomar och ungdomsförbund motsätter inte skolor från att (inte) bjuda in företrädare för politiska partier.

I ett fortsatt led för en demokratisk integration bör ett instrument för att förstå den svenska demokratins rötter tas fram. En grupp experter från olika delar av samhället, till exempel statsvetare, historiker, lärare, Svenska Akademien bör få i uppgift att ta fram en demokratikanon som ska bestå av en samling texter som har haft särskild betydelse för framväxten av demokratin i Sverige (**punkt 23**).

I **motionerna C212 och C213** yrkas på flera ändringar av lydelser i **rapportens två avslutande kapitel. Punkterna 19, 20 och 26** föreslås ersättas av annat förslag på nya lydelser. Partistyrelsen konstaterar att lydelserna i **motionerna C212** och **C213** redan motsvarar den politik som framgår i rapporten om demokrati och jämställdhet. Sammanfattningsvis yrkar partistyrelsen att **motion C211 avslås, att motionerna C212 och C213 anses besvarade och att punkterna 19–23 bifalls.**

Bekämpa extrema krafter i utsatta områden

Det är en svensk mångfald, som värnar individens frihet att forma sitt liv, men stänger dörren för den som utifrån extrema värderingar vill begränsa andras friheter och rättigheter. Efter kommunismen och nazismen ser vi hur den islamska fundamentalismen ställer liknande krav på oss. Precis som vi ska slå vakt om religionsfriheten, och rätten att utöva sin tro, ska vi motarbeta våld och förtryck när det kläs i religiösa kläder. De radikala islamisterna ryggar inte för ohämmat våld, målet är erövring och utplåning av deras fiender. Samtidigt växer också det extremistiska hotet från radikalnationalistiska krafter, inte minst från så kallade ensamagerande som radikaliseras av nätbaserade forum. Avslutningsvis tar rapporten upp flera viktiga förslag hur vi kan bekämpa dessa extrema krafter i utsatta områden.

En viktig fråga som vi lyft länge är att förhindra att offentliga medel går till icke-demokratiska organisationer och verksamheter med våldsbejakande budskap som strider mot demokratiska värderingar. Det är inget vi kan acceptera. I **punkt 24–25** föreslås skärpt tillsyns av demokrativillkor för statlig bidragsgivning. I samband med att demokrativillkoret för ca 40 statliga myndigheter införs vill Liberalerna se att ett demokrativillkor införs för regional och kommunala bidrag. Det behövs även ett demokratikriterium vid bidragsgivning till religiösa samfund (**punkt 32**) Vidare behövs ett omtag i bidragsgivningen till studieförbundens verksamhet. Varken kommunala, regionala eller statliga bidrag till den fria folkbildningen i studieförbund och högskolor får försvinna

i bidragsfusk eller slussas till antidemokratiska krafter. Regeringen måste presentera konkreta insatser för att kraftfullt förbättra transparensen och uppföljningen (**punkt 26**). Medel från Folkbildningen måste även säkras, via stöttning av nationellt centrum mot våldsbejakande extremism, från att gå ut till studieförbund med kopplingar till internationella extrema rörelser (**punkt 27**). Slutligen krävs en anmälningsskyldighet till polisen för samtliga bidragsgivande myndigheter såväl på kommunal, regional som statlig nivå när man misstänker att bidragsfusk har begåtts **(punkt 33**).

För att bekämpa den våldbejakande islamismen, antisemitismen och alla former av rasism och diskriminering föreslås i **punkt 28–30** ett brett spektrum av åtgärder med fokus på utbildning, stöttning och uppföljning. Sverige kan inte vara en fristad för icke-demokratiska stater att sprida extremism**. Punkt 31** föreslår därför att regeringen bör, likt flera andra europeiska länder har gjort, lägga fram lagstiftning som stoppar icke-demokratiska stater och organisationer med nära koppling till icke-demokratiska stater från att finansiera verksamhet i Sverige. **Partistyrelsen yrkar att rapportens punkt 24–33 bifalls.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att rapporten punkt 1 ges lydelsen: ”Inga utsatta områden senast 2030 bör vara ett vägledande mål för statens budget. Alla integrations- eller migrationspolitiska reformer måste innehålla en konsekvensanalys om reformerna minskar eller ökar utanförskapet.”
2. att rapporten punkt 2 bifalls
3. att rapporten punkt 8 bifalls
4. att motion C201 anses besvarad
5. att motion C202 anses besvarad
6. att rapporten punkt 3 bifalls
7. att rapporten punkt 4 bifalls
8. att rapporten punkt 5 bifalls
9. att rapporten punkt 6 bifalls
10. att rapporten punkt 7 bifalls
11. att motion C203 avslås
12. att motion C204 avslås
13. att motion C205 avslås
14. att rapporten punkt 9 bifalls
15. att rapporten punkt 10 bifalls
16. att rapporten punkt 11 ges lydelsen: ”Medborgarskapssamtal. Vi vill stärka medborgarskapets status och främja ett inkluderande samhälle där varje människas frihet är i fokus och där alla ökar sina möjligheter att bli en aktiv samhällsmedborgare. När språk- och samhällsprov för medborgarskap som Liberalerna drivit fram har blivit verklighet ska ansökningsprocessen därefter kompletteras med ett personligt samtal. Medborgarsamtalet ska också handla om varför man vill bli medborgare och kunskaper om hur samhället fungerar, exempelvis avseende jämställdhet och hbtq-personers rättigheter.”
17. att motion C206 yrkande 1 anses besvarat med vad partistyrelsen anfört
18. att rapporten punkt 12 bifalls
19. att motion C207 avslås
20. att rapporten punkt 13 bifalls
21. att motion C208 avslås
22. att rapporten punkt 14 bifalls
23. att rapporten punkt 15 bifalls
24. att rapporten punkt 16 bifalls
25. att motion C209 avslås
26. att rapporten punkt 17 bifalls
27. att motion C210 avslås
28. att rapporten punkt 18 bifalls
29. att rapporten punkt 19 bifalls
30. att rapporten punkt 20 bifalls
31. att rapporten punkt 21 bifalls
32. att rapporten punkt 22 bifalls
33. att motion C211 avslås
34. att rapporten punkt 23 bifalls
35. att motion C212 anses besvarad
36. att motion C213 anses besvarad
37. att rapporten punkt 24 bifalls
38. att rapporten punkt 25 bifalls
39. att rapporten punkt 32 bifalls
40. att rapporten punkt 26 bifalls
41. att rapporten punkt 27 bifalls
42. att rapporten punkt 33 bifalls
43. att rapporten punkt 28 bifalls
44. att rapporten punkt 29 bifalls
45. att rapporten punkt 30 bifalls
46. att rapporten punkt 31 bifalls

Reservation nr 1

Joar Forssell och Jan Jönsson reserverar sig till förmån för att motion C201 bifalls.
Motivering: ”Det är inte en statlig utrednings roll att peka ut hus som ska rivas. Utveckling av bebyggelse är att föredra framför rivningar.”

D1. KLIMAT, ENERGI, MILJÖ- OCH NATURVÅRD

Inledning

Klimatet är vår tids ödesfråga. Det är de närmaste åren det kommer att avgöras om mänskligheten kommer att kunna bromsa de skenande utsläppen av växthusgaser och se till att klimatet inte ohjälpligt förändras på ett sätt som kommer att göra livet för framtida generationer svårare, fattigare och farligare. Omätliga värden, såväl mänskliga som naturmässiga, ligger i vågskålen.

Klimatutmaningen går att lösa – om vi går rätt till väga. I stället för symbolåtgärder behövs en förnuftsbaserad politik som underlättar den snabba utvecklingen mot mer klimatvänlig teknik. Det behövs tydliga marknadsekonomiska styrmedel och en tilltro till människors eget ansvar: den som förorenar ska betala. Och klimatanpassning förutsätter ekonomisk utveckling. Sverige har unika förutsättningar att bli världens första klimatneutrala välfärdsnation. Det ska vi förverkliga.

Vi delar alla ansvaret för klimatarbetet. Vi kommer också alla att påverkas av klimatförändringarna. Politiken har ansvar att se till att de rätta styrmedlen finns, som lagstiftning och ekonomiska styrmedel. Marknaden driver på för teknikutveckling och innovation för klimatsmarta lösningar. Som konsumenter har vi möjligheter att välja klimatsmart och det ska vara lätt att välja rätt. Samtidigt är det genom att åstadkomma förändringar i de stora tekniska systemen som vi når målet. Det kräver internationellt samarbete och att vi släpper loss de mest kraftfulla verktyg för förändring vi känner – entreprenörskap, marknadsekonomi och frihandel.

Vi liberaler är övertygade om att ett lyckat klimatarbete måste vara kombinerat med ekonomisk tillväxt och en växande välfärd, i Sverige såväl som globalt. Människor måste få möjligheter att ta sig ur fattigdom. Människor som lever liv i välstånd måste ha rätt till drömmar. Människor ska kunna bygga och driva växande företag, genom vilka idéer och drömmar kan förverkligas. En klimatpolitik som förvägrar människor detta är dömd att misslyckas.

Skyddet och vården av naturen har länge legat oss liberaler varmt om hjärtat. Riksdagen biföll 1904 den liberale ledamoten Karl Starbäcks motion om att inrätta nationalparker, och som andra land i världen efter USA fick vi 1909 nio nationalparker.

Hugo Osvald arbetade under sin tid i förstakammaren 1948–1963 hårt för att uppmärksamma riskerna med de orenade utsläpp i luft och vatten som på den tiden var praxis. Vårt partiprogram från 1962 blev det första från ett svenskt parti med ett eget avsnitt om miljöfrågor. Samma år började vi också kräva generella gränsvärden för utsläpp från landets industrier, vilket mötte starkt motstånd.

När dåvarande Folkpartiet kämpade för att rädda de sista älvarna från att byggas ut sågs vår hållning som extrem av övriga partier. Samtidigt ledde de fossila bränslena till allvarliga problem med försurning. Genom utbyggnaden av kärnkraften stoppades utbyggnaden av älvarna och oljekraftverken förvisades till att bli reservkraftverk.

Vår miljöpolitik har inte varit älskad. Näringsliv, fackförbund, en rad intresseorganisationer och flera av de övriga partierna har genom åren framfört från kritik mot våra förslag. Men, med tiden har de flesta insett att miljöpolitiken är viktig och att den liberala politiken har gjort stor nytta.

Klimatpolitiken går hand i hand med skyddet av den biologiska mångfalden. Dels spelar havet och skogen en nyckelroll för jordens klimat, dels är utarmningen av den biologiska mångfalden direkt kopplat till klimatförändringarna. Genom ett helhetsperspektiv får vi en hållbar utveckling.

Partistyrelsen anser att Liberalerna ska fortsätta att vara det ledande partiet inom klimat- och miljöområdet. Vår miljöpolitik ger ekosystemen möjlighet att återhämta sig och vår klimatpolitik stakar ut en plan för att eliminera de fossila växthusgasutsläppen och för att börja sänka koldioxidhalten i atmosfären. Klimatarbetet kan bara lyckas om det utformas så att människors frihet värnas och kampen mot fattigdomen kan vinnas. Den insikten skiljer både Liberalernas klimat- och miljöpolitik från andra partier som driver på inom de här områdena.

Den liberala klimat- och miljöpolitiken är teknikoptimistisk och den ger utrymme för ekonomisk tillväxt. Faktum är att en stark ekonomi är en förutsättning för att klimatomställningen ska lyckas och för att miljömålen ska nås.

Landsmötet har att behandla en klimatpolitisk rapport som innebär en uppdatering av en redan väl genomarbetad och solid liberal klimatpolitik. Inom området klimat, miljö och energi finns också det största antalet motioner till årets landsmöte. Den liberala klimat- och miljöpolitiken engagerar!

Rapporten "Klimatomställning i en växande ekonomi" samt motioner

Den klimatpolitiska rapporten innehåller 54 punkter med konkret politik. Av de till landsmötet inlämnade motionerna har ett knappt hundratal sorterats in under rubriken Klimat, miljö, energi. Här ingår också motioner som rör de gröna näringarna, och en del till området associerade frågor som allemansrätten och djurvälfärd. Partistyrelsen har valt att sortera förslagen enligt klimatrapportens disposition, därefter följer de miljöpolitiska motionerna.

Motion D101 yrkar att landsmötet bör ge partistyrelsen i uppdrag att arbeta igenom och tydliggöra Liberalernas klimatpolitik. Klimatrapporten utgör just en sådan omarbetning. Partistyrelsen anser att **motion D101 ska anses besvarad.**

Liberala utgångspunkter i klimatpolitiken

Punkt 1–7 i den klimatpolitiska rapporten rör de liberala utgångspunkterna för klimatpolitiken. Klimatmålen ska nås i en ekonomi i tillväxt. Den som förorenar ska betala. Klimatpolitiken ska fokusera på åtgärder som har stor påverkan på klimatgasutsläppen. Fortsatta tekniska framsteg kommer, i kombination med de verktyg vi redan har, att bidra till att lösa klimatutmaningen. Marknadsdriven märkning och certifiering av varor är bra. Styrmedel ska vara teknikneutrala. Alla subventioner till fossila bränslen ska avskaffas så fort som möjligt. Det här är väl etablerad liberal politik som sätter ramarna för den liberala klimatpolitiken. Partistyrelsen yrkar **bifall till punkterna 1 till 7**.

Motion D103 yrkande 4 innebär att Liberalernas klimatpolitik ska gå hand i hand med skydd för den biologiska mångfalden och viktiga naturvärden. Kopplingen mellan ekosystemen och klimatarbetet är stark. Dels utgör klimatförändringarna ett hot mot den biologiska mångfalden, dels är klimatarbetet beroende av ekosystemtjänster till exempel genom kolinlagring i skog och mark. Klimatrapportens upplägg utgår från utsläppen och hur de ska elimineras. Samtidigt fortsätter Liberalernas hårda arbete för skyddet av ekosystemen och den biologiska mångfalden. Det sätter gränser för hur klimatåtgärder kan utformas. Biobränslen måste skördas hållbart, vattenkraften måste vara utformad och drivas så att ekosystemen får återhämta sig och vindkraften måste byggas ut varsamt. Partistyrelsen anser att **motion D103 yrkande 4 ska anses besvarat**.

Mål och verktyg i klimatarbetet

Rapportens **punkt 8** innebär att det överordnade målet i EU:s klimatpolitik ska vara att nå nettonegativa utsläpp så snart som möjligt. Energieffektivisering och förnybar energi är viktiga verktyg för att nå detta mål men de ska inte vara inte klimatpolitiska mål i sig. Landsmötet 2009 slog fast att klimatmålet ska vara det överordnade. Partistyrelsen anser att denna linje ska bekräftas genom **bifall till punkt 8**.

Motion D102 yrkar att Liberalerna ska verka för, att målet att årtalet när Sverige ska nå nettonollutsläpp av klimatgaser ska tidigareläggas från 2045 till 2035. Att fortsätta släppa ut växthusgaser en god bit in på 2040-talet innebär ett risktagande. Sannolikheten för att trigga irreversibla effekter i klimatsystemet ökar ju mer klimatgaser som släpps ut. Det talar för en mycket snabb minskning av utsläppen. Samtidigt räcker det inte att ha mål. Det måste också finnas en plan för hur målen ska nås. Planen måste vara realistisk i den mening att den går att följa utan att skapa större spänningar i samhället än det demokratiska systemet kan hantera och utan att väsentligt försämra konkurrenskraften för företag i Sverige. Även om det vore önskvärt ser partistyrelsen stora svårigheter för att eliminera de svenska klimatgasutsläppen till 2035 och yrkar därför **avslag på motion D102**.

Punkt 9 i rapporten lyfter att utsläppshandelssystemet EU-ETS måste skärpas för att klimatmålen ska kunna nås. Det här återfinns också i **motion D103 yrkande 1** som innebär att Liberalerna ska verka för att utveckla handeln med utsläppsrätter inom EU och för att en koldioxidskatt på EU-nivå införs. **Motion D153 yrkande 2** vill se ett högre pris på utsläpp inom EU-ETS, att utomeuropeiska länder ska uppmuntras att ansluta sig till systemet och att flyget ska ingå. Dessa förslag beskriver sammantaget väl den linje Liberalerna länge drivit. Partistyrelsen yrkar **bifall till rapportens punkt 9** och att **motionerna D103 yrkande 1 och D153 yrkande 2 ska anses besvarade**.

EU:s regelverk för vad som räknas som hållbart, den så kallade taxonomin, måste vara teknikneutralt. Detta lyfts i rapportens **punkt 10**. Vattenkraft och skogsbruk kan bedrivas hållbart, vilket måste avspeglas i regelverkets kriterier. Kriterier för när kärnkraften anses hållbar behöver tas fram. Partistyrelsen yrkar **bifall till punkt 10**.

Punkt 11 innebär ett krav på att EU:s energipolitik läggs om. Det behövs en tidsatt plan för att så snart som möjligt avveckla kol- och gasanvändningen. Kärnkraften ska behandlas teknikneutralt gentemot andra fossilfria energislag, vilket skulle skapa ett alternativ till den mycket omfattande satsningen på havbaserad vindkraft och lagring av energi som vätgas. I rapportens **punkt 12** understryks att EU:s energisystem ska byggas samhällsekonomiskt effektivt. En viktig del i att åstadkomma det är att säkerställa att de tillgängliga verktygen kommer till effektiv användning. Både **motionerna D104** och **D181 yrkande 2** innebär att Liberalerna ska verka för en utfasning av kolkraften i EU inom tio år. Partistyrelsen anser att EU:s energipolitik behöver för-

ändras och yrkar **bifall till punkt 11 och punkt 12**. **Motionerna D104 och D181 yrkande 2 ska anses besvarade**.

Punkt 13 rör EU:s energiunion som bör utvecklas ytterligare. Fokus ska vara fossilfri elproduktion. Beroendet av import av fossila bränslen från Ryssland ska minska. Arbetet med att länka samman EU:s elnät ska fortsätta i hög takt. Partistyrelsen anser att det är klokt att peka på att det just är fossilfri el som ska stå i fokus. Alternativet hade varit att vidga skrivningen till ”energi”, vilket också skulle ha inkluderat biobränslen. Det leder dock till en rad besvärliga hållbarhetsavvägningar. Partistyrelsen yrkar **bifall till punkt 13**.

Punkt 14 i programmet innebär att Liberalerna ska verka för att EU:s klimatbistånd ökar. **Motion D105** yrkar att Liberalerna ska verka för att Sverige jobbar mer för att minska de globala utsläppen och att satsningar på förbättrad miljö och klimat i högre utsträckning ska riktas mot insatser utomlands där nyttan är större än i Sverige. Partistyrelsen anser att alla fossila utsläpp ska försvinna helt. Därmed behöver arbetet bedrivas både i Sverige och i andra länder. Klimatbiståndet bör öka, både för att skynda på utfasningen av fossila bränslen och för att lindra klimatförändringarnas konsekvenser. Men, ett ökat bistånd är inget argument för att minska takten i den svenska klimatomställningen. Partistyrelsen yrkar **bifall till punkt 14** och att **motion D105 anses besvarad**.

Motion D103 yrkande 3 innebär att Liberalerna ska arbeta för att principen om att förorenaren betalar även ska gälla importerade utsläpp genom en så kallad gränsjusteringsmekanism. **Motion D106** vill se att Liberalerna fortsätter att starkt arbeta för en gränsjusteringsmekanism, och att intäkterna i sin helhet ska återbetalas till medborgarna som en årlig utbetalning. Liberalerna driver redan framgångsrikt den linje motion D103 förespråkar. Linjen har dock varit att intäkterna till stor del ska gå till en utökning av klimatbiståndet, inte minst för att detta system inte ska ses som en tull av länder utanför unionen. Partistyrelsen yrkar därför **bifall till motion D103 yrkande 3** och att **motion D106 anses besvarad**.

Motionerna D107–D109 yrkar att skatter och avgifter på koldioxidutsläpp successivt ska höjas och att de medel som genom skattehöjningen samlas in ska delas ut till befolkningen. **Motion D108** yrkar i tillägg att det behövs anpassade regler för glesbygden och utsatta marknader samt att flygets såväl som klimatskadliga biobränslen ska omfattas av ett sådant här system. Utgångspunkten för en successiv höjning är att det inte går att sätta ett korrekt pris på de fossila utsläppen när ambitionen är att de ska upphöra. Men genom möjligheten till negativa utsläpp finns ett maximalt pris för koldioxidutsläpp motsvarande kostnaden för negativa utsläpp. Partistyrelsen bedömer att det är sannolikt att detta maxpris ligger i nivå med den svenska koldioxidskatten, eller till och med lägre. Därmed finns inget stort utrymme för skattehöjningar och därmed skulle utdelningen som bli ringa och styrmedlet svagt. Partistyrelsen anser att koldioxidskatten och EU-ETS i kombination med möjligheten att betala för negativa utsläpp medan man fasar ut sitt bruk av fossila bränslen är en bra kombination av styrmedel som gör det möjligt att nå klimatmålen. Partistyrelsen yrkar **avslag på motionerna D107–D109**.

Motion D103 yrkande 2 menar att Liberalerna ska arbeta för att integrera klimataspekterna i handelspolitiken. Handelspolitiken är ett av EU:s viktigaste verktyg för att utöva påverkan mot länder utanför unionen. Den är också ett effektivt verktyg. Partistyrelsen anser att det är viktigt att handelspolitiken används för att uppmuntra andra länder att intensifiera sitt klimatarbete och yrkar **bifall till motion D103 yrkande 2**.

Motion D110 yrkar att Naturvårdsverket ska få i uppdrag att ta fram en informationskampanj om klimatkrisen och individens möjlighet att påverka sitt klimatavtryck och att Skolverket får i uppdrag att skyndsamt genomföra kampanjen. Målgruppen skulle vara elever i grundskolans tredje och sjunde klass. Partistyrelsen menar att det är en viktig uppgift för skolan att undervisa om klimatförändringarna, deras effekter och vad som görs och kan göras för att ställa om samhället och hindra en katastrofal förändring. Naturvårdsverket, inte minst websidan, är en bra resurs där mycket kunskap om klimatet finns samlad. Partistyrelsen anser dock inte att något särskilt uppdrag till myndigheten behövs utöver det uppdrag skolan redan har. Partistyrelsen anser att **motion D110** bör anses besvarad.

Motion D111 yrkar att kommunerna ska få skyldighet att budgetera koldioxidutsläppen från aktiviteter över vilka de har rådighet och ta fram åtgärder för att minska dessa. **Motion D112** yrkar att kommunerna ska årligen sammanställa ett estimat av de klimatgasutsläpp som sker totalt inom kommunen. Partistyrelsen ser positivt på att många kommuner arbetar aktivt för att förbättra samhällets resiliens i stort och minska klimatpåverkan i synnerhet, men menar samtidigt att det viktigaste i klimatomställningen är att åstadkomma systemförändringar. Inte minst pandemin visar tydligt att även mycket omfattande förändringar i beteende bara minskar utsläppen relativt marginellt. Båda motionerna skulle innebära ingrepp i det kommunala självstyret. Det här arbetet bör även i fortsättningen bygga på frivillighet. Partistyrelsen anser att **motion D111 ska anses besvarad** och att **motion D112 avslås**.

Motion D153 yrkande 3 innebär att skattesystemet och reglerna för den offentliga upphandlingen borde ses över i syfte att minska klimatavtrycket. Partistyrelsen anser att intentionen i motionen är god. Det finns ett värde av att både skattesystemet och reglerna för offentlig upphandling är enkla samtidigt som det offentliga bör gå före genom att ställa krav på klimatprestanda. Detta är en viktig avvägning. Implementeringen av den liberala principen att förorenaren betalar går ofta genom skattesystemet, vilket gör att det är viktigt att skattesystemet har en stark koppling till klimat- och miljöpolitiken. Partistyrelsen anser att **motion D153 yrkande 3 ska anses besvarat**.

Åtgärder för att eliminera växthusgasutsläpp

Rapportens **punkt 15** slår fast att användningen av fossila bränslen ska upphöra, att negativa utsläpp behövs för att kompensera för de klimatgasutsläpp som är orimliga att eliminera och att utökade negativa utsläpp ska kunna användas för att kompensera för utsläpp från fossila bränslen medan utfasningen pågår. I **punkt 16** tar rapporten ställning för att fossilt bränsle ska beskattas likvärdigt oavsett användningsområde. Partistyrelsen anser att **punkt 15 och punkt 16 ska bifallas**.

Fossilfria transporter

Rapportens **punkt 17** innebär att alla transportslag ska stå för sina klimatkostnader. Partistyrelsen anser att klimatstyrmedlen ska vara jämförbara oavsett var utsläppen sker. **Punkt 17 ska bifallas**.

I **punkt 18** tar rapporten ställning för att utbyggnaden av laddinfrastruktur ska främjas genom ändrade byggregler, genom att underlätta utbyggnad av regional laddinfrastruktur för tyngre fordon och genom utbyggnad av elvägar. Partistyrelsen ser elektrifieringen av landsvägstransporter som en viktig klimatåtgärd då den – givet att elen är fossilfri – både åtgärdar en stor del av utsläppen och kan få effekt tidigt i förhållande till andra viktiga klimatåtgärder. **Motion D113 yrkande 1** innebär att punkt 18 skulle kompletteras med att det också behövs ”lokal” (inte bara ”regional”) infrastruktur för laddning av tunga fordon samt att formuleringen om elvägar i punkt 18 skulle strykas. **Motion D113 yrkande 2** innebär att en ny punkt skulle läggas till i klimatrapporten: ”Liberalerna bör verka för implementering av laddinfrastruktur för personbilar och lätta fordon i stadsmiljöer där tillgång till privata laddmöjligheter är begränsade. Utgångspunkten ska vara att installation och drift bekostas av användarna, samt att laddinfrastrukturen ska vara tillgänglig för alla medborgare och alla fordon oavsett tillverkare.” Partistyrelsen anser att elvägar kan komma att bli viktiga i elektrifieringen av de tunga vägtransporterna. Det vore därför olyckligt att stryka formuleringen om elvägar i punkt 18. Partistyrelsen håller med motionären om att behovet av att bygga publik laddinfrastruktur behöver understrykas. Partistyrelsen yrkar **att punkt 18 omformuleras till: ”Utbyggnaden av laddinfrastruktur ska främjas genom ändrade byggregler, genom att underlätta för utbyggnad av publik laddinfrastruktur där privata laddmöjligheter är begränsade, genom utbyggnad av lokal och regional laddinfrastruktur för tyngre fordon och genom utbyggnad av elvägar.”** Partistyrelsen yrkar **avslag på motion D113 yrkande 1** och anser att **motion D113 yrkande 2 anses besvarat** genom partistyrelsens förslag.

Enligt **punkt 19** ska elskatten vara densamma för alla kollektiva transportslag, inklusive elbussar. Partistyrelsen vill se teknikneutrala styrmedel. Så länge det bara var spårbunden trafik som var elektrifierad var detta inte en aktuell fråga, men nu elektrifieras även bussar och trafik till sjöss. Partistyrelsen yrkar att **punkt 19 bifalls**.

Rapportens **punkt 20** sätter upp målet att all kollektivtrafik i Sverige på väg eller spår ska drivas av el eller fossilfria bränslen senaste 2030. Partistyrelsen anser att offentliga transporter bör gå före i klimatomställningen och utfasningen av de fossila bränslena. Partistyrelsen yrkar **bifall till punkt 20**.

I **punkt 21** sägs att koldioxidbeskattningen ska utgå från utsläppen. Skatten ska successivt bli lägre när reduktionsplikten ger drivmedel lägre utsläpp. Klimatomställningen av transportsektorn ska, enligt rapportens **punkt 22**, byggas på skärpta utsläppskrav för nya fordon och fartyg, samt ekonomiska styrmedel för att påskynda omställningen. **Motion D114 yrkande 1** innebär att Liberalerna borde verka för att den indexuppräkning av energi- och koldioxidskatterna på fossila bränslen som görs för att inte skatterna ska urholkas ska avskaffas. Motion **D114 yrkande 2 och 3** innebär att koldioxidbeskattningen av bränslen ska vara kopplade till de koldioxidutsläpp bränslet ger upphov till. Partistyrelsen anser att koldioxidbeskattningen är en principiellt viktig fråga. Koldioxidskatten måste vara strikt kopplad till de faktiska koldioxidutsläppen både för att ge rätt styrsignaler men också för att accepteras. Ett problem i dag är att EU:s regelverk inte tillåter att medlemsstaterna tillåter dubbla styrmedel, till exempel både reduktionsplikt och koldioxidskattelättnader (mätt per volym drivmedel). Köpkraftsindexuppräkningen av skatterna på fossila bränslen ger både företag och privatpersoner en tydlig signal om att fossila bränslen kommer att fortsätta bli allt dyrare i förhållande till alternativen. Det är en viktig princip att förorenaren ska betala. **Punkterna 21 och 22 bör bifallas**. **Motion D114 yrkande 1 bör avslås**. **Motion D114 yrkande 2 och 3 bör anses besvarade**.

Det ska, enligt **punkt 23** i rapporten, utvecklas ett tydligt enkelt system för konsumentinformation där personbilar graderas utifrån klimatpåverkan över sin livscykel. Partistyrelsen menar att det behövs ett tydligt system som hjälper konsumenterna att skaffa sig en bild av personbilars livscykelutsläpp av klimatgaser. Tillverkningen av batterier ger fortfarande stora klimatgasutsläpp, men de minskar i takt med att fossila bränslen fasas ut i andra sektorer. Det här lyfts ofta i klimatdebatten och det krävs i dag god kunskap för att bedöma klimatpåverkan av olika bilar. Det behövs ett enkelt system. **Punkt 23 bör bifallas**.

Motion D115 yrkar att Liberalerna ska verka för att bonus-malus systemet i nuvarande form avskaffas. Partistyrelsen anser att systemet fyller en viktig funktion i nuläget. Liberalerna har tidigare varit motståndare till framförallt bonusdelen, men nu finns systemet på plats och underlättar den snabba elektrifieringen av fordonsflottan. Det är viktigt att inte skapa osäkerhet runt styrmedlen. I takt med att nybilspriset för laddbara bilar närmar sig kostnaden för fossildrivna bilar kan bonusdelen fasas ut. Partistyrelsen anser att **motion D115 ska anses besvarad**.

Rapportens **punkt 24** innebär att Sverige ska driva på för en europeisk flygskatt och att flyget internationellt ska

betala för sina klimatkostnader. Partistyrelsen anser inte att flyget ska vara undantaget principen att den som släpper ut klimatgaser ska betala. Flygningar till eller från destinationer utanför EU kan inte beskattas. Här behövs en ändring i Chicagokonventionen. Inom EU kan en klimatskatt införas. Partistyrelsen anser att **punkt 24 ska bifallas**.

Punkt 25 tar upp elflyg. Forskning och innovationssystem ska främjas. Möjligheten till lånegarantier för elflygsutveckling ska underlättas. **Punkt 26** konstaterar att flyget kommer att behöva bekosta negativa utsläpp för att kompensera för sina kvarvarande utsläpp medan omställningen pågår samt för höghöjdseffekten även sedan flyget blivit helt fossilfritt. Partistyrelsen anser att flyget behövs. Samtidigt måste flygets klimatpåverkan upphöra, de fossila bränslena ska bort och höghöjdseffekterna måste kompenseras genom negativa utsläpp. Flyget är samtidigt en transportsektor som har en svårare resa framför sig för att klara kommande krav på utsläppsreduktion. Staten har här en roll i att stötta utvecklingen, inte minst inom elflyg, vilket skulle kunna underlätta övergången till ett fossilfritt flyg i Norden och bli en ny näringsgren i Sverige. Flyget är också en sektor där negativa utsläpp kan behövas för att uppfylla klimatåtaganden medan utfasningen av de fossila bränslena pågår. Både **punkt 25 och punkt 26 bör bifallas**.

Motion D116 yrkar att Liberalerna ska arbeta för att förändra flygskatten så att den riktas mot flygavgångar snarare än mot passagerare. Partistyrelsen anser att miljöskatter ska ha en tydligt styrande effekt. Den som förorenar ska betala. Dagens flygskatt får därmed anses vara ineffektivt utformad. Det mest effektiva är att beskatta flygets utsläpp snarare än flygavgångarna. Vi liberaler ser positivt på flyget. Det ger människor frihet och underlättar företagens konkurrenskraft när avstånden är stora. Men, flyget behöver sluta använda fossila bränslen och det ska betala för sina utsläpp medan omställningen pågår. Partistyrelsen anser att **motion D116 kan anses besvarad**.

Motion D117 yrkar att flyglinjer kortare än 50 mil inte ska förekomma. Partistyrelsen anser inte att flyg ska förbjudas, oavsett flygsträckans längd. Däremot ska de fossila bränslena fasas ut. Flyget ska liksom annan verksamhet betala för de utsläpp som görs under utfasningen. Partistyrelsen yrkar **avslag på motion D117**.

Punkt 27 anger att sjöfartens klimatomställning behöver främjas genom miljödifferentierade avgifter och att överflyttning av gods till inrikes sjöfart och närsjöfart bör ske genom översyn av regelverk och avgifter. Bytet till fossilfria bränslealternativ och elektrifieringen av fartygen innebär enligt **punkt 28** att hamnarna behöver förberedas. Partistyrelsen menar att det finns en outnyttjad potential att frakta gods på fartyg längs kusten och på de inre vattenvägarna. Samtidigt måste sjöfarten också upphöra med sin stora förbrukning av fossila bränslen. Det kräver ny infrastruktur i hamnarna. **Punkterna 27 och 28 bör bifallas**.

Överflyttning av gods och persontransporter till järnväg ska, enligt **punkt 29**, underlättas genom kapacitetshöjningar, ökad punktlighet och infrastruktur för omlastning mellan transportslag. Partistyrelsen ser ett värde i att fortsätta utveckla järnvägens infrastruktur och att förbättra kvaliteten i järnvägstransporterna. När järnvägen avlastar vägtransporter minskar utmaningen att eliminera utsläppen från landsvägstransporterna. Partistyrelsen yrkar att **punkt 29 bifalls**.

Sverige en klimatneutral industrination

I rapportens **punkt 30** uttrycks att industrins användning av fossila bränslen ska fasas ut. Varje aktör har ett eget ansvar. Staten ska underlätta omställningen. Partistyrelsen menar att klimatarbetet måste genomföras genom oräkneliga beslut som fattas av individer och företag. Politikens roll är att möjliggöra beslut som leder till att klimatgasutsläppen upphör. Det behövs regelverk och samordning, och i vissa fall kan det behövas stöd. Detta sammanfattas, vad gäller industrin, väl i **punkt 30 som bör bifallas**.

Motion D118 yrkar att Liberalerna ska arbeta för en utredning av nuvarande rabattsystem på energiskatten för företag. **Motion D119** yrkar att det bör utredas hur den fasta energiskatten på el kan ersättas med relativ beskattning som följer elpriset. Partistyrelsen håller med motionärerna om att det finns problem med energiskatten på el. Dels är skatten för hög, vilket får snedvridande effekter samhällsekonomiskt. Partistyrelsen anser också att riktade skatterabatter likt de den elintensiva industrin åtnjuter är ineffektiva. Även detta ger incitament för aktörer att agera på sätt som inte är i samhällets intresse. Samtidigt står energiskatterna för betydande intäkter i statskassan. En översyn av energiskatterna bör vara en del av en skattereform. Partistyrelsen anser att **motionerna D118 och D119 ska anses besvarade**.

Motion D120 yrkar att Liberalerna ska verka för att avskaffa de undantag som finns i energibeskattningen och koldioxidskatten, samt verka för att metan, lustgas och andra ämnen som bidrar till växthuseffekten beskattas. Partistyrelsen delar motionärens principiella tankar. Klimatrapporten trycker också på vikten av att avskaffa subventionerna till fossila bränslen, till exempel skatteundantag. Grundprincipen är att den som förorenar ska betala och att kostnaden för att släppa ut ska utgå ifrån klimatpåverkan snarare än vilken klimatgas man släpper ut. Svårigheten är att utformningen av ett sådant system blir komplex. Liberalerna ska fortsätta att verka för att utsläppen av andra klimatgaser än koldioxid också minskar och, i de fall det är möjligt, elimineras. Partistyrelsen anser att **motion D120 kan anses besvarad**.

Jordbrukets klimatpåverkan

Rapportens **punkt 31** menar att produktionen av biogas i Sverige bör öka i syfte att minska jordbrukets utsläpp av växthusgaser samt för att öka tillgången på fossilfria bränslen. Partistyrelsen anser att biogasens roll är viktig både som bränsle, råvara för industrin och som ett sätt att hantera biologiskt avfall. Efterfrågan är också potentiellt stor då biogasen i princip rakt av kan ersätta fossil gas. Utmaningen är att skapa en miljö där efterfrågan växer fram parallellt med produktionen och gärna också lokalt, nära produktionen. Biogasens betydelse för klimatomställningen framstår tydligt. Partistyrelsen anser att **punkt 31 bör bifallas**.

Energikällor

Motion D121 yrkar att Liberalerna ska verka för ett bidragssystem till fossilfri energiproduktion baserat på energislagens flexibilitet och tillgänglighet. Partistyrelsen delar motionärens intention att vi ska styra mot ett leveranssäkert, flexibelt och fossilfritt kraftsystem. Partistyrelsen vill dock helst inte se några subventioner alls till elproduktionen. Om subventioner ska användas ska det motiveras av att marknaden inte förmår upprätthålla ett kraftsystem som är leveranssäkert, samhällsekonomiskt effektivt och ekologiskt hållbart. Liberalerna arbetar för att aktörerna i kraftsystemet ska få skäligt betalt för de stödtjänster många av dem i dag tillhandahåller gratis och som krävs för att systemet ska fungera. Partistyrelsen anser att **motion D121 anses besvarad**.

Motion D122 yrkar att Liberalerna ska verka för att ändra det svenska energimålet gällande elproduktion för 2030 och framåt till ”Elproduktionen ska år 2040 vara 100 procent fossilfri”. Partistyrelsen pekar på att förslaget ligger helt i linje med dagens liberala politik på området och anser att **motion D122 kan anses besvarad**.

Motion D123 yrkande 1 anför att Liberalerna ska verka för ett planeringsmål om ytterligare minst 160 TWh årlig elproduktion i Sverige till 2040. Partistyrelsen menar att det inte råder någon tvekan om att det kommer att krävas betydligt mer el 2040 än i dag då el direkt, eller indirekt via fossilfria energibärare som vätgas, ammoniak och elektrobränslen, tillsammans med biobränslen behöver ersätta de fossila bränslena. Det finns också krav på liknande planeringsmål från andra partier. Partistyrelsen instämmer i att det finns ett behov av en starkt ökad elproduktion mot 2040, men ställer sig tveksam till att landsmötet ska peka ut på vilken nivå ett sådant planeringsmål ska läggas. Partistyrelsen anser att **motion D123 yrkande 1 bör anses besvarat**.

Rapportens **punkt 33** slår fast principen att när ett uttag av biomassa ökas ska det göras på ett sådant sätt att klimateffekten av ökningen blir positiv redan inom några år. Kolet ska snabbt bindas in igen genom att biomassan växer tillbaka, genom bio-CCS eller genom att bindas i byggnader och i infrastruktur. **Motion D124** yrkar att avsnittet om bioenergi i klimatrapporten och den därtill hörande punkten 33 ska skrivas om så att klimateffekten av biobränsleuttagen beräknas samlat över hela landet snarare än att utgå från klimateffekten av det som punkt 33 beskriver som ”ett ökat uttag”. Motion **D164 yrkande 3** anger att Liberalerna borde verka för att använda minskad skogsavverkning som ett verktyg för att nå svenska utsläppsmål av växthusgaser.

Skogen är redan i dag en viktig kolsänka i Sverige. Skog och mark i Sverige har år efter år ett omfattande nettoupptag av kol. Partistyrelsen anser att det vore bra om kolupptaget i skog och mark ökade ytterligare. Det är positivt då det dämpar klimatförändringarna. I den internationella redovisningen av sådana här utsläpp utgår man ifrån att annan växande skog någonstans i samma land tar upp den koldioxid som släpps ut när biobränslen eldas. Punkt 33 fokuserar på minskad mängd koldioxid i atmosfären. Det punkten tar fasta på är att övrig skog skulle ha fortsatt växa och bundit koldioxid oavsett om det sker ett biomasseuttag. Hur påverkar ett uttag av skogen koldioxidmängden ur ett användningsperspektiv också ställt mot vad produkterna från skogen ersätter? Punkt 33 frågar sig vad som skulle ha hänt med kolet i biomassan om den inte eldats upp och gett koldioxidutsläpp. Skulle kolet ha blivit koldioxidutsläpp oavsett genom en förruttnelseprocess, skulle det i så fall ha gått snabbt eller tagit lång tid? Kunde det bindas in i trähus eller kan utsläppen fångas in genom bio-CCS? Frågan är vart kolet tar vägen, om det hamnar i atmosfären eller om det binds in.

Motion D124 gör, i enlighet med den internationella redovisningen, ingen skillnad på vad som sker med biomassan. Om kolet släpps ut eller binds som virke i byggnader spelar ingen roll. Svensk skog och mark är i dag en stor nettosänka och enligt (det internationellt erkända) synsättet i motion D124 skulle biobränsleuttagen kunna ökas väldigt mycket utan att Sverige bryter mot våra klimatlöften. Motion D124 yrkar också att uttaget av biomassa ska kunna ökas till dess nettotillväxten i skogen blir noll. Punkt 33 syftar i stället till att öka inbindningen av kol i skog och mark, men också i den byggda miljön och genom bio-CCS.

Partistyrelsen ser rapportens punkt 33 som ett principiellt ställningstagande som sätter klimateffekten av mänskliga aktiviteter var för sig i centrum. Partistyrelsen är väl medveten om att detta synsätt avviker från hur den nationella rapporteringen görs i dag och att det därmed inte kan implementeras omedelbart, men Liberalerna bör arbeta för en förändring då det skulle ge en rejäl påverkan på klimatgaskoncentrationen i atmosfären i det korta perspektivet. **Punkt 33 bör bifallas. Motionerna D124 och D164 yrkande 3 bör anses besvarade.**

Punkt 34 i rapporten menar att marknaden är bäst lämpad att avgöra hur biomassa ska användas. Styrmedel måste utformas så att biomassan används där den har högst förädlingsvärde och där det saknas rimliga alternativ. Det är till exempel bättre att tillverka flygbränsle av biomassan än att göra bränsle till personbilar av den. Partistyrelsen anser att det finns en risk att politiska styrmedel leder till en samhällsekonomiskt ineffektiv användning av biobränslen. Liberalerna behöver vara vaksamma på detta. **Punkt 34 bör bifallas**.

Rapportens **punkt 35** menar att det för klimatets skull måste vidtas åtgärder för att förlänga driften av kärnkraftsreaktorerna och att ansvariga myndigheter ska planera för detta. Partistyrelsen menar att reaktorerna ska drivas så länge det är tekniskt och ekonomiskt rationellt givet marknadsförutsättningarna och möjligheten att underhålla dem. Myndigheterna behöver underlätta fortsatt drift och i sin planering ta utgångspunkten att reaktorernas drifttid styrs av ekonomiska förutsättningar snarare än av att koppla till vissa datum. **Punkt 35 bör bifallas**.

I sin **punkt 36** konstaterar rapporten att det, de facto, behöver bli möjligt att uppföra ny kärnkraft i Sverige. Myndigheterna behöver planera för en expansion av kärnkraften. Ett motsvarande yrkande görs i **motion D125** som yrkar att Liberalerna ska verka för en massiv utbyggnad av kärnkraften för att möta kommande elbehov. **Motion D126** däremot yrkar att landsmötet ska ta ställning mot ny kärnkraft. **Motion D127** yrkar att Liberalerna ska verka för en avveckling av kärnkraften, en förnybar elproduktion, en effektiv elanvändning samt stödja forskning som kan bidra till utveckling av andra miljövänliga energikällor.

Partistyrelsen anser att spelreglerna för de fossilfria energislagen, varav kärnkraften är ett, ska vara jämförbara. Alla energislag har sina för- och nackdelar. Att balansera mellan dem har sedan 1996 då elmarknaden avreglerades varit marknadens uppgift. Det finns i dag hinder mot att utveckla energisystemet, det gäller alla energislag, det gäller elnät och det gäller annan infrastruktur. En del hinder framstår som omotiverade, det gäller särskilt kärnkraften. Innan det – de facto – blir möjligt att bygga ny kärnkraft i Sverige behövs en översyn av processen i syfte att göra det enklare och billigare att få licens för att uppföra en ny reaktor. Det kommer sannolikt att visa sig rationellt att uppföra nya reaktorer.

Partistyrelsen menar dock att det är önskvärt att marknaden även fortsatt ska fatta besluten om ny energiproduktion. Särskilt inom kraftsystemet krävs det dock att reglerna för marknaden ändras så att aktörerna får incitament att stärka systemet och garantera försörjningstryggheten, även kallat stödtjänster. Ett fortsatt arbete för att använda energi effektivare är en självklarhet. El och värme produceras i dag i det närmaste klimatneutralt i Sverige. Det viktigaste skälet för att effektivisera användningen av dem är därmed det ekonomiska. Den kraftiga expansion av kraftsystemet som krävs för att elektrifieringen och därmed klimatomställningen ska kunna genomföras innebär att elen behöver användas effektivt för att i någon mån begränsa hur stor expansionen behöver bli. Statens energiforskning har i många år varit inriktad på att möjliggöra en kärnkraftsavveckling, bland annat genom att stötta utveckling av nya energislag. Partistyrelsen anser att energiforskningen ska vara teknikneutral och inriktas på att genomföra klimatomställningen där energisystemet är nyckeln. Partistyrelsen anser att **punkt 36 bör bifallas, att motion D125 anses besvarad och att motionerna D126 och D127 ska avslås**.

Motion D128 yrkar att Liberalerna ska verka för forskning kring fjärde generationens kärnkraft inklusive uppförandet av en forskningsreaktor. **Motion D129** yrkar att Liberalerna ska verka för att Sverige ska gå med i nätverket Generation IV international forum där samarbete sker kring fjärde generationens kärnkraft. Partistyrelsen anser att kärnkraften i egenskap av ett av våra viktigaste energislag ska vara en självklar del av energiforskningen. Det finns en rad viktiga frågor som behöver studeras, varav den långsiktiga utvecklingen av området är en. Vilka internationella samarbeten som vore gynnsamma för Sverige att delta i behöver utredas närmare. Partistyrelsen yrkar att **motionerna D128 och D129 anses besvarade**.

Kraftsystemet

I rapportens **punkt 32** slås fast att elektrifieringen innebär att kraftsystemet behöver byggas ut kraftigt. Både produktionen och distributionen av el behöver stärkas för att de fossila bränslena ska kunna fasas ut. Kraftsystemet ska under hela expansionen vara leveranssäkert, konkurrenskraftigt och fossilfritt. I **punkt 37** tar rapporten ställning för att elnäten ska kunna byggas ut baserat på prognoser i stället för redan identifierade behov. Partistyrelsen ser ett behov av ändringar i det regelverk elnätsföretagen verkar inom. Att bygga ut elnäten på spekulation innebär en risk för en överutbyggnad och därmed högre kostnader än nödvändigt. Det måste dock ställas mot risken av en underutbyggnad, långa väntetider för anslutning och de risker mot samhällsekonomin det innebär att det inte går att få fram el dit människor och företag behöver den när de behöver den. Elektrifieringen av industrin och transportsektorn gör att elbehovet ökar, sannolikt mycket kraftigt. Eldistributionen behöver ligga steget före när expansionen sker. Både **punkt 32 och punkt 37 bör bifallas**.

I **punkt 38** anger rapporten att det behövs en marknad för tekniska egenskaper som stabiliserar kraftsystemet, så kallade stödtjänster. Denna marknad ska vara utformad utifrån kraftsystemets behov och vara teknikneutral. Den som tillhandahåller stödtjänster ska få betalt för det. Den som inte bidrar ska betala. Partistyrelsen menar att en stödtjänstmarknad är helt nödvändig för att den fria marknaden ska kunna bygga ut elproduktionen kraftigt. Alternativet är någon form av återreglering. **Punkt 38 bör bifallas**.

Punkt 39 i rapporten anger att all flexibilitet i energianvändningen ska ske på frivillig basis. Konsumenten ska ha makten över sin elanvändning. Partistyrelsen anser att det här är en viktig frihetsfråga. Ett vägval som bygger på ett energisystem utan kärnkraft, innebär att användarsidan måste göra stora anpassningar. Elanvändningen måste anpassas efter vädret. Partistyrelsen anser att ett sådant här flexibelt beteende inte får bli tvingande. Användarna ska ha makten över sina apparater och ha möjlighet att använda energi när de behöver. Att användarna kan välja att frivilligt dra ner sin elanvändning för att det på något sätt gynnar dem är en annan sak. Det är individen som är bäst på att bedöma sitt behov av energi. **Punkt 39 bör bifallas**.

I **punkt 40** menar rapporten att de långa ledtiderna för elproduktion och -distribution medför ett behov av planering och styrning av kraftsystemets utformning och att staten måste ta en tydlig roll utan att för den skull begränsa mark-

nadens aktörer. Partistyrelsen anser att de stora utmaningar Sverige står inför, med ett kraftigt försvagat kraftsystem i södra Sverige och ett behov av att expandera kraftsystemet i hela landet motiverar en tydligare styrning. **Punkt 40 bör bifallas**.

Motion D123 yrkande 2 innebär att Liberalerna ska verka för att staten ska ta ett större helhetsansvar för att säkerställa elnätets stabilitet och att det ska göras investeringar i energilagring och elöverföring. Staten har genom Svenska Kraftnät ansvaret för transmissionsnätet och för de åtgärder som behövs där. De regionala och lokala elnäten ägs av en lång rad aktörer, vilka också har ett tydligt ansvar genom EU:s förordningar i ren energipaketet, genom Ellagen och genom myndigheternas förordningar. Partistyrelsen anser att tillämpningen av regelverket behöver utvecklas, men inte att det behövs ny lagstiftning. Partistyrelsen anser att **motion D123 yrkande 2 ska anses besvarat**.

Motion D130 yrkande 1–5 anger att Liberalerna ska ta ställning för att avskaffa nätmonopolet, att nätavgiftens fasta del ska avskaffas till förmån för en helt rörlig tariff, samt att kunderna ska få möjlighet att välja ett och samma bolag för nättjänster och elhandel. Partistyrelsen anser att elnät, tillsammans med till exempel vatten och avlopp, är ett utmärkt exempel på ett naturligt monopol. Det är inte samhällsekonomiskt effektivt att avskaffa nätmonopolet. Det vore önskvärt om elnätstariffen bättre speglade de faktiska kostnaderna för elnätet, vilket talar för att tariffen till största delen borde vara fast. Det talar också för att det ska finnas anslutningsavgifter för att täcka de kostnader en anslutning innebär. Partistyrelsen yrkar **avslag på motion D130 yrkande 1–5**.

Motion D130 yrkande 6 innebär att Liberalerna ska verka för ökade möjligheter för svenska bolag att exportera förnybar el till andra länder inom EU. De metoder som föreslås är – med undantag för ett avskaffande av nätmonopolet, vilket partistyrelsen inte ser som önskvärt – redan en del av EU:s sätt att arbeta. Partistyrelsen anser att **motion D130 yrkande 6 bör anses besvarat**.

Motion D131 yrkande 1–3 menar att Liberalerna genom att bygga nya kraftledningar ska gynna utvecklingen av vindkraften inte minst på Öland, Gotland och Åland. Partistyrelsen anser inte att något enskilt energislag ska gynnas. Nya kraftledningar ska planeras och byggas utifrån kraftsystemets behov. **Motion D131 yrkande 1–3 bör avslås**.

Motion D131 yrkande 4 innebär att Liberalerna tar ställning för expansion av en nordisk kraftkabel till EU-länder runt Baltikum och Östersjön för energisäkerhet samt import- och exportmöjligheter. Partistyrelsen är öppen för att förstärka elhandelskapaciteten till de baltiska staterna. Det är motiverat av samhällsekonomiska skäl, men också utifrån säkerhetspolitiken. Liberalerna står bakom EU:s energiunion som tar sikte på de här frågorna. **Motion D131 yrkande 4 bör anses besvarat**.

Motion D131 yrkande 5 menar att Liberalerna ska verka för att Svenska Kraftnät ska ta emot grön el från prosumenter. Partistyrelsen menar att förutsättningarna för att leverera el till nätet är tydliga i gällande regelverk. Just Svenska Kraftnät tar bara emot el direkt från de allra största kraftverken. **Motion D131 yrkande 5 bör anses besvarat**.

Motion D132 yrkar att Liberalerna ska verka för att utreda elnätsabonnemang där effektuttaget är flexibelt. Partistyrelsen håller med motionären om att detta vore en önskvärd utveckling men anser att frågan bör lösas i anslutningsavtal mellan elnätsägaren och elanvändaren. **Motion D132** bör anses besvarad.

Motion D133 yrkar att Liberalerna ska verka för att vattendomar omprövas och att torrlagda vattendrag ska återfå strömmande vatten. **Motion D134** menar att Liberalerna ska verka för att förstörda vattenmiljöer ska återställas, men yrkar att undantag görs för dammar som är skyddsvärda av historiska eller kulturmiljöskäl. **Motion D135** yrkar att Liberalerna ska verka för att ineffektiv vattenkraft, särskilt den småskaliga, rivs ut och att den storskaliga miljöanpassas med målet att återställa förstörda vattenmiljöer.

Partistyrelsen är enig med motionärerna om den generella inriktningen. Målet måste vara att all vattenverksamhet har tillstånd enligt miljöbalken. För att detta ska uppnås på ett bra och effektivt sätt är det en förutsättning att tillståndsprocesserna är så flexibla att de kan anpassas, så att t.ex. den småskaliga vattenkraften inte får helt orimliga kostnader för nyprövning. Åtgärder för att miljöanpassa vattenkraften bör ske långsiktigt, och insatser bör prioriteras där störst potential finns för att med relativt begränsade åtgärder uppnå stor miljönytta. Inte minst gäller det skapandet av fiskvandringsvägar, men också återskapandet av strömmande vatten i fler tidigare torrlagda strömfåror. Hur åtgärderna ska prioriteras bör dock inte låsas i ett landsmötesbeslut. Det är också angeläget att ta hänsyn till att vissa äldre vattenkraftverk i sig utgör kulturhistoriskt värdefulla miljöer vars värden för kommande generationer också behöver beaktas. Med dessa förtydliganden och preciseringar föreslår partistyrelsen att **motionerna D133 och D134** bör anses **bifallna med vad partistyrelsen anfört och att motion D135 anses besvarad**.

Motion D136 yrkar att Liberalerna ska verka för en rad åtgärder i syfte att göra det enklare att få tillstånd att bygga vindkraft och som begränsar kommuners möjligheter att stoppa etableringen. Partistyrelsen menar att det är viktigt att de som berörs av stora etableringar i sin närmiljö, som till exempel vindkraftparker, ska ha ett reellt inflytande. Partistyrelsen oroas över det stora tryck som finns att bygga ut vindkraften och de förslag som finns om att inskränka människors rätt till inflytande. Den liberala energipolitiken har fler verktyg än andra partiers. Det ger oss liberaler goda möjligheter att ta hänsyn till lokala förutsättningar och kraftslagens miljöpåverkan. Vår politik skapar utrymme för att ibland avstå från en etablering. **Motion D136** bör avslås.

Motion D137 yrkar att Liberalerna ska verka för ett tvåårigt moratorium mot vindkraftsetableringar, detta för att ge tid att samla kunskap om sociala, ekonomiska, tekniska, hälsomässiga och miljömässiga konsekvenser av den pågående vindkraftsutbyggnaden. Partistyrelsen anser inte att det finns skäl att införa ett moratorium, men vindkraften ska självklart byggas ut på ett sådant sätt så att påverkan på människa och miljö blir acceptabel. Kraven ska vara tydliga och relevanta, och för att säkra den lokala förankringen är det viktigt att det kommunala vetot mot vindkraftsetableringar består. **Motion D137** bör avslås.

Motion D138 yrkar att Liberalerna ska verka för att vindkraften ska byggas ut på ett sådant sätt att skadorna på rovfågel minimeras. Partistyrelsen anser att vindkraft ska byggas så att ingreppet på miljön, inklusive faunan, kan anses acceptabel. Liberalerna har en lång historia av att värna den biologiska mångfalden. **Motion D138** bör anses besvarad.

Motion D139 yrkar att Liberalerna ska verka för att det tas fram en nationell plan för avveckling, rivning och återvinning av vindkraftverk och att det inrättas en fond för att finansiera verksamheten. Partistyrelsen anser att det behövs en tydlig plan för rivning och återvinning av vindkraftverk och för återställning av marken redan innan anläggningarna uppförs. Det gäller också andra energislag. Det behövs också fonderade eller garanterade medel för att betala för åtgärderna. I stor utsträckning fungerar det så här redan i dag. Partistyrelsen anser att **motion D139 ska anses besvarad**.

Fossilfria energibärare

Motionerna D140–D144 yrkar alla att Liberalerna ska verka för att etablera vätgasen som energibärare inom transportsektorn och industrin i Sverige, detta genom statliga satsningar på att bygga ut den nödvändiga infrastrukturen. Partistyrelsen ser en stor potential i vätgasen som råvara i industrins processer, som drivmedel för långväga tunga transporter, och för andra applikationer där det saknas alternativ. Vätgasen kan till exempel bli en mycket betydelsefull energibärare, antingen direkt eller genom framställning av ammoniak eller elektrobränslen. Samtidigt lider vätgasen av en dålig cykelverkningsgrad när den används som energilager. Väldigt mycket el förloras längs vägen. Den stora entusiasmen över vätgasens potential som återfinns hos en del EU-länder kan förstås mot bakgrund av att man gjort energipolitiska vägval som gör det omöjligt att bygga fossilfri planerbar elproduktion. Det komplicerar elektrifieringen och ställer krav på att energi kan lagras. Med möjligheten att bygga kärnkraft minskar behovet av vätgas genom att det finns flera valmöjligheter. Partistyrelsen anser att vätgasen har en viktig roll att spela men att den måste passas in i energisystemet på sina egna meriter. Staten har en roll i att röja undan hinder. Det kommer att behövas uppdaterade regelverk och det kan komma att behövas statlig samordning för att lönsamma infrastrukturinvesteringar ska genomföras. **Motionerna D140–D144** bör anses besvarade.

Rapportens **punkt 41** slår fast att EU:s produktion av vätgas genom ångmetanreformering av fossil gas måste fasas ut snarast. Partistyrelsen vill se en plan för att ställa om EU:s befintliga vätgasproduktion och anser att **punkt 41 ska bifallas**.

Elektrobränslen framställda av vätgas och koldioxid har stor potential att rakt av ersätta fossila drivmedel. Lagstiftaren ska, enligt rapportens **punkt 42**, alltid se fossilfria elektrobränslen som ett fullvärdigt alternativ till biobränslen. Partistyrelsens utgångspunkt är teknikneutralitet. De fossilfria elektrobränslena fyller då samma roll i klimatomställningen som biobränslena gör. **Punkten 42 bör bifallas**.

Energi- och resurseffektivisering

Motion D145 yrkar att Sverige ska införa ett resurseffektiviseringsprogram riktat mot näringslivet med inspiration från det japanska Top runner-programmet där de mest framgångsrika företagen lyftes fram för att tjäna som exempel för andra. Partistyrelsen anser att det mest effektiva är att ge näringslivet ekonomiska incitament att välja metoder och arbetssätt som minimerar klimatpåverkan. Framförallt bör principen förorenaren betalar tillämpas, en princip som tjänat Sverige väl. **Motion D145** bör anses besvarad.

Motion D123 yrkande 3 att Liberalerna ska verkar för att energibesparande åtgärder premieras ytterligare. Partistyrelsen anser att det i princip är oproblematiskt att använda energi som produceras hållbart. Energin kan då ses som vilken resurs som helst och den behöver inte omgärdas av några speciella politiska ambitioner om hushållning. Det är bättre att valet att använda hållbar energi avgörs av den ekonomiska nyttan i förhållande till kostnaden än att lagstiftaren försöker styra konsumtionen i riktning mot minskad användning. **Motion D123 yrkande 3 bör anses besvarat**.

Motion D146 yrkar att Liberalerna ska verka för införande av timbaserad elmätning och informationsöverföring av elpriset till konsumenterna. Partistyrelsen anser att prissäkringar av elpriset är en fråga för elanvändaren och elhandlaren respektive nätägaren att förhandla och avtala om. Sedan 2012 är det möjligt för användare med en säkringsstorlek om max 63 ampere att få sin el mätt per timme utan extra kostnad. Realtidsinformation om elpriset finns sedan länge tillgänglig. Partistyrelsen anser att **motion D146 ska anses besvarad**.

Motion D147 yrkar att kravet på energideklaration bara ska gälla vid fastighetsförsäljning och att genomförandet av energideklarationer ska förenklas. Partistyrelsen håller med om att rutinerna kring energideklarationer kan förenklas för att förbättra förhållandet mellan kostnaden och nyttan. Dåvarande Folkpartiet hade ett eget förslag om ett betydligt enklare system när lagstiftningen infördes. Detaljerna vilka förändringar som bör göras behöver studeras närmare. Partistyrelsen yrkar att **Liberalerna ska arbeta för att förenkla förfarandet kring energideklaration av fastigheter och att motion D147** därmed ska anses besvarad.

Transporteffektivt samhälle

Rapporten föreslår i **punkt 43** att längre och tyngre lastbilar och tåg ska tillåtas. **Punkt 44** anger att planeringen av trafik och infrastruktur måste göras långsiktigt hållbar med klimataspekter och hållbara städer i åtanke och **punkt 45** anger att reseavdraget ska begränsas där det finns en fungerande kollektivtrafik. Partistyrelsen ställer sig bakom de åtgärder rapporten föreslår för att åstadkomma ett mer transporteffektivt samhälle. **Punkterna 43, 44 och 45 bör bifallas**.

Cirkulär ekonomi

Rapportens **punkt 46** konstaterar att energiåtervinning behövs men att avfallet ibland har ett stort fossilt innehåll. Avfallets värde måste tas till vara genom ökad återanvändning och återvinning. Partistyrelsen anser att arbetet för att minska avfallsmängderna och öka både återanvändning och återvinning behöver fortsätta. **Punkt 46 bör bifallas**.

Motion D103 yrkande 6 innebär att Liberalerna ska arbeta för en cirkulär ekonomi, inklusive pant- och återvinningssystem för elektronik såsom batterier, datorer och mobiltelefoner nationellt och inom EU. Partistyrelsen skulle gärna se att återvinningsgraden generellt, och specifikt för småelektronik, ökade och det är något partiet bör fortsätta arbeta för. Ett pantsystem för småelektronik har nyligen utretts (SOU 2021:26). Utredningen visar att det skulle vara komplext och förknippat med en omfattande administration att införa ett sådant system. Partistyrelsen anser att **motion D103 yrkande 6 bör anses besvarat**.

I **punkt 47** konstaterar rapporten att skatten på plastanvändning behöver ses över för att styra mot en cirkulär resursanvändning och hållbar plastproduktion. **Motion D148** yrkar att skatten på plastpåsar ska avskaffas. Partistyrelsen konstaterar att det behövs en översyn av skatten på plast där platspåseskatten bör ingå. **Punkt 47 bör bifallas. Motion D148** bör anses besvarad.

Motion D149 yrkar att landsmötet ställa sig bakom att ta steg mot en cirkulär ekonomi genom krav på märkning av produkter, tydlig information om livscykelpåverkan och ändrade krav vid offentlig upphandling. Produkter behöver vara tillverkade för återbruk och återvinning. **Motion D150** yrkar att Liberalerna ska verka för ökad återanvändning genom krav på återanvändning samt genom att återvinningscentraler utformas så att återanvändning uppmuntras. Även **motion D151** yrkar på att Liberalerna ska verka för att genom lagstiftning införa striktare krav på att produkter återvinns. Rapportens **punkt 48** innebär att det behövs tydligare krav på återvinning av sällsynta jordartsmetaller. Partistyrelsen instämmer i att den cirkulära ekonomin skulle gynnas av bättre information till konsumenterna. Möjligheten att reparera produkter och information om hur de ska återvinnas samt om deras klimatpåverkan över sin livscykel behöver framgå tydligt i köpögonblicket. Det kan göras genom märkning eller genom så kallade digitala produktpass. Det offentliga bör gå före vad gäller klimat- och miljökrav. Produkter behöver också redan i sin utformning vara gjorda för att kunna repareras och återvinns. Partistyrelsen håller med om att återvinningscentralernas utformning är viktig för att uppmuntra till återanvändning. Liberalerna driver linjen att det behövs bättre utformade krav på återvinning. Inom EU är det till exempel vanligt att kravet sätts utifrån vikt. Problemet är att det inte nödvändigtvis är de tunga delarna i ett hus eller ett batteri som är de mesta angelägna att återvinna. Ett krav på återvinning av sällsynta jordartsmetaller, är ett led i att komma åt detta. Partistyrelsen anser att **punkt 48 ska bifallas** och **motionerna D149–D151 anses besvarade**.

Punkt 49 innebär att fel på nya varor ska anses vara säljarens ansvar under två år mot dagens sex månader. Även **Motion D152** yrkar att Liberalerna ska verka för förlängda garantitider och för att produkter ska vara enkla att reparera. I konsumentlagen (1990:932) 20 a § sägs att fel som upptäcks inom sex månader, med vissa undantag, ska anses ha funnits vid köpet. Partistyrelsen menar att en ändring i denna bestämmelse skulle leda till att produkters kvalitet förbättras. Produkter ska också utformas så att de är enkla att reparera. Konsumenten ska vid köptillfället ha tillgång till information om produkters förväntade livslängd, hur produkten kan repareras och vilka reservdelar som finns. Partistyrelsen anser att **punkt 49 bör bifallas** och att **motion D152 anses besvarad**.

Negativa utsläpp

Punkt 50 i rapporten anger att koldioxidavskiljning med permanent lagring ska skalas upp i närtid. Negativa utsläpp behöver börja göras långt innan de sista fossila utsläppen sker. **Motion D153 yrkande 1** innebär att Liberalerna ska verka för att göra det mer lönsamt att fånga in koldioxid alternativt producera sin egen el. **Motion D154** yrkar att Liberalerna bör verka för att ett krav ställs mot verksamheter som producerar utsläpp, såsom avfallsanläggningar, att från och med 2040 måste utsläpp fångas in och lagras. **Punkt 51** i rapporten innebär att ersättningen för att samla in och permanent lagra koldioxid ska vara densamma som nivån på koldioxidskatten. **Punkt 52** anger att koldioxidinfångning vid raffinaderier och cementfabriker på olika sätt ska främjas.

Partistyrelsen anser att det är av stor vikt att negativa utsläpp kommer igång i stor skala. De behövs för att nå nettonegativa utsläpp bortom 2045, i enlighet med riksdagens klimatmål. De behövs för att sektorer som inte kan komma undan utsläpp av klimatgaser till exempel cementindustrin och jordbruket ska kunna kompensera sina utsläpp. De behövs också för att branscher som har svårt att fasa ut de fossila bränslena i tillräcklig takt ska kunna kompensera fossila utsläpp medan utfasningen pågår. Det övergripande syftet med att fånga och lagra koldioxid är att sänka koldioxidhalten i atmosfären och därmed att bromsa klimatförändringarna. Ju förr det börjar göras, desto bättre. Lönsam-

heten i verksamheten beror av att det växer fram en marknad för negativa utsläpp där dels staten, men även andra aktörer betalar för att negativa utsläpp görs. Partistyrelsen anser inte att elproducenter ska gynnas baserat på sin storlek. Däremot ska inte el man producerar och använder själv, utan att skicka ut på elnätet, beskattas. Därmed bör **punkt 50 bifallas.** Sedan klimatrapporten skrevs har arbetet med att få till stånd negativa utsläpp kommit längre. Att kräva en lösning som bygger på en lagringspeng skulle kunna vara kontraproduktivt i den mening att det skulle försena verksamheten. **Punkt 51 bör därför utgå**. **Punkt 52 bör bifallas**. **Motion D153 yrkande 1 bör anses besvarat**. Partistyrelsen vill gärna att det ska utvärderas hur väl koldioxidinfångningen faller ut innan det ställs krav. **Motion D154** bör anses besvarad.

Rapportens **punkt 53** anger att klimatmålen för att vara så effektiva som möjligt bör vara gemensamma både för utsläpp av klimatgaser och för negativa utsläpp. Partistyrelsen anser att utsläpp av fossil koldioxid korresponderar mot infångning med permanent lagring av koldioxid. Infångning bör därmed kunna bidra till klimatmålen. Samtidigt är potentialen att fånga in, och framförallt att lagra koldioxid, begränsad. Därmed måste de fossila bränslena bort och på längre sikt kan det behövas mål relaterade till att eliminera fossila bränslen. Partistyrelsen anser att **punkt 53 bör bifallas**.

Motion D155 yrkar att Liberalerna ska arbeta nationellt och internationellt för att skogsägare som låter gammal skog stå orörd ska ersättas för kolinbindningen. Partistyrelsen menar att det kan behövas system för att ge incitament för kolinlagring som inte är permanent, till exempel i växande skog, som biokol, eller genom byggnation i trä. Det är dock långt ifrån okomplicerat att utforma ett sådant system. Partistyrelsen anser att **motion D155** bör anses besvarad.

Klimatanpassning

Rapportens **punkt 54** tar ställning för att staten ska samordna, och vid större insatser, delvis bekosta det växande behovet av klimatanpassning. Partistyrelsen ser klimatanpassningsåtgärder som en nationell angelägenhet där staten behövs för samordningen med också i vissa fall för finansieringen. En stor del av det förebyggande arbetet handlar om att bygga på rätt platser för att undvika framtida problem. Det ger även kommunerna ett stort ansvar. Partistyrelsen anser att **punkt 54 bör bifallas**.

Naturvård, biologisk mångfald och allemansrätten

Motion D156 yrkande 1 har innebörden att Liberalerna ska fortsätter att arbeta för, både juridiskt och resursmässigt, stärkt stöd för naturvård och skydd av den biologiska mångfalden. Genom **motion D156 yrkande 2** menar motionärerna att Liberalerna ska verka för att snabbt och effektivt genomföra av EU:s biodiversitetsstrategi i Sverige. Partistyrelsen är enig med motionärerna. Arbetet för naturvården och den biologiska mångfalden bör fortsätta och biodiversitetsstrategin bör genomföras. Partistyrelsen anser att **motion D156 yrkande 1 och 2 ska anses besvarade**.

Motionerna D157 och **D158** yrkar att Liberalerna ska verka för att utreda hur mer värdefull natur kan skyddas med början i Norrbotten. Man efterfrågar särskilt försiktighet vad gäller att introducera nya arter i norra Sverige. Partistyrelsen menar att skydd av värdefull natur är ett viktigt arbete och att stor försiktighet ska råda vid introduktion av nya arter. Arbetet mot invasiva arter är angeläget. Partistyrelsen menar att arbetet ska bedrivas över hela landet och styras av behoven. **Motionerna D157 och D158** bör anses besvarade.

Motion D159 yrkar att Liberalerna ska verka för en utredning av allemansrätten med sikte på att göra den mer restriktiv genom att möjligheten till tillfälliga begränsningar av naturvårdsskäl införs. **Motion D160** yrkar på att Liberalerna ska verka för att allemansrätten ska begränsas så att kommersiell användning av annans mark utan tillstånd förbjuds. Partistyrelsen menar att allemansrätten är viktig då den ger människor unika möjligheter att vistas i naturen. Allemansrätten lägger dock ett stort ansvar på individen att visa hänsyn när hon vistas i naturen. Vistelsen ska inte störa och absolut inte förstöra. Därigenom finns i grunden en tillräcklig reglering av hur man har rätt att bete sig på annans mark. Partistyrelsen inser att det finns problem med hur vissa individer uppför sig i naturen, men anser inte att de bör lösas genom inskränkningar i allemansrätten som sådan. **Motionerna D159 och D160** bör anses besvarade.

Motion D161 yrkar att Liberalerna ska ta ställning för att i större utsträckning göra det tillåtet att tälta i naturreservat, detta för att öka tillgängligheten för vandrare, kanotister och cyklister till områden som i dag i praktiken bara går att nå per bil eller motorbåt. Partistyrelsen anser att regelverken för våra naturreservat måste avgöras från fall till fall. Det är inte lämpligt att införa generella bestämmelser. **Motion D161** bör anses besvarad.

Motion D162 yrkar att Liberalerna ska verka för att återinföra den, under 1890-talet utrotade, skogsrenen i den svenska faunan söder om renbeteslandet. Partistyrelsen anser att förslaget är intressant. Men det behöver noga utredas vilka förutsättningarna är i dag och vad det skulle innebära att återinföra skogsrenen i den svenska faunan. **Motion D162** bör anses besvarad.

Motion D156 yrkande 3 föreslår att Liberalerna ska fortsätta verka för skydd av skogen. **Motion D163** yrkar att landsmötet beslutar att Liberalerna ska verka för ett nord-sydligt bälte av skyddad natur i Sverige som täcker en mångfald av naturtyper. **Motion D164 yrkande 1** anför att Liberalerna ska verka för att skydda kvarvarande naturskog i norra Sverige från avverkning. **Motion D164 yrkande 2** innebär att två miljoner hektar produktiv skog, som inte nödvändigtvis har höga naturvärden, borde avsättas som reservat. Motion **D167 yrkande 3** menar att det behövs tillräckliga medel för reservatsbildning så att en kedja av skyddad natur genom hela landet kan ge en grön infrastruktur som bevarar artrikedomen.

Partistyrelsen håller med motionärerna om att ytterligare områden behöver skyddas. Inte minst innebär klimatförändringarna att strategin för hur vi skyddar områden behöver ses över. Behovet av sammanhängande skyddade områden ökar när djur och växter behöver kunna flytta på sig varefter klimatet förändras. Vikten av att skydda naturskog lyfts i Liberalernas partiprogram. **Motionerna D156 yrkande 3, D163, D164 yrkande 1–2 samt D167 yrkande 3 bör anses besvarade**.

Motion D167 yrkande 4 anför att det behöver tydliggöras hur skyddad natur ska mätas, hur internationella naturskyddsmål ska uppfyllas och hur artskyddet ska genomföras i praktiken. Partistyrelsen är enig med motionären om att dessa naturrelaterade regler och planer behöver bli tydligare. Liberalernas röst behövs i sådana här frågor då partiet står för synen att marken behöver kunna brukas samtidigt som ekosystemen måste vara starka och den biologiska mångfalden ska värnas. Partistyrelsen yrkar att landsmötet ska ta ställning för att **Liberalerna ska verka för att det ska utvecklas metoder att mäta och redovisa framstegen i arbetet med att skydda den biologiska mångfalden och att motion D167 yrkande 4 bör anses besvarat**.

Skogen

Motion D165 yrkar att Liberalerna ska driva ett temporärt försäljningsstopp i svenska butiker av alla produkter med klara samband till Amazonas avskogning. Partistyrelsen är bekymrad över den accelererade avskogningen i Amazonas. Liberalerna arbetar aktivt för att miljö- och klimatfrågor ska få en rejäl tyngd när EU tecknar handelsavtal med tredje land. Det är också viktigt att produkter är ursprungsmärkta så att konsumenter kan göra aktiva val. Partistyrelsen anser att **motion D165 ska anses besvarad**.

Motion D166 yrkar att landsmötet beslutar att skogens miljömål om biologisk mångfald och genetisk variation bör vara vägledande och ges ökad betydelse för en långsiktigt hållbar skogspolitik. **Motion D167 yrkande 1** innebär att Sverige ska fortsätta ha både produktionsmål och miljömål för förvaltningen av skogen. **Motion D167 yrkande 5** innebär att människan ska ses som en del av naturen och ha en roll som förvaltare och brukare av skog. Partistyrelsen anser att miljömålen och produktionsmålet även fortsatt måste balanseras i skogsförvaltningen och genomsyra skogspolitiken. Skogen är oerhört viktig för den biologiska mångfalden. Samtidigt är vi helt beroende av de ekosystemtjänster skogen ger oss. **Motionerna D166 samt D167 yrkande 1 och 5 bör anses besvarade**.

Motion D167 yrkande 2 menar att Liberalerna ska verka för att kunskapen om miljöanpassat skogsbruk, lämpliga hyggesstorlekar och hur skog som inte är skyddad ska brukas ska förbättras genom forskning. Partistyrelsen delar motionärens syn. Liberalernas hittillsvarande linje, som stämmer väl överens med yrkandet, är att det går att kombinera ett konkurrenskraftigt skogsbruk med omsorg om skogens ekosystem och skydd av den biologiska mångfalden. Precis som motionären anför behövs bättre metoder inom skogsbruket och Liberalerna är positiva till ökad forskning om skogsrelaterade frågor vilket avspeglades i medverkan i Forskningspropositionen. Partistyrelsen anser att **motion D167 yrkande 2 anses besvarat**.

Motion D168 anför att Liberalerna ska verka för att all reservatsbildning i skogen ska ske på frivillig basis och att beslut ska vara möjliga att överklaga. Motionären menar att frivilligheten ska vara viktigare än ambitionen att skapa sammanhängande reservat. Vidare yrkar motionären att skogsägare ska ha rätt till ränta på ersättningen för en reservatsbildning medan utredningen pågår och att ersättningen ska kunna periodiseras på samma sätt som intäkter från skogsbruket. Motionären efterfrågar också mer transparens kring reservatsutredningar och anser att EU:s art- och habitatdirektiv ställer orealistiska krav på skyddet av skog och att gränsen mellan miljömålet och produktionsmålet behöver förtydligas. Slutligen yrkar motionären att statens egen skog i större utsträckning ska avsättas för reservat. Partistyrelsen anser att motionen innehåller intressanta förslag om hur markägarens rättigheter kan stärkas utan att det behövs kompromisser med ekologiska hänsyn. Partistyrelsen ser att det förändrade klimatet skulle kunna öka behovet av sammanhängande reservat och menar att det kommer att behövas sätt att bilda dem. **Motion D168** bör anses besvarad.

Motion D169 påpekar att de siffror som anges i partiets program ”En klimatsmartframtid”, antaget av landsmötet 2017, inte stämmer med Statistiska Centralbyråns statistik för 2018. Motionären vill se en uppdatering av programmet. Partistyrelsen anser inte att programmet behöver uppdateras då det tydligt är daterat 2017. Nya program ska däremot innehålla uppdaterade siffror. Partistyrelsen yrkar **avslag på motion D169**.

Viltförvaltning och tamdjur

Motion D170 yrkande 1 innebär att Liberalerna borde verka för att klövvilt ska samförvaltas över hela landet snarare än att arterna förvaltas var och en för sig. Partistyrelsen delar motionärens syn att viltförvaltningen behöver utgå från ett ekosystemperspektiv och utifrån viltets påverkan. Det innebär ett behov av samförvaltning. Samtidigt är det viktigt att länsstyrelserna i sin viltförvaltning har frihet att utforma arbetet utifrån förutsättningarna i respektive län vilket talar emot ytterligare styrning. Partistyrelsen yrkar att **motion D170 yrkande 1 ska anses besvarat**.

Motion D171 yrkar att det inom Liberalerna etableras en plattform för samverkan mellan de som för partiets räkning har förtroendeuppdrag som rör viltförvaltningsfrågor, inklusive ansvarig riksdagsledamot. Partistyrelsen uppmuntrar samarbete mellan förtroendevalda med liknande uppdrag. För att bli effektivt menar partistyrelsen dock att sådana här initiativ behöver komma från de som ska ingå i nätverket och göra arbetet. **Motion D171** bör anses besvarad.

Motion D172 yrkar att rovdjursstammen ska minskas för att gynna rennäringen. Även **motion D173** och **motion D174** yrkar att vargstammen ska minskas. Motionerna hänvisar till riksdagens beslut om viltförvaltningen 2013. Partistyrelsen anser att principerna för rovdjursförvaltningen ska avgöras genom politiska beslut. Hur stor stammen av respektive art behöver vara för att de beslutade principerna ska kunna upprätthållas är däremot en fråga för vetenskaplig bedömning, vilken kan variera över tid vartefter kunskapen förbättras. Detta är också innebörden av riksdagens beslut från 2013. Rovdjursstammarnas storlek bör även fortsatt vara en fråga för vetenskaplig bedömning. Partistyrelsen anser inte att vare sig landsmötet eller riksdagen bör fatta beslut om hur stora stammarna ska vara. I övrigt hänvisar partistyrelsen till landsmötets diskussion kring den bygdepolitiska rapportens punkter 40 och 41 som även de rör rovdjursförvaltningen. Partistyrelsen yrkar att **motionerna D172 yrkande 1, D173 och D174 avslås samt att motion D172 yrkande 2 anses besvarat**.

Motion D175 yrkar att Liberalerna ska verka för att chipmärkning av hundar ska göras obligatorisk i Sverige i syfte att försvåra olaglig införsel av hundar och hunduppfödning i regi av oseriösa aktörer. Partistyrelsen menar att det redan i dag finns incitament för att chipmärka hundar. Chipmärkning är sedan juli 2011 obligatorisk för hundar som reser mellan EU-länder. Det vanligaste är dock fortfarande att hundar i Sverige id-märks med en tatuering. Alla hunduppfödare som är medlemmar i Svenska Kennelklubben är skyldiga att märka de hundar de föder upp. Det är inte givet att ett krav på chipmärkning skulle lösa problemet med smugglingen. **Motion D175** bör anses besvarad.

Motion D176 yrkar att Liberalerna ska verka för att gynna hästnäringen. Som exempel lyfts att olika regler gäller för hästhållningen och för djur inom lantbruket och att metoder behöver utvecklas för att minska hästnäringens miljöpåverkan. Partistyrelsen håller med motionären om att hästnäringen är viktig och att det är en rimlig princip att den ska kunna bedrivas utifrån villkor som motsvarar jordbrukets. Det är samtidigt viktigt att hästnäringen arbetar för att minimera de problem den orsakar till exempel genom sin gödselhantering. Partistyrelsen yrkar att **motion D176** bör anses besvarad.

Hav och vatten

Motion D177 yrkar att Liberalerna ska verka för att motverka bottendöden i Östersjön genom att i stor skala pumpa ned syrerikt ytvatten till bottnarna. Partistyrelsen delar motionärens syn att åtgärder behövs för att återställa de döda bottnarna i Östersjön. Frågan är dock komplex och saknar enkla lösningar. Det viktigaste är att stoppa tillförseln av kväve och fosfor. Det har visats att syresättning av bottnar kan fungera, men att det skulle vara ett kostnadseffektivt sätt att lösa frågan är inte självklart. Liberalernas arbete för Östersjön ska fortsätta. Att syresätta bottnar är en intressant åtgärd. **Motion D177** bör anses besvarad.

Motion D178 yrkar att landsmötet tar ställning för att ta upp och identifiera det stora antal tunnor med kvicksilverhaltigt innehåll som ligger på Östersjöns botten utanför Sundsvall. **Motion D179** yrkar att Liberalerna ska arbeta för att fisken i Östersjön ska bli ofarlig att äta. Partistyrelsen anser liksom motionärerna att det är angeläget att städa efter gamla tiders miljösynder, inklusive kvicksilveravfallet utanför Sundsvall, detta inte minst för att fisken från Östersjön ska bli ofarlig att äta. Behoven att sanera efter gamla synder är stora och det finns ett system för att prioritera i vilken ordning de hanteras. Arbetet kommer att ta tid och partistyrelsen anser att det är rimligt att expertisen har uppgiften att avgöra vad som är angeläget att genast åtgärda och vad som kan vänta. **Motionerna D178 och D179** bör anses besvarade.

Motion D180 yrkar att Liberalerna ska verka för att kommunernas inventeringstakt av de enskilda avloppen ska öka till minst fem procent av det totala beståndet per år och att avlopp nära vattentäkter och miljömässigt känsliga områden ska prioriteras. Partistyrelsen håller med motionären om att det är angeläget att dåliga avlopp åtgärdas. Inventeringen behövs och känsliga områden bör prioriteras. Det är också viktigt att de krav på åtgärder som ställs på individen står i proportion till nyttan. **Motion D180** bör anses besvarad.

Motion D181 yrkande 1 lyfter att Liberalerna ska verka för att ställa krav på Sveriges grannländer att intensifiera sitt havsmiljöarbete. Partistyrelsen menar att Liberalerna länge har gjort just detta. Arbetet inom EU är särskilt viktigt i sammanhanget. Partistyrelsen anser att EU går åt rätt håll i de här frågorna. **Motion D181 yrkande 1 bör anses besvarat**.

Motion D182 efterfrågar åtgärder för att förbättra vattenkvaliteten på platser där föroreningar påverkat fiskbestånden. Motionären vill också se ett förbud mot att plantera in främmande fiskarter och att försök görs att utrota de fiskar som redan planterats in, till exempel kanadarödingen. Partistyrelsen delar motionärens syn att inplantering av främmande arter ofta ger problem och att åtgärder behövs för att

förbättra den ekologiska statusen i våra vattenförekomster. Vilka åtgärder som bör sättas in behöver dock avgöras från fall till fall. Partistyrelsen yrkar att **motion D182 ska anses besvarad**.

Luftmiljö och föroreningar

Motion D183 yrkar att Liberalerna ska arbeta för lagstiftning som ställer krav på kommuner att mäta kvaliteten på utomhusluften vid förskolor i trafikutsatta miljöer. Partistyrelsen anser att luftkvaliteten behöver förbättras då dålig luft ger stora konsekvenser på människors hälsa. Barn är särskilt utsatta. Det som i första hand behövs är åtgärder och för att de ska bli effektiva kan det vara motiverat att utöka de mätningar som görs. Detta måste dock avgöras från fall till fall. **Motion D183** bör anses besvarad.

Motion D184 yrkar att Liberalerna verkar för att åtgärder vidtas för att minska de skadliga effekterna av belysning på ekosystemen utan att för den skull försämra människors trygghet, säkerhet eller välbefinnande. Partistyrelsen anser frågan som lyfts i motionen har hamnat i skymundan bland andra miljöfrågor. Det gör att det sannolikt finns en rad lågt hängande frukter inom området där stora förbättringar kan åstadkommas utan att ingreppen i människors liv och frihet blir allt för påtagliga. Partistyrelsen anser **att Liberalerna bör tar sig an ljusproblematiken och yrkar att motion D184** därmed ska anses besvarad.

Motion D185 yrkar att Liberalerna ska göra kampen mot nedskräpningen till en profilfråga. Partistyrelsen är enig med motionären om att nedskräpningen är ett problem med många bottnar. Det är partistyrelsens bild att Liberalerna är ett parti som lyfter just nedskräpningen mer än vad de flesta andra gör. Mer går att göra och partiet bör fortsätta arbeta mot nedskräpningen. **Motion D185** bör anses besvarad.

Jordbruk, fiske, rennäring och livsmedel

Motion D186 föreslår att rennäringen borde bedrivas i hägn och att Liberalerna ska verka för en utredning för att undersöka förutsättningarna för detta. Partistyrelsen anser att det redan på förhand går att se att renskötsel i hägn skulle innebära en mycket stor förändring av rennäringen. Liberalerna bör inte verka för en sådan utveckling. **Motion D186** bör avslås.

Motion D187 yrkar att Liberalerna ska verka för offentligt upphandlade livsmedel ska leva upp till krav jämförbara med de krav som ställs på svenskproducerade livsmedel. Partistyrelsen konstaterar att det i dag är fullt är fullt möjligt att ställa den här typen av krav. Det vore önskvärt om även importerade livsmedel levde upp till samma krav som svenska livsmedel. Men partistyrelsen ser problem med att genomföra detta. **Motion D187** bör anses besvarad.

Motion D188 yrkar att Liberalerna ska verka för att EU:s gemensamma jordbruksstöd ska utformas efter principerna att förorenaren betalar, att stödet främst ska gå till kollektiva nyttigheter, att stödet ska styras av tydliga mål och att stödet ska ges på lika villkor oavsett medlemsstat. Partistyrelsen är enig med motionären. De föreslagna principerna ligger väl i linje med den politik partiet driver. **Motion D188** bör anses besvarad.

Motion D189 yrkar att Liberalerna ska verka för att EU:s jordbruksstöd helt ska avskaffas. Partistyrelsen anser att avskaffade direktstöd och marknadsstörande regler ska fasa ut så snart som möjligt. Liberalerna vill dock behålla landsbygdsprogrammet, som är viktigt för miljöskydd och för att bevara öppna ängsmarker, och biologisk mångfald. Partistyrelsen anser att **motion D189 ska anses besvarad**.

Motion D156 yrkande 5 innebär att Liberalerna ska verka för ett stärkt skydd för Östersjön inklusive ökat skydd mot utfiskning av strömming. **Motion D190** yrkar att landsmötet ställer sig bakom att Liberalerna ska verka för att gynna småskaligt kustfiske och fritidsfiske genom begränsningar av det industriella fisket, skyddsjakt på säl och skarv och genom restaurering av habitat. **Motion D191** vill se att trålning i Östersjön motverkas och att det småskaliga fisket gynnas. **Motion D192** yrkar att Liberalerna ska arbeta för att freda Östersjön från trålfiske och för en minskning av bottentrålningen inom hela EU. **Motion D193** efterfrågar en begränsning för hur stora fartyg som ska få fiska i Östersjön. **Motion D194** yrkar att Liberalerna ska verka för att all trålning efter strömming i och utanför Stockholms skärgård ska förbjudas närmare kusten än 12 sjömil från baslinjen. **Motion D195 yrkande 1–3** innebär att Liberalerna ska ställa krav på ett hållbart fiske och verka för ett system med spårbara fiskeredskap i syfte att motverka dumpning i havet. Motionären yrkar också att vissa vatten helt ska fredas från fiske. **Motion D195 yrkande 4** menar att Liberalerna ska verka för ett mer småskaligt fiske.

Partistyrelsen ser ett värde i att gynna det småskaliga fisket även om det sker på bekostnad av det storskaliga. Småskaligt fiske bidrar ofta till andra värden än enbart det ekonomiska värdet av fisken. Det behövs mer skonsamma fiskemetoder. Trålningen, särskilt bottentrålningen, behöver minska till förmån för andra metoder. Vissa områden ska också skyddas från fiske, särskilt från trålning. Partistyrelsen delar motionärernas syn att Östersjöns skydd behöver förbättras och att åtgärder behövs vad gäller strömmingsfisket. Särskilt behöver fisket begränsas när strömmingen samlas i stora stim inför leken. Förlorade och dumpade fiskeredskap är ett problem. Märkning är ett sätt att minska det. Partistyrelsen konstaterar att partiet arbetar aktivt med de här frågorna. **Motionerna D156 yrkande 5, D190–D194 och D195 yrkande 1–4** bör anses besvarade.

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion D101 anses besvarad
2. att punkt 1–7 i rapporten bifalls
3. att motion D103 yrkande 4 anses besvarat
4. att punkt 8 i rapporten bifalls
5. att motion D102 avslås
6. att punkt 9 i rapporten bifalls och motionerna D103 yrkande 1 och D153 yrkande 2 därmed anses besvarade
7. att punkt 10 i rapporten bifalls
8. att punkt 11 och 12 i rapporten bifalls och att motionerna D104 och D181 yrkande 2 därmed anses besvarade
9. att punkt 13 i rapporten bifalls
10. att punkt 14 i rapporten bifalls och motion D105 anses besvarad
11. att motion D103 yrkande 3 bifalls
12. att motion D106 anses besvarad
13. att motion D107–D109 avslås
14. att motion D103 yrkande 2 bifalls
15. att motion D110 anses besvarad
16. att motion D111 anses besvarad
17. att motion D112 avslås
18. att motion D153 yrkande 3 anses besvarat
19. att punkt 15 och 16 i rapporten bifalls
20. att punkt 17 i rapporten bifalls
21. att punkt 18 omformuleras till: ”Utbyggnaden av laddinfrastruktur ska främjas genom ändrade byggregler, genom att underlätta för utbyggnad av publik laddinfrastruktur där privata laddmöjligheter är begränsade, genom utbyggnad av lokal och regional laddinfrastruktur för tyngre fordon och genom utbyggnad av elvägar.”
22. att därmed motion D113 yrkande 1 avslås
23. att motion D113 yrkande 2 anses besvarat
24. att punkt 19 i rapporten bifalls
25. att punkt 20 i rapporten bifalls
26. att punkt 21 och 22 i rapporten bifalls
27. att motion D114 yrkande 1 avslås
28. att motion D114 yrkande 2 och 3 anses besvarade
29. att punkt 23 i rapporten bifalls
30. att motion D115 anses besvarad
31. att punkt 24 i rapporten bifalls
32. att punkt 25 och 26 i rapporten bifalls
33. att motion D116 anses besvarad
34. att motion D117 avslås
35. att punkt 27 och 28 i rapporten bifalls
36. att punkt 29 i rapporten bifalls
37. att punkt 30 i rapporten bifalls
38. att motionerna D118 och D119 anses besvarade
39. att motion D120 anses besvarad
40. att punkt 31 i rapporten bifalls
41. att motion D121 anses besvarad
42. att motion D122 anses besvarad
43. att motion D123 yrkande 1 anses besvarat
44. att punkt 33 i rapporten bifalls
45. att motionerna D124 och D164 yrkande 3 anses besvarade
46. att punkt 34 i rapporten bifalls
47. att punkt 35 i rapporten bifalls
48. att punkt 36 i rapporten bifalls
49. att motion D125 anses besvarad
50. att motion D126 avslås
51. att motion D127 avslås
52. att motion D128 anses besvarad
53. att motion D129 anses besvarad
54. att punkt 32 och punkt 37 i rapporten bifalls
55. att punkt 38 i rapporten bifalls
56. att punkt 39 i rapporten bifalls
57. att punkt 40 i rapporten bifalls
58. att motion D123 yrkande 2 anses besvarat
59. att motion D130 yrkande 1–5 avslås
60. att motion D130 yrkande 6 anses besvarat
61. att motion D131 yrkande 1–3 avslås
62. att motion D131 yrkande 4 anses besvarat
63. att motion D131 yrkande 5 anses besvarat
64. att motion D132 anses besvarad
65. att motion D133 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
66. att motion D134 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
67. att motion D135 anses besvarad
68. att motion D136 avslås
69. att motion D137 avslås
70. att motion D138 anses besvarad
71. att motion D139 anses besvarad
72. att motionerna D140–D144 anses besvarade
73. att punkt 41 i rapporten bifalls
74. att punkt 42 i rapporten bifalls
75. att motion D145 anses besvarad
76. att motion D123 yrkande 3 anses besvarat
77. att motion D146 anses besvarad
78. att landsmötet tar ställning för att Liberalerna ska arbeta för att förenkla förfarandet kring energideklaration av fastigheter och att motion D147 därmed anses besvarad
79. att punkterna 43, 44 och 45 i rapporten bifalls
80. att punkt 46 i rapporten bifalls
81. att motion D103 yrkande 6 anses besvarat
82. att punkt 47 i rapporten bifalls och att motion D148 därmed anses besvarad
83. att punkt 48 bifalls
84. att motionerna D149–D151 anses besvarade

85. att punkt 49 i rapporten bifalls och att motion D152 därmed anses besvarad
86. att punkt 50 i rapporten bifalls
87. att punkt 51 i rapporten utgår
88. att punkt 52 i rapporten bifalls
89. att motion D153 yrkande 1 anses besvarat
90. att motion D154 anses besvarad
91. att punkt 53 i rapporten bifalls
92. att motion D155 anses besvarad
93. att punkt 54 i rapporten bifalls
94. att motion D156 yrkande 1 och 2 anses besvarade
95. att motionerna D157 och D158 anses besvarade
96. att motionerna D159 och D160 anses besvarade
97. att motion D161 anses besvarad
98. att motion D162 anses besvarad
99. att motion D156 yrkande 3 anses besvarat
100. att motion D163 anses besvarad
101. att motion D164 yrkande 1 anses besvarat
102. att motion D164 yrkande 2 anses besvarat
103. att motion D167 yrkande 3 anses besvarat
104. att landsmötet tar ställning för att Liberalerna ska verka för att det ska utvecklas metoder att mäta och redovisa framstegen i arbetet med att skydda den biologiska mångfalden
105. att motion D167 yrkande 4 därmed anses besvarat
106. att motion D165 anses besvarad
107. att motionerna D166 samt D167 yrkande 1 och 5 anses besvarade
108. att motion D167 yrkande 2 anses besvarat
109. att motion D168 anses besvarad
110. att motion D169 avslås
111. att motion D170 yrkande 1 anses besvarat
112. att motion D171 anses besvarad
113. att motionerna D172 yrkande 1, D173 och D174 avslås
114. att motion D172 yrkande 2 anses besvarat
115. att motion D175 anses besvarad
116. att motion D176 anses besvarad
117. att motion D177 anses besvarad
118. att motionerna D178 och D179 anses besvarade
119. att motion D180 anses besvarad
120. att motion D181 yrkande 1 anses besvarat
121. att motion D182 anses besvarad
122. att motion D183 anses besvarad
123. att landsmötet tar ställning för att Liberalerna bör tar sig an ljusproblematiken och att motion D184 därmed anses besvarad
124. att motion D185 anses besvarad
125. att motion D186 avslås
126. att motion D187 anses besvarad
127. att motion D188 anses besvarad
128. att motion D189 anses besvarad
129. att motion D190 anses besvarad
130. att motion D195 yrkande 4 anses besvarat
131. att motion D191 anses besvarad
132. att motion D192 anses besvarad
133. att motion D193 anses besvarad
134. att motion D156 yrkande 5 anses besvarat
135. att motion D194 anses besvarad
136. att motion D195 yrkande 1–3 anses besvarade

•

Reservation nr 1

Alexander Höglund, Roger Haddad och Pär Löfstrand reserverar sig till förmån för att motion D137 yrkande 2 bifalls.

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion D120:

”Samtliga skadliga växthusgaser måste punktbeskattas för den skada de medför. Det är en hörnsten i den gröna skatteväxlingen Liberalerna kämpar för. Även metangas och lustgas etc. bör inkluderas i denna princip.”

Särskilt yttrande nr 2

Christoffer Heimbrand, Liberala studenter, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion D120:

”Tillsammans med koldioxid är metan och lustgas de två allvarligaste växthusgaserna. Enbart metanutsläppen står för 20 procent av växthuseffekten, enligt SMHI. Att beskatta metan skapar incitament att exempelvis ta fram nytt foder som minskar de idisslande djurens utsläpp. Liberalerna saknar tidigare landsmötesbeslut om beskattning av metan och därför borde motionen bifallas.”

D2. BOSTADSPOLITIK OCH SAMHÄLLSBYGGNAD

Inledning

En bostadsmarknad där fler finner ett hem ökar människors frihet, ger fler möjlighet att forma sina liv och ger bättre förutsättningar för jobb och tillväxt i Sverige. En fungerande bostadsmarknad med mer dynamik är också en bostadsmarknad där fler kan göra en social resa.

Dagens svenska bostadsmarknad är raka motsatsen. Den är stängd, oflexibel och i permanent obalans. Hundratusentals människor som skulle vilja komma in på den ordinarie bostadsmarknaden är i dag utestängda. Den svenska bostadsmarknaden är delad mellan insiders och outsiders. Priset på ägda bostäder har fördubblats på en tioårsperiod och bostadsköer till hyreslägenheter slår rekord för varje år. Det gör att särskilt unga och nya svenskar hamnar utanför.

För att komma in på dagens bostadsmarknad krävs tid, kontakter och pengar. För den som saknar detta är porten stängd. Det drabbar framför allt ungdomar och nyanlända, men också människor som behöver få en ny chans mitt i livet. Allt detta fördjupar samhällsklyftorna mellan människor som har många möjligheter och människor som saknar dem. Också den som inte tillhör en utsatt grupp drabbas av en dysfunktionell bostadsmarknad. Det måste vara enkelt att flytta till en ny ort för ett jobb. Människor måste ha möjligheten att pröva sambo- eller särboskap eller lämna ett dysfunktionellt äktenskap. Årsrika personer som vill flytta till ett mindre boende ska inte hellre hindras av onödigt höga skatter eller avgifter.

En huvuduppgift inför framtiden måste vara att ge den svenska bostadsmarknaden en ny dynamik. Det behövs breda systemreformer i liberal riktning. Hindren för att komma in på bostadsmarknaden måste rivas. Utanförskapet ska brytas. Systemet behöver bli mer marknadsmässigt samtidigt som människor med små ekonomiska resurser ska få ökade möjligheter.

Det bör vara ett politiskt mål att fler svenskar ska äga sitt boende, särskilt för dem med lägre inkomster. Därför behövs ett skattegynnat bosparande för den som vill spara ihop till sin första egna ägda bostad.

Byggande och bostäder är en strategisk sektor för att klara av omställningen till ett klimat- och miljömässigt hållbart samhälle. Bygg- och fastighetssektorn står för totalt cirka 19 procent av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser, och att successivt minska och så småningom helt eliminera nettoutsläppen från denna sektor är alltså av avgörande betydelse.

Arbetet med att minska klimatpåverkan från bygg- och fastighetssektorn måste hänga ihop med den övergripande klimatpolitiken. De allra viktigaste åtgärderna är generella och handlar om effektiva ekonomiska styrmedel, efter principen om att utsläpparen betalar. Till detta behöver läggas regelförändringar för att successivt driva på övergången till mer klimatneutrala lösningar.

I januariavtalet har Liberalerna, Centerpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet gjort upp om att breda liberaliseringar av bostadspolitiken ska genomföras under denna mandatperiod. Utredningen om fri hyressättning vid nybyggnation är nu färdig och går ut på remiss under sommaren 2021. Även utredningen om ett begränsat strandskydd har färdigställts och kommer remitteras nu. I det befintliga beståndet ska lägenheternas kvalitet och läge få ett större genomslag i hyressättningen.

Genom januariavtalet har dessutom räntebeläggningen på uppskovsräntan vid försäljning redan tagits bort.

Även om viktiga förändringar alltså genomförs denna mandatperiod behövs många fler förändringar för att frigöra och liberalisera den svenska bostadsmarknaden. Liberalerna ska gå i spetsen för det arbetet.

Motionerna

Motion D201 uppmanar till arbete med förebyggande bostadspolitik med särskilt fokus på unga, våldsutsatta kvinnor och integrationen. Motionären tar upp många viktiga aspekter på varför en fungerande bostadspolitik är viktig, något Liberalerna jobbat hårt för länge och som vi nu ser resultat av.

Liberalernas program Förortslyftet innehåller över 200 förslag på förbättrad integration, 59 förslag som berör just bostadspolitik för förbättrad integration. De flesta är allmängiltiga och kan användas i de kontexter som motionären berör. Exempelvis BID-samarbeten (Business Improvement Districts), behovsbostäder, möjlighet till startlån och skattefritt bosparande. Det motionären föreslår ligger med andra ord i linje med partiets politik. Partistyrelsen föreslår att **motion D201 anses besvarad.**

Motionärerna till **motion D202** föreslår att L ska arbeta för social housing på olika vis och motionärerna till **motion D203** föreslår att alla medborgare har rätt till enklare bostäder. Frågan om social housing, att genom olika typer av offentliga stöd tillgodose bostad för exempelvis socialt eller ekonomiskt utsatta grupper, är mycket omdiskuterat och långt ifrån problemfritt.

Som motionärerna påpekar krävs dock någon form av stöd till den som är ofrivilligt bostadslös och saknar tillräckliga möjligheter för att åtgärda det. Liberalerna har arbetat intensivt med frågan och föreslår i den bostadspolitiska delen av Förortslyftet att ett system med behovsbostäder ska införas i Sverige. Modellen Liberalerna föreslår innebär att en ny boendeform, behovsbostaden, inrättas. Behovsbostäderna ska placeras i välfungerande områden, i nybyggt eller befintligt bestånd, ha reducerade hyror och förmedlas till utsatta grupper efter behov. Boende ska ha ett begränsat besittningsskydd och som längst kunna bo i bostaden i fem år.

Eftersom de förslag som presenteras i motionerna är så pass lika befintlig politik **föreslår partistyrelsen landsmötet att motionerna D202–D203 anses besvarade.**

Bygglov och detaljplanering

I **motion D204** föreslås att nedbrunna eller totalförstörda bostadshus ska få återuppbyggas även om detta strider mot befintlig detaljplan. Olika uppmärksammade berättelser har visat att individer som fått sin egendom förstörd av exempelvis brand eller översvämningar har mött problem när de sökt tillstånd för att återuppbygga sin fastighet. Som motionärerna anför kan nekande av bygglov bland annat bero på ändringar i detaljplan eller utvecklig av bostadsstandarder.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att individer som drabbats av den här typen av personliga tragedier inte ska möta ytterligare betungande omständigheter i kontakten med myndigheter. Därför anser partistyrelsen att det bör utredas hur en ny huvudregel, med innebörden att hus som totalförstörts på grund av olycka eller annat missöde får återuppbyggas i samma utförande som innan händelsen, kan införas. I denna huvudregel ska det finnas ett undantag som tar hänsyn till att det, under särskilda omständigheter, dock kan finnas skäl att neka ett sådant bygglov. Partistyrelsen yrkar att **motion D204 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Motionären till **motion D205** föreslår att bygglovsprocessen ska bli mer transparent. Särskilt tar motionären fasta på att överläggningar i beslutande nämnder, så som byggnads- eller samhällsbyggnadsnämnder, ska vara offentliga. Partistyrelsen fastslår att det i dag finns möjlighet för nämnder att hålla sin möten offentligt efter medgivande av kommunfullmäktige (KL 25§). Partistyrelsen delar motionärens värdering att öppenhet och transparens är grunden till en god relation med det offentliga. Att ta fram en detaljplan är en omfattande process som till allra största del är offentlig. Det kan dock finnas fördelar med att en enskild del av processen inte är offentlig, exempelvis ärenden där detaljer av känsligare natur kan behöva diskuteras. Eftersom möjligheten till offentlighet redan finns **föreslår partistyrelsen landsmötet att besvara motion D205.**

Motion D206 innehåller förslag om att helt avskaffa länsstyrelsers rätt att upphäva detaljplaner. Länsstyrelsers roll är att ute i landet företräda staten och bevaka riksintressen. Det kan bli aktuellt i flera avseenden men inte minst när kommuner planerar och bebygger mark, där de nationella intressena kan vara av exempelvis miljöpåverkande, historisk eller försvarsmässig karaktär.

Liberalerna driver sedan landsmötet 2017 linjen att länsstyrelsen ska upphöra som instans för överprövning av bygglov och endast vara en renodlad instans för statens intressen och som rådgivare till kommuner vid arbete med både översikts- och detaljplaner. Partistyrelsen är dock inte beredd att gå lika långt som motionären när det gäller att begränsa länsstyrelsernas rätt. När olika intressen står i konflikt med varandra är det viktigt att dessa intressen företräds av någon. Vid planeringen av samhället förekommer sådana intressekonflikter ofta varför länsstyrelsens roll är nödvändig. **Partistyrelsen föreslår därför att motion D206 avslås.**

I **motion D207** tar motionären fasta på vikten av att bejaka arkeologiska undersökningar innan och under byggprojekt. Motionären sätter här fingret på en mindre diskuterad men inte för den sakens skulle mindre viktig fråga i samband med att nya områden grävs ut och bebyggs. Liberalerna har sedan tidigare behandlat frågan och erkänner den målkonflikt som finns mellan kunskap om det förgångna och intresset av att pressa byggkostnaderna och öka byggnadstakten. Arkeologiska undersökningar är ofta kostsamma och förlänger byggtiden.

Liberalerna har tidigare motionerat i riksdagen om att det finns anledning att göra en översyn av om det finns anledning att vidga möjligheten att bevilja statsbidrag för arkeologiska undersökningar vid bostadsbyggande till alla tätorter. **Partistyrelsen föreslår därför att motion D207 anses besvarad.**

I **motion D208** föreslås att människor inte ska behöva bo för nära industriområden och att människor som blir störda av exempelvis damm eller smuts från industrier ska kompenseras av den orsakande industrin. Det är kommuners uppgift att via detaljplaner sörja för att människor kan bo säkert och tryggt – exempelvis genom att se till att industri och bostadsområden hålls åtskilda där det är nödvändigt. Partistyrelsen delar motionärens intention men konstaterar samtidigt att de ersättningskrav som ställs innebär oerhört betungande åtaganden för företag. Partistyrelsen föreslår därför **landsmötet att besvara motion D208.**

I **motion D209** föreslås åtgärder för att underlätta byggandet av småhus, bland annat nämns kommunala planer på stadsbebyggelse för flerbostadshus som något som försvårar byggandet av, och sålunda tillgången till, småhus. Partistyrelsen delar helt motionärens syn att det är efterfrågan på småhus, inte kommunala planer, som ska styra tillgången på desamma. Liberalerna är ett parti som arbetar hårt för att göra bostadsmarknaden friare, i det bostadspolitiska delprogrammet i Förortslyftet lyfts också vikten av att få till stånd en ny egnahemsrörelse. Det programmet är sedan partirådet 2020 Liberalernas politik. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion D209.**

I **motion D210** anförs att Liberalerna borde förbättra möjligheterna till byggande och ägande av ägarlägenheter. Motionären redogör för ett förtjänstfullt sätt för skillnaden mellan de båda boendeformerna bostads- och äganderätt. Mycket förenklat kan skillnaden beskrivas som att äganderätten innebär en större frihet för den som bor i en sådan att exempelvis renovera och hyra ut sin lägenhet. Detta till skillnad från bostadsrätter där beslut av den här karaktären kan

komma att kräva kollektiva överenskommelser. Att bostadsbeståndet är varierat öppnar upp fler möjligheter och ger en ökad flexibilitet. Partistyrelsen ser därför mycket positivt på motionen. Sedan partirådet 2020 finns en punkt om ökade möjligheter till att både bygga äganderätter och att ombilda befintliga lägenheter till äganderätter i partiets bostadspolitik i och med antagandet av Förortslyftets bostadspolitiska rapport. Partistyrelsen föreslår därför att **motion D210 anses besvarad**.

Motionären till **motion D211** föreslår att kommunal obebyggd detaljplanerad mark ska kunna beläggas med en särskild avgift i syfte att minska incitamenten att passivt äga mark i väntan på värdeökning och på så vis tillskansa sig vinst utan att bidra till samhällsnytta genom att bygga avsedda hus på marken.

Förslaget kan tänkas få just dessa avsedda effekter på mycket populär mark i storstadsområden men dylika avgifter kan samtidigt verka avskräckande för byggherrar som köper mark i områden där värdeökningen är mer osäker. Anledningen att man inte bebygger hela sin mark samtidigt kan dessutom vara att det kan vara svårt att få ett stort antal lägenheter uthyrda samtidigt eller andra rent ekonomiska skäl. Vill kommunen dessutom försäkra sig om att mark som säljs för nybyggnation ska bebyggas är det möjligt att vid markförsäljning avtala om återköpsklausuler i de fall byggnation uteblir. Partistyrelsen anser således att motionärens tanke är god men att det finns både problem med förslaget samt alternativa lösningar som kan fungera minst lika effektivt. **Landsmötet förslås därför att avslå motion D211.**

Motion D212 innehåller ett förslag om att marknadshyror ska införas på den svenska bostadsmarknaden. Ett sådant system finns inte entydigt definierat varför partistyrelsen här gör en längre redogörelse. I korta drag innebär redogörelsen att partiets sen tidigare väl förankrade linje ligger fast.

Den svenska hyresregleringen beskrivs av OECD som en av de striktaste bland organisationens medlemsländer. Vi skiljer därmed ut oss även gentemot våra nordiska grannländer. I Norge, Finland, Danmark och Island råder marknadshyror på hela eller delar av hyresmarknaden och den svenska hyresregleringen har fått kritik av bland andra EU-kommissionen, OECD, IMF, Världsbanken och Finanspolitiska rådet.

Liberalerna delar dessa experters uppfattning. Hyressättningssystemet behöver förändras. Samtidigt behöver förändringarna göras på ett sätt som tar hänsyn till att hyran av en bostadslägenhet inte är vilken tjänst som helst. Reformerna behöver ske under förutsägbara former så att inte den som i dag hyr en lägenhet råkar ut för plötsliga förändringar av hyresvillkoren.

Vid landsmötet 2015 fattade Liberalerna beslut om en liberaliserad bostadspolitik som innebär helt fri hyressättning i nyproduktion. Den fria hyressättningen ska kombineras med ett starkt besittningsskydd och en tydlig och förutsägbar indexreglering av hyreshöjningar under hela perioden hyresgästen väljer att bo kvar. Just sådana förslag har den utredning som tillsattes inom ramen för januariavtalet lagt fram under våren i år. Dessa förslag är nu ute på remiss och ska enligt avtalet genomföras under sommaren 2022. Partistyrelsen konstaterar att detta är en stor liberal vinst och en reform som är viktig för Sverige. Partiets primära fokus måste därför vara att slå vakt om dessa snart vunna reformer men för den sakens skull inte sluta fundera över våra långsiktiga visioner för hur svenska bostadsmarknad ska fungera.

Inom det befintliga beståndet bör hyressättningen framöver i större utsträckning avspegla konsumenternas efterfrågan och individuella val. Inom bruksvärdessystemet behöver läge därför få betydligt större genomslag. Det är rimligt att en centralt placerad lägenhet har högre hyra än en som är mindre centralt placerad. Dessa förändringar ska kombineras med regler som ger hyresgäster långsiktigt förutsägbara villkor och ett skydd mot plötsliga höjningar av hyran för den befintliga bostaden.

Samtidigt är det viktigt att slå vakt om de konsumentskydd som finns på dagens hyresmarknad. Ett starkt besittningsskydd är viktigt för att människor ska känna trygghet i sitt boende oavsett boendeform och ska därför bevaras.

Partistyrelsen vill vidare understryka vikten av ett kraftigt ökat bostadsbyggande. Den bostadspolitik partiet driver i riksdagen har som ett huvudsyfte att ta bort de hinder som försvårar byggande och finansiering av byggande. Partistyrelsen föreslår med stöd i ovan gjord redogörelse att landsmötet **besvarar motion D212**.

Motionären till **motion D213** föreslår att förändra de byggregler som rör byggande av så kallade Attefallhus i nyproduktion i syfte att täppa till ett antal kryphål som i dag försvårar för detaljplanering och belastning på infrastruktur och planeringen av närliggande samhällsservice.

Motionären beskriver hur, vid maximal tillämpning av Attefallsreglerna, exploatörer som köpt flera tomter i ett område kan välja att bygga hus på 300 kvadratmeter, men interiört bara inreda halva byggnaden med en bostad på 150 kvadratmeter. När slutbesked för denna bostad givits så inreds andra halvan, med stöd av Attefallsreglernas bestämmelse om att inreda ytterligare en bostad i ett enbostadshus, med en identisk bostad om 150 kvadratmeter. I samband med detta byggs även ett komplementbostadshus. Eftersom tomten sedan tidigare varit oexploaterad kan exploatören redan från start planera bebyggelsen så att Attefallshuset blir möjligt att delvis ”gräva ned” och därmed bygga en större komplementbyggnad. I stället för det planerade enbostadshuset på 300 kvadratmeter innehåller fastigheten efter detta tre lägenheter.

Totalt sett innebär detta att man i vissa områden med stöd i Attefallsreglerna kan få tre gånger så många bostäder än vad som planerats för. Problem som kan leda till den ökade belastning som nämnts ovan. För att motverka detta problem föreslår motionären att anmälan om Attefallsåtgärder ska kunna göras först fem år efter slutbesked för en huvudbyggnad getts.

Mot intresset att avhjälpa det beskrivna problemet för kommunerna står det allmänna intresset att bygga fler bostäder. Liberalerna var, och är, för införandet av Attefallsreglerna som en av många åtgärder för att förbättra en närmast planekonomisk bostadsmarknad. Alla regelförändringar kan förstås skapa vissa svårigheter – och då bli avvägningar nödvän-

diga. I det här fallet är partistyrelsens uppfattning att enstaka problem med detaljplanering inte kan stå över den positiva effekten att det faktiskt byggs fler bostäder. Med detta sagt ser dock partistyrelsen att det problem motionären pekar på är värt att hålla ögonen på även i framtiden, varför partistyrelsen nu föreslår landsmötet **att besvara motion D213.**

I motion D214 finns yrkanden om att etablera samverkansmodeller vid stadsplanering av lokalsamhällen i syfte att förbättra lokalmiljön, öka lokal service, förbättra trygghet och förebygga brottslighet. Motionärerna har sunda resonemang om effekterna av att boende i en stadsdel eller ett lokalsamhälle tar gemensamt ansvar för att förbättra området – såväl trygghets- som miljömässigt. Partistyrelsen delar uppfattningen att den här typen av arbete fungerar, det har vi inte minst sett i Sofielund i Malmö där just den här typen av samverkan använts för att bryta decennium av utsatthet och kriminalitet. Partistyrelsen menar dock att skrivningar med liknande lydelser redan finns i av partiet antagna program. Partistyrelsen **föreslår därför landsmötet att motion D214 ska anses besvarad.**

I motion D215 föreslås att fastigheter och byggnader som står tomma ska kunna tvångsinlösas av stat eller kommun där de riskerar att stå öde och oanvända, med risk till förfall. Motionären pekar på det samhällsproblem som uppstår där fastighetsägare inte väljer att vårda eller förvalta sin fastighet på ett seriöst sett. Detta kan ha många olika förklaringar. Det kan vara svårt att få en hållbar ekonomi i sådana projekt – flerbostadshus i avfolkningskommuner kan kosta mer att underhålla än en långsiktig avkastning kan beräknas inbringa. Enstaka obebyggda småhus, ödehus, på landsbygden kan lida av liknande problem. Den som väljer att rusta upp ett sådant hus kan helt enkelt inte räkna hem investeringen. Som motionären lyfter fram kan vissa fastigheter av den här typen tillmätas ett visst kulturhistoriskt värde men partistyrelsen ställer sig tveksam till om det för den sakens skulle rättfärdigar de stora ingrepp i äganderätten tvångsinlösen innebär. Vidare är det också tveksamt om det är ett ansvarsfullt användande av skattebetalarnas pengar att kommunen tar på sig den finansiella bördan att förvalta och rusta de fastigheter som marknaden dömt ut.

Liberalerna har dock sedan partirådet 2020 politik för att öka incitamenten hos fastighetsägare att ta hand om sina bostäder samt om att tillåta en ökad grad av offentlig tvångsförvaltning av den fastighet som missköts. Partistyrelsens bedömning är att dessa åtgärder är tillräckliga för att motverka att oseriösa aktörer eftersätter underhåll och bidrar till förfall. Då motionärens förslag är något mer långtgående **föreslår partistyrelsen landsmötet att avslå motion D215.**

Motionärerna till **motion D216** föreslår flera generella regellättnader och förändringar på bostadsmarknaden, bland annat ändrade regler för markanvisning och borttagna amorteringskrav. Deras intention är god, en mindre segregerad bostadsmarknad gynnar alla, och de förslag de lyfter är intressanta. Motionärerna föreslår att bostadsbeståndet kan styras genom markanvisningar där 20 procent av beståndet reserveras för så kallade åtkomliga bostäder. Bostäder med reducerad hyra och en begränsad standard. Förslaget har likhet med de behovsbostäder som föreslås i Förortslyftet. Partistyrelsen delar uppfattningen att någon form av enklare och prisreducerad boendeform är önskvärd för att hjälpa den som befinner sig i social eller ekonomisk utsatthet. Att fastslå hårda procentgränser eller rakt av anpassa modellen till vad motionärerna föreslår innebär dock en onödig låsning.

Vidare innehåller motionen också förslag om ett helt avskaffat amorteringskrav. Partistyrelsen delar uppfattningen att amorteringskraven utestänger onödigt många från bostadsmarknaden varför Liberalerna redan nu driver frågan om ett reducerat amorteringskrav. Partistyrelsen är dock inte beredd att gå riktigt lika långt som motionärerna utan fastslår att gällande linje är en bra balans mellan olika intressen. Partistyrelsen föreslår härmed, med stöd i vad som ovan anförts, **landsmötet att besvara motion D216.**

I **motion D217** yrkas att de kommunala planmonopolen ska avskaffas i sin helhet. I kommunens uppgift att detaljplanera områden för bebyggelse innebär såväl ett uppdrag att tillse att erforderlig samhällsservice finns på plats som att styra utformningen av byggnationer och vilka övriga krav de bör uppfylla. Liberalerna menar att dessa krav ofta ställs alldeles för långtgående i dag och att överklagandeprocesser som ofta kan följa antagandet av planer måste begränsas. Att helt avskaffa det kommunala planmonopolet ser partistyrelsen dock inte som en gynnsam väg framåt. Partistyrelsen föreslår därmed **landsmötet att avslå motion D217**.

Bo och äga

Motion D218 syftar till att öka samboende. Det är välkommet att motionären tar sig an det ökade behov av bostäder som finns på den svenska bostadsmarknaden. Att människor sambor har många olika skäl. Det kan vara en ekonomisk fråga, en fråga om tillgänglighet men vanligast är kanske att man delar en relation med den man bor med. Att utnyttja det befintliga beståndet effektivare är en viktig åtgärd för att fler ska få en bostad. I dag arbetar Liberalerna redan för detta, exempelvis med det regelverk som finns för privatuthyrning av bostäder. Sammanboende är förstås en av många möjliga lösningar men partistyrelsen menar att det inte är ett liberalt partis uppgift att styra folk mot den ena eller andra boendeformen. Partistyrelsen föreslår därför **landsmötet att avslå motion D218.**

Motion D219 innehåller förslag om att både reducera och avskaffa den så kallade flyttskatten baserat på hur lång tid man ägt fastigheten. Flyttskatten är ett begrepp som används i den allmänpolitiska debatten men någon sådan generell skatt finns inte. Med termen åsyftas en rad olika skatter och avgifter som tas ut i samband med förvärv och försäljning av fasighet. Förenklat kan de uppdelas i realisationsvinstskatt, som betalas på den eventuella värdeökningen av fastigheten vid försäljning, skatt på uppskov på inbetalning av kapitalvinstskatt och en rad skatter och avgifter som betalas i samband med att en lagfart överflyttas från säljare till köpare.

Dessa skatter och avgifter gör det mindre lönsamt att sälja sin bostad vilket innebär att bostadsmarknaden som helhet

bli mer trögrörlig. För Liberalerna har det därför varit en prioriterad fråga att sänka dessa kostnader.

Inom ramen för januariavtalet har vi prioriterat att ta bort just skatten på uppskov, den så kallade uppskovsräntan, som tagits bort från och med 1 januari 2021. Det är förstås glädjande.

Partistyrelsen slår fast att Sverige dock fortfarande har ett mycket högt skattetryck och att många skattesänkningar är behövliga inom kommande mandatperioder, allra helst inom en bred skattereform. För Liberalernas del kan sådana sänkningar inkludera en sänkning av reavinstskatten men också skattesänkningar som leder till fler jobb och bättre villkor för företag. **Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att anse motion D219 besvarad.**

I **motion D220 yrkande 1** föreslås att amorteringskraven vid bostadslån ska slopas och i **motion D220 yrkande 2** föreslås att bolånetaket ska höjas till 92,5 procent. Nuvarande regler stipulerar att den som har ett lån med belåningsgrad på mellan 70–85 procent av bostadens värde ska årligen amortera 2 procent av bostadens värde ned till 70 procent. Därefter ska 1 procent amorteras ned till 50 procent av bostadens värde.

Dessutom ska den som har en skuld som överskrider 4,5 gånger sin årsinkomst innan skatt amortera ytterligare 1 procent till dess att skulden underskrider 4,5 gånger personens årsinkomst före skatt. Detta är vad som kallas för det andra amorteringskravet och infördes 2018.

Amorteringskrav har alltså införts i två omgångar, 2016 och 2018, och syftar till att långsiktigt minska de svenska hushållens belåningsgrad.

Bolånetaket är i dag satt till 85 procent av den anskaffade bostadens värde. Omvänt innebär det att den som köper bostad själv måste finansiera resterande 15 procent, vanligen via en kontantinsats.

I frågorna om amorteringskrav och bolånetak står olika värden emot varandra. Hushåll som är alltför skuldsatta blir mycket känsliga i tider med högre räntor och mer återhållsam offentlig finanspolitik. Samtidigt behöver bostadsmarknaden göras tillgänglig också för den som inte haft möjlighet att spara ihop många hundratusen i kontantinsats eller har en lägre inkomst. Bolånetaket förhindrar att en individ med för känslig ekonomi medges lån och bör därför behållas.

Rörande amorteringskraven har Liberalerna under en tid drivit avskaffandet av det amorteringskrav som säger att den som lånar mer än 4,5 gånger sin årsinkomst måste amortera ytterligare 1 procent av sitt lån årligen. Totalt ska då 3 procent per år amorteras. De ekonomiska effekterna av detta krav blir alldeles för hårda för att bostadsmarknaden ska fungera optimalt. Partistyrelsen delar motionärernas intention att öppna upp bostadsmarknaden för fler men vill samtidigt lyfta fram värdet av försiktighet i den ekonomiska politiken. Partistyrelsen anser att partiets nuvarande politik rörande amorteringskravet, i kombination med reformförslag som skattefritt bosparande och statliga startlån för att möjliggöra för fler att få ihop till kontantinsatsen, uppfyller denna ambition och föreslår därför **landsmötet att motion D220 anses besvarad.**

Förslagen i **motion D221** syftar till att skärpa bullerreglerna för bostäder. Motionären lyfter förtjänstfullt att buller i bostäder kan vara hälsovådligt och att det därför finns skäl till begränsning. Partistyrelsen fastslår att partiets politik i frågan om buller vilar på en balans mellan hälsa för de boende och möjlighet att bygga hyfsat kostnadseffektivt i områden som präglas av en högre ljudvolym. Det är rimligt att den som bor i centrala stadskärnor får tåla mer buller än den som bor mer avskilt. Partistyrelsen uppfattar inte att en ytterligare skärpt gräns för bullernormen är önskvärd, särskilt inte när partiet, med stöd i tidigare landsmötesbeslut, redan har genomdrivit en reformerad bullernorm. Landsmötet förslås därför att **avslå motion D221**.

Motionären till **motion D222** föreslår att förvärvslån ska införas för att möjliggöra för ekonomiskt utsatta att köpa en bostad. Som motionären beskriver hade det offentliga under delar av 80- och 90-talen ett system med så kallade förvärvslån som skulle möjliggöra för barnfamiljer som var berättigade till bostadsbidrag att kunna köpa en bostad, vanligen i form av ett små- eller radhus. Det gamla förvärvslånet kunde medges med upp till 25 procent av låneunderlaget (som utgjordes av köpeskillingen för bostaden samt tillägg för lagfartskostnader och kostnader för eventuella pantbrev) men någon exakt lånenivå förespråkas inte i motionen.

De gamla förvärvslånen liknar det förslag om startlån för förstagångsköpare som Liberalerna i dag preciserar i den bostadspolitiska delrapporten till Förortslyftet, något motionären poängterar men alltså vill utöka. Startlånen syftar primärt till att komplettera ett normalt banklån vid ett köp av en första bostad, vilket ger fler möjlighet att köpa en bostad. Lån av den här typen är ett stort statsfinansiellt åtagande och behöver därför utredas nog innan de eventuellt införs. I andemening anser partistyrelsen dock att partiets nuvarande linje och motionärens intention ligger nära varandra varför **motion D222** bör anses besvarad.

Motion G301 yrkande 3 innehåller förslag om att dels lagstifta om krav på gemensamhetsutrymmen vi byggnation av fler bostadshus. Partistyrelsen delar motionärens syn på hur viktigt det är att motverka ofrivillig ensamhet bland äldre. Motionärerna har föreslagit ett sätt att skapa mötesplatser i samband med att nya fastigheter byggs. Partistyrelsen ser positivt på att sådana gemensamhetsytor skapas och ser hur det kan vara en god konkurrensfördel för den fastighetsägare som gör en sådan prioritering. Partistyrelsen tror dock inte att det är önskvärt att förverkliga förslagen genom att ändra byggnormer och på så vis lägga ytterligare en komplicerande åtgärd till de många utmaningar som möter byggföretagen i Sverige. Vägen framåt måste i stället vara ett varierat bestånd där olika fastigheter har olika konkurrensfördelar – en sådan kan vara gemensamhetsrum. **Partistyrelsen yrkar i och med ovanstående att motion G301 yrkande 3 avslås.**

Motion G301 yrkande 4 innehåller ett förslag om att genomföra en kartläggning av hissbehovet i flerbostadshus samt införandet av ett statsbidrag för installation av hiss i sådana bostadshus. Som flertalet utredningar visat leder avsaknaden av hiss till isolering för den som har svårt att bruka trappor, vanligen årsrika och funktionsvarierade, men

det leder också till minskade möjligheter för dessa grupper att besöka vänner som bor i fastighet utan hiss. Lyckligtvis finns redan i dag ett bidrag att söka från Boverket för just installation av hiss. **Partistyrelsen föreslår därmed landsmötet att anse motion G301 yrkande 4 besvarat.**

Motion D223 föreslår mer flexibla krav på tillgänglighetsanpassning av studentbostäder samt att nybyggda studentbostäder inte ska behöva vara tillgänglighetsanpassade. Frågan har behandlats av tidigare landsmöten och väcker den intressekonflikt som står emellan att möjliggöra enkelt och billigt byggande och tillgänglighet i egen bostad eller för besök av den som har en varierad funktion. Partistyrelsen anser, som tidigare, att partiets nuvarande avvägning är en sund balans mellan dessa två intressen och att det måste finnas möjlighet att för till exempel studenter avstå från vissa av de krav som normalt ställs på bostäder. Partistyrelsen föreslår således landsmötet att **besvara motion D223.**

I **motion D224** föreslås att byggbranschen ska ges förbättrade förutsättningar att verka i Sverige. Som motionären lyfter finns det flera försvårande omständigheter som gör att byggande i Sverige är svårt. Krångliga regler och långa prövotider är några sådana omständigheter. Den senast mandatperioden har Liberalerna arbetat hårt för att få till verkningsfulla reformer på bostadsmarknaden. Bland annat handlar det om fri hyressättning vid nyproduktion av nya lägenheter och ett flertal utredningar vars syfte är att minska den regelbörda som byggherrar och fastighetsägare möter. I framtiden kommer Liberalerna fortsätta driva på för ytterligare förslag som möjliggör för fler att ta sig in på bostadsmarknaden och som gör det enklare att bygga. Partistyrelsen föreslår med hänvisning till ovanstående att **motion D224 anses besvarad.**

I **motion D225** förslås att hyresvärdar bara ska få ta hyresskulder, inkomst och hur man skött tidigare hyresbetalningar i beaktande vid val av nya hyresgäster. Det skulle innebära ett mer förlåtande system för den sökande som har en icke-bostadsrelaterad betalningsanmärkning sedan tidigare men samtidigt begränsa den information hyresvärdar får om sina hyresgäster. Liberalismen är en ideologi som rymmer en andra chans för den som begått snedsteg i livet men som samtidigt inbegriper en marknadslogik, där en av förutsättningarna är att parter kan sluta avtal med varandra baserade på korrekt information.

Att inte medge hyresvärdar att samla relevant information om hyresgäster och, om de vill, anpassa priset efter den informationen har sannolikt effekten att den risk det innebär att ovetandes ta emot en hyresgäst med sämre ekonomisk situation än en annan måste spridas på alla hyresgäster. Det är i grunden ett orättvist system.

Sammantaget tycker partistyrelsen att motionärerna på ett intressant sätt visar på en konfliktyta i den liberala ideologin, där möjligheten att bättra sig står emot förutsättningar för marknaden att fungera väl, men landar ändå i att det måste vara upp till den risktagande parten, hyresvärden, att välja vilka underlag man vill fatta sina beslut på. **Partistyrelsen anser härmed att motion D225 ska avslås.**

I **motion D226** föreslås ett antal insatser för att Sveriges kommuner ska få bättre förutsättningar att tillhandahålla dricksvatten. I dag är det ett kommunalt uppdrag att sörja för dricksvattenförsörjning för kommunmedborgare. I Sverige finns ca 2 000 kommunala vattenverk som tillsammans står för 85 procent av dricksvattenförsörjningen. Utöver dessa finns även närmare 3 000 privata vattenverk som försörjer samfälligheter, livsmedelsföretag, samt offentliga och kommersiella anläggningar med dricksvatten. Privata vattenverk är ofta relativt små. Ca 1,4 miljoner svenskar förser sig med dricksvatten från en egen brunn och ungefär lika många använder egen brunn i sitt fritidsboende.

Dricksvatten hämtas från ytvattentäkter, sjöar och vattendrag, eller grundvattentäkter, som finns under jord. Liberalerna har sedan länge drivit frågan om att fler yt- och grundvattentäkter ska ges ökat skydd. Liberalerna anser även att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, ska ha ett ansvar att bistå kommuner vid torka eller andra nödsituationer, när den normala vattenförsörjningen sätts ur spel.

Motionen är därför aktuell och ligger väl i linje med partiets arbete. Särskilt möjligheten att ta in extern kapital för att uppfylla uppdraget anser partistyrelsen är värt att titta vidare på. Partistyrelsen menar dock att vattenförsörjning är en av många prioriterade framtida frågor varför **motion D226** bör anses besvarad.

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion D201 anses besvarad
2. att motion D202 anses besvarad
3. att motion D203 anses besvarad
4. att motion D204 anses bifallen med vad partistyrelsen anför
5. att motion D205 anses besvarad
6. att motion D206 avslås
7. att motion D207 anses besvarad
8. att motion D208 anses besvarad
9. att motion D209 anses besvarad
10. att motion D210 anses besvarad
11. att motion D211 avslås
12. att motion D212 anses besvarad
13. att motion D213 anses besvarad
14. att motion D214 anses besvarad
15. att motion D215 avslås
16. att motion D216 anses besvarad
17. att motion D217 avslås
18. att motion D218 avslås
19. att motion D219 anses besvarad
20. att motion D220 anses besvarad
21. att motion D221 avslås
22. att motion D222 anses besvarad
23. att motion G301 yrkande 3 avslås
24. att motion G301 yrkande 4 anses besvarat
25. att motion D223 anses besvarad
26. att motion D224 anses besvarad
27. att motion D225 avslås
28. att motion D226 anses besvarad

D3. TRAFIK, IT-POLITIK OCH INFRASTRUKTUR

Inledning

Pålitliga och miljövänliga transporter blir allt viktigare i en globaliserad värld. Välfungerande kommunikationer och modern infrastruktur är grundläggande förutsättningar för individens frihet, ett blomstrande näringsliv och öppna gränsöverskridande marknader. Människor transporterar sig mellan skolan, jobbet och hemmet. Kraven på fungerande transporter för pendling ökar i takt med att arbetsgivare efterfrågar mer specifika kompetenser och att arbetstagare också skaffar sig mer specialiserade utbildningar. Flödet av varor och tjänster skapar hållbar tillväxt för Sverige och handeln med andra länder stärker Sveriges position i den globala ekonomin.

Transportsystemet är på så sätt en grundbult för landets utveckling framåt; därför är det viktigt att infrastrukturinvesteringar analyseras långsiktigt och ur ett helhetsperspektiv. Transportsektorn står för en tredjedel av de totala svenska växthusgasutsläppen. Drygt 90 procent av sektorns utsläpp kommer från vägtransporter. Den svenska fordonsflottan måste därför bli mer hållbar och utsläppen från sektorn minska. För att reducera klimatpåverkan, men behålla mobilitet måste elektrifieringen påskyndas, såväl användning av biodrivmedel som forskning och introduktion av ny teknik öka samt transporterna bli effektivare. Den enskilt viktigaste åtgärden fram till 2030 är satsningar på laddinfrastruktur för vägtransporterna, så att tillgängligheten till laddpunkter inte blir en hämsko för klimatomställningen inom vägtransporterna och att vi därmed inte når det nationella målet om 70 procents reduktion av utsläppen från 2010 till 2030 för inrikes transporter exklusive flyget.

Politiken har ansvar att se till att de rätta styrmedlen finns, som lagstiftning och ekonomiska styrmedel. Marknaden driver på för teknikutveckling och innovation för klimatsmarta lösningar. Som konsumenter har vi möjligheter att välja klimatsmart och det ska vara lätt att välja rätt. Samtidigt är det genom att åstadkomma förändringar i de stora tekniska systemen som vi når målet. Det kräver internationellt samarbete och att vi släpper loss de mest kraftfulla verktyg för förändring vi känner –entreprenörskap, marknadsekonomi och frihandel.

Sverige är EU:s till ytan tredje största land och det land som har längst avstånd mellan landsändarna. För att bibehålla och fortsätta utveckla ett konkurrenskraftigt Sverige krävs en fungerande infrastruktur. De långa avstånden i Sverige får inte vara hämmande för konkurrenskraften. Det är viktigt för att företag ska kunna frakta sina varor och för att människor enkelt ska kunna resa inom Sverige och till utlandet.

En fungerande infrastruktur är hela Sveriges blodomlopp som binder samman landet. Därför är det avgörande att vi vårdar den infrastruktur vi har samtidigt som nya satsningar görs för att öka kapaciteten och punktligheten i transportsystemet. Prioriteringen av infrastrukturinvesteringar ska följa fyrstegsprincipen för att använda statens medel effektivt. Liberalerna vill utveckla de samhällsekonomiska kalkylmodellerna för infrastrukturinvesteringar. Med en missvisande eller en ofullständig kalkyl kommer felaktiga samhälleliga investeringsbeslut att fattas. Särskild vikt bör läggas vid utveckling av de tidiga kalkylerna. Vi vill också framhålla att godset är undervärderat i vårt transportsystem.

Nyttan av tillförlitliga godstransporter behöver lyftas tydligare och därmed öka godsets betydelse vid prioritering av infrastruktur. Vi anser därför att utvecklingsarbetet med kalkylmodeller och samlade effektbedömningar av godstransporter måste intensifieras.

I arbetet för att nå en hållbar utveckling av vårt samhälle spelar infrastruktur en viktig roll. Genom att satsa på klimatsmarta lösningar kan vi utveckla Sverige och behålla vår konkurrenskraft. Liberalerna tror inte på att ställa olika transportslag mot varandra; vi behöver både väg, järnväg, flyg, sjöfart och inte minst i våra städer kollektivtrafik och cykelbanor för att människor ska kunna arbetspendla och resa, för att företag ska kunna ta emot och skicka sina varor och för att sammanlänka hela Sverige.

Dessa transporter sker ofta i samverkan mellan olika transportslag. Liberalerna vill därför att transporter ses ur ett dörr-till-dörr-perspektiv, där totaltid för en transport och resurseffektivitet är viktiga parametrar. För att få en sammanhängande infrastruktur är det därför angeläget att prioritera fungerande knutpunkter för lastning och lossning av gods och genomtänkta platser för byte av transportslag för persontransporter.

Teknikutveckling får ofta stor effekt på transportsystemet och det är därför viktigt att politiken tar hänsyn till ny teknik och utvecklar en lagstiftning som anpassas därefter. Några trender är extra tydliga inom framtidens teknik för infrastrukturen: elektrifiering, klimathänsyn, digitalisering och uppkoppling, delningsekonomi, autonomi och nya affärsmodeller. Dessa trender för med sig såväl möjligheter som utmaningar för hur vi planerar den framtida transportinfrastrukturen. Den snabba utvecklingen av ny teknik innebär att det finns stor potential att förbättra mobilitetstjänsterna över hela landet och vi anser att för att säkerställa att Sverige

ligger i framkant måste dessa sex trender och teknikutveckling inom transportsystemet främjas.

Liberalerna vill också understryka vikten av att lagstiftningen är teknikneutral och inte förhindrar teknikutvecklingen utan möjliggör brukande av ny teknik så länge den uppfyller kravställda säkerhetsaspekter. Principiellt sett anser vi att funktionalitet måste gå före krav på specifik utrustning eftersom sådan lätt blir daterad när utvecklingen går snabbt. Med en ökad introduktion av ny teknik och uppkopplade fordon ersätts vissa traditionella funktioner med nya. Vi anser således att lagstiftningen bör följa teknikutvecklingen och inriktas mer på funktionalitet i stället för att ställa teknikspecifika krav.

Digitaliseringen innebär en stärkt demokrati, rätt använt kan digitala tjänster bidra till ökade valmöjligheter och förbättra delaktighet och tillgänglighet. Digitaliseringen kan ge invånarna makt och potential att påverka genom alla de möjligheter som det digitala kan bidra till. Samtidigt handlar det om att bryta det digitala utanförskapet och även tillse att personlig integritet och cybersäkerhet tillgodoses. Den digitala tekniken gör att vi kan möta olika människor utifrån deras specifika behov när samhällsservice designas och erbjuds genom smarta digitala lösningar. En förutsättning för digitalisering och en jämlik tillgång till digitala tjänster är ett väl utbyggt bredband i hela landet tillsammans med säkra molntjänster.

Motionerna

Motion D301 yrkar att Liberalerna ska verka för en stor trafikskattereform som innefattar skatteväxling mellan drivmedelsskatt och en ny avståndsbaserad skatt som är miljömässigt och regionalt differentierad. Motion **D302** yrkar att Liberalerna ska verka för att trängselzonerna i våra största städer också används som miljözoner, där bilar med högre utsläppsnivåer inte får köra in. **Motion D303** yrkar att Liberalerna ska verka för att fasa ut reseavdraget och att andra statliga subventioner av fossila bränslen avskaffas. **Motion D304** yrkar att Liberalerna ska verka för att Trafikverket ges i uppdrag omarbeta sin långtidsplan så att den blir förenlig med Sveriges klimatmål där fokus bör ligga på kollektivtrafik, cykelbanor och pendlarparkeringar, att avdragsmöjligheterna för resor justeras så att de bättre främjar klimatmålen samt att bilar måste vara både energieffektiva och ha låga direkta koldioxidutsläpp för att skattemässigt räknas som miljöbilar. **Motion D305** yrkar att Liberalerna ska verka för införande av ett nytt fordons- och vägskattesystem som bättre speglar de klimatutmaningar som samhället står inför, att skatt eller avgift bör tas ut baserat på fordonets utsläpp av växthusgaser sett till fordonets hela livscykel. Ett fordon med hög klimatpåverkan betalar högre procentuella avgifter, att fordonsskatt och vägavgift bör kopplas till var och när fordonet körs där resor i glesbygd och områden med begränsad kollektivtrafik ska betala en lägre avgift än liknande resor i tätbebyggda områden, att det nya fordons- och vägskattesystemet bör ersätta trängselskatten, vägtullar och fordonsskatt och ska ha samma totala skattetryck som nuvarande skattesystem samt att den framtida utformningen av fordon- och vägskatter ska vara progressiv så att styrande effekt blir samma för alla oavsett inkomst. **Motion D306** yrkar att Liberalerna som tidigare kunnat kalla sig Alliansens grönaste parti tar debatt om nöjesåkande och denna motorkultur med mål att en ny lagstiftning kommer som ger rätt att använda miljöförstörande motorfordon endast när så verkligen är nödvändigt. **Motion D307** yrkar att Liberalerna ska verka för att den statliga milersättningen höjs. **Motion D308** yrkar att Liberalerna ska verka för att höja ersättningen för resor med egen bil i tjänsten till 40 kronor per mil. **Motion D309** yrkar att Liberalerna ska verka för ett generellt förbud mot bilar utan katalysator.

Partistyrelsen konstaterar att transportsektorn står för en tredjedel av de totala svenska växthusgasutsläppen och att drygt 90 procent av sektorns utsläpp kommer från vägtransporter. Den svenska fordonsflottan måste därför bli mer hållbar och utsläppen från sektorn minska. Liberal miljö- och klimatpolitik bygger på försiktighetsprincipen och att förorenaren betalar samt att lagstiftningen är teknikneutral. Politiken ska ge bästa möjliga förutsättningar till innovationer och ett genomslag för ny klimatvänlig teknik. Det allmänna ska skapa stabila spelregler som gör att företagen vågar satsa långsiktigt och genom ekonomiska styrmedel göra de mer klimatvänliga valen mer lönsamma. Subventionerna ska successivt fasas ut. Liberalerna står bakom riksdagens transport- och klimatpolitiska mål. Direkta förbud är ofta alldeles för trubbiga för att skapa acceptans för åtgärderna och för att kunna genomföra dem effektivt. Att förbjuda bilar utan katalysatorer innebär ett totalförbud för veteranbilar som skulle slå oproportionellt hårt mot en begränsad del av den totala fordonsflottan. Det är bättre att genom avgifter riktade direkt mot utsläppen styra mot alternativen. På så sätt kommer olika verksamheter i högre grad att stå för sina klimatkostnader.

Partistyrelsen är inte av uppfattningen att trängselzonerna i våra största städer också används som miljözoner då det exempelvis skulle innebära att delar av E4/E20 inte kunde användas av delar av fordonsflottan med konsekvensen av kraftigt försämra effektiviteten i transportsystemet som helhet. Partistyrelsen vill dock i sammanhanget påminna om att Liberalerna samtidigt som parti sedan tidigare menar att miljözoner mer generellt bör införas i fler städer och att endast fossilfria fordon tillåtas ska tillåtas inom vissa områden.

Vad gäller reseavdrag vill partistyrelsen understryka att förutsättningarna för resande mellan hem och arbete skiljer sig åt mellan olika delar av landet. Ett avdrag för reskostnader mellan hem och arbete är motiverat för att öka rörligheten på arbetsmarknaden och göra det enklare för människor att kunna ta arbete på annan ort än hemmet. Reseavdraget bör dock reformeras för att tydligare inriktas mot de mer glest befolkade delarna av landet där en bättre fungerande kollektivtrafik ofta saknas. Denna sedan tidigare väl förankrade linje bekräftas i det förslag till klimatrapport som föreläggs detta landsmöte.

Elektrifieringen kommer att driva fram behovet av förändringar när det gäller beskattningen av bilismen och transporter på vägarna, vilket kommer att kräva en översyn av också bland annat milersättningen och beskattningen av bränsle. Genom en grön skatteväxling riktas skatter mot utsläpp och klimatskadlig verksamhet samtidigt som företag och hushåll kompenseras genom att andra skatter sänks. Därmed upprätthålls näringslivets konkurrenskraft och hushållens köpkraft. Partistyrelsens syn på ekonomiska styrmedel för en hållbar och klimatsmart fordonsflotta utvecklas ytterligare i den klimatpolitiska rapport som presenteras för landsmötet. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D301–D308** bör anses besvarade samt att motion **D309 avslås.**

Motion D310 yrkar att Liberalerna ska arbeta för att järnvägsförbindelsen mellan Stockholm och Oslo på under 3 timmar, i enlighet med projektet Oslo–Sthlm 2.55, snarast blir verklighet. **Motion D311** yrkar att Liberalerna ska verka för att underhållet och förnyelsearbetet i det befintliga järnvägsnätet ökas radikalt, att utbyggnaden av flerspårighet i det befintliga järnvägsnätet ges hög prioritet, att rejält med pengar avsätts för att myndigheterna noga ska kunna följa och i praktiken testa den snabba tekniska utvecklingen inom området höghastighetståg, men inte i nuläget göra några fysiska investeringar i höghastighetståg samt att man ska bortse från den eventuella prestige och upp-märksamhet som ett visst projekt för höghastighetståg kan generera och enbart fördela de resurser som tilldelas järnvägsområdet baserat på hur de kan ge största möjliga samhällsnytta. **Motion D312** yrkar att Liberalerna ska verka för inrättande av magnettåg Arlanda–Västerås, för minskade koldioxidutsläpp genom Park & Ride Västerås, för avlastning av Arlanda, för att Västerås utses till reservflygplats samt att Arlanda och Västerås blir tvåkärnig storflygplats. **Motion D313** yrkar att Liberalerna ska verka för att en teststräcka för magnettåg för del av Oslo–Stockholm utvecklas, förordar ett kompletterande magnettåg Oslo–Stockholm samlokaliserat med motorväg E18/E4 (närmast Stockholm), ska verka för ett infrastruktursystem ska uppfylla såväl fjärrtrafiks- som regionaltrafiksmål, ska verka för att respektive stads resecentra ska ligga centralt som ett uttalat krav på ny infrastruktur, verkar för att kundernas krav på infrastruktur uppfylls, såsom nåbar, kostnadseffektiv, användarvänlig och frekvent samt verkar för att Trafikverket åläggs att utverka funktionsspecifikationer som infrastrukturleverantörer måste uppfylla. **Motion D314** yrkar att Liberalerna ska verka för att ett dubbelspår Luleå–Kiruna och stickspår mot gruvan i Pajala byggs. **Motion D315** yrkar att Liberalerna ska verka för införandet av biltåg. **Motion D316** yrkar att Liberalerna ska verka för att vi får mest tåg för pengarna, för självfinansierande tågsystem, för att stoppa miljardrullningen på höghastighetståg, för ett tågsystem i världsklass, för fjärr- och regionaltrafik, för att stannande tåg avlänkas medan övriga tåg passerar samlokaliserat med motorvägs- eller riksvägskorridor samt för att funktionsupphandling rekommenderas. **Motion D317** yrkar att landsmötet uttalar att höghastighetsbana för tåg även bör byggas på sträckan Linköping – Borås. **Motion D318** yrkar att Liberalerna ska verka för snabb utbyggnad av ny stambana mellan Göteborg och Stockholm via Borås, Jönköping, Linköping och Norrköping genom upplåning utanför statsbudgeten, att ny stambana mellan Göteborg och Stockholm bör byggas som höghastighetsjärnväg, att verka för infrastruktursatsningar inom Sverige som tillser att en ny höghastighetsjärnväg byggs på sträckan Oslo–Göteborg–Köpenhamn–Hamburg inom ramen för Trans-European Transport Network (TEN-T), att Liberalerna bör verka för snabbtåg på sträckan Oslo–Göteborg–Köpenhamn samt att verka för kraftigt förbättrad kapacitet för gods på järnväg till och från Göteborgs hamn. **Motion D319** yrkar att Liberalerna ska verka för att farliga järnvägskorsningar åtgärdas innan ekodukter byggs. **Motion D320** yrkar att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att aktivt verka för en utbyggnad av Västra stambanan. **Motion D321** yrkar att Liberalerna ska verka för att tunga transporter som timmer, malm, långväga post och övrig frakt ska gå på järnväg.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att järnvägsnätet ska rustas och byggas ut för att hålla en hög standard i hela landet och att behoven av investeringar i och underhåll av järnvägen är mycket stora, men är inte beredd att peka ut enskilda objekt som landsmötet ska ta ställning till. Partistyrelsen anser att det inte finns någon motsättning mellan att bygga bort farliga järnvägskorsningar och ekodukter. Varje enskild korsning måste bedömas var för sig och ibland kan det räckas med mindre förändringar medan det i vissa fall krävs mer omfattande ombyggnationer där viadukt/ekodukt är den bästa lösningen. Sveriges väg- och järnvägsnät är i många delar 60–70 år gammalt och underhållsbehovet är stort, inte minst på landsbygden.

Partistyrelsens uppfattning är att prioriteringarna av järnvägssatsningarna ska ske enligt principen att kapacitetsbrister ska byggas bort och trånga flaskhalsar som stoppar upp eller allvarligt stör trafiken i hela landet ska lösas, att tillgängligheten ökar och att nya satsningar inte får påverka det långsiktiga underhållet negativt. Det är kostnadseffektivt att underhålla det vi har och partistyrelsen vill lyfta fram 2021 års rekordstora satsning på underhåll av väg och järnväg som är ett resultat av Liberalernas arbete i riksdagen. Liberalerna driver också frågan om att underhållet även framöver ska ske på marknadsmässiga grunder och genom en utvecklad upphandlingsprocess för högsta kostnadseffektivitet och kvalitet.

Partistyrelsen delar uppfattningen att gods på järnväg bör öka. Liberalerna har i riksdagen verkat för att så ska bli möjligt, men partistyrelsen är inte beredd att genom lagstiftning eller subventioner gynna järnvägen före andra trafikslag. Biltåg är ett intressant alternativ och Liberalerna ser positivt på det om det finns aktörer som vill satsa på det på kommersiella grunder. När det gäller självfinansierade tågsystem anser Partistyrelsen att självfinansiering kan vara en ambition att sträva efter i samband med utvalda projekt inom vissa trafikslag, men större delen av infrastrukturen kräver offentliga investeringar. OPS-lösningar kan vara ett sätt att påskynda infrastrukturinvesteringar som annars inte skulle ha blivit av. När det gäller höghastighetsbanan Stockholm–Göteborg–Malmö vill partistyrelsen påminna om att projektet var en del av Sverigeförhandlingen som skedde under alliansregeringen 2006–2014. Projektet övertogs efter

regeringsskiftet 2014 av den rödgröna regeringen som drev frågan vidare och fattade sommaren 2018 beslut om finansiering och byggstart av vissa sträckor. Gigantiska fördyringar av projektet har lett till att Liberalerna blivit alltmer skeptiska. Partistyrelsen anser att höghastighetsbanan måste ställas mot andra järnvägsinvesteringar och att ett beslut om att fullfölja projektet inte får innebär att nödvändiga investeringar och underhåll försenas eller trängs undan. Det är viktigt att satsningar på infrastrukturen görs utifrån samhällsnytta och att hela landet ska leva. Liberalerna har förhandlat fram mandatperiodens proposition för en ny nationell infrastrukturplan, där de ekonomiska ramarna för de kommande 12 åren ökat med över 20 procent till 799 miljoner kronor. Infrastrukturen är viktig för individers möjlighet till arbete, företagens konkurrenskraft och därmed vår framtida välfärd i Sverige. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D310–D321** bör anses besvarade.

Motion D322 yrkar att Liberalerna i framtida infrastrukturplanering ska verka för en ny förbindelse mellan Öland och fastlandet. **Motion D323** yrkar att Liberalerna ska verka för att det vid alla projekt som syftar till att förändra infrastrukturen ska vara obligatorisk att ha en rubrik som heter ”Sårbarhetsperspektivet” där man analyserar projektets konsekvenser för sårbarheten i den aktuella infrastrukturen. **Motion D324** yrkar att Liberalerna ska verkar för och seriöst pröva att städer byggs som funktionella enheter, förordar digitalisering och automatisering av del av lokaltrafik, för konkurrenskraftig kollektivtrafik gentemot bil, för att EU-bidrag utverkas för detta samt för att Kompetenscentrum K2 ges möjlighet att forska om detta. **Motion D325** yrkar att Liberalerna ska verka för en likvärdig fördelning av statliga medel för infrastrukturinvesteringar. **Motion D326** yrkar att Liberalerna ska verka för att få till stånd en nordeuropeisk infrastrukturplan, genom en formaliserad infrastrukturplaneringsprocess över nationsgränserna gemensamt med de nordiska grannländerna och norra Tyskland. **Motion D327** yrkar att Liberalerna ska verka en nationell strategisk samling för inventering och renovering av landets samtliga broar.

Partistyrelsen är inte beredd att peka ut enskilda objekt som landsmötet ska ta ställning till, men delar motionärernas uppfattning att analysen av de långsiktiga konsekvenserna av projekten i infrastrukturplaneringen bör förbättras. Liberalerna har i riksdagen konstaterat att prioriteringen av infrastrukturinvesteringar ska följa den så kallade fyrstegsprincipen för att garantera att statens medel används effektivt samt utveckla de samhällsekonomiska kalkylmodellerna för infrastrukturinvesteringar. Precis som framgår ovan har Liberalerna förhandlat fram mandatperiodens proposition för en ny nationell infrastrukturplan, där de ekonomiska ramarna för de kommande 12 åren ökat med över 20 procent till 799 miljoner kronor. De statliga medlen ska fördelas utifrån behoven och där resurserna gör största möjliga nytta. I underlaget för infrastrukturplanen finns Trafikverkets prioriteringar och vilka vägar och broar som ska prioriteras i underhållsplanen. Det bygger bland annat på inventeringen av landets broar för en omklassning av vägsträckor som klarar tyngre fordon till så kallad BK4-väg. I den nya nationella infrastrukturplanen återfinns en ny rubrik, ”Samhällssäkerhet och beredskap”, som tillgodoser kravet på sårbarhetsanalys som tas upp i motion D323. Digitalisering och automatisering inom trafiksektorn är två viktiga tekniktrender som kommer innebär en förbättring av konkurrenskraften av kollektivtrafiken, t.ex. i form av anropsstyrd kollektivtrafik och där bilen i flera fall blir en del av kollektivtrafiken. Partistyrelsen delar uppfattningen av forskningen inom transportsektorn bör intensifieras för att kunna hålla en fortsatt hög innovationstakt och att samverkan för gränsöverskridande trafik ska samordnas mellan våra grannländer. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D322–D327** bör anses besvarade.

Motion D328 yrkar att Liberalerna ska verka och hitta lösningar för en snabbare utbyggnad av bredband i hela landet och utökade medel för detta. **Motion D329** yrkar att Liberalerna ska verka för att icke-digitala lösningar alltid finns som alternativ till de digitala så att alla kan vara med i samhället på lika villkor. **Motion D330** yrkar att Liberalerna ska verka för ett IT-lyft inom offentlig sektor. **Motion D331** yrkar att Liberalerna ska verka för att ge DIGG i uppdrag att utveckla gemensamma lösningar som myndigheter kan nyttja. **Motion D332** yrkar att Liberalerna ska verka för att IMY och/eller MSB får i uppdrag att ge vägledande juridiska och tekniska bedömningar av de största branschledande tjänstebaserade och/eller molnbaserade digitala plattformarna oavsett om de finns inom Sverige, EU eller i tredje land. **Motion D333** yrkar att Liberalerna ska tillsätta en arbetsgrupp om informationsteknologins utmaningar avseende tech-bolagens opaka inställning till hur informationen som samlas in används och säljs samt tech-bolagens monopolliknande ställning, att arbetsgruppen utreder det eventuella behovet av ytterligare reglering och lagstiftning samt att Liberalerna inför valet 2022 presenterar ett politiskt program rörande dessa frågor. **Motion D334** yrkar att Liberalerna ska medverka till att det tillsätts en utredning om hur man ska kunna stoppa utländska serverföretag att etablera sig i Sverige.

Partistyrelsens uppfattning är att Liberalerna ska ligga i framkant när det gäller att underlätta utvecklingen för digitala tjänster. Liberalerna har i riksdagen tagit flera initiativ för en snabbare utbyggnad av bredband i hela landet dels när det gäller ökad statlig finansiering och dels undanröjande av hinder som förhindrar utbyggnaden. Liberalerna har också krävt att riksdagen tydligt uttalar att det gamla kopparnätet för fast telefoni inte får avvecklas innan det finns fullgoda digitala alternativ för de abonnenter som berörs av omställningen till ny teknik. Användandet av digitala tjänster måste också implementeras så att inte invånare utestängs från samhällsservice på grund av bristande digitala möjligheter.

När det gäller frågan om ett IT-lyft har Liberalerna tagit initiativ till en national digital strategi som ska utveckla och samordna digitala tjänster hos myndigheter och inom den offentliga sektorn. Ett sådan nationell strategi bör även ta upp hur Sveriges relation till internationella molnbaserade digitala plattformar. Arbete för att reglera detta pågår också inom EU där Sverige spelar en aktiv roll. Partistyrelsen är inte beredd att ställa sig bakom förslaget att stoppa utländska serverföretag i Sverige utan vill i stället underlätta etableringen av utländska företag i Sverige. Partistyrelsen är inte beredd att ta ställning för att ta fram ett nytt digitaliserings-

program, men anser att det kan finnas skäl att bättre sammanställa den politik som finns samlad i partiets riksdagsmotioner. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D328–D333** bör anses besvarade samt att motion **D334 avslås.**

Motion D335 yrkar att landsmötet uttalar att en mångfald av delningstjänster bör stimuleras genom att definiera all delning av fordon som kollektivtrafik och därför ge delningstjänsterna sänkt moms, oavsett affärsmodell, att en ekonomisk stimulans införs för delning av fossilfria fordon mellan privatpersoner för uthyrning som ett sätt att gynna den växande andelen förnybart drivna bilar i bilparken, att kommunerna ges rätt att reservera platser för alla typer av delade fordon oberoende av affärsmodell samt att Boverket eller Trafikverket ges i uppdrag att upprätta ett system för kommuner att ansluta sig till för att underlätta ansökningsprocessen för delningsföretag, så att ett tillstånd kan gälla i alla kommuner som anslutit sig. **Motion D336** yrkar att Liberalerna ska verka för att en statlig samåkningstjänst startas.

Partistyrelsen är negativ till en samåkningstjänst i statlig regi, men ser positivt på möjligheten att underlätta för delningstjänster. Den nyligen presenterade så kallade Bilpoolsutredningen har lyft fram legala och skattemässiga förändringar för att bilpooler och andra liknande delningstjänster ska kunna utvecklas. **Partistyrelsen ser positivt på denna utveckling och yrkar att motion D335** bör anses besvarad och att motion **D336 avslås.**

Motion D337 yrkar att landsmötet ställer sig bakom 1,5-metersregeln för att öka trafiksäkerheten för cyklister. **Motion D338** yrkar att landsmötet uttalar att en nationell cykelstrategi med rejäla satsningar på ökad cykelsinfrastruktur bör tas fram. **Motion D339** yrkar att Liberalerna ska verka för att det blir ordning på våra gångbanor, cykelvägar och skogsstigar och därmed minska konfliktnivån mellan olika grupper. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att det bör ske ökade satsningar på cykelinfrastrukturen och att säkerheten för cyklister måste förbättras. Därför vill Liberalerna satsa på fler sammanhängande regionala cykelstråk för att göra det lättare att cykla längre sträckor och att det ska bli enklare att ta med cykeln i kollektivtrafiken. Partistyrelsen konstaterar att det redan i dag finns en nationell cykelstrategi som kan ligga till grund för detta arbete. För att förbättra säkerheten bör skyltning och vägmarkering förbättras och göras mer enhetlig. När det gäller den så kallade 1,5-metersregeln har Liberalerna i riksdagen ställt sig bakom denna princip. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D337–D339** bör anses besvarade.

Motion D340 yrkar att landsmötet uttalar att Sverige kraftfullt bör driva på för en kostnadseffektiv minskning av den internationella sjöfartens klimatpåverkan samt vara pådrivande för att samordna hamnavgifternas miljödifferentiering med övriga EU länder. **Motion D341** yrkar att Liberalerna ska verka för att ett nytt båtregister för fritidsbåtar ska införas. **Motion D342** yrkar att Liberalerna ska verka för att skärpa miljöreglerna för båtar genom att bland annat förbjuda gammal tvåtaktsteknik i båtmotorer inom tre år.

Partistyrelsen anser att sjöfarten har stor betydelse för det svenska transportsystemet inte minst när det gäller att minska miljöbelastningen och menar att ekonomiska styrmedel är nödvändiga för nå miljömålen. En differentiering av Sjöfartsverkets avgifter för att stimulera miljövänliga alternativ och att fartyg bör stimuleras att använda landström, i stället för att ligga med motorer igång i hamn, är några av de förslag Liberalerna har fört fram i riksdagen för att minska sjöfartens miljöbelastning. Förändringar ska ske i samverkan med övriga EU-länder och på global nivå för att nå största möjliga klimatnytta. Partistyrelsen ställer sig tveksam till ett statligt register för fritidsbåtar, men ställer sig positiv till ett ideellt register på föreningsbasis. Därutöver anser partistyrelsen att det redan sker en utfasning av äldre båtmotorer och att detta bäst sker genom introduktion av nya miljövänliga motorer och ekonomiska incitament enligt principen förorenaren betalar, som stimulerar båtägare att välja bort de gamla tvåtaktsmotorerna. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D340 och D341** bör anses besvarad**e och motion D342 avslås.**

Motion D343 yrkar att systemen för resor i annan kommun (RIAK) och riksfärdtjänst samordnas i hela riket, att den enskildes färdtjänstkort ska digitaliseras för att lagra resor och effektivisera biljetthantering både för färdtjänst i annan kommun och för riksfärdtjänst samt att utreda hur riksfärdtjänsten kan bli rikstäckande. **Motion D344** yrkar att Liberalerna ska arbeta för att skyndsamt utreda förutsättningarna för ett samordnat eller gemensamt betal- och biljettsystem för hela landets särskilda kollektivtrafik (färdtjänst samordnat med riksfärdtjänsten). Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att biljetthanteringen för riksfärdtjänsten bör förenklas. Liberalernas arbete i riksdagen för att införa ett biljettsystem för all kollektivtrafik i hela Sverige och det som framförts i utredningen Särskilda persontransporter – moderniserad lagstiftning för ökad samordning (SOU 2018:58) bör kunna ligga till grund för det motionärerna föreslår. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D343 och D344** bör anses bifall**na med vad partistyrelsen anfört.**

Motion D345 yrkar att landsmötet uttalar att ekonomiska styrmedel och bygglovsregler bör tas fram som verkar för att större soliga parkeringsplatser enkelt kan byggas ut med solceller och laddstolpar. **Motion D346** yrkar att Liberalerna ska verka för att ett teknikneutralt stöd införs till utbyggnad av laddstolpar och annan infrastruktur för elektrifierade vägtransporter, bränslecells-och vätgasbilar, för att det utvecklas elvägar för tunga lastbilar längs de stora godsstråken, för ett förenklat regelverk för utbyggnad av elvägar samt för att ge Energimyndigheten i uppdrag att ta fram en strategi för elektrifieringen av vägtransporterna. **Motion D347** yrkar att Liberalerna ska verka för att platser och laddstolpar för laddning av elbilar ska vara tillgängliga.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att infrastrukturen för laddstolpar bör stimuleras och att de bygglovsregler som hindrar utbyggnad av solceller ska avvecklas. Dock bedömer partistyrelsen att solceller på parkeringsytor är orealistiskt då det krävs så stora ytor för att bidra med el till en laddstolpe. Liberalerna initierade Elektrifieringskommissionen med uppdrag att påskynda elektrifieringen av tunga transporter, företrädesvis vägtransporter. I centrum står den framtida utvecklingen av fast laddinfrastruktur, elvägar samt

vätgasinfrastruktur, där förutsättningar och affärsmodeller utreds. Partistyrelsen delar motionärens tanke om behovet av en elektrifieringsstrategi och en utredning kommer att lägga fram sin slutrapport under hösten, vars direktiv Liberalerna har medverkat till. I dag kan bidrag till publika laddstolpar för lätta fordon sökas via Klimatklivet. God tillgång på laddpunkter gör att fler väljer elfordon. Fler elfordon på vägarna gör det mer intressant att investera i laddinfrastruktur. Utbyggnaden av laddinfrastruktur både för personbilar och tyngre fordon måste skyndas på för att inte bli en flaskhals för övergången till elfordon. Det gäller inte minst möjligheten att ladda hemma. Byggreglerna kring laddning behöver förtydligas, inte minst för flerbostadshus. Bilar ska kunna laddas på parkeringar där de står under flera timmar. Den minimiimplementering av EU:s direktiv som genomfördes under 2020 räcker inte. Liberalerna har varit pådrivande för ökade krav på antalet laddstolpar i flerbostadshus och på parkeringar för att möta den ökande efterfrågan. Partistyrelsens syn på strukturen för laddstolpar utvecklas ytterligare i den klimatpolitiska rapporten som presenteras för landsmötet. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D345–D347** bör anses besvarade.

Motion D348 yrkar att Liberalerna bör verka för att lagen om a-traktor ändras tillbaka till 16 år och att hastigheten höjs till max 50 kilometer i timmen för trafik i tätort och max 80 kilometer i timmen för trafik efter landsväg samt en ökad utbildning med övningskörning och halkbana via trafikskolan. **Motion D349** yrkar att Liberalerna ska verka för att A-traktorer får köras i 45 kilometer i timmen. Partistyrelsen delar inte motionärernas uppfattning. Mopedbilar, som har 45 kilometer i timmen som maximal fart, har ökat kraftigt de senaste två åren och tagit över en stor del av marknaden från A-traktorer, som har en maximal hastighet av 30 kilometer i timmen. Det krävs samma körkort för mopedbilen som för en EU-moped. Trafikverket utreder nu trafiksäkerheten och olycksstatistiken runt mopedbilen och Liberalerna följer utvecklingen. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D348 och D349** bör anses besvarade.

Motion D350 yrkar att Liberalerna ska verka för att öka marknadskrafternas inflytande i driften av Sveriges flygplatser och arbeta mot kommunalt och regionalt slöseri av skattepengar i form av flygplatssubventioner. **Motion D351** yrkar att landsmötet uttalar att det införs ytterligare miljödifferentiering för start- och landningsavgifter som uppmuntrar till investeringar i mer bränslesnåla plan och inblandning av biodrivmedel, medverkar till att införa krav på erbjudande om klimatkompensation som ett tillägg vid biljettköp, medverkar till ökad takt i implementeringen av Single European Sky samt att Liberalerna ska medverka till att Sverige ska ta en aktiv roll för att EU ska driva på för en omförhandling av Chicagokonventionen i syfte att sluta en global överenskommelse om en nationell minimiskatt baserad på koldioxidutsläpp från flygbränsle. **Motion D352** yrkar att Liberalerna ska verka för att staten fortsättningsvis säkrar flyglinjer från Arlanda till Kiruna, Luleå, Umeå, Östersund, Skellefteå, Örnsköldsvik, Ronneby och Visby, verkar för att ersätta flygresor med digitala möten, där det är lämpligt, verkar för att flygresor ersätts med tåg på de sträckor, där tågresans sammanlagda restid mellan målpunkterna är kring 3 timmar, verkar för reduktionsplikten ska gälla även inrikesflyget, medverkar till att uppmana alla relevanta myndigheter och verk till samordnade inköp av sådant bioflygbränsle som är producerat på ett hållbart sätt samt verkar för forskning och utveckling för att främja framväxten av el- och vätgasflyg. **Motion D353** yrkar att Liberalerna ska verka för att slopa de offentliga flygplatssubventioner som inte ger en samhällsekonomisk vinst samt att privatisera de kommunala flygplatser som inte är beredskapsflygplatser. **Motion D354** yrkar att Liberalerna ska verka för att Sverige försöker teckna ett avtal med Danmark om att Sverige ska arrendera och ansvara för Kastrups flygplats.

Partistyrelsen ser gärna att fler flygplatser drivs av privata intressen. Liberalerna har t.ex. ställt sig positiva till att ett privat konsortium ska ges möjlighet att ta över driften av Bromma flygplats som föreslogs i samband med att Swedavia föreslog att flygplatsen avvecklas. Liberalerna har tagit ställning för och driver aktivt det som framförs i **motion D351** om ökad miljöstyrning av flygtrafiken t.ex. när det differentierade start- och landningsavgifter, en omförhandling av Chicagokonventionen, stimulans av teknisk utveckling för bränslesnåla plan och elflyg samt inblandning av biodrivmedel. Det senare beslutades i riksdagen under våren 2021 genom reduktionsplikt för inblandning av biodrivmedel i flygbränsle. Partistyrelsen anser dock att klimatkompensation som ett tillägg vid biljettköp bör drivas av marknadens aktörer och i dag erbjuds detta av flertalet flygbolag på den svenska marknaden. Liberalerna bör även fortsättningsvis överlåta till individen och företag att från fall till fall bestämma vilket transportslag som bäst lämpar sig för en kommande resa eller om distansmöte är en bättre lösning. Inom övriga EU får regioner och kommuner upphandla och finansiera flygtrafik medan det i Sverige bara är staten som får upphandla flygtrafik. Partistyrelsen anser därför att möjligheten att tillåta kommuner och regioner att upphandla flygtrafik bör ses över för att säkra framtiden för vissa viktiga flyglinjer i Sverige. Kommunerna bör även själva bedöma om behov finns för kommuninvånarna att finansiera en flygplats. Partistyrelsen finner ingen anledning till varför Sverige ska driva Kastrups flygplats. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D350–D353** bör anses besvarade samt att motion **D354 avslås.**

Motion D355 yrkar att Liberalerna ska verka för att det snarast tillsätts en bred mellanstatlig utredning som studerar behoven av och ger förslag om minst en ny fast förbindelse mellan Sverige och Danmark, som kan komplettera den befintliga Öresundsbron. **Motion D356** yrkar att Liberalerna ska arbeta för att danska och svenska staten beslutar bygga Helsingör–Helsingborgförbindelsen i form av en motorvägstunnel och en tågtunnel, att verka för att förbindelsen ska vara i drift senast 2035, att verka för att Sverige går vidare med projektet och tar huvudansvaret även vid ett eventuellt danskt ointresse samt att arbeta för att möjliggöra för regioner att bidra och vara delägare i förbindelsen. Partistyrelsen delar uppfattningen i **motion D355** att de i dagsläget tre alternativ som finns för ytterligare en Öresundsförbindelse bör utredas och där kostnader och tekniska

lösningar bör jämföras för att få fram ett underlag för den bästa lösningen. Då detta tidigare ej gjorts har Liberalerna fört fram ett sådant krav i riksdagen. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D355 och D356** bör anses besvarade.

Motion D357 yrkar att Liberalerna tar initiativ till en utredning på områden hur antalet körkort ute i samhället kan begränsas, nya krav på körkortsinnehavare, när körkort kan återkallas och vad som krävs för att ett återkallat körkort åter kan bli aktuellt. **Motion D358** yrkar att Liberalerna tar initiativ till en utredning på området hur många fordon som är rimligt att äga, med syfte att komma åt kriminella som inte äger sina egna fordon, samt minska totala antalet motorfordon i samhället. **Motion D359** yrkar att Liberalerna ska verka för att införa en obligatorisk hälsoundersökning för fortsatt körkort efter 80 år.

Partistyrelsen delar uppfattningen i motion D357 och D358 att det kan finnas skäl att tydliggöra körkortsreglerna och vidta åtgärder mot kriminalitet kopplat till bilägande, men motsätter sig kravet på hälsoundersökningar vid en viss ålder. Liberalerna har i riksdagen pekat på behovet av att avveckla regler som diskriminerar årsrika, då ingen ökad olycksrisk i trafiken har kunnat konstateras, och i stället finna andra vägar för att öka trafiksäkerheten. Eftersom bedömningen av körförmåga ligger på regionerna och i dag utförs efter olika regionala riktlinjer, har Liberalerna föreslagit att regeringen behöver tillse att det utformas enhetliga nationella riktlinjer för hur bedömningen av körförmåga hos en person bör genomföras. När det gäller åtgärder för att motverka kriminalitet kopplat till körkort och bilägande har Liberalerna fört fram ett flertal förslag i riksdagen för att stävja detta. **Partistyrelsen yrkar att motionerna D357 och D358 anses besvarade och att motion D359 avslås.**

Motion D360 yrkar att Liberalerna ska arbeta för friskoterkörning i naturen, fjällen och nationalparker under ansvar där snömarker är täckta. Partistyrelsen anser att skoterkörning i huvudsak bör begränsas till skoterleder och att skoterlederna bör prioriteras då det finns en stor underhållsskuld i infrastrukturen för skoterleder då delar av lederna, broarna och skyltningen förfallit. I stället för fri skoteråkning bör Naturvårdsverket ges i uppdrag att prioritera en översyn av lednätets standard samt ansvarsfördelningen vad gäller underhåll och drift. Satsningar på fler och bättre skoterleder måste åtföljas av skärpta miljökrav på fordonen. **Partistyrelsen yrkar att motion D360 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion D301 anses besvarad
2. att motion D302 anses besvarad
3. att motion D303 anses besvarad
4. att motion D304 anses besvarad
5. att motion D305 anses besvarad
6. att motion D306 anses besvarad
7. att motion D307 anses besvarad
8. att motion D308 anses besvarad
9. att motion D309 avslås
10. att motion D310 anses besvarad
11. att motion D311 anses besvarad
12. att motion D312 anses besvarad
13. att motion D313 anses besvarad
14. att motion D314 anses besvarad
15. att motion D315 anses besvarad
16. att motion D316 anses besvarad
17. att motion D317 anses besvarad
18. att motion D318 anses besvarad
19. att motion D319 anses besvarad
20. att motion D320 anses besvarad
21. att motion D321 anses besvarad
22. att motion D322 anses besvarad
23. att motion D323 anses besvarad
24. att motion D324 anses besvarad
25. att motion D325 anses besvarad
26. att motion D326 anses besvarad
27. att motion D327 anses besvarad
28. att motion D328 anses besvarad
29. att motion D329 anses besvarad
30. att motion D330 anses besvarad
31. att motion D331 anses besvarad
32. att motion D332 anses besvarad
33. att motion D333 anses besvarad
34. att motion D334 avslås
35. att motion D335 anses besvarad
36. att motion D336 avslås
37. att motion D337 anses besvarad
38. att motion D338 anses besvarad
39. att motion D339 anses besvarad
40. att motion D340 anses besvarad
41. att motion D341 anses besvarad
42. att motion D342 avslås
43. att motionerna D343 och D344 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört
44. att motion D345 anses besvarad
45. att motion D346 anses besvarad
46. att motion D347 anses besvarad
47. att motion D348 anses besvarad
48. att motion D349 anses besvarad
49. att motion D350 anses besvarad
50. att motion D351 anses besvarad
51. att motion D352 anses besvarad
52. att motion D353 anses besvarad
53. att motion D354 avslås
54. att motionerna D355 och D356 anses besvarade
55. att motionerna D357 och D358 anses besvarade
56. att motion D359 avslås
57. att motion D360 avslås

Reservation nr 1

Louise Eklund och Joar Forssell reserverar sig till förmån för att motion D355 bifalls.

Motivering: ”Gröna transporter är avgörande för ett hållbart samhälle. Nu behövs infrastrukturen byggas ut. Bara så kan vi styra över mer gods till räls.”

Särskilt yttrande nr 1

Christoffer Heimbrand, LS och Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion D353:

”Alla transportslag ska stå för sina egna klimatkostnader. Årtionden av subventioner och kommunalt ägande har skapat en överkapacitet som satt tillgången och efterfrågan ur spel, särskilt i Mellansverige. Om de tolv mest olönsamma kommunala flygplatserna avvecklas kan vi spara 850 miljoner kronor i samhällsekonomiska kostnader. Det är pengar som behövs i välfärdens kärnverksamhet.”

E1. EKONOMISK POLITIK OCH SKATTEPOLITIK

Inledning

Den enskilda människans skapande och arbete utgör grunden för vårt gemensamma välstånd och samhällets utveckling. Under coronapandemin har Liberalerna bidragit konstruktivt till att samhället, jobben och företagen ska värnas från de effekter som virusets spridning orsakar och har orsakat. Vi vet att fri företagsamhet och fler kvinnor och män som tar steget att bli företagare är nyckeln till hög sysselsättning och långsiktig konkurrenskraft i den svenska ekonomin. Liberalerna har därför presenterat omfattande åtgärdspaket för att öka företagsamheten och sysselsättningen i hela landet i rapporterna Förortslyftet och Bo och Leva i hela landet.

Sverige ska ha goda villkor för de välståndsbildande krafterna. Det ska löna sig att arbeta, starta företag, utbilda sig och ta ansvar. Det ska löna sig att ta risker, vara entreprenör och tänka nytt. Människor ska försörja sig själva så långt som möjligt. Sverige ska vara en dynamisk ekonomi. Ett öppet, fritt land som erbjuder kreativa miljöer och som lockar till sig människor, idéer och kapital. Ett land där man kan förverkliga sina drömmar och samtidigt veta att den som har det svårt får nya chanser att komma igen.

För att långsiktigt kunna finansiera satsningar på välfärd och trygghet, sänkta skatter på arbete och företagande samt en skola med kunskap för alla, är det avgörande att Sverige också i fortsättningen har ett välordnat finanspolitiskt ramverk som för politiken i en stram och ansvarsfull riktning. Det finanspolitiska ramverket säkerställer finansiell stabilitet och en beredskap att klara framtida kriser, och det har tjänat Sverige väl. Förtroendet för Sveriges offentliga finanser är högt, och statsskulden är relativt låg.

Sverige behöver ett skattesystem som är enkelt och överskådligt, som uppmuntrar arbete, utbildning och sparande och som möter klimatkrisen. Där är vi inte i dag. I stället har vi ett skattesystem som inte tar tillräcklig hänsyn till det internationella konkurrens- och omvandlingstryck som globaliseringen och digitaliseringen för med sig.

Det måste bli billigare och enklare att anställa, vi måste öppna upp arbetsmarknaden för dem med låg utbildning. Klimatkrisen ökar behovet av att öka kostnaderna för utsläpp och miljöskadlig verksamhet, enligt principen förorenaren betalar.

Sverige behöver därför en genomgripande reformering av skattesystemet som omfördelar tyngdpunkten i beskattningen. Huvudinriktningen ska vara att de skatter som håller jobben och sysselsättningen tillbaka tydligt sänks.

Skatten på jobb och företagande behöver sänkas och misshushållning med skattepengar upphöra. Skatten på klimat och miljöskadlig verksamhet behöver höjas så att var och en bär mer av kostnaderna för den egna påverkan på miljön. Skattesystemet måste bli enklare och överskådligt. Därför vill vi se en bred och fullt finansierad skattereform.

Det svenska skattesystemets största problem är att vi har världens högsta skatter på arbete. Sveriges höga marginalskatter på arbete bidrar till att utbildningspremien är låg och att antalet arbetade timmar hålls tillbaka. Liberalernas viktigaste skattepolitiska prioritering är därför att skatterna på arbete, både på kort och på lång sikt, ska sänkas. I Liberalernas rapport Fler i egen försörjning föreslås vidare att en första jobbet-reduktion bör införas där de första 100 000 kronorna som redovisas från arbete eller företagande görs skattefria och att ett nytt permanent jobbskatteavdrag ska införas. Vi vill att betydligt färre ska betala statlig skatt och att den högsta marginalskatten ska närma sig snittet i OECD.

En genomgripande skattereform kan inte enkom utgå från vad som är effektivt för statsfinanserna. Inriktningen för en skattereform måste också vara att värna den enskildes rätt till sina egna pengar, att i lägre grad styra hur var och en väljer att använda sina pengar samt att använda de pengar som staten tar in på ett mer välmotiverat sätt.

På sikt vill vi som liberalt parti ha ett så lågt skattetryck som möjligt, samtidigt som vi ser att det de kommande åren finns enbart begränsade möjligheter att sänka skattetrycket. Det finns självfallet utrymme att sänka enskilda skatter, men give de behov som finns i skolan, rättsväsendet och vården måste skattesänkningarna i en skattereform vara fullt ut finansierade.

Finansieringen av en ny genomgripande skattereform bör delvis ske genom höjda miljöskatter och större enhetlighet genom nedtrappade avdrag såsom till exempel ränteavdrag. Generella konsumtionsskatter har lägre negativa effekter på tillväxt och sysselsättning än andra skatter. Men det krävs även utgiftsminskningar. Ineffektiva byggsubventioner är exempel på sådant som ligger utanför statens grunduppgifter och inte kan motiveras på bekostnad av den enskildes rätt att själv få behålla och vara fri att bestämma över sina egna inkomster. Genom rätt prioriteringar kan en skattereform med fokus på sänkta skatter på jobb och företagande genomföras och dessutom vara fullt finansierad.

Rättvisa villkor för företagande handlar om att skapa fler möjligheter för människor att utvecklas utifrån sina egna drivkrafter, som att söka nya lösningar på problem, att pröva och förverkliga sina idéer, tjäna egna pengar eller kunna bo kvar i sin hembygd. Därför är ett bättre företagarklimat

grundläggande för Liberalerna. Särskilt viktigt är en politik som underlättar för den som driver små och medelstora företag, samt att främja kvinnors och nyanländas företagande. För unga människor ska rollen som företagare vara en lika självklar framtidsmöjlighet som rollen som anställd.

Liberalerna vill att det ska löna sig att driva företag och ta risker. Fler företagare betyder fler jobb, högre tillväxt och ökade skatteintäkter, vilket finansierar vår gemensamma välfärd. I Sverige ska entreprenörer och företagare uppmuntras genom ett bra företagarklimat, konkurrenskraftiga skatteregler och väl fungerande finansiella marknader.

Globaliseringen och handel med vår omvärld främjar tillväxt och öppenhet och är grunden för en välmående ekonomi. Svensk export motsvarar nästan hälften av Sveriges BNP. Därför ska Sverige fortsätta riva handelshinder samtidigt som vi värnar konsumentskydd och miljö. Vi ska fortsätta och vara pådrivande för ambitiösa handels- och investeringsavtal med länder i hela världen. Varje ratificerat frihandelsavtal som sluts gynnar svenska företagare och är viktiga för svenska handelsförbindelser.

Globalisering och digitalisering innebär en stor omdaning. Utvecklingen utgör en utmaning, men framförallt finns det stor potential att stärka tjänstesektorns och industrins långsiktiga konkurrenskraft på en global marknad. Sverige är ett litet exportberoende land med en tradition av att knyta kontakter med företag och konsumenter i andra länder. Det är en god grund att stå på när en ny modern näringslivspolitik ska utvecklas för att möta globaliseringens och digitaliseringens utmaningar.

Företag ska drivas av entreprenörer, inte av offentliga aktörer som skapar osund konkurrens. I grunden är det fel att det offentliga driver företag. För undantag från denna huvudprincip krävs att företaget svarar för ett uppenbart samhällsintresse, som exempelvis Systembolaget.

En liberal konsumentpolitik handlar om att stärka konsumenternas makt och möjlighet att göra aktiva val. Då behövs kunskap och en öppen debatt, där marknadsaktörer granskas och där oseriösa företag avslöjas. Staten ska ge konsumenterna goda möjligheter att göra val och vara medvetna om konsekvenserna av dem. Staten ska däremot inte ge pekpinnar och bestämma vilka val konsumenterna ska göra.

Sparande ska gynnas. Skatten på sparande ska vara låg.

Motionerna

Motionerna E101 och E102 vill göra ändringar i det kommunala skatteuttaget med anledning av att dagens system anses dåligt anpassat till de moderna förutsättningarna att leva, verka och bo i olika kommuner. Det skapar enligt motionärerna orättvisor i det kommunala skatteunderlaget i förhållande till den samhällsservice som brukas i kommunerna.

Liberalerna är inte tillfreds med de ekonomiska förutsättningar som kommuner och regioner i dag möter eller dagens kommunala utjämningssystem. Partistyrelsen anser att de allt mer skilda förutsättningar mellan olika delar av Sverige att klara välfärden och den statliga servicen mycket allvarlig. Partistyrelsen är därför av uppfattningen att vi behöver ha en bred översyn av kommunsektorns ekonomi och välfärdens finansiering. I detta ligger att framöver ta mer hänsyn till både dagens kostnads- och inkomstutjämning, men även hur och av vem skatter tas ut, ansvarsfördelningen mellan stat och kommunsektorn och statens stöd till alla delar av landet.

Det finns anledning att framåt ta mer hänsyn till viktiga frågor om kommuners olika förutsättningar. De exakta formerna för detta arbete överlag avser partistyrelsen att återkomma till. Men dessa frågor berörs till del i rapporten om att leva och bo på landsbygden som bland annat vill se ytterligare förenklar samverkan och samarbeten över kommungränser. **Motionerna E101 och E102** bör därmed anses besvarade.

Motion E103 föreslår, i linje med ovan anförda motioner, att människor på egen begäran borde kunna anmäla en ”sekundär bostadsort”, där de betalar skatt de månader som de faktiskt bor där.

Partistyrelsen är enig med motionären om att regionala skillnader måste minska och att skattesystemet är ett möjligt sätt att åstadkomma detta. Dock är det kommunala självbestämmandet över inkomstbeskattningen viktigt och förändringar i detta måste utredas grundligt. Samtidigt är det viktigt att skattesystemet är transparent och rättvist vilket riskeras om systemet för inkomstbeskattning ska inkludera fler parametrar än det gör i dag. Att övergå till ett system där beskattningskommun – och därmed rimligen folkbokföringsort – anmäls på månadsbasis har dock tydliga problem ur både byråkrati- och integritetssynpunkt. Det finns som sagt anledning att framåt ta mer hänsyn till viktiga frågor om kommuners olika förutsättningar och det görs redan i viss mån i rapporten om att leva och bo på landsbygden. **Motion E103** bör därmed anses besvarad.

I **motion E104** yrkas att Liberalerna tar ställning emot en enhetlig kommunalskatt. Liberalerna värnar den kommunala demokratin och att alla människor ska ha möjlighet att påverka frågor som rör deras närområde. Kommuners ekonomiska förutsättningar och skatteunderlag skiljer sig åt och en likvärdig samhällsservice runt om i landet ska säkerställas genom det kommunala utjämningssystemet. Partistyrelsen instämmer att Sverige är i behov av en ny skattereform och det är något som drivs aktivt av paritet. Partistyrelsen anser att det kommunala självbestämmandet över inkomstbeskattningen är viktigt och förändringar i detta måste utredas grundligt. **Motion E104** bör anses besvarad.

I **motion E105** yrkas att svenska staten ska ta en större roll vid finansiering och utlåning till stat och kommuner. Det finns goda skäl att vara restriktiv med att låta staten överta risktagande från andra aktörer vid lån eller finansiering. Många kommuner och regioner agerar ansvarsfullt och klarar sig utan en statlig överrock. Därför anser partistyrelsen att Liberalernas politik för kommuners roll på kapitalmarknader bör vara föremål för en samlad bedömning utifrån en marknadsekonomisk grundsyn inom ramen för exempelvis arbetet i riksdagen och SKR. **Motion E105** bör därmed avslås.

Motion E106 föreslår att inkomstskatten bör sänkas ytterligare för låginkomsttagare och pensionärer samt att brytpunkten för statlig inkomstskatt bör höjas.

Liberalerna prioriterar arbetslinjen. Det ska löna sig att arbeta. Men utanförskapet och integrationsskulden växer samtidigt som arbetslösheten ökar. Liberalerna verkar för att bryta bidragsberoendet i samhället och presenterade till exempel förra året två reformer för sänkt skatt för låg-och medelinkomsttagare inom det dåvarande januarisamarbetet. Genom det tidigare januariavtalet sänktes även skatten för pensionärer. I Liberalernas rapport Fler i egen försörjning föreslås vidare att en första jobbet-reduktion bör införas där de första 100 000 kronorna som redovisas från arbete eller företagande görs skattefria och att ett nytt permanent jobbskatteavdrag ska införas. Med hänvisning till den politik partiet driver yrkar partistyrelsen att **motion E106 anses besvarad**.

I **motion E107** föreslås att inkomstskatten ska bli enhetlig över hela inkomstskalan. Liberalernas fastslagna politik är att inkomstskatteskalan ska göras plattare genom bland annat höjd brytpunkt och Platt skatt är dock inte aktuellt. Inte minst finns det goda skäl att låta kommande års skattepolitiska utvecklingsarbete handla om låginkomsttagares drivkrafter till arbete. I dag lönar det sig inte tillräckligt mycket att arbeta för många av de människor som allra mest behöver kommer i arbete. En reform för platt inkomstskatt skulle begränsa politikens möjligheter att kraftfullt sänka marginalskatten för dessa grupper. Partistyrelsen yrkar därför att **motion E107 avslås**.

I **motion E108** yrkas att Liberalerna tar ställning för en frivillig höjning av inkomstskatten hos den enskilda. Skattesystemet bör vara rättssäkert, effektivt och förutsägbart. Ett system med extra frivilliga skatteinbetalningar är belagda med risker för exempelvis korruption och otillbörliga påtryckningar. Partistyrelsen anser därför att Liberalerna inte bör öppna upp för denna möjlighet. **Motion E108** bör därmed avslås.

Motionerna E109 och E110 yrkar på förslag som ger medborgare möjlighet att följa och få direkt inflytande över vart deras skattepengar går till. Enligt motionärerna skulle det vitalisera debatten om hur vi hanterar våra gemensamma skattemedel och skapa en mer demokratisk uppslutning för skattesystemet.

Partistyrelsen instämmer att skattepolitiken gynnas av transparens, effektivitet och tydlighet. Partistyrelsen anser dock att de frågor motionärerna lyfter är mer lämpade att lämna till hantering inom ramen för exempelvis riksdagsarbetet. **Motionerna E109 och E110** bör därmed anses besvarade.

I **motion E111** yrkas att Liberalerna ställer sig bakom lagstadgad rätt till lönespecifikation som innehåller uppgifter om arbetsgivaravgifter, kommunalskatter, avdrag, arbetsgivaruppgifter, ersättningar, etc.

Liberalerna värnar om trygghet i skattesystemet. En ökad transparens kan vitalisera debatten om hur vi hanterar våra gemensamma skattemedel och skapa en mer demokratisk uppslutning för skattesystemet. Partistyrelsen instämmer att mer utförliga lönespecifikationer skulle bidra till detta. Kravet på ökade uppgifter i lönespecifikationen riskerar dock att öka administrationen för arbetsgivare. Det är viktigt att säkerställa att den ökade regelbördan som förslaget skulle medföra inte missgynnar mindre företagare. Offentliga arbetsgivare bör rimligtvis implementera mer utförligt rapporterade lönespecifikationer i ett första led. **Motion E111** bör därmed anses bifallen med vad **partistyrelsen anfört**.

I **motion E112** yrkas att Skatteverket redovisar arbetsgivaravgifterna den anställde betalar på dennes slutskattebesked. Med hänvisning till vad partistyrelsen anfört ovan bör **motion E112 anses besvarad**.

I **motion E113** yrkas att Liberalerna ställer sig bakom ett höjt grundavdrag om 100 000 kronor per år och driver detta i framtida skattereformer. Partistyrelsen anser att det är fortsatt viktigt att skapa starka ekonomiska incitament för att gå från bidragsberoende till arbete och att jobbskatteavdraget är det mest effektiva för detta ändamål. Att generellt höja grundavdraget skulle dock utgöra ett stort åtagande för statens finanser och är inte något som i dagsläget bör prioriteras inom ramen för en ansvarsfull ekonomisk politik. Fullt genomförd skulle det uppskattningsvis röra sig om en skattesänkning med en offentligfinansiell effekt på över 40 miljarder kronor per år. **Motion E113** bör därmed anses besvarad.

I **motion E114** yrkas att Liberalerna verkar för att den första intjänade miljonen ska vara skattefri. I rapporten om Fler i egenförsörjning föreslår Liberalerna att sänka skatten på låga inkomster och att de första 100 000 kronorna ska vara skattefria. Partistyrelsen instämmer att alla ska ha chans att bygga upp ett sparkapital för ökad frihet och självständighet. Liberalerna vill på olika sätt verka för att generellt uppmuntra sparande – att verka för sparsamhet och strävsamhet lönar sig är en liberal uppgift. Med särskild hänvisning till att den skattefria summan inte bör fastslås av landsmötet yrkar partistyrelsen att **motion E114 anses besvarad**.

I motion E115 yrkas att alla egenföretagare ska få en skattelättnad på 5000 kronor per månad för att öka befintliga näringsidkares trygghet och för att få fler att vilja starta företag.

Liberalerna ser företagandet både som ett uttryck för individens möjlighet att förverkliga sina drömmar såväl som en grundförutsättning för vårt gemensamma samhällsbygge. Egenföretagande ska uppmuntras och underlättas. Partistyrelsen instämmer att välfärdssystemet inte ska baseras på att man delar in medborgarna i ett A- och ett B-lag, där löntagare erbjuds bättre skydd än den som väljer att skapa ett produktivt företag. Dagens arbetsmarknad kräver tydliga och generella regler som värnar samtliga medborgare. Systemen för sjukpenning, arbetslöshetsförsäkring, föräldrapenning och friskvård måste i större utsträckning likställas mellan företagare och anställda. Skattesystemet ska dock utformas för att skapa spelregler för en dynamisk och växande marknadsekonomi, däremot är skattepolitiken sämre lämpad för att riktat lösa enskilda gruppers problem. I rapporten om Fler i egen försörjning föreslås bland annat att en första jobbet-reduktion bör införas där de första 100 000 kronorna som redovisas från arbete eller företagande görs skattefria och vidare föreslås betydande regelförenklingar för små företag. **Motion E115** bör därmed anses besvarad.

Motion E116 yrkande 1 föreslår att det görs lättare att göra karriärbyte med hjälp av en ny omställningsfond. **Motion E116 yrkande 2** föreslår att en ny pensionssparandeform inrättas där individen avdragsgillt kan spara ett belopp på högst 1 000 kronor i månaden. **Motion E116 yrkande 3** föreslår att utreda möjligheten att införa två olika lägstanivåer för pensioner.

Den ekonomiska makten är ojämställt fördelad och de strukturella löneskillnaderna mellan män och kvinnor påverkar kvinnors pensions och möjlighet till sparande negativt. Partistyrelsen prioriterar reformer som ökar drivkrafterna för dem med lägre inkomster, eller dem som i dag inte sparar, att inleda ett sparande. Liberalerna driver till exempel att de första 100 000 kronorna på sparkontot ska vara skattefria, samt att införa ett skattegynnat bosparande för den som vill köpa sin första ägda bostad. I Las-uppgörelsen finns även förslag på ett nytt system för att stötta personer som av olika anledningar blivit av med jobbet. Omställningsstödet ska hjälpa den som blivit arbetslös att hitta nytt jobb, börja studera eller starta eget företag. Vidare har skatten på pension sänkts de senaste åren. **Motion E116 yrkande 1 och 3 bör anses besvarade** med hänvisning till Las-uppgörelsen. **Motion E116 yrkande 2 bör avslås**.

I **motion E117** yrkas att fastighetsregistret ska föra könsuppdelad statistik av lagfartsinnehavare och att Liberalerna verkar för en utredning om genusskillnader i ägande, dess orsaker och konsekvenser.

Inkomst- och taxeringsregistret visar att samtliga kapitalinkomster och kapitalvinster var totalt 356,5 miljarder kronor år 2018. Av det gick 32 procent till kvinnor och 68 procent till män. Ojämnast var fördelningen av ränteutbetalningar och olika former av aktieutdelningar. Det rör sig om totalt 132 miljarder kronor där 21 procent gick till kvinnor och 79 procent till män. De stora könsskillnaderna i ägande syns även på andra områden. Kvinnor och män äger olika mycket såväl i det enskilda förhållandet som i samhället i stort. Kvinnors nettoägande är 76 procent av männens och skillnaden ökar med stigande ålder. Partistyrelsen instämmer att utveckling av fördelningen av det monetära kapitalet mellan män och kvinnor är viktig att följa som ett led i det långsiktiga jämställdhetsarbetet. Partistyrelsen anser därmed att **motion E117** bör bifallas i sin helhet.

Motionerna E118 och E119 föreslår att i olika grad minska och begränsa möjligheterna till skatteavdrag för ränteutgifter. Liberalerna har skarpt föreslagit att möjligheten att göra avdrag för kapitalförluster inom inkomstslaget inkomster från tjänst över en tioårsperiod sänks från 30 procent till 20 procent av kapitalförlusten. Det menar partistyrelsen är en väl avvägd linje som tar hänsyn både till fördelningseffekter, riskerna på bostadsmarknaden, behovet av att stärka de offentliga finanserna och människors privatekonomi. Att helt avskaffa ränteavdraget är för närvarande inte aktuellt. Med hänvisning till redan fastlagd politik yrkar partistyrelsen på att **motionerna E118 och E119 anses besvarade**.

I **motion E120** yrkas att Liberalerna ska verka för att höja det skattefria beloppet för hyresintäkter från uthyrning av del i privatbostad.

I dag är det för krångligt och svårt att hitta någonstans att bo. Det saknas bostäder – och marknaden fungerar dåligt. Partistyrelsen instämmer att bristen på bostäder i delar av landet och låga inkomster för unga gör att många bor hemma längre än de skulle vilja. Att kunna bo självständigt påverkar också i hög grad vilken makt ungdomar har över sitt eget liv. Det är angeläget att politiken inte skapar hinder för ett effektivt nyttjande av bostadsbeståndet. Partistyrelsen anser att villkoren för uthyrning av privatbostäder för uthyrning av privatbostäder bör göras mer generösa, och föreslår med detta att **motion E120 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Motion E121 vill att Liberalerna är öppna för att förändra nuvarande fastighetsbeskattning. Liberalerna vill se rörlighet på bostadsmarknaden, minskade ränterisker och snabbare byggstart. Därför driver vi att reavinstskatten vid fastighetsförsäljningar bör sänkas och att sänkningen av flyttskatten kompenseras med en stegvis nedtrappning av ränteavdragen. En ägd bostad är mer än en kapitalplacering utan är för de allra flesta en viktig känslomässig bas i tillvaron och den allra viktigaste investering man gör i livet. Det ställer höga krav på att beskattningen av fastighetssektorn sker på ett förutsägbart sätt som framstår som legitimt hos den stora allmänheten. **Motion E121** bör därmed avslås.

I motionerna E122 och E123 föreslås att reavinstskatten utformas med hänsyn till inflationen. Partistyrelsen anser att en sådan utformning skulle bryta mot viktiga principer inom det svenska skattesystemet. Inte minst skulle det som enskild åtgärd skapa olika skatteprinciper för försäljning av bostäder och exempelvis värdepapper. Därför anser partistyrelsen att reavinstbeskattningen i stället fortsatt ska sänkas på andra sätt. Från och med i år har Liberalerna exempelvis drivit igenom att räntan på uppskov slopas. **Partistyrelsen yrkar därför att motionerna E122 och E123 avslås.**

I **motion E124** yrkas att inför nästa skattereform grundligt utreda konsekvenserna av stämpelskattens utformning. Enligt det dåvarande januariavtalet bestämdes att flyttskatten genom att räntebeläggningen på uppskovsbeloppet skulle avskaffas. Det innebär inte i sig att flyttskatten för säljare och köpare slopas. Säljaren betalar fortfarande 22 procent i reavinstskatt och köparen 1,5 procent i stämpelskatt på lagfart och 2 procent på pantbrev. Regeringen har även givit Lantmäteriet i uppdrag att se över reglerna kring stämpelskatt och fastighetsbildning med syfte att utreda om det finns förutsättningar att införa en generell stämpelskatteplikt. Januariavtalet nämnde inte stämpelskatten, men det finns anledning i ljuset av Liberalernas skattereform att se över skattens möjliga skada på bostadsmarknaden i nuvarande form. **Motion E124** bör därmed anses besvarad.

I **motion E125** föreslås att Liberalerna ska agera för att mervärdesskatten blir enhetlig. Partistyrelsen anser att momsen behöver ses över och bli mer enhetlig. Detta bland annat för att förenkla skattesystemet. Helt enhetlig moms är dock inte den konstruktion som framstår som mest önskvärd, exempelvis kan den reducerade momssatsen för böcker framhållas som ett exempel där en harmonierad nivå sannolikt skulle få negativa effekter. Vidare kan framhållas att skattepolitiken ska kunna utformas med hänsyn till vissa

varors priselasticitet. En förändring av momsstrukturen skulle även leda till att hushållen minskar sin konsumtion av vissa varor till förmån för ökningar av andra. En sådan förändring skulle sannolikt vara belagd med effektivitetsförluster där hushåll påverkas olika och kostnaden för exempelvis semester inom Sverige relativt utlandet skulle stiga. **Motion E125** bör anses besvarad.

I motion E126 att Liberalerna ska verka för en sänkning av momssatsen för egenföretagare inom tjänstesektorn, t.ex. frisörer. Partistyrelsen anser att momssystemet ska bli mer enhetligt, inte mer splittrat än vad det redan är i dag. Att underlätta företagande inom tjänstesektorn är avgörande för Sveriges framtid men detta bör ske på andra sätt än genom införande av ytterligare momsundantag. **Därför yrkar partistyrelsen att motion E126 avslås.**

I motion E127 yrkas att Liberalerna ska verka för att undantaget i socialavgiftslagen från att erlägga socialavgifter upp till ett halvt basbelopp ska gälla även för friluftsorganisationer. Även om partistyrelsen har förståelse för motionärens resonemang är det inte självklart att det gränsdragningsproblem som lyfts fram löses genom att flytta gränsdragningen så att den uppstår någon annanstans, exempelvis i förhållande till den del av föreningslivet som varken är idrotts- eller friluftsorganisationer. Nästa gång det görs en samlad översyn över skattereglerna för civilsamhället kan dock denna fråga belysas, utredas och vägas mot andra tänkbara förändringar. **Partistyrelsen finner motion E127 besvarad.**

I **motion E128** yrkas flera ändringar i hantering och verkande av turistmomsen. Sverige behöver ett enkelt skattesystem som uppmuntrar arbete, företagande, utbildning och sparande och som möter den internationella konkurrensen. Partistyrelsen ser problematiken att den så kallade turistmomsen varierar kraftigt enligt ett komplicerat regelverk. Många mindre företag har efterlyst en enhetligare turismmoms för att underlätta verksamheter och skapa mer likvärdiga förutsättningar inom turismnäringen. Partistyrelsen anser att partiet bör vara beredda att verka för att ändra dagens regler för moms av olika turismtjänster och att turismmomsen i Sverige därmed bör ses över. **Motion E128** bör bifallas med **vad partistyrelsen anfört**.

Motion E129 yrkande 1 föreslår att RUT- och ROT-avdragen inte ska påverka varandras tak utan att man ska kunna göra avdrag för en viss summa RUT-tjänster och för en viss summa ROT-tjänster. **Motion E129 yrkande 2** föreslår att RUT-tjänster inte ska innefatta säkerhetstjänster. I **motion E130** lyfts ett behov av att på olika vis värna ursprungsidén med RUT.

Partistyrelsen vill inledningsvis framhålla att både RUT och ROT är viktiga reformer för att minska svartarbete och öka sysselsättningen. Sammantaget har RUT- och ROT-avdragen inneburit att många tjänster som tidigare utfördes på den svarta marknaden nu utförs vitt, med pensionspoäng och ökad trygghet för arbetstagarna.

Värt att framhålla är dock att ROT- och rutavdraget i dag har ett tak på 75 000 kronor per person och år. ROT-avdraget får däremot högst vara 50 000 kronor per år, vilket betyder att motionärens farhåga om att ROT-avdraget sker på bekostnad av RUT-tjänster minimeras.

De senaste åren har RUT-avdraget vidgats till fler områden. Det är angeläget att sådana utvidgningar sker på ett sätt så att man säkerställer reformens ursprungliga syfte med att göra fler tjänster i hemmet tillgängliga för vita tjänster i stället för den svarta marknaden. Reformen om så kallad trygghets-RUT är en sådan utvidgning som har problematiska drag och behöver utvärderas i grunden. Partistyrelsen ser RUT-reformen som en viktig insats för att göra svarta jobb vita. Den bidrar till fler jobb, potentiellt för många utrikes födda. Därför vill Liberalerna höja taket för RUT-avdraget. Mot den bakgrunden yrkar partistyrelsen att **motionerna E129 och E130 anses besvarade**.

Motion E131 föreslår att serveringshjälp vid privata fester i hem eller hyrd lokal ska innefattas av RUT-avdraget. Partistyrelsen vill inledningsvis framhålla att både RUT och ROT vidgats påtagligt sedan reformerna först kom på plats. Fler tjänster ingår i dag och taken är relativt generöst tilltagna. Sammantaget har RUT- och ROT avdragen har inneburit att många tjänster som tidigare utfördes på den svarta marknaden nu utförs vitt. **Motion E131 bör därmed anses besvarad**.

I **motion E132** föreslås införande av en avgift på husdjur i syfte att säkerställa att djur hamnar hos seriösa ägare. Liberalerna värnar människor frihet och rätt att bestämma över sina egna liv. En avgift på husdjur kan möjligen skydda djur från att hamna hos oseriösa ägare men beläggen för detta är svaga. Det finns redan instanser som ska säkerställa att djur inte far illa och partistyrelsen anser att dessa bör ansvara för förbättringsarbete och framtida resursbedömningar. **Motion E132** bör avslås.

Motion E133 föreslår att Liberalerna verkar för en utredning som behandlar hur företag och organisationer kan avkrävas en särskild skatt i förhållande till mängden data kopplad till personuppgifter de har. Partistyrelsen anser att skattesystemet ska utformas för att skapa spelregler för en dynamisk och växande marknadsekonomi, däremot är skattepolitiken sämre lämpad för att riktat lösa enskilda gruppers och branschers problem. Partistyrelsen anser därmed att **motion E133 avslås**.

I **motion E134** yrkas att Liberalerna ska initiera en utredning för att hitta en ändamålsenlig beskattning av livsmedel med ohälsosamma nivåer av sackaros och i **motion E135** yrkas att Liberalerna ska driva ett införande av sockerskatt.

Det finns flera verktyg för staten att använda för en jämlik hälsa. Liberala lösningar för minskat sockerintag bör ske på individnivå där information och utbildning är att föredra framför skatter, subventioner och förbud. Därför är det glädjande att se att allt fler regioner börjar bredda folkhälsoperspektivet i sina verksamheter och i sitt uppdrag.

I Norge har det funnits en sockerskatt sedan 1980-talet och Storbritannien har infört en läskskatt där intäkterna ska gå till ökad skolidrott. Partistyrelsen anser dock att skattesystemet ska utformas för att skapa spelregler för en dynamisk och växande marknadsekonomi, däremot är skattepolitiken sämre lämpad för att riktat lösa enskilda gruppers problem. Partistyrelsen instämmer dock att mer måste göras för att minska de skadliga hälsoeffekterna av sackaros. Erfarenhe-

terna av Danmarks sockerskatt inspirerar inte till efterföljd. **Motionerna E134 och E135** bör anses besvarade.

Motion E136 föreslår att valutor som möjliggör anonyma transaktioner förbjuds. Anonyma transaktioner möjliggör nätanonymitet. För att kunna bevara sin anonymitet, och rätten till privatliv, ansågs det behövas en möjlighet att genomföra transaktioner utan översikt från en finansinstitution. Partistyrelsen instämmer att möjligheten till anonyma transaktioner öppnar upp för finansiering av terrorism och pengatvätt. Men säkerhetsaspekten och riskerna med anonyma transaktioner anser partistyrelsen bäst regleras på EU-nivå. **Motion E136 bör därmed anses besvarad.**

Motion E137 föreslår flera yrkanden i en ny skattereform. På sikt vill vi som liberalt parti ha ett så lågt skattetryck som möjligt – i kombination med fortsatt stora ambitioner vad gäller kärnan i vår gemensamma välfärd. Det är fullt genomförbart om man skalar bort allt som Liberalerna tycker att staten ska låta bli att ägna sig åt. Partistyrelsen anser motionens yrkande redan beaktas i den genomgripande skattereform som partiet driver. **Motion E137 bör därmed anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion E101 anses besvarad
2. att motion E102 anses besvarad
3. att motion E103 anses besvarad
4. att motion E104 anses besvarad
5. att motion E105 avslås
6. att motion E106 anses besvarad
7. att motion E107 avslås
8. att motion E108 avslås
9. att motion E109 anses besvarad
10. att motion E110 anses besvarad
11. att motion E111 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
12. att motion E112 anses besvarad
13. att motion E113 anses besvarad
14. att motion E114 anses besvarad
15. att motion E115 anses besvarad
16. att motion E116 yrkande 1 och 3 anses besvarade
17. att motion E116 yrkande 2 avslås
18. att motion E117 bifalls
19. att motion E118 anses besvarad
20. att motion E119 anses besvarad
21. att motion E120 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
22. att motion E121 avslås
23. att motion E122 avslås
24. att motion E123 avslås
25. att motion E124 anses besvarad
26. att motion E125 anses besvarad
27. att motion E126 avslås
28. att motion E127 anses besvarad
29. att motion E128 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
30. att motion E129 anses besvarad
31. att motion E130 anses besvarad
32. att motion E131 anses besvarad
33. att motion E132 avslås
34. att motion E133 avslås
35. att motion E134 anses besvarad
36. att motion E135 anses besvarad
37. att motion E136 anses besvarad
38. att motion E137 anses besvarad

Reservation nr 1

Jan Jönsson reserverar sig till förmån för att motion E129 yrkande 2 bifalls.
Motivering: ”I första hand ska staten garantera människors trygghet och säkerhet. Det ska inte ges skattelättnader till personer som redan har råd med trygghetstjänster, medan andra med lägre inkomster står utan möjligheten men subventionerar bättre bemedlades köp av trygghetstjänster.”

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion E125:

”Differentieringen i mervärdesskatten är enligt riksrevisionen ett stort misslyckande när det kommer till den omfördelning man menade på att reformen skulle bidra med. Liberalerna ska vara Sveriges klokaste parti, och det vore mycket klokt att göra momsen enhetlig. ”

Särskilt yttrande nr 2

Monica Wahlström, Liberala Kvinnor, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion E129 yrkande 2:

”RUT-reformen måste värnas och skyddas från förslag som riskerar att undergräva dess legitimitet. Trygghets-RUT innebär en sådan risk-vattning av blommor och tömmande av brevlådan skapar ytterst få nya jobb. Trygghet och brottsbekämpning är rättsväsendets uppgift. Risken för en glidning mot att inbegripa även ytterligare nivåer av tjänster inom bevakningssektorn är stor vid bibehållandet av Trygghets-RUT. Det är en korkad reform som Liberalerna bör säga nej till. E129 punkt 2 bör därför bifallas.”

E2. JOBB OCH ARBETSMARKNAD

Inledning

Coronapandemin har slagit hårt på arbetsmarknaden. Företag har tvingats minska sin verksamhet eller gått i konkurs. Människor har förlorat sitt jobb, sitt sammanhang och sin självständighet. Läget på arbetsmarknaden har förbättrats, men återhämtningen når inte alla. Den rekordhöga långtidsarbetslösheten riskerar att bita sig fast och situationen kommer att kräva att individer och samhället ställer om.

Liberalerna vet att det behövs ett attraktivt företagsklimat i Sverige som gör att nya arbetstillfällen växer fram och att dessa måste matchas med en väl rustad arbetskraft. Under pandemin har Liberalerna varit med och drivit igenom stora åtgärdspaket för att minska de negativa ekonomiska konsekvenserna på arbetsmarknaden. Vidare fick vi genom överenskommelser i januariavtalet till stånd flera viktiga reformer för att få fler i arbete, och i rapporten ”Fler i egen försörjning” lägger vi fram ytterligare 22 förslag för att öka sysselsättningsgraden i landet. En socialliberal arbetsmarknad kännetecknas av låga trösklar och hög rörlighet i kombination med starka trygghetssystem som bidrar till att den enskilde kommer tillbaka i arbete så snart som möjligt. Hög sysselsättning är avgörande för välfärden. Vi människor lever inte för att arbeta, men för att stärka den enskildes möjlighet till ett självständigt liv och för den gemensamma välfärdens skull är det viktigt att hävda arbetslinjen och sträva mot full sysselsättning. När fler jobbar minskar utanförskapet. Individen har också ett ansvar att så långt som möjligt försörja sig själv. Det ska alltid löna sig att arbeta.

Digitalisering och globaliseringen förändrar arbetsmarknaden. När gamla jobb och arbetsuppgifter försvinner behövs ett attraktivt företagsklimat som gör att nya arbetstillfällen växer fram. Sveriges arbetsmarknad lider dock av paradoxen att ha arbetsbrist och arbetslöshet på samma gång. Det är arbetsbrist inom såväl den offentliga som den privata sektorn. Kompetensbristen är utbredd, 9 av 10 industriföretag rapporterar att de har svårt att hitta rätt kompetens och flertalet får säga nej till nya ordrar på grund av kompetensbrist. Kompetensförsörjning och det livslånga lärandet behöver premieras. Samtidigt ser vi hur personer med låg utbildning, utomeuropeiskt födda och nyanlända har mycket svårt att få in en fot på arbetsmarknaden. Sveriges arbetsmarknad är tudelad och det är en av vår tids största samhällsutmaningar. Det är nämligen inte alla samhällsgrupper som gagnas av högkonjunkturen utan det finns samhällsgrupper som är fortsatt exkluderade på arbetsmarknaden. Trots att arbetslösheten har sjunkit generellt har personer med utsatt ställning på arbetsmarknaden inte fått det enklare att få ett jobb. Sysselsättningsskillnaden mellan inrikes- och utrikesfödda är nästan åtta procentenheter. För utrikesfödda män och kvinnor är skillnaden ännu större.

Sverige och Sveriges utsatta grupper behöver liberal arbetsmarknadspolitik som inte rycker undan mattan för människor som inget hellre vill än att ha ett riktigt jobb att gå till och tjäna egna pengar. Att ha ett jobb och egen försörjning ökar människors frihet. Kvinnors självständighet både gentemot samhället och gentemot sin partner ökar med en egen lön. Varje människa har ett ansvar att försörja sig själv.

Motionerna

Motion E201 föreslår att Liberalerna ska verka för att utforma ett system för finansierad utbildning.

Digitalisering och förbättrad hälsa ställer allt högre krav på kompetens samtidigt som arbetsuppgifter förändras. Vi ser det som politikens ansvar att möjliggöra den ständigt tekniska utvecklingen och skapa goda förutsättningar på arbetsmarknaden. I det uppdraget är utbildning, kompetensförsörjning och förebyggande åtgärder centrala. I januariavtalet gjordes flera sådana överenskommelser, pådrivna av Liberalerna, såsom en reformering av Arbetsförmedlingen och att kunskapslyftet byggs ut, inklusive högskola, yrkeshögskola, vuxenutbildning och yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning. Vidare utökas möjligheten att vidareutbilda sig eller omskola sig högre upp i åldrarna och det ges mer generösa villkor för detta inom studiemedelssystemet. Partistyrelsen instämmer att det behövs aktiva insatser för fler samhällsnyttiga yrkesförflyttningar och ökade incitament för utbildning senare i livet. Det krävs ett ordentligt krafttag kring den kommunala vuxenutbildningen för att möjliggöra en likvärdig och relevant utbildning i hela landet. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion E201 anses besvarad**.

I **motion E202** yrkas på att Liberalerna ska driva att könsbaserade löner inte ska finnas. Löneskillnaderna mellan män och kvinnor är en del av en struktur där det som är traditionellt manligt värderas högre. Liberal feminism handlar om att förändra detta så att du får samma frihet och möjlighet, vilket kön du än har. Partistyrelsen håller med om att utbildning och erfarenhet ska synas i lönekuvertet för både kvinnor och män. Men det handlar också om att dela ansvaret för hem och barn. Först då kan lönegapet stängas. Vidare bör politiken på detta område utformas med respekt för den svenska partsmodellen och marknadsekonomins principer.

Det offentliga bör inom ramen för detta vara en förebild avseende exempelvis löneutvecklingen i kvinnodominerade akademikeryrken som lärare och sjuksköterskor. Med hänvisning till redan fastlagd politik yrkar partistyrelsen på att **motion E202 anses besvarad**.

I **motion E203** föreslår motionären mer generösa regler för ersättning till arbetstagare som i arbetet fått ökade levnadsomkostnader. Det finns skäl att inom ramen för en skattereform se över hur dagens skatteregler fungerar på en modern arbetsmarknad. En sådan översyn bör vila på en samlad bedömning där det lönar sig att arbeta men snedvridande effekter eller oönskad påverkan på uppgörelser mellan arbetsmarknadens parter undviks. Mot bakgrund av det ovan anförd anser partistyrelsen **motion E203 besvarad**.

Motion E204 föreslår att inskrivningen på Arbetsförmedlingen ska vara frivillig för arbetssökande och frånkopplad rätten till försörjningsstöd och a-kassa. En arbetssökande ska även kunna skrivas ut från Arbetsförmedlingens uppdrag om denna inte fullföljer sina åtaganden. Vidare görs flera yrkanden på Arbetsförmedlingens verksamhet i **motion E205**.

Den nya arbetslösheten och bidragsberoendet är en av vår tids största samhällsproblem. I stället för att Arbetsförmedlingen fokuserar på arbetssökande som inte behöver eller vill ha myndighetens hjälp instämmer partistyrelsen att fokus bör läggas på att rusta dem längst ifrån arbetsmarknaden för jobb och sysselsättning.

Samhället ska ha höga förväntningar på egenförsörjning. Liberalerna vill därför att motprestation för försörjningsstöd ska bli obligatoriskt i kommunerna. Det kan handla om ett aktivitetskrav på arbetsföra människor med försörjningsstöd, att genomföra praktik eller att man som arbetssökande ska söka arbete utanför kommungränsen. Det finns redan i dag en möjlighet för kommuner att ställa en sådan motprestation för att erhålla försörjningsstöd, men alltför få tillämpar den möjligheten. I rapporten ”Fler i egen försörjning” vill Liberalerna renodla offentliga aktörers uppdrag och kompetenser och införa en ny typ av dagersättning för arbetsföra som i dagens system får försörjningsstöd.

Partistyrelsen föreslog att landsmötet 2017 skulle besluta att Arbetsförmedlingen borde läggas ned i sin nuvarande form. Därefter har Liberalerna drivit att arbetsförmedlingen reformeras i grunden och att insatser behöver stärkas och anpassas så att utsatta grupper får en bättre chans i samhället. Ska människor känna tillit krävs en fungerande myndighet med ett uppdrag som motsvarar dagens arbetsmarknad. I det dåvarande januariavtalet 2019 enades därför regeringen, Centerpartiet och Liberalerna om att *Arbetsförmedlingen* ska *reformeras* i grunden. Enligt överenskommelsen ska Arbetsförmedlingen ha ett fortsatt myndighetsansvar för arbetsmarknadspolitiken och ett nytt system ska utvecklas där fristående aktörer matchar och rustar arbetssökande för lediga jobb. **Motionerna E204 och E205 yrkande 1 bör avslås.** Partistyrelsen anser att övriga delar av motion E205 överlag harmonierar med den redan befintliga partilinjen, varför **motion E205 yrkande 2–4 bör anses besvarade**.

Motion E206 föreslår att Liberalerna arbetar för att lyfta småföretagares villkor och jämställa företagande med andra typer av anställningar. Liberaler tror på att människors frihet och välstånd gynnas av ett gott företagsklimat. För oss liberaler är därför företagandet både ett uttryck för individens möjlighet att förverkliga sina drömmar och en grundförutsättning för vårt gemensamma samhällsbygge. Vi arbetar aktivt för att förbättra möjligheterna att bli och förutsättningarna att vara egenföretagare som en väg till egen försörjning.

Partistyrelsen framhåller att det finns flera förslag i rapporterna till landsmötet både i Förortslyftet och i vår bygdepolitik som ska främja företagande som en möjlighet till jobb i hela landet. Därtill antogs en företagspolitisk rapport vid landsmötet 2017 och en näringspolitisk arbetsgrupp har nyligen tillsats av partistyrelsen. Vidare har Liberalerna utifrån den ovan angivna grundsynen varit drivande i utformning av de krispaket som tilldelats småföretagare under covid-19-pandemin såväl som ett antal viktiga regelförenklingar inom ramen för det tidigare januariavtalet. **Motion E206 bör därmed anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion E207** yrkas att Liberalerna ska verka för att vissa yrken ska lyftas som extra viktiga för att ge ökad status till specifika yrkeskårer och att yrkesutövarna ges förmåner i form av bland annat tidigare pension och en extra betald semestervecka.

Det ska givetvis framhållas att de som arbetar i motionärens exempel på yrken gör ett oerhört viktigt jobb i vårt samhälle och för vår gemensamma välfärd. Partistyrelsen anser dock inte att det är politikens uppgift att bestämma värdet av ett yrke och tycker inte att motionärens förmånsförslag nödvändigtvis speglar yrkeskårernas behov. **Partistyrelsen föreslår att motion E207 avslås**.

I **motion E208** föreslår motionärerna att Liberalerna ska arbeta för ett antal förslag i syfte att vi ska kunna arbeta längre upp i åldrarna och att årsrika bättre ska tas tillvara i arbetslivet, bland annat att den så kallade LAS-åldern på sikt bör höjas till 75 år.

Partistyrelsen vill inledningsvis understryka att äldre människors kunskap, kompetens och erfarenhet måste tas tillvara och att fler bör ges förutsättningar att arbeta längre. Inte minst är denna utveckling önskvärd för att fler ska uppleva egenmakten av en egen försörjning längre såväl som nödvändig ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Flera olika åldersgränser är förknippade med pensionssystemet; bland annat en undre åldersgräns för rätten att ta ut pension och en åldersgräns för vilken du upp till omfattas av det anställningsskydd som kommer med LAS. Liberalerna är stolta över att ha varit med och drivit på för att dessa åldersgränser gradvis nu höjs. Från och med 1 januari 2020 höjdes bland annat den lägsta åldern för att ta ut allmän pension från 61 till 62 år. Från 2027 kommer vidare bland annat rätten till garantipension höjas från 65 till 67 samtidigt som LAS-åldern höjs från 67 till 69 år. Inom pensionsgruppen finns en samsyn att dessa åldersgränser succesivt ska justeras uppåt i takt med att medellivslängden ökar. Det innebär bland annat att LAS-åldern på lång sikt kommer att nå de 71 år som Liberalerna tidigare har tagit ställning för. Det är i grund och botten positivt att de årsrika som vill och kan har rätt att stanna kvar i arbetslivet och att åldersgrän-

serna i socialförsäkringssystem, välfärdstjänster och skattesystem på ett balanserat sätt anpassas i takt med en stigande medellivslängd. **Partistyrelsen yrkar mot bakgrund av det ovanstående att motion E208 ska anses besvarad.**

I **motion E209** yrkas att Liberalerna arbetar för att tillsynen utifrån arbetsmiljölagstiftningen utökas och att arbetsmiljölagstiftningen efterlevs bättre. Partistyrelsen delar inställningen att vi ska ha hållbara och sunda arbetsplatser. Partistyrelsen vill understryka vikten av att Arbetsmiljöverket fungerar, men menar att balansen mellan tillsyn, information och olika regleringar är primärt upp till myndighetsledningen och politiskt bör hanteras i exempelvis arbetsmarknadsutskottet. **Motion E209 bör därmed anses besvarad**.

I **motion E210 yrkande 1 samt 3–6** läggs fram ett antal förslag för att förbättra villkoren i arbetslivet för transpersoner. Partistyrelsen anser att förslagen generellt ligger i linje med den politik som partiet redan arbetar för i riksdagen vilket partistyrelsen också framhöll när en likalydande motion lades till landsmötet 2019. Partistyrelsen noterar också att den statliga utredningen om transpersoners situation i samhället år 2017 lade fram ett omfattande betänkande som belyser delar av de frågor som motionärerna tar upp, bland annat genom att ge den sammanställning av kunskap om transpersoners situation på arbetsmarknaden som efterlyses i motionen. På basis av utredningen är det viktigt att utveckla lagstiftningen och tillämpningen för att förbättra villkoren för transpersoner. Med anledning av ovanstående föreslås att **motion E210 yrkande 1 samt 3–6 anses besvarade**.

I **motion E210 yrkande 2 framförs** förslag som berör hbtq-frågor i föreningsliv och civilsamhälle. Partistyrelsen delar uppfattningen att statens stöd till civilsamhället ska bidra till att alla människor blir respekterade, att projekt som syftar till inkludering av hbtq-personer ska gynnas och att föreningsstöd inte ska ges till organisationer som diskriminerar. **Motion E210 yrkande 2 bör anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion E201 anses besvarad
2. att motion E202 anses besvarad
3. att motion E203 anses besvarad
4. att motion E204 avslås
5. att motion E205 yrkande 1 avslås
6. att motion E205 yrkande 2–4 anses besvarade
7. att motion E206 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
8. att motion E207 avslås
9. att motion E208 anses besvarad
10. att motion E209 anses besvarad
11. att motion E210 anses besvarad

Särskilt yttrande nr 1

Monica Wahlström, Liberala Kvinnor, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion E116 yrkande 2:

”Möjlighet till nytt pensionssparande ökar möjligheterna för kvinnor att få bättre sparande. Vi lever allt längre och jobbar inte i partiet med livslängd, vilket innebär att pensionsnivåerna sjunker successivt. Vi vet alla att det är kvinnor som är de stora förlorarna när det kommer till pensioner, pga. ojämställdhet vid uttag av vab-dagar, föräldraledighet och deltidsarbete när barnen är små – som påverkar kvinnors pensioner. Skattelättnader vid början av yrkeslivet leder inte till möjlighet för kvinnor att spara till bättre pension. Därför bör motion E210 yrkande 2 bifallas.”

E3. REGIONAL UTVECKLING I HELA SVERIGE

Inledning

Utgångspunkten för oss som liberaler är värnandet om människors makt över sin egen situation och möjlighet att skapa sin egen framtid. En liberal politik för hela Sverige strävar efter att skapa förutsättningar för dem som vill bo, arbeta eller driva företag på landsbygden eller i mindre tätort att kunna göra det. Vi ska ta vara på de unika förutsättningar för individers utvecklingskraft och företags konkurrenskraft som finns i olika delar av vårt land. Du ska kunna bo och verka där du vill, om du vill. Digitaliseringen gör att fler har denna möjlighet och vi ser att alltfler lämnar storstäderna för att bosätta sig på landsbygden.

Samhällen förändras. Urbanisering bygger i grunden på människors fria val, och det försvarar vi. Samtidigt vill vi ge människor möjlighet att ta tillvara de förbättrade möjligheter som öppnar sig för att leva och bo utanför storstäderna och på långa avstånd från befolkningstäta områden genom förbättrade kommunikationer och digitalisering som ger ökade möjligheter att arbeta hemifrån, ersätta resor med videokonferenser osv. Det kommer dock alltid finnas utmaningar med skillnader mellan å ena sidan städer med en starkt växande privat tjänstesektor och å andra sidan områden med en hög sårbarhet och lokala utmaningar i form av t.ex. en enskild eller ett fåtal industriella arbetsgivare. I kommuner med sjunkande folkmängd blir konsekvensen en åldrande befolkning och ett minskat skatteunderlag. Samtidigt har flera av landets kommuner under en tid haft en positiv befolkningstillväxt på grund av att antalet nyanlända ökade i kommunerna. Det är i grunden positivt, men kräver samtidigt att de nya invånarna snabbt kommer i utbildning och arbete för att sedan kunna bidra till samhällets utveckling.

Liberalerna vill att hela Sveriges utvecklingskraft, tillväxtpotential och sysselsättningsmöjligheter ska tas till vara. Det är företagande och ekonomisk utveckling som är grunden för vårt välstånd. Därför måste människor och företag över hela landet ges möjligheter att växa och utvecklas.

För att medborgare och företag ska vilja bo och verka i hela Sverige är det viktigt att det finns tillgång till en fungerande grundläggande service på rimligt avstånd. Detta gäller inte minst kommersiell service. I gles- och landsbygd har särskilt servicelösningar som bygger på lokala förutsättningar och samverkan med företagare och civilsamhället möjlighet att bli långsiktiga och bärkraftiga. Regering och riksdag behöver ta ett särskilt ansvar för att invånare och företag får tillgång till en grundläggande nivå av kommersiell service.

Bredband och annan digital uppkoppling är i dag en lika viktig del i infrastrukturen som el- och vägnäten. En god utbyggnad är viktigt för såväl privatpersoner som företag och oerhört viktigt för regional tillväxt. Glesbygden måste få bättre digital kapacitet och statens huvudsakliga uppgift bör vara att skapa förutsättningar genom att undanröja hinder för utvecklingen, men även att stötta där lönsamheten för utbyggnad är bristfällig.

Trygghet och säkerhet har blivit en allt viktigare fråga på landsbygden, inte minst den tätortsnära landsbygden på senare år. Många polisstationer har dragits in på senare år, liksom lokala räddningstjänster. Samtidigt ökar grannsamverkan mot brott och olika frivilliga organisationer har börjat bevakningsrundor vissa nätter, t.ex. byvaktsystemen. Det är av yttersta vikt att vi inte får en utveckling där människor ser sig tvingade att ta lagen i egna händer. Samtidigt finns inom t.ex. räddningstjänst och frivilligförsvar en tradition av lokal organisering som fungerat i alla tider.

Skogen spelar en viktig roll för svensk ekonomi och är avgörande för den biologiska mångfalden. Skogen är också en viktig del av många svenskars privatekonomi. Många skogsbruk drivs småskaligt och långsiktigt hållbart. Skogspolitiken är därför viktig och central i arbetet för att hejda förlusten av biologisk mångfald och livsviktiga ekosystem. Det innebär att arbetet med att skydda värdefull skog måste fortsätta liksom arbetet med att använda skogen som kolsänka. Både staten och skogsnäringen har ett stort ansvar att skydda skogens ekosystem, bevara den biologiska mångfalden och slå vakt om naturvård och miljöhänsyn. Både effekter på klimat och miljö behöver stå i fokus vad gäller åtgärder inom skogsbruket. Frågor om markanvändning, återvätning samt alternativa bruknings- och avverkningsmetoder måste omfatta konsekvensanalyser för klimatarbetet. Skogens potential som källa till förnybara material, kemiska produkter, textilier och energiproduktion bör även tillvaratas.

Rapporten "Bo och leva i hela landet" samt motionerna

Motion E301 föreslår att Liberalerna ska verka för fler kommunsammanslagningar. I **punkt 1–6** i den bygdepolitiska rapporten Bo och leva i hela landet föreslås hur kommunerna ska kunna öka sin samverkan och utveckla sina verksamheter bl.a. i ett omfattande reformkommunförsök. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning att alla förändringar i kommunindelningen behöver vara väl förankrade lokalt och bygga på initiativ underifrån. Detta gäller såväl kommunsammanläggningar som eventuella framtida kommundelningar. I stället för kommunsammanslagningar för att effektivisera kommunernas verksamhet förordar partistyrelsen att kommunerna ges större möjlighet att friare organisera sin verksamhet och ökad samverkan mellan kommunerna. **Partistyrelsen yrkar att punkt 1–6 i rapporten bifalls och att motion E301 avslås.**

Motion E302 yrkar att Liberalerna utreder möjligheten att införa lokal beskattningsrätt av företag, kommersiella fastigheter och naturtillgångar och hur ett sådant system skulle kunna utformas. **Motion E303** yrkar att Liberalerna ska initiera en skatteutredning som skiftar fastighetsskatten på kraftverk till en kommunal fastighetsavgift likt den för privata fastigheter. **Motion D123 yrkande 4** yrkar att Liberalerna verkar för att energiproduktion främst beskattas i den region där den genereras. I **punkt 7** i rapporten föreslås att kommunerna inte ska ha rätt att beskatta natur- och energitillgångar. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning och anser att all fossilfri energiproduktion ska ha likvärdiga spelregler och att det även ska gälla beskattningen och delar rapportens slutsats att kommunal beskattning av uttag av naturresurser, vattenkraft och markupplåtelse av vindkraft är en direkt uppmaning till exploatering av naturresurser. Kommunerna ska därför inte ges rätt att beskatta natur- och energitillgångar. **Partistyrelsen yrkar att punkt 7 i rapporten bifalls och att motionerna E302, E303 och D123 yrkande 4 bör avslås.**

I rapporten **punkt 8–11** föreslås åtgärder för att stärka den regionala utvecklingen. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning att förutsättningarna för den regionala utvecklingen bör stärkas. **Partistyrelsen yrkar att punkt 8–11 i rapporten bifalls.**

I rapporten **punkt 12–16** föreslås åtgärder för att stärka den statliga närvaron. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning att den statliga närvaron bör stärkas i hela landet. **Partistyrelsen yrkar att punkt 12–16 i rapporten bifalls.**

Motion E304 yrkar att landsbygdsprogrammet ska kompletteras med behovet av trygghetsboenden på landsbygden. **Punkt 17–19** och **21** i rapporten tar upp flera förslag om bostadsförsörjningen i hela landet där byggandet av olika former att kategoriboenden ingår. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att det finns skäl att underlätta för byggandet av kategoriboendet, t.ex. trygghetsboenden, i hela landet. Partistyrelsen konstaterar att det numera råder bostadsbrist i nästan alla kommuner i hela landet och att det därför behövs underlättas för byggandet av olika boendeformer i olika faser av livet. Svårigheter med finansiering, krav på nedskrivning och höga byggkostnader utgör de främsta hindren för bostadsproduktion samt alltför detaljerade regelverk utgöra hinder vilket måste uppmärksammas för att kunna öka bostadsbyggandet, inklusive kategoriboenden, i hela landet. Partistyrelsen anser att det kan finnas goda skäl att komplettera rapporten med ett förslag om att underlätta byggande inklusive kategoriboende i hela landet. **Partistyrelsen yrkar att det införs en ny punkt efter punkt 17 i rapporten som ges följande lydelse: "Underlätta byggandet i hela landet. Det råder bostadsbrist i hela landet och därför finns ett behov av att underlätta byggandet av olika boendeformer i olika faser av livet inklusive kategoriboenden såsom trygghetsboende i alla kommuner. Byggkostnader, finansiering och regelverket begränsar byggandet och bör ses över." och att motion därmed E304 anses besvarad.**

I **rapporten punkt 20** föreslås att strandskyddet ska göras mer flexibelt för att tillgodose lokalt behov av bostadsbyggande. Partistyrelsen står fast vid Liberalernas sedan länge fastlagda politik att strandskyddet ska reformeras, inom ramen för ett starkt generellt strandskydd, för att ge möjlighet till ökat bostadsbyggande på landsbygden inom lågexploaterade områden. I områden med högt exploateringstryck och höga naturvärden ska strikt strandskydd gälla.

Motion E305 yrkar att Liberalerna verkar för att kommuner genom detaljplan eller områdesbestämmelser enklare kan utveckla strandnära områden för bostads- och fritidsändamål samt att Liberalerna verkar för tillägg av särskilda skäl i Miljöbalken som underlättar för enskilda och kommuner att få undantag från strandskyddsregler när saken har liten betydelse för friluftsliv och naturskydd. **Motion E306** yrkar att Liberalerna ska verka för att strandskyddet decentraliseras genom att kommunerna ska kunna besluta om att upphäva strandskyddet och att andra meningen i punkt 20 i rapporten stryks. **Motion E307** yrkar att Liberalerna verkar för att dammar eller andra vattenreservoarer som anläggs för att spara vatten inte ska omfattas av strandskyddet. **Motion E308** yrkar att Liberalerna verkar för att förslagen i utredningen Tillgängliga stränder - ett mer differentierat strandskydd (SOU 2020:78) med tillhörande proposition är förenlig med egendomsskyddet i regeringsformen och i Europakonventionen och att detta måste utredas i det fortsatta lagstiftningsarbetet, att Länsstyrelsens möjlighet att överpröva kommunens beslut i strandskyddsärenden bör ses över för att bättre tillgodose enskildas rätt till domstolsprövning inom skälig tid samt att i lagförslaget beskriva hur differentieringen är avsedd att utformas. **Motion D156 yrkande 4** föreslår att Liberalerna slår vakt om strandskyddet genom en balanserad reformering av reglerna som gör det möjligt att upprätthålla allemansrätten men samtidig ökar möjligheterna att bo nära vatten, särskilt på landsbygden.

Partistyrelsen anser att punkt 20 i rapporten som berör strandskyddet väl beskriver Liberalernas ståndpunkt och på ett bra sätt beskriver behovet av en reformering såväl som behovet av att värna skyddsvärda miljöer. Precis som framförs i **motion E307** anser partistyrelsen att det finns

goda skäl att dammar, diken, vattenreservoarer och andra liknande vattensamlingar, ofta av människor konstruerade, undantas från strandskyddet. **Partistyrelsen yrkar att punkt 20 i rapporten bifalls och att motionerna E305–E308 samt motion D156 yrkande 4 anses besvarade.**

I rapportens **punkt 22–29** föreslås åtgärder för att stärka företagandet i hela landet. Det krävs generella åtgärder för att stärka företagandet i hela landet genom lägre skatt på företagande och minskad byråkrati. **Partistyrelsen delar gruppens uppfattning och yrkar att punkt 22–29 i rapporten bifalls.**

Motion E309 yrkar att **punkt 30** i rapporten tillförs meningen: ”Staten ska ha ett särskilt ansvar för samordnade paketleveranser.” I **punkt 30** och **59** i rapporten föreslås att samordningen av transporter bör öka i syfte att minska belastningen på klimatet och för att effektivisera transporterna samt att postverksamheten ska finnas i hela landet. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning anser att staten inte ska ges samordningsansvar då det sker bäst i samverkan utifrån lokala förutsättningar, men att staten även fortsättningsvis ska ha ett övergripande ansvar för att det finns postservice i hela landet. Ökad samordning innebär att näringsidkare, kommuner, regioner, staten och andra aktörer samverkar lokalt för att uppnå klimat- och effektivitetsmålen, t.ex. när det gäller paketleveranser**. Partistyrelsen yrkar att punkt 30 och 59 i rapporten bifalls och att motion E309 anses besvarad.**

I rapportens **punkt 31–33** och **35** föreslås åtgärder för att öka tryggheten och bekämpa kriminaliteten i hela landet. **Partistyrelsen delar gruppens uppfattning och yrkar att punkt 31–33 och 35 i rapporten bifalls.**

Motion E310 yrkar att Liberalerna ska verka för en skrotningspremie för bilar som en del av klimatomställningen och att förslaget om en reformerad skrotbilspremie i **punkt 34** ”Ökad möjlighet att forsla bort övergivna fordon” i rapporten också införs i syfte att underlätta klimatomställningen och skrivs in i punkt 22 i avsnittet om transportsektorn i förslaget om klimatprogram. I **punkt 34** i rapporten föreslås åtgärder för att öka möjligheten att transportera bort övergivna fordon. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning att möjligheten att ta hand om övergivna fordon på landsbygden måste förbättras. För att öka intresset för att ta hand om uttjänta bilar behövs fler ekonomiska styrmedel. Det kan vara en reformerad skrotbilspremie eller via en annan metod. När det gäller förslaget om skrivning om övergivna fordon i klimatrapporten bör det betraktas som ett redigeringsförslag som inte behandlas av landsmötet. **Partistyrelsen delar gruppens uppfattning och yrkar att punkt 34 i rapporten bifalls och att motion E310** bör anses besvarad.

Motion E311 yrkar att **punkt 36** i rapporten ges följande lydelse: ”Sveriges skogar bidrar till vårt välstånd genom en mångfald produkter och tjänster, likaså ger skogen en mängd goda miljönyttor, däribland nyttan för vårt klimat att lagra in kol. Effektiv kolinlagring förutsätter långsiktighet i ett aktivt brukande av vitala skogar. Lagstiftningen ska även fortsatt möjliggöra en variation av skogsbruksmetoder, från trakthyggesbruk till kontinuitetsskogsbruk. Det är bra med variation i brukningsmetoder för det ökar den biologiska mångfalden och kan bredda skogsnäringens inkomstkällor, vilket i sin tur är viktigt för en levande landsbygd. Den svenska skogspolitiken ska även fortsatt vila på två jämställda mål, produktionsmålet och miljömålet. Miljöhänsynen inom skogsbruket kan öka genom att t.ex. avverkningsmetoder, återbeskogning och återvätning av mark anpassas.” **Motion E312** yrkar att **punkt 37** i rapporten får följande lydelse: ”Den mest skyddsvärda skogen kan skyddas genom naturreservat och nationalparker. Skötselavtal som tecknas mellan staten och berörda markägare är ett alternativ till reservatsbildning. De kvarvarande naturskogarna, eller gammelskogarna, bör värnas. Skog som avsätts från virkesproduktion behöver skötselplaner som sedan följs, för om så inte sker förfelas syftet med skyddet och mer mark än nödvändigt riskeras att tas i anspråk för skyddsändamål. Statligt ägd skog ska även fortsättningsvis kunna användas som inbyte för privatägd skyddsvärd skog. Skogsstyrelsen bör ha uppdraget att identifiera skogsmark som är lämplig att återväta av klimatskäl då detta vore en mycket kostnadseffektiv klimatåtgärd.” **Motion E314** yrkar att **punkt 37** i rapporten omarbetas för att ge bättre skydd till äganderätt och nyttjanderätt till egen mark och skog. **Motion E313** yrkar att Liberalerna arbetar för att genom skattelagstiftning skapa incitament att stycka av eller sammanföra skogs- och jordbruksmark i anslutning till permanentbostäder. **Punkt 36–40, punkt 42–43** och punkt **45–49** i rapporten tar upp flera förslag om jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske.

Partistyrelsen delar gruppens uppfattning att den svenska skogspolitiken ska vila på två jämställda mål, produktionsmålet och miljömålet och att lagstiftningen ska möjliggöra en variation av skogsbruksmetoder för att öka den biologiska mångfalden. Partistyrelsen anser att förslaget i **motion E311** redan är tillgodosett i klimatrapporten och inte bör bifallas. Detsamma gäller förslaget i **motion E312** som partistyrelsen dels anser i huvudsak är tillgodosett i klimatrapporten och dels anser är alldeles för detaljerat för att föras in bygderapporten och inte bör bifallas. Partistyrelsen anser att förslaget i **motion E314** inte uppfyller partistyrelsens uppfattning att den svenska skogspolitiken ska vila på två jämställda mål, något beskrivs ovan.

När det gäller **motion E313** konstaterar partistyrelsen att det redan i dag är möjligt att stycka av eller sammanföra skogs- och jordbruksmark i anslutning till permanentbostäder. Denna möjlighet bör kunna öka, men ser risker med att öka incitamenten då det kan öka viss exploatering. Vad gäller vapenlagstiftningen föreslår partistyrelsen ett förtydligande så att sista meningen i punkt 45 ges lydelsen: ”Legal befattning med vapen av jägare, sportskyttar och medlemmar av den frivilliga försvarsrörelsen bör stärkas och regleras separat i annan lagstiftning.” **Partistyrelsen delar i övrigt gruppens uppfattning och yrkar att punkt 36–40, punkt 42–43 och punkt 45–49 i rapporten bifalls (med den nyss nämnda ändringen i punkt 45) och att motionerna E311–E313 anses besvarade och att motion E314 avslås.**

Motion E315 yrkar att sista meningen om vargförekomst i **punkt 41** i rapporten stryks. **Punkt 41** i rapporten tar upp frågan om vargförekomst i Sverige. Partistyrelsens uppfattning är att vargen är det besvärligaste rovdjuret för rennä-

ringen. Det beror på vargens jaktmetod i flock med samarbete mellan individerna. Vargen spränger hjorden, driva renarna och sprida dem över stora områden. I det läget är det mycket svårt att återsamla renarna eftersom de skyggar för allt. Partistyrelsen delar gruppens uppfattning och anser därför att det inte går inte att ha varg i renskötselområdet. **Partistyrelsen yrkar att punkt 41 i rapporten bifalls och att motion E315 avslås.**

Motion E316 yrkar att jordbrukspolitiken ska ingå i rapporten och att punkten ” EU:s jordbrukspolitik måste liberaliseras, jordbruksstödet ska minska – alla direktstöd ska tas bort, stödet ska användas till klimat- och miljöåtgärder” plockas bort från partiprogrammet samt att Liberalernas jordbrukspolitik omarbetas till nästa landsmöte. Partistyrelsen delar visserligen motionärens uppfattning att jordbruket självfallet är en viktig del av näringarna i stora delar av Sverige, men anser att den nuvarande jordbrukspolitiken i Liberalerna är en väl förankrad del av partiets politik och har varit så under lång tid där liberalisering, minskade subventioner och att jordbruksstödet omvandlas till stöd för miljöåtgärder är en bärande del av den politiken. **Partistyrelsen yrkar att motion E316 avslås.**

Motion E317 yrkar att sista meningen i **punkt 44** i rapporten får följande lydelse: ”Underlätta försäljning av köttet vilket är en faktor som kan påverka intresset att jaga vildsvin.” **Motion D170 yrkande 2 och 3** föreslår att Liberalerna verkar för att underlätta försäljning av kött från samtliga arter som går under klövvilt och för att cesiumprover också tas på vildsvinskött till försäljning, framförallt i de områden som har problem med detta. I **punkt 44** i rapporten föreslås att försäljningen och jakten av vildsvin ska underlättas. Partistyrelsen anser att motionerna tar upp en viktig aspekt och att det finns goda skäl att komplettera **punkt 44** i rapporten för att tydliggöra att Liberalerna vill underlätta försäljningen av vildsvinskött. **Partistyrelsen yrkar att punkt 44 i rapporten ges följande lydelse: ”Underlätta jakt på vildsvin och försäljning av vildsvinskött. Dagens stora vildsvinsstam drabbar många mark-och skogsägare genom vildsvinens framfart. De åtgärder som vidtagits för att öka efterfrågan på vildsvinskött kan förhoppningsvis öka incitamentet till att stammen minskar genom jakt. Förenklad hantering av trikintester av köttet är en faktor som kan påverka intresset för att jaga vildsvin och underlätta försäljningen av vildsvinskött.” och att motionerna E317 samt D170 yrkande 2 och 3 anses besvarade.**

Motion E318 vill att Liberalerna ska jobba för att det ska bli lättare att starta en friskola för att värna glesbygdens skolor. **Motion E319** yrkar att det i rapporten förs in en ny punkt under rubriken Utbildning och arbetsmarknad som får följande lydelse: ”För att erbjuda folkbildning och kultur i hela landet är Studieförbunden en viktig aktör. För att stärka och utveckla den fria folkbildningen i hela landet är det viktigt med en självförvaltningsmodellen för att vårda relationen, men också oberoendet mellan stat och civilsamhälle.” I **punkt 46–49** i rapporten beskrivs bl.a. vikten av utbildning på yrkeshögskole- och högskolenivå för att höja kompetensen i hela landet och behovet av att värna friskolereformen för att underlätta bevarandet av byskolorna.

Partistyrelsen delar uppfattningen att friskolereformen i många fall har varit helt avgörande för att skolor i glesbygd kunnat bevarats genom att de ombildats till fristående skolor. Rapporten tar upp denna aspekt av friskolereformens viktiga betydelse för skolorna i glesbygden och hur viktigt det är att värna denna. Partistyrelsens uppfattning är att folkbildningens och kulturens betydelse för bildning och demokratisk utveckling inte nog kan understrykas och att motionen tar upp en viktig aspekt. Det finns goda skäl att komplettera rapporten med folkbildningens och kulturens betydelse för utvecklingen i hela landet.

Partistyrelsen yrkar att det införs en ny punkt efter punkt 49 i rapporten som ges lydelsen: ”Folkbildning för lokal utveckling. Folkbildning och demokratiska samtal har stor betydelse för bildning och utveckling i hela landet. Bygdebolag och andra lokala sammanslutningar, ofta i samverkan med studieförbunden, bidrar till lokal utveckling på glesbygden. Upphandlings- och bidragsregler ska utformas så att de bidrar till sådan utveckling.” och att punkt 46–49 i rapporten bifalls, att yrkandet i motion E318 är tillgodosett i rapporten och att motion E318 därmed bör anses besvarad samt att motion **E319** bör anses besvarad med partistyrelsens förslag till ny punkt efter punkt 49.

Motion E320 yrkar att Liberalerna ska verka för att avskrivning av studielånet i någon form vid flytt till glesbygd blir verklighet. Partistyrelsen instämmer i att det kan vara en utmaning att behålla och nyrekrytera den kompetens som behövs i kommunerna. De förslag som tidigare presenterats för hur detta ska gå till har visat sig endast kunnat lösa problemen på kort sikt och är inte enligt partistyrelsen en långsiktig lösning på utvecklingen i landets alla kommuner. För att rekrytera kvalificerad personal krävs goda arbetsvillkor med en rimlig löneutveckling och trygg arbetsmiljö samt förutsättningar för att kunna bo och leva i hela Sverige. **Partistyrelsen anser att motion E320 avslås.**

Motion E321 yrkar att ytterligare en punkt tillförs rapporten där det anges att det lågtrafikerade statliga vägnätet tillförs mer medel då det är en viktig förutsättning att bo och verka på landsbygden samt att ytterligare en punkt tillförs där det anges att fler grusvägar på det lågtrafikerade statliga vägnätet beläggs med asfalt, då det är en viktig förutsättning att bo och verka på landsbygden och minskar även underhållet för Trafikverket. I **punkt 50–58** och **60–62** i rapporten beskrivs behovet av en fungerande infrastruktur i hela landet, inte minst när det gäller ett vägnät av hög kvalitet. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att det statliga vägnätet bör tillföras ökade medel och att vägar och broar ska förstärkas. I dag tvingas Vägverket att sänka hastigheterna eller andra restriktioner för att klara trafiken på illa underhålla vägar. Partistyrelsen vill dock framhålla att rejält ökade anslag till upprustning av statliga vägar är en av Liberalernas viktigaste prioriteringar vilket tydligt framgår av resultatet av den senaste infrastrukturpropositionen som partiet har haft möjligt att ha inflytande över där anslagen ökade med 20 procent jämfört med i dag. **Partistyrelsen anser att punkt 50–58 och 60–62 bifalls och att motion E321** bör anses besvarad.

I rapportens **punkt 63–65** förslås åtgärder för att stärka och utveckla sjukvården, färdtjänsten över nationsgränserna och sjukresorna. **Partistyrelsen yrkar att punkt 63–65 i rapporten bifalls.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att den bygdepolitiska rapporten punkt 1 bifalls: ”Inrätta reformkommuner för utveckling efter lokala förutsättningar En kommun eller del av en kommun ska kunna utses till reformkommun för att under en längre period i praktiken testa olika idéer för att förbättra möjligheterna att åstadkomma en god utveckling. Det kan innebära förändrad lagtillämpning, möjlighet till nya samarbetsformer och avregleringar. Försöken ska utvärderas vetenskapligt och kunna ligga till grund för att genomföra reformverksamhet i alla kommuner.”

2. att den bygdepolitiska rapporten punkt 2 bifalls: ”Riv hindren för samverkan mellan kommunerna och underlätta frivilliga sammanslagningar Ett ökat samarbete mellan kommunerna är positivt och ska underlättas. Samverkan ska ske på frivillig grund och riksdagen bör underlätta för de kommuner som frivilligt vill gå samman för att höja kvaliteten på servicen och minska sårbarheten. Alla förändringar i kommunindelningen ska bygga på initiativ underifrån.”

3. att den bygdepolitiska rapporten punkt 3 bifalls: ”Öka kommunernas frihet att samverka över nationsgränserna I gränsområden mot Danmark, Finland och Norge ska det vara tillåtet med gemensamma utförarorganisationer på välfärdsområdet inom exempelvis skola, vård och omsorg. Liberalerna ser mycket positivt på närmare samarbete i gränsbygderna.”

4. att den bygdepolitiska rapporten punkt 4 bifalls: ”Ökat statligt ansvar ger mer likvärdiga villkor för kommunerna Små glesbygdskommuner har ofta de högsta skattesatserna. För att underlätta för kommuner att hålla nere kommunalskatten bör staten lyfta av kommunerna vissa uppgifter och därmed skapa mer likvärdiga villkor. Huvudmannaskapet för det offentliga skolväsendet bör förstatligas och staten genom Försäkringskassan ta över det fulla ansvaret för att bevilja och finansiera insatsen personlig assistans inom ramen för LSS.”

5. att den bygdepolitiska rapporten punkt 5 bifalls: ”Statsbidragen ska vara mer generella De statliga bidragen till kommunerna, som alltför ofta är riktade, bör i större utsträckning omvandlas till generella bidrag.”

6. att den bygdepolitiska rapporten punkt 6 bifalls: ”Öka takten - undanröj hinder för bredbandsutbyggnad över kommungränserna Kommuner får i dag inte bygga ut bredbandsnät utanför sina geografiska gränser. Det är ett hinder som måste röjas undan för att målet om digital uppkoppling ska kunna nås. Genom ett undantag från den så kallade lokaliseringsprincipen kan utbyggnadstakten öka och målen om täckning i hela landet uppnås snabbare.”

7. att motion E301 avslås

8. att den bygdepolitiska rapporten punkt 7 bifalls: ”Värna miljön - ge inte kommunerna rätt att beskatta natur- och energitillgångar Liberalerna anser att all fossilfri energiproduktion ska ha likvärdiga spelregler och att det även ska gälla beskattningen. En kommunal beskattning av uttag av naturresurser, vattenkraft och markupplåtelse av vindkraft är en direkt uppmaning till exploatering. Kommuner med dålig ekonomi kan tvingas till oönskade exploateringar för att klara sin välfärd om lokal beskattning av naturresurser införs.”

9. att motionerna E302, E303 och D123 yrkande 4 avslås

10. att den bygdepolitiska rapporten punkt 8 bifalls: ”Det regionala stödet måste bli mer lokalt Stödet från EU:s olika fonder som går till medlemsländer ska i större utsträckning gå direkt till den regionala eller lokala nivån. Det ska också vara möjligt att ge EU-stöd direkt till organisationer verksamma i civilsamhället.”

11. att den bygdepolitiska rapporten punkt 9 bifalls: ”Avveckla gränshinder som motverkar regional utveckling EU:s regionalpolitiska samarbetsprogram måste skapa ett mervärde för Sverige, Norden och EU så att de bidrar till en hållbar regional utveckling. Onödiga och omotiverade gränshinder som motverkar och hindrar regional utveckling på var sin sida om nationsgränser ska avvecklas. Utökade samarbeten i gränsregioner, såsom det pågående pilotprojektet i Tornedalen, ska uppmuntras.”

12. att den bygdepolitiska rapporten punkt 10 bifalls: ”Inrätta en kultursamverkansmodell för kulturmiljöer Ett system liknande kultursamverkansmodellen, där regionerna har ett större inflytande över det statliga kulturstödet, skulle kunna användas för att utveckla ett system för bevarandet av hotade kulturmiljöer i hela landet som bör bevaras.”

13. att den bygdepolitiska rapporten punkt 11 bifalls: ”Prioritera stödet till lanthandlare som är ombud Många lanthandlare i mindre tätbefolkade delar av Sverige är särskilt viktiga då de tillhandahåller många olika tjänster. Möjligheten att vid stödgivning prioritera lanthandlare som agerar ombud ska utnyttjas. Stödet bör vara konkurrensneutralt och de som erhåller stöd ska förväntas agera ombud.”

14. att den bygdepolitiska rapporten punkt 12 bifalls: ”Statlig service i hela landet Det är viktigt att statlig service till medborgarna finns tillgänglig i hela landet. I dag ger de lokala servicekontoren förutsättningar för kontinuitet och långsiktig planering mellan Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten och Skatteverket och andra statliga myndigheter. Kvaliteten av kontoren bör säkerställas. Utbyggnaden av servicekontor ska fortsätta och fler myndigheter bör inordnas.”

15. att den bygdepolitiska rapporten punkt 13 bifalls: ”Inrätta ortsombud – myndighetskontaktperson i mindre orter Tidigare fanns ett finmaskigt nät av offentlig verksamhet även utanför större orter. Det behövs en modern motsvarighet i form av så kallade ortsombud som kan fungera som kontaktperson mot myndigheterna på mindre orter. Uppgiften som ortsombud kan ligga på ett lokalt företag, lantbrukare, lanthandel, bensinstation, campingplats eller liknande.”

16. att den bygdepolitiska rapporten punkt 14 bifalls: ”Förstärkningen av polisen ska komma hela landet tillgodo Fram till utgången av 2024 ska antalet polis-

anställda öka med 10 000 jämfört i dag. Det är en ökning som måste ge betydande effekter i hela landet. Polisens organisation ska vara så stark och måste bli så synlig så att det märks i hela Sverige. Eftersom det tar tid att utbilda poliser och bygga ut organisationen ska staten underlätta för kommunerna att kunna anställa ordningsvakter i kommunal regi."

17. att den bygdepolitiska rapporten punkt 15 bifalls: "Vi värnar det kommunala vetot Kommunerna ska ha fullt bestämmande över markanvändningen i kommunen. Vid etablering av större tillståndspliktiga verksamheter, t.ex. vindkraftverksparker, finns i dag krav på att etableringen ska tillstyrkas av kommunen. Besluten ska fattas så nära medborgarna som möjligt och Liberalerna säger nej till förslagen att avskaffa det kommunala vetot."

18. att den bygdepolitiska rapporten punkt 16 bifalls: "Behåll kopparnätet innan fullgoda alternativ finns Avvecklingen av det gamla kopparnätet i en bygd ska inte ske innan det finns fullgod ersättning på plats till en rimlig kostnad, till exempel fibernät eller mobilnät med hög kapacitet."

19. att den bygdepolitiska rapporten punkt 17 bifalls: "Underlätta för en fungerande bostadsmarknad i glesbygd Det behövs fler åtgärder för att underlätta finansieringen och sprida de finansiella riskerna av bostadsbyggande i kommuner med låga fastighetsvärden och rådande bostadsbrist. Ett begränsat statligt startlån skulle kunna komplettera ett banklån vid en första bostad, så att fler ges möjlighet att köpa en bostad."

20. att det införs en ny punkt efter punkt 17 i den bygdepolitiska rapporten som ges följande lydelse: "Underlätta byggandet i hela landet Det råder bostadsbrist i hela landet och därför finns ett behov av att underlätta byggandet av olika boendeformer i olika faser av livet, inklusive kategoriboenden såsom trygghetsboende, i alla kommuner. Byggkostnader, finansiering och regelverket begränsar byggandet och bör ses över."

21. att motion E304 anses besvarad

22. att den bygdepolitiska rapporten punkt 18 bifalls: "Ett skattebefriat bosparande för förstagångsköpare Det ska löna sig att spara och ta ansvar. Genom att hjälpa människor att hjälpa sig själva kan ett skattebefriat bosparande leda till samhällsvinster och att framför allt unga personer kan bo kvar i den ort de är uppvuxna eller vill flytta till utanför storstäderna, utan att staten behöver gå in med ekonomiskt stöd eller bidrag."

23. att den bygdepolitiska rapporten punkt 19 bifalls: "Inför särskilda bostadsutvecklingsområden i översiktsplan Låt kommunerna i sin översiktsplan peka ut områden som är särskilt intressanta som bostadsutvecklingsområden med möjlighet till undantag vad gäller t.ex. särtaxor, minskade avgifter och förenklad statlig och kommunal myndighetsprövning."

24. att den bygdepolitiska rapporten punkt 20 bifalls: "Strandskyddet som hindrar byggande måste bli mer flexibelt. Strandskyddet ska mjukas upp och decentraliseras genom att kommuner ska kunna ansöka om att upphäva strandskyddet med hänvisning till ett lokalt behov av bostadsbyggande. I områden där exploateringstrycket bedöms som exceptionellt högt eller synnerliga skäl föreligger ska fortfarande ett strikt strandskydd tillämpas."

25. att motion E305 anses besvarad

26. att motion E306 anses besvarad

27. att motion E307 anses besvarad

28. att motion D156 yrkande 4 anses besvarat

29. att motion E308 anses besvarad

30. att den bygdepolitiska rapporten punkt 21 bifalls: "Underlätta för en modern egnahemsrörelse i hela Sverige Det behövs mer färdigplanerad tomtmark och standardiserade bygglösningar för en modern egnahemsrörelse för att fler ska ha möjlighet att förverkliga drömmen om ett eget byggt hem, något som skulle underlättas av minskade regleringar."

31. att den bygdepolitiska rapporten punkt 22 bifalls: "Värna äganderätten – balans mellan ägande, miljö och behovet av råvaror Miljö- och naturvårdsinsatser ska genomföras i god dialog med markägare som har förvaltat och skött sin skog och jord genom många generationer. Småskalig kraftproduktion ska ha tillstånd enligt miljöbalken, men det är orimligt att den prövas efter samma mall som storskalig produktion. Det finns även skäl att stärka markägarens äganderätt i samband med prospektering av gruvdrift så att det råder en rimlig balans mellan miljö, markägarens intressen och behovet av råvaror."

32. att den bygdepolitiska rapporten punkt 23 bifalls: "Ge myndigheter ett främjandeuppdrag att gynna företagandet Sverige ska ha en politik som minskar regelkrånglet och sänker kostnaderna för företagande och arbete. Myndigheternas perspektiv måste ändras. Exempelvis bör en översyn göras av regleringsbreven för alla myndigheter som bedriver myndighetsutövning för att tydliggöra det ansvar dessa har för att värna näringsklimatet i Sverige."

33. att den bygdepolitiska rapporten punkt 24 bifalls: "Utvidga och höj skattefriheten för primärproduktion till fler verksamheter Liberalerna vill uppmuntra en utveckling där fler privatpersoner som bor på landsbygden, i fjällen eller i skärgårdsområden kan få sidoinkomster från det som växer i naturen eller på den egna tomten. Därför vill vi dels höja den skattefria inkomsten och dels bredda skattefriheten till det som man tar tillvara från naturen eller den egna tomten. Privat försäljning av frukt och grönt, honung, virke från den egna tomten, kött och fisk ska inte beskattas."

34. att den bygdepolitiska rapporten punkt 25 bifalls: "Statligt riskkapital ska vara ett komplement - inte ersätta privat kapital Privat kapital är helt avgörande för att kunna starta, driva och utveckla ett företag, men i vissa fall kan det statliga riskkapitalet behövas för att komplettera det privata kapitalet. Det kan handla om nystartade företag utan tillräckligt kapital eller där näringsidkaren inte har egen säkerhet för ett eventuellt lån."

35. att den bygdepolitiska rapporten punkt 26 bifalls: "Tillgång till statligt riskkapital i hela landet Det är viktigt att det statliga riskkapitalet är tillgängligt i hela Sverige så att alla företag i landet ges goda förutsättningar. I de fall det är motiverat med statligt riskkapital är en

s.k. fond-i-fond-lösning är att föredra, där statligt riskkapital från början samverkar med privata fonder för att nå mindre och växande företag i hela Sverige."

36. att den bygdepolitiska rapporten punkt 27 bifalls: "Inför en tidsgräns för myndighetsbeslut – en beslutsgaranti om handläggningstider Sverige bör införa en servicegaranti. Garanti om beslut inom en viss tid ska vara standard för svenska myndigheter, t.ex. Jordbruksverket, länsstyrelserna och mark- och miljödomstolen, och ekonomisk kompensation ska utgå om den garanterade handläggningstiden inte uppfylls."

37. att den bygdepolitiska rapporten punkt 28 bifalls: "Inrätta en anmäl en bestämmelsefunktion om onödig byråkrati Myndigheter ska införa en "anmäl orimliga bestämmelser"-funktion inom sitt område. Inte minst inom bygg-miljö-livsmedel-djurhållnings-området vore det önskvärt. Det ska vara lätt att anmäla svårtolkade eller orimliga föreskrifter som borde göras mer lättförståeliga eller tas bort."

38. att den bygdepolitiska rapporten punkt 29 bifalls: "Konsekvensbeskrivning ur landsbygdsperspektiv Konsekvenser för landsbygden inför statliga beslut bör synliggöras genom en särskild landsbygdsbedömning, en s.k. landsbygdssäkring."

39. att den bygdepolitiska rapporten punkt 30 bifalls: "Säkra framtida grundläggande posttjänster i hela landet Det är fortsatt viktigt med god tillgång av posttjänster, både för att människor ska kunna bo och verka i hela landet och för ett välfungerande näringsliv."

40. att den bygdepolitiska rapporten punkt 59 bifalls: "Verka för samordnade transporter Både i tätortsnära byar och på glesare landsbygd har kollektivtrafiken en stor utmaning med det låga resandeunderlaget. Samordnade transporter, till exempel skolskjutsar och lokaltrafik, gynnar både miljön och individen eftersom man både minskar transporterna och kan möjliggöra fler resor kollektivt."

41. att motion E309 anses besvarad

42. att den bygdepolitiska rapporten punkt 31 bifalls: "Ge kommunerna rätt att inrätta trygghetsvärn – ögon och öron för ökad trygghet Liberalerna vill att lokala trygghetsorganisationer kan få ökade uppgifter och att det inte enbart ska bygga på ideella insatser. Kommuner ska upprätta räddningsvärn och att dessa kan ges trygghetsskapande uppgifter, t.ex. inbrottsförebyggande verksamhet eller delta i eftersök av försvunna personer."

43. att den bygdepolitiska rapporten punkt 32 bifalls: "Utnyttja polisaspiranternas lokalkännedom Poliser bör ges möjlighet att få göra sin aspiranttjänstgöring och sedan jobba där de vuxit upp. Lokal och personkännedom skapar en närmare och mer personlig poliskår."

44. att den bygdepolitiska rapporten punkt 33 bifalls: "Snabbare lagföring i hela landet Polisens projekt för snabbare lagföring behöver rullas ut i samtliga lokalpolisområden. I projektet har tiden mellan brott och rättegång minskats från 22 till 6 veckor, vilket behöver få genomslag i hela landet."

45. att den bygdepolitiska rapporten punkt 34 bifalls: "Ökad möjlighet att forsla bort övergivna fordon Övergivna och dumpade fordon är ett enormt problem på landsbygden. Det måste bli lättare och en snabbare process införas för kommuner och privata markägares möjligheter att bortforsla övergivna fordon. För att öka intresset för att ta hand om bilar behövs fler ekonomiska styrmedel, som en reformerad skrotbilspremie eller annan metod."

46. att motion E310 anses besvarad

47. att den bygdepolitiska rapporten punkt 35 bifalls: "Ökad lokal trygghet genom samverkan Kommuner med långa utryckningstider för ambulans ska teckna avtal om IVPA ("i väntan på ambulans") med sina regioner. Detta för att korta insatstider och ha en första insatsperson på plats snabbare. Ett rikstäckande system motsvarande SMS-livräddare ska införas."

48. att den bygdepolitiska rapporten punkt 36 bifalls: "Gynna ett mer varierat skogsbruk Det behövs en variation av skogsbruksmetoder, från trakthyggesbruk till kontinuitetsskogsbruk. Den svenska skogspolitiken ska även fortsatt vila på två jämställda mål, produktionsmålet och miljömålet. Miljöhänsynen inom skogsbruket måste öka genom att t.ex. avverkningsmetoder, återplantering och återvätning anpassas."

49. att den bygdepolitiska rapporten punkt 37 bifalls: "Ekologiskt värdefull skog bör skyddas och bevaras Den mest värdefulla skogen och dess nyckelbiotoper kan skyddas genom naturreservat och nationalparker. De kvarvarande naturskogarna, eller gammelskogarna, bör värnas. Statligt ägd skog ska även fortsättningsvis kunna användas som inbyte för privatägd skyddsvärd skog. Skogsstyrelsen bör ha uppdraget att identifiera skogsmark som är lämplig att återväta av klimatskäl då detta vore en mycket kostnadseffektiv klimatåtgärd."

50. att den bygdepolitiska rapporten punkt 38 bifalls: "Ett hållbart fiske från fjäll till kust Storskaligt trålfiske i svenska vatten ska minskas till förmån för kustnära garn-, krok- och sportfiske. Kvoter ska baseras på vetenskap och ges ur ett ekosystemperspektiv. Kustområden i särskilt känsliga områden kan omfattas av fiskekort. Det kan handla om åmynningar, kända vandringsvägar eller grunda vikar där reglerat fiske kan verka gynnande. Arbetet för att förverkliga visionen om fungerande fiskvandring från kust till inland måste fortsätta."

51. att den bygdepolitiska rapporten punkt 39 bifalls: "Ett säl- och skarvbestånd i balans med fisken Stammarna av säl och skarv har vuxit kraftigt, vilket har lett till att fiskbestånd utarmas, öar ödeläggs och redskap förstörs. Skyddsjakten på skarv behöver utökas och licensjakten på gråsäl bör permanentas och utökas till att gälla livskraftiga bestånd av övriga sälarter. Det bör vara tillåtet att kunna sälja sälprodukter från skyddsjakt."

52. att den bygdepolitiska rapporten punkt 40 bifalls: "Stärkt dialog om rovdjuren En samexistens med rovdjur bygger på att det finns en förvaltning som tar hänsyn till regionala och lokala förutsättningar. Människors oro för till exempel angrepp mot tamboskap behöver komma till uttryck i en hållbar förvaltning. Det är därför viktigt att stärka dialogen om rovdjursförvaltningen

så att de som är berörda ges möjlighet att bli involverade."

53. att motion E311 anses besvarad

54. att motion E312 anses besvarad

55. att motion E313 anses besvarad

56. att motion E314 avslås

57. att den bygdepolitiska rapporten punkt 41 bifalls: "Fler metoder för förbättrad samexistens mellan rovdjur och tamboskap Länsstyrelser och Sametinget kan i dag vidta förebyggande åtgärder för att förebygga rovdjursangrepp. Det är ett statligt ansvar att ersätta för de skador som uppstår genom av rovdjur. Det bör utredas hur exempelvis Landsbygdsprogrammet i ökad utsträckning kan användas för åtgärder kring både förebyggande åtgärder och för rovdjursskador. Varg ska ej förekomma inom renskötselområdena."

58. att motion E315 avslås

59. att motion E316 avslås

60. att den bygdepolitiska rapporten punkt 42 bifalls: "Stoppa trakasserier vid beslut om skyddsjakt Vid beslut om skyddsjakt kan sekretessbestämmelser vara nödvändiga. Den sökande gällande skyddsjakt kan uppleva risk för trakasserier, men även den som överklagar beslut om skyddsjakt. Det behövs en utvärdering av hur sekretessbestämmelser vid beslut om skyddsjakt har fungerat."

61. att den bygdepolitiska rapporten punkt 43 bifalls: "Stärk säkerheten för eftersöksjägare. Eftersöksjägare utför ett samhällsviktigt uppdrag. På uppdrag bör de få använda blåljus på de trianglar de sätter ut för att varna sin omgivning och passerande trafik att eftersök pågår."

62. att den bygdepolitiska rapporten punkt 44 får följande lydelse: "Underlätta jakt på vildsvin och försäljning av vildsvinskött Dagens stora vildsvinsstam drabbar många mark-och skogsägare genom vildsvinens framfart. De åtgärder som vidtagits för att öka efterfrågan på vildsvinskött kan förhoppningsvis öka incitamentet till att stammen minskar genom jakt. Förenklad hantering av trikintester av köttet är en faktor som kan påverka intresset för att jaga vildsvin och underlätta försäljningen av vildsvinskött."

63. att motionerna E317 och D170 yrkande 2 och 3 anses besvarade

64. att den bygdepolitiska rapporten punkt 45 ges lydelsen: "Skärpta vapenrestriktioner ska riktas mot kriminell verksamhet – inte jägare och sportskyttar Arbetet mot den organiserade brottsligheten behöver ske på ett sätt som skapar minsta möjliga risk för negativa effekter för alla laglydiga vapenägare i jägar- och sportskytterörelsen, vilket dessvärre inte skedde när riksdagen tog ställning till EU:s vapendirektiv. Liberalerna förordar en bred översyn av vapenlagstiftningen. Det behövs en särskild vapenstrafflag med straffbestämmelser för all olaga hantering. Legal befattning med vapen av jägare, sportskyttar och medlemmar av den frivilliga försvarsrörelsen bör stärkas och regleras separat i annan lagstiftning."

65. att den bygdepolitiska rapporten punkt 46 bifalls: "Bygg ut yrkeshögskolan (YH) Yrkeshögskolan är en effektiv utbildning som är kopplad till den regionala arbetsmarknaden. Därför bör yrkeshögskolan öka samverkan med det regionala näringslivet, som de närliggande kommuner och den region de är verksamma i."

66. att den bygdepolitiska rapporten punkt 47 bifalls: "Fjärr- och distansundervisning ökar möjligheten att bo kvar Olika typer av fjärr- och distansutbildningar gör det möjligt att bo långt från universitet och högskolor och ändå har möjlighet till högre utbildning. Det ska bli lättare att ordna fjärrundervisning där det lämpligt."

67. att den bygdepolitiska rapporten punkt 48 bifalls: "Friskolereformen har räddat byskolor Friskolereformen har inneburit att by- och bygdeskolor kunnat leva vidare genom starkt lokalt engagemang. Detta är en del av friskolereformen som måste uppmärksammas och slås vakt om."

68. att den bygdepolitiska rapporten punkt 49 bifalls: "Högskolefilialer bidrar till rekrytering och utbildning De regionala högskolorna är betydelsefulla för utvecklingen inom sitt geografiska område. Liberalerna ser positivt på att universitet förlägger högskolefilialer lokalt där så är lämpligt."

69. att det införs en ny punkt efter punkt 49 i den bygdepolitiska rapporten som ges följande lydelse: "Folkbildning för lokal utveckling Folkbildning och demokratiska samtal har stor betydelse för bildning och utveckling i hela landet. Bygdebolag och andra lokala sammanslutningar, ofta i samverkan med studieförbunden, bidrar till lokal utveckling på glesbygden. Upphandlings- och bidragsregler ska utformas så att de bidrar till sådan utveckling."

70. att motion E318 anses besvarad

71. att motion E319 anses besvarad

72. att motion E320 avslås

73. att den bygdepolitiska rapporten punkt 50 bifalls: "Tillåt längre och tyngre ekipage på väg och järnväg Gods på väg med långa lastbilsekipage och långa tyngre godståg minskar miljöbelastningen och bidrar till att näringslivet utvecklas i hela Sverige. Förstärkningen av vägar och broar och ett förbättrat järnvägsunderhåll för skogs- och industritransporter ska prioriteras."

74. att den bygdepolitiska rapporten punkt 51 bifalls: "Värna de regionala flygplatserna i glesbygd – se över finansieringen Alla län behöver en god internationell tillgänglighet för att företagen ska kunna verka och växa. Regionala flygplatser står dock inför stora utmaningar. Inom övriga EU får även regioner och kommuner upphandla och finansiera flygtrafik medan det i Sverige bara är staten som får upphandla flygtrafik. Liberalerna anser att möjligheten att tillåta kommuner och regioner att upphandla flygtrafik bör ses över."

75. att den bygdepolitiska rapporten punkt 52 bifalls: "Elflyget kan bli ett lyft för de regionala flygplatserna Inom elflyget sker i dag en intressant utveckling som kan medverka till att göra kortflygningar mellan olika regioner lönsamma, men samtidigt pekar på betydelsen av mindre flygplatser som komplement till de stora knutpunkterna. Elflyg kan komma att bli en viktig faktor för utvecklingen av landets regioner och erbjuda snabba transporter, inte minst för näringslivet."

76. att den bygdepolitiska rapporten punkt 53 bifalls: ”Tillåt pråmtrafik och utnyttja de inre vattenvägarna Ökad inlandssjöfart leder till att transportinfrastrukturen på land avlastas och att det finns kapacitet för den samlade godsvolymen att öka. Liberalerna anser att arbetet med att främja våra vattenvägar fortsatt måste prioriteras för att öka andelen hållbara transporter.”

77. att den bygdepolitiska rapporten punkt 54 bifalls: ”Bygg ut och rusta upp järnvägen i hela landet Behoven av investeringar i och underhåll av järnvägen är stora. Ett robust och punktligt järnvägssystem är en förutsättning för att fler ska välja tåget. Det är viktigt att resenärerna kan lita på att tåget kommer fram i tid och kan använda restiden effektivt.”

78. att den bygdepolitiska rapporten punkt 55 bifalls: ”Inför regionala differentierade regler för dubbdäck Behovet att byta dubbdäck varierar med klimatet över landet. Dubbdäck måste kunna användas där de behövs och det behovet varierar över landet. En regional differentiering med ett väl tilltaget tidsspann för däckbyte skulle ge högre trafiksäkerhet och lägre miljöpåverkan.”

79. att den bygdepolitiska rapporten punkt 56 bifalls: ”Statens ansvar för finansieringen av det enskilda vägnätet Staten bör även fortsättningsvis ta ett betydande ekonomiskt ansvar för att upprätthålla en god standard på det enskilda vägnätet, och myndigheternas tillämpning av regelverken bör syfta till att underlätta för underhåll. Ett exempel är samordning av snöröjning på statliga, kommunala och enskilda vägar.”

80. att den bygdepolitiska rapporten punkt 57 bifalls: ”Tydliggör ansvaret mellan det statliga, kommunala och enskilda vägnätet Landsbygdens behov av transporter ska vara i centrum när en allmän väg görs om till enskild väg. Det är viktigt att en indragning av allmän väg inte får innebära en övervältring av kostnader från staten till kommunerna eller enskilda fastighetsägare. I vissa fall bör det vara möjligt för kommunerna att ta över väghållaransvaret i de mindre tätorterna.”

81. att den bygdepolitiska rapporten punkt 58 bifalls: ”Använd digital teknik för en flexibel anropsstyrd kollektivtrafik Tidtabellsstyrd kollektivtrafik på landsbygden leder ofta till att bussar går tomma på landsbygdslinjer. Den digitala tekniken bör användas för en mer flexibel och anropsstyrd trafik där individens resa sätts i fokus.”

82. att den bygdepolitiska rapporten punkt 60 bifalls: ”Res på en kollektivtrafikbiljett i hela Sverige För att underlätta resande över länsgränserna bör ett nationellt biljettsystem som gör det enklare att boka och köpa en kollektivtrafikbiljett för all kollektivtrafik i Sverige införas.”

83. att den bygdepolitiska rapporten punkt 61 bifalls: ”Inför ett regionalt anpassat reseavdrag Reseavdraget bör reformeras och anpassas regionalt. Reseavdraget bör göras mer generöst i kommuner där kollektivtrafiken kan antas vara mindre väl utbyggd, medan avdraget stramas åt i kommuner där möjligheten att använda kollektivtrafiklösningar bör betraktas som större.”

84. att den bygdepolitiska rapporten punkt 62 bifalls: ”Reformera skoterledsystemet Det finns en stor underhållsskuld i infrastrukturen för skoterleder då delar av lederna, broarna och skyltningen förfaller. Naturvårdsverket bör ges i uppdrag att prioritera en översyn av lednätets standard samt ansvarsfördelningen vad gäller underhåll och drift. Satsningar på fler och bättre skoterleder måste åtföljas av skärpta miljökrav på fordonen.”

85. att motion E321 anses besvarad

86. att den bygdepolitiska rapporten punkt 63 bifalls: ”Bättre sjukvård och omsorg i glest befolkade områden Sjukvård och omsorg måste stärkas på landsbygd och i glesbygd. Bättre villkor för småskalig vård, god arbetsgivarpolitik, digitala lösningar och kunskap i glesbygdsmedicin är viktiga generella delar i detta. Därutöver bör det öppnas möjligheten att etablera en ny huvudmannaform i glest befolkade områden för den som önskar. Vi kallar detta bygdesjukvårdshuvudman (BSH). Det kan innebära en sammanläggning av regionens och kommunens vård och omsorg till en lokal organisation. Sjukhusvård omfattas inte av sammanläggningen. Lagstiftningen måste dock ändras så att det blir lättare att etablera BSH.”

87. att den bygdepolitiska rapporten punkt 64 bifalls: ”Tillåt gränsöverskridande färdtjänst inom Norden De nordiska länderna har olika nationella färdtjänstsystem för personer med funktionsnedsättning. Det finns dock ingen möjlighet att resa över gränserna med färdtjänst i dag. Möjligheterna för personer som är bosatta i gränsområdena att kunna resa med färdtjänst över gränserna i Norden bör därför utvidgas.”

88. att den bygdepolitiska rapporten punkt 65 bifalls: ”Bredda ersättningen för s.k. sjukresa Regionernas system för ersättning för s.k. sjukresor ska ta hänsyn till glesbygdsbornas behov för resor med bil där avstånden är långa och möjligheten att resa med kollektivtrafik är begränsad. Systemen behöver också ta hänsyn till att resor kan behöva göras över regiongränserna.”

Reservation nr 1

Roger Haddad och Jan Jönsson reserverar sig till förmån för att punkt 31 i den bygdepolitiska rapporten stryks.

E4. FÖRETAGARPOLITIK OCH KONSUMENTFRÅGOR

Inledning

För oss liberaler är företagandet både ett utryck för individens möjlighet att förverkliga sina drömmar och en grundförutsättning för vårt gemensamma samhällsbygge. Det är genom företagens möjlighet att växa som jobb skapas. Fler jobb i växande företag betyder nya livschanser för individer, minskat utanförskap och i förlängningen ökade skatteintäkter; vilket i sin tur finansierar den gemensamma välfärden.

Småföretagen och deras anställda är den största skattebetalaren på kommunal nivå i Sverige och står för en tredjedel av intäkterna för Sveriges kommuner. Förståelsen för vår välfärdsgrund måste spridas bland offentliga aktörer i Sverige. Det måste göras i vardagen och i myndighetsutövningen. Med hänsyn genom hela det offentliga systemet från den lagstiftande till den verkställande och dömande makten. Politiska beslut inverkar på företagandets förutsättningar. Arbetet för att nå ett gott näringslivsklimat i en global konkurrens börjar i det lilla: i det kommunala beslutet och i det statliga verkets handläggning.

Förvaltningsmyndigheterna måste förstå att förutsättningen för vårt sociala skyddsnät, vår skola och omsorg står att finna i den entreprenör som varje dag går till arbetet. Som möter de kollegor som personen har anställt och som tillsammans producerar det välstånd som gjort Sverige starkt. Utmaningen ligger i den negativa attityd gentemot företagande som fortfarande förekommer inom vissa myndigheter.

Globaliseringen leder till stora förändringar av Sverige. Det innebär en ökad ekonomisk tillväxt och ökar individens frihet. Samtidigt finns utmaningar med skillnader mellan å ena sidan städer med en starkt växande privat tjänstesektor och å andra sidan områden med en hög sårbarhet och lokala utmaningar.

Liberalerna vill att hela Sveriges utvecklingskraft, tillväxtpotential och sysselsättningsmöjligheter ska tas till vara. Det är företagande och ekonomisk utveckling som är grunden för vårt välstånd. Därför måste människor och företag över hela landet ges möjligheter att växa och utvecklas.

En liberal konsumentpolitik handlar om att stärka konsumenternas makt och möjlighet att göra aktiva val. Då behövs kunskap och en öppen debatt, där marknadsaktörer granskas och där oseriösa företag avslöjas. Staten ska ge konsumenterna goda möjligheter att göra val och vara medvetna om konsekvenserna av dem. Staten ska däremot inte ge pekpinnar och bestämma vilka val det är konsumenterna ska göra.

Motionerna

Motion E401 yrkar att Liberalerna ska verka för att de kommunala villkoren för nyetablering av företag förbättras. **Motion E402** yrkar att Liberalerna ska verka för att förutsättningarna för mindre välfärdsföretag t.ex. inom hemtjänst och äldrevård är sådana att de kan utvecklas och växa och att verksamheten även långsiktigt kan bedrivas småskaligt. **Motion E403** yrkar att Liberalerna ska verka för att en bredare aspekt måste tas tillvara vid offentligupphandling så att priser inte kan dumpas för att bara komma in med ett företag på marknaden eftersom det drabbar landsbygdsföretagare. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning om vikten av att underlätta för nyetablering av företag, inte minst inom välfärdssektorn. Liberalerna har i riksdagen presenterat flera förslag för hur upphandlingsregler inte ska missgynna mindre företag, att kommuner på ett otillbörligt sätt inte ska kunna konkurrera med privata företag samt regelförenklingar och skattelättnader som underlättar företagande. **Partistyrelsen yrkar att motionerna E401–E403 anses besvarade.**

Motion E404 yrkar att Liberalerna ska verka för att reglerna för betalningsanmärkningar ska förändras så att betalningsanmärkningar som är betalda tas bort ur systemet, att betalningsanmärkningar inte ska ligga kvar mer än 18 månader, att de som låter bli att betala sina skulder och sätter det i system ska vänta tre år innan anmärkningarna tas bort samt att de som råkat illa ut tillfälligt skyddas. **Motion E405** yrkar att Liberalerna ska verka för att Sverige ska införa ett nationellt kreditregister som i Norge, att alla banker ska vara skyldiga att rapportera in alla lån som ingår i registret, att alla banker ska vara skyldiga att inhämta information från registret, att inga lån får betalas ut snabbare än 48 timmar mot dagens 5–15 minuter samt att kreditregistret ska innefatta bolån, billån och kreditkort. Partistyrelsens uppfattning är att människor som sitter fast i en skuldfälla måste få möjlighet att ta sig ur den. Huvudprincipen, som Liberalerna fört fram i riksdagen, ska vara att den som beviljas skuldsanering får en betalningsplan på tre år, vilket är ett bättre alternativ än den nu gällande modellen med fem års betalningsplan med inslag av betalningsfria månader. Partistyrelsens uppfattning är att privatpersoner som genomgått skuldsanering ska, i likhet med företagare, bli av med betalningsanmärkningen samma dag som skuldsaneringen är avslutad och att personer som inte kvalificerar sig för skuldsanering ska ändå kunna få utökad hjälp jämfört med i dag, till exempel genom att kommunernas budget- och skuldrådgivare aktivt medver-

kar till att upprätta skuldplaner för avbetalning. Liberalerna har i riksdagen föreslagit en översyn av lagstiftningen kring skuldsanering där behovet av ett nationellt kreditregister som förs fram i motionen kan vara intressant att studera. **Partistyrelsen yrkar att motionerna E404 och E405** bör anses besvarade.

I motion E406 yrkas att alla konton i sociala medier som är inaktiva måste raderas av plattformen efter tre år. Syftet är att motverka ID-kapning samt hat och hot från anonyma konton. Partistyrelsen instämmer i att det finns problem både vad gäller ID-kapningar på internet och omfattande hot- och hat från anonyma konton i sociala medier. Däremot ser partistyrelsen det varken som framkomligt eller önskvärt att landsmötet beslutar om precis hur denna problematik ska regleras. En fel utformad lagstiftning riskerar att både hålla tillbaka innovation på området och att hålla tillbaka Sverige eller EU från full tillgång till de aktuella tjänsterna. Därmed yrkar partistyrelsen att **landsmötet tar ställning för att den enskildes ställning på sociala medier bör ses över och stärkas inom ramen för ett dynamiskt och innovativt näringslivsklimat, och att motion E406 med detta anses besvarad.**

Motion E407 yrkar att Liberalerna ska verka för att avskaffa kravet på aktiekapital i privata aktiebolag. **Motion E408** yrkar att Liberalerna ska verka för att en ny bolagsform, EAB (embryoaktiebolag), införs som tillåter att man skattefritt bygger upp ett aktiekapital på 200 000 kronor och därefter blir ett aktiebolag på traditionellt sätt, att Liberalerna är drivande i att säkerställa att statliga finansieringsformer och bidrag fördelas på ett jämställt sätt samt att berörda regleringsbrev och riktlinjer uppdateras så att de tydligt inkluderar krav på kartläggning av de statliga stödens mottagare utifrån kön.

Partistyrelsen konstaterar att Liberalerna i riksdagen under lång tid drivit kravet på att sänka kravet på aktiekapital, men bedömer att det inte finns någon anledning att helt avskaffa aktiekapitalet Däremot anser partistyrelsen att det kan finnas skäl att se över bolagsformerna. I Sverige finns möjligheten att starta och driva ett antal bolagsformer som saknar aktiebolagets kapitalkrav, bland annat enskild firma och handelsbolag. Dessa bolagsformer är dock dåligt anpassade för dagens snabbväxande företagskonstellationer, där företagsoptioner fungerar som det främsta incitamentet för att locka investerare och anställda. Liberalerna i riksdagen har därför föreslagit en enklare bolagsform för småföretag, t.ex. enligt den modell som finns i Tyskland, ett så kallat UG (Unternehmergesellschaft).

I sammanhanget vill partistyrelsen också lyfta fram hur viktigt det är underlätta för alla att se företagande som ett självklart alternativ. Därför vill partistyrelsen att alla som bor i Sverige redan från födseln får en vilande F-skattsedel. Det minskar administrationen för både myndigheter och individer och sänker därmed tröskeln som det i dag innebär att ansöka om en F-skattsedel. Kapitalinvesteringen för att starta ett aktiebolag har successivt sänkts, från 100 000 kronor till dagens 25 000 kronor. En liknande utveckling har skett i våra grannländer. Kapital ska aldrig vara ett hinder för att bli företagare. **Partistyrelsen yrkar med detta att motionerna E407 och E408** bör anses besvarade.

Motion E409 yrkar att Liberalerna ska verka för instiftandet av en servicemyndighet för uppgiftsinlämnande. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning. Det är helt orimligt att företag tvingas vända sig till många olika nationella myndigheter när det uppgiftslämnande, t.ex. till SCB, Skatteverket och Bolagsverket. Det innebär en alltför tung regelbörda för näringsidkaren. Liberalerna har i riksdagen föreslagit att en så kallad en-dörr-in-funktion för uppgiftslämnande skapas för landets företag. **Partistyrelsen yrkar att motion E409** bör anses besvarad.

Motion E410 yrkar att Liberalerna ska verka för ett avskaffande av det skatterättsliga företrädaransvaret. Partistyrelsens delar motionärens uppfattning att reglerna bör reformeras. Liberalerna har länge kritiserat de nuvarande reglerna om det skatterättsliga företrädaransvaret för att vara rättsosäkert, driva fram konkurser i onödan, försvåra rekrytering till styrelser samt haft synpunkter på att de tillämpas oproportionerligt strikt. En begränsad utredning av regelverket gjordes av Statskontoret för ett par år sedan, men efter att bl.a. Liberalerna i riksdagen ställt krav på ett avskaffande tillsatte regeringen i fjol en mer ingående statlig utredning som har lämnat sitt betänkande. Frågan bereds för närvarande hos regeringen. **Partistyrelsen yrkar att motion E410** bör **anses besvarad.**

Motion E411 yrkar att Liberalerna ska verka för att en svensk ESOP-modell utreds och genomförs. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att det finns anledning att stärka möjligheten till ökat personalägande i allmänhet, men också när den hittillsvarande ägaren inte kan eller vill fortsätta driva företaget, vilket ESOP-modellen innebär. Liberalerna har i riksdagen tagit flera olika initiativ för att underlätta företagandet i Sverige. Vi har föreslagit att den extra beskattning som tas ut vid generationsväxling jämfört med om företaget säljs till någon utomstående ska tas bort och att beskattningen av personaloptioner ska reformeras, bl.a. genom att utvidga storleken och personkretsen så att svenska regler är konkurrenskraftiga i ett internationellt perspektiv. Den införda regleringen om återbetalning av medlemsinsatser med högre belopp än insatsens nominella värde, som Liberalerna medverkat till, bidrar också till att stärka anställdas inflytande och möjlighet att ta del av ett företags vinst. Partistyrelsen anser att det finns skäl att fortsätta att verka för fler åtgärder där en svensk ESOP kan vara en av flera reformer. **Partistyrelsen yrkar att motion E411** bör anses besvarad.

Motion E412 yrkar att Liberalerna ska verka för att fler utbildningar på gymnasiet genomför Ung företagsamhet och därmed stimulerar unga personer att driva och få insikt i företagande, att Liberalerna verkar för att Tillväxtverket får till uppgift att arbeta fram en rutin för certifiering för lokala aktörer, som kan erbjuda kvalificerad rådgivning inom nyföretagsamhet, att Liberalerna verkar för att man utreder att inom A-kassan ges möjlighet att pröva att starta eget företag samt att Liberalerna verkar för att regionerna ser över hur man kan rikta mer av sina resurser till stöd för nyföretagandet. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning om att en

god väg till nyföretagande är utbildningar i entreprenörskap i skolan. Där får ungdomar förverkliga sina idéer och pröva sina vingar som entreprenörer tack vare stöd från ideella aktörer som Ung Företagsamhet. Liberalerna har i riksdagen föreslagit att fler utbildningar och därmed fler unga svenskar borde få möjlighet att förverkliga sina idéer och att förutsättningarna för sådana samarbeten mellan skolväsendet och ideella aktörer ska vara goda och bör utvecklas. **Partistyrelsen yrkar att motion E412** bör anses besvarad.

Motion E413 yrkar att Liberalerna ska verka för att det görs en analys av hur staten ska kunna hjälpa de företagare som har tagit lån som privatpersoner för att klara sina verksamheter p g COVID och nu har hamnat eller riskerar att hamna i personlig konkurs. Partistyrelsen konstaterar att Liberalerna har gjort stora insatser för att staten ska stötta företagare ekonomiskt under covid-19-mandemin, särskilt har det gällt de små- och medelstora företagen där regeringens motstånd har varit stort. Det kan behövas visst efterarbete för att se om stödet verkligen har kommit företagen till godo och för att förbättra rutinerna för myndigheterna som ansvarar för utbetalningen av stödet som i flera fall uppfattats som byråkratiska och senfärdiga i sin hantering. **Partistyrelsen yrkar att motion E413** bör anses besvarad.

Motion E414 yrkar att Liberalerna tar ställning för att rymdfördraget (the Outer Space Treaty) efter att stater i rymden är etablerade bör omförhandlas med målet att tillåta privat ägande av himlakroppar men samtidigt förhindra ett monopol på ägande. Partistyrelsen konstaterar att för att vi ska kunna bo och leva i rymden kommer mineraler och naturtillgångar på asteroider att behöva användas och att det finns flera projekt, både kommersiella och inom forskning, kring asteroidbrytning finns runt om i världen, även i Sverige. Liberalerna i riksdagen därför föreslagit att FN driva på för en internationell överenskommelse liksom en ny nationell lagstiftning som reglerar mineralbrytning på asteroider. **Partistyrelsen yrkar att motion E414** bör anses besvarad.

Motion D103 yrkande 5 föreslår att Liberalerna arbetar för en så kallad due diligence-lagstiftning på EU-nivå för att säkerställa att brott mot mänskliga rättigheter eller allvarliga miljöbrott inte förekommer i de globala värdekedjorna. Partistyrelsen instämmer i att mer behöver göras för att motverka de missförhållanden som motionärerna beskriver, och Liberalerna har i olika sammanhang uttryckt sig principiellt positiva till en reglering på EU-nivå. Det är dock en mycket grannlaga avvägning att nå fram till en lagstiftning som kan uppnå sitt syfte på ett träffsäkert och samtidigt effektivt sätt. **Partistyrelsen yrkar därmed att motion D103 yrkande 5 anses besvarat.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion E401 anses besvarad
2. att motion E402 anses besvarad
3. att motion E403 anses besvarad
4. att motion E404 anses besvarad
5. att motion E405 anses besvarad
6. att landsmötet tar ställning för att den enskildes ställning på sociala medier bör ses över och stärkas inom ramen för ett dynamiskt och innovativt näringslivsklimat
7. att motion E406 därmed anses besvarad
8. att motion E407 anses besvarad
9. att motion E408 anses besvarad
10. att motion E409 anses besvarad
11. att motion E410 anses besvarad
12. att motion E411 anses besvarad
13. att motion E412 anses besvarad
14. att motion E413 anses besvarad
15. att motion E414 anses besvarad
16. att motion D103 yrkande 5 anses besvarat

F1. RÄTTSPOLITIK

Inledning

Det fria samhället kräver en fungerande rättsstat. Rättstrygghet är en frihetsfråga.

Tillvaron krymper för den som inte känner trygghet. Att veta att polisen kommer när det verkligen behövs, att känna sig trygg i sitt bostadsområde, att inte känna sig tvungen att avstå från en kvällspromenad – allt detta handlar om frihet i vardagen.

De kriminella miljöerna växer i Sverige, och det dödliga våldet i den kriminella miljön likaså. Jämfört med andra länder är Sverige ett jämförelsevis tryggt land, men den grova brottsligheten utvecklas på ett allvarligt sätt och Sverige är unikt bland Europas välfärdsländer vad gäller förekomsten av skjutningar och sprängningar. Allmänhetens upplevda trygghet i samhället har minskat, något som visas av utvecklingen i den nationella trygghetsundersökningen (NTU), en frågeundersökning som sedan 2006 utförs årligen av Brottsförebyggande rådet. Efter många år av ökande trygghet har kurvorna på senare år vänt neråt.

Polisen har identifierat 60 områden i Sverige där det finns påtagliga problem med kriminella nätverk, och det finns 22 särskilt utsatta områden där kriminella grupper upprättat parallella maktstrukturer. Våldsbrottsligheten är omfattande, och det grova dödliga våldet kopplat till skjutningar och sprängdåd i samband med gängbrottslighet har eskalerat till ett av våra stora samhällsproblem. Till detta ska fogas bidragsbrott, skattefusk, smuggling av narkotika, sprit och tobak och många andra brottskategorier. I spåren av detta växer otryggheten generellt och brottsligheten ökar i dess spår. Det gäller särskilt de utsatta områdena, där det finns många barn och unga som riskerar att dras in i omfattande kriminalitet i de organiserade gängen. Detta är ett särskilt svek mot de människor som bor i dessa områden, till stor del personer födda i utlandet eller med föräldrarna födda utomlands, men motsvarande problem finns runt om i Sverige och angår alla. En avgörande faktor för integrationen är att tryggheten finns i vardagen och att brottsbekämpningen fungerar.

Sverige förtjänar bättre. Barn och unga ska inte behöva växa upp till att rekryteras in i gängbrottslighet. Alla ska kunna leva i förvissningen om att rättsstaten finns där när det verkligen behövs. Och ingen ska behöva uppleva att makten över det egna bostadsområdet glider över i händerna på kriminella som vill skapa sig zoner där de ostört kan utöva sin brottslighet.

Statens förmåga att garantera tryggheten är fundamental för varje människas frihet. Det handlar om att friheten säkras genom lagen och dess upprätthållande i hela landet – en lagbunden frihet. Den går långt tillbaka i vår rättstradition, till de första landskapslagarna som yttrade att land ska med lag byggas, inte med våldshandlingar. Därför menar vi att en av de allra viktigaste liberala uppgifterna vårt samhälle står inför är att återupprätta rättsstaten. När kriminella klaner eller gäng börjar kontrollera rättsskipning eller begränsa människors frihet så hotas själva samhällskontraktet. Nu menar vi att det är dags för ett omtag av svensk rättspolitik, där fokus ligger brottsoffret och att förhindra att nya brottsoffer skapas. Det är en liberal rättspolitik som står upp för individens rätt att inte utsättas för våld, övergrepp och annan kriminalitet. Det är ett Sverige som står på brottsoffrens sida. Liberalerna kommer vara pådrivande för att alla som bor i Sverige ska få den grundläggande trygghet och frihet från våld och kriminalitet de har rätt till.

Rapporten "Förortslyftet: Trygghet" samt motioner

Förebyggande insatser: Rapporten punkt 1–13

Behovet av att stärka de förebyggande insatserna mot brott och mot att unga dras in i kriminalitet tas upp i rapportens första kapitel, som pekar på att 2 000 barn varje år går ut grundskolan utan fullständiga betyg i utsatta områden och att dessa barn ofta är i riskzonen för kriminalitet. Därför, framhålls det i rapporten, behövs nya verktyg till socialtjänsten att agera tidigt och starka insatser för en fungerande skolgång där skolan erbjuder en trygg miljö och där varje barn får de kunskaper som behövs.

Rapporten tar också upp behovet av resursförstärkningar till samhällsinstitutioner som polis och socialtjänst. Polisen har ofta inte resurser att arbeta förebyggande och tillitsskapande och socialtjänsterna hinner inte alltid med att kalla, handlägga och verkställa beslut för barn och ungdomar med normbrytande beteende. När personal- och kompetensbrist hos socialförvaltningen leder till att barn inte får den hjälp de kan behöva skapar detta sämre livsvillkor och ökad risk för en negativ utveckling. I rapporten framhålls också att skolor i utsatta områden måste också fortsätta att prioriteras.

Individanpassning är viktig för att insatserna ska stämma med barnet eller den unges behov, mottaglighet och motivation. Det handlar om att motivera barn och unga till förändringar inom olika livsområden som umgänge, skola och familj och stärka den unges möjlighet att utveckla sina individuella färdigheter och välja en annan livsstil.

I **rapporten punkt 1** förespråkas ett uttryckligt brottsförebyggande uppdrag för alla myndigheter som arbetar med barn och unga. Detta innebär bland annat ändringar i socialtjänstlagen. För att stärka samverkan mellan myndigheter föreslås även i **punkt 2** att socialtjänsten ska få ett tydligt uppdrag att stötta utsatta elevers skolgång och att sekretessreglerna mellan skola och socialtjänst lättas upp.

I **punkterna 3–6** tas ett antal frågor upp gällande omhändertaganden och placeringar utanför familjen. För att kommuners ekonomi aldrig ska vara ett argument mot tvångsomhändertaganden föreslås att staten tar över kostnadsansvaret för LVU-omhändertaganden (**punkt 3**). Samtidigt föreslås i **punkt 4** att tvångsvården enligt LVU reformeras och att tydliga mål och krav på uppföljningar införs i lagen. Motsvarande ambitionshöjningar för hem för vård och boende (HVB-hem) föreslås i **punkt 5**, och i **punkt 6** yrkas en utökad användning av LVU-omhändertaganden för att hindra att barn växer upp i kriminella miljöer med de faror och den utsatthet för bl.a. våld eller risken att bevittna våld som detta innebär.

Olika aspekter på det förebyggande arbetet till stöd för utsatta barn tas upp i **punkterna 7–10**, där det bland annat yrkas att orosanmälan till socialtjänsten alltid ska göras när en vårdnadshavare anhålls för våldsbrott (**punkt 7**) samt att socialtjänsten satsar mer på kontaktskapande och förebyggande hembesök till nyblivna föräldrar i utsatta områden (**punkt 8**). Samma fråga tas upp i **motion F101**, där det yrkas att det i alla socialt utsatta områden införs rutinen att socialtjänsten tillsammans med barnavården gör hembesök hos alla hos nyblivna mammor, och om möjligt båda föräldrarna. Motionären förordar även rådgivning och utbildning till barnfamiljer för att hantera olika problemsituationer som kan dyka upp. Partistyrelsen bedömer att de förslag som finns i motionen täcks in av rapportens förslag.

I rapporten yrkas vidare att alla elever ska erbjudas hälsosamtal i skolan minst tre gånger under skoltiden (**punkt 9**) och att skolans generella våldspreventiva arbete ska utökas och inkludera frågor kring kroppsintegritet, hbtq-frågor och religiösa minoriteter (**punkt 10**).

Socialtjänstens övergripande förutsättningar tas upp i **punkterna 11–12**, där det lyfts fram behovet av att socialsekreterarnas villkor förbättras (**punkt 11**) och att det görs mer satsningar på kunskapsbaserade metoder och utvärderingar av socialtjänstens arbetssätt (**punkt 12**). Ett anslutande ämne tas upp i **motion F102**, som yrkar på att socialtjänstens resurser ökas väsentligt för att på så vis minska nyrekryteringen till brottslighet. Motionären hänvisar till de förslag som Liberalerna har lagt även tidigare, och pekar på att dessa kräver resursförstärkningar. Partistyrelsen delar denna bedömning och menar att det är viktigt att kommunerna ges förutsättningar att göra de förstärkningar av socialtjänsten som behövs. Detta handlar dels om nivån på de generella statsbidragen till kommunerna, dels om prioriteringar inom varje kommuns verksamhet. Partistyrelsen instämmer i motionens resonemang, samtidigt som de närmare budgetprioriteringarna behöver ske inom ramen för en sammanhållen ekonomisk politik.

Avslutningsvis i detta avsnitt föreslås en bredare satsning på idrott för att nå ut till socioekonomiskt utsatta barn i utsatta områden (**punkt 13**).

Partistyrelsen anser att rapportens förslag lägger grunden för den breda satsning på förebyggande insatser som är helt nödvändig för att bryta nyrekryteringen till kriminalitet. Partistyrelsen anser att detta bör vara inriktningen på det kommande reformarbetet och yrkar därför att **punkterna 1–13 bifalls och att motionerna F101 och F102** därmed anses besvarade.

Ungdomsbrottslighet: Rapporten punkt 14–23

Partistyrelsen övergår nu till frågan om hur barn och unga som redan dragits in i kriminalitet ska mötas av en snabb och adekvat reaktion, och hur samhällsinstanser ska kunna samverka för att bryta den destruktiva utvecklingen. Som framhålls i rapporten handlar detta också om att se barn och unga även som brottsoffer. Barns och ungas utsatthet för gängrelaterade brott har ökat dramatiskt. Medan antalet personrån mot personer över 18 år ligger relativt konstant har antalet rån mot barn och unga under 18 år under den senaste fyraårsperioden ökat med nästan 130 procent. Ofta handlar det om förövare som agerar i grupp och väljer ensamma offer på väg till eller ifrån skolan, omringar, hotar och kräver mobiltelefon, hörlurar, jackor, skor och kod till bankkort. Många av dessa rån har kombinerats med våld och grova hot för att få offren att hålla tyst, och chockerande fall av förnedringsrån förekommer.

Rapporten påminner om att en halv miljon människor bor i områden som av polisen utpekas som utsatta eller särskilt utsatta. I dessa områden är kriminella miljöer ett påtagligt problem och äldre rekryterar yngre till att begå brott. Kampen mot den gängrelaterade brottsligheten hänger därför ihop med arbetet för att rädda barn och unga från att hamna i kriminalitet. Ingen enskild åtgärd är viktigare för att långsiktigt få ned brottsligheten än att hindra att barn och unga rekryteras till en kriminell livsstil och fastnar där.

Socialtjänstens arbete och samverkan socialtjänst–polis tas upp i **rapporten punkt 14–15**, där det föreslås att socialtjänsten ska ha befogenhet att besluta om fler obligatoriska insatser för både vårdnadshavare och unga med stöd av socialtjänstlagen, så kallat mellantvång (**punkt 14**), samt att det införs en ny huvudregel att socialtjänst och polis ska kunna dela information mellan varandra i ungdomsärenden om det bedöms viktigt för den unge (**punkt 15**).

Den så kallade ungdomsrabatten i straffmätningen för ungdomar i åldern 15–20 år tas upp i **punkt 16**, där det yrkas på en reformering i två steg: dels ska ingen straffrabatt ges vid grova brott som begås av myndiga unga, dels ska straffrabatten för myndiga unga även tas bort vid lindrigare brott om den unge tidigare varit straffad.

Ett antal punkter i rapporten tar upp polisens, kriminalvårdens och Statens institutionsstyrelses arbete med ungdomar som begår brott. I **punkt 17** föreslås en lagöversyn så att polisen inte som i dag ska kunna tvingas släppa ungdomar som gripits för brott innan socialtjänst eller vårdnadshavare kan ta hand om dem. Vidare föreslås en bred översyn av lagstiftningen så att häktning kan ske i fler fall än i dag i väntan på socialtjänst eller vårdnadshavare. I sammanhanget kan nämnas att Liberalerna nyligen i enlighet med 2019 års landsmötesbeslut har medverkat till en skärpt lagreglering för hur länge häktning ska pågå: i normalfallet tre månader för unga under 18 år och nio månader för myndiga. I **punkt 18** föreslås att ansvaret för rehabilitering av gängkriminella ungdomar med särskilt svår problematik flyttas från socialtjänsten till Kriminalvården. I sammanhanget kan nämnas att det från den 1 januari 2021 har införts en ny påföljd, ungdomsövervakning, för unga personer mellan 15 och 17 år som har begått ett allvarligt brott eller som har upprepad brottslighet. Kriminalvården ansvarar för verkställandet av ungdomsövervakning, som ska tillämpas när ungdomsvård eller ungdomstjänst inte bedöms vara tillräckligt ingripande med hänsyn till brottets straffvärde och art eller tidigare brottslighet, men där det heller inte finns tillräckliga skäl för sluten ungdomsvård. Ungdomsövervakning är alltså tänkt att fylla luckan mellan ungdomsvård/ungdomstjänst och sluten ungdomsvård.

Verksamheten vid Statens institutionsstyrelse uppmärksammas i **punkterna 19 och 20**, där det föreslås att utsatta barn inte blandas med kriminellt belastade unga på samma SiS-enhet och att säkerhetsarbetet förbättras. I **punkt 23** föreslås att maxtaket för påföljden sluten ungdomsvård höjs från dagens fyra år, vilket bedöms som otillräckligt för att rehabilitera den som begått mord eller andra mycket grova våldsbrott.

Allvaret i att vuxna rekryterar in unga i brottslighet uppmärksammas i **punkt 21**, där det föreslås skärpta straff för den som rekryterar unga till kriminalitet, begår brott tillsammans med yngre eller förmår dem att begå brott. Samma fråga tas också upp i **motion F103**, där det yrkas på en lag mot att rekrytera barn för att utföra kriminella handlingar som leder till ett straff motsvarande det för vapenbrott. Motionären har också förslag på det som partistyrelsen uppfattar vara bestämmelser för tvångsmedel som husrannsakan och liknande vid misstanke om detta brott.

Partistyrelsen anser att såväl rapporten som motionären tar upp en väsentlig fråga. Rättsstaten reagerar i dag inte med tillräcklig kraft när kriminella – som ofta själva är ungdomar eller unga vuxna – rekryterar in yngre barn och ungdomar i kriminalitet. Även barn som är långt yngre än 15 år används som hjälpredor eller som utkiksvakter för de kriminella gängen, eller så ges de i uppdrag att ha på sig vapen eller narkotika eftersom de ändå inte kan straffas för innehavet. Partistyrelsen anser det vara mycket angeläget att de straffrättsliga reglerna för att förleda unga till kriminalitet skärps. Detta kan ske antingen genom straffskärpningar i befintliga lagrum eller genom ny lagstiftning. Partistyrelsen anser att rapportens något öppnare formulering är att föredra och att motionens förslag därmed är tillgodosett.

I **punkt 22** framhålls att huvudregeln ska vara att brott som begås av barn under 15 år ska utredas av polis, inte för att straffa utan för att skapa klarhet i vad som hänt. I detta sammanhang tar partistyrelsen också upp **motion F104**, som menar att brott som begås av unga under 15 år inte ska polisanmälas utan i stället följas upp med obligatoriska så kallade allvarssamtal där polis, socialsekreterare och föräldrar närvarar. Motionären förespråkar att denna modell sprids över landet och att forskning görs för att öka konceptets genomslagskraft.

Partistyrelsen noterar att rapportförslaget och motionen har det gemensamt att barn under 15 år inte ska kallas till polis för att straffas. Straffmyndighetsåldern är 15 år och ska så förbli. Däremot menar partistyrelsen att det alltid måste ses som en varningssignal när barn under 15 år begår brott.

Huvudregeln bör därför vara att brott som begås av barn under 15 år ska utredas av polis, något som inte bara hjälper till att få fram information som kan hjälpa socialtjänsten i eventuella insatser utan också kan bidra till att oskyldigt misstänkta blir rentvådda. De så kallade allvarssamtal som nämns i motionen är ett värdefullt arbetssätt och ett exempel på hur samhället kan visa på en reaktion, men partistyrelsen vill påminna om att även dessa allvarssamtal bygger på att polisen blir inkopplad från första början.

Sammantaget anser partistyrelsen att rapportens förslag i denna del är väl underbyggda reformförslag som skulle bidra påtagligt till att förbättra insatserna för unga som begår brott. **Partistyrelsen yrkar att punkterna 14–23 bifalls och att motionerna F103 och F104 anses besvarade.**

Jaga pengarna: Rapporten punkt 24–27

Rapporten innehåller även ett särskilt avsnitt om vikten av att minska möjligheten till ekonomisk vinning av brott. Därför föreslås bland annat att lagstiftningen om så kallat förverkande, som gör att samhället kan beslagta brottsvinster från kriminella, anpassas ytterligare. Till exempel måste brottsvinster även från mindre allvarliga brott kunna förverkas, och det oavsett om brottet i fråga ligger inom brottsbalken eller i någon specialstraffrättslig bestämmelse. Rapporten framhåller att det är oförsvarligt att den som t.ex. berikar sig på dumpning av miljöfarligt avfall eller svarttaxiverksamhet inte omfattas av samma regler om förverkande som den som rånar och stjäl.

I **punkt 24** lyfts fram att inte bara statliga utbetalningar, utan även utbetalningar från socialtjänsten, behöver granskas för att motverka fusk i välfärdssystemen. I samma syfte föreslås i **punkt 25** att alla utbetalningar från det offentliga till enskilda görs via ett och samma transaktionskonto, så att det därmed finns en överblick över vilka pengar som går till en viss person.

I **punkt 26** föreslås utökade möjligheter till så kallat utökat förverkande. I linje med vad som redan gäller i vissa andra västländer föreslås att det blir lättare att beslagta tillgångar som förekommer i samband med gängkriminalitet. I **punkt 27** föreslås fler myndighetsgemensamma tillslag för att bekämpa gängrelaterad brottslighet.

Frågan om ekonomisk brottslighet tas även upp i **motion F105**, som yrkar på att hålen i lagstiftningen täpps till och att en utredning tillsätts för att vidta adekvata åtgärder. Likaså föreslås att Sverige och EU inspireras av amerikansk lagstiftning. Partistyrelsen anser att motionens allmänna inriktning ligger väl i linje med rapportens förslag och att den torde vara tillgodosedd i och med de ovan redovisade punkterna. **Partistyrelsen yrkar att rapportens punkt 24–27 bifalls och att motion F105 anses besvarad.**

I detta sammanhang tar partistyrelsen även upp **motion F106**, som föreslår att den särskilda bidragsbrottslagen avskaffas och att de allmänna bestämmelserna om bedrägeri i stället tillämpas. Samma motionär har lagt liknande förslag även vid tidigare landsmöten. Motionärens grundläggande argument synes vara att detta skulle skapa ökad klarhet om vad bidragsbrott egentligen handlar om. Med anledning av detta vill partistyrelsen understryka att en avgörande skillnad mellan bidragsbrott och bedrägeri är att det förstnämnda brottet också innefattar handling som begås av grov oaktsamhet, medan bedrägeribrottet kräver uppsåt. Att avskaffa bidragsbrottslagen skulle alltså innebära att möjligheten att straffrättsligt komma åt bidragsfusk minskar påtagligt, eftersom det kriminaliserade området skulle krympas. Detta synes vara raka motsatsen till motionärens intention, men skulle ofrånkomligen bli följden av motionärens förslag. Partistyrelsen vidhåller den vid tidigare landsmöten redovisade ståndpunkten att bidragsbrottslagen behövs som självständig straffbestämmelse och yrkar därför att **motion F106 avslås.**

Lex Nimo – lagpaket för att skydda vittnen: Rapporten punkt 28–32

I rapporten framhålls att ett av de största hindren för polisen att utreda den grova brottsligheten i utsatta områden, inte minst skjutningar, är att invånarna inte vågar samarbeta. För att fler ska våga vittna och fler ska våga vända sig till polisen föreslås i rapporten ett paket av åtgärder med samlingsnamnet ”Lex Nimo”, efter den unga person som i medier berättade om det våld han utsattes för när han vittnade i en rättegång. Förslagen läggs fram i **punkterna 28–32.**

I **punkt 28** föreslås en strängare straffrättslig bedömning av hot mot vittnen som är minderåriga. Det föreslås också en utökad användning av elektronisk fotboja om brottsmisstänkta unga personer, som misstänks för att försöka hota eller skrämma vittnen till tystnad inför en rättegång men som på grund av att de är under 18 år inte får häktas på misstanken om övergrepp i rättssak. I **punkt 29** föreslås utökad användning av kontaktförbud för att skydda vittnen, och i **punkt 30** fler åtgärder för tryggare villkor för vittnen i samband med domstolsförhandlingar. I **punkt 31** föreslås att möjligheterna att begränsa tillgången till adress- och kontaktuppgifter till vittnen och brottsoffer bör ses över, för att minska kriminellas tillgång till vittnesuppgifter.

En annan vittnesrelaterad fråga tas upp i **punkt 32**, där det föreslås att Sverige inför ett system med så kallade kronvittnen. Kronvittnen innebär att en brottsmisstänkt person ska få kunna få strafflindring om han eller hon lämnar uppgifter som underlättar utredningen av även andras brott. Vid landsmötet 2019 föreslogs att Liberalerna verkar för en utredning om kronvittnen. Detta har nu genomförts inom ramen för utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring, som i sitt betänkande (SOU 2021:35) har föreslagit en ordning där domstolen vid straffmätningen ska kunna väga in om den åtalade har lämnat uppgifter som bidrar till

utredningen av en annans brott. Utredningen föreslår däremot inte införande av en möjlighet att vittna anonymt.

Partistyrelsen anser sammantaget att rapportens förslag är angelägna att genomföra för att stärka rättsprocessen och för att fler ska känna tillräcklig trygghet för att våga vittna. Partistyrelsen yrkar således att **punkterna 28–32 bifalls.**

Insatser mot grov kriminalitet: Rapporten punkt 33–47

Partistyrelsen tar nu upp det kapitel i rapporten som handlar om den grova och organiserade kriminaliteten. I rapporten framhålls att det finns flera olika former av nätverk, och att den vanligaste är en platsbaserad organisering som bygger på att kontroll (av kriminell verksamhet) i ett visst område eller i vissa fall rentav en viss gata. Dessa platsbaserade nätverk är baserade på vänskaps- eller bekantskap och har ofta fokus på just dessa band, t.ex. en gemensam uppväxt i ett område. Symbolik, ett högt våldskapital och ”gatans regler” enar också dessa nätverk, men de är instabila till sin natur och personliga konflikter utvecklas lätt till våldsepisoder.

Detta har särskild relevans för situationen i de utsatta områdena. Den största förändringen mellan 2010 och 2020 av den grova brottsligheten är att antalet territoriella nätverk i utsatta bostadsområden har ökat explosionsartat. Ett stort antal konflikter har blossat upp på grund av konflikter mellan nätverken, inte minst på grund av narkotikahandeln. Sedan 2013 har drygt 250 personer skjutits till döds och över 600 skadats.

För att förbättra insatserna mot grov kriminalitet föreslås i rapporten ett antal åtgärder. I **punkt 33** föreslås generellt skärpta straff för brott som är kopplade till kriminella uppgörelser och kriminella nätverk. Det är också viktigt att det finns en tydlig progressivitet i straffvärdesmätning vid återfall i brott, och att det görs en kraftig minskning av dagens så kallade mängdrabatter då en person döms för flera brott. Partistyrelsen yrkar att **punkt 33 bifalls.**

I brottsbekämpningen är polisväsendets kapacitet en avgörande faktor. I **punkt 34** föreslås att den pågående utbyggnaden av polisen tas ytterligare ett steg, så att det långsiktiga målet blir att Sverige når det europeiska snittet i polistäthet. Detta skulle innebära att Sverige i stället för dagens cirka 22 000 poliser kommer upp i cirka 33 000 poliser, utifrån dagens folkmängd. Ett liknande förslag läggs fram i **motion F107**, där det yrkas på ett riktmärke för Polisens dimensionering satt i relation till folkmängden.

Partistyrelsen vill i detta sammanhang peka på att det låga antalet poliser har varit ett långvarigt problem i Sverige. När Folkpartiet tillsammans med Moderaterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna tog över regeringsmakten 2006 hade landet 17 000 poliser, en siffra som under allianssregeringens tid ökade till 20 000. Därefter låg antalet poliser i princip stilla till strax före valet 2018. En viktig del av det tidigare januariavtalet var att driva på för den pågående utbyggnaden av antalet polisanställda med 10 000 fram till utgången av 2024, men även efter att detta uppnås har Sverige en polistäthet långt under det europeiska snittet. Detta försämrar tryggheten och brottsbekämpningen i hela Sverige, både i storstäder och på landsbygd. Att fortsätta arbeta för att Sverige når Europasnittet är ett mycket ambitiöst mål. Icke desto mindre är det angeläget att sätta upp detta långsiktiga mål och fortsätta utbyggnaden, som behöver komma hela landet till del. En första etapp bör vara år 2029 då antalet polisanställda ska ha ökat med ytterligare 5 000 jämfört med 2024. För att öka effektiviteten behövs både fler poliser och fler civila experter inom olika fält, från IT till ekonomisk brottslighet. **Med det anförda yrkar partistyrelsen att punkt 34 och motion F107 bifalls.**

Frågor kring bevisföring i brottmål tas upp i **punkterna 35–37**, där det föreslås att dagens förbud mot att använda sms och andra meddelanden mellan nära släktingar som bevismaterial tas bort (**punkt 35**), att inspelningar av tidiga förhör ska få användas som bevis i domstol **(punkt 36**) och att bevisprovokation för att få fram bevisning gällande redan begångna brott i högre grad bör vara tillåtet när det gäller grov brottslighet (**punkt 37**). Partistyrelsen instämmer i rapportens analys och föreslår att **punkterna 35–37 bifalls.**

För att förbättra möjligheterna att agera mot brottslighet eller brottsrisker i ett visst geografiskt område föreslås i **punkt 38** utökade möjligheter till kamerabevakning i särskilt utsatta områden. Även i **motion F108** föreslås ökad användning av kameror inom polisverksamheten, bland annat i form av mobila kameror monterade på t.ex. bilar samt drönare. I **motion F109 yrkande 1** yrkas tvärtom på strängare regler för polisens användning av drönare, och motionären föreslår ett förbud mot permanent drönarövervakning av ett visst område. I **motion F109 yrkande 2**, som partistyrelsen tar upp i detta sammanhang, föreslås vidare att polisen inte ska få använda tjänster för ansiktsigenkänning via kamerabevakning.

Med anledning av rapportens och motionernas förslag vill partistyrelsen framhålla följande. Kamerabevakning kan vara en effektiv trygghetsskapande åtgärd och kan också vara avgörande för att utreda brott, något som till exempel visades vid spaningen efter terrordådet på Drottninggatan i Stockholm. Samtidigt innebär kameror i det offentliga rummet en noggrann reglering ur integritetssynpunkt. Det gäller både på vilka villkor kameror får sättas upp, hur länge de ska vara på plats och hur materialet får användas.

Liberalerna har medverkat till att lagstiftningen kring kamerabevakning har moderniserats. Det finns numera ett generellt undantag från tillståndsplikt som bedrivs av bland annat Polismyndigheten. Även då ska dock kamerabevakning anmälas, och intresset av att t.ex. förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet eller utreda eller lagföra brott på en brottsutsatt plats måste väga tyngre än den enskildes intresse av att inte bli bevakad. Liberalerna har tidigare framfört att även kommuner inom ramen för sitt brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete bör ha motsvarande befogenheter.

Polisens och andra brottsbekämpande myndigheters rätt att sätta upp kameror är alltså inte villkorslös. Kameror förutsätter att det finns ett konkret och påtagligt behov, till exempel att en viss plats är särskilt utsatt för brott. Detta gäller oavsett om kameran är fastmonterad eller finns i en drönare. I exempelvis vissa brottsutsatta stadsdelar i Malmö har polisen använt drönare för att övervaka och förebygga brottslighet på platser där allmänheten uppehåller sig (däremot kan inte drönare användas på samma sätt för att spana in i byggnader). Eftersom det hela tiden måste finnas ett tydligt behov som motiverar kamerabevakning bortfaller rätten att kamerabevaka när detta behov upphör, t.ex. när platsen inte längre är brottsutsatt. Partistyrelsen anser att de grundläggande principerna bakom dagens lagstiftning är väl avvägda och föreslår därför att **punkt 38 bifalls och att motionerna F108 och F109 yrkande 1 anses besvarade.**

Frågan om ansiktsigenkänning handlar om att bearbeta bildmaterial med hjälp av datorstödd biometrisk analys. Biometri syftar inom brottsbekämpningen i regel på automatiserade metoder för att identifiera en person utifrån personens fysiska karaktärsdrag. Biometri och biometriska uppgifter kan vara mycket kraftfulla verktyg för att identifiera och lagföra personer som har gjort sig skyldiga till brott, och de tekniska möjligheterna att identifiera personer med hjälp av biometri har utvecklats snabbt på senare tid. Till exempel finns det i dag programvara för ansiktsigenkänning som gör det möjligt att snabbt och med stor träffsäkerhet jämföra en enskild ansiktsbild med tusentals andra bilder i en databas. Detta gör att tekniken naturligtvis också är integritetskänslig.

För närvarande pågår en statlig utredning som ska se över frågan om biometri i brottsbekämpningen. Utredaren har till uppgift att se hur regelverket kan förändras för att effektivisera brottsbekämpningen samtidigt som en avgörande förutsättning är att individens grundläggande fri- och rättigheter, däribland rätten till privatliv, respekteras. Utredaren ska således noga väga behovet av en effektiv brottsbekämpning mot den enskildes rätt till skydd för sin personliga integritet. Partistyrelsen anser inte att slutsatserna från denna utredning bör föregripas och föreslår att **motion F109 yrkande 2 anses besvarat.**

I **rapporten punkt 39** föreslås att vistelseförbud i ett visst område under en viss tid ska kunna utgöra del av påföljden för den som döms för grova brott med koppling till kriminell gängverksamhet och våldsbejakande extremism i området i fråga, samt i **punkt 40** att det geografiska området för kontaktförbud ska kunna utökas kraftigt och i vissa fall kunna omfatta en hel kommun.

Frågor kring utvisning tas upp i **punkterna 41 och 42.** I **punkt 41** föreslås att utvisning ska vara huvudregel om en person som inte är svensk medborgare begår grova brott, och att prövning av utvisning då ska vara obligatorisk vid rättegången. För att underlätta att utvisningsbeslut verkställs föreslås i **punkt 42** att Sverige ökar sina ansträngningar för att åstadkomma avtal med andra länder så att dessa tar ansvar för sina medborgare om de döms till utvisning för brott.

För att underlätta polisens arbete med ordning i gatumiljön i utsatta områden föreslås i **punkt 43** en översyn av lagbestämmelsen om ohörsamhet mot ordningsmakten, och i **punkt 44** en skärpt lagstiftning mot illegala vägspärrar och andra metoder som kriminella gäng använder för att markera att ett visst område är under deras kontroll. Partistyrelsen anser att rapportens förslag är välmotiverade och väl underbyggda och föreslår att **punkterna 39–44 bifalls.**

I **punkt 45** föreslås skärpta straff och utökade preskriptionstider för sexualbrott. I detta sammanhang tar partistyrelsen också upp **motion F110**, som föreslår att sexualförbrytare alltid ska erbjudas så kallad kemisk kastration som en del av behandlingen efter en fällande dom, samt **motion F111** där det yrkas att den som villkorligt friges efter att ha avtjänat fängelsestraff för sexualbrott ska bära elektronisk fotboja. Vidare framläggs i **motion F112** förslag med den allmänna innebörden att det allmänna behöver engagera sig mer i fall där sexualbrott eller andra former av utnyttjande i relation kan misstänkas.

Så kallad kemisk kastration handlar om att dämpa en persons sexualdrift genom medicinering. Detta används ibland för att förebygga att en person med svår sexualpatologisk störning begår nya övergrepp. Med dagens medicinering kan behandlingen ha god effekt, men bara så länge den pågår. Tvångsmedicinering som straff strider mot de grundlagsskyddade fri- och rättigheterna och all behandling (utanför den medicinskt motiverade psykiatriska tvångsvården) måste således bygga på frivillighet. I de fall då medicinsk behandling förekommer i dag sker det på dessa grunder. Partistyrelsen anser att detta ligger i linje med motionärens intentioner och föreslår därför att **motion F110 anses besvarad.**

Sedan den 1 juli 2020 har Kriminalvården rätt att fatta beslut om elektronisk övervakning (dvs. fotboja) för att kontrollera att den villkorligt frigivne följer sina föreskrifter. **Motion F111** bör därmed anses tillgodosedd och bör anses besvarad.

Vad avser **motion F112** är partistyrelsen enig med motionärens allmänna syfte, och detta är också en högt prioriterad fråga i partiets politik. Liberalerna har varit pådrivande för en lång rad lagändringar för att stärka individens rätt till sin sexuella integritet, inte minst genom den nya sexualbrottslagstiftningen som är baserad på samtycke. Liberalerna har också tagit initiativ till förbättrad sexualundervisning och en rad andra förebyggande och värderingsskapande insatser. Eftersom motionen ligger i linje med partiets politik föreslår partistyrelsen att **motion F112 anses besvarad och att punkt 45 bifalls.**

Avslutningsvis i detta avsnitt tas behovet av uppföljning och insyn i polisens arbete upp i **punkterna 46 och 47**, där det bland annat föreslås lättillgänglig lokal statistik om brottsutvecklingen i närområdet samt inrättandet av en särskild tillsynsmyndighet för Polismyndigheten och Kriminalvården. Ett närliggande förslag finns i **motion F113**, där det föreslås åtgärder för att effektivisera polisens arbete genom en stödjande och oberoende organisation med uppdraget att ge en fristående bild av hur polisens arbete och kunskap utvecklas och förbättras. Partistyrelsen tolkar motionen som

helt i linje med det som föreslås i punkt 47 i rapporten, och partistyrelsen föreslår därför att såväl **punkterna 46 och 47 som motion F113 bifalls.**

Lär av Frankrikes kamp mot extremism: Rapporten punkt 48–53

Ett särskilt kapitel i rapporten tar upp våldsbejakande extremism. Som Polismyndigheten har framhållit i sina kartläggningar av särskilt utsatta områden är det ett särskilt problem att många sådana områden har starka våldsbejakande extremistnätverk med lokal synlighet. Rapporten lyfter fram ett antal förslag, många av dem med inspiration från Frankrike som kommit längre än Sverige med ett samlat och strukturerat arbete mot radikalisering.

I **punkt 48** föreslås ökade statliga insatser för att stoppa det radikalnationalistiska våldet. I punkten öppnas också för en lagöversyn för att förebygga att våldsbejakande extremister ges vapenlicens och därmed kan beväpna sig. Efter att rapporten presenterades har Högsta förvaltningsdomstolen i en vägledande dom gett en aktiv medlem i nazistiska Nordiska motståndsrörelsen rätt att behålla sin vapenlicens. Partistyrelsen anser att detta understryker behovet av lagändringar – det kan inte vara försvarbart att staten medverkar till ökad beväpning av de våldsbejakande miljöerna.

Skolans arbete mot extremism tas upp i **punkterna 49 och 50**, som lyfter fram att skolor med kopplingar till våldsbejakande extremism måste stängas och att mer måste göras för att säkerställa att lärare kan ta upp även så kallat kontroversiella ämnen i skolundervisningen, såsom antisemitism, homofobi eller rasism.

I **punkt 51 och 52** föreslås straffrättsliga skärpningar mot terrorbrott samt utökade möjligheter till kontroll av personer som fått utvisningsbeslut på grund av att de bedöms som hot mot rikets säkerhet men där utvisningen inte kan verkställas på grund av förhållandena i hemlandet. Barns situation tas upp i **punkt 53**, där det föreslås lagändringar för att stärka socialtjänstens möjligheter att agera då barn riskerar att växa upp i våldsbejakande extremistiska miljöer som innebär en fara för barnen.

Sammantaget anser partistyrelsen att rapporten tar upp en rad frågor av hög relevans för att pressa tillbaka de våldsbejakande extremistmiljöerna, både utsatta områden och i samhället som helhet. **Punkterna 48–53 bör därför bifallas.**

Heder: Rapporten punkt 54–66

I rapportens avslutande kapitel tas ett antal frågor upp gällande hedersrelaterat våld och förtryck. Som framhålls i rapporten är det en av vår tids största frihetsfrågor att bryta det hedersrelaterade förtrycket. Det handlar om att alla, oavsett kön och oavsett familjebakgrund, ska kunna få del av rätten att bestämma över sin egen framtid. Det handlar om saker som tagits för självklara i vårt samhälle men som förblivit oåtkomliga för de flickor och pojkar, kvinnor och män som lever i en miljö där familjens och gruppens heder är överordnad individens frihet.

Enligt en kartläggning från dåvarande Ungdomsstyrelsen (2009) hade omkring 70 000 unga kvinnor och män mellan 16 och 25 år i Sverige begränsningar i förhållande till äktenskap eller av familjen bestämda villkor för val av partner. Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer uppskattade 2014 att det kunde vara uppåt 100 000 personer som lever under hedersrelaterade begränsningar i valet av partner (SOU 2014:49). Forskare har bedömt att det kan vara så många som 240 000 unga som lever under hedersrelaterade normer. Att detta hänger samman med våldsutsatthet visas av en rapport i juni 2018 från Stiftelsen Allmänna Barnhuset, där 88 procent av de elever som uppgav att de inte själva får välja vem de ska gifta sig med eller leva tillsammans med som vuxen svarade att de utsatts för någon form av misshandel någon gång under uppväxten.

För att stärka lagskyddet mot hedersrelaterat våld och förtryck föreslås i **punkt 54** ett förbud mot att skicka minderåriga på uppfostringsresor eller andra form av resor utomlands där syftet är att bestraffa, och i **punkt 56** en kriminalisering av så kallade oskuldskontroller och oskuldsoperationer. Samma fråga tas upp i **motion F114**, där det bland annat yrkas att Socialstyrelsen tar avstånd från oskuldsoperationer, att oskuldsmyter exponeras i sexualundervisningen och att det ställs krav på vårdgivare att, då de får förfrågningar om att utföra oskuldskontroller och oskuldsoperationer, informera om gällande lagstiftning.

Frågan om oskuldskontroller togs även upp vid 2019 års landsmöte. Partistyrelsen vill understryka att påtvingade oskuldskontroller är ett oacceptabelt ingrepp i den enskilda människans integritet. Så kallade oskuldskontroller är en seglivad del av det hedersrelaterade förtrycket. Det förekommer också personer vänder sig till vården med krav på så kallade oskuldsintyg. Trots att det är medicinskt omöjligt att utreda om någon är oskuld eller ej förekommer det också att sjukvårdspersonal erbjuder sig att genomföra oskuldskontroller eller operera flickors underliv i det påstådda syftet att återskapa en så kallad mödomshinna.

Socialstyrelsen har fastslagit att oskuldskontroller och oskuldsintyg inte är tillåtna i vården enligt svensk lag. Till att börja med saknas det vetenskaplig grund, vilket gör att de strider mot patientsäkerhetslagen. Den yttersta konsekvensen är att vårdpersonalen blir av med legitimationen.

Det finns i dag inget specifikt förbud mot oskuldskontroller och oskuldsoperationer. Bestämmelserna om våldtäkt

och olaga tvång kan användas, men det finns inte något heltäckande förbud. Partistyrelsen delar den analys som framförs i rapporten om att det är dags att införa en sådan lagstiftning för att därmed stärka den kroppsliga och sexuella integriteten. Vad gäller motionsförslaget om Socialstyrelsen anser partistyrelsen att detta får anses tillgodosett med myndighetens ställningstaganden. Partistyrelsen delar motionärernas syn att dessa frågor behöver uppmärksammas i sexualundervisningen, och vill peka på att Liberalerna nyligen medverkat till en förstärkt sexualundervisning i skolan och med en tydligare inriktning på frågor kring bland annat sexuell och kroppslig integritet. **Partistyrelsen anser sammanfattningsvis att punkterna 54 och 56 samt motion F114 yrkande 3 bör bifallas, och att motion F114 yrkande 1 och 2 bör anses besvarade.**

I **punkt 55** föreslås en utredning av förbud mot kusingiften, som i hög utsträckning förekommer som ett led i att upprätthålla familjers kontroll över sina barn. Partistyrelsen instämmer i rapportens förslag. Att ett förbud mot kusingiften behöver övervägas handlar inte om moralism och inte heller om genetik, även om det finns genetiska risker då personer som är nära släkt skaffar barn tillsammans. Det avgörande motivet för att utreda frågan handlar i stället om att värna individers rätt till att kunna forma sitt vuxenliv på sina egna villkor, eftersom kusingiften i huvudsak i dag förekommer i hårt sammansvetsade släkter präglade av patriarkala och hedersrelaterade normer. Att familjeöverhuvuden medverkar till giftermål mellan kusiner blir ett sätt att hålla samman kontrollen över släkten också i nästa led. Partistyrelsen anser att denna fråga behöver synliggöras som den makt- och frihetsfråga det är, och **yrkar att punkt 55 bifalls.**

Frågor kring rättsprocessen tas upp i **punkt 57 och 58**, där det föreslås en generell rätt till målsägandebiträde i alla brott som flaggas som hedersrelaterade samt att domstolsförhandlingar i hedersrelaterade brott som huvudregel ska föras bakom stängda dörrar, detta för att skydda offer och vittnen mot påtryckningar och hot från närvarande släktingar.

Behovet av ökade insatser för att motverka bortförande av barn utomlands i hedersrelaterade syften tas upp i flera punkter. I **punkt 59** föreslås utökade sanktioner då vårdnadshavare inte hjälper bortförda barn att komma hem, i **punkt 60** att tillfälliga vårdnadshavare ska ges till bortförda barn, i **punkt 64** att UD ska nyttja alla diplomatiska möjligheter att få hem barn som förts ut ur landet mot sin vilja och i **punkt 66** att skolan ska använda bestämmelserna om skolplikt för att sätta tryck på vårdnadshavare att medverka till att återföra barn som förts utomlands.

Ensamkommande asylsökande flickors utsatthet tas upp i **punkt 61**, där det yrkas att dessa barn aldrig ska nätverksplaceras i familjehem om det finns risk för hedersrelaterat förtryck. Behovet av ökade insatser från skolans sida mot hedersrelaterat våld och förtryck tas upp i **punkt 62**, och i **punkt 63** yrkas på ett generellt kunskapslyft om hedersrelaterat våld och förtryck för personal som arbetar med barn och unga under 18 år. I **punkt 65**, slutligen, förespråkas särskilda enheter inom polisen för frågor kring hedersrelaterat våld och förtryck. Partistyrelsen vill instämma i rapportens resonemang, som lägger grunden för höjda ambitioner i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, och yrkar sammanfattningsvis att **punkterna 57–66 bifalls.**

Allmän rättspolitik samt straffrätt

I **motion F115** uppmärksammas frågan om brott som begås under inflytande av en allvarlig psykisk störning. Motionären förespråkar en bredare reform där begreppet tillräknelighet återinförs i svensk rätt och att endast den som är tillräknelig ska kunna ställas till straffrättsligt ansvar. I samband med detta ska domstolars möjlighet att döma till rättspsykiatrisk vård tas bort. Motionären pekar på att en statlig utredning i början av 2000-talet lade förslag i linje med motionens innehåll, men att detta ännu inte lett till reform.

En person som har begått brott under inverkan av en allvarlig psykisk störning kan, enligt svensk lag, inte dömas till fängelse. I stället brukar domstolen besluta om en medicinsk bedömning, en så kallad rättspsykiatrisk undersökning. I den undersöks om personen i fråga är i behov av rättspsykiatrisk vård. Skulle så visa sig vara fallet så blir domen inte fängelse, utan i stället vård inom en rättspsykiatrisk verksamhet. Målet med vården är att förbättra patientens psykiska hälsa, bli fri från eventuellt missbruk och minimera risken för återfall i allvarliga brott. Rättspsykiatrisk vård kombineras med särskild utskrivningsprövning när den psykiska störningen hos patienten anses innebära en risk för återfall i brott. Förvaltningsdomstolen bestämmer då om utskrivning.

Som motionären påpekar skiljer sig den svenska ordningen från vad som gäller i många andra länder. Sverige hade i äldre tid ett system som liknar det motionären förespråkar. En statlig utredning av f.d. justitieministern Sten Heckscher föreslog i början av 2000-talet en övergång till en ordning där personer som inte bedöms tillräkneliga överlämnas till psykiatrisk vård utan dom. Bland annat Liberalerna stödde i princip utredningens förslag. Partistyrelsen konstaterar således att det finns argument emot dagens ordning, samtidigt som det också måste konstateras att remissutfallet på utredningen blev blandat och att den aldrig ledde till lagstiftning. Partistyrelsen är inte beredd att i dag binda sig vid den reform som motionären förespråkar, samtidigt som det inte ska uteslutas att frågan kan komma att prövas på nytt. Oavsett vilken juridisk konstruktion som väljs är det från liberala och humanistiska värderingar centralt är att en person som vid brottet led av en allvarlig psykisk störning inte ska dömas till straff. Den som är i behov av psykiatrisk vård också ska få det samtidigt som personer som på grund av hög risk för att begå brott måste kunna skyddas för sig själva och sin omgivning. **Motion F115** bör med detta anses besvarad

Frågan om den personliga integriteten på nätet tas upp i **motion F116**, vars förslag får tolkas som ett uttryckligt förbud mot alla tjänster på nätet som innebär att individens förehavanden kan kartläggas. Motionären exemplifierar med möjligheten att spåra paketleveranser och därmed var

chauffören befinner sig, karttjänster som lagrar användarens geografiska position eller lagring av vilka webbplatser som en viss användare besökt.

Motionären tar upp en principiellt viktig fråga. I det digitala samhället är det viktigt att den enskilda människan har full överblick över vilka möjligheter som finns att lagra personens aktiviteter på nätet. Liberalerna har varit pådrivande för ett stärkt integritetsskydd på nätet liksom för att privatpersoner alltid ska ha möjlighet att ta del av de uppgifter om dem som finns lagrade hos företag och andra aktörer. Ett led i detta är också att den tidigare Datainspektionen har fått ett breddat uppdrag under det nya namnet Integritetsskyddsmyndigheten, en förändring som Liberalerna står bakom.

EU:s dataskyddsförordning, som trädde i kraft för några år sedan, har inneburit kraftigt utbyggda regelverk till skydd för den enskildes integritet. Genom den nya lagstiftningen finns betydligt starkare skydd för den enskildes rättigheter att få information om och kunna förhandsgodkänna vilka uppgifter som lagras. Det gäller allt från kakor till användardata eller lagring av geografiska positioner. Motionärens intention att individen ska ha ett mycket starkt integritetsskydd på nätet synes i det avseendet vara tillgodosett. I den mån motionären vill gå längre och införa ett generellt förbud mot lagring av användaruppgifter även med användarens godkännande är partistyrelsen dock inte beredd att ansluta sig till resonemanget fullt ut. **Motion F116** bör därmed anses besvarad.

I **motion F117** uppmärksammas våld i nära relationer som ett allvarligt samhällsproblem och som ett hot mot kvinnors frihet. Motionärerna förespråkar en nationell strategi för att eliminera våld i nära relationer (**yrkande 1**), stärkt och mer långsiktig finansiering av kvinnojourernas verksamhet (**yrkande 2**) och skärpta straff för våld i nära relationer (**yrkande 3**). Samma ämne tas upp i **motion F118**, där det framläggs en rad förslag för att underlätta för den som vill lämna ett destruktivt förhållande. I **motion F119** yrkas att staten erbjuder kostnadsfri juridisk rådgivning till utsatta personer vid misstanke om våld i nära relationer, samt vid och inför rättsliga processer.

Partistyrelsen är fullkomligt enig med motionärerna. Våld i nära relationer och sexualbrott angår hela samhället, begås av både män och kvinnor, förekommer i både olikkönade och samkönade relationer och kan ha både kvinnor och män som offer. Men de flesta förövarna är män, och de flesta offer är kvinnor.

Denna genusdimension är central för att förstå orsakerna till att våldet fördelar sig som det gör, och den är också central för att förstå vilka konsekvenser våldet får, inte bara för det enskilda offret utan också för människors föreställningar om vad de ska vara rädda för. Mäns våld mot kvinnor är det mest extrema uttrycket för de värderingar som upprätthåller föreställningen att kvinnors frihet, värdighet och integritet betyder mindre än mäns. Våld av fysiskt, psykiskt eller annat slag, liksom hot om våld, används som medel för makt, kontroll och underordning.

Därför är insatserna för att motverka våld i nära relationer och sexualbrott inte bara ett arbete mot en allvarlig typ av brottslighet, utan också en av de allra mest prioriterade jämställdhetsfrågorna. Ett samhälle där individens utsatthet för våld avgörs av könet kan aldrig vara fullt ut jämställt.

Medvetenheten om denna genusdimension ska samtidigt inte osynliggöra andra former av våld i nära relationer. För den enskilda individen är våldet och kränkningen lika förödande oavsett kön. Offer för våld i samkönade relationer ska inte osynliggöras på grund av medvetet eller omedvetet heteronormativt tänkande. De brottsoffer som är män ska inte osynliggöras på grund av att de är i minoritet.

Varje brottsoffer behöver ses som den individ hen är och bemötas utifrån sin egen situation. Därför behöver insatserna till offer för våld i nära relationer, sexualbrott eller hedersrelaterat våld och förtryck utformas så att inte vissa grupper står utan hjälp. Det behövs ett tydligt hbtq-perspektiv, och likaså medvetenhet om att vissa brottsoffer kan vara särskilt utsatta på grund av sin personliga situation. Detta gäller bland annat äldre, personer med funktionsnedsättning samt personer med dåliga kunskaper i svenska.

Den genusdimension som finns vad gäller våld i nära relationer och sexualbrott får inte bli ett svepskäl för kollektivt tänkande. Här finns en avgörande skillnad mellan liberal feminism och vissa former av vänsterfeminism. Varje individ, oavsett kön, har ett ansvar att reflektera över och bli medveten om de mekanismer som ligger bakom att så många fler kvinnor än män utsätts för våld i relationer. Men skulden för det våld som utövas ligger hos den som slår – inte hos kollektivet. Däremot har vi ett gemensamt ansvar att förändra.

För att bryta ett destruktivt mönster vad gäller våld och nära relationer krävs ett brett och långsiktigt arbete där både förebyggande insatser, polisiära åtgärder, stöd till offren och behandling av gärningsmännen ingår. För att komma tillrätta med våldet måste vi börja arbeta tidigt.

Liberalerna har under lång tid haft våld i nära relationer som en av de mest prioriterade jämställdhets- och rättsfrågorna. Det var under jämställdhetsminister Nyamko Sabuni som Sverige antog sin första nationella handlingsplan på området. Enbart under det senaste riksdagsåret har Liberalerna lagt fram konkreta förslag om skärpta regler om kontaktförbud, skärpta regler om villkorlig frigivning och permissionsregler för den som har dömts för grova brott mot närstående eller grova sexualbrott, förlängda eller avskaffade preskriptionstider för sexualbrott, skärpta straff för grovt sexuellt ofredande och om kränkande fotografering, en utökning av brottskatalogen i bestämmelsen om olaga förföljelse, en breddad definition av fridskränkningsbrottet och av brottet olaga förföljelse av flera personer samt om ett tydligt ungdoms- och äldreperspektiv i arbetet mot våld i nära relationer. Likaså arbetar Liberalerna, i enlighet med tidigare landsmötesbeslut, i riksdagen för ökad samverkan mellan kommuner och jourer för våldsutsatta, bättre uppföljning och tydligare nationella riktlinjer gällande socialtjänstens insatser för personer som har utsatts för våld eller andra övergrepp av närstående och för barn som har utsatts för brott, en översyn av det långsiktiga systemet för statligt och kommunalt stöd till kvinno- och tjejjourer samt andra jourer för våldsutsatta samt ökad tillgång till jourlägenheter och skyddade boenden och förtydligad lagstiftning om kom-

munernas ansvar för jourlägenheter och skyddade boenden. Vidare har Liberalerna lagt konkreta förslag i riksdagen om förebyggande arbete riktat till potentiella förövare samt förbättrad granskning av myndigheternas agerande i enskilda fall av dödligt våld och andra grova våldsbrott. I de budgetar som Liberalerna medverkat till under denna mandatperiod har det ekonomiska stödet till kvinno- och tjejjourer utökats väsentligt. Vad gäller frågan om juridiskt stöd, som tas upp i en av motionerna, vill partistyrelsen peka på att det finns en generell rätt till målsägandebiträde i alla sexualbrottsmål, liksom även vid samtliga våldsbrott eller brott mot frihet eller frid där fängelse ingår i straffskalan. Partistyrelsen bedömer sammantaget att motionsyrkandena ligger väl i linje med den politik som Liberalerna redan arbetar för, och föreslår därför att **motionerna F117–F119 anses besvarade.**

I **motion F120** yrkas att definitionen av hatbrott utvidgas till att även omfatta kön (**yrkande 1**) och att det ska leda till straffskärpning om ett motiv för brott varit att kränka personen för att hon är kvinna (**yrkande 2**). Begreppet hatbrott existerar inte i lagstiftningen. Partistyrelsen väljer att tolka motionen som att den tar sikte på den straffskärpningsregel i brottsbalken som innebär att det ska bedömas som en försvårande omständighet om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet.

Partistyrelsen vill inledningsvis understryka att alla brott mot enskilda innebär en allvarlig kränkning av brottsoffrets värdighet och integritet. En grundläggande straffrättslig princip är att straffet ska fastställas utifrån intresset av en enhetlig straffmätning. Att det i brottsbalken finns bestämmelser om vad som ska utgöra försvårande respektive förmildrande omständigheter ska därför inte ses som uttryck för att vissa brottsoffer är mer skyddsvärda än andra, utan har sin grund i att det finns omständigheter som behöver vägas in. Till exempel finns det generella straffskärpningsregler om den åtalade visad särskild hänsynslöshet eller gärningen varit en del av organiserad brottslighet. När det gäller den så kallade hatbrottsparagrafen har den ett tydligt minoritetsperspektiv. Syftet är alltså att ta sikte på den sorts brottslighet som syftar till att injaga skräck och oro i en utsatt befolkningsgrupp genom att begå rasistisk, främlingsfientlig eller liknande brottslighet mot enskilda. Liberalerna har tidigare tagit ställning för att även brott som syftar till att kränka personer med funktionsnedsättning ska omfattas av hatbrottsparagrafen, men partistyrelsen är mer tveksam till om det i dagsläget också finns tillräckliga skäl till att också utvidga den till brott som syftar till att kränka så pass stora befolkningsgrupper som kvinnor respektive män. I stället för att gå vägen via straffskärpningsparagrafen är det sannolikt mer träffsäkert att skärpa straffen för de brott som typiskt sett är brott som begås av män för att kränka kvinnors integritet, såsom våldtäkt och andra sexualbrott, fridskränkningsbrott och andra brott i nära relation. **Partistyrelsen yrkar sammanfattningsvis att motion F120** därmed anses besvarad.

I **motion F121** föreslås på liknande sätt en generell bestämmelse om att ett brott alltid ska ge strängare straff om det begås mot ett barn. Partistyrelsen vill peka på att ett stort antal brott redan har en särskild och högre straffskala om de begås mot barn. Detta gäller i synnerhet sexualbrott, men Liberalerna arbetar i riksdagen för att motsvarande även ska gälla för våldsbrott. Vidare finns det i lagstiftningen en särskild straffskärpningsregel som innebär att det ska ses som en försvårande omständighet om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig, vilket typiskt sett gäller barn. Eftersom motionen ligger i linje med gällande lag och den politik partiet redan driver yrkar partistyrelsen att **motion F121 anses besvarad.**

Motion F122 förespråkar kraftigt skärpta straff för återfall i grova våldsbrott på så vis att den som döms för andra gången för ett grovt våldsbrott automatiskt ska få livstids fängelse utan möjlighet till att detta omvandlas till tidsbegränsat straff. I särskilda fall ska domstol dock kunna försöksutskriva personen efter nådeansökan. Partistyrelsen delar i och för sig motionärens allvarliga syn på grova våldsbrott, men anser att den föreslagna regeln skulle vara både oproportionerlig och oförsvarlig. Partistyrelsen anser att livstidsstraffet ska finnas kvar men användas för de absolut grövsta brotten, såsom mord. Som nämnts i annat avsnitt verkar Liberalerna för skärpta straff vid återfall i brott och för färre och kraftigt minskade mängdrabatter vid multipel brottslighet, något som dock kan genomföras utan att gå på motionärens linje. **Motion F122** bör avslås.

Motion F123 tar upp lagstiftningen kring människohandel, både i allmänhet och för sexuella ändamål. Motionärerna anser att straffen för människohandel bör skärpas.

Den som för bort någon för att till exempel sätta hen i tvångsarbete kan i de allvarligaste fallen dömas för människorov till livstids fängelse. I de fall det inte är aktuellt att döma för människorov kan förövaren dömas för människohandel till upp till tio års fängelse. Samma maximistraff gäller för grov människoexploatering samt för olaga frihetsberövande. Partistyrelsen delar motionärens syn att människohandel för alla slags ändamål är synnerligen allvarliga brott, och menar att detta också avspeglas i straffskalorna. **Motion F123** bör anses besvarad.

Jaktbrott tas upp i **motion F124**. Motionens resonemang, med utgångspunkt i enskilt namngivet rättsfall, får tolkas som att rättsväsendet bör lägga mindre energi på utredningar av misstänkta jaktbrott. Partistyrelsen vill understryka att varken landsmötet eller någon lagstiftande församling bör ta ställning i enskilda brottmål. Partistyrelsen är inte beredd att förorda en omprioritering av rättsväsendets arbete i enlighet med motionärens önskemål. **Motion F124** bör anses besvarad.

Några motioner tar upp trafikbrott. I **motion F125** förespråkas ökad polisiär närvaro i trafiken och höjda anslag för bevakning av trafikbrott. Faran med alkohol och droger i trafiken tas upp i **motion F126**, som yrkar på generellt höjda straff för alkohol- eller drogrelaterade trafikbrott. Motionärerna menar att straffskalan bör höjas väsentligt för den som är vållande till en olycka i trafiken och visar sig vara påverkad. I **motion F127** föreslås skärpt lagstiftning för musik på

hög volym i bilar som kör runt nattetid, något som är ett stort problem i vissa städer och orter.

Som nämns ovan vill partistyrelsen att Liberalerna driver på för en fortsatt utbyggnad av polisväsendet så att Sverige på lång sikt når det europeiska snittet i polistäthet. Det innebär väsentligt ökade möjligheter för polisen att förebygga och beivra brott, bland annat trafikbrott. **Motion F125** bör med detta anses besvarad. Liberalerna arbetar i riksdagen för en strängare straffrättslig syn på återfall i rattfylleri och drograttfylleri, vilket ligger i linje med den inriktning som finns i **motion F126, vilken därmed bör anses besvarad.** Partistyrelsen delar ståndpunkten att det behövs tydligare lagstiftning mot kraftigt störande musik och andra ordningsstörningar kopplade till trafik.

Riksåklagaren har den 23 juni beslutat att polisen ska få utfärda böter direkt på plats för den som spelar hög och störande musik, exempelvis från en bil. Nyordningen gäller från den 1 juli 2021. Det aktuella brottet är förargelseväckande beteende. Tidigare har ordningsbot för förargelseväckande beteende enbart kunnat utfärdas mot den som urinerar offentligt, men nu utvidgas alltså möjligheten. Boten för störande hög musik blir 1 000 kronor. Partistyrelsen utesluter dock inte att mer behöver göras. Till exempel har Liberalerna i riksdagen föreslagit ett strikt föraransvar för förargelseväckande beteende (som spelande av mycket hög musik nattetid) från motorfordon – en ”lex Nattfrid”. Med detta föreslås att **motion F127 bifalls.**

Frågan om resning i brottmål tas upp i **motion F128**, som yrkar att resningsärenden flyttas från ordinarie domstolar till ett fristående resningsinstitut. Samma motionär lade en motion i ämnet vid förra landsmötet.

När tiden för att överklaga en brottmålsdom som har meddelats av en tingsrätt eller en hovrätt har gått ut utan att det förts talan mot domen, vinner den laga kraft. Detta betyder att den fråga som avgjorts i princip inte kan bli föremål för en ny rättegång. Principen om lagakraftvunna domars orubblighet är dock inte undantagslös. En ny prövning av domen kan komma till stånd om domstol beslutar om resning. Enligt rättegångsbalken är hovrätten rätt instans för ansökan om resning om den lagakraftvunna domen meddelats av en tingsrätt, och i annat fall är Högsta domstolen den rätta instansen.

Frågan om ett oberoende resningsinstitut har då och då lyfts i den allmänna debatten, även av justitieråd i Högsta domstolen och andra högt uppsatta jurister. Det finns argument som talar för att skilja den dömande rollen från prövningen av resningsärenden. Samtidigt går det inte att komma ifrån att även resningsärenden är en fråga för domstolar. Partistyrelsen vidhåller därför sin åsikt från landsmötet 2019 om att partiet inte bör binda sig för en lagändring, men ser gärna att frågan prövas i en kommande utredning. **Med detta bör motion F128 anses besvarad.**

I **motion F129** förespråkas att även pensionärer ska kunna dömas till elektronisk övervakning (fotboja i hemmet) som alternativ till fängelsestraff. Den som är dömd till högst sex månaders fängelse kan ansöka om att avtjäna straffet genom intensivövervakning med elektronisk kontroll, så kallad fotboja. För att den dömde få ska få fotboja krävs någon form av sysselsättning, till exempel arbete eller studier. Vidare krävs att bostaden är godkänd och att övriga myndiga i bostaden ger sitt samtycke. Kravet på sysselsättning hänger samman med att det förväntas att den dömde har en strukturerad tillvaro och i princip endast lämnar hemmet för nödvändiga resor, såsom till arbetet. Pensionärer kan inte avtjäna fängelsestraff genom fotboja i hemmet, men detsamma gäller också till exempel arbetslösa. Partistyrelsen kan inte se att det framkommit argument för att generellt slopa sysselsättningskravet och ser inte heller skäl till att införa specialregler för de sällsynta fall då äldre personer döms till fängelse. **Motion F129** bör därför anses besvarad.

Polis, tull och åklagarväsende, domstolar och kriminalvård

Tre motioner tar upp polisens verksamhet. Behovet av en lokalt närvarande polis tas upp i **motion F130**, där det yrkas att ingen oavsett bostadsort ska behöva vänta mer än 45 minuter på polisen. I **motion F131** föreslås en satsning på jourtjänstgöring så att fler poliser ska kunna kallas in vid behov. Polisutbildningen uppmärksammas i **motion F132**, där det yrkas Liberalerna ska verka för att antagningen till polisutbildningen ska bygga på individuella bedömningar. Motionärerna är kritiska mot att vissa sökande har nekats intagning enbart på diagnoser, till exempel adhd, utan en bedömning av deras individuella förutsättningar.

Partistyrelsen är enig med motionärerna om vikten av en lokalt närvarande polis. De extremt långa utryckningstiderna i glesbygd är ett påtagligt problem som både försvårar brottsbekämpningen och tilliten till rättsstaten. Att polisens närvaro på landsbygden behöver förbättras är därför viktigt, något som också möjliggörs genom den breda utbyggnad av polisen som Liberalerna förespråkar. Utryckningstiderna behöver kontinuerligt följas upp. Hur länge en person får vänta beror på en kombination av tillgången på poliser i tjänst och brottets allvar. Partistyrelsen ser det inte som realistiskt att ställa upp en tvingande regel om att polis alltid ska infinna sig inom 45 minuter oavsett vilket brott som anmäls och oavsett plats och tid på dygnet. Med detta sagt vill partistyrelsen fortsätta verka för att markant få ner de ibland oacceptabelt långa utryckningstiderna, och det är en högst motiverad ambition att polis vid fall av allvarlig brottslighet ska kunna infinnas sig inom 45 minuter oavsett boendeort. Förslaget om att utveckla fler jourlösningar för att underlätta fler poliser i glesbygd som kan kallas in vid behov är intressant. Partistyrelsen ser gärna att fler jourtjänster inrättas för att bidra till ökad polisnärvaro på mindre orter och kortare utryckningstider, samtidigt som det finns principiella skillnader mellan att vara polis och till exempel deltidsbrandman i jour. Det får ankomma på polisledningen att finna anställningsformer som underlättar det som motionären eftersträvar. **Motionerna F130 och F131** bör därmed anses

besvarade. Vad gäller antagningen och urvalet av sökande till polisutbildningen är partistyrelsen helt enig med motionärerna om att detta alltid ska ske på objektiva grunder och baserat på en individuell bedömning av varje sökandes lämplighet. Den sökande har samtidigt ett ansvar att dela med sig av den information som kan vara relevant, till exempel medicinska diagnoser. Det finns samtidigt många diagnosbegrepp som omfattar ett brett spektrum, från lättare besvär till svåra funktionsnedsättningar. Det är angeläget att såväl Polismyndigheten som Plikt- och prövningsverket, som svarar för urvalen, i alla lägen agerar sakligt och icke-diskriminerande. **Med detta bör motion F132 anses besvarad.**

Ett par frågor tar upp Tullens verksamhet. I **motionerna F133 och F134** föreslås olika lagändringar och andra åtgärder för att öka Tullens möjligheter att ingripa vid misstänkt utförsel av stöldgods. I **motion F135** yrkas att Liberalerna verkar för att EU-ländernas tullmyndigheter slås samman till en gemensam europeisk tullmyndighet. På så vis, menar motionären, skulle tullens brottsbekämpande arbete effektiviseras.

Partistyrelsen instämmer helt i motionärernas förslag om att stärka Tullens befogenheter att ingripa mot stöldgods. När Sverige gick med i Schengensamarbetet avskaffades de permanenta inre gränskontrollerna mot övriga EU-länder, och förhoppningen var att detta skulle balanseras genom en samverkan mellan Tullen och Polisen vid gränserna. Verkligheten blev en annan, bland annat på grund av bristande polisresurser. Lagändringar har sedan dess skett för att öka Tullens befogenheter att ingripa mot brott i samband med tullkontroller, men partistyrelsen anser att ytterligare lagändringar behöver ske för att stärka Tullens möjligheter att självständigt fylla sin brottsbekämpande roll, bland annat vad gäller utförsel av misstänkt stöldgods. De lagändringar som görs behöver alltid analyseras ur ett EU-perspektiv. Exakt vilka informationssystem som används i Tullens arbete bör dock avgöras i myndighetsstyrningen. I sammanhanget kan nämnas att riksdagen i juni 2021, med bifall till motionsyrkanden från bland annat Liberalerna, fattade beslut om ett tillkännagivande om att Tullverket borde ges befogenheter att ingripa vid andra tillfällen än vid ordinarie kontroller samt ett utökat uppdrag att genomföra kontroller vid utförsel av varor, och att det också behöver utredas att klassa utförsel av stöldgods som ett brott enligt smugglingslagen. Detta ligger i linje med de skärpningar som föreslås i motionerna.

Partistyrelsen är däremot inte beredd att verka för att alla europeiska tullmyndigheter slås samman till ett europeiskt tullverk. I sammanhanget bör det framhållas att tullen har både en brottsbekämpande och en fiskal funktion. Tullgränserna är helt gemensamma för unionen, men brottsbekämpningen faller bara delvis inom EU:s befogenheter. **Med det anförda bör motion F133 bifallas, motion F134 anses besvarad och motion F135 avslås.**

Domstolsväsendets oberoende tas upp i **motion F136**. Bakgrunden är att domstolarna i dag sorterar under Domstolsverket, som är en statlig myndighet som leds av en av regeringen utsedd generaldirektör. Det är via anslagen till Domstolsverket som domstolarna erhåller sin finansiering. Motionären pekar på att detta ger otillräckliga garantier för domstolarnas oberoende gentemot den politiska makten, och föreslår att Domstolsverket ersätts av ett domarråd i likhet med vad som finns i andra länder. På så sätt överlåts administrationen av domstolarna på domarkåren.

Den fråga som motionären tar upp är just nu föremål för en översyn inom en grundlagsutredning som Liberalerna varit pådrivande för. Partistyrelsen delar motionärens åsikt att dagens förvaltningsmodell ger ett oacceptabelt svagt skydd för domstolarnas oberoende. En viktig del i detta är att reformera den administrativa styrningen av domstolarna. Att ersätta dagens domstolsverk med ett domarråd är en näraliggande lösning, men eftersom en grundlagsutredning just nu arbetar med frågan vill partistyrelsen inte föregripa dess förslag. **Partistyrelsen föreslår därför att landsmötet tar ställning för att dagens modell, där den administrativa styrningen av domstolarna sker via det regeringsstyrda Domstolsverket, ersätts av en modell som garanterar domstolarnas oberoende och att motion F136** därmed anses besvarad.

Systemet för att utse nämndemän tas upp i **motion F137**. Motionären är kritisk till att nämndemän nomineras via de politiska partierna, och förespråkar en övergång till ett rent opolitiskt system där nämndemän utses utan inblandning av partierna. I **motion F138** förespråkas höjda arvoden till nämndemännen samt mer generösa regler för ersättning för förlorad arbetsinkomst vid inställda förhandlingar.

Vid landsmötet 2017 beslutades att Liberalerna ska verka för att nämndemannasystemet ska ses över så att det politiska inflytandet minskar. Naturligtvis ska partiers medlemmar kunna tjänstgöra som nämndemän, men däremot ska uppdraget som nämndemän inte politiseras. Tyvärr förekommer det att nämndemän ser sin roll som partipolitisk trots att uppdraget inte har med partipolitik att göra. Partistyrelsen ser inte någon anledning att ändra det ställningstagande som gjordes av landsmötet 2017 och anser att **motion F137** bör anses besvarad. Partistyrelsen vill i sammanhanget också påminna om att partiet sedan tidigare arbetar för att nämndemännen endast ska finnas i första instans, och att de pengar som sparas in genom att nämndemännen tas bort i kammarrätt och hovrätt ska användas till förbättrade nämndemannaarvoden. **Med detta bör motion F138 anses besvarad.**

Hbtq-personers situation i kriminalvården tas upp i **motion F139**, som yrkar på stärkt hbtqi-kompetens och ett säkerhetsmedvetande som gör att intagna hbtqi-personer kan vara trygga på häkten och anstalter. Motionärerna pekar även på att transpersoner kan vara särskilt utsatta eftersom visitation och förvarstagande är uppdelat utifrån juridiskt kön. Partistyrelsen vill med anledning av detta framhålla att Kriminalvården liksom alla andra myndigheter måste ha rätt kompetens för att behandla alla korrekt oavsett till exempel sexuell läggning eller könsidentitet. Detta är särskilt viktigt när det handlar om frihetsberövade som kan riskera att utsättas för våld av andra intagna. Partistyrelsen erinrar om att Liberalerna sedan länge arbetar för generellt ökad hbtq-kompetens i landets myndigheter och bedömer att motionens förslag ligger väl i linje med befintlig politik, varför **motion F139** bör anses besvarad.

Familjerätt

Partistyrelsen övergår nu till de motioner som tar upp civilrättslig lagstiftning om familjer, föräldraskap och anknytande frågor.

Reglerna för att ingå äktenskap tas upp ett par motioner. I **motion F140** yrkas på en generell översyn av äktenskapsbalken och äktenskapsförordningen, utifrån ett antal frågeställningar med den allmänna innebörden att dagens formkrav för att ingå äktenskap är otillräckliga och att det ställs otillräckliga krav på utbildning av vigselförrättare. Vidare anförs att kommuner har olika praxis vad gäller vigselavgift och administrativt stöd till borgerliga vigselförrättare. Avslutningsvis nämns i brödtexten att det inte är acceptabelt att kyrkliga vigselförrättare får neka att genomföra vigsel. Även i **motion F141 yrkande 1** med delvis samma undertecknare yrkas att myndighetsutövningen i samband med vigsel ska vara enhetlig, rättssäker och fri från diskriminering.

En liknande motion behandlades vid landsmötet 2019 och gick då till beredningsutskottet, som uttalade att det är viktigt att säkerställa att vigselförrättare får den information och utbildning som behövs för den myndighetsutövning som ligger i uppdraget och att reglerna tillämpas enhetligt i hela landet. Partistyrelsen har ingen annan uppfattning, men anser inte att motionären på ett övertygande sätt har visat att det skulle finnas påtagliga rättssäkerhetsproblem i dagens ordning. Partistyrelsen vill påminna om att vigsel måste föregås av obligatorisk hindersprövning som den som vill gifta sig ansöker om individuellt. Denna prövning sker på enhetliga villkor i hela landet via en statlig myndighet. De formkrav som ställs på en vigsel är också enhetliga. Däremot stämmer det att vissa kringfunktioner, till exempel avgifter som ofta är förknippade med användning av vissa lokaler, varierar mellan kommuner. Partistyrelsen anser att det ställningstagande som landsmötet gjorde 2019 fortfarande äger giltighet och föreslår därför att **motionerna F140 samt F141 yrkande 1 anses besvarade.**

I **motion F141 yrkande 2** yrkas på införande av obligatorisk civil vigsel, det vill säga att religiösa vigslar inte ska ha juridisk giltighet. Frågan om civiläktenskap har behandlats vid flera landsmöten på senare år, senast år 2019. Partistyrelsen vill då liksom nu betona att äktenskapet i juridisk mening redan i dag är rent civilrättsligt. Äktenskapets juridiska innebörd är densamma oavsett om det ingås inför en myndighetsföreträdare eller i ett trossamfund, och äktenskapsbalken är inte i något avseende baserad på ställningstaganden till förmån för den ena eller andra religiösa traditionen. Det är, kort sagt, staten och inte trossamfunden som definierar äktenskapets juridiska innebörd.

Dagens lagstiftning innebär att borgerliga vigselförrättare har vigselplikt, medan trossamfundens företrädare har vigselrätt. Samma system finns i många länder, medan andra länder tillämpar civiläktenskap. Länder som i likhet med Sverige har en könsneutral äktenskapslagstiftning återfinns i båda grupperna.

Vigselakten i ett trossamfund är en religiös ceremoni och som sådan en del av religionsutövningen. Äktenskapet som rättslig företeelse har dock djupa historiska rötter och var i äldre tid inte nödvändigtvis en del av den religiösa sfären. På den tiden Sverige var en luthersk-ortodox enhetsstat utan religionsfrihet ingick vigselrätten i kyrkans maktmonopol. Endast en kyrklig vigsel inom Svenska kyrkan var juridiskt giltig. Kravet på rätt till borgerlig vigsel, liksom att andra trossamfund skulle få rätt att förrätta juridiskt giltiga vigslar, var då en självklar del av kampen för religionsfrihet i Sverige.

I dagens samhälle är statsreligionen avskaffad. Det råder stor religiös mångfald och många tillhör inte något samfund alls. Frågan om trossamfundens vigselrätt handlar därför i dag snarare om hur gränslinjen mellan den religiöst neutrala staten och trossamfunden ska se ut.

Ett tungt vägande argument för civiläktenskap är att det skulle klargöra skillnaden mellan det juridiska äktenskapet och äktenskapet som religiöst begrepp. Det juridiska äktenskapet reglerar makarnas rättsliga relation inbördes och i förhållande till tredje man och staten. Den som gifter sig tar del av ett lagpaket som innebär både rättigheter och förpliktelser, till exempel när det gäller egendom, försörjning, arv och vårdnad.

Som religiöst begrepp handlar i stället äktenskapet eller vigseln om att makarna ingår ett förbund inför sin gud eller sin församling. Den religiösa innebörden varierar mellan olika samfund. I vissa trosriktningar räknas äktenskapet som ett oupplösligt förbund.

Eftersom den juridiska och den religiösa innebörden inte har något med varandra att göra skulle ett argument för civiläktenskap därmed vara att skapa en tydligare rågång. Det är då alltid den civila (borgerliga) vigseln som är juridiskt giltig, och den som vill ha det kan sedan komplettera med en religiös vigselakt. Så ser systemet ut i till exempel Belgien och Nederländerna.

Det finns emellertid också tungt vägande argument för att behålla dagens system. Ett sådant argument är att den enda praktiska effekten av att införa civiläktenskap skulle vara att det blir krångligare för många par att gifta sig.

Redan i dag finns det full valfrihet mellan civil och religiös vigsel. De som vill gifta sig borgerligt det redan i dag, liksom de par som är hänvisade till en borgerlig vigsel därför att deras trossamfund inte vill förrätta vigseln. De par som i dag kan och vill gifta sig inom ett trossamfund måste däremot i ett system med civiläktenskap gifta sig två gånger: först en civil vigsel och sedan en religiös ceremoni. Rent praktiskt vore denna reform en försämring, samtidigt som den för övriga par inte innebär någon praktisk förbättring.

Det nuvarande systemet med valfrihet mellan vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel har funnits under mycket lång tid och har en stark folklig förankring. Det framgår inte minst av att ett stort antal par väljer att ingå äktenskap genom vigsel i samfund.

Ett argument som ibland framförs för civiläktenskap är att trossamfunden inte förtjänar att behålla vigselrätten eftersom alla par inte kan gifta sig religiöst. Partistyrelsen vill ta tillfället i att problematisera detta argument.

Det är en självklar liberal ståndpunkt att äktenskapsbalken ska vara öppen för alla myndiga par. Det är också en

självklar liberal ståndpunkt att staten inte ska lägga sig i trossamfundens religionsutövning. En religiös vigselakt är alltid religionsutövning och staten bör av principiella skäl avhålla sig från att försöka styra samfunden till att påverka vilka religiösa vigselakter mellan myndiga som samfundet vill förrätta eller inte förrätta. Det betyder inte att ett samfund ska vara fredat från kritik för sina val, men den kritiken bör då tas upp i den allmänna samhällsdebatten och inom samfunden.

Det bör också observeras att det finns många situationer där företrädare för trossamfund avböjer att förrätta vigslar. Åtskilliga samfund vägrar till exempel att viga frånskilda. Detta gäller till exempel inom romersk-katolska kyrkan, ett av de största samfunden. Ofta förutsätts det att de blivande makarna, eller åtminstone en av dem, bekänner sig till samfundets tro.

Det förekommer också att samfundets företrädare efter själavårdande samtal avråder paret från att gifta sig och av det skälet förklarar sig ovillig att genomföra vigseln. Trossamfundens juridiska vigselrätt innebär att staten konstaterar att den religiösa vigselakten motsvarar de formkrav som ställs på en borgerlig vigsel, och därför kan erkännas juridiskt. Partistyrelsen konstaterar att religionsfriheten förutsätter att trossamfunden själva avgör vilka vigselceremonier de vill förrätta. **Partistyrelsen yrkar därför sammanfattningsvis att motion F141 yrkande 2 avslås.**

I **motion F142** föreslås en förändring av äktenskapsbalken med utgångspunkt i individens frihet och avtalsfrihet. Motionären anför att familjekonstellationer kan se ut på olika sätt och anser att äktenskapsbalken bör anpassas därefter. Partistyrelsen konstaterar att äktenskapet i juridisk mening är utformat som ett lagpaket som innebär rättigheter och skyldigheter mellan makarna men också i förhållande till barn samt till samhället i övrigt. Stora delar av lagpaketet kan avtalas bort, till exempel genom att makarna genom äktenskapsförord beslutar om att giftorättsgods ska göras till enskild egendom eller omvänt. Även arvsförhållanden kan regleras genom testamente. Samhället bör erbjuda det lagpaket som äktenskapet medför, men detta innebär i sig ingen värdering av huruvida personer bör ingå äktenskap eller ej. Den neutralitet i förhållande till familjers mångfald och den avtalsfrihet som motionären förespråkar ryms alltså inom dagens lagstiftning. Med detta bör **motion F142 anses besvarad.**

Flera motioner tar upp regelverket för skilsmässa. I **motion F143** föreslås att möjligheten till betänketid tas bort, så att skilsmässa alltid genomförs omedelbart. I **motionerna F144 och F145** yrkas att avgiften för äktenskapsskillnad (i dag 900 kronor) tas bort.

Enligt reglerna i äktenskapsbalken kan skilsmässa beviljas omedelbart om båda makarna är överens om detta och om ingen av dem bor tillsammans med ett eget barn under 16 år. Om endast en av makarna vill skilja sig eller om någon bor med ett barn under 16 år måste en skilsmässa föregås av sex till tolv månaders betänketid. Betänketid ska även ges om någon av makarna begär det. Betänketiden är således till för att ge rådrum åt den person som kan riskera att ha svårt att försvara sina intressen vid en omedelbar äktenskapsskillnad, det vill säga den make som inte vill att äktenskapet upplöses eller de barn som bor i familjen. Vad gäller barn bör det understrykas att betänketiden inte har något att göra med domstolens möjlighet att t.ex. besluta om interimistisk vårdnad. Partistyrelsen är inte beredd att nu förorda ett avskaffande av betänketiden och föreslår att **motion F143 avslås.** Vad gäller avgiften om 900 kronor vill partistyrelsen framhålla att detta typiskt sett är en mycket ringa kostnad i förhållande till de övriga ekonomiska konsekvenser som följer av en skilsmässa. Om personen är ekonomiskt utsatt finns det vissa, om än begränsade, möjligheter att få rättshjälp för kostnaderna i samband med en skilsmässa. Partistyrelsen är öppen för att se över möjligheten till avgiftsbefrielse för ekonomiskt utsatta, men anser det inte prioriterat att ta bort avgiften för personer som kan försörja sig själva. **Med detta föreslås att motionerna F144 och F145 anses besvarade.**

Motion F146 tar upp behovet av en förändrad lagstiftning om värdmoderskap för att möjliggöra detta i Sverige (**yrkande 1**). Vidare föreslås anpassningar av lagen för att beakta barns och föräldrars rättigheter vid värdgraviditet i annat land (**yrkande 2**) samt lagändringar för snabbare fastställande av juridiskt vårdnadshavarskap vid värdgraviditet i annat land (**yrkande 3**). Vidare föreslås en regeländring som får tolkas som att Sverige automatiskt ska erkänna giltigheten av utländska födelsebevis för att därmed förenkla utfärdande av samordningsnummer och pass till ett i utlandet fött barn (**yrkande 4**). Avslutningsvis föreslås en utredning för att reglera hur svenskar som har nedfrysta könsceller i Sverige kan få använda dessa vid värdmödraskap i Sverige och utomlands (**yrkande 5**).

Partistyrelsen vill inledningsvis understryka att Liberalerna anser att lagen bör ändras för att möjliggöra altruistiskt (icke-kommersiellt) värdmoderskap i Sverige. Partiet arbetar redan för detta, liksom för att förändra lagstiftningen för att underlätta för barn och föräldrar då värdmoderskapsarrangemang genomförs utomlands. **Motion F146 yrkande 1–3 bör därför anses besvarade**, eftersom de ligger helt i linje med partiets redan antagna politik. Vad gäller **yrkande 4** har partistyrelsen förståelse för resonemanget eftersom många barn som föds genom värdmoderskapsarrangemang utomlands i dag hamnar i en juridisk knipa. Att införa en generell regel om att alla andra länders födelsebevis automatiskt ska erkännas i Sverige är dock alltför långtgående, eftersom det finns många andra situationer då det ligger i barnets intresse att svenska myndigheter gör en självständig prövning av om det går att fastställa föräldraskapet till ett barn. Det gäller i synnerhet då familjer kommer till Sverige från länder där folkbokföring saknas eller är mycket bristfällig. Vad gäller yrkandet om nedfrysta könsceller vill partistyrelsen göra en principiell åtskillnad mellan de situationer då en person bett att få spara könsceller för eget bruk, till exempel inför en komplicerad operation som riskerar att påverka fertiliteten, och de situationer då en person donerat spermier eller äggceller till en sperma- eller äggbank för att andra personer ska kunna bli föräldrar. I det sistnämnda fallet kan det inte vara rimligt att personen återtar sina könsceller när de en gång donerats. Däremot bör personen i det förstnämnda fallet ha bestämmanderätt över sina egna nedfrysta könsceller,

så länge detta sker under etiskt försvarbara och medicinskt säkra former (med tanke på att det ytterst handlar om det blivande barnets villkor). **Med detta föreslås att motion F146 yrkande 4 och 5 anses besvarade.**

Motion F147 tar upp lagstiftningen om gode män och förvaltare. Motionären lägger ett antal förslag med den övergripande innebörden att uppdraget som god man eller förvaltare inte ska ses som ett ideellt uppdrag, utan ställföreträdaren ska ges ekonomisk ersättning för den faktiska arbetsinsatsen. Vidare föreslås olika förändringar för att tydliggöra ställföreträdarens ansvar att sköta huvudmannens ekonomi och för att underlätta att ställföreträdaren snabbt befrias från sitt uppdrag om hen så begär det.

Liberalerna har länge arbetat för en bred översyn av systemet med god man och förvaltare, bland annat genom att tillsätta en nationell tillsynsmyndighet, något som också bekräftats genom landsmötesbeslut. Partistyrelsen står fast vid att detta är en angelägen fråga som har blivit allt mer akut i flera kommuner när kraven har ökat på frivilliga gode män, samtidigt som söktrycket redan är lågt. Partistyrelsen är av uppfattningen att en allmän professionalisering av uppdragen, inklusive kommunala förvaltningsenheter vars anställda är ställföreträdare i svårrekryterade fall, bör ses som huvudalternativet. Att helt avskaffa systemet med frivilliga goda män är dock i dagsläget inte aktuellt. **Med detta bör motion F147 anses besvarad.**

Reglerna om arv tas upp i **motion F148**, där det förespråkas en förändring av bestämmelserna om särkullbarns rätt till arv efter avliden förälder. Då en person som lever i äktenskap eller partnerskap avlider ärver den efterlevande maken före de gemensamma barnen, medan däremot så kallade särkullbarn har rätt att direkt få ut sin laglott i arv efter sin biologiska förälder. Motionärerna menar att denna regel bör ändras och att motsvarande bör gälla även vid samboförhållanden.

Partistyrelsen instämmer i att det finns situationer där det uppstår problem och ibland konflikt mellan särkullbarn och efterlevande make/maka utifrån dagens arvsregler. Den fråga som måste ställas är emellertid om konflikterna skulle bli färre om reglerna ändrades. På den punkten befarar partistyrelsen tvärtom att risken finns för fler utdragna arvstvister. Om särkullbarnen skulle få stå tillbaka för den efterlevande maken/makan, och de båda parterna inte kan komma överens om hur och när arvet ska betalas ut, skulle ju en lagändring i den riktning som förespråkas i motionen innebära att konflikten förlängs in i framtiden, till den tidpunkt då den efterlevande maken eller makan avlider. Det skulle orsaka många olustiga situationer med permanentade familjekonflikter om regelverket innebär att en arvinge, för att få ut sitt arv efter en avliden förälder, först måste vänta ut att ytterligare en person avlider. Eftersom arvskiftet, om reglerna ändras, ibland skulle få anstå i flera decennier (i många fall överlever ju den efterlevande maken eller makan sin livskamrat med många år) skulle det även uppstå situationer där barnen aldrig hinner få ut arvet efter sin avlidna förälder innan de själva dör. Inte heller detta vore enligt partistyrelsen rimligt.

Det finns alltså flera skäl som talar emot förändrad arvsrätt för särkullbarn. De problem som motionären pekar på kan i många fall – om frivilliga överenskommelser mellan särkullbarnen och den efterlevande maken eller makan inte kan åstadkommas – lösas bättre genom testamente. Partistyrelsen föreslår därför att **motion F148 avslås.**

Avslutningsvis tar partistyrelsen upp **motion F149**, som föreslår en ändrad begravningslagstiftning för att möjliggöra privata begravningsplatser. Motionären föreslår en övergång till valfrihet på begravningsmarknaden i stil med vad som gäller inom vården och skolan, så att den som vill bli begravd på en begravningsplats som drivs av t.ex. ett aktiebolag ska kunna göra det.

I dag är Svenska kyrkan huvudman för begravningsväsendet, utom i Stockholms och Tranås kommuner där kommunen är huvudman. För att bekosta begravningsväsendet tas en obligatorisk begravningsavgift ut, som tillfaller respektive huvudman. Vid sidan av detta finns ett fåtal enskilda begravningsplatser, såsom de judiska begravningsplatserna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Karlskrona och Sundsvall, den katolska begravningsplatsen i Stockholm och Stiftelsen Stora Sköndals begravningsplats i Stockholm. Vidare finns den kungliga begravningsplatsen i Hagaparken i Solna samt ett fyrtiotal enskilda begravningsplatser i anslutning till slott och äldre herresäten i landet. Partistyrelsen anser att en övergång till fler begravningsplatser i enskild regi i första hand är en fråga för huvudmännen att ta ställning till. En reform av detta förutsätter en genomgripande reform av hela begravningssystemet och hur detta finansieras, så att varje människa i alla lägen har rätt till begravning efter sin död. **Partistyrelsen vill med detta föreslå att motion F149 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att rapporten punkt 1 bifalls
2. att rapporten punkt 2 bifalls
3. att rapporten punkt 3 bifalls
4. att rapporten punkt 4 bifalls
5. att rapporten punkt 5 bifalls
6. att rapporten punkt 6 bifalls
7. att rapporten punkt 7 bifalls
8. att rapporten punkt 8 bifalls
9. att motion F101 anses besvarad
10. att rapporten punkt 9 bifalls
11. att rapporten punkt 10 bifalls
12. att rapporten punkt 11 bifalls
13. att rapporten punkt 12 bifalls
14. att motion F102 anses besvarad
15. att rapporten punkt 13 bifalls
16. att rapporten punkt 14 bifalls
17. att rapporten punkt 15 bifalls
18. att rapporten punkt 16 bifalls
19. att rapporten punkt 17 bifalls
20. att rapporten punkt 18 bifalls
21. att rapporten punkt 19 bifalls

22. att rapporten punkt 20 bifalls
23. att rapporten punkt 21 bifalls
24. att motion F103 anses besvarad
25. att rapporten punkt 22 bifalls
26. att motion F104 anses besvarad
27. att rapporten punkt 23 bifalls
28. att rapporten punkt 24 bifalls
29. att rapporten punkt 25 bifalls
30. att rapporten punkt 26 bifalls
31. att rapporten punkt 27 bifalls
32. att motion F105 anses besvarad
33. att motion F106 avslås
34. att rapporten punkt 28 bifalls
35. att rapporten punkt 29 bifalls
36. att rapporten punkt 30 bifalls
37. att rapporten punkt 31 bifalls
38. att rapporten punkt 32 bifalls
39. att rapporten punkt 33 bifalls
40. att rapporten punkt 34 bifalls
41. att motion F107 bifalls
42. att rapporten punkt 35 bifalls
43. att rapporten punkt 36 bifalls
44. att rapporten punkt 37 bifalls
45. att rapporten punkt 38 bifalls
46. att motion F108 anses besvarad
47. att motion F109 yrkande 1 anses besvarat
48. att motion F109 yrkande 2 anses besvarat
49. att rapporten punkt 39 bifalls
50. att rapporten punkt 40 bifalls
51. att rapporten punkt 41 bifalls
52. att rapporten punkt 42 bifalls
53. att rapporten punkt 43 bifalls
54. att rapporten punkt 44 bifalls
55. att rapporten punkt 45 bifalls
56. att motion F110 anses besvarad
57. att motion F111 anses besvarad
58. att motion F112 anses besvarad
59. att rapporten punkt 46 bifalls
60. att rapporten punkt 47 bifalls
61. att motion F113 bifalls
62. att rapporten punkt 48 bifalls
63. att rapporten punkt 49 bifalls
64. att rapporten punkt 50 bifalls
65. att rapporten punkt 51 bifalls
66. att rapporten punkt 52 bifalls
67. att rapporten punkt 53 bifalls
68. att rapporten punkt 54 bifalls
69. att rapporten punkt 55 bifalls
70. att rapporten punkt 56 bifalls
71. att motion F114 yrkande 1 anses besvarat
72. att motion F114 yrkande 2 anses besvarat
73. att motion F114 yrkande 3 bifalls
74. att rapporten punkt 57 bifalls
75. att rapporten punkt 58 bifalls
76. att rapporten punkt 59 bifalls
77. att rapporten punkt 60 bifalls
78. att rapporten punkt 61 bifalls
79. att rapporten punkt 62 bifalls
80. att rapporten punkt 63 bifalls
81. att rapporten punkt 64 bifalls
82. att rapporten punkt 65 bifalls
83. att rapporten punkt 66 bifalls
84. att motion F115 anses besvarad
85. att motion F116 anses besvarad
86. att motion F117 anses besvarad
87. att motion F118 anses besvarad
88. att motion F119 anses besvarad
89. att motion F120 anses besvarad
90. att motion F121 anses besvarad
91. att motion F122 avslås
92. att motion F123 anses besvarad
93. att motion F124 anses besvarad
94. att motion F125 anses besvarad
95. att motion F126 anses besvarad
96. att motion F127 bifalls
97. att motion F128 anses besvarad
98. att motion F129 anses besvarad
99. att motion F130 anses besvarad
100. att motion F131 anses besvarad
101. att motion F132 anses besvarad
102. att motion F133 bifalls
103. att motion F134 anses besvarad
104. att motion F135 avslås
105. att landsmötet tar ställning för att dagens modell, där den administrativa styrningen av domstolarna sker via det regeringsstyrda Domstolsverket, ersätts av en modell som garanterar domstolarnas oberoende
106. att motion F136 därmed anses besvarad
107. att motion F137 anses besvarad
108. att motion F138 anses besvarad
109. att motion F139 anses besvarad
110. att motionerna F140 samt F141 yrkande 1 anses besvarade
111. att motion F141 yrkande 2 avslås
112. att motion F142 anses besvarad
113. att motion F143 avslås
114. att motion F144 anses besvarad
115. att motion F145 anses besvarad
116. att motion F146 yrkande 1 anses besvarat
117. att motion F146 yrkande 2 anses besvarat
118. att motion F146 yrkande 3 anses besvarat

119. att motion F146 yrkande 4 anses besvarat
120. att motion F146 yrkande 5 anses besvarat
121. att motion F147 anses besvarad
122. att motion F148 avslås
123. att motion F149 anses besvarad

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion F119:

”Kronvittnen hotar riskera de principer det svenska rättssystemet bygger på. Landsmötet bör avslå förslaget.”

Särskilt yttrande nr 2

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion F108:

”Regler för kameraövervakning har redan förändrats och ytterligare förändringar utgör ett hot mot individers rätt till integritet. Staten ska ha särskilt goda anledningar till varför medborgare övervakas, och liberala partier ska värna denna princip. Landsmötet bör avslå förslaget.”

F2. ALLMÄNNA GRUNDLAGSFRÅGOR OCH DEMOKRATIPOLITIK

Inledning

Demokratin är ung. I Sverige är det bara hundra år sedan det demokratiska genombrottet. I december 1918 tog riksdagen efter en proposition på initiativ av den liberale statsministern Nils Edén principbeslutet om att införa allmän rösträtt för kvinnor och män, och i år firar vi hundraårsminnet av det första riksdagsvalet där kvinnor och män deltog på lika villkor. Även därefter fanns dock begränsningar för vissa grupper som hade uppnått rösträttsålder, till exempel för personer som hade dömts till fängelse eller försatts i konkurs. Först 1989 fick alla svenska medborgare över 18 år rösträtt, när omyndighetsbegreppet avskaffades.

Det demokratiska genombrottet hände inte av sig självt. När Sverige införde allmän och lika rösträtt för kvinnor och män var vi det sista landet i Norden att göra så. Det var en lång kamp, kantad av hårda politiska motsättningar, innan demokratin slutligen fick sitt genombrott genom författningsuppgörelsen i riksdagen.

Den offentliga makten är begränsad och utövas under lagarna. Det offentligas maktbefogenheter gentemot den enskilde får aldrig sträcka sig längre än vad som är nödvändigt och försvarligt för att sköta de gemensamma uppgifterna. Dessa liberala kärnvärden innebär att den offentliga makten också ska betraktas med hälsosam vaksamhet. Den enskildes möjligheter att hävda sig gentemot staten handlar om varje människas lika fri- och rättigheter och om att begränsa statsmaktens maktanspråk.

Sverige är i dag en av världens mest stabila demokratier, men demokratins arbetssätt måste hela tiden utvecklas. Likaså behövs fortsatta reformer för att stärka det konstitutionella skyddet för det demokratiska systemet, den fria åsiktsbildningen och de individuella fri- och rättigheterna. För att folkstyret, rättssäkerheten och den fria åsiktsbildningen ska fungera också i ett politiskt skymningsläge behövs det en fördjupad diskussion om hur de demokratiska strukturerna ska göras mer robusta.

Den liberala demokratiska modellen med organisationsfrihet, fri åsiktsbildning och oberoende domstolar är satt under press globalt. Antalet länder som enligt den ansedda tankesmedjan Freedom House definieras som fria sjunker. Ungern räknas inte längre som fullvärdig demokrati, och visar liksom Polen visar hur regimer i länder som är fullvärdiga EU-medlemmar framgångsrikt kan nedmontera de strukturer som borde ha varit självklara och bättre skyddade i alla demokratier.

Det yttersta skyddet för demokratin ligger i en stark folklig uppslutning för de demokratiska värderingarna. Demokratin behöver ständigt återerövras och de demokratiska principerna ständigt förklaras och försvaras. Den dag vi tar dem för givna blir demokratin sårbar på allvar.

Grundlagsfrågor och statsskicket m.m.

Skyddet för de demokratiska strukturerna tas upp i **motion F201**, som förespråkar att Liberalerna arbetar för en grundlagsändring som gör att grundlagen inte kan ändras utan att ett ordinarie riksdagsval har hållits mellan de två besluten. Samma fråga tas också upp i **motion F202 yrkande 3**.

I **motion F202 yrkande 1 samt motion F203 yrkande 1** förespråkas införande av en författningsdomstol. I **motion F203 yrkande 2** föreslås även att detta blir en viktig fråga i ett eventuellt regeringssamarbete efter 2022 års val. I **motion F202** förespråkas att en översyn ska göras av vilken majoritet som ska krävas för att ändra grundlagen (**yrkande 4**) och en allmän grundlagsöversyn (**yrkande 2**).

Partistyrelsen delar motionärernas bedömning. Även om de demokratiska principerna är fast förankrade i grundlagen har Sverige ett alldeles för svagt skydd för demokratin, eftersom grundlagsändring kan genomföras genom en rösts övervikt i två riksdagsbeslut med mellanliggande val, som kan vara extra val. I teorin skulle därmed hela demokratin kunna avskaffas på drygt ett år. Eftersom det inte heller ställs upp några regler om hur många riksdagsledamöter som måste delta i beslutet skulle sådana grundlagsändringar i ett krisläge kunna genomdrivas av en handfull personer.

Efter att bland annat Liberalerna har uppmärksammat denna fråga i riksdagen tillsattes den 13 februari 2020 en parlamentarisk grundlagsutredning om förstärkt skydd för demokratin m.m. Vad gäller grundlagsändringar ska kommittén bl.a. bedöma om det bör införas ett krav på kvalificerad majoritet vid riksdagsbeslut om grundlagsändring, om det bör införas ett krav på att ett visst antal av riksdagsledamöterna deltar i omröstningen vid beslut om grundlagsändring (en s.k. kvorumregel) samt om det val till riksdagen som ska hållas mellan de två riksdagsbesluten om grundlagsändring måste vara ett ordinarie val. Samma utredning ska även se över bl.a. domstolarnas oberoende, en fråga som inför landsmötet behandlas under avsnitt F1.

Sverige saknar det som många andra demokratier har, nämligen en författningsdomstol som kan upphäva lagar eller bestämmelser som strider mot fri- och rättigheterna eller andra överordnade lagregler. Domstolar kan göra denna så kallade lagprövning, men det kan bara ske i enskilda fall som genom överklagande eller på annat sätt kommer under domstolsprövning. Att Sverige behöver en författningsdomstol nämns i Liberalernas partiprogram, som antogs 2013, och detta är alltsedan dess vägledande för partiets arbete i riksdagen.

Partistyrelsen konstaterar att den nu arbetande grundlagsutredningen kommer att slutföra sitt arbete den 15 februari 2023. Liberalerna bör tydligt markera sin ståndpunkt att stärka grundlagsskyddet för demokratin och fri- och rättigheterna genom ett landsmötesbeslut. **Motionerna F201 och F202 yrkande 3 bör därmed bifallas.** Yrkandena om att en grundlagsöversyn ska göras är tillgodosedda genom den parlamentariska utredning som nu arbetar, och **motion F202 yrkande 2 och 4 bör därmed anses besvarade.** Eftersom det redan framgår av partiprogrammet att Liberalerna arbetar för en författningsdomstol är **motionerna F202 yrkande 1 samt F203 tillgodosedda och bör anses besvarade.**

I **motion F204** förespråkas att transpersoner ska ges skydd i grundlagen. Motionären påpekar att transpersoner inte omfattas av regeringsformens skydd mot diskriminerande lagstiftning och förespråkar att diskrimineringsförbudet utvidgas.

Diskrimineringslagen, som finns i vanlig lag, omfattar redan i dag könsidentitet och könsuttryck. Det diskrimineringsförbud som finns i regeringsformen tar sikte på lagstiftningsmakten, och går ut på att lagar och myndighetsregler inte får diskriminera på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande, sexuell läggning eller kön. Vid landsmötet 2019 behandlades en motion med liknande innebörd.

Partistyrelsen konstaterade då att Liberalerna var pådrivande för att förbudet mot diskriminerande lagstiftning i den senaste grundlagsreformen breddades till att inkludera sexuell läggning, och uttryckte sig positivt till att frågan inkluderas i en kommande grundlagsöversyn. Med detta som grund beslutade landsmötet 2019 att anse motionen bifallen. Partistyrelsen anser därför att det redan finns ett ställningstagande i den fråga som motionären aktualiserar, varför **motion F204 bör anses besvarad.**

I **motion F205** yrkas att rätten till abort skyddas i grundlagen. Partistyrelsen vill med anledning av detta anföra följande.

Det är en fundamental liberal princip att kvinnan har rätt att bestämma över sin kropp. Av detta följer att aborträtten ska värnas och att ingen form av rätt till vårdvägran för vårdpersonal ska införas. Liberalerna anser också att Sverige ska verka internationellt för att rätten till abort erkänns som en del av de mänskliga rättigheterna, något som framgår av Liberalernas partiprogram.

Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna är en del av den svenska regeringsformen. I Europakonventionens artikel 8 uttrycks att var och en har rätt till sitt privat- och familjeliv, något som dock hittills inte har tolkats av Europadomstolen i Strasbourg som en ovillkorlig rätt till abort. I de flera europeiska länder har kvinnan i dag rätt att besluta om abort, men i bl.a. Finland, Island och Storbritannien tillåts abort endast på vissa villkor (såsom ekonomiska, sociala eller hälsomässiga skäl). I Malta är abort totalförbjudet och även i Polen är abortlagstiftningen ytterst sträng.

Att grundlagsskydda rätten till abort ligger i linje med partiprogrammets ställningstagande för att sträva efter ett internationellt erkännande av aborträtten som en del av de mänskliga rättigheterna. Det finns dock också argument i andra vågskålen. Ett grundlagsskydd för rätten till abort stärker inte bara skyddet i Sverige, utan bidrar också ett bredare genomslag på längre sikt för att erkänna rätten till abort som skyddad av de internationella konventionerna om mänskliga fri- och rättigheter. **Med detta bör motion F205 bifallas.**

Regeringsformen innehåller i dag ett absolut förbud mot återkallande av medborgarskap. I **motion F206** yrkas på en ändring av detta så att det i vissa fall ska bli möjligt att återkalla svenska medborgarskap för personer som också är medborgare i andra stater. Motionären nämner situationer där medborgarskapet beviljats till följd av oriktiga uppgifter, eller där personen begått terrorbrott eller begått andra handlingar som allvarligt skadar Sveriges vitala intressen. Ingen ska dock bli statslös.

I regeringsformen finns ett ovillkorligt förbud mot att en person mot sin vilja berövas sitt svenska medborgarskap. Kopplat till detta finns också det ovillkorliga förbudet mot att landsförvisa svenska medborgare. Sverige har också skrivit på internationella konventioner om medborgarskap om att motverka statslöshet.

I Danmark, Norge och Finland liksom i flera andra europeiska länder finns lagstiftning som gör det möjligt att i vissa lägen frånta en person medborgarskapet. De internationella konventionerna ger utrymme för detta i vissa lägen, framför allt om medborgarskapet har erhållits genom bedrägligt förfarande, lämnande av osanna uppgifter, förtigande av viktiga uppgifter eller genom att personen begått handlingar som allvarligt skadar medborgarskapsstatens vitala intressen. Det sistnämnda begreppet innefattar bland annat terrorism eller grova brott mot rikets säkerhet, som spioneri. De internationella konventionerna innebär att statslöshet ska motverkas, vilket innebär att det i första hand är personer med dubbelt medborgarskap som kan fråntas det ena medborgarskapet.

Frågan har varit föremål för en statlig utredning (SOU 2006:2), som föreslog att det infördes en rätt till återkallande av medborgarskap om detta beviljats på grund av bedrägligt förfarande eller lämnande av osanna uppgifter. I betänkandet konstaterades att det förekommer att svenskt medborgarskap beviljas på grundval av oriktiga eller ofullständiga uppgifter från den sökande. Antalet fall per år bedömdes dock vara litet. Hur många fall det rör sig om hade inte kunnat fastställas. Det hade också framkommit att det kan ha förekommit mutor vid handläggningen av medborgarskapsärenden.

Utredaren ansåg att det fanns många skäl emot att införa möjlighet att återkalla medborgarskap, men ansåg samtidigt att det var ”otillfredsställande att staten inte i efterhand

kunde ingripa mot den som på ett illojalt eller bedrägligt sätt har tillskansat sig en så långtgående och grundläggande rättighet som medborgarskap". Utredaren föreslog därför en grundlagsändring som innebar att medborgarskapet ska fråntas den som förvärvat det genom oriktiga eller ofullständiga uppgifter eller genom annat otillbörligt förfarande. Även de fall då felaktiga identitetsuppgifter har lämnats för att dölja grov kriminell belastning, terroristanknytning eller liknande omfattades. Utredningen ledde aldrig till något lagstiftningsarbete.

Partistyrelsen konstaterar att det finns argument både för och emot en lagändring. Ett argument för lagändring är att det undergräver tilltron till rättsstaten att man inte i efterhand kan ingripa mot personer som skaffat sig medborgarskap genom brott eller vilseledande. Staten har också en legitim anledning att skydda samhället mot personer som begått brott som skadar landets vitala intressen. Handlar det om högförräderi, landsförräderi och terroristbrott, och personen är dubbel medborgare, talar det för att det svenska medborgarskapet måste kunna återkallas. Man kan likaså notera att möjligheten till återkallelse av medborgarskap är fullt förenligt med folkrätten och motsvarar vad som redan gäller i våra nordiska grannländer. Att välfungerande rättsstater har denna möjlighet talar för att det borde kunna fungera också i Sverige.

Ett argument emot att ändra lagen är att det – i alla fall om principen om att motverka statslöshet ska upprätthållas – bara skulle kunna bli aktuellt för personer med dubbelt medborgarskap, vilket skulle kunna motverka principen om likabehandling eftersom bara vissa personer skulle kunna fråntas sitt medborgskap. Det skulle också i vissa lägen vara svårt att avgöra vilket land som skulle ha bättre rätt att frånta personen medborgarskapet. Om skälet att frånta medborgarskap till exempel är ett grovt internationellt terroristbrott skulle båda länderna kunna ha lika goda skäl att beröva personen medborgarskapet. Det finns också risk för att införandet av en möjlighet att beröva medborgarskap skapar ett sluttande plan där det ständigt kommer nya krav på lagskärpningar. Ett exempel är Finland, där möjligheten att återkalla medborgarskap vid förräderi- och terroristbrott trädde i kraft den 1 april 2019. Redan innan denna lagändring trädde i kraft föreslog den dåvarande inrikesministern, mitt i valrörelsen inför riksdagsvalet, att medborgarskap också borde kunna återkallas för grova sexualbrott.

Sammantaget anser partistyrelsen att det finns skäl att göra en grundlagsöversyn i syfte att i vissa lägen frånta en person medborgarskapet. Detta bör dock bara vara aktuellt i lägen vid synnerligen grova brott mot statens vitala intressen. Det ska vara snävt definierat och omfatta till exempel spioneri eller terroristbrott. Att däremot inkludera exempelvis fusk med välfärdssystemen eller brott som begås med hedersmotiv eller för att kränka personers sexuella läggning – för att nämna några exempel som nämns i motionen – skulle vara alldeles för långtgående.

Partistyrelsen föreslår därför att **landsmötet tar ställning för en grundlagsöversyn i syfte att en person med dubbelt medborgarskap ska kunna fråntas sitt svenska medborgarskap om personen begått synnerligen grova brott mot statens vitala intressen, som spioneri eller terroristbrott, samt att motion F206** därmed anses besvarad**.**

I **motion F207** problematiseras religionsfriheten. Motionärens intention får tolkas som att rätten till böneutrop på offentlig plats ska begränsas om än inte förbjudas. Partistyrelsen konstererar att den grundlagsskyddade rätten till religionsfrihet inte är detsamma som en ovillkorlig rätt till t.ex. böneutrop på offentlig plats. Sådana får bedömas på samma sätt som annat som kan vara störande på grund av t.ex. ljudnivån. **Med detta bör motion F207 anses besvarad.**

Föreningsfriheten tas upp i ett antal motioner. I **motion F208** föreslås att landsmötet bekräftar den ståndpunkt som Liberalerna gett uttryck för i en statlig utredning (SOU 2021:27), nämligen att rasismen ska bekämpas på annat sätt än genom ett regelrätt förbud mot rasistiska organisationer. I **motion F209** förespråkas i stället att Liberalerna ska arbeta för ett förbud mot rasistiska och våldsbejakande organisationer samt mot deltagande i sådana organisationer. Samma ståndpunkt kommer till uttryck i **motion F210** av delvis samma motionärer, där det också specifikt förespråkas en terroriststämpling av Nordiska motståndsrörelsen samt utökat samarbete i EU för att förhindra att rasistisk och våldsbejakande extremism slår rot.

Partistyrelsen vill inledningsvis understryka att det inte råder någon som helst tvekan om att nazistisk och rasistisk hets och förföljelse är oacceptabel. I ett öppet samhälle ska judar orädda kunna samlas till gudstjänst i synagogan, homosexuella ostört kunna hålla seminarier i Almedalen och människor oavsett etnicitet ska kunna vandra på stan utan att få glåpord kastade efter sig.

Samtidigt är partistyrelsens uppfattning också att yttrandefriheten och med den knutna friheter, såsom till exempel demonstrationsfrihet och föreningsfrihet, i en demokrati måste innefatta skydd för det som chockerar och som breda majoriteten fördömer. Det som tillåts yttras i den offentliga debatten kan inte bara vara det som flertalet accepterar.

De nazistiska och rasistiska grupperingarna i Sverige är högljudda och utgör ett konkret hot mot de enskilda individer och grupper som de ser som sina fiender. Men det är viktigt att konstatera att de i dag inte utgör något hot mot samhällsskicket som sådant.

En förbudslagstiftning av detta slag är inte principiellt oförenlig med grundläggande demokratiska principer. Regeringsformen tillåter en inskränkning av föreningsfriheten beträffande sammanslutningar vilkas verksamhet "innebär förföljelse av en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande". Begränsningen får dock aldrig gå utöver vad som är "nödvändigt". Om föreningsfriheten inskränks utan att detta är helt nödvändigt, utan enbart för att göra en politisk markering, skapas en princip för oönskade inskränkningar i medborgerliga friheter vid senare tillfällen.

Frågan om kriminalisering av organisationer eller deltagande i organisationer med en extrem politisk ideologi har varit föremål för politisk debatt vid många tillfällen under Sveriges demokratiska historia. Under andra världskriget infördes lagstiftning som gav utrymme för kriminalisering av såväl nazistiska som kommunistiska partier. Denna lag-

stiftning kom dock aldrig till användning. Inte ens under den extrema situation som rådde under andra världskriget såg lagstiftaren alltså skäl att införa sådan lagstiftning. Bevisbördan för den som anser det nödvändigt att införa förbud måste därför vara mycket hög.

Under efterkrigstiden har det funnits en bred majoritet bland de politiska partierna om att rasism och liknade ideologier ska bekämpas på annat sätt än genom organisationsförbud eller deltagandeförbud. Denna enighet upphörde då Socialdemokraterna och Miljöpartiet i valrörelsen 2018 meddelade att de numera förespråkade ett förbud. Hur avskyvärda de nazistiska och rasistiska grupperna än är anser partistyrelsen dock inte att förbudsanhängarna har redovisat övertygande argument för att den svenska demokratin är till den grad hotad att en förbudslagstiftning är nödvändig. Partistyrelsen anser alltså att de ställningstaganden som ligger till grund för Folkpartiet/Liberalernas agerande under tidigare årtionden fortfarande äger bärkraft.

Partistyrelsen vill i likhet med en av motionärerna framhålla att detta inte innebär att staten lämnar walkover. Förföljelse av människor på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller liknande kan aldrig accepteras. Sådana handlingar är redan i dag kriminaliserade. Polisens och kommunernas arbete mot alla former av våldsbejakande och våldsutövande extremism behöver utvecklas. Lagstiftningen om hets mot folkgrupp finns och ska användas. Säkerhetspolisen kan, med stöd av sitt ansvar för författningsskyddet, punktbevaka extremister som genom trakasserier, hot och våld angriper demokratiska strukturer. Det måste också vara möjligt att villkora våldsutövande gruppers demonstrationstillstånd till en tid och plats som gör att vardagen inte lamslås för ortens invånare. På så sätt kan skyddet för hotade minoriteter, gudstjänstlokaler och mötesplatser stärkas.

Partistyrelsen anser sammanfattningsvis att den ståndpunkt som Liberalerna gett uttryck för i kommittén om förbud mot rasistiska organisationer (SOU 2021:27), och som har förankring i partiets tidigare ställningstaganden, bör bekräftas av landsmötet. Partistyrelsen yrkar därför att **motion F208 bifalls och att motion F209 och F210 avslås.**

Den rättsliga regleringen av pornografi tas upp i **motion F211**, som förespråkar en översyn av rättsläget för att peka på det som motionären anser är oklarheter. I motionen anförs att Sverige har en åldersgräns på pornografi men att den inte är teknikneutral. Bland annat menas att lagstiftning om trafficking, koppleri, samtycke och olaga våldsskildring i vissa fall skulle kunna tillämpas på våldspornografi. Motionärerna anför också att det behöver göras en undersökning av de juridiska möjligheterna att begränsa tillgången till pornografi på internet för personer under 18 år. En motion med ett liknande innehåll lämnades in av delvis samma motionärer till landsmötet 2019.

Partistyrelsen vill först och främst beskriva gällande rättsläge. I Sverige råder grundlagsstadgad tryck- och yttrandefrihet, vilket kommer till uttryck dels i regeringsformen (RF), dels i tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Förenklat kan sägas att tryckfrihetsförordningen reglerar tryckta medier, medan yttrandefrihetsgrundlagen reglerar radio, tv, film och internet.

Grundlagsskyddet för tryck- och yttrandefriheten är i dag inte teknikneutralt. Det finns reglering om hur aktörer inom radio, tv och film ska verka. Till exempel finns det reglering av sändningsvillkoren för public service-medierna liksom för hur täta reklampauserna får lov att vara i reklamfinansierad tv. Det finns också EU-lagstiftning om hur stor andel av programutbudet i kommersiell tv som måste ha europeiskt ursprung, något som Liberalerna har motsatt sig men som dock är ett faktum. Likaså måste filmer som visas på biografer förses med åldersgräns, även om förhandscensuren har tagits bort. Allt detta är helt främmande när det gäller tryckta medier, där det tvärtom finns ett mycket starkt grundlagsskydd mot ingrepp i olika produktionsled. Ingen tryckfrihetsfientlig riksdagsmajoritet ska till exempel kunna införa lagar om att en viss andel tidningsartiklar ska ha europeiska författare eller att böcker eller tidningar ska förses med åldersgräns innan de släpps ut på marknaden.

Att partistyrelsen uppehåller sig vid detta med viss utförlighet beror på att motionen synes vara skriven utifrån föreställningen att avsaknaden av teknikneutrala lagbestämmelser är något specifikt för pornografi. Så är inte fallet.

Den svenska tryckfrihetsförordningen förbjöd fram till 1970 publicering och spridande av pornografi (”framställning som sårar tukt och sedlighet”). Detta generella förbud mot pornografi avskaffades då, och i stället infördes ett förbud mot skyltning av pornografisk bild på allmän plats och mot att utan föregående beställning skicka pornografi till annan person med posten. I ordningslagen finns ett förbud mot anordnande av offentlig tillställning som utgör pornografisk föreställning. I radio- och tv-lagen finns särskilda regler om annonsering och sändning av pornografi i tv. Vidare finns ett förbud mot olaga våldsskildring, som i viss mån kan användas mot mycket grov våldspornografi. Alla former av dokumenterade sexuella övergrepp på barn i bild eller på film – det som i lagen kallas barnpornografi – är kriminaliserat och saknar grundlagsskydd.

I övrigt finns ingen särskild lagstiftning om pornografi. Den svenska tryck- och yttrandefrihetslagstiftningen är tvärtom generell och gäller alla slags yttranden vars spridning inte är särskilt förbjudna i grundlagen. I tryckfrihetsförordningens portalparagraf beskrivs detta som att det ska stå varje medborgare fritt att ”yttra sina tankar och åsikter [...] samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst”. I yttrandefrihetsgrundlagen anges att ”yttrandefriheten enligt denna grundlag har till ändamål att säkra ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande. I den får inga andra begränsningar göras än de som följer av denna grundlag.”

Att regleringen av pornografi inte är teknikneutral är alltså ingen följd av en särreglering av pornografi utan tvärtom en direkt följd av att lagstiftningen kring tryck- och yttrandefrihet ser olika ut i olika medier. Detta gäller alla sorters yttranden, oavsett om det handlar om pornografi eller om något annat. Det som däremot är teknikneutralt är tryck- och yttrandefrihetsbrotten, såsom förtal, olaga hot och hets mot folkgrupp.

I motionen anförs att redan i dag finns en åldersgräns för pornografi men att denna inte är teknikneutral. Partistyrelsen vill något nyansera den beskrivningen.

Det är till exempel korrekt att det i radio- och tv-lagen finns en bestämmelse om att program med pornografiskt innehåll inte får sändas på sådana tider på dygnet då det finns en betydande risk för att barn kan se programmen. När det gäller biograffilmer finns lagstiftning om åldersgränser. När det gäller exempelvis tryckt press finns inte sådana begränsningar, därför att grundlagsskyddet innebär att det inte går att förbjuda att personer under 18 år läser vissa böcker eller tidningar. I motionen anförs att porrtidningar inte får exponeras i barnhöjd i butiker, men i själva verket finns ingenstans i vare sig lagstiftning, förarbeten eller rättspraxis någon bestämmelse eller dom som kräver att pornografiskt material inte ska exponeras i barnhöjd. Att pornografiska tidningar i butiker i praktiken aldrig exponeras i barnhöjd torde i stället vara en konsekvens av butiksbranschens praxis samt att det finns ett skyltningsförbud av pornografiska bilder på allmän plats.

Den som vill införa en helt teknikneutral lagstiftning för pornografi behöver alltså antingen montera ner stora delar av det generella skyddet för tryck- och yttrandefriheten, eller också återgå till någon variant av det rättsläge som rådde före 1970 då grundlagsförbudet mot pornografi hävdes. Partistyrelsen ser inte att någon av dessa vägar är önskvärd.

I motionen tas också upp att det behöver göras en undersökning av de juridiska möjligheterna att begränsa tillgången till pornografi på internet för personer under 18 år. Ett liknande förslag framfördes i motioner till landsmötet 2019, där det föreslogs införande av en åldersgräns på 18 år för pornografiska webbplatser. Partistyrelsen vill därför även till årets landsmöte framhålla att det inte är förenligt med grundlagens bestämmelser. Det finns i grundlagen regler som möjliggör en åldersgräns för marknadsföring av alkohol. Grundlagen hindrar inte heller att licenspliktig kommersiell verksamhet, som nätkasinon, är ålagda en åldersgräns. Däremot ger inte grundlagen några juridiska möjligheter i övrigt att generellt begränsa tillgången till vissa webbplatser för personer under 18 år enbart på grund av deras innehåll. Detta hindrar inte att t.ex. den som äger ett trådlöst nätverk sätter upp begränsningar, till exempel genom så kallade porrfilter för skolor och förskolor. Partistyrelsen vill i sammanhanget nämna att landsmötet 2019 beslutade att Liberalerna ska verka för att Skolverket, i syfte att bistå rektorer och lärare, får i uppdrag att ta fram riktlinjer som hjälper skolhuvudmän att ta ansvar för att skolans digitala hjälpmedel inte används för spridning av pornografiskt material.

Partistyrelsen vill också med kraft framhålla att exploatering och övergrepp aldrig kan accepteras, oavsett om det förekommer i pornografiska skildringar eller inte. Pornografi är ingen juridisk frizon. När det till exempel gäller olaga våldsskildring, som nämns i motionen, är detta en lagbestämmelse som uttryckligen tillkom för att möjliggöra en lagföring av bland annat pornografiska skildringar med ett oacceptabelt inslag av våld. I de fall då människor utsätts för olaga tvång eller människohandel i samband med pornografi måste rättsväsendet agera med full kraft och även hjälpa offren att få upprättelse.

Partistyrelsen anser sammanfattningsvis att det finns goda skäl att ha en kritisk debatt om den syn på sexualitet och kvinnor som förekommer i kommersiell pornografi, och den brottslighet och exploatering som förekommer i samband med framställning av pornografi måste bekämpas kraftfullt på samma sätt som all annan brottslighet och exploatering. Däremot är partistyrelsen inte beredd att föreslå att detta sker genom att grundlagsskyddet för tryck- och yttrandefriheten ändras. Det är också viktigt att sex- och samlevnadsundervisningen på ett kunskapsbaserat sätt tar upp frågor kring pornografi och att elever, i takt med stigande ålder och mognad, ges möjlighet att i skolan reflektera över pornografi. **Med det ovan anförda föreslås att motion F211 avslås.**

Frågan om statsskicket aktualiseras i **motion F212**, som förespråkar att Liberalerna tar ställning för republik. Motionärerna anför att monarkin är en kvarleva från en fördemokratisk tid, att den är ett allvarligt avsteg från demokratins grunder och att den strider helt mot liberala värderingar.

Liberalismen i Europa uppstod på 1700-talet bland annat som en reaktion mot kungligt envälde. Svenska liberaler införde allmän och lika rösträtt i Sverige i strid med monarkin och högern. Liberalernas duster med inskränkta monarker var stundtals hård. Särskilt uppmärksammad är Gustav V:s borggårdskupp 1914 som resulterade i att den liberale statsministern Karl Staaff avgick i protest mot kungens antiparlamentariska agerande. Också efter att parlamentarismen infördes har kungamakten försökt att spela en politisk roll, exempelvis under den så kallade midsommarkrisen 1941 rörande tysk transitering på svensk järnväg.

Vår nuvarande svenska grundlag fastslår att Sverige är en konstitutionell monarki där statschefens uppgift enbart är av representativ och ceremoniell betydelse. Det är innebörden av den så kallade Torekovkompromissen från 1970, som bland annat det dåvarande Folkpartiet ställde sig bakom.

Partistyrelsen konstaterar att Torekovkompromissen innebär att statschefen saknar makt. Monarkins maktställning i det politiska systemet är således redan undanröjd. Även om det går att anföra principiella argument mot arvsmonarkin anser partistyrelsen att Torekovkompromissen visat sig fungera väl och har ett starkt folkligt stöd. Det saknas alltså anledning att i dag väcka frågan om statsskickets grunder. **Med anledning av detta föreslås att motion F212 avslås.**

Kungahusets ställning tas även upp i **motion F213**, där det i **yrkande 1** föreslås att hovstaten ska införlivas i den svenska rättsordningen. Partistyrelsen tolkar detta som att hovstaten fullt ut ska ses som en del av den statliga förvaltningsorganisationen.

Kungliga hovstaterna är den officiella beteckningen på den organisation (i dagligt tal kallad hovet) som har till uppgift att bistå statschefen och det kungliga huset. I budgetsammanhang delas de kungliga hovstaterna in i Kungliga hovstaten och Kungliga slottsstaten. Kungliga hovstaten består av riksmarskalksämbetet och hovmarskalksämbetet inklusive de enskilda hovstaterna för kungahusets medlemmar. Kungliga slottsstaten består av husgerådskammaren och

ståthållarämbetet. Från denna del av anslaget betalas bl.a. driftskostnader för de kungliga slotten.

Medan Kungliga slottsstaten omfattas av det statliga regelverket för revision och redovisning är detsamma inte fallet för Kungliga hovstaten. Av förarbetena till regeringsformen framgår att hovet står utanför den statliga förvaltningsorganisationen (prop. 1973:90 s. 176). Att ändra på denna ordning är inte möjligt utan grundlagsändring.

Insynen i hovstatens ekonomi har stegvis ökat på senare år. Regeringen och Riksmarskalksämbetet enades 2005 om att komplettera en tidigare överenskommelse när det gäller insyn i den verksamhet som bedrivs inom ramen för anslaget till kungliga hovstaten. Efter ett tillkännagivande 2011 från riksdagen enades regeringen och Riksmarskalksämbetet 2013 om att ytterligare komplettera de tidigare överenskommelserna. För att öka insynen i hovstatens verksamhet har den ekonomiska redogörelsen i verksamhetsberättelsen för hovstaten blivit utförligare, och redogörelsen består av en uppställning som liknar den redogörelse som lämnas för slottsstaten. Det innebär att uppställningen består av resultat- och balansinformation samt kommentarer i form av tilläggsupplysningar och noter.

Partistyrelsen bedömer därför att den insyn som är önskvärd i Kungliga hovstatens ekonomi och verksamhet går att uppnå. Den grundlagsändring som skulle bli nödvändig med motionärens förslag är därmed inte meningsfull. **Motion F213 yrkande 1 bör därför anses besvarat.**

I **motion F213 yrkande 2** föreslås att kungens åtalsimmunitet avskaffas. Enligt regeringsformen gäller straffrättslig åtalsimmunitet för statschefen. Om riksföreståndare är statschef gäller åtalsimmunitet för gärningar i tjänsten som statschef.

Straffrättslig åtalsimmunitet för regenten finns även i de nordiska grannländer som är monarkier och har i svensk rätt funnits sedan urminnes tid. I samband med att den nuvarande regeringsformen infördes överfördes äldre bestämmelser i den nya grundlagen. Det bör nämnas att statschefen däremot inte är civilrättsligt immun och alltså kan stämmas inför rätta i civilrättsliga tvister. Frågan om statschefens åtalsimmunitet har prövats flera gånger av konstitutionsutskottet och partistyrelsen anser att det saknas skäl att i dag väcka frågan om en förändring. **Motion F213 yrkande 2 bör därför avslås.**

I **motion F214** yrkas att successionsordningens regel om att kungen måste tillhöra den ”rena evangeliska läran” tas bort. Detta är redan Liberalernas ståndpunkt, varför **motion F214 bör anses besvarad.**

Avslutningsvis under detta avsnitt behandlar partistyrelsen ett par motioner om helg- och flaggdagar. I **motion F215 yrkande 1** föreslås att Europadagen den 9 maj görs till flaggdag, och i **yrkande 2** att Sverige officiellt erkänner Europeiska unionens symboler, i första hand genom att ansluta sig till den icke-bindande förklaringen om de fem symbolerna flaggan, hymnen, mottot, valutan och Europadagen. I **motion F216** föreslås att Europadagen den 9 maj görs till allmän helgdag för att möjliggöra att denna dag blir till ett firande av Europatanken. I **motion F217** förespråkas en översyn om möjligheten att återinföra annandag pingst som helgdag, bland annat för att gynna besöksnäringen eftersom annandag pingst är helgdag i våra grannländer.

Efter att bland annat motionsyrkanden från Liberalerna bifallits i riksdagen beslutade regeringen den 7 november 2019 att tillsätta en parlamentarisk kommitté med uppdrag att göra en översyn av det offentliga belöningssystemet, de allmänna flaggdagarna och att överväga utformningen av anslaget till hovet. Kommittén, som antog namnet Förtjänstutredningen, har lämnat sina förslag den 15 september 2021 (SOU 2021:74). Vad gäller Europadagen föreslår utredningen ingen ändring, men däremot föreslås att dagen för val till Europaparlamentet blir flaggdag på samma sätt som redan är fallet för dagen för val till riksdagen. I skrivande stund pågår remissbehandling av utredningsförslagen. Partistyrelsen anser att förändringar av flaggdagarna bör ske i bred politisk enighet och vill därför inte föregripa den fortsatta processen, varför **motion F215 yrkande 1 bör anses besvarat.** Vad gäller EU:s symboler är det en självklarhet för partistyrelsen att Sverige ska tillhöra det europeiska samarbetets kärna och att Sverige således bör gå med i alla delar av EU-samarbetet, inklusive den gemensamma valutan. Däremot skulle det vara en tom gest som i värsta fall skulle motverka sitt syfte om Sverige skulle erkänna valutan som en av EU:s symboler utan att för den skull gå med i själva valutasamarbetet. Den dagen Sverige infört euron som valuta bör frågan om EU:s symboler prövas på nytt. **Motion F215 yrkande 2 bör därmed anses besvarat.**

Bland EU:s medlemsländer är Europadagen den 9 maj i dagsläget enbart helgdag i Luxemburg, och det förefaller således inte självklart att det självklara arbetet för att stärka sammanhållningen kring Europatanken föranleder att Europadagen blir helgdag. Annandag pingst avskaffades som allmän helgdag år 2005, då nationaldagen den 6 juni gjordes till helgdag. När det gäller våra europeiska grannländer gäller att annandag pingst är helgdag i Danmark, Norge, Tyskland och Frankrike, men däremot inte i Finland, Estland, Lettland, Litauen, Storbritannien eller Polen. Partistyrelsen anser inte att det är önskvärt att nu göra nya förändringar av helgdagssystemet och föreslår att **motionerna F216 och F217 avslås.**

Demokratins funktionssätt

I **motion F218** uppmärksammas erfarenheterna från pandemin om att de demokratiska beslutsprocesserna i kommuner inte varit ändamålsenligt utformade. Motionärerna pekar på att övergången till digitala beslutsformer skedde på olika sätt i olika kommuner, och att digitala eller coronasäkrade möten ibland hållits på ett sätt som motionärerna anser vara diskriminerande mot vissa förtroendevalda. Motionärerna yrkar därför på en utredning och tydligare lagreglering av digitala möten.

Partistyrelsen anser att motionärerna tar upp en viktig fråga. Kommunallagen har inte fullt ut varit anpassad till de behov som uppstått under pandemin, och det har uppstått situationer då sammanträden har genomförts på ett sätt som

blivit ifrågasatt både i förväg och i efterhand. Det är angeläget att dra lärdom av erfarenheterna från pandemin och överväga vilka förändringar som kan bli aktuella. **Motion F218** bör därmed bifallas.

Valsystemet tas upp i **motion F219**, där det förespråkas en utredning och ett införande av ett system med andrahandsröstning. Andrahandsröstning innebär att väljaren kan ange ett parti som förstahandsval, men också ett andrahandsval för den händelse att det föredragna partiet inte passerar procentspärren. På så sätt, menar motionärerna, skulle väljarna kunna känna sig representerade även om deras förstahandsval inte kommer in i den beslutande församlingen.

Partistyrelsen sympatiserar med motionärernas intention att den röstande ska kunna påverka även om förstahandsvalet inte kan förverkligas. Samtidigt får det konstateras att det som föreslås skulle vara en mycket stor förändring av valsystemet. Det som ligger närmast till hands att jämföra med skulle vara systemet med så kallad alternativröstning i vissa länder med ett utpräglat personvalssystem i enmandatsvalkretsar – samma system som partistyrelsen föreslår för de rådgivande medlemsomröstningarna vid framtida partiledarval. Att ge möjlighet till andrahandsval på parti skulle visserligen ge de cirka 1,5 procenten som i senaste valet röstade på ett parti som hamnade utanför riksdagen en ytterligare möjlighet att påverka. Det måste dock vägas mot att andrahandsrösten för de cirka 98,5 procenten som röstade på ett parti som hamnade i riksdagen skulle framstå som en meningslös gest. Sammantaget är partistyrelsen inte övertygad om att just denna metod är den bästa för att öka genomslaget för väljarens röst. Det är mer prioriterat att till exempel sänka gränsen för personval, så att fler väljare kan påverka vilken kandidat som blir vald. Partistyrelsen vill dock inte på förhand utesluta att för- och nackdelar med alternativröstning analyseras närmare nästa gång det i framtiden blir aktuellt med en bredare översyn av valsystemet. **Med detta föreslås motion F219 anses besvarad.**

I **motion F220** uppmärksammas mandatperiodernas längd. Motionären förespråkar en övergång till femåriga mandatperioder till riksdagen och att riksdagsvalen samordnas med valen till Europaparlamentet. Mandatperioderna till kommuner och regioner föreslås förbli fyra år.

Partistyrelsen delar inte motionärens uppfattning. Det var rätt att mandatperioderna år 1994 förlängdes från tre år till fyra år, så att de långsiktiga effekterna av en regerings politik blir mer tydliga. Samtidigt måste väljarna inom rimlig tid ges rätt att utvärdera om den förda politiken bör fortsätta eller ej. Att samordna riksdagsvalen med Europaval skulle dessutom innebära att det är på EU-nivå som tidpunkterna för svenska riksdagsval bestäms, vilket inte är principiellt rimligt. **Motion F220** bör därför avslås.

Ett antal frågor aktualiseras i **motion F221**, där det förespråkas att landsmötet uttalar det som en huvuduppgift för Liberalerna att uppmärksamma att demokratin aldrig är självklar (**yrkande 1**) och att partiet tar fram ett reformprogram för att öka medborgarnas delaktighet och engagemang mellan valen (**yrkande 2**). Vidare yrkas att det görs mer för att uppmärksamma demokratifrågor i skolans undervisning (**yrkande 3**). Även om detta formellt faller under skolpolitikens område väljer partistyrelsen att ta upp hela motionen i ett sammanhang. Avslutningsvis yrkas på en försöksverksamhet med kommunal rösträtt från 16 års ålder (**yrkande 4**). Samma fråga tas även upp i **motionerna F222 och F242 yrkande 3.**

Partistyrelsen är helt enig med motion F221 om vikten av att de demokratiska värderingarna ständigt hålls levande och erövras av nya generationer. Detta är något som behöver genomsyra skolans arbete, men det är också något som behöver prägla arbetet i kommuner och regioner samt stat och förvaltning. Partistyrelsen anser att detta ligger väl i linje med den politik som partiet redan bedriver, varför **motion F221 yrkande 1–3 bör anses besvarade.**

Frågan om sänkt ålder för kommunal rösträtt har behandlats vid flera tidigare landsmöten. Partistyrelsen vill med anledning av detta anföra följande. En bärande princip i det demokratiska systemet är att folket (demos) inom sig väljer sina egna representanter. Av den orsaken följs rösträtt och valbarhet åt, och har gjort så ända sedan den nu gällande regeringsformen infördes.

En viktig del av det författningspolitiska reformarbetet efter demokratins genombrott i Sverige handlade om att successivt ta bort de olika åldersgränser och andra regler som förhindrade valbarheten till politiska uppdrag. Liberalerna var pådrivande i detta arbete, som genomfördes fullt ut i och med tvåkammarriksdagens avskaffande 1970. Sedan dess gäller principen att myndighetsåldern, rösträttsåldern och valbarhetsåldern följs åt.

Liberalerna har förståelse för att förslag återkommande framförs om sänkt rösträttsålder. En avgörande invändning mot detta är dock att sambandet mellan rösträtt och valbarhet bryts. Enligt partistyrelsens synsätt vore det ett steg bakåt i utvecklingen att återinföra en ordning där en person med rösträtt inte ska kunna vara valbar till den folkvalda församlingen.

En åldersgräns på 18 år kan naturligtvis framstå som orättvis för den unga person som har ett starkt samhällsengagemang och vill påverka genom att lägga sin röst på ett visst parti. En åldersgräns på 16 år kan dock på samma sätt upplevas som exkluderande gentemot den politiskt intresserade femtonåringen. Varje åldersgräns kan upplevas som en nackdel för den som ligger strax under den, även om rösträttsåldern sänks.

Sammantaget finner därför partistyrelsen att nackdelarna överväger fördelarna med att införa sänkt rösträttsålder i val. Det finns därmed inte heller skäl att införa en försöksverksamhet, något som också skulle kräva lagändringar. Liberalerna delar däremot motionärernas iakttagelse att många unga är intresserade av politik och vill vara med och påverka. Av den orsaken är det angeläget att underlätta för ungas deltagande i partipolitiskt arbete och ge unga möjlighet att framföra synpunkter i den politiska beslutsprocessen. **Sammanfattningsvis yrkar partistyrelsen därför att motionerna F221 yrkande 4, F222 och F242 yrkande 3 avslås.**

I **motion F223** tas upp riksdagsledamöters villkor. Motionären förespråkar att riksdagen avskaffar de övernattningslägenheter som finns för ledamöter från andra delar av Sverige än Stockholmsområdet. Vidare vill motionären att riksdags-

husets gym och andra kringfunktioner inte ska finansieras av skattemedel.

Partistyrelsen vill framhålla att det är viktigt att villkoren för riksdagsledamöter inte uppfattas som överdrivet förmånliga eller omotiverat gynnsamma. Därför har också ersättningsvillkoren setts över stegvis i flera utredningar. Bland annat har pensionsreglerna ändrats för att motsvara vad som gäller för tjänstepensioner för anställda, och nyligen har också en bredare översyn gjorts av reglerna för till exempel resekostnadsersättning, traktamente och övernattningsbostad samt företagshälsovård. Vad gäller övernattningsbostäder vill partistyrelsen nämna att dessa finns för att säkerställa att ledamöter från hela landet ska ha likvärdiga villkor för att utöva sitt riksdagsuppdrag och att nya ledamöter också snabbt ska kunna tillträda.

En särskild utredare med uppdrag att se över vissa frågor om ledamöternas ersättning har nyligen föreslagit att behovet av övernattningsbostad i första hand ska tillgodoses genom att ledamoten erbjuds kostnadsfritt boende inom Riksdagsförvaltningens bostadsbestånd och att ledamoten ska ha rätt till logiersättning endast om förvaltningen inte kan ordna en övernattningsbostad eller det annars finns särskilda skäl. Logiersättning bör vidare inte kunna lämnas om ledamoten hyr sin bostad av en närstående fysisk eller juridisk person (bet. 2020/21:URF2). Liberalerna har i sitt remissyttrande ställt sig bakom dessa förslag. När det gäller faciliteter i riksdagens lokaler vill partistyrelsen i sammanhanget nämna att riksdagen även är arbetsplats för cirka 1 000 anställda vid sidan av de 349 folkvalda. Det är inte ovanligt att det på arbetsplatser av den storleken finns till exempel träningslokaler. Partistyrelsen, som anser att riksdagsledamöternas villkor inte heller i det avseendet ska skilja sig från vad som gäller på andra motsvarande arbetsplatser, föreslår att **motion F223 anses besvarad.**

Slutligen behandlar partistyrelsen **motion F224**, som förespråkar införande av ett krav på adekvat utbildning och erfarenhet för den som innehar politiska uppdrag i kommuner, regioner, riksdag och regering. Motionärerna förespråkar dessutom att folkvaldas meritförteckningar ska vara offentligt tillgängliga.

Partistyrelsen menar att det naturligtvis ska ställas höga krav på den som tar på sig ett politiskt förtroendeuppdrag, och det är viktigt att den som har en ansvarsfull post också har de kunskaper och den personliga lämplighet som krävs för uppdraget. Det är en sak. Om det däremot skulle handla om att enbart personer med en viss utbildning eller en viss bakgrund får väljas vill partistyrelsen med bestämdhet vända sig emot resonemanget.

Den frisinnade statsministern Carl Gustaf Ekman växte upp under mycket enkla förhållanden och började arbeta som dräng vid tolv års ålder. Den socialdemokratiske statsministern Per Albin Hansson gick fyra år i folkskolan. Den centerpartistiske statsministern Thorbjörn Fälldin fullbordade realskolan, men läste inte vidare. Den moderate statsministern Carl Bildt började visserligen på universitetet, men fullbordade aldrig studierna fram till en akademisk examen. Detta är bara några exempel på personer som genom personlig duglighet nått fram till politikens topp utan att ha någon högre formell utbildning. Folkets rätt att inom sig välja sina egna representanter, och att fritt kunna värdera alla kandidater utifrån deras lämplighet, är en hörnsten i demokratin. **Motion F224** bör avslås.

Förvaltningspolitik

Den samlade regelbördan i samhället uppmärksammas i **motion F225**, som föreslår att Liberalerna ska verka för färre myndigheter och ökad produktivitet i byråkratin. Med liknande argumentation yrkas i **motion F226** på en systematisk genomgång av alla lagar för att gallra bort bestämmelser som inte fyller någon funktion för det allmänna bästa. Även i **motion F227** föreslås med ungefär samma resonemang ett antal åtgärder för ökad effektivitet i förvaltningen.

Partistyrelsen delar motionärernas allmänna ambition. Det är viktigt att den statliga förvaltningen inte hålls större än vad som är helt nödvändigt. Liberalerna har varit pådrivande för nedläggningar av stora och små myndigheter som inte har haft en meningsfull roll, till exempel Integrationsverket, Glesbygdsmyndigheten och Stängselnämnden. Det finns anledning att fortsätta hålla uppe ett rationaliseringstryck, och detta även för de myndigheter som behöver finnas kvar därför att de fyller en angelägen samhällsuppgift. Detta åstadkoms i dag genom den så kallade pris- och löneomräkningen, som är konstruerad så att myndigheterna inte automatiskt får full kompensation för inflation och löneökningar. På så vis skapas ett tryck för att ständigt effektivisera verksamheten inom tilldelade resurser. Det viktiga är dock inte antalet myndigheter utan de samlade resurser som går åt till den statliga förvaltningen. Med dessa förbehåll föreslås att **motion F225 bifalls och att motionerna F226 och F227 anses besvarade.**

I **motion F228** förespråkas att Liberalerna verkar för ett återinförande av det statliga ämbetsansvaret. Ämbetsansvaret avskaffades 1975 som en del i en bredare lagreform, och motionären anser att dagens regelverk ger ett otillräckligt skydd om en myndighetsperson begår oegentligheter i tjänsten eller missköter sitt myndighetsutövande. Ett liknande förslag framförs även i **motion F229.** Vid landsmötet 2015 tog Liberalerna ställning för att ett modernt ämbetsansvar ska återinföras, och detta är också något som Liberalerna sedan dess arbetar för i riksdagen. Eftersom detta redan är partiets politik föreslår partistyrelsen att **motionerna F228 och F229 anses besvarade.**

Frågor om korruption tas upp i **motion F230**, där det föreslås utbildning i antikorruptionsmetoder till personer i ledande eller utsatta positioner i offentlig verksamhet. I **motion F231** av delvis samma motionärer föreslås också förstärkta visselblåsarfunktioner, bland annat en oberoende nationell visselblåsarfunktion och ett svenskt genomförande av EU:s visselblåsardirektiv.

Liberalerna har under en följd av år varit pådrivande för stärkt skydd för visselblåsare, så att ingen som slår larm om brott eller andra allvarliga oegentligheter ska riskera repressalier för detta. Redan under alliansregeringen medverkade

Liberalerna till en utredning för att se över skyddet för arbetstagare som slår larm om olika former av missförhållanden, oegentligheter eller brott och föreslå åtgärder som syftar till att stärka skyddet. Utredningen lämnade sitt betänkande (SOU 2014:31) strax före valet 2014, och låg till grund för den proposition (2015/16:128) med förslag till lag om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden som trädde i kraft. Lagen trädde i kraft den 1 januari 2017. Skyddet för visselblåsare har därefter stärkts även på EU-nivå, och i maj 2021 presenterades den proposition (2020/21:193) som innehåller förslag till hur EU:s visselblåsardirektiv ska genomföras i svensk rätt. Liberalerna har i riksdagsmotion 2020/21:4091 i huvudsak ställt sig bakom förslaget, dock med en begäran om ett klargörande av att larm om sexuella trakasserier och liknande missförhållanden också omfattas av lagskyddet. Riksdagen biföll propositionen den 29 september 2021. Partistyrelsen anser att båda motionerna i huvudsak ligger väl i linje med den politik som Liberalerna redan bedriver, och föreslår därför att **motionerna F230 och F231 anses besvarade.**

I **motion F232** föreslås skärpta regler om intygande av att de uppgifter som lämnas till en offentlig myndighet är korrekta. Motionären förespråkar en ”lag om heder och samvete”, enligt vilken personer åläggs strikt ansvar för personuppgifter som de lämnar till myndigheter i ärenden som gäller tillstånd, förmåner och registrering och liknande.

Partistyrelsen vill inledningsvis notera att bidragsbrottslagen, som behandlas i avsnitt F1, innebär en kriminalisering av att i bidragssammanhang lämna osanna uppgifter genom grov oaktsamhet till myndigheter. Uppsåtligt lämnande av osanna uppgifter kan även bedömas som bedrägeri. Motionären vill alltså gå ett steg längre genom att införa ett strikt ansvar, dvs. att uppgiftslämnaren alltid blir ansvarig för den felaktiga uppgiften. Regler om att uppgifter ska lämnas på heder och samvete finns redan på vissa ställen i lagstiftningen, bland annat i socialförsäkringsbalken. Partistyrelsen anser dock att det finns skäl att göra en bredare översyn och föreslår att **motion F232 bifalls.**

Frågor kring anställningsförhållanden i statliga anställningar tas upp i två motioner. I **motion F233** föreslås att myndigheter generellt ska erbjuda möjlighet för den anställde att arbeta hemifrån. Därigenom, menar motionären, skulle glesbygdsbor lättare kunna ta statlig anställning och tendensen till centralisering skulle minska. Partistyrelsen är positiv till att statliga myndigheter ger möjlighet till distansarbete där arbetsuppgifterna tillåter detta. Precis som motionären nämner ökar det möjligheten för personer som bor långt från myndigheternas verksamhetsorter att ta statlig anställning. Detta är dock svårt att genomdriva genom generella beslut, utan i första hand är detta något som respektive myndighet bör ansvara för. **Partistyrelsen föreslår därför att motion F233 anses besvarad.**

I **motion F234** yrkas att ett statligt anställningsavtal alltid upphör att gälla om anställningsbeslutet ändras i en högre instans, och att en överklagandenämnds ändring av ett anställningsbeslut blir bindande för berörd myndighet. Motionären hänvisar till två avgöranden i Arbetsdomstolen i ärenden där överklaganden av anställningsbeslut har vunnit laga kraft men där den som vunnit bifall ändå inte blivit anställd.

Vid beslut om statliga anställningar ska avseende endast fästas vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet enligt 12 kap. 5 § andra stycket regeringsformen. Ett beslut i ett anställningsärende som fattats av en myndighet under regeringen får överklagas hos Statens överklagandenämnd (SÖN). På samma sätt får beslut om anställning vid en högskola får överklagas till Överklagandenämnden för högskolan.

En anställningsprocess avslutas i regel med att arbetsgivaren och en sökande ingår ett civilrättsligt avtal om anställning. När det är fråga om en statlig anställning fattar myndigheten även ett förvaltningsrättsligt beslut om anställningen. Detta beslut kan överklagas av de sökande som inte har anställts, medan det civilrättsliga avtalet inte kan det. Detta innebär att det kan uppstå svårigheter om en överklagandenämnd ändrar det förvaltningsrättsliga beslutet om anställning. Denna situation har, som motionären nämner, ställts på sin spets i några domar från Arbetsdomstolen under senare år.

I en dom från 2016 fastslog Arbetsdomstolen att det faktum att Statens överklagandenämnd efter överklagande beslutar att undanröja en statlig myndighets anställningsbeslut inte innebär att ett redan ingånget anställningsavtal upphör eller att anställningsmyndigheten får avsluta den påbörjade anställningen utan att följa anställningsskyddslagen. Statens överklagandenämnds beslut utgör inte heller enligt Arbetsdomstolen saklig grund för uppsägning av arbetstagaren. I en annan dom från 2018 tog Arbetsdomstolen ställning till ett fall där Polismyndigheten i strid mot ett beslut från Statens överklagandenämnd underlåtit att erbjuda en person en viss anställning. Arbetsdomstolen fann då att överklagandenämndens beslut i sig inte inneburit att det uppstått ett nytt anställningsförhållande och därmed inte heller något avskedande.

Det kan tilläggas att Polismyndighetens agerande i det fall som prövades i Arbetsdomstolen 2018 har granskats av Justitieombudsmannen (JO). I ett beslut den 31 mars 2020 konstaterar JO att det finns en principiell skyldighet för en beslutsmyndighet att tolka och tillämpa en överinstans beslut på ett lojalt sätt. Polismyndigheten får i beslutet allvarlig kritik för att inte ha följt överinstansen SÖN:s beslut och rättat sig efter vad nämnden har bestämt. Enligt JO har Polismyndigheten genom sitt agerande inte bara satt en grundläggande förvaltningsrättslig princip ur spel, utan också omintetgjort effekten av SÖN:s kontroll av att myndigheter följer regeringsformens krav på saklighet vid statliga anställningsbeslut.

Arbetsdomstolens domar har blivit mycket omdiskuterade, och i juridisk litteratur nämns att förhållandet mellan civilrätten och förvaltningsrätten i anställningsfrågor har blivit en närmast ohanterlig fråga för myndigheterna. När överklagandenämnden upphäver ett anställningsbeslut enligt förvaltningsrättsliga regler så kvarstår ju ändå anställningen enligt civilrättsliga regler.

Regeringen tillsatte i november 2020 en särskild utredare som bland annat har i uppdrag att överväga konsekvenserna av ett ändrat anställningsbeslut. Utredaren ska lämna för-

slag som säkerställer att Statens överklagandenämnds och Överklagandenämnden för högskolans beslut att ändra ett anställningsbeslut följs. I direktiven hänvisas till det beslut där JO uttryckte allvarlig kritik som nämnts ovan. Utredningen ska redovisas senast den 19 november 2021.

Partistyrelsen delar motionärens syn att det har uppstått en problematisk situation när förvaltningsrättsliga upphävanden av statliga anställningsbeslut inte får genomslag i praktiken. Frågan är just nu föremål för en statlig utredning och partistyrelsen vill därför inte föregripa den juridiska analys som pågår. **Partistyrelsen föreslår därför att motion F234 anses besvarad.**

Tillsättandet av högre chefstjänster uppmärksammas i **motion F235.** Motionärerna förespråkar att de tillsättanden av tjänster som sker genom regeringsbeslut – såsom tjänsterna som generaldirektör, chefsdomare eller ambassadör – också ska kräva godkännande av riksdagens konstitutionsutskott.

Liberalerna har varit pådrivande för att göra rekryteringen till höga statliga tjänster mer transparent än tidigare. Under alliansregeringen infördes en huvudregel om att tjänster ska utlysas offentligt och att det också ska upprättas sakligt grundade och objektiva kravprofiler enligt vilka de sökande ska bedömas. Det är viktigt att detta upprätthålls. Däremot är partistyrelsen inte beredd att föreslå att tillsättandet av statliga tjänster ska gå via riksdagen, eftersom det enligt grundlagen är regeringen som styr myndigheterna. Undantag från detta är de myndigheter som ligger under riksdagen (såsom Riksbanken och justitieombudsmannen). Vad gäller domstolarna vill partistyrelsen, som nämns i annat sammanhang, snarare gå åt motsatt håll genom att minska möjligheten till politisk styrning även från regeringen. **Med detta bör motion F235 anses besvarad.**

Ett antal hbtq-frågor inom offentlig sektor tas upp i **motion F236**, som bland annat föreslår personalutbildningar i hbtq-frågor och en hbtq-säkring av offentliga styrdokument och policyer. Partistyrelsen konstaterar att hbtq-personer än i dag möts av fördomar och dåligt bemötande i olika delar av samhället. Intoleransen föds ofta ur okunskap. För att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga arbetar Liberalerna sedan länge för ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. Bland annat behövs olika former av utbildningssatsningar och kompetenshöjande åtgärder. Eftersom motionens förslag ligger väl i linje med den politik som Liberalerna redan bedriver i riksdagen föreslår partistyrelsen att **motion F236 anses besvarad.**

I detta sammanhang tar partistyrelsen också upp **motion F237**, som förespråkar att beteendevetenskap ska tillämpas som policyverktyg vid beslutsfattande och föreslår inrättandet av en svensk motsvarighet till de statliga enheter som finns i USA och Storbritannien för så kallad puffning eller beteendedesign (”nudging” på engelska). Puffning innebär att beslutssystem utformas för att underlätta valet av det önskade alternativet, till exempel mindre storlek på tallrikar i en restaurang med självservering för att gästerna ska ta mindre portioner. Partistyrelsen konstaterar att regeringsformen fastslår att domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska iaktta saklighet och opartiskhet i sin verksamhet. I detta ligger att ovetenskapliga antaganden inte ska ligga till grund för myndighetsutövningen. Vilka vetenskapsgrenar som ska beaktas i samband med beslutsfattande bör inte vara föremål för landsmötets beslut. **Motion F237** bör anses besvarad.

Nationella minoriteter samt språkfrågor

I **motion F238** föreslås bland annat att skogsfinnar ska få status som nationell minoritet och att organisationer för skogsfinnars intressen ska bli remissinstans för en sanningskommission. Vidare föreslås en ändring av namnlagen så att det ska bli möjligt att ta ett efternamn som funnits i släkten även om kopplingen finns mer än fyra släktled bakåt. I **motion F239** förespråkas en utökad användning av nordiska grannspråk i gränstrakter, t.ex. så att danska blir regionspråk i Skåne och norska blir regionspråk i Värmland.

Sverige har ratificerat Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Sverige har erkänt fem nationella minoriteter (sverigefinnar, samer, romer, judar och tornedalingar) samt fem nationella minoritetsspråk (finska, samiska, romani chib, jiddisch och meänkieli).

Den finska närvaron i dagens Sverige har urgamla rötter, och precis som nämns i en av motionerna är skogsfinnarna en viktig del av detta. När Sverige erkände sverigefinnarna som nationell minoritet omfattar det hela den sverigefinska gruppen, och skogsfinnarna lyftes uttryckligen fram som ett av flera exempel som visar på den starka historiska finska närvaron i det som i dag är Sverige. Skogsfinnarna är alltså erkända som del av den nationella minoriteten sverigefinnar. Vad gäller lagen om personnamn är dess bestämmelser generella. Den nuvarande lagen om personnamn trädde i kraft den 1 juli 2017 och ersatte den tidigare namnlagen. Möjligheten att ta ett efternamn som funnits i personens släkt i rakt uppstigande led i minst två generationer är begränsad till fyra generationer bakåt, alltså personens farfars farfar, mormors mormor etc. Det kan inte uteslutas att någon gång i framtiden se över denna bestämmelse, men det bör i så fall ske generellt och inte genom särlagstiftning för nationella minoriteter. **Med det anförda föreslås att motion F238 anses besvarad.**

Partistyrelsen anser det angeläget att vårda den skandinaviska språkgemenskapen så att svenska, danska och norska är levande umgängesspråk i kontakterna mellan länderna. Ett led i detta är att skolans kursplan i svenska föreskriver att eleverna ska bekanta sig med de nordiska grannspråken. Partistyrelsen är däremot inte beredd att föreslå särreglering för danska eller norska i gränsregionerna, utan det bör vara på andra sätt som personer uppmuntras att använda grannspråken. **Med detta föreslås att motion F239 anses besvarad.**

Kommunala frågor

I **motion F240** förespråkas en ökad grad av regionalt och kommunal självbestämmande. Motionären anser att alltför många beslut tas på statlig nivå, och förespråkar en övergång till en federal beslutsmodell med en starkare roll för kommuner och regioner. I motsatt riktning går **motion F241**, som tvärtom föreslår mer enhetliga lösningar och en starkare roll för den statliga nivån så att individen får starkare ställning gentemot lokalpolitiker.

Partistyrelsen konstaterar att det kommunala självstyret, via kommuner eller regioner, är en viktig del av den svenska demokratin. Det kommunala självbestämmandet är också skyddat i regeringsformen.

Samtidigt är det ett faktum att Sverige är uppbyggt som en enhetsstat där det är folkets valda representanter som på nationell nivå har beslutat om hur staten ska organiseras. Detta skiljer sig från den federala principen där delstaterna (eller motsvarande) går samman i ett fördrag för att tilldela den nationella nivån dess befogenheter, alternativt där delstaterna och den nationella nivån gemensamt upprättar ett konstitutionellt fördrag som likaberättigade parter. Partistyrelsen väljer dock att tolka motionens resonemang i denna del snarare som ett uttryck för att det kommunala självstyret inom ramen för dagens grundlag ska värnas och att statlig klåfingrighet i sådant som är lokala angelägenheter ska motverkas. Partistyrelsen ansluter sig till det synsättet. Detta leder till – för att ta ett exempel – att kommunernas vetorätt mot etablering av vindkraftsparker ska upprätthållas. Till årets landsmöte lägger partistyrelsen också fram ett bygdepolitiskt program där det föreslås en ny försöksverksamhet med reformkommuner för att utveckla det lokala självstyret. **Partistyrelsen föreslår med det ovan anförda att motionerna F240 och F241 anses besvarade.**

I **motion F242 yrkande 1, 2 och 4** föreslås fler åtgärder för att öka dialogen mellan kommuninvånare och kommunens företrädare, bland annat bättre information till allmänheten före beslut samt utökat remissförfarande. Medborgardialogen uppmärksammas även i **motion F243**, då med fokus på kommunens årsrika invånare. Partistyrelsen delar motionärernas synsätt, som får anses ligga väl i linje med den politik som Liberalerna bedriver. Vikten av en systematisk medborgardialog är också något som lyfts fram i partiprogrammet, som även pekar på vikten av att alla tendenser till åldersfördomar bekämpas. Att även årsrika personer ska inkluderas i medborgardialogen är således i högsta grad angeläget. **Partistyrelsen föreslår med det anförda att motionerna F242 yrkande 1, 2 och 4 och F243 anses besvarade.**

Avslutningsvis tar partistyrelsen upp **motion F244**, som förespråkar en övergång till en helt oberoende och professionell revision i kommuner och regioner. Motionären anser att dagens lagreglering, som innebär att de förtroendevalda revisorerna måste biträdas av sakkunniga, är otillräcklig.

Enligt kommunallagen ska revisorerna utses av fullmäktige efter förslag från partierna. Den som är kommunal revisor får inte samtidigt ha andra kommunala uppdrag. De förtroendevalda revisorerna är i sitt arbete skyldiga att anlita professionella revisorer i den utsträckning som detta krävs. De professionella revisorernas iakttagelser ska också redovisas till fullmäktige.

Den professionella revisionens ställning har stegvis stärkts genom ändringar i kommunallagen. Samtidigt kvarstår de inbyggda rollproblem som ligger i att kommunalt förtroendevalda svarar för revisionen av kommunens angelägenheter. Återkommande inträffar händelser som pekar på att revisionens slutsatser eller behandlingen av desamma blir påverkade av partipolitiska hänsyn eller lojalitet med den styrande kommunledningen. Partistyrelsen anser därför i likhet med motionären att det är dags att på allvar utreda en övergång till en helt professionell revision i kommuner och regioner, på samma sätt som redan gäller för statlig verksamhet. **Med det anförda bör motion F244 bifallas.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motionerna F201 och F202 yrkande 3 bifalls
2. att motion F202 yrkande 2 och 4 anses besvarade
3. att motionerna F202 yrkande 1 och F203 anses besvarade
4. att motion F204 anses besvarad
5. att motion F205 bifalls
6. att landsmötet tar ställning för en grundlagsöversyn i syfte att en person med dubbelt medborgarskap ska kunna frånta sitt svenska medborgarskap om personen begått synnerligen grova brott mot statens vitala intressen, som spioneri eller terroristbrott
7. att motion F206 därmed anses besvarad
8. att motion F207 anses besvarad
9. att motion F208 bifalls
10. att motionerna F209 och F210 avslås
11. att motion F211 avslås
12. att motion F212 avslås
13. att motion F213 yrkande 1 anses besvarat
14. att motion F213 yrkande 2 avslås
15. att motion F214 anses besvarad
16. att motion F215 yrkande 1 anses besvarat
17. att motion F215 yrkande 2 anses besvarat
18. att motion F216 avslås
19. att motion F217 avslås
20. att motion F218 bifalls
21. att motion F219 anses besvarad
22. att motion F220 avslås
23. att motion F221 yrkande 1–3 anses besvarade
24. att motionerna F221 yrkande 4, F222 och F242 yrkande 3 avslås
25. att motion F223 anses besvarad
26. att motion F224 avslås
27. att motion F225 bifalls
28. att motionerna F226 och F227 anses besvarade
29. att motionerna F228 och F229 anses besvarade
30. att motionerna F230 och F231 anses besvarade
31. att motion F232 bifalls

32. att motion F233 anses besvarad
33. att motion F234 anses besvarad
34. att motion F235 anses besvarad
35. att motion F236 anses besvarad
36. att motion F237 anses besvarad
37. att motion F238 anses besvarad
38. att motion F239 anses besvarad
39. att motionerna F240 och F241 anses besvarade
40. att motion F242 yrkande 1, 2 och 4 anses besvarade
41. att motion F243 anses besvarad
42. att motion F244 bifalls

Reservation nr 1

Helene Odenjung och Joar Forssell reserverar sig till förmån för att motion F206, samt det tillhörande förslaget om grundlagsöversyn, avslås.

Reservation nr 2

Joar Forssell och Lina Nordquist reserverar sig till förmån för att motion F212 bifalls.
Motivering: ”Själva grunden i liberalismen är att alla föds fria och i statens ögon helt jämlika. Monarkin ska därför avskaffas.”

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion F206:

”Det är oroande att Sveriges liberala parti i dessa tider är villigt att öppna upp för att försvaga individers mest grundläggande rättigheter i grundlagen.”

Särskilt yttrande nr 2

Monica Wahlström, Liberala Kvinnor, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion F211:

”Vi föreslår skarpa skrivningar i rapporten ”Det glömda Sverige”, där allt under 18 år gällande sexköp ska vara våldtäkt, och all barnpornografi under 18 ska betecknas som sexuella övergrepp. I barnrättsrapporten står att konsekvenserna av våldspornografi för barns sexuella utsatthet behöver utredas. Otydligheter gällande huruvida ”olaga våldsskildring” kan användas beträffande mycket grov våldspornografi, samt oklarheter kopplat till hur och var visst pornografiskt material framställs – kopplat till människohandel och trafficking, gör att en utredning kan bidra till bättre kunskap. Motion F211 bör därför bifallas.”

Särskilt yttrande nr 3

Erik Berg, LUF, samt Christoffer Heimbrand, Liberala studenter, anmäler särskilt yttrande till stöd för Joar Forssells och Lina Nordquists reservation avseende att motion F212 bifalls.

F3. ALLMÄN JÄMSTÄLLDHETSPOLITIK SAMT HBTQ-FRÅGOR

Inledning

Sverige år 2021 är fortfarande inte ett jämställt land. Vi har kommit en bra bit på vägen men utvecklingen går för långsamt. Som en följd av coronapandemin har jämställdheten även backat, både i Sverige och runt om i världen. Pandemin spås kunna få konsekvenser inom samtliga delmål i den svenska jämställdhetspolitiken.

En kvinnas genomsnittliga livsarbetsinkomst är fortfarande mer än tre miljoner kronor lägre än en mans. Resultatet märks i plånboken livet ut. De allra flesta fattigpensionärer är kvinnor. Fortfarande tas bara en fjärdedel av föräldraledigheten ut av män. Fortfarande är normen att det är kvinnan som går ner i deltid om det behövs för att klara vardagen som småbarnsförälder. Och fortfarande är det männen som dominerar på ledande uppdrag i arbetslivet, trots att kvinnor har högre utbildningsnivå. Det vore ett allvarligt misstag att ta för givet att utvecklingen per automatik kommer att gå åt rätt håll.

De värderingar som ligger till grund för ett jämställt samhälle måste försvaras, förklaras och vinnas i varje ny generation. I dag är jämställdheten satt under press. Tidigare vunna segrar ifrågasätts och begränsas, som aborträtten eller kvinnors ekonomiska självständighet genom återinförd sambeskattning. Feministiska debattörer och opinionsbildare möts på nätet av förlöjliganden och hån. Detsamma gäller företag som i sin marknadsföring ifrågasätter givna könsroller.

För de flickor, kvinnor, pojkar och män som varje dag lever i ofrihet på grund av omgivningens hederstänkande är jämställdhet bara ett tomt ord. Som liberala feminister vill vi fortsätta ändra och reformera för att komma ännu längre. Det liberala jämställdhetsuppdraget handlar om att den enskilda människans frihet, rättigheter, ansvar och skyldigheter inte ska begränsas av kön eller föreställningar om kön. Det handlar om att frigöra individen genom att bekämpa den bristande jämställdheten och de värderingar som ligger bakom. Även om Sverige har kommit långt jämfört med andra länder finns det starka traditioner och strukturer som begränsar individens frihet och möjlighet att delta fullt ut i samhället. Insikten att denna ofrihet särskilt drabbar kvinnor och att dessa maktstrukturer måste brytas gör Liberalerna till ett feministiskt parti. Att denna ofrihet särskilt drabbar kvinnor ska inte tas som intäkt för att samma strukturer också inte drabbar pojkar och män. Traditionella könsroller bidrar till att pojkar har sämre resultat än flickor i skolan och att män oftare än kvinnor både utsätts för och begår våldsbrott. All sådan ofrihet är vår roll att bekämpa.

Motionerna

Motion F301 innehåller flera förslag på reformer som motionärerna vill se genomförda senast under nästa mandatperiod. Motionärerna lyfter att reformtakten i Sverige för att förbättra villkoren för hbtq-personer har tappat fart. Denna negativa utveckling måste Liberalerna ta ansvar för att vända.

Partistyrelsen instämmer i flera av de reformförslag som presenteras i motionen, det är viktigt att arbeta för riktade insatser för hbtq-personer, såväl som att höja kunskapen om gruppens villkor och levnadsförhållanden.

Partistyrelsen konstaterar också att Liberalerna redan driver många av motionens förslag. I partimotioner i riksdagen framhålls bland annat att för att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga anser Liberalerna att det krävs ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola, förskola, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. Liberalerna har även länge arbetat för ökad hbtq-kompetens i myndigheter, bland annat polisen. Detta inbegriper flera av de specifika aspekter på hbtq-frågorna som motionärerna tar upp. **Motion F301 bör därför anses besvarad.**

I **motion F302** yrkas på flera riktade insatser för ökat fokus på mansrollen i Liberalernas jämställdhetsarbete. Det har länge förts diskussioner kring flickors och kvinnors könsroll, men det finns stor anledning att även tidigt arbeta mer aktivt mot den schabloniserade bilden av mannen. Partistyrelsen instämmer i att alla barn ska ha möjlighet att utveckla sin personlighet, fri från könsstereotypa förväntningar. Föreskrivna normer styr människors beteende och förväntan på varandra.

I en undersökning av Jämställdhetsmyndigheten framgår att utvecklingen mot jämställdhet i flera avseenden har stagnerat i Sverige. Var femte ung man tycker till exempel att kvinnor överdriver när de vill lyfta frågor som rör jämställdhet. Det är en attityd som har förändrats de senaste åren. Denna utveckling är mycket allvarlig.

Förklaringar till destruktiva manliga handlings- och beteendemönster kan till stor del hittas i det sociala systemet kring pojkar och män. Eftersom dessa handlingar och beteenden ligger till grund för rådande könsmaktsordning och hindrar individers frihet är det av största vikt att pojkar och mäns roll undersöks, medvetandegörs och arbetas med i större utsträckning. Ansvaret för ökad jämställdhet åligger både pojkar och flickor, män och kvinnor. Partistyrelsen ser därför positivt på de förslag som läggs fram i motionen. Med

anledning av detta anser partistyrelsen att Liberalerna bör verka för följande:

- En nationell satsning för att utveckla det våldspreventiva arbetet i skolan genom ökad kunskap om arbetet med pojkar och unga mäns kroppsintegritet, impulskontroll, syn på manlighet samt värderingar gällande hbtq-personer och kvinnor bör genomföras.
- Att kunskap om jämställdhet och genus blir en obligatorisk del av förskollärar- och grundskollärarutbildningen och ett nationellt kompetenslyft för befintliga förskollärare och grundskolelärare genomförs.
- En nationell satsning på att höja pojkars läskunnighet och skolresultat bör genomföras.
- En nationell satsning på att evidensbaserade metoder för att förebygga mäns våld mot kvinnor implementeras inom socialtjänsten och polisväsendet bör genomföras.
- Att det ska vara lagstadgat med kommunalt förebyggande arbete riktat mot barn och unga.

Med det ovan anförda bör **motion F302 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Vad gäller **motionerna F303 och F304** instämmer partistyrelsen i värdet av långsiktig struktur på nationell nivå i syfte att säkerställa att jämställdhetspolitiken genomförs. Därför var grundandet av Jämställdhetsmyndigheten en viktig liberalfeministisk framgång. Dagens myndighet ska därför reformeras, inte minst är det viktigt att fler perspektiv framöver präglar myndighetens arbete. Det är även viktigt att myndighetens arbete beläggs med tydliga återrapporteringskrav för att säkerställa att jämställdhetsarbetet går i rätt riktning och att de satsningar som görs innehåller god kvalitet. Behovet av detta förtar likväl inte att det var rätt av den dåvarande Alliansregeringen att ta initiativ till att utreda inrättandet av Jämställdhetsmyndigheten och att Liberalerna som ett feministiskt parti står fast vid att jämställdhetsarbetet gynnas av att myndigheten finns. Det är viktigt för att säkerställa att regeringens jämställdhetspolitiska mål genomförs och att jämställdhetsfrågorna inte prioriteras bort.

Partistyrelsen anser därför att Liberalerna ska verka för att behålla, reformera och ta ansvar för att Jämställdhetsmyndigheten verksamhet ligger i linje med de ursprungliga intentionerna för myndigheten. Bland annat är kritiken att myndigheten i dess nuvarande form i alltför hög utsträckning arbetar utifrån ett enda perspektiv på jämställdhet och inte inkorporerar fler feministiska perspektiv värd att ta på allvar. Myndighetens arbete bör hålla hög kvalitet och i sin myndighetsutövning kännetecknas av oberoende såväl som öppenhet för flera relevanta perspektiv. **Motionerna F303 och F304** bör anses bifallna med **vad partistyrelsen anfört.**

I **motion F305** yrkas att stödet till kvinnojourerna måste förbättras. Bland annat genom långsiktiga organisationsbidrag och tydligare ansvarsfördelning.

Rätten att inte utsättas för våld är inte enbart en av de viktigaste jämställdhetsfrågorna, utan också en fråga om demokrati och grundläggande mänskliga rättigheter. Kvinnojourer, brottsofferjourer och andra idéburna organisationer är ett mycket viktigt komplement till kommuner och myndigheter. Deras verksamhet måste stödjas och säkerställas.

Partistyrelsen instämmer att kvinnojourerna gör ett ovärderligt arbete för att ge skydd åt hotade personer. När Liberalerna satt i regeringen gjorde vi rejäla höjningar av det statliga stödet till kvinnojourerna. Det är viktigt att kvinnojourerna får rätt förutsättningar att kunna bedriva och säkra sina verksamheter. De har länge uttryckt önskan om vissa förändringar både gällande finansiering och myndighetsutövning. Liberalerna har tidigare deklarerat viljan att se över bidragssystemen så att kvinno- och tjejjourerna får stabila och långsiktiga villkor. Partistyrelsen anser att kvinnojourers arbete i hela landet stärks genom ett nytt statligt stöd för drift av skyddat boende. Däremot anser partistyrelsen att Liberalerna bör återkomma till den vidare utformningen av denna finansiering i andra sammanhang.

Därmed bör **motion F305 yrkande 1 och 3 bifallas, yrkande 2 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört och yrkande 4 avslås.**

I **motion F306** yrkas att Liberalerna ska jobba för en föräldrapenning utan öronmärkta dagar medan **motion F307** vill se att 120 dagar ska vikas för varje förälder för en ökad jämlikhet i föräldraförsäkringen.

Barnfamiljer kan se ut på många olika sätt, och alla föräldrar ska ha möjlighet att kombinera jobb och föräldraskap. Partistyrelsen vill ha en föräldraförsäkring som ökar jämställdheten, ger valfrihet och uppmuntrar till arbete. Landsmötet 2017 beslutade om en ny, modernare modell för föräldrasäkringen med syfte att föräldrapenning skulle bli mer flexibel och jämnt fördelad mellan föräldrarna.

Partistyrelsen instämmer att det i den politiska diskussionen om föräldraskap och fördelningen av föräldraansvar är viktigt att göra vissa gränsdragningar. Vi som liberaler anser inte att det är politikens uppgift att värdera om det är ett bra eller mindre bra val av den enskilda föräldern att vara hemma en viss tid med sina barn. Däremot är det en politisk fråga att diskutera om det finns lagar, normer eller traditioner vars styrande inverkan leder till att föräldrarnas ansvar för barnen fördelas olika beroende på föreställningar om kön.

Detta är det vi ska förändra genom att forma en politik som främjar ett jämställt och jämlikt föräldraskap. Vår uppgift som liberaler är att möjliggöra att varje människa oavsett kön har samma förutsättningar när hen gör sina val. Detta ger förutsättningar till ett jämställt föräldraskap, och eftersom detta i sin tur hänger ihop med möjligheten att förena föräldraskap och arbete gynnar det också kvinnors ekonomiska självständighet.

Mot bakgrund av det ovan anförda finner partistyrelsen nuvarande politik väl avvägd och anser **att motionerna F306 och F307** bör avslås.

I **motion F308** yrkas att Liberalerna i EU-parlamentet verkar för att EU beslutar om sanktioner mot länder som diskriminerar hbtq-personer.

Partistyrelsen instämmer att hbtq-personers rättigheter måste stärkas i EU. I Liberalernas EU-program inför valet till Europaparlamentet 2019 är det redan fastslaget att vi ska verka i EU och internationellt för att stärka hbtq-personers

rättigheter som en del av de mänskliga rättigheterna. Diskrimineringsskyddet på EU-nivå måste stärkas. Rättsakter inom ramen för EU-samarbetet ska alltid erkänna den samkönade familjen fullt ut.

Vidare driver Liberalerna att EU ska vara en stark röst för demokrati, marknadsekonomi och mänskliga rättigheter och stödja demokratirörelser världen över. Såväl det svenska som det europeiska biståndet ska ha som överordnat mål att bidra till demokratisering och respekt för mänskliga rättigheter. Diskussioner kring mänskliga rättigheter, demokrati, sexuella och reproduktiva rättigheter samt hbtq-rättigheter ska vara centrala med länder som tar emot bistånd, tecknar handelsavtal eller på annat sätt samarbetar med EU. **Motion F308 bör därmed anses besvarad.**

I **motion F309** yrkas på flera åtgärder för att stärka hbti-personers rättigheter i samhället. Bland annat föreslås att Liberalerna ska jobba för att inkludera personer med intersexvariationer i diskrimineringslagen, straffskärpningsregeln och hetslagstiftningen och säkerställa att kunskap om hbt-/ trans- /intersexvariationer ingår i alla relevanta utbildningar på Högskolan.

För oss liberaler är det självklart att alla ska ha lika rättigheter oavsett kön, könsidentitet eller sexuell läggning. Sverige har kommit en bra bit på vägen. Men fortfarande vågar många hbti-personer inte leva öppet. Många utsätts för hatbrott. Därför fortsätter vi arbeta för ett öppet och liberalt samhälle där alla har samma möjligheter. Vårt mål är enkelt: Sverige ska vara det bästa landet i världen att leva i som hbti-person.

Partistyrelsen instämmer i flera av förslagen, det är viktigt att bredda perspektiv och göra relevanta inkluderingar i vår lagstigning för att förbättra alla individers villkor och levnadsförhållanden, i syfte att minska skillnader i mellan hbti-personer och andra. Vi behöver då även höja kunskapen om specifika gruppers villkor och levnadsförhållanden. Partistyrelsen finner det däremot mindre lämpligt att på landsmötet fastslå hur lagstiftningen ska förändras i dessa avseenden. **Motion F309 bör därmed anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion F301 anses besvarad
2. att motion F302 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
3. att motion F303 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
4. att motion F304 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
5. att motion F305 yrkande 1 bifalls
6. att motion F305 yrkande 2 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört
7. att motion F305 yrkande 3 bifalls
8. att motion F305 yrkande 4 avslås
9. att motion F306 avslås
10. att motion F307 avslås
11. att motion F308 anses besvarad
12. att motion F309 anses besvarad

G1. HÄLSO- OCH SJUKVÅRD SAMT FOLKHÄLSA

Inledning

Den som är sjuk är inte fri. Liberal hälso- och sjukvårdspolitik sätter människan i centrum, oavsett om hen är patient, medarbetare eller anhörig. Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vården och den ska finansieras gemensamt.

Över hela landet och under hela sitt liv ska den sjuka människan vara delaktig, ha makten och kunskapen att styra sitt liv och få ett bemötande som gör vården personlig och som ser enskilda behov. Större möjligheter att välja vårdgivare, mötesform och geografisk plats ger kortare väntan och ökat patientinflytande. Dessa är alla liberala uppdrag.

Inför årets landsmöte lägger partistyrelsen utöver motionssvaren även fram en sjukvårdspolitisk fördjupningsrapport med ett flertal förslag på en ny nationell strategi för hälsa, nära vård i hela landet, innovation och utveckling, förbättrade arbetssituationer för anställda i vården, nya sätt att organisera vården och sjukskrivningar samt vissa reformer inom tandvårdsområdet. I vissa fall överlappar dessa förslag med de motioner landsmötet har att behandla. Vid landsmötet kommer den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten (PS-förslag 9) att behandlas tillsammans med nedanstående motioner.

I det nedanstående behandlas först allmänna sjukvårdspolitiska motioner. Därefter tar partistyrelsen upp sådana som särskilt rör vaccin och vaccination, motioner om läkemedel och läkemedelshantering, förlossningsvård och slutligen motioner som rör hbtq-frågor och frågor om könsöverskridande variation och identiteter.

Allmän sjukvårdspolitik och dess organisation

I **motion G101** förordas att Liberalerna ska arbeta för en effektivare och närmare vård. Motionären beskriver förtjänstfullt de många fördelar som finns med regionalt samarbete. Specialistvård kan behöva komma att behöva koncentreras till några få sjukhus i landet medan primärvården måste komma närmare medborgarna. Förslag om mobila vårdteam, likt de som nämns i den sjukvårdspolitiska sjukvårdsrapporten, förordas som en lösning på de platser där patientunderlaget för en vårdcentral är för litet. Även den viktiga frågan om kontinuitet lyfts – att samma personal stannar längre på jobbet skapar trygghet, både för den som arbetar i och den som besöker vården. Partistyrelsen delar motionärens syn, men eftersom de som framförs redan är befintlig politik föreslås landsmötet **besvara motion G101.**

Motionären till **motion G102** föreslår att den nationella vårdgarantin ska avskaffas och ersättas med ett betalningsansvar för den region som inte kan tillhandahålla vård i tid. Vårdgarantin innebär att en region har ansvar för att se till att patienten får vård i tid. Om den tiden inte kan uppfyllas har regionen ansvar att se till att patienten får vård hos annan vårdgivare, inklusive ersättning för extra kostnader. Det är hemregionen som bär betalningsansvaret. Liberalerna vill att patienten ska ha rätt att själv välja var i landet hen vill få sin operation eller annan slutenvård utförd, även om hemregionen kan ge vård inom tiden för vårdgarantin. Vi vill också att kömiljarden, som Liberalerna har arbetat vidare med inom ramen för det tidigare januariavtalet, finslipas för att ge kortare väntan på vård, både för första besök och vid långvariga behov. Kömiljard(erna) har fungerat påtagligt effektivt och partistyrelsen förordar därför den vägen framför den motionären föreslagit. Partistyrelsen föreslår således landsmötet att **avslå motion G102**.

Motionärerna till **motion G103** föreslår att en bredare genomgång bör göras av de åldersgränser som tillämpas i hälso- och sjukvården. I **motionerna G104 och G105** adresseras särskilt åldersgränser för mammografi, och i **motion G135 yrkande 2** föreslås att åldersgränsen för HPV-vaccination utvärderas och eventuellt ändras, från dagens 26 år till 45 år. Också genom riksdagsarbetet driver Liberalerna frågan om att ta bort kronologiska åldersgränser i sjukvården.

I dag är sjukvården präglad av flera fasta åldersgränser. Kvinnor över en viss ålder får inte längre screening för allvarliga sjukdomar. Det skapar problem för individer som över en natt går från att ha rätt till att inte ha rätt till en behandling. Det skapar problem för den enskilde att få en konsekvent och fungerande vård, det försvårar planering för vårdgivare och skapar onödigt merarbete när nya läkare måste sätta sig in i en patients vårdhistorik och enskilda fall.

Flera kloka motionärer har pekat på enskilda problem med alldeles för strikt satta åldersgränser. Att individer som behöver det inte screenas för bröstcancer eller inte får vaccin för att de passerat en viss biologisk ålder är såklart helt oförsvarbart. Partistyrelsen fastslår att Liberalerna redan i dag tycker att sjukvården ska arbeta mer sömlöst och individanpassat med åldersgränser över 18 år. I den sjukvårdspolitiska rapporten punkt 26 föreslås därutöver att även åldersgränsen vid vilken barn blir vuxna, 18 år, måste göras mer flexi-

bel. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att motionerna G103–G105 och G135 yrkande 2 anses besvarade.**

Motion G106 innehåller förslag om att läkare och övriga legitimationsyrken ska få obligatorisk vidareutbildning som en del av sina tjänster. **Motion G107** innehåller liknande förslag rörande fortbildning och kompetensutvärdering för läkare. I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten punkt 12 framförs också att läkare och vårdpersonal ska ha rätt till kontinuerlig fortbildning.

Sjukvårdsforskning går framåt, i dag fortarare än någonsin. Nya medicinska metoder utvecklas och den kunskap som är högaktuell vid ett utbildningstillfälle kan snabbt bli daterad. Det är därför behövligt att läkare och vårdpersonal uppdaterar sin kunskap genom hela yrkeslivet. Många yrkesverksamma sköter i dag sådan kunskapsuppdatering på ett effektivt sätt själva, genom exempelvis närvaro på konferenser eller genom egen forskning, men det finns inte någon lag eller föreskrift som säkerställer legitimationsyrkens rätt till fortbildning, eller att arbetsgivarna tar sitt ansvar för den. Sverige utgör här ett undantag inom EU. Det innebär i praktiken att patienten inte garanterat får träffa legitimerad sjukvårdspersonal som är uppdaterad på de senaste metoderna. Liberalerna vill därför att arbetsgivaren ska ha ansvar för att ge regelbunden fortbildning inom alla legitimationsyrken. Partistyrelsen föreslår att **motionerna G106 och G107 anses besvarade.**

Motion G108 innehåller förslag om att antalet undervisningsplatser på läkarlinjen bör utökas i syfte att öka tillgången på läkare. Motionärens intention är god. En bra och effektiv vård bygger på att vi har rätt mängd kompetent personal som arbetar i den. Dock är undervisningsplatser på universitet inte det enda som garanterar att Sverige förses med kompetenta läkare. Under utbildningen finns fler moment av klinisk praktik och efter utbildning krävs handledarledd allmän- eller bastjänstgöring för att bli fullvärdig läkare. Dessa platser är i dag begränsade av sjukhus handledarkapacitet och leder till att många nyexaminerade läkare fastnar länge i positionen som underläkare i väntan på praktik.

För oss liberaler är det inte ett alternativ att tumma på kvaliteten i läkarutbildningen varför denna handledda tjänstgöringsperiod, där flaskhalsen sitter, är viktig. Partistyrelsen delar motionärens ambition att öka antalet behöriga läkare i Sverige. Den föreslagna vägen medför dock problem. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G108.**

Motion G109 innehåller förslag om att sjukvården borde anställa fler ingenjörer. För att förbereda sig på de pucklar av vårdbehov som vården har att bemöta kärvs kunskap om när sådana kan komma att inträffa. Då kan man vidta rätt åtgärder och förbättra vårdens prestation. Ökad användning av tekniska lösningar och nya innovationer kommer också det kräva nya yrkesgrupper som arbetar i anslutning till traditionell medicinsk personal. Detta kan ingenjörer hjälpa till med.

I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten punkt 9–12 finns också förslag om att bredda de yrkeskårer som arbetar i vården. I rapporten lyfts också det potentiella behovet av nya utbildningar, som kombinerar tekniskt och medicinskt kunnande och kan arbeta i gränslandet mellan teknik och hälso- och sjukvård. Partistyrelsen föreslår således landsmötet att **motion G109 anses besvarad.**

I **motion G110** finns förslag om att försvarsmakten ska ges ansvar för att varje region ska ha ett militärsjukhus med akut- och krisansvar. Partistyrelsen är enig med motionären om att krisberedskap är en viktig fråga men är inte övertygad om att just ett byte av huvudmannaskap för en viss del av vården är rätt väg att åstadkomma en förbättrad beredskap. I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten finns förslag om både ökad krisberedskap, sjukvårdens medverkan vid totalförsvarsövningar och att införa möjligheten att krigsplacera vårdanställda. Dessa lösningar tror partistyrelsen bättre avhjälper de problem motionären identifierat. Partistyrelsen föreslår därför **att besvara motion G110.**

Motion G111 innehåller förslag rörande hanteringen av digitala vårdbesök. Motionärerna påpekar att ett besök som sker digitalt per definition inte bör anses vara, vad som i hälso- och sjukvårdslagen och i patientlagen definieras som, ett utomlänsbesök. Frågan är viktig men av relativt komplicerad karaktär.

I Sverige har vi ett sjukvårdssystem där människor har rätt att söka vård också utanför det den region de bor i. Det följer, som motionärerna anför, goda liberala principer om valfrihet och möjlighet att påverka sin vård. Den som söker vård utanför sitt län gör då ett så kallat utomlänsbesök och den region som patienten är skriven i betalar då den region som utför vården. Det här systemet fungerar över lag bra.

Sedan några år tillbaka har dock, som motionärerna redogör för, jämställandet av digitala besök i sjukvården med fysiska besök skapat en mindre önskad utveckling i form av så kallade digitala utomlänsbesök. Marknaden för dessa besök har växt på ett vis som satt många regioner i en problematisk ekonomisk situation. Kombinationen av hälso- och sjukvårdslagen och i patientlagen och den sjukvårdsorganisation vi har i Sverige har gjort att de 21 regionerna i dag måste finansiera en digital verksamhet som kan sättas upp i en region utan att kunna påverka omfattningen, kvaliteten eller kostnaderna för den verksamheten. Detta har lett till skenande kostnader och en mycket ojämn kostnadsbörda för regionerna.

Motionärernas lösning på problemet är väl utformad, liknar den som föreslås under punkt 20 i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten och går ut på att man ändrar den legala definitionen för ett digitalt vårdbesök så att det aldrig likställs med ett utomlänsbesök. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att motion G111 anses besvarad.**

I **motion G112** anförs en rad olika förslag för att främja psykisk hälsa bland barn och unga, särskilt kopplat till skolan. Det rör både förbättring av möjligheterna att röra på sig, ergonomi i klassrum och skolans elevhälsa samt en rad andra frågor.

Partistyrelsen ser positivt på motionärernas engagemang i frågan om psykisk hälsa och instämmer i många av de problem som lyfts i motionen. Flera av motionärernas yrkanden, som att återförstatliga skolan, är åsikter som Liberalerna länge drivit och andra förslag i motionen, som att på

olika vis uppmuntra till mer fysisk aktivitet under skoldagen finns med i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten som presenteras till landsmötet. Partistyrelsen föreslår därför att **motion G112 anses besvarad.**

Motionärerna till **motion G113** adresserar konsekvenser av föräldrars begränsade tillgång till sina barns journaler. I dag har föräldrar möjlighet att, fram tills dessa att de fyllt 13 år, komma åt sina barns journaler. När ett barn fyllt 13 begränsas dock den rättigheten vilket kan göra att föräldrar inte längre själva exempelvis kan hämta ut medicin till sitt barn utan att barnet är med, något som förstås kan försvåra ett vardagspussel. Systemet innebär alltså en del problem.

I andra vågskålen ligger dock barnets integritet och rätt till att självständigt mogna till en egen individ. Från och med 12–13 års ålder tillmäts barn i flera sammanhang mer självbestämmande än i yngre år och anses också ha rätt till en större självständighet mot sina föräldrar. Alla barn såklart har rätt till ett privatliv. Extra viktigt är det om barnet lever inom en hederskultur eller på annat vis är kontrollerat av sina föräldrar. Det är svårt att designa ett system med fullmakt eller liknande som både är rättssäkert i det att det värnar barnets integritet och självbestämmande men samtidigt kan underlätta för de föräldrar som bara vill underlätta för och hjälpa sina barn.

Partistyrelsen föreslår därför att landsmötet tar ställning för att **föräldrar som i dag upplever att en begränsad tillgång till sitt barns journal måste få hjälp utan att barnets integritet försämras och att landsmötet med detta anser motion G113 besvarad.**

Motionärerna till **motion G114** vill införa ett krav på att minst 60 patienter ska tas emot på sjukhusmottagningar samt att verksamheterna ska garantera att patienter som önskar det ska tas emot samma dag som de kommer. Partistyrelsen delar inte motionärens bild av att ett visst krav på antal mottagna patienter per sjukhus kommer avhjälpa något aktuellt samhällsproblem på ett effektivt sätt och föreslår därför landsmötet att **avslå motion G114.**

Motion G115 innehåller förslag om att Liberalerna ska verka för att hälsa blir ett prioriterat område för ökad integration (**yrkande 1**), att hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser särskilt riktas till de områden där behoven är som störst (**yrkande 2**) och att tolk i talade språk ska fortsätta vara en del av sjukvården och ingå i patientavgiften som omfattas av högkostnadsskyddet (**yrkande 3**).

Partistyrelsen instämmer i motionens allmänna inriktning. Precis som motionärerna slår fast finns det starka samband mellan segregation, utsatta områden och sämre hälsa. Människor i utsatta områden upplever ofta ett stort mentalt avstånd till samhällets institutioner, även om en vårdinrättning kan ligga geografiskt nära. Att satsa extra på att nå människor i dessa områden måste därför vara en prioritering.

I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten adresseras behovet av att göra sjukvården till en prioriterad integrationsfråga. Sjukvården måste tas närmare den som upplever ett stort avstånd till den, såväl fysiskt som psykologiskt. Här kan en lösning vara kontinuerliga hembesök.

Rätten till tolk är en annan viktig del av det offentligas service. Liberalernas inställning är att anhörigtolkar, exempelvis en partner eller förälder, kan tolka åt en patient om patienten begär det men att sjukvården fortfarande måste vara skyldig att erbjuda tolk. Det är dessutom av oerhörd vikt att sjukvården ska ha rätt att neka en tolk som misstänks översätta felaktigt eller av andra skäl vara olämplig. Detta beror dels på att den sjukvården är en komplex värld där även den med god kunskap i ett språk lätt kan göra allvarliga fel i sin översättning. Dessutom föreligger risken att den som översätter, med goda eller illvilliga intentioner, avsiktligt utlämnar eller felöversätter information som patient och läkare behöver för att vården ska bli så effektiv som möjligt. Barntolkning, där barn till utlandsfödda, som ofta kan språket bättre än sina föräldrar, ombeds tolka åt sina föräldrar, ska överhuvudtaget inte förekomma.

Partistyrelsen föreslår, med stöd i vad som ovan anförts, att **motion G115 yrkande 1 och 2 bifalls och att yrkande 3 anses besvarat.**

I **motion G116 yrkande 1** föreslås att Liberalerna ska fatta beslut om att rätten till subventionerad vård som inte kan anstå för vissa utlänningar ska gälla även papperslösa EU-medborgare och i **motion G116 yrkande 2** föreslås att Liberalerna ska arbeta för att alla EU-länder ska säkerställa sina medborgares grundläggande rättigheter att söka vård i annat EU-land sam att länderna ska stå för kostnaden för sådan vård, även för vård som inte kan anstå för sina medborgare som saknar försäkringshandlingar.

Partistyrelsen vill inledningsvis understryka dels att ingen ska förvägras nödvändig vård och att ingen ska diskrimineras i ett liberalt Europa. Den diskriminering som råder av exempelvis romer i bland annat Rumänien, och som i praktiken ofta leder till att sådana personer inte omfattas av det nationella försäkringssystemet för sjukvård är ovärdigt Europa. Motionärerna föreslår därför både att Sverige ska erbjuda subventionerad vård till EU-medborgare som saknar försäkringshandlingar och att Liberalerna på EU-nivå ska arbeta för att så kallad vård som inte kan anstå ska finansierad av den medlemsstat där EU-medborgaren är medborgare oavsett försäkringsstatus.

I sammanhanget vill partistyrelsen understryka att patienter som inte är folkbokförda i Sverige som huvudregel har rätt till nödvändig vård. Det är för Liberalerna en grundläggande förutsättning som ska värnas. Nödvändig vård är vård som inte kan vänta tills patienten kommer tillbaka till sitt hemland och inkludering exempelvis även provtagningar, medicinska kontroller, vård avses också vård som orsakas av kronisk sjukdom med mera. Personer som är tredjelandsmedborgare, utlandssvensk eller som inte är försäkrade i ett EU/EES-land har dock som regel inte rätt att för denna vård enbart betala samma patentavgift som den som är folkbokförd i Sverige.

Vård som inte kan anstå är i svensk rätt ett annat begrepp än nödvändig vård men inkluderar exempelvis vård för att undvika mer omfattande vård och behandling, vård där även en måttlig fördröjning kan innebära allvarliga följder för patienten samt vård som är följdinsatser av vård som

gets. Sådan vård erbjuds i dag subventionerat till personer som vistas i Sverige utan tillstånd.

Partistyrelsen föreslår att Liberalerna än tydligare än i dag ska föra en politik som tar sikte på och möta den diskriminering som motionärerna pekar på och arbeta för att stärka varje lands ansvar att erbjuda sina medborgare tillgång till grundläggande sjukvårdstjänster. Partistyrelsen föreslår därför att Liberalerna ska verka för att revidera EU-lagstiftningen så att all nödvändig vård, inte enbart vård som inte kan anstå, ska kunna faktureras en EU-medborgares hemland oavsett hennes försäkringsstatus. Det skulle skapa ett ekonomiskt tryck mot de länder som i dag förvägrar delar av sina medborgare tillgång till ett europeiskt sjukförsäkringskort - det ska kosta att diskriminera. Att såsom motionärerna föreslår på nationell nivå erbjuda subventionerad sjukvård till EU-migranter utan en reell möjlighet att kräva tillbaka pengarna från exempelvis Rumänien riskerar, menar partistyrelsen, att indirekt underlätta för andra EU-länder att fortsätta diskriminera olika minoritetsgrupper. Det ändrar inte att ingen i Sverige, såsom i dag, ska förvägras nödvändig vård. **Därmed föreslår partistyrelsen att motion G116 yrkande 1 anses besvarat samt att yrkande 2 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion G117 yrkande 1** föreslås att Liberalerna ska ta ställning för att Sverige ska utforma en nationell strategi för hälsa. I samma motion **yrkande 2** föreslås att hälsa ska inkluderas som ett viktigt mål i krisberedskapen och i **yrkande 3** föreslås att Liberalerna ska ta initiativ för att utveckla en ny finansieringsmodell för sjukdomsförebyggande insatser genom hälsoobligationer. Partistyrelsen vill lyfta fram vikten av friskvård som en investering för att undvika de relativt höga kostnaderna för efterkommande sjukvård. I punkterna 1–8 i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten som partistyrelsen arbetat med under 2020 och 2021 finns flera förslag på hur en nationell strategi för hälsa kan utformas. De handlar om en utbyggnad av primärvården, bättre tillgång på medicinska hjälpmedel, stärkt kommunikation och anhörigstöd, mer insatser mot övervikten hos barn, mer jämställd vård och stärkt företagshälsovård. Listan är förstås inte uttömmande men visar flera prioriterade frågor som partistyrelsen vill arbeta med. Det är glädjande att många av dessa frågor stämmer överens med motionärernas förslag. Rörande motionärernas yrkande 2 och 3 är partistyrelsen också positiv. Det är viktigt att man i krigsförberedelser och -hantering för framtida pandemier och andra hälsokriser räknar in befolkningens hälsosituation. Grupper som har särskilt utsatt hälsa kan behöva särskild krishantering vilket innebär att en god grundkunskap om befolkningens hälsa är mycket viktig. Partistyrelsen ser även positivt på att nya finansieringslösningar diskuteras och tas fram i takt med att ett ökat offentligt åtagande rörande hälso- och sjukvård. Partistyrelsen föreslår i och med ovanstående resonemang **att motion G117 anses besvarad.**

I **motion G118** framförs förslag om att modernisera lagen om valfrihetssystem, LOV. Liknande förslag anförs i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapproten punkt 16**.** LOV kom till under den första alliansregeringen, 2008, och innehåller regler för hur vård och omsorg kan konkurrensutsättas och att den som nyttjar tjänster ska kunna få möjlighet att välja sin vård- eller omsorgsgivare. Precis som motionärerna anför var LOV en mycket viktig frihetsreform.

Efter mer än ett decenniums erfarenheter är det tydligt för partistyrelsen att LOV behöver uppdateras och kompletteras. En brist som behöver åtgärdas är att dagens LOV inte tillräckligt tar hänsyn till att förutsättningar, möjligheter och behov skiftar i landet och även inom en och samma region. Regionerna behöver kunna utforma vården med hänsyn till sådana skillnader, men i dag är lagstiftningen inte tillräckligt flexibel. När valet som exempel står mellan stordrift och ingen drift alls är det patienter i mindre tätbefolkade områden som hamnar i kläm. När ersättningssystem måste utformas för ett genomsnitt av invånarna finns risk att för lite vård etableras i stadsdelar eller länsdelar där få invånare ligger nära genomsnittet. Det måste bli enklare att utforma parallella ersättningsmodeller efter invånarnas behov. Det behövs också möjlighet att tillåta småskalig vård i de delar av en region där det behövs, men samtidigt ha större vårdverksamheter med bättre utbildnings- och forskningsmöjligheter i andra delar av samma region. Personer med kommunal vård och omsorg behöver få del av vårdval som är gemensamma mellan region och kommun, där deras stöd, omsorg och vård hänger samman.

Om LOV ska bevaras måste lagen utvecklas, göras mer flexibel och användningsbar. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning och föreslår därför **att motion G118** därmed anses besvarad.

I **motion G129 yrkande 5** föreslås att Liberalerna ska bidra till mer jämlik vård i hela landet. Partistyrelsen slår fast att dagens sjukvårdslagstiftning vilar på en grundidé om att god och jämlik vård ska ges i hela landet. Det är i vissa fall en utmaning. Förutsättningarna ser olika ut i olika delar av landet vilket innebär att vården också behöver utformas på olika sätt. Partistyrelsen delar dock motionärernas intentioner och föreslår därför landsmötet **att besvara motion G129 yrkande 5.**

I **motion G119** yrkas alla barn med psykisk ohälsa ska ha rätt till jämlik vård oavsett bostadsort. Liknande förslag återfinns i **motion G120** där vikten av likvärdighet inom barnpsykiatrin lyfts. I **motion G121** föreslås att ungdomsmottagningars uppdrag ska breddas till att även arbeta förebyggande.

Partistyrelsen konstaterar att det i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten finns förslag om att psykiatri måste utvecklas genom att komma närmare de som behöver den, både geografiskt och mentalt, samt att den tekniska utvecklingen erbjuder mycket goda möjligheter att lösa de problem långa geografiska avstånd rent praktiskt innebär. Att psykiatrin ska vara jämlik i hela landet och att just barn- och ungdomspsykiatri är prioriterade frågor håller partistyrelsen med om, det är etablerad liberal politik. Partistyrelsen är även positiv till att bredda ungdomsmottagningars verksamhet till att också arbetar förebyggande som motionären till motion G121 argumenterar klokt för, en liknande poäng framkommer i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten punkt 26.

Partistyrelsen föreslår med vad som ovan anförs att **motionerna G119–G121 ska anses besvarade.**

I **motion G122 yrkande 1** lyfts behovet av jämlik vård i allmänhet och det förespråkas dessutom att vård och skola ska prioriteras framför exempelvis vägbyggen. I **motion G122 yrkande 2** föreslås i sin tur att en utredning ska tillsättas för att förbättra vårdens tillgänglighet i hela landet. Partistyrelsen delar motionärens engagemang för vårdfrågorna och konstaterar att jämlik vård och utbildning är prioriterade frågor för partiet. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G122.**

I **motion G129 yrkande 3** föreslås att (sjukvårds)byråkratin ska minskas och i **motion G129 yrkande 4** föreslås att läkare och sjuksköterskor ska ges mer inflytande över vården. Partistyrelsen konstaterar att det förstås är av godo att minska onödig byråkrati, något som tas upp i flera punkter i den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten. Partistyrelsen värdesätter vidare läkares, sjuksköterskors och övrig vårdpersonals tankar om vårdens utformning och håller med motionärerna om att det är något som kan förbättra vården kvalitet. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G129 yrkande 3 och 4.**

Motion G123 rör administration kring sjukskrivingar och innehåller förslag om att patienter själva ska fylla in en ansökan om intyg där symptom och andra skäl för sjukskrivning beskrivs. Läkare tar sedan att ta ställning till detta. I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten finns liknande förslag som syftar till att differentiera dagens läkarintyg. Partistyrelsen menar att motionärens intention är mycket god och stämmer väl överens med den politik partiet avser driva. Därför föreslår partistyrelsen landsmötet **att besvara motion G123.**

I **motion G124** föreslås att partistyrelsen ska utse en arbetsgrupp för att ta fram förslag på hur tandvården kan integreras i den allmänna sjukvårdsförsäkringen, i **motion G125** föreslås en liknande arbetsgrupp för att ta fram förslag för en ny tandvårdsförsäkring, i **motion G126** anförs att en maxtaxa bör införas i tandvården samt att ett Liberalerna ska verka för att få till stånd ett mer aktivt arbete mellan tand-, primärvård och äldreomsorg och i **motion G127** framläggs förslag om att tandvårdssystemet aldrig bör bli en del av sjukvårdssystemet. I **den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten punkterna 36–39** återfinns också förslag som rör tandvårdens organisering.

Liknande förslag har behandlats på varje landsmöte så länge partistyrelsen gemensamt kan överblicka. Landsmötet 2017 uttalade följande: ”Liberalerna prioriterar åtgärder som främjar tandhälsan. Genom att sänka gränserna i högkostnadsskyddet, såsom vi redan gjort och vill fortsätta att göra, förflyttar vi på ett hållbart sätt balansen i finansieringen mellan den enskilda och det offentliga. Vi ser till att kostnaden för dem som är i behov av tandvård sjunker och tar steg mot att tandvårdens finansiering mer efterliknar sjukvårdens. Att i ett steg subventionera tandvården i lika hög grad som sjukvården är dock, som både partistyrelsen och landsmötesutskottet konstaterat, en mycket kostsam reform.”

Partistyrelsen ser med glädje på det engagemang som finns i frågan om tand- och munhälsa och slår fast att av majoriteten av ovan nämnda motioner att döma finns det fortsatt stöd för partiets sedan tidigare beslutade politik. I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten punkterna 36–39 tas bland annat fasta på en ökad prioritering av grupper som i dag har dålig munhälsa, att tandvård och annan vård och omsorg ska arbeta mer tillsammans, att mobil tandvård ska införas och att tandvården stegvis ska övergå till att integreras i övrig hälso- och sjukvård. Om det sistnämnda skrivs närmare bestämt att tandvårdens finansiering gradvis bör bli alltmer lik övrig hälso- och sjukvård. Detta genom ett allt starkare högkostnadsskydd med stegvis höjd subventionsgrad, i praktiken en prioritering av personer med långvariga sjukdomar och personer över 70 år.

Högkostnadsskyddet föreslås även omfatta abonnemangstandvården. Utgifter och administrativt krångel föreslås minska, allra först för de med högst risker, behov och kostnader. Det faktum att en arbetsgrupp alltså nyligen utvecklat partiets politik på området förefaller minska behovet av att landsmötet 2021 tillsätter ytterligare arbetsgrupper i detta syfte. **Partistyrelsen föreslår landsmötet att anse motionerna G124–G126 besvarade och avslå motion G127.**

Motionerna G128, G129 yrkande 1 och 2 samt G133 innehåller förslag på att sjukvården ska förstatligas, att regionala beskattningsrätt avförs och att regionalt styrd primärvård kommunaliseras. I **motion G130 yrkande 1** föreslås en mer sömlös vård. **Motion G131** innehåller också den flera förslag på förändringar i geografiska sjukvårdsområden och det statliga ansvaret för delar av vården och att en arbetsgrupp ska tillsättas för det ändamålet. I **motion G132** finns slutligen yttranden om att Liberalerna ska motverka ett förstatligande av sjukvården. Partistyrelsen har valt att behandla de här motionerna tillsammans. Den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapportens förslag 21–28 berör liknande frågor och kan därför med fördel läsas i samband med motionerna.

Partistyrelsen vill inleda med att slå fast att Sverige är ett land med högkvalitativ vård. Samtidigt finns stora utmaningar. Som påpekas i den sjukvårdspolitiska rapporten visar inte minst coronapandemin att dagens organisering inte fungerar. Det är inte rimligt att det finns så stora skillnader i tillgänglighet, finansiering och villkor för patienter och personalen mellan regioner som råder i dag. Vårdens förutsättningar måste bli mer jämlika för vården i Sverige, något som kräver en översyn av organiseringen.

Det är uppenbart att dagens statliga styrning och 1600-talets länsgränser inte fungerar optimalt. Därför behöver regionerna bli färre. Närliggande regioner med mycket samarbete och stort utbyte bör överväga sammanslagning. Alla regionförändringar ska bygga på initiativ underifrån, inte tvingas fram, eftersom det riskerar att slå sönder fungerande strukturer för att förbättra vården. Staten ska däremot kunna vara behjälplig under processen.

Statens roll i sjukvården ska tydliggöras. Detaljstyrningen ska minska, men staten behöver ta ett större ansvar för sjukvårdens strategiska planering, beredskap och långsiktiga kompetensförsörjning.

Partistyrelsen vill att Liberalerna ska arbeta mer för en sömlös vård, där det inte går vattentäta skott mellan kommu-

nala och regionala åtaganden och där samverkan uppmuntras. Det är en viktig del i att göra vården mer tillgänglig och utveckla dess bemötande.

Med anledning av detta föreslår partistyrelsen **att landsmötet besvarar motionerna G128 yrkande 2, G129 yrkande 1 och 2, G130 yrkande 1, G131 och G132 och avslår motionerna G128 yrkande 1 och 3 samt G133.**

Vaccin och vaccinering

I **motion G134** anförs förslag om att Liberalerna ska verka för ett visst antal vaccinproducerande fabriker ska finnas i världen. Motionären anför att för få vaccinproducerande fabriker innebär stora risker eftersom en enskild olycka då påverkar en stor andel av den sammanlagda produktionen. Flera fabriker i världen innebär ökad riskspridning och mindre påverkan från en enskild olycka. Motionären har rätt i att fler produktionspunkter innebär en ökad riskspridning men för den sakens skull är inte antalet fabriker eller produktionen av en viss vara någonting politiken ska reglera. Som liberaler tror vi på att öppna marknader som fungerar under förutsägbara regler är det bästa sättet att tillse att produktion av varor produceras i den mängd som efterfrågas i världen. I fallet covid-19 har vi sett hur vaccin forskats fram och producerats av privata företag på ett effektivt sätt (snabbare än många experter trodde var möjligt). Vad som däremot satt käppar i hjulet är vissa länders exportbegränsningar och andra handelshinder. Även om motionärens intention är god vittnar den senaste tidens kriser alltså om att vaccinmarknaden, som många andra marknader, behöver färre, inte fler regleringar. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **motion G134 avslås.**

I **motion G135 yrkande 1** framförs förslaget att HPV-vaccin i läkemedelsrabatten för pojkar. Vaccinet skyddar mot humant papillomvirus, en av Sveriges vanligaste sexuellt överförbara virus, som i vissa arter kan framkalla cancer. HPV-vaccin ingår i det allmänna vaccinationsprogrammet för barn i årskurs fem och sex men ges därefter, upp till 26 årsålder, rabatterat enbart till flickor. Pojkar kan dock också dra nytta av vaccinet varför motionärerna föreslår att samma åldersgräns ska gälla även för läkemedelsrabatten för pojkar. Partistyrelsen delar motionärens idé om att vaccin ska användas i stor utsträckning för att förebygga och förhindra allvarliga sjukdomar. Det är dock inte politikens jobb att på detaljnivå reglera vilka vaccin som bör och inte bör ges – detta ska beslutas på grundvalar av expertis och bör således lämnas åt professionen.

Vidare är det, som anförs i motionssvaren till G103–G105 samt motion G135 yrkande 2, partistyrelsens mening att komma bort från fasta åldersgränser i sjukvården och så även vid HPV-vaccinering. Eftersom HPV är ett sexuellt överförbart virus bör det vara möjligt att ge vaccin mot det i vilken ålder som helst, men med fördel till den som är sexuellt aktiv med fler olika partner. Sjukvården ska inte utan grund göra åtskillnad på personer utifrån ålder – den som är i behov av skydd ska få det. Partistyrelsen föreslår i och med vad som anförts ovan att landsmötet bör **besvara motion G135 yrkande 1**.

Motionerna G136 och G138 rör vaccinering, mot den specifika bakteriegruppen meningokocker och mot bältros. I **motion G137** föreslås ett särskilt vaccinationsprogram för äldre. I Sverige finns ett allmänt vaccinationsprogram för barn. Det är uppdelat i en allmän del, som ges till alla barn, och en mer specifik, som ges till vissa barn med större behov. Vaccinet är en enastående uppfinning och de allmänna vaccinationsprogrammen har varit otroligt viktiga för att förbättra hälsan för människor i vårt land. Det är dock inte självklart att allmän vaccinering alltid är nödvändigt eller effektivt för att minimera förekomsten av olika sjukdomar – det är inte alltid säkert att de investerade resurserna går att motivera. Partistyrelsens uppfattning är att vacciner som bedöms vara värdefulla för invånarna i högre grad än i dag ska ingå i nationella vaccinationsprogram. Att experter och expertmyndigheter fortsätter ge korrekta och pålitliga råd är därför av stor vikt vid beslut om vilka vaccin som ska ingå i det nationella vaccinationsprogrammet. Utan sådan fakta är det inte politiskt möjligt att peka ut vilka sjukdomar som ska vaccineras mot och inte. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **motionerna G136–G138 anses besvarade**.

Läkemedel och läkemedelshantering

I **motion G139** föreslås att en särskild nationell läkemedelsexamen som krav för läkarlegitimation. Att skriva ut läkemedel kräver redan i dag lång utbildning och giltig läkarlegitimation. Ett problem är dock att särskilt fokus på hur läkemedelsbehandling ska gå till, biverkningar och kunskap om hur läkemedel används av patienterna inte får tillräckligt utrymme på dessa utbildningar. Motionären vill därför att den som ska skriva ut läkemedel ska ha en särskild examen i läkemedelsförskrivning.

Att få fel läkemedel utskrivet innebär såklart stora risker för den enskilde patienten. Vidare innebär också överförskrivning, att skriva ut mer läkemedel än nödvändigt, också risker och problem. Det kan för det första bli ett problem för patienten som riskerar att medicinera för mycket eller för länge men innebär dessutom miljöproblem. Mediciner, så väl receptfria som receptbelagda kan innehålla toxiner, hormoner eller andra skadliga substanser som måste hanteras varsamt och har stor påverkan på djur och växtliv om de hamnar i naturen. Dessutom innebär överförskrivning stora kostnader för regionerna.

Partistyrelsen föreslår härmed att landsmötet antar en skrivelse om **att Liberalerna ska verka för att ökade krav på kunskap om läkemedel, hur de konsumeras, dess effekter och miljöpåverkan ska ställas på den som ansöker om läkarlegitimation. I och med detta föreslås att motion G139 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion G140** anförs förslag om att en statlig utredning bör tillsättas i syfte att undersöka om det finns andra system för styrning av inköp av läkemedel. Sådana system ska vara mer kostnadseffektiva och leda till färre felmedicineringar. Vidare anförs också att systemet ska utvärderas på månadsbasis och att endast kostnaden för de mest kostnadseffektiva läkemedlen ska vara grundande för högkostnadsskyddet. Partistyrelsens uppfattning är att motionärens intention är

god men att det finns fler praktiska problem med de föreslagna lösningarna – det kan bland annat vara väldigt ineffektivt att byta utbud månatligen.

I riksdagen driver Liberalerna i dag liknande förslag på en mängd punkter och partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **motion G140** bör anses besvarad.

I **motion G130 yrkande 2** föreslås att läkemedelslagen ska förenklas för att möjliggöra läkemedelshantering utanför sjukhus fysiska lokaler. Motionärerna pekar här ut ett intressant problem som måste åtgärdas om vi ska möjliggöra en mer diversifierad vård, hemsjukvård inte minst. I dag försvårar läkemedelslagstiftningen att akutsjukvård och avancerad vård ges i hemmet. Lagen behöver möjliggöra enkel läkemedelshantering hemma, med slutenvården som medicinskt ansvarig. Vi vill också satsa på virtuella lösningar, så att den som vill kan få sin vård hemma i stället för på sjukhus. I den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten punkt 15 föreslås liknande reformer. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **anse motion G130 yrkande 2 besvarat.**

I **motionerna G141 samt G156 yrkande 2** lämnas förslag på att Liberalerna ska verka för att de statliga anslagen till regionerna för hivpreventivt arbete ska återinföras och förstärkas. Vidare föreslås se minskade köer för att få så kallad PrEP-medicin utskrivet. Samma skrivningar om PrEP återfinns i **motion G156 yrkande 3.**

I Sverige finns det i dag ca 8 000 personer med en känd hiv-diagnos. Genom ett framgångsrikt arbete med moderna mediciner kan den som har hiv dock leva ett långt och relativt friskt liv så länge medicinering fortgår. Även om inget botemedel finns mot viruset är dagens mediciner så effektiva att virusnivåerna i kroppen blir så låga att de är omätbara, vid så låga nivåer smittar inte heller viruset. En hivinfektion är fortsatt förenad med ett stort stigma och den som drabbats kräver livslång medicinering.

Liberalerna har tidigare förordat höjda anslag för hivförebyggande arbete och delar motionärernas bild att arbetet är viktigt, både för att den som fått en diagnos ska kunna leva ett så normalt liv som möjligt och för att motverka att fler människor insjuknar.

Preexpositionsprofylax (PrEP) är ett läkemedel som tas av någon som ska ha samlag med en person som är hiv-positiv och hindrar överföringen av hiv. PrEP motverkar dock inte spridningen av andra könssjukdomar och bör därför kombineras med exempelvis vaccin mot hepatit A och B, ytterligare ett skydd mot sjukdomar som smittar via kontakt mellan slemhinnor är dock fortsatt kondom eller slicklapp. Motionärerna vill att extra resurser ska tillskjutas för att minska köerna för att skriva ut recept till just PrEP. Partistyrelsen delar motionärernas ambition om att det ska gå att leva med hiv och umgås sexuellt med den som har diagnosen men menar samtidigt att det inte är landsmötets roll att förorda en (typ av) läkemedel framför ett annat.

Partistyrelsen föreslår med stöd i ovanstående att **motionerna G141 samt G156 yrkande 2 och 3 ska anses besvarade**.

I **motion G142** föreslår motionärerna att abortpiller ska gå att köpa som vanliga receptbelagda mediciner på apotek i stället för att, som i dag, vara tvungen att få och ta pillret i sjukhusmiljö. Partistyrelsen delar helt motionärernas vision. Sverige ska vara ett land där aborter är fria och säkra att genomföra. Vägen dit är dock inte alltid enkel och frågan om medicinsk abort är en sådan.

Det är varken lätt eller riskfritt att göra en medicinsk abort. Kvinnan måste därför få kontakt med vården, dels för att få erbjudanden om stödsamtal men också för att beredskap ska finns för de fall som inte går som planerat. En medicinsk abort kan medföra livshotande blödningar efter att det första pillret tagits. Då behövs snabb och professionell vård för att undvika att det värsta händer.

Partistyrelsens uppfattning är dock att det ska vara möjligt att genomföra en abort i hemmet men med kvalificerad vårdpersonal närvarande, eller nära till hands. Då kan den trygghet hemmet erbjuder kombineras med god patientsäkerhet. Som motionärerna lägger fram ska det vara en självklarhet att den som vill utföra en abort inte möts av vårdpersonal som försöker övertyga en om det motsatta. Det är dock inte säkert att motionärernas lösning garanterar att den enskilde slipper möta sådan personal. Både den läkare som skriver receptet och den receptarie eller apotekare som lämnar ut det skulle kunna hysa samma värdering rörande abort och vilja hindra den enskilde. För att få bukt med det problemet menar därför partistyrelsen att andra lösningar behövs.

Sammanfattningsvis delar partistyrelsen helt motionärernas intentioner och målbild. Den föreslagna lösningen skulle dock kunna få en motsatt effekt gentemot den avsedda, varför partistyrelsen föreslår landsmötet **att avslå motion G142.**

Förlossningsvård

Motionerna G143–G146 rör alla rätten till en säker och trygg förlossning. Motionerna tar alla upp vikten av jämlik vård i hela landet. **Motionerna G143 och G144** innehåller därutöver en rad förslag på åtgärder för att motverka specifika förlossningskopplade komplikationer, att inrapportering till det nationella bristningsregistret ska prioriteras, vikten av utbildad personal och av att beprövade och vetenskapligt belagda metoder används, och i **motion G146** uppmärksammas stödet till kvinnor som drabbats av förlossningspsykos.

Partistyrelsen delar motionärernas bild om att förlossningsvården ska vara högt prioriterad och att en trygg och säker förlossning ska vara ett faktum för alla som föder i Sverige. Med anledning av motionerna vill partistyrelsen anföra att varje kvinna ska ha rätt till en trygg förlossning med högsta möjliga valfrihet, minimerad risk för skador och världens bästa eftervård. Hon ska stöttas av en barnmorska med sund arbetsmiljö och tid att utvecklas i sitt yrke.

Sverige har en bra förlossningsvård, men för många förlossningsskador och en brist på barnmorskor. De mest erfarna barnmorskorna ska inte behöva lämna förlossningsvården på grund av hög arbetsbelastning. Kvinnor ska kunna lita på att det finns närvarande personal med god kunskap som minimerar risk en för skador. Liberalerna vill garantera kontinuerlig fortbildning för alla barnmorskor och förlossningsläkare. Det behövs fler enkla jobb på förlossningsavdel-

ningen som kan avlasta barnmorskor. Vi vill också säkra att komplikationsrapporter automatiskt överförs till kvalitetsregister för förbättringsarbete och forskning. Vården ska fortsätta sömlöst när kvinnan lämnar förlossningen.

Liberalerna arbetar för att upprätthålla förutsättningar för en fullgod förlossningsvård i hela landet. Detta innebär bland annat att förlossningsvården behöver fungera bättre än i dag i både glesbygd och landsbygd.

När en graviditet slutar i tragedi ska föräldrarna bemötas på ett respektfullt sätt, skilda från nyförlösta kvinnor och deras barn. Om en kvinna drabbas av förlossningsdepression, förlossningspsykos eller svåra fysiska komplikationer ska hon alltid kunna vårdas tillsammans med sitt barn, om det är vad som är bäst för barnet och henne.

De riktlinjer för förbättrad förlossningsvård som beskrivs här ovan säkrar därmed enligt partistyrelsen förutsättningarna för lugn och trygghet före, under och efter förlossning för såväl den födande kvinnan som för de barnmorskor som bistår. **Med detta bör motionerna G143–G146 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion G147** föreslås att förlossningsavdelningar (BB) ska placeras avskilt från gynekologiska avdelningar i syfte att motverka stress och otrygghet hos dem som står inför en misslyckad graviditet. Motionären resonerar klokt. En lyckad förlossning är för många den lyckligaste stunden i livet. För den som tvingas föda ut ett avlidet foster eller åker in för så kallad skrapning är det förstås extra betungande att tvingas konfronteras med andra människor vars graviditeter slutat lyckligare. När man befinner sig i dessa, ofta livets mest utsatta stunder behöver samhället stödsystem vara väldesignade och inte, som i dag, orsaka ytterligare lidande. Partistyrelsen vill berömma motionären som här pekar ut en mycket viktig fråga. Partistyrelsen konstaterar vidare att en god och trygg förlossningsvård länge varit en prioriterad fråga för Liberalerna. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G147.**

Även **motion G148** innehåller förslag som rör förlossningsvården och ökade resurser till patientsäkerhet inom densamma. Partistyrelsen konstaterar att Liberalerna under mandatperioden, bland annat inom det tidigare januariavtalet, har haft förlossningsvården som en högt prioriterad fråga och att stora medel därigenom vikts åt både förlossnings- och eftervård. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G148.**

Motion G149 rör också den förlossningsvård. Här föreslår motionären att den som fött barn ska erbjudas avgiftsfri och rutinmässig sjukgymnastbedömning för att få individanpassade rehab-rekommendationer efter födelsen. Partistyrelsen vill understryka att den här typen av rehabilitering skulle hjälpa många föderskor att snabbt komma tillbaka efter en födsel. Frågan är viktig för Liberalerna och tack vare vårt arbete har det under denna mandatperiod satsats stora summor på eftervård av den som fött. Vidare är det i dag redan möjligt för de regioner som så önskar att införa den föreslagna rutinen. Partistyrelsen menar dock inte att det är den nationella politikens uppgift att fatta den här sortens beslut. Partistyrelse föreslår därför landsmötet att **besvara motion G149.**

Hbtq-frågor i vården

I **motion G150** föreslås att det i samkönade par där båda bär livmoder ska vara upp till de både individerna vem som ska bära barnet. Motionären tar särskilt sikte på de par som använder sig av IVF (när genetiskt material paras ihop utanför kroppen för att sedan placeras i livmodern). I vissa fall kan den individ vars ägg som blivit befruktat inte vara lämplig att bära barnet varpå det är rimligt att den andra partnern får möjlighet. Motionärerna menar att ett sådant byte är svårt att genomföra.

Partistyrelsen delar motionärens ambition om att förenkla för par där båda är livmoderbärare, något som också länge varit partiets politik. I dag finns inga hinder i lag för att förflytta ett befruktat ägg från en livmoderbärare till en annan, däremot finns en risk att socialstyrelsens uppdaterade riktlinjer för liknade ingrepp som kommer under hösten 2021 föreskriver att det ska föreligga medicinska skäl för att flytta ett embryo på det sätt som motionären beskriver. Liberalernas syn är att den här typen av donationer/flyttar av embryon ska vara möjlig så länge den är medicinskt säker. Därför föreslår partistyrelsen att **besvara motion G150.**

Motion G151 yrkande 1 rör familjebildning och där anförs att regioner ska ha likvärdiga regler för insemination för lesbiska och båda kvinnorna ska kunna insemineras. I **motion G151 yrkande 2** föreslås att inseminering ska kunna erbjudas på privata kliniker.

Liberalerna har en stolt tradition av progressiv och liberal hbtq-politik. Liberalernas ståndpunkt är, likt hälso- och sjukvårdslagen, att all vård ska vara jämlik över hela landet, detta bör dock också alltid ställas i relation till vad större nationell styrning innebär. Partistyrelsen instämmer i att inseminationsbehandling även ska kunna erbjudas på privata kliniker i Sverige, ett yrkande som bifölls när det inkom med exakt samma lydelse från samma motionärer 2019. Mångfald och ett större vårdutbud är någonting eftersträvansvärt i vården. Därmed bör **motion G151 yrkande 1 och 2 anses besvarade.**

I **motion G151 yrkande 3** föreslås att föräldraskapspresumtionen ska göras könsneutral och i **motion G151 yrkande 4** att genetiskt material ska kunna förfogas över fritt.

Föräldrabalken innehåller bestämmelser om föräldraskap, vårdnad, förmyndarskap och adoption. Föräldraskapspresumtion handlar om att en person automatiskt erkänns som ett barns förälder utan att frågan behöver utredas av familjerätten eller avgöras i domstol. Den som är folkbokförd som man och är gift med en kvinna som föder ett barn blir till exempel automatiskt bokförd som barnets far, så kallad faderskapspresumtion. För personer som lever i samkönade relationer är det mer komplicerat att få föräldraskapet fastställt för båda föräldrarna. Liberalerna har länge arbetat för att detta ska förändras, och nyligen har en reform trätt i kraft som skapar samma regler om föräldraskap efter assisterad befruktning utomlands för både olikkönade och samkönade par. Liberalerna anser att en fortsatt översyn av lagstiftningen bör ske för att skapa ytterligare juridisk jämlikhet mellan olikkönade och samkönade par i reglerna om

föräldraskap. Detta är något som Liberalerna arbetar för i riksdagen sedan många år. Något ytterligare landsmötesbeslut är därför inte nödvändigt. **Motion G151 yrkande 3 bör därmed anses besvarat.**

Rörande **motion G151 yrkande 4** är Liberalernas ståndpunkt är att altruistiskt värdmoderskap bör tillåtas i Sverige, förutsatt att det finns starka rättsliga garantier för både barnets och den födande kvinnans rättigheter. Det ska välkomnas om det kan skapas nya former för barn att komma till världen under former som är trygga för både barnet och den som är gravid med barnet. Partistyrelsen anser att det bör genomföras en ny utredning om värdmoderskapsfrågor. Denna bör se över möjligheterna att tillåta altruistiskt värdmoderskap, hur rättigheterna för barn som fötts genom värdmoderskap utomlands till svenska föräldrar kan tillgodoses och flera frågor kring embryodonation, bland annat hur sparade embryon får användas. Med detta bör **motion G151 yrkande 4 anses besvarat.**

Motion G152 innehåller förslag om ändrade karenstider för blodgivning för män som har sex med män, att större individuell hänsyn tas till enskilda personers leverne och arbete för att minska fördomar och höja patientsäkerhet när det kommer till blodgivning.

Partistyrelsen är enig med motionären. Regler för vem som får ge blod ska såklart ta hänsyn till givarens hälsa och eventuell smitta denne kan bära. Det är därför rimligt att det finns en viss karenstid från dess att en potentiell givare haft en ny sexuell kontakt, riskerat att utsättas för blodsmitta eller liknande. Det är dock inte rimligt att avsiktligt exkludera potentiella blodgivare ur givarskaran på grund av sexuell läggning. Partistyrelsen konstaterar att Liberalerna i riksdagen arbetar för att motionärernas vision ska bli verklighet och föreslår därför landsmötet att **motion G152** bör anses besvarad.

Motion G153 yrkande 1 föreslås ökade utbildningsinsatser om särskilda villkor för transpersoner och personer med intersexvariation. Med anledning av detta vill partistyrelsen understryka att hbtq-personer än i dag möts av fördomar och dåligt bemötande i olika delar av samhället. Intoleransen föds ofta ur okunskap. För att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga arbetar Liberalerna för ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för.

Vidare arbetar Liberalerna aktivt för en integrering av hbtq-frågorna i alla verksamheter som kommuner och regioner ansvarar för, bland annat genom hbtq-kompetenssatsningar på vårdcentraler, ungdomsmottagningar och boenden. Partiet efterlyser också en bredare dialog mellan staten och kommunsektorn om vad som behövs för att bättre kunna garantera likvärdigt bemötande på jämlika villkor av alla oavsett sexuell läggning eller könsidentitet. De frågor som tas upp i dessa motioner får alltså anses tillgodosedda inom ramen för den övergripande politik som Liberalerna redan bedriver. Vissa av de konkreta åtgärderna är dock alltför specifika för att landsmötet ska ta ställning i detalj. I **yrkande 2** föreslås att fler trygga mötesplatser ska skapas för transpersoner. Något partistyrelsen ställer sig bakom men anser vara en kommunal fråga. I motion **G153 yrkande 4** föreslås att kunskap om transpersoner och personer med intersexvariation ska ingå i kursplanerna på högskoleutbildningar till folkhälsovetare. Kursplaner är dock inget som politiken beslutar om, och regleringen av examina är på mycket översiktlig nivå. Det tycker Liberalerna är en bra ordning.

Motion G153 yrkande 3 samt 5–8 innehåller flera förslag på hur Liberalerna ska verka för att förbättra hälsan för transpersoner och personer med intersexvariation. Det är viktigt att arbeta för preventiva riktade insatser för hbtq-personer, och att höja kunskapen om gruppens villkor och levnadsförhållanden, i syfte att minska skillnader i ohälsa mellan hbtq-personer och andra. Partistyrelsen konstaterar också att Liberalerna redan driver många av motionens förslag. I partimotioner i riksdagen framhålls bland annat att för att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga anser Liberalerna att det krävs ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. En liknande motion inkom även 2019 varvid partistyrelsen instämde i flera av förslagen. Med stöd i ovanstående föreslår partistyrelsen sammantaget landsmötet att **besvara motion G153.**

Motion G154 innehåller förslag som rör transpersoners rättigheter. Partistyrelsen konstaterar att samma motion skickades in 2019. **Yrkande 1 och 2** rör kunskap och utbildning om transpersoners villkor och villkor för personer med intersexvariation. Då skrev partistyrelsen att kursplaner och utbildningars utformning inte är något politiken beslutar över och att motionen därför inte kan bifallas. Redan i dag finns redan liknande kurser på många håll i landet. Nuvarande partistyrelsen vill till detta göra ett principiellt tillägg:

Liberalernas självklara hållning är att den som besöker sjukvården ska bemötas som en individ och behandlas lika oavsett vilken könsvariation eller -identitet, och oavsett vilken läggning individen har. Det faller på liberaler i sjukhusstyrelser, kommuner och regioner att se till att personal och organisationer ska ha god kunskap om hur man bemöter transpersoner och personer med intersexvariation, utbildningar om vilket partistyrelsen uppmuntrar. Med detta sagt föreslår dock partistyrelsen landsmötet **att besvara motion G154 yrkande 1 och 2.**

Motion G154 yrkande 3–5 handlar om bättre vård vid könsbekräftande behandling samt om åtgärder för att förbättra bemötandet för personer med som ändrat juridisk könstillhörighet och därmed personnummer.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga, och det krävs ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. Hälso- och sjukvård ska ges med respekt för alla människors lika värde och den enskildes värdighet, patientsäkerhet ska alltid stå högt på agendan. Likvärdigheten över landet när det handlar om könskorrigerande vård behöver öka. Partistyrelsen samtycker med stora delar av motionärernas förslag, och flera av dem är sådant som Liberalerna redan driver i både regioner och i riksdagen. Fler av förslagen är dock väl detal-

jerade för landsmötet att ta ställning till. **Partistyrelsen föreslår i och med detta landsmötet att besvara motion G154 yrkande 3–5.**

Motion G155 innehåller flera förslag för ett bättre bemötande av transpersoner och personer med intersexvariation i hälso- och sjukvården, samt bättre vård vid könskorrigering. Partistyrelsen delar nu, på samma vis som när precis samma motion inkom 2019, motionärernas uppfattning att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga, och det krävs ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. Hälso- och sjukvård ska ges med respekt för alla människors lika värde och den enskildes värdighet, patientsäkerhet ska alltid stå högst på agendan. Likvärdigheten över landet när det handlar om könskorrigerande vård behöver öka. Partistyrelsen samtycker med stora delar av motionärernas förslag, och flera av dem är sådant som Liberalerna redan driver i både regioner och i riksdagen. En del av förslagen är dock väl detaljerade för landsmötet att ta ställning till. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att alla har rätt att få god och rätt vård när de behöver den. Vad viktigare är dock att ingen riskerar att få fel vård, varför mer kunskap behövs innan kunniga experter bör besluta i fråga. Partistyrelsen föreslår därmed landsmötet **att motion G155 anses besvarad.**

I **motion G156 yrkande 1** föreslås att Liberalerna ska verka för att riksdagens beslut om att tillsätta en utredning om översyn av smittskyddslagen skyndsamt ska verkställas. I **motion G156 yrkande 4** föreslås vidare att primärvårdens kompetens kring Män som har sex med män (MSM) och hiv-positiva ska höjas.

Partistyrelsen är enig med motionären om att beslutade utredningar ska verkställas så snart som möjligt, en fråga Liberalerna också driver gentemot regeringen. Partistyrelsen är också enig om att MSM förtjänar ett lika gott bemötande i vården som andra individer och ställer sig positiv också till motionens fjärde att-sats. Partistyrelsen menar samtidigt att det finns fler personer som kan stöta på sämre bemötanden än andra på grund av sexuell läggning eller preferenser. Även detta är frågor som partiet driver varför partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G156 yrkande 1 och 4.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion G101 anses besvarad
2. att motion G102 avslås
3. att motion G103 anses besvarad
4. att motion G104 anses besvarad
5. att motion G105 anses besvarad
6. att motion G135 yrkande 2 anses besvarat
7. att motion G106 anses besvarad
8. att motion G107 anses besvarad
9. att motion G108 anses besvarad
10. att motion G109 anses besvarad
11. att motion G110 anses besvarad
12. att motion G111 anses besvarad
13. att motion G112 anses besvarad
14. att landsmötet tar ställning för att föräldrar som i dag upplever att en begränsad tillgång till sitt barns journal måste få hjälp utan att barnets integritet försämras
15. att motion G113 därmed anses besvarad
16. att motion G114 avslås
17. att motion G115 yrkande 1 och 2 bifalls
18. att motion G115 yrkande 3 anses besvarat
19. att motion G116 yrkande 1 anses besvarat
20. att motion G116 yrkande 2 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört
21. att motion G117 anses besvarad
22. att motion G118 anses besvarad
23. att motion G129 yrkande 5 anses besvarat
24. att motion G119 anses besvarat
25. att motion G120 anses besvarad
26. att motion G121 anses besvarad
27. att motion G122 anses besvarad
28. att motion G129 yrkande 3 anses besvarat
29. att motion G129 yrkande 4 anses besvarat
30. att motion G123 anses besvarad
31. att motion G124 anses besvarad
32. att motion G125 anses besvarad
33. att motion G126 anses besvarad
34. att motion G127 avslås
35. att motion G128 yrkande 1 avslås
36. att motion G128 yrkande 2 anses besvarad
37. att motion G128 yrkande 3 avslås
38. att motion G129 yrkande 1 och 2 anses besvarade
39. att motion G130 yrkande 1 anses besvarat
40. att motion G131 anses besvarad
41. att motion G132 anses besvarad
42. att motion G133 avslås
43. att motion G134 avslås
44. att motion G135 yrkande 1 anses besvarat
45. att motion G136 anses besvarad
46. att motion G137 anses besvarad
47. att motion G138 anses besvarad

48. att Liberalerna ska verka för att ökade krav på kunskap om läkemedel, hur de konsumeras, dess effekter och miljöpåverkan ska ställas på den som ansöker om läkarlegitimation

49. att motion G139 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

50. att motion G140 anses besvarad

51. att motion G130 yrkande 2 anses besvarat

52. att motion G141 anses besvarad

53. att motion G156 yrkande 2 anses besvarat

54. att motion G156 yrkande 3 anses besvarat

55. att motion G142 avslås

56. att motion G143 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

57. att motion G144 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

58. att motion G145 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

59. att motion G146 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

60. att motion G147 anses besvarad

61. att motion G148 anses besvarad

62. att motion G149 anses besvarad

63. att motion G150 anses besvarad

64. att motion G151 yrkande 1 och 2 anses besvarade

65. att motion G151 yrkande 3 anses besvarat

66. att motion G151 yrkande 4 anses besvarat

67. att motion G152 anses besvarad

68. att motion G153 anses besvarad

69. att motion G154 yrkande 1 och 2 anses besvarade

70. att motion G154 yrkande 3–5 anses besvarade

71. att motion G155 anses besvarad

72. att motion G156 yrkande 1 anses besvarat

73. att motion G156 yrkande 4 anses besvarat

Reservation nr 1

Alexander Höglund, Pär Löfstrand och Nicke Grahn reserverar sig till förmån för att landsmötet med anledning av motion G124 tar ställning för att tandvården inom ett decennium ska vara en del av hälso- och sjukvårdens högkostnadsskydd.

G2. SOCIALFÖRSÄKRINGAR OCH ANDRA EKONOMISKA TRYGGHETSSYSTEM

Inledning

Det liberala uppdraget är att förbättra varje individs livschanser genom att utjämna de förutsättningar som finns bortom den enskildes kontroll. Ingen människa ska vara fången i de villkor han eller hon föddes in i. Försörjningsstödet, det som tidigare kallades socialbidrag, är vårt yttersta skyddsnät. Många som söker detta stöd tillhör samhällets mest utsatta och måste värnas.

Sedan årtionden har den organiserade liberalismen i Sverige uppmärksammat glömda grupper i samhället. Från Bertil Ohlins uppmärksammande av det glömda Sverige på 1930-talet till Bengt Westerbergs LSS-reform och den senaste tidens arbete för en förbättrad och fördjupad integration.

Ingen ska behöva vara orolig för sin ekonomi när man blir äldre. Sverige har ett av världens mest stabila pensionssystem. Enkelt uttryckt finansieras dagens pensioner av dem som jobbar i dag, bortsett från premiepensionen som var och en sparar till själv. Ju mer man betalar in och ju senare man går i pension, desto mer får man i pension. Medborgarna skyddas mot politiska infall och tjänar på att arbeta mer och betala in skatt.

För liberaler är det en självklarhet att människor är olika. Vi har olika kön, könsidentitet, sexuell läggning, ålder, härkomst och livsåskådning men också skiftande funktionalitet. Var fjärde svensk uppger sig ha någon form av funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättningar finns i alla åldrar, klasser och yrkesgrupper, lever i staden och på landet, ensamma och i familjer, arbetar, är studerande, arbetslösa och sjukpensionärer, har olika värderingar och intressen, det vill säga, är precis som alla andra.

Det handlar om människor som finns överallt, här och nu, med olika ambitioner och olika livsdrömmar. Människor med förutsättningar som i vissa avseenden kan skilja sig från majoritetens, men som är en viktig del av samhällsgemenskapen och har lika rätt till delaktighet i den. Funktionshinderspolitik handlar om att ge möjlighet att förverkliga den rätten och om självständighet och självbestämmande. En liberal politik innebär att skapa förutsättningar för att alla ska kunna bli sitt bästa jag, oavsett funktionsvariationer.

Sverige ska vara ett jämställt, barnvänligt och föräldravänligt land. En central del av detta är att det finns en väl utbyggd och offentligt finansierad barnomsorg som gör att föräldrar kan kombinera jobb och föräldraskap under barnens uppväxt. En annan hörnsten är rätten till betald föräldraledighet, alltså det system som utgörs av föräldraförsäkringen tillsammans med lagstiftningen om föräldraledighet. För ett liberalt och feministiskt parti som Liberalerna är detta frågor som på ett självklart sett tillhör politikens huvuduppgifter. Vi liberaler är stolta över att Sverige har en generös föräldraförsäkring, och vi har också tagit striden för en väl utbyggd barnomsorg. Det ska vårt land ha också i fortsättningen.

Motionerna

Motion G201 yrkar att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att utreda och arbeta fram ett förslag till ett reformerat pensionssystem till den nivå (70 procent) som skulle gälla i början av 2000-talet. **Motion G202** yrkar att Liberalerna ska verka för att en lämplig del av löneavgiften på 11, 62 % som ingår i arbetsgivaravgiften ska omfördelas till ålderspensionsavgiften. **Motion G203** yrkar att Liberalerna ska verka för att avtalspensionen också kan placeras via direktägande i aktier och inte enbart i fondförsäkringar. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att ingen ska behöva vara orolig för sin ekonomi när man blir äldre. Vårt pensionssystem är stabilt och bygger på långsiktiga överenskommelser där den egna livsinkomsten är avgörande för den framtida pensionen. Liberalerna bidrar i samverkan med övriga partier i pensionsöverenskommelsen att ständigt utvärdera och justera i pensionssystemet, t.ex. när det gäller pensionsavgiftens konstruktion och storlek, behovet av jämställda pensioner, fondernas antal och avgifterna, förändrade åldersgränser och kompensation för eftersatta grupper. Partistyrelsens principiella uppfattning om pensionssystemet är att det alltid ska lön sig att arbeta och de egna inbetalningarna till pensionssystemet ska avspegla nivån på den framtida pensionen samt att sparande i ett individuellt pensionssparande i aktier ska stimuleras. **Partistyrelsen yrkar att motionerna G201–G203** bör anses besvarade.

Motion G204 yrkar att Liberalerna tar ställning för en utökad sociallagstiftning som medger en tillfällig närståendepenning på samma villkor som tillfällig föräldrapenning samt att Landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att låta utreda de samhällsekonomiska konsekvenserna av införandet av en tillfällig närståendepenning. Partistyrelsen konstaterar att ersättning i form av närståendepenning kan utges till en närstående som avstår från förvärvsarbete för att vårda en svårt sjuk person. En arbetstagare har också rätt till ledighet från sitt arbete under den tid som han eller hon uppbär närståendepenning. Partistyrelsen anser att närstående- och tillfällig föräldrapenning är förmåner som är nödvän-

diga för att kunna kombinera arbete och familjeliv, särskilt för kvinnor, och att det kan finnas skäl att se över sociallagstiftningen i detta avseende, men vill inte binda sig vid den exakta utformningen. **Partistyrelsen yrkar att motion G204** bör anses besvarad.

Motion G205 yrkar att Liberalerna ska verka för ett bidrag från en stiftelse, öronmärkt till ett specifikt ändamål och med redovisningskrav inte ska ses som inkomst och därmed minska försörjningsstödet. Rätten till försörjningsstöd bygger på att alla tillgångar redovisas och att det görs en utredning av behovet av vilket stöd som är det mest lämpliga för den sökande. Partistyrelsens anser att det inte går att göra vissa undantag från denna utredning utan att man ska ta hänsyn till den samlade bilden. **Partistyrelsen yrkar att motion G205** bör **avslås.**

Motion G206 yrkar att Liberalerna ska verka för att försörjningsstöd delas lika mellan vuxna i ett gemensamt hushåll. Partistyrelsen delar uppfattningen att försörjningsstödet ska delas lika mellan vuxna i ett gemensamt hushåll. Det är ett viktigt krav för ökad jämställdhet. Liberalerna i riksdagen driver förslaget och kravet på jämställt försörjningsstöd återfinns i rapporten ”Fler i egen försörjning” inom ramen för förortslyftet som läggs fram för beslut på Landsmötet. **Partistyrelsen yrkar att motion G206** bör anses besvarad.

Motion G207 yrkar att Liberalerna ska verka för att LSS aktivitetsersättning/sjukersättning för personer med funktionsnedsättning inom LSS höjs till ett rimligt belopp som går att leva på, att den totala inkomsthöjningen höjs rejält innan man börjar dra bort bostadstillägget samt att man har en gemensam enhetlig hyra för alla LSS bostäder oavsett var man bor i landet för de som själva inte kan ha ett lönearbete. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att LSS ytterligare ska stärkas. Liberalerna i riksdagen har bidragit till att förstärka LSS genom ett flertal reformer, men det finns goda skäl att vidta fler åtgärder. Partistyrelsen konstaterar att de som bor i en bostad med särskild service enligt LSS har låga inkomster och små möjligheter att påverka sin ekonomiska situation. Behovet av stöd och hjälp medför att valfriheten vad gäller bostadens läge och pris är mycket begränsad för dessa personer, som också är beroende av de sociala ersättningssystemen för sin försörjning. Det kommunala självstyret medför att utgifterna för den enskilda personen kan se olika ut beroende på var man bor i landet. Liberalerna i riksdagen har föreslagit att det behövs en översyn av hur kommunerna tillämpar merkostnadsprincipen och regelverken förförbehållsbelopp i LSS och socialtjänstlagen. **Partistyrelsen yrkar att motion G207** bör anses besvarad.

Motion G208 yrkar att barnbidraget höjs till det dubbla för de som tjänar under 250 000 kronor om året. **Motion G209** yrkar att Liberalerna ska verka för avveckla maxtaxan inom barnomsorgen och fritidsomsorg och i stället införa en inkomstprövad barn- och fritidsomsorgsavgift, att höja och behålla allmänna barnbidraget upp till att barnet är tre år, att efter tre år fyllda låta allmänna barnbidraget utgå och i stället införa en skattelättnad per barn från 3-19 års ålder som fördelas lika mellan vårdnadshavare för att stimulera jämställdhet och stimulera arbete före bidrag samt att koppla ihop inkomststöd/försörjningsstöd och bostadsbidrag med en allmän och lika arbetslöshetsförsäkring. **Motion G210** yrkar att Liberalerna ska verka för att ensamstående mammor är de enda som ska ha barnbidrag och underhållsbidrag. **Motion G211** yrkar att Liberalerna ska verka för att flerbarnstillägget skrotas. Partistyrelsen konstaterar att barnbidraget fyller en viktig funktion genom att utjämna de ekonomiska förutsättningarna mellan familjer med och utan barn, och för individer under deras livstid. Det är mycket enkelt att administrera och det är i princip helt befriat från gränsdragningsproblem och fusk. Ett inkomstprövat barnbidrag, ett tak eller att vissa föräldrar skulle få dubbla bidrag eller liknande skulle ytterligare förstärka problemet att det inte lönar sig att arbeta för föräldrar i ekonomisk utsatthet. En liten inkomstökning innebär redan i dag att bostadsbidraget minskar, försörjningsstödet försvinner och avgiften till förskolan höjs för dem med låga inkomster. Marginaleffekterna i alla inkomstskikt bör minskas. Av det skälet finns det anledning att reformera flerbarnstillägget. Partistyrelsen anser dessutom att maxtaxan för avgiften i förskolan bör ses över för att kunna höja kvaliteten i förskolan. Dagens maxtaxa har lett till låga avgifter för föräldrar med höga inkomster, och finansieringen av förskolan riskerar att urholkas gradvis eftersom kommunerna inte har kunnat höja avgifterna. **Partistyrelsen yrkar att motionerna G208–G210 avslås samt att motion G211** bör anses besvarad.

Motion G212 yrkar att Liberalerna tar initiativ till ett genomgripande reformprogram för Försäkringskassan i syfte att återställa och höja förtroendet för myndigheten. **Motion G213** yrkar att Liberalerna ska verka för att upprätta en utbetalningsmyndighet som samordnar och genomför alla utbetalningar från det offentliga. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att Försäkringskassan ska reformeras och att utbetalningar bör samordnas eller på att annat sätt säkerställas. Liberalerna har i riksdagen föreslagit en oberoende utredning av Försäkringskassan för att säkerställa att besluten fattas på ett rättssäkert sätt och att besluten inte skiljer sig åt beroende var i landet man bor. En utredning om samordning av statliga utbetalningar från välfärdssystemen har i sitt betänkande (SOU 2020:35) föreslagit att alla statliga transfereringar till enskilda ska ske via ett och samma transaktionskonto, oavsett vilken myndighet som beslutat om utbetalningen. Partistyrelsen ser positivt på denna idé. **Partistyrelsen yrkar att motionerna G212 och G213** bör anses besvarade.

Motion G214 yrkar att Liberalerna tar ställning för en individualiserad föräldraförsäkring. **Motion G215** yrkar att Liberalerna strävar efter ett jämnt uttag av föräldraförsäkringen mellan föräldrar, att de icke överlåtelsebara månaderna i föräldraförsäkringen gäller alla oavsett deras sjukpenninggrundande inkomst, att snabbhetspremien för tätt barnafödande avskaffas, att försäkringskassan ges i uppdrag att utveckla sin handläggning och information till föräldrar kring föräldraförsäkringen med fokus på nudging för ett mer jämställt uttag, att Försäkringskassans uppdrag att informera om fördelarna med ett jämställt föräldrauttag följs upp och utvärderas, att jämställdhetsmålen i Försäkringskassans uppdrag följs upp, att jämställdheten i deltagandet i föräldrastödsprogram ökar genom att verka för att fler män deltar

samt att vårdnadsbidrag, barnomsorgspeng eller liknande förslag inte införs. Partistyrelsen konstaterar att föräldraförsäkringen ända sedan införandet 1974 varit individuell. Det är inte familjen som får rätt till ett antal föräldrapenningdagar, utan den enskilde vårdnadshavaren. Under de första två decennierna med dagens föräldraförsäkring kunde en vårdnadshavare fritt överlåta hur många som helst av sina dagar till barnets andra vårdnadshavare, men tack vare liberala politikers reformkrav beslutades 1994 om en öronmärkning av ett visst antal dagar. Antalet öronmärkta dagar har sedandess ökat stegvis, och Liberalerna var även pådrivande för den senaste ökningen till 90 öronmärkta dagar för vardera vårdnadshavaren. Partistyrelsen konstaterar att den politiska debatten om föräldraförsäkringen under lång tid nästan helt har dominerats av frågan om hur många dagar som ska vara öronmärkta åt vardera vårdnadshavaren. Frågan är viktig, men andra aspekter på föräldraförsäkringen är väl så viktiga för jämställdheten. Antalet ersättningsdagar totalt, konstruktionen av inkomstskyddet, antalet dagar som måste tas ut under barnets allra första år och kopplingen mellan föräldraledighetsreglerna och föräldrapenningsreglerna är några sådana faktorer som har avgörande betydelse. Vid landsmötet 2017 fattades beslut i mycket bred enighet om att föreslå grundläggande förändringar av föräldraförsäkringen. Liberalernas politik innebär att en helt ny modell införs. I stället för en mycket lång föräldraförsäkring med partiellt inkomstskydd införs en kortare försäkring med mycket bättre inkomstskydd som i huvudsak uppfyller de yrkanden som framförs i **motion G215**. Partistyrelsen delar för övrigt uppfattningen i motion G215 att uppföljningen av jämställdhetsarbetet bör förbättras och att det inte är aktuellt att införa ett vårdnadsbidrag. Partistyrelsen anser att antalet öronmärkta dagar bör kvarstå till 90 per vårdnadshavare. **Partistyrelsen yrkar att motion G214 avslås och att motion G215** bör anses besvarad.

Motion G216 yrkar att Liberalerna ska verka för ett avskaffande av karensavdraget för anställda inom vård- och omsorgsyrken och för att förändra sjuklöneavtalen för anställda inom vård- och omsorgsyrken så att staten tar det fulla ansvaret för sjuklönekostnaderna från dag ett. Partistyrelsen anser att karensdagen bör bibehållas och att det inte ska gälla olika regler för olika grupper. Erfarenheterna från Norge, där det inte finns karensdag, talar starkt emot att Sverige ska följa efter. **Partistyrelsen yrkar att motion G216 avslås**.

Motion G217 yrkar att Liberalerna ska verka för ett försök av ett basinkomstsystem för några få utvalda frivilliga kommuner av varierande storlekar. Partistyrelsen delar inte motionärernas uppfattning. Liberalernas principiella uppfattning är att socialförsäkringar är just försäkringar mot inkomstbortfall. Det är samhällsekonomiskt effektivt att även de som har höga inkomster finns i samma system, i stället för att de anser sig behöva köpa försäkringar vid sidan om, och det ökar också höginkomsttagarnas betalningsvilja om de vet att även de kan få en ersättning som gör att de inte behöver gå från hus och hem den dag de blir sjuka eller arbetslösa – samtidigt som höginkomsttagare av socioekonomiska skäl löper låg risk att behöva utnyttja försäkringarna. Lika viktigt är att det ska löna sig att arbeta, även för den som har låginkomst. I Sverige finns redan ett grundskydd som gör att ingen behöver gå hungrig eller utan tak över huvudet, bland annat i form av en garantinivå i de flesta socialförsäkringar, bostadsbidrag och ytterst försörjningsstöd. Denna grundnivå ligger totalt sett högre än de flesta i debatten förekommande förslag om basinkomst, och kan göra det eftersom det inte betalas ut till alla. En lika hög basinkomst torde bli svår att finansiera, en lägre skulle å andra sidan vara svår att leva på i ett högkostnadsland som Sverige, och kraven på olika kompletterande stöd skulle kvarstå. **Partistyrelsen yrkar att motion G217 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion G201 anses besvarad
2. att motion G202 anses besvarad
3. att motion G203 anses besvarad
4. att motion G204 anses besvarad
5. att motion G205 avslås
6. att motion G206 anses besvarad
7. att motion G207 anses besvarad
8. att motion G208 avslås
9. att motion G209 avslås
10. att motion G210 avslås
11. att motion G211 anses besvarad
12. att motion G212 anses besvarad
13. att motion G213 anses besvarad
14. att motion G214 avslås
15. att motion G215 anses besvarad
16. att motion G216 avslås
17. att motion G217 avslås

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion G214:

”Föräldraförsäkringens öronmärkta månader är en historiskt viktig reform, vilket resulterat i jämställdhet på riktigt. Nästa steg mot ett jämställt samhälle är individualisering av försäkringen.”

G3. POLITIK FÖR ÅRSRIKA

Inledning

Kärnan i liberal politik är att varje individ ska ha rätt att bestämma över sitt liv, så länge detta inte inkräktar på någon annans frihet. Denna rätt gäller hela livet igenom, också för den mest årsrika generationen. Årsrika människor har alltför länge betraktats som ett kollektiv och inte som de individer de är. Människor blir mer och mer olika varandra under livets gång och vet därmed också bättre själva hur de vill ha det.

Årsrika ses också alltför ofta som en tärande del av samhället trots att människor långt upp i åren utgör en tillgång. För att understryka det använder vi ordet årsrik som synonym till gammal och äldre. Det betecknar att det handlar om människor som är rika på antal levda år, kunskap och livserfarenhet. Att öka årsrika människors självbestämmande och valmöjligheter är en central uppgift i Liberalernas politik för årsrika.

Motionerna

Motion G301 yrkande 1 innehåller förslag om att Liberalerna ska motverka ofrivillig ensamhet bland årsrika genom att införa samtalsmottagningar. Som motionärerna skriver har Liberalerna arbetat hårt för att bekämpa den ofrivilliga ensamheten bland äldre. Vi vet i dag att sådan ofrivillig ensamhet är stark kopplad till såväl fysiska som psykiska åkommor, varför den är viktig att motverka. Motionärerna föreslår att satsa på samtalsmottagningar där det dels finns legitimerad och ålderskompetenta legitimerade psykoterapeuter och andra med god kunskap om årsrika människor. Partistyrelsen ställer sig positiv till motionärens förslag och föreslår landsmötet **att bifalla motion G301 yrkande 1.**

I **motion G301 yrkande 2** föreslår motionärerna att Liberalerna ska verka för byggandet av fler kommunala trygghetsboenden för äldre. Även i **motion G302** framförs liknande synpunkter. Partistyrelsen ser positivt på det faktum att flertalet kommuner, sedan stödet för trygghetsboenden införts 2008, tagit chansen att bygga sådana men ser samtidigt, likt motionären, att andra halkat efter. Partistyrelsen håller med motionären om att det är önskvärt att fler kommuner följer efter och att Liberalerna därför bör verka för att fler kommuner uppmanas att bygga trygghetsboenden. **Motion G301 yrkande 2 föreslås därför bifallas.** Med detta bör **motion G302** vara tillgodosedd och bör **anses besvarad.**

I **motion G303** finns förslag om att införa fasta omsorgskontakter i äldreomsorgen. Sådana kontaktpersoner kan på ett effektivt sätt lotsa äldre genom den byråkrati som årsrika som behöver hjälp från flera olika instanser möter. Förslaget är hämtat ur utredningen Fast omsorgskontakt i hemtjänsten som leddes av Barbro Westerholm och presenterades den 27 november 2020.

I **motion G304** föreslås att en helt ny äldreomsorgslagstiftning tas fram. Motionärerna menar att dagens system, där kommunen är ansvarig för hemtjänst och äldreomsorg och där hälso- och sjukvård ligger på regionerna, kan skapa förvirring för den enskilde och dessutom kan leda till felbehandlingar eller andra brister i omsorg och vård av äldre.

Partistyrelsen delar bilden av att äldreomsorgen har utvecklingspotential. Samtidigt är motionärens förslag mycket långtgående och riskerar i vissa lägen att stjälpa mer än att hjälpa. Som partistyrelsen anfört i motionssvar rörande sjukvård når Sveriges sjukvård mycket goda resultat när det kommer till behandling och kunskap. Vad vården behöver förbättra är bemötande och tillgänglighet – något som partistyrelsen inte är övertygad om att ett förstatligande åstadkommer. Vidare är förslagen om att skapa en ny, rättighetsbaserad, lag också problematiska, inte minst ur kostnadssynpunkt.

Partistyrelsen tror att lösningsförslagen i motion G303 på ett mer effektivt sätt löser problemet båda motionärerna identifierat och föreslår därför landsmötet **att bifalla motion G303** och **besvara motion G304.**

Motion G305 innehåller förslag om rätt till vård och omsorg på fler språk än svenska. Redan i dag finns det äldreboenden som arbetar på andra språk än svenska. Allt eftersom vi får en åldrande befolkning som inte har svenska som modersmål ställs nya krav på kommunikation inom äldreomsorgen. I grunden tycker Liberalerna att det är viktigt att lära sig svenska språket. Det är dock inte ovanligt att årsrika personer, särskilt demenssjuka, tappar språkfärdigheter de haft tidigare i livet. Det leder till att det blir svårare för en helt svenskspråkig vård att tillse deras behov. Forskning visar dessutom att demensvård som ges på modersmål är extra effektiv. Det är därför viktigt att vårdens och äldreomsorgens anställda i möjligaste mån behärskar fler språk. Här bör särskilt nämnas den grupp som har teckenspråk som modersmål, en grupp som lätt faller bort när liknande frågor diskuteras. Liknande frågor berörs också i rapporten Det glömda Sverige punkt 43. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning och anser att Liberalerna ska verka för målet att äldreomsorg och vård av äldre i möjligaste mån ska ges på den äldres modersmål där behov finns, och att

flerspråkighet inom sådan verksamhet ska ses som en tillgång. Med detta bör **motion G305 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion G306** anser motionärerna att läkare och sjuksköterskor bör anställas i äldreomsorgen. Coronapandemin har blottlagt flera brister i vår äldreomsorg. Bland annat har bristen på medicinskt kunnande inom äldreomsorgen och på äldreboenden lett till onödigt lidande och dödsfall. Motionärerna vill råda bot på detta genom ett uttalande om att fler läkare och sjuksköterskor bör anställas på landets äldreboenden. I dag är det inte tillåtet för kommuner att anställa läkare varför partistyrelsen menar att en lagändring är ett första steg för att gå motionärerna tillmötes – en sådan lagändring är Liberalerna i dagsläget för. Liberalerna vill dessutom att alla kommuner ska ha en ledningsansvarig läkare med övergripande ansvar att ge råd och stötta befintlig personal ur medicinsk synvinkel. Utöver detta ska äldreboenden ha möjlighet, ej skyldighet, att anställa läkare. Även detta är i dagsläget Liberalernas politik. Partistyrelsen föreslår därför att **motion G306 ska anses besvarad.**

I **motion G307** föreslås en utredning av behovet av friskvård och friskvårdsbidrag för årsrika. Motionärerna har rätt i att motion och en aktiv livsstil är viktig för att hålla sig frisk, för årsrika liksom för alla människor. Den konstruktion för friskvårdsavdrag som finns i dag innebär en skattelättnad för de företag som väljer att ge sina anställda bidrag för idrott. Resultatet är en lägre sjukfrånvaro samt ett incitament för arbetsgivare att ta ansvar för en insats som annars kan anses vara det offentligas, därför är det en effektiv politik. Ett generellt friskvårdsbidrag till pensionären skulle däremot ta sig formen av ett rent bidrag vilket är både mer kostsamt och saknar de goda synergier friskvårdsavdraget innebär. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **avslå motion G307.**

Motion G308 innehåller förslag om att introducera ett särskilt obligatoriskt äldreomsorgssparande som ska gå till att den enskilde sparar till en särskild typ av äldreomsorg eller boende att nyttja som årsrik. Partistyrelsen ser inget hinder för att man sparar på det här viset i dag och menar att ett liberalt parti bör vara försiktigt med hur mycket det styr vad människor göra med sina pengar. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att avslå motion G308**.

Tre motioner rör hemtjänsten i allmänhet. **Motion G309** föreslår att hemtjänst garanterat ska inkludera snöröjning, **motion G310** föreslår en allmän översyn av hemtjänstens regler.

Partistyrelsen ser inget hinder mot att i dag inkludera snöröjning som en del av hemtjänsten och att motionärens förslag skulle innebära onödigt byråkratiskt krångel och prövningar. Bättre då att låta den enskilde välja hemtjänst baserat på dess service. **Motion G309** föreslås anses besvarad.

Reglerna för all offentlig verksamhet bör kontinuerlig ses över för att undvika den typer av problem motionären lyfter. Hemtjänsten är i vissa falla alldeles för stelbent, när den väl beviljats måste hemtjänsten vara flexiblare. Partistyrelsen ser dock inte motionärens förlag skulle avhjälpa något konkret problem och föreslår därför landsmötet att **besvara motion G310**.

I **motion G311** föreslås en utredning för att underlätta hemtjänst vid halvårsvis boende i olika kommuner. Dagens system för en årsrik med rätt till hemtjänst är att den kommun som den årsrika personen befinner sig i har ansvar för att ordna hemtjänsten medan den kommun där hemtjänsttagaren står skriven, och alltså betalar skatt, ska betala. Under 2020 hamnade frågan i ropet eftersom ovanligt många årsrika valde att isolera sig från den pågående pandemin i sina fritidshus, ofta belägna i mindre kommuner på kusten. Frågan diskuterades dels då dels ur ett kostnads- men även ur ett personalförsörjningsperspektiv. Det är dock partistyrelsens uppfattning gällande lagstiftning och partiets hållning till den avhjälper det beskrivna problemet, varför partistyrelsen menar att **motion G311 bör anses besvarad**.

Forskning, kunskap och utveckling

I **motion G312** föreslås att särskilt rikta forskningsmedel mot sådana studenter som väljer att inrikta sina examensarbeten på geriatrisk forskning. I **motion G313 yrkande 2** föreslås den snarlika insatsen att läkarstuderande ska stimuleras att i sina vetenskapliga arbeten ägna sig åt frågor som rör årsrika människors vård- och omsorgsbehov. Partistyrelsen delar motionärernas ambition att öka kunskapen om åldrandets sjukdomar och att läkarstuderandes arbete inte ska förringas i denna strävan. Partistyrelsen ställer sig positiv till att läkarstuderande informeras om möjligheten att ägna sig åt åldrandets komplikationer och de vård- och omsorgsbehov de medför men är samtidigt av uppfattningen att det inte är det offentligas roll att styra studenter mot en särskild medicinsk specialitet. **Motionerna G312 och G313 yrkande 2 bör därmed anses besvarade.**

I **motion G313 yrkande 1** föreslås att Forte, som har i uppdrag att bland annat samordna den nationella forskningen inom äldreområdet, ska ges ett särskilt uppdrag att söka forskningsbehov om årsrika även utanför forskarsamhället, exempelvis inom äldreomsorgen. Partistyrelsen delar uppfattningen att kunskapsluckor kan identifieras även där praktiskt arbete utförs och föreslår därför landsmötet att **bifalla motion G313 yrkande 1.**

Vidare föreslås i motion **G313 yrkande 3 och 4** att läkarstuderande särskilt ska stimuleras i att intresseras för geriatrisk specialitet och att sjuksköterskor under vidareutbildning och sjuksköterskestuderande särskilt ska satsa på forskning om årsrikas vård och omsorgsbehov. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning av att det är viktigt att forska på geriatrik och hur årsrika kan omvårdas och vårdas bättre, det är däremot inte en uppgift för politiken att stimulera ett medicinskt fält framför ett annat. Studenter ska ges en opartisk och öppen undervisning om de tillgängliga medicinska specialistområdena, där ska geriatriken inte halka efter, men ingen området ska lyftas fram som särskilt viktigt eller önskvärt framför ett annat i en sådan undervisning. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **besvara motion G313 yrkande 3 och 4.**

Motion G314 tar sikte på en utredning av hur ny teknik bättre kan användas inom äldreomsorgen. Partistyrelsen delar motionärens bedömning att ny teknik både kommer kunna bidra till att lösa de problem äldreomsorgen har i dag. Både när det kommer till bemanning och arbetsmiljö

före personalen men också när det kommer till att öppna nya dörrar för att kunna hjälpa årsrika att känna mer frihet än i dag. Partistyrelsen har under åren sedan förra landsmötet arbetat med en sjukvårdspolitisk fördjupningsrapport som innehåller fler liknande förslag som de motionären lägger fram. Den sjukvårdspolitiska fördjupningsrapporten behandlas under avsnitt G1 där liknande förslag alltså föreslås bifallas. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att anse motion G314 besvarad.**

Diskriminering

I **motion G315** föreslås stärkt rättssäkerhet för dementa genom att tilldela dem ett särskilt ombud. Liberalerna är ett parti som står upp för såväl rättssäkerheten som individuellt självbestämmande så långt det är möjligt. Det finns exempel på när individer, på grund av till exempel missbruk eller psykisk sjukdom, blir en fara för sig själva eller andra. Vid de fallen kan det individuella självbestämmandet inskränkas genom de så kallade tvångslagarna. Sådan rättstillämpning ska dock användas oerhört restriktivt och med stor respekt för den enskilde.

Demens är ett samlingsnamn för ett flertal olika sjukdomar som kan ta sig olika uttryck, ha snabba eller långsamma sjukdomsförlopp och innebära störningar av flera kognitiva förmågor. I flera fall kan den här typen av kognitiva störningar kräva att det allmänna ingriper men det måste göras med stor respekt för den enskildes samtycke.

Partistyrelsens uppfattning är att gällande lagstiftning medger god behandling av den som drabbas av den här typen av sjukdom men att det offentligas hantering av dessa människor i olika fall kan brista. Enskilda företeelser är dock svåra att reglera från politiskt håll varför partistyrelsen föreslår att **motion G315 anses besvarad**.

I **motion G316** föreslås införandet av en äldreminister och ökat arbete mot diskriminering av årsrika och i **motion G317** yrkas att förbättra Diskrimineringsombudsmannens möjligheter att ingripa mot och sprida kunskap om diskriminering. Partistyrelsen delar motionärernas bild av att årsrika behöver ta en större plats i samhällsdebatten och att diskriminering mot årsrika bör motverkas.

I en regering finns ett antal beständiga ministerposter och -poster vars portföljer kan upprättas och ombildas efter regeringschefens beslut. Det innebär dock inte att politiska frågor slutar vara eller blir regeringens ansvar. Partistyrelsen ser inte en enskild ministerpost som en lösning på något problem, det riskerar i stället att bli ett tomt poserande om portföljen inte kommer med någon reell makt. Exempelvis kan sägas att en socialminister, som departementschef över socialdepartementet, med äldrefrågor i sin portfölj i realiteten kan vara en större tillgång för årsrika än en särskild minister utan samma typ av chefskap. Som ett extra tillägg menar partistyrelsen att det är viktigt att arbeta områdesövergripande vid behandlingen av frågor om årsrika. Såväl sjukvårds-, kultur-, infrastruktur- som civilpolitiken behöver ett integrerat äldreperspektiv.

Vidare anser partistyrelsen att diskrimineringsombudsmannen redan i dag har möjlighet att driva frågor som rör åldersdiskriminering. Rörande förslagen på ändringarna i lagtext som båda motionerna berör är de redan i dag liberal politik. Därför föreslår **partistyrelsen landsmötet att besvara motionerna G316 och G317.**

Motion G318 innehåller förslag om att personliga ombud ska kunna tilldelas även årsrika i behov av hjälp och stöd i vissa avseenden. Att som årsrik uppleva att kroppen eller knoppen in orkar med vad den tidigare gjort påverkar naturligtvis den enskildes liv i stor utsträckning. Personliga ombud som kan hjälpa den enskilde är att leva sitt liv i lite mer frihet. Partistyrelsen anser att Liberalerna bör verka för att utreda behovet av att utvidga möjligheten att få personliga ombud att gälla även årsrika och föreslår att **motion G318 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion G301 yrkande 1 bifalls
2. att motion G301 yrkande 2 bifalls
3. att motion G302 anses besvarad
4. att motion G303 bifalls
5. att motion G304 anses besvarad
6. att motion G305 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
7. att motion G306 anses besvarad
8. att motion G307 avslås
9. att motion G308 avslås
10. att motion G309 anses besvarad
11. att motion G310 anses besvarad
12. att motion G311 anses besvarad
13. att motion G312 anses besvarad
14. att motion G313 yrkande 2 anses besvarat
15. att motion G313 yrkande 1 bifalls
16. att motion G313 yrkande 3 och 4 anses besvarade
17. att motion G314 anses besvarad
18. att motion G315 anses besvarad
19. att motion G316 anses besvarad
20. att motion G317 anses besvarad
21. att motion G318 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

G4. SOCIALTJÄNST OCH BARNRÄTTSFRÅGOR

Inledning

Det socialliberala uppdraget är att förbättra varje individs livschanser genom att utjämna de förutsättningar som finns bortom den enskildes kontroll. Ingen människa ska vara fången i de villkor han eller hon föddes in i. När det kommer till socialtjänst och barns rättigheter syftar Liberalernas politik till att hjälpa de som blir utsatta för våld och förtryck och vårt perspektiv i det arbetat är alltid att öka utsatta människors frihet.

Den organiserade liberalismen i Sverige har under hela sin historia uppmärksammat glömda grupper i samhället, de som lever under svåra förhållanden men som inte får någon eller mycket liten uppmärksamhet i debatten eller av politiken. När Bertil Ohlin på 1930-talet talade om ”det glömda Sverige” handlade det om de fattiga barnen, byns suput och så kallade fattighjon. Om människor som hade svårt att göra sina röster hörda och ofta tillhörde små grupper vilket gjorde det enkelt för beslutsfattarna att bortse från dem. Till de inkomna motioner som behandlas nedan lägger partistyrelsen också fram rapporten Det glömda Sverige. Många förslag i den rapporten kompletterar till landsmötet inkomna motioner.

Motionerna

I **motion G401** yrkas att Liberalerna ska verka för en kartläggning av Sveriges frivilligcentraler, dit människor som vill ge eller är i behov av frivillig hjälp kan vända sig. Frivilligcentraler är kontaktpunkter i vissa kommuner dit människor som behöver hjälp och människor som vill engagera sig för att hjälpa andra kan få kontakt. Sveriges olika frivilligcentraler finns organiserade tillsammans under Riksförbundet Sveriges Frivilligcentraler.

Partistyrelsen tycker att motionärens intention är god, det ska vara enkelt att hjälpa andra för den som vill, men partistyrelsen tror samtidigt att en riksorganisation som Riksförbundet Sveriges Frivilligcentraler lämpar sig bättre än staten för att utföra den föreslagna uppgiften. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att besvara motion G401.**

I **motion G402** anförs att en utredning av hur socialtjänsten kan bli mer jämlik ska tillsättas och att mer utbildning inom en rad sociala specialområden behövs. Partistyrelsen delar motionärens idé om att socialtjänsten i hela landet ska vara jämlik samt att det är centralt att personal som handhar människor med olika typer av problem har kunskap om just de problemen. Liberalerna arbetar i dagsläget med just de här frågorna och partistyrelsen föreslår därför att landsmötet att **motion G402 ska anses besvarad.**

I **motion G403 yrkande 1** föreslår motionärerna inrättandet av en särskild samarbetsenhet mellan polis, socialtjänst och utrikesförvaltning med uppdraget att stötta dem som faller offer för hedersförtryck och motverka tvångsäktenskap.

Redan i dag finns ett särskilt uppdrag till det Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland om att ta fram en vägledning och strategi för hur personal inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, skolväsendet och polis ska arbeta för att förhindra och förebygga att barn förs bort från Sverige för att giftas bort, könsstympas eller utsättas för olika former av hedersrelaterat våld eller tvång. Partistyrelsen delar motionärens syn att detta inte är tillräckligt. I rapporten om det glömda Sverige (PS-förslag 7) ingår därför ett särskilt förslag om ett nationellt center för försvunna och bortförda barn. Partistyrelsen föreslår därmed landsmötet att **besvara motion G403 yrkande 1.**

I **motion G403 yrkande 2** föreslås att Sverige bör upprätta bilaterala avtal med länder för att lättare kunna hämta hem svenska förtryckta medborgare, ofta barn, från dessa länder.

Motionärernas förslag är intressant men har fler implikationer och förutsättningar som motionären inte tycks ha övervägt. Ett viktigt sådant övervägande är att bilaterala avtal är just bilaterala. Om Sverige tillåts gå in i främmande land för att hämta hem en kvinna eller flicka som är på väg att utsättas för exempelvis en könsstympning kan Sverige samtidigt behöva medge samma land möjlighet att ifrån Sverige hämta hem människor som exempelvis lever öppet homosexuellt här. Partistyrelsen anser dock att UD måste ges bättre förutsättningar att proaktivt nyttja alla diplomatiska möjligheter i fall av bortförande av barn, något som tas upp i rapporten om det glömda Sverige. Med hänvisning till detta föreslår partistyrelsen landsmötet **att avslå motion G403 yrkande 2.**

I **motion G404 yrkande 1** föreslås att säkra lagstöd i socialtjänstlagen (SoL) rörande kommunalt våldsförebyggande arbete riktat mot barn och unga. Det ska vara en prioriterad kommunal uppgift att arbeta förebyggande mot mäns våld mot kvinnor. Som motionärerna anför måste den nationella politiken, i den mån den ska betyda någonting i reellt, följa den så kallade finansieringsprincipen – där pengar följer uppdrag.

Partistyrelsen är enig med motionärerna om att det våldsförebyggande arbetet är ett viktigt kommunalt uppdrag.

Detta är också något som Liberalerna arbetar för i riksdagen. Partistyrelsen anser det viktigt att Liberalerna ska arbeta för lagändringar avseenden kommunalt våldsförebyggande arbete riktat mot barn och unga, som inkluderar alla barns och ungas verklighet, samt statliga finansiering av ett sådant arbete. Partistyrelsen föreslår således **att motion G404 yrkande 1 anses bifallet med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion G404 yrkande 2** föreslår motionärerna att våldsförebyggande insatser särskilt ska fokusera på att minska alkohol- och narkotikabruk samt att arbeta normbrytande. Partistyrelsen ställer sig även här positiv till motionärernas tankar och resonemang men menar samtidigt att det är viktigt att ta höjd för den variation som finns mellan kommuner. Det vore olyckligt om styrning mot att motverka några våldskopplade faktorer satt krokben för kommuner som identifierar andra faktorer som ännu mer påträngande. Därför föreslår partistyrelsen att **besvara motion G404 yrkande 2.**

Motion G405 innehåller förslag om att socialtjänsten ska beredas möjlighet att medverka i elevhälsoarbetet på skolor samt att alla skolor, oavsett huvudmän, och socialtjänst ska ha en skyldighet att samverka kring barn som far illa. I partistyrelsens förslag till rapport om Det glömd Sverige punkt 44 behandlas en liknande problematik. Där föreslås att barn i skolålder har rätt till att få hjälp och stöd i tid när det utsätts för våld eller mår dåligt. Detta gäller alla barn och inte bara de som orkar söka hjälp, för att komma åt även de som inte ber om hjälp. Därför ska uppsökande insatser användas för att nå dessa barn, exempelvis genom att elevhälsan ställer frågor på rutin. Partistyrelsen menar att punktens lösningsförslag tar adresserar samma problem men löser det på ett något smidigare sätt, därför föreslår partistyrelsen **att motion G405 därmed anses besvarad.**

I **motion G406** beskrivs ett antal åtgärder för att säkra att antalet SiS-hem (hem hos Statens institutionsstyrelse) är tillräckliga samt en rad åtgärder för att förbättra verksamheten hos dessa. Bland annat föreslås att tillräckliga medel ska tillskjutas för att säkra tillgången på SiS-hem, att de som arbetar vid hemmen ska ha adekvat utbildning, inte minst i att hantera trauman och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (npf), att hemmen ska ha fungerande rutiner för att skydda de boende från påtryckningar och sexuella övergrepp, att professionell vård bedrivs samt att någon form av vård kan ges trots misstänkt drogbruk.

Det offentliga i Sverige driver primärt två typer av hem för behandling, stöd eller omvårdnad av barn och unga: Hem för vård eller boende (HVB-hem) som ligger på den kommunala förvaltningen och Statens institutionsstyrelses hem (SiS-hem).

Partistyrelsen anser här att motionärerna tar upp en rad viktiga punkter angående en särskilt viktig del i den politik som rör utsatta barn, liknande frågor har även lyfts i tidigare landsmötesmotioner.

I likhet med motionärerna konstaterar partistyrelsen att det finns alltför många tecken på att de berörda verksamheterna har stora problem. Det handlar om plats- och resursbrist, samtidigt som efterfrågan på vård i SiS-regi har ökat. Media, forskare och behandlingspersonalens fackliga organisationer larmar om missförhållanden, om för lite vård, för mycket tvång och ibland rena övergrepp. Sverige har vid flera tillfällen kritiserats av både FN:s kommitté mot tortyr och av FN:s barnrättskommitté för att isolering används mot minderåriga i arrest, häkte och ungdomshem. Isolering är inte förenligt dessa konventioner. Liberalerna har drivit på i riksdagen för att höja kvaliteten på HVB- och SiS-hemmen. Vi kräver redan i dag att regeringen ska ta ett större ansvar för statens SiS-hem och har varit pådrivande för att det föreslås kraftfulla satsningar på SiS under kommande år. Detta kommer att motverka platsbristen, men ger också möjlighet att höja personalens kompetens och ge utrymme för inriktning mot olika målgrupper. Partistyrelsen instämmer också med övriga förslag i **motion G406 och föreslår därför att den anses besvarad.**

I **motion G407** föreslås att det ska vara obligatoriskt för personer i kontakt med barn i idrottsföreningar att uppvisa registerutdrag från polisen i syfte att stävja sexualförbrytares eller andra grova brottslingars kontakt med barn.

Partistyrelsen ser positivt på motionärernas intention. Samtidigt är det mycket svårt att se till att den föreslagna regeln efterföljs. Liberalerna ställer sig positivt till åtgärder som innebär ökad dialog med klubbar, framtagande av exempelpolicyer som idrottsföreningar kan använda eller egeninitierade krav på registerutdrag från föreningarna. Därför föreslår partistyrelsen att **motion G407 anses besvarad.**

I **motion G408** föreslås att familjehem som tar emot barn på uppdrag av socialtjänsten ska garanteras ökad social trygghet. Att öppna sitt hem för att ta emot ett barn som av olika skäl inte kan bo hos sina tidigare föräldrar är en stor välgärning. Familjehem ersätts i dag för sitt åtagande genom en ersättning bestående av två delar. Den ena delen ersätter de faktiska kostnaderna för att ha barnet och den andra delen är ett fast arvode för den insats mottagandet innebär. I dag är arvodet både skattepliktigt och sjukpennings- och pensionsgrundande.

Partistyrelsen ser dagens system som en fungerande ordning och vill poängtera att det finns en idé med en balans mellan finansiell ersättning åt och en socialt kall hos den eller de som åtar sig uppdraget att ta emot ett barn i sitt hem. Partistyrelsen tycker att dagens system är en fungerande ordning och föreslår därför **att motion G408 anses besvarad**.

I **motion G409** föreslås olika åtgärder för att säkra skolgången för barn i skyddade boenden. Partistyrelsen vill inleda med att fastslå att det offentligas högsta prioritet gällande barn som ska skyddas från hot och våld måste vara att dessa barn ska kunna leva i största möjliga frihet. En typ av insatser för att göra det är att låsa in eller på andra sätt begränsa den hotfulle aktörens möjlighet att realisera sitt eller sina hot. En annan typ av insatser är att flytta de utsatta barnen eller familjerna till en annan ort – vilket också kraftigt försvårar att hot om våld, våld eller förtyck kan realiseras. I de fall den här typen av åtgärder fungerar på ett tillfredsställande sätt möjliggör det för barn att vela ett liv i frihet, där de kan gå till skolan, umgås med kompisar och ägna sig åt fritidsaktiviteter. Användandet av skyddade

boenden ska ses som ett medel för att möjliggöra en sådant mål, aldrig som en permanent lösning.

I de fall barn tillfälligt sätts i skyddade boende är partistyrelsen enig med motionärerna om att barns andra rättigheter, som rätten att gå i skola, inte får nedprioriteras. Motionärerna föreslår att mobila utbildningsteam ska kunna komma till boendet för att säkerställa undervisning på plats, att kostnaden för eventuella läromedel ska falla på den huvudman som tillhandahåller undervisningen (inte på barnet eller dess förälder) och att staten ska ta över ansvaret som huvudman för skyddade boenden.

Partistyrelsen menar att ansvaret för skyddade boenden bör ligga kvar på kommunerna (yrkande 1) eftersom det kräver en nära kontakt mellan den som driver boendet och andra kommunala organ som är inblandade när utsatta barn och familjer ges skydd. Partistyrelsen anser också att det ska vara det offentligas uppgift att förse barn med skolmateriel, oavsett om det är digital utrustning för fjärrundervisning, pennor eller andra läromedel. Partistyrelsen är därtill enig om att undervisning på plats på skyddade boenden ska säkerställas, men poängterar att det alltid ska ses som en tillfällig insats. Partistyrelsen föreslår därför att **motion G409 yrkande 1 avslås** samt att **motion G409 yrkande 2–4 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion G401 anses besvarad
2. att motion G402 anses besvarad
3. att motion G403 yrkande 1 anses besvarat
4. att motion G403 yrkande 2 avslås
5. att motion G404 yrkande 1 bifalls
6. att motion G404 yrkande 2 anses besvarat
7. att motion G405 anses besvarad
8. att motion G406 anses besvarad
9. att motion G407 anses besvarad
10. att motion G408 anses besvarad
11. att motion G409 yrkande 1 avslås
12. att motion G409 yrkande 2–4 anses besvarade

G5. FUNKTIONSRÄTTSFRÅGOR

Inledning

Liberaler vet att människor är olika. Vi har olika kön, könsidentitet, sexuell läggning, ålder, härkomst, livsåskådning och skiftande funktionalitet. Var fjärde svensk uppger sig ha någon form av funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättningar finns i alla åldrar, yrkesgrupper, lever i staden och på landet, ensamma och i familjer, arbetar, är studerande, arbetslösa och sjukpensionärer, har olika värderingar och intressen. Det vill säga: de är precis som alla andra.

Det handlar om människor som finns överallt, här och nu, med olika ambitioner och olika livsdrömmar. Det handlar om människor med förutsättningar som i vissa avseenden kan skilja sig från majoritetens, men som är en viktig del av samhällsgemenskapen och har rätt att delta i den. Funktionshinderspolitik handlar om att förverkliga den rätten och om självständighet och självbestämmande. En liberal politik innebär att skapa förutsättningar för att alla ska kunna bli sitt bästa jag, också de som har funktionsnedsättningar. Respekten för den enskilda människans frihet och värdighet är utgångspunkten för all liberal politik. Det är särskilt viktigt när det handlar om människor som mött hinder i livet – för vilka friheten inte är självklar.

Motionerna

I det här avsnittet behandlas först sådana motioner som rör funktionsnedsattas sysselsättning och arbete, därefter sådana motioner som rör rättigheter och kunskap kopplade till funktionsnedsättningar.

Motion G501 innehåller förslag om att införa ett fribelopp för personer med LSS. Motionärerna tar fasta på den försämrade ekonomiska status personer med LSS fått de senaste 15 åren och föreslår ett fribelopp, likt det som finns för studenter, om 60 000 kronor per år inom vilket ekonomiska stöd inte ska påverkas. Motionärerna menar att reformen skulle innebära ökade incitament för den enskilde med stöd i LSS att söka provanställningar eller tillfälliga anställningar utan att riskera att få problem med sin ekonomiska situation.

Partistyrelsen tycker att motionen har intressanta förslag men att dess yrkanden är alltför specifika för att anta. Partistyrelsen anser att Liberalerna ska verka för att utreda ett fribelopp för den som har rätt till stöd via LSS i syfte att öka deras incitament till arbete, och mot bakgrund av detta föreslås att **motion G501 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

I **motion G502** ges förslag på att ett sysselsättningsmål för personer med funktionsersättning ska införas samt att detta mål ska vara jämställt och vara lika högt som sysselsättningen för de utan funktionsnedsättning. I motion **G503 yrkande 1** föreslås det att arbetslinjen ska gälla även funktionsnedsatta.

Liberalernas generella hållning till sysselsättningspolitik är att det är eftersträvansvärt att så många som möjligt arbetar för att bidra till vårt gemensamma samhälle. Motionärerna för fram att de mål för sysselsättning som finns för den generella marknaden också ska omfatta individer med funktionsersättning. Partistyrelsen konstaterar att det är en god ambition att så många som möjligt ska arbeta och att insatser för att exempelvis individer med stöd av LSS ska kunna ta ett arbete finns. Därför föreslår partistyrelsen **att motionerna G502 och G503 yrkande 1 ska anses besvarade.**

I **motion G503 yrkande 2** föreslås att habiliteringsersättningen för funktionsnedsatta ska individanpassas och i **yrkande 3** att ersättningsnivån ska vara samma i kommunerna.

Habiliteringsersättning är en ekonomisk ersättning som betalas till den som deltar i daglig verksamhet. Det finns i dag inga lagkrav på att ha en ersättning men den används på de flesta håll som ett incitament att få folk att delta i verksamheten. Partistyrelsen stödjer motionärens yrkanden 3, att harmonisera ersättningen mellan kommuner men delar inte motionärens uppfattning när det kommer till yrkandet 2, att ersättning bör individualiseras. Detta beror på att personer med habiliteringsersättning utför arbeten som, till sin karaktär, är mycket svåra att bedöma kvalitet och kvantitet i. Ersättningarna och verksamheterna ska ju till sin natur inte vara sådana som kräver kompetens enligt marknadsmässiga villkor, att avgöra storleken på ersättning med en sådan logik blir därför aningen märkligt. Partistyrelsen föreslår därför att **avslå motion G503 yrkade 2 och besvara motion G503 yrkande 3.**

I **motion G504** yrkas att Samhall ska återgå till sitt grunduppdrag och utvecklas. Samhall är ett statligt aktiebolag som ska tillhandahålla meningsfulla och utvecklande arbeten för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Bolaget har funnits sedan 1980 och omsätter drygt nio miljarder kronor.

Liberalerna vill verka för ett inkluderande arbetsliv där individens behov och situation ska stå i centrum. Som motionären anger har Samhall under en tid påverkats i riktning mot tjänstesektor och mer och mer börjat användas som ett

arbetsmarknadspolitiskt instrument för fler än bara funktionsvarierade. Framför allt gäller det personer som står långt ifrån arbetsmarknaden av andra skäl, inte sällan språkkunskap. Detta har bland annat fått till konsekvens att personer med funktionsnedsättningar trängs ut ur Samhalls verksamhet samtidigt som osund konkurrens uppstått mot privata aktörer.

Partistyrelsen delar motionärens vilja att styra Samhall mot dess kärnuppdrag och att utveckla politiken på detta område i stort – till detta hör att se över utformningen av bolagets vinstkrav och att anpassa verksamheten utifrån individuella förutsättningar. Samtidigt är Samhall satt i förändring tack vare liberala påtryckningar gentemot regeringen. Partistyrelsen anser därför att det finns goda skäl att i nuläget avstå från att till landsmötet binda ytterligare skrivelser. **Partistyrelsen yrkar därför att motion G504 anses besvarad.**

I **motion G505** föreslås att Liberalerna fortsätter utveckla möjlighet till ökad valfrihet och delaktighet för personer med LSS genom att ge dessa personer möjlighet att söka daglig verksamhet även utanför sina hemkommuner.

Systemet med daglig verksamhet finns till för personer i yrkesverksam ålder med utvecklingsstörning, autism, autismliknande, personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder. Daglig verksamhet tillhandahålls av kommunen efter en individuell prövning av individens arbetsförmåga och kan innefatta arbete med enklare matlagning, olika lagerliknande arbeten eller att spela musik. Den som deltar i daglig verksamhet har rätt till habiliteringsersättning.

Det är i dag inte reglerat hur daglig verksamhet ska var utformad eller vilken tid den ska omfatta men likt liknande frågor som rör LSS ska den anpassas till mottagarens individuella behov och tillförsäkra deltagaren goda levnadsvillkor. Detta leder till att olika kommuner har väldigt varierade verksamheter.

Partistyrelsen bedömer att motionärens förslag skulle öka incitamenten hos kommuner att arrangera bättre verksamheter och skulle innebära en ökad valfrihet för de som deltar i verksamheten. Motionärens yrkanden är också välformulerade. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **bifalla motion G505.**

Motion G506 föreslår inrättandet av en statlig LSS-inspektion. I dag granskas de huvudmän som erbjuder olika typer av stöd inom ramen för LSS av IVO och i viss utsträckning av Försäkringskassan och Socialstyrelsen. Motionären föreslår en ny myndighet med ett renodlat inspektionsuppdrag. En bättre kontroll av LSS-utförare hade dels kunnat stävja vissa problem med kriminalitet samt öka frihet för de individer som får stöd – personer som kan ha begränsad möjlighet att föra sin egen talan.

Partistyrelsen delar motionärens intention om att renodla, förtydliga och samordna inspektionsuppdraget men är inte övertygad om att landsmötet är rätt instans att avgöra om detta ska vara en särskild myndighet eller en autonom enhet i en annan myndighet. Partistyrelsen anser att Liberalerna ska verka för ökad kontroll och inspektion av LSS-verksamhet och att sådan kontroll särskilt ska fokusera på att öka LSS-tagares frihet och stävja kriminell verksamhet. **Motion G506 bör därför anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Motion G507 innehåller förslag på att verka för ett starkt, och jämställt, anhörigstöd till anhöriga till personer med funktionsnedsättning, särskilt med fokus på att fler föräldrar ska kunna arbeta heltid.

Inom ramen för det tidigare januariavtalssamarbetet har Liberalerna arbetat för att återupprätta LSS och särskilt för att föräldraansvaret ska smalnas av. Det är partistyrelsens uppfattning att föräldrars ansvar för sina barn är stort men att många föräldrar med barn med stora funktionsvariationer i dag bär ett alldeles för stort ansvar. Utredningen Stärkt rätt till personlig assistans för stöd vid egenvård, vid tillsyn samt för barn som Liberalerna ställde som ett krav i januarisamarbetet har på ett förtjänstfullt sätt bland annat utrett hur just föräldraansvaret kan smalnas av. Där föreslås bland annat att dagens term ”föräldraansvar”, som i dag upplevs mycket osäkert och godtyckligt, ska schabloniseras och fastslås i lag eller förordning – vilket gör prövningar mer rättssäkra än i dag. Föräldraansvaret i LSS föreslås också minska.

Partistyrelsen konstaterar att de förslag som motionären lägger ligger väl i linje med vad den refererade utredningen föreslagit och vad Liberalerna i dag motionerat om i riksdagen. Partistyrelsen vill understryka motionens vikt och föreslår därför **att bifalla motion G507.**

Motion G508 innehåller förslag om ett förstatligande av finansieringen av funktionshinderrelaterade insatser och hjälpmedel samt att dessa ska var individkopplade. Motionärerna belyser ett viktigt problem. Enligt hälso- och sjukvårdslagen ska svensk vård vara jämlik i hela landet och ges på basis av kunskap och beprövad erfarenhet. Vidare är vården i dag geografiskt organiserad i 21 regioner, alla med olika förutsättningar. Organiseringen vill Liberalerna inte ändra på. Landets regioner har i dag ansvar för hela sjukvården varför det vore ett misstag att gå in och särreglera hur eller vilka typer av proteser eller andra hjälpmedel som ska användas var. Vilka hjälpmedel som fungerar bäst kan också till viss del vara beroende på regionens övriga förutsättningar och system.

Vidare tycker Liberalerna redan i dag att assistansen ska förstatligas för att säkra jämlikt stöd över hela landet. Partistyrelsen föreslår därför att **motion G508 ska anses besvarad.**

I **motion G509** återfinns förslag om att göra artikel 19 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) till svensk lag. Partistyrelsen delar motionärernas andemening men är inte säker på att införandet av konventionens artikel 19 i lag är det som skulle gynna motionärernas syften på bästa sätt. Liberalerna arbetar aktivt med att skärpa den befintliga diskrimineringslagstiftningen, inte minst för personer med funktionsvariation och partistyrelsen tror att det är ett bättre sätt att infria motionärernas andemening. Partistyrelsen föreslår därför att **motion G509 ska anses besvarad.**

I **motion G510** föreslås att inrätta ett kunskapscentrum för vård och behandling av personer med olika funktions-

nedsättningar. Vård och omsorg i Sverige ska ges med stöd i kunskap och beprövad erfarenhet. Att sådan erfarenhet och kunskap finns samlad är en förutsättning för det kravet ska gå att uppfylla. Motionärerna argumenterar väl för behovet att ökad samordning av befintlig kunskap, något partistyrelsen vill poängtera vikten av. Partistyrelsen anser att Liberalerna ska verka för inrättandet av ett kunskapscentrum om personer med intellektuell funktionsnedsättning och autismspektrumtillstånd. **Mot bakgrund av detta föreslås att motion G510 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Motion G511 innehåller förslag på att hjälpmedel till personer med LSS ska var avgiftsfria samt att hjälpmedel som krävs på grund av andra skador eller sjukdom ska ha ett avgiftstak på 500 kronor.

Partistyrelsen delar motionärernas andemening att ingen ska behöva avstå vård eller hjälpmedel de har behöver på grund av svag ekonomi. Om hjälpmedel är helt avgiftsfria eller belagda med avgift kan i dag variera mellan kommuner och regioner, ofta täcks hjälpmedel också av högkostnadsskyddet. Att helt lägga om finansieringsmodellen till att göra hjälpmedel helt gratis/avgiftsfria ser dock inte partistyrelsen som en framkomlig väg och föreslår därför landsmötet **att avslå motion G511.**

Motion G512 innehåller yrkanden om att införa regionala och lokala syn- och hörselinstruktörer samt att regioner och kommuner ska upprätta samarbetsavtal med sådana instruktörer. Motionärernas intention är god och partistyrelsen delar målet att alla individer med syn- eller hörselnedsättning har rätt att kunna leva funktionella liv. Däremot är partistyrelsen tveksam till om den föreslagna lösningen är den enda eller ens den bästa för att lösa det uttryckta problemet. Man kan exempelvis tänka sig att samlade kunskapsstöd i skriftligt format eller digitala förinspelad information kan fungera lika väl, och dessutom vara mer kostnadseffektiva än motionärernas förslag. Partistyrelsen föreslår därför **att avslå motion G512.**

I **motion G513** föreslås att rätten till LSS ska dömas mot individers fullständig behov och inte efter nuvarande grundläggande behov.

Rätten till personlig assistans infördes 1994 när Bengt Westerberg, dåvarande Folkpartiets partiledare, var socialminister. Utgångspunkten var att människor med omfattande funktionsnedsättningar ska kunna leva ett liv med samma frihet som andra. Dagens lag är en rättighetslag som ger tusentals människor makt över sina egna liv. Det arbete är Liberalerna stolta över.

Liberalerna har sedan dess slagits för att försvara LSS, inte minst inom januariavtalet. Den L-märkta utredningen Stärkt rätt till personlig assistans för stöd vid egenvård, vid tillsyn samt för barn adresserar till viss del samma frågor som motionärerna även om motionärerna går längre. Att få assistans ska enligt utredningens förslag utöver de fem befintliga grundläggande behoven nu också ges för kontinuerligt stöd som den enskilde till följd av sitt funktionshinder behöver för att förebygga att han eller hon fysiskt skadar sig själv, någon annan eller egendom och kontinuerligt stöd som föranleds av varaktig eller långvarig medicinsk problematik där uteblivet stöd utgör en allvarlig risk för liv eller hälsa.

Motionärernas förslag är alltså i stort i linje med Liberalernas befintliga politik men i flera enskilda yrkanden väl specifika för landsmötet att besluta om. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att besvara motion G513.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion G501 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
2. att motion G502 anses besvarad
3. att motion G503 yrkande 1 anses besvarat
4. att motion G503 yrkande 2 avslås
5. att motion G503 yrkande 3 anses besvarat
6. att motion G504 anses besvarad
7. att motion G505 bifalls
8. att motion G506 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
9. att motion G507 bifalls
10. att motion G508 anses besvarad
11. att motion G509 anses besvarad
12. att motion G510 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört
13. att motion G511 avslås
14. att motion G512 avslås
15. att motion G513 anses besvarad

Reservation nr 1

Roger Haddad reserverar sig till förmån för att motion G503 yrkande 3 bifalls.

G6. ALKOHOL, NARKOTIKA OCH TOBAK SAMT MISSBRUKSVÅRD

Inledning

Liberal alkohol-, narkotika-, tobaks- och missburkspolitik har som överordnat mål att motverka de skador och problem som kopplas till dessa områden. Den som är fast i ett beroende kan aldrig vara fri, därför krävs det politiska ingrepp för att rädda den som fastnat i ett beroende eller en ohälsosam konsumtion.

Ett beroende skapar dessutom fler offer. Människor som lever nära eller är beroende av en person med missbruksproblematik dras lätt in i medberoende och löper större risk att utsättas för våld eller hot. Systembolaget har en naturlig plats i svensk alkoholpolitik, detaljhandelsmonopolet ska värnas.

Samtidigt måste liberal narkotikapolitik ta sin utgångspunkt i forskning och beprövad erfarenhet. Vi måste veta att de åtgärder vi vidtar är de allra bästa för att uppnå våra mål.

Motionerna

Alkohol

I **motion G601 yrkande 1 och 3** föreslås att Liberalerna ska verka för att kraftigt begränsa alkoholkonsumtionen samt att fokusera på alkoholens skadeverkningar, framförallt gällande kriminalitet och social utsatthet. I **motion G602** föreslås att partiet ska behålla sin restriktiva alkohol-, tobaks- och narkotikapolitik. I Sverige arbetar vi med en rad olika insatser för att minska tillgången och konsumtionen av dessa produkter: punktskatter, åldersgränser för försäljning, ett alkoholmonopol med begränsad försäljning och rena förbud mot vissa produkter och preparat. Partistyrelsen menar att motionärernas föreslag ligger i linje med nuvarande svensk politik varför partistyrelsen föreslår landsmötet att **besvara motionerna G601 yrkande 1 och 3 samt G602.**

I **motion G601 yrkande 2** föreslås att lägga en större del av ansvaret och kostnaderna uppkomna från alkohol på alkoholproducenterna. Partistyrelsen förstår motionärernas resonemang om att den som skapar ett samhällsproblem också ska bidra till dess lösning. I Sverige har vi en mycket hög punktskatt på alkohol som, förutom att stävja konsumtion, också syftar till att betala för de negativa effekterna alkoholen medför. Partistyrelsen anser att detta är en bra ordning och föreslår därför landsmötet att **avslå motion G601 yrkande 2.**

Motion G603 föreslår att öl och cider ska kunna köpas på take-away från restauranger. Under pandemin har det förekommit rapportering om att vissa kommuner låtit restauranger sälja alkohol genom hemleverans. Detta har dock inte haft stöd i lag utan snarare byggt på olika formen av löften från kommunen att inte vidta åtgärder mot den restaurang som väljer att göra det.

Partistyrelsen ser skeptiskt på sådan förvaltning men är för den sakens skull inte främmande för idén om hemleverans av alkohol på ett principiellt plan. Partistyrelsen menar dock att kontrollen över vem som blir slutkonsument av den köpta alkoholen blir mycket komplicerad och att förslaget därför snarare kan bli en smitväg för langning än ett lyft för restaurangbranschen och individuell frihet. Partistyrelsen föreslår därför **att avslå motion G603.**

Motion G604 innehåller förslag om att tillåta licensbutiker att, som komplement till Systembolaget och under reglerade former, få sälja öl, vin och cider. Liknande förslag har behandlats av varje landsmöte sedan 2007, och högst sannolikt även tidigare. Partistyrelsen har inte ändrat uppfattning. Systembolagets detaljhandelsmonopol är en bra avvägning mellan att å ena sidan erbjuda en hög servicenivå, å andra sidan motverka alkoholens skadeverkningar.

Som motionären anför finns en ökande trend kring bryggning och destillering runt om i Sverige. Många av dessa aktörer är seriösa företagare med ett genuint intresse för smak och kvalitet i sina produkter. För sådana aktörer är det naturligtvis frustrerande att inte få sälja sina produkter fritt till lika intresserade konsumenter. Systembolaget har här ett viktigt uppdrag att se till att ha en struktur där det är enkelt för producenter av alkoholhaltiga drycker att komma in i systemet och erbjuda sina produkter till försäljning – här finns utvecklingspotential givet hur situationen ser ut i dag.

Partistyrelsen ser dock goda skäl till att Sveriges detaljhandelsmonopol på alkohol ska bevaras och föreslår därför landsmötet **att avslå motion G604.**

Motion G605 föreslår ett antal olika lättnader gällande de regler som gäller för alkoholservering. Bland annat föreslås att kraven på servering av tillredd mat och på lokalens utformning tas bort, att normer för serveringstider tas bort och att obetydlig servering tillåts.

För den som vill servera alkohol till människor krävs som huvudregel ett serveringstillstånd. För att ett sådant ska medges måste man hålla en ordnad lokal, ha kontroll över vilka som konsumerar alkoholen, kunna servera varm mat

och uppfylla en rad andra krav. I krogbranschen finns en rad seriösa aktörer som arbetar flitigt för att ge sina gäster goda upplevelser rörande båda mat och dryck. Tyvärr finns också mindre seriösa aktörer som på olika sätt arbetar för att kringgå lagar och regler för egen eller någon annans vinning. Ett mer komplicerat regelverk gör de senare enkla att komma åt men försvårar samtidigt för seriösare näringsidkare att göra vinst och kunna leva på sin verksamhet.

Partistyrelsen ser därför positivt på att de här frågorna lyfts även om alla förslag inte bör genomföras. Bland annat föreslår motionärerna att obetydlig servering av alkohol ska kunna tillåtas. Termen obetydlig servering finns inte, till partistyrelsens kännedom, i vare sig lagtext eller förordningar men kan tänkas innebära att den som arrangerar en vernissage, släpper en bok eller håller frisersalong får bjuda sina besökare eller kunder på ett enstaka glas. Med detta ser partistyrelsen inte något samhällsproblem eller andra överhängande risker. Partistyrelsen vill dock förtydliga att en sådan aktör ska bära samma ansvara som andra inte servera minderåriga eller den som är märkbart alkoholpåverkad.

Med stöd i ovanstående föreslår partistyrelsen att **avslå motion G605 yrkande 1–6 och bifalla yrkande 7.**

I **motion G606** förslås om att gårdsförsäljning fortsatt ska var förbjuden. Gårdsförsäljning innebär att den producent som tillverkar en alkoholdryck tillåts sälja produkten direkt vid produktionsplatsen. Två statliga utredningar har utrett införandet av gårdsförsäljning i Sverige och kommit fram till att det inte går att kombinera med Systembolagets detaljhandelsmonopol. En tredje utredning, tillsatt inom ramen för januariavtalet, arbetar nu med samma fråga och förväntas leverera förslag i december 2021.

Under landsmötet 2015 tog Liberalerna ställning för att verka för en lagstiftning som möjliggör gårdsförsäljning i begränsad utsträckning, under förutsättning att detta inte påverkar Systembolagets roll negativt. Partistyrelsen ser ingen anledning att ompröva den ståndpunkten. Systembolagets detaljhandelsmonopol ska upprätthållas. Om det går att hitta en modell som kombinerar detta med småskalig gårdsförsäljning är detta något som Liberalerna ska bejaka. Partistyrelsen föreslår därmed att **motion G606 anses besvarad.**

Motion G607 innehåller förslag om att förlänga Systembolagets öppettider. Systembolaget är en alkoholpolitisk kompromiss mellan ett förbud mot försäljning av drycker vi vet har stora skadeverkningar och individuell frihet. En av Systembolagets uppgifter är att arbeta för att minska tillgången på alkohol under den tid då den gör mest skada. Därför är öppettiderna begränsade under helger och sena kvällar. Det finns många i Sverige som har en sund alkoholkonsumtion och god förmåga att planera sina inköp, för dem torde dagens öppettider fungera. Samtidigt är det viktigt för alkoholmonopolets legitimitet att de inte uppfattas som alltför oresonliga.

Men alkoholpolitiken finns också tillför att begränsa tillgången för den som har sämre kontroll över sitt drickande. Alkoholberoende är inte bara ett problem för individen utan också ett stort problem för dess anhöriga som kan drabbas av medberoende, själva halka in i ett missbruk eller bli utsatt för hot eller våld. Partistyrelsen menar därför att dagens öppettider är en väl avvägda och föreslår landsmötet **att avslå motion G607.**

Tobak

Motion G608 innehåller förslag om att verka för en differentierad tobaksskatt. Motionärerna berör en intressant fråga där argumenten för en generell tobaksskatt ställs i relation till snusets enskilda skadeverkningar. Motionärerna har rätt i att snus är mindre skadligt än exempelvis cigaretter men även snus har skadeverkningar. Enligt den refererade rapporten och motionärernas logik om en mer differentierad tobaksskatt skulle skatten på cigaretter dessutom behöva höjas, något partistyrelsen tvivlar på att motionärerna förespråkar. Partistyrelsen föreslår därför att tobaksskatterna ska ligga kvar på dagens nivåer och att **avslå motion G608.**

Narkotika

I **motion G609** föreslås att cannabis ska få säljas i medicinska syften, i **motion G610 yrkande 1** att cannabis ska få brukas medicinskt och i **motion G610 yrkande 2** att cannabis ska få odlas för privat medicinskt bruk.

Liberalerna är ett parti som i största möjliga mån utgår ifrån kunskap i sin politik, så också i frågan om läkemedel. I dag skrivs en rad substanser ut på recept för att stävja smärta, som cellgifter eller som medicin mot sjukdomar. De aktiva substanserna i sådana mediciner är ofta olagliga att bruka i annan form och utan recept från läkare. Det här tycker partistyrelsen är en bra linje. Det som kännetecknar de läkemedel som används och brukas i Sverige är delvis att de finns tydliga dokumenterade tester på deras verkan och biverkningar. De läkemedel som används i Sverige tas också fram och kontrolleras under kontrollerade former, det är knappast tänkbart att vi skulle se speciellt positivt på den som hemma odlar opiumvallmo i syfte att framställa sitt eget morfin.

Liberalerna ska inte vara ett dogmatiskt parti, men inte heller ska vi ta ställning för otestade preparat på annan grund än vetenskaplig. Därför föreslår partistyrelsen **att avslå motionerna G609 och G610 yrkande 1 och 2.**

Motionerna G611 och G612 yrkande 1 innehåller förslag om avkriminalisering av narkotika för eget bruk. I **motion G612 yrkande 2** föreslås dessutom en avkriminalisering av narkotikainnehav för personligt bruk. I **motion G612 yrkande 3 samt G613** föreslås vidare olika typer av fristående utredningar av svensk narkotikapolitik med fokus på effekter och skadereducering.

Partistyrelsens hållning är att narkotikapolitiken fortsatt ska vara restriktiv: försäljning och bruk av narkotika ska fortfarande vara kriminellt, inte minst eftersom övertygande faktaunderlag inte visar att en annan lagstiftning bättre minimerar lidande och död. Inom ramen för en restriktiv narkotikapolitik har Liberalerna i riksdagen drivit att den

nuvarande narkotikapolitiken ska utvärderas. Vi har gjort det för att narkotikapolitiken ska utgå från en skadereduceringsprincip med nolltolerans för narkotikarelaterat lidande och död. Det är en vision som har sin utgångpunkt i en syn på narkotika som i kombination med missbruk och beroende leder till ofrihet, och därmed är oförenligt med liberalismen. En invändning mot detta argument är att den som klarar av att bruka utan att falla in i missbruk får svårare att bruka om narkotikapolitiken är restriktiv. Också det kan stämma, men Liberalernas hållning är att i valet mellan frihet för de som lyckas använda narkotika och den som får sin frihet inskränkt på grund av en beroendesjukdom måste samhället ställa sig på den beroendesjukes sida. Därför ska vår nolltolerans för narkotikarelaterat lidande och död bestå.

Liberalerna ska samtidigt driva en evidensbaserad politik. Därför vill partistyrelsen att Liberalerna fortsatt ska stå bakom att vi ska utreda vilka regler, medel och metoder som, inom ramen för en restriktiv narkotikapolitik, mest effektivt bidrar till att minska narkotikarelaterat lidande och dödlighet och därefter verka för att sådana regler, medel och metoder genomförs i Sverige. Bland frågor som bör beröras finns exempelvis vilka förebyggande åtgärder, behandlings- och påföljdsformer som minimerar de skador som narkotikan orsakar.

Partistyrelsen föreslår i och med ovanstående skrivning **att landsmötet avslår motionerna G611, G612 yrkande 1 och 2 samt G613, samt anser motion G612 yrkande 3 besvarat.**

I **motion G610 yrkande 3** föreslås inrättandet av ett kunskapscentrum med fokus på cannabis. Partistyrelsen noterar att sådana kunskapscentra redan finns, U-FOLD – Forum för forskning om läkemedels- och drogberoende vid Uppsala universitet och föreslår därför **att motion G610 yrkande 3 anses besvarat.**

Missbruksvård

Motion G614 innehåller förslag om att reformera missbruksvården genom att förtydliga vilken aktör av stat, region och kommun som bär huvudansvaret för den.

Liberalerna har sedan tidigare landsmöten fattat beslut om att ett narkotikaberoende är en sjukdom och att den som är sjuk har rätt till vård – därför faller det sig naturligt att sjukvården och regionerna ska ha det primära ansvaret för missbruksvård. Partistyrelsen slår fast vid att detta sedan tidigare är Liberalernas hållning och föreslår därför landsmötet att **besvara motion G614.**

I **motion G615** föreslås att åtgärder och behandlingar mot läkemedelsberoende måste säkras. **Yrkande 1** innehåller förslag om att regioner ska säkra individuella handlingsplaner, i **yrkande 2** anförs att psykologisk behandling ska erbjudas den som är läkemedelsberoende, i **yrkande 3** föreslås att vårdcentraler särskilt ska lyfta upp behandlingsformen och i **yrkande 4** föreslås att forskning på kvinnors hälsa och läkemedelsberoende stärks.

I riksdagen driver Liberalerna sedan länge aktivt frågan om läkemedelsberoende, men det finns inget landsmötesbeslut på området. Partistyrelsen konstaterar att läkemedelsberoende är ett allvarligt folkhälsoproblem som behöver motverkas. Den som är läkemedelsberoende har rätt till en individuell behandlingsplan med hjälp att bli frisk från sitt beroende. **Partistyrelsen föreslår därför att motion G615 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Motionären till **motion G616** vill motverka injektionsrum. I dag finns det på fler håll i landet olika former av sprututbytesprogram där narkotikamissbrukare har möjlighet att få tillgång till rena sprutor eller kanyler. Detta har tydligt skadereducerande effekter eftersom det exempelvis minskar spridningen av sjukdomar.

Utöver den här typen av program finns också förslag om att runt om i landet på prov införa så kallade fix- eller injektionsrum där missbrukare får hjälp att injicera sina preparat – ofta i samband med information och erbjudande om hjälp och stöd. Sedan landsmötet 2019 är Liberalerna positiva till att regioner inför den här typen av behandling på prov för att sjukvården och forskare ska få chans att utvärdera dess effekter. Partistyrelsen ser ingen anledning att ompröva 2019 års beslut och föreslår därför att **motion G616 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion G601 yrkande 1 och yrkande 3 anses besvarade
2. att motion G602 anses besvarad
3. att motion G601 yrkande 2 avslås
4. att motion G603 avslås
5. att motion G604 avslås
6. att motion G605 yrkande 1–6 avslås
7. att motion G605 yrkande 7 bifalls
8. att motion G606 anses besvarad
9. att motion G607 avslås
10. att motion G608 avslås
11. att motion G609 avslås
12. att motion G610 yrkande 1 avslås
13. att motion G610 yrkande 2 avslås
14. att motion G611 avslås
15. att motion G612 yrkande 1 avslås
16. att motion G612 yrkande 2 avslås
17. att motion G612 yrkande 3 anses besvarat
18. att motion G613 avslås
19. att motion G610 yrkande 3 anses besvarat
20. att motion G614 besvaras
21. att motion G615 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.
22. att motion G616 avslås

Reservation nr 1

Pär Löfstrand och Joar Forssell reserverar sig till förmån för att motion G603 bör anses besvarad.

Motivering: ”Under pandemin har flera kommuner möjliggjort take-away av alkohol i samband med köp av mat. Detta har fungerat väl och är positivt för såväl företagare som kunder. Liberalerna bör verka för att förutsättningarna för att införa detta noggrant utreds.”

Reservation nr 2

Louise Eklund och Joar Forssell reserverar sig till förmån för att motion G604 anses besvarad.

Motivering: ”Partistyrelsens svar understryker vikten av att Systembolaget tillhandahåller goda möjligheter för lokala producenter av öl och vin att komma in i Systembolagets sortiment.”

Särskilt yttrande nr 1

Christoffer Heimbrand, LS, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion G613:

”Ett liberalt kunskapsparti kan aldrig hysa rädsla för mer kunskap. Sverige har i dag Europas högsta narkotikarelaterade dödlighet. För att få bukt med problemen behövs evidensbaserad politik och en förutsättningslös utredning – utan politiska skygglappar om att narkotikapolitiken fortsatt ska vara restriktiv, oavsett vad forskningen visar.”

Särskilt yttrande nr 2

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion G605:

”Dagens statliga detaljregleringar i alkohollagen är ineffektiva och skadliga för påverkade branscher. Alkohollagen borde fokusera på att motverka ofriheterna som kommer av alkoholmissbruk, inte lägga sig i bardiskars längd, och annat som kan regleras lokalt.”

H1. MIGRATIONS- OCH ASYLPOLITIK

Inledning

Sveriges långa tradition av öppenhet gentemot omvärlden har bidragit till utveckling, tillväxt och välfärd. I dag bor här människor med rötter från världens alla hörn, här talas alla större språk. Det gör vårt land rikare och mer pluralistiskt och ger oss större möjligheter på en global marknad. Det finns en oerhörd potential i att människor kommer till vårt land. Vår demografiska situation visar också på behovet av fler i arbetsför ålder. Vi vill att människor ska kunna flytta, jobba och studera i andra länder.

Vi lever i en tid med flyktingströmmar som saknar motstycke i historien. För att förändra situationen måste framför allt väpnade konflikter få ett slut. Omvärlden måste öka det humanitära stödet till flyktingar och till de hjälporganisationer som verkar i och runt konfliktområden. Alla EU-länder måste ta ett solidariskt ansvar för att hjälpa asylsökande som söker skydd i EU.

I tider av stora migrationsströmmar är det särskilt viktigt att hålla på rättssäkerheten och principerna. Den som har skyddsskäl ska få stanna i Sverige, medan den som får avslag måste lämna. Det är en ohållbar situation att ett fåtal länder, däribland Sverige, får ta ansvar för flyktingmottagandet när andra EU-länder blundar för sina skyldigheter.

Sverige kan inte långsiktigt ta emot fler flyktingar än vad vårt samhälle klarar av vad gäller jobb, bostäder, skola och välfärd. En passiviserande integrationspolitik i kombination med en generös flyktingpolitik har lett till att delar av Sverige i dag präglas av utanförskap och bidragsberoende. I Sverige bor i dag över 550 000 vuxna utrikes födda med så låga inkomster att de riskerar fattigdom och social utestängning. Det motsvarar ett helt Göteborg eller var fjortonde vuxen svensk. Det är ett stort misslyckande för oss som vill se Sverige som ett öppet samhälle. Dessa personer måste nu få förutsättningar att lyckas i Sverige. Samhällets integrationsskuld måste minskas.

Att detta utanförskap byggts upp är ett av huvudskälen till varför en stor majoritet av Sveriges riksdag och svenska folket vill ha en mer restriktiv migrationspolitik. Liberalerna omprövade efter valet 2014 en del ståndpunkter i flyktingpolitiken och var hösten 2015 en del av sexpartiöverenskommelsen om migrationspolitiska åtstramningar.

Liberalernas fokus måste vara att hjälpa dem som har skyddsskäl. Att ge alla människor som fått en fristad i Sverige möjligheter att bidra till och bli delaktiga i vårt samhälle är en av de största uppgifterna vårt land står inför. Misslyckas det kommer nya generationer att hamna i utanförskap.

Behovet av en mer varaktig lösning för att dela ansvaret för asylmottagandet mellan EU:s länder är stort och för oss liberaler är det självklart att Sverige ska vara drivande för att nå resultat i förhandlingarna. Vi vill stärka och harmonisera EU:s asylsystem. Samma regler ska gälla i alla medlemsländer. Alla medlemsstaters ansvar måste tydliggöras.

Svensk lagstiftning måste framöver ligga mer i linje med andra jämförbara EU-länder. Det behövs en human och hållbar asylpolitik som värnar individuell prövning och rätten att överklaga i domstol. Vårt fokus ska vara att hjälpa människor som har skyddsskäl, vilket också innebär att de som saknar skyddsskäl måste lämna landet.

Om personer inte kommer i arbete och har en ordnad boendesituation riskerar nya generationer av nyanlända att drivas in i långvarigt bidragsberoende, trångboddhet och stor social misär. Sverige måste ta ansvar för den segregation som råder i vårt land och vi måste hantera den integrationsskuld som har byggts upp under en lång tid. Därför är det rimligt att det undantag från försörjningskravet som finns för den som ansöker om att vara anknytningsperson inom 3 månader efter att hen fått uppehållstillstånd, fortsatt ska gälla för konventionsflyktingar, men inte för andra grupper av migranter. Konventionsflyktingar har också ett sådant undantag fastslaget i EU-rätten. Liberalerna anser att även skyddsbehövande ska kunna familjeåterförenas i Sverige, men det är då viktigt att anknytningspersonen har skaffat arbete och har en boendesituation som är rimlig för att resten av familjen ska kunna få en anständig tillvaro i Sverige och lättare kunna integreras.

Liberalerna anser att en översyn bör göras över hur rättssäkerheten i migrationspolitiken i alla avseenden kan stärkas ytterligare. Detta skulle till exempel kunna ske genom ett förändringsarbete inom Migrationsverket och migrationsdomstolarna i syfte bland annat att uppnå målen om kortare handläggningstider, ge förbättrade möjligheter till vidareutbildning av beslutsfattare, att främja kvalitetssäkring av beslutsprocesser och i synnerhet att kvalitetssäkra tolkningen vid muntliga förhör och förhandlingar.

Asylprocessen kan aldrig bli rättssäker och rättvis om inte lagar och myndighetsbeslut efterlevs. De som har fått utvisningsbeslut måste i högre grad lämna Sverige. I Riksrevisionens rapport om återvändandeverksamheten 2020:7 framgår det tydligt att ambitionerna inte uppnås i återvändandeverksamheten. Det är fortsatt ungefär hälften av de som fått avslag som stannat i Sverige fyra år efter avslagsbeslut. För att upprätta en fungerande återvändandeverksamhet måste flertalet åtgärder sättas in. Återvändandestödet måste ses över för att se om det är tillräckligt högt för att

uppnå önskad effekt. Samordningen mellan olika myndigheter och en tydligare gemensam och enhetlig målbild behöver sättas.

Förföljelse eller välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sexuell läggning, kön eller könsuttryck är enligt gällande lag skäl för asyl, och den som förföljs kan beviljas flyktingstatus. Det finns dock anledning att analysera hur rättstillämpningen ser ut i praktiken avseende asylsökande hbtq-personer. Liberalerna anser att hbtq-personer inte ska nekas asyl för att de tvingas stanna i garderoben, särskilt när själva anledningen till att de inte har kommit ut i hemlandet är landets förtryckande sociala och rättsliga normer. Praxisutvecklingen för asylsökande som hänvisar till könsrelaterad förföljelse, däribland hbtq-personer, behöver fortlöpande följas. Dessutom behöver insatser göras för att stärka hbtq-kompetensen vid själva asylprövningen.

Även mottagandet av asylsökande måste ske på ett sätt som tydligt värnar hbtq-personers lika rättigheter. Det är av största vikt att Migrationsverket gör allt vad som krävs för att upprätthålla de boendes trygghet och att det från första dagen klargörs vilka lagar som gäller i Sverige. Hot eller kränkningar får aldrig accepteras, och alla incidenter som utgör lagbrott ska polisanmälas.

Motionerna

Motion H101 yrkar att Liberalerna ska arbeta mot ett stopp för att Sverige ska ta emot kvotflyktingar. Partistyrelsen delar fullt ut motionärens uppfattning att Sverige ska ta emot kvotflyktingar. Liberalerna står bakom beslutet från 2016 att Sverige ska ta emot 5 000 kvotflyktingar per år, vilket var en ökning med 3 100 från tidigare. Kvotflyktingar till Sverige blir utvalda av FN:s flyktingorgan UNHCR och grunden för UNHCR:s urval är en bedömning enligt sju kriterier för vilka som är i störst behov av vidarebosättning därför att deras skyddsbehov inte tillfredsställs i det land de befinner sig i eller för att andra långsiktiga lösningar saknas. Kvotflyktingar väljs ut bland människor som redan har fått flyktingstatus, antingen enligt Flyktingkonventionen eller UNHCR:s bredare definition som innefattar de som till exempel flyr från väpnad konflikt. Det finns stora fördelar med att ta emot kvotflyktingar. När en flykting erbjuds vidarebosättning i Sverige genom kvotflyktingsystemet får flyktingen ett organiserat mottagande. Kvotflyktingar får även förberedande informationsinsatser för att förbereda dem på vad som väntar i Sverige. Sammantaget förespråkar alltså motionären en linje som ligger väl i linje med den politiken som Liberalerna sedan länge driver – att Sverige fortsatt ska ta emot kvotflyktingar – och **yrkar därför att motion H101 bör anses besvarad.**

Motion H102 yrkar att Liberalerna bör tillsätta en utredning kring en ny asylpolitik. Partistyrelsen anser att den Migrationskommitté som nyligen presenterat sitt förslag till en långsiktig och permanent asyl- och migrationslag, där Liberalerna i riksdagen spelat en aktiv och framträdande roll, som väl uppfyller motionärens krav. **Partistyrelsen yrkar att motion H102 avslås.**

Flera motioner tar upp frågor kring barn och familjeåterförening i asylprocessen. **Motion H103** yrkar att Liberalerna ska verka för att barns ställning stärks i asylprocessen, att Liberalerna ställer krav på att barns rättigheter ska tillgodoses genom att barnspecifika asylskäl prövas på ett rättssäkert sätt, att Liberalerna tar ställning för att barn som under asylprocessen omhändertagits enligt LVU för att föräldrarna brister i omsorg inte får utvisas tillsammans med föräldrarna samt att Liberalerna bestämt tar avstånd från att barn hålls i förvar på grund av att de är asylsökande.

Partistyrelsen vill understryka att asylprocessen måste ha ett tydligt barnperspektiv och att barn som är asylsökande måste ses som de rättighetsbärande individer de där. Det betyder bland annat att barns asylskäl alltid måste bedömas på sina egna grunder. Likaså måste barn och barnens föräldrar tidigt under asylprocessen ges tydlig information om lagar och regler gällande barns rättigheter. Socialtjänstens ansvar för barn som far illa gäller alla barn, även asylsökande barn. Om vårdnadspersonerna utsätter ett barn för våld eller vanvård, eller barnet självt utsätter sig för fara genom sitt eget beteende i form av t.ex. missbruk eller kriminalitet, ska socialtjänsten kunna ge skydd enligt LVU. Samtidigt innebär värnandet av asylrätten att det även i sådana situationer måste vara barnets asylskäl som avgör om barnet ska beviljas uppehållstillstånd. När det gäller frågan om förvar är det gällande regelverket att ett barn får hållas i förvar i högst 72 timmar. Om det finns synnerliga skäl kan tiden förlängas med ytterligare 72 timmar, men aldrig längre än så. Förvar kan bara förekomma om det finns risk att personen annars går under jorden och det inte är tillräckligt med mindre ingripande åtgärder, t.ex. uppsikt. Förvar får inte innebära att ett barn skiljs från båda sina vårdnadshavare. Partistyrelsen är enig med motionärerna om att förvarshållande av barn ska undvikas så långt som möjligt, men att helt förbjuda förvar för barn och barnfamiljer är inte realistiskt.

Motion H104 yrkar att förslagen i punkt 6 och 11 i rapporten Demokrati och jämställdhet som handlar om permanent uppehållstillstånd och medborgarskap utreds ordentligt för att ta fram konsekvenser om de genomförs, särskilt med fokus på barnperspektivet. **Motion H105** yrkar att särskilda skäl ska gälla när barn är inblandade, att barn hörs i asylprocessen, att barnfamiljer som ges asyl ges permanent uppehållstillstånd direkt samt att försörjningskraven för familjeåterförening tas bort. Även i **motion H106** behandlas frågan om familjeåterförening, och motionen yrkar att Liberalerna ska fortsatt värna familjeåterförening inom asylrätten så att barn ska kunna återförenas med sina föräldrar. I denna del ligger motionen helt i linje med partiets befintliga politik, som partistyrelsen anser ska ligga fast.

I motionens brödtext finns därutöver kritik mot de regler om försörjningskrav vid familjeåterförening som har införts. Motionärerna anför att kravet på bostad och inkomst kommer att försvåra möjligheten för barn och föräldrar att återförenas och menar att och försörjningskrav som försvårar eller omöjliggör

familjeåterförening måste ses över. Avslutningsvis anförs i brödtexten att det måste finnas utrymme att ta hänsyn för att undvika orimliga humanitära konsekvenser när det gäller barn och deras föräldrar. Även om detta inte uttryckligen berörs i själva yrkandet vill partistyrelsen kommentera frågan.

Liberalerna värnar rätten till familjeåterförening. När den tillfälliga utlänningslagen infördes 2016 var Liberalerna mycket kritiska till att möjligheten till familjeåterförening för krigsflyktingar – så kallat alternativt skyddsbehövande – helt togs bort. Därför var Liberalerna pådrivande för att möjligheten till familjeåterförening för krigsflyktingar återinfördes, vilket skedde 2019.

Rätten till familjeåterförening kan dock inte vara helt villkorslös. Sverige har stora integrationsutmaningar. Om personer inte kommer i arbete och har en ordnad boendesituation riskerar nya generationer av nyanlända att drivas in i långvarigt bidragsberoende, trångboddhet och stor social misär. Sverige måste ta ansvar för den segregation som råder i vårt land och vi måste hantera den integrationsskuld som byggts upp under lång tid. Därför anser partistyrelsen att det är rimligt att det i vissa sammanhang ställs upp ett krav på att den som befinner sig i Sverige har bostad och inkomst ordnad innan de anhöriga tas hit.

Enligt den utlänningslag som infördes i juli 2021 finns flera undantag från kravet på bostad och försörjning. Kravet ställs inte på barn under 18 år som fått uppehållstillstånd och ska återförenas med familjemedlemmar. Kvotflyktingar, personer som har fått flyktingstatus enligt Genèvekonventioner (konventionsflyktingar) och alternativt skyddsbehövande omfattas inte heller av försörjningskravet under de tre första månaderna efter uppehållstillstånd. Generellt finns det också möjlighet att slopa försörjningskravet om det finns särskilda skäl, till exempel varaktigt nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning.

För att stärka drivkraften till integration anser partistyrelsen att alternativt skyddsbehövande inte ska omfattas av tremånadersregeln. Partistyrelsen anser även att det bör krävas synnerliga skäl för att befrias från försörjningskravet, vilket är ett striktare villkor än särskilda skäl. Givetvis ska även skyddsbehövande kunna familjeåterförenas i Sverige, men det är då viktigt att anknytningspersonen har skaffat arbete och har en boendesituation som är rimlig för att resten av familjen ska kunna få en anständig tillvaro i Sverige och lättare kunna integreras. Partistyrelsen anser att ovanstående, som också legat till grund för partiets agerande i riksdagen, garanterar rätten till familjeåterförening samtidigt som det finns ett tydligt regelverk för hur denna ska kunna genomföras på ett sätt som stärker integrationen.

Partistyrelsen anser sammanfattningsvis att barnperspektivet utifrån barnkonventionen bör alltid vara vägledande i all lagstiftning där sammanhållna familjer och familjeåterförening ska vara grunden för Liberalernas migrationspolitik, men där det också måste finnas möjlighet till undantag i enlighet med vad beskrivs ovan. Däremot är partistyrelsen inte beredd att ställa sig bakom förslaget att försörjningskravet för familjeåterförening tas bort. **Partistyrelsen yrkar således att motion H103 yrkande 1–3 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört samt att motionerna H103 yrkande 4 och H104–H106 bör anses besvarade.**

Motion H107 yrkar att Liberalerna ska verka för att inom ramen för direktivet om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning (2003/109/EG) ställa krav på VABO att kunna försörja sig samt, fortfarande inom ramen för direktivet, att reglerna för invandring av anhöriga till VABO anpassas till motsvarande regelverk för anhöriginvandringen. Partistyrelsen konstaterar att Migrationskommitténs betänkande, vars förslag Liberalerna i huvudsak stod bakom, berörde frågan om reglerna för VABO och om de kan komma i konflikt med ett system där tillfälliga uppehållstillstånd ersätter det tidigare systemet med permanenta uppehållstillstånd samt om det skulle kunna leda till ökade VABO-ansökningar till Sverige då försörjningskraven är olika. Det föreslogs dock inga förändringar utan bedömningen var att VABO-ansökningarna inte skulle öka. I den nya utlänningslagen finns inga nya försörjningskrav för de personer som är berörda av VABO utöver de som finns sedan tidigare. Partistyrelsen anser det kan skäl att ställa högre försörjningskrav, men vill följa utvecklingen för att se hur effekterna blir i detta avseende. **Partistyrelsen yrkar att motion H107** bör anses besvarad.

Motion H108 yrkar att landsmötet uttalar att regeringen snarast bör ge ett uppdrag till Migrationsverket att utreda och följa upp rättssäkerheten för hbtqi-flyktingar samt uttalar att nuvarande lagstiftning bör ändras så att hbtqi-flyktingars rätt till asyl säkerställs. **Motion H109** yrkar att Liberalerna ska verka för att hbtqi-personer med skyddsbehov ska få permanent uppehållstillstånd. Även i **motion H110 yrkande 4** tas upp en liknande fråga. I **motion H110 yrkande 1–3** tas upp andra frågor gällande hbtqi-flyktingar, som partistyrelsen bedömer ligger i linje med partiets gällande politik. **Motion C206 yrkande 2** föreslår att i rapporten ”Fler i egen försörjning” punkt 8 hbtqi-flyktingar ska undantas från försörjningskrav för permanent uppehållstillstånd.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att förföljelse på grund av sexuell läggning ska skäl för asyl och den som förföljs kan beviljas flyktingstatus samt att det finns anledning att analysera hur rättstillämpningen ser ut i praktiken avseende asylsökande hbtq-personer. Liberalerna har i riksdagen krävt att personer inte ska nekas asyl för att de tvingats dölja sin sexuella läggning på grund av landets förtryckande sociala och rättsliga normer och praxis för asylsökande som hänvisar till könsrelaterad förföljelse behöver fortlöpande följas. Då tillfälliga uppehållstillstånd numera är grunden för Sveriges migrationspolitik ställer sig partistyrelsen tveksam till undantag från den grundregeln för vissa grupper. **Partistyrelsens yrkar att motionerna H108–H110 bör anses besvarade samt motion C206 yrkande 2 avslås**.

Motion H111 yrkar att landsmötet uppdrar åt partistyrelsen att sammanställa redan antagna landsmötesbeslut i ett migrationspolitiskt program. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att det är viktigt att tydligt och på ett pedagogiskt sätt beskriva Liberalernas politik. Det gäller partiets politik på alla områden. Partistyrelsen anser motionens yrkande är av redaktionell karaktär och menar därför **att motion H111** bör anses besvarad.

I motion H112 yrkas att Liberalerna ska verka för att utreda införandet av ett sponsorsystem för asylsökande enligt kanadensisk modell. Partistyrelsen anser att det kanadensiska systemet har intressanta inslag som är värda att studera men att Liberalernas syn på asylrätt först och främst ska präglas av den enskildes skyddsbehov. Partistyrelsen yrkar att **motion H112 anses besvarad.**

I motion H113 yrkas att EU ska införa en livbåtsmekanism för politiska flyktingar från Hong Kong som underlättar deras möjlighet att snabbt få skydd i EU och Sverige. Partistyrelsen ser goda skäl att följa den dramatiska utvecklingen i Hong Kong men finner det olyckligt att till landsmötet binda migrationspolitiska överväganden knutna till utvecklingen i detta fall. Demokratiaktivister som har välgrundade skäl att frukta förföljelse ska beviljas asyl. Vidare har Sverige och Liberalerna en stolt historia av att verka för olika initiativ för förföljda dissidenter. Ett landsmötesbundet ställningstagande för en organiserad europeisk livbåtsmekanism förefaller däremot utgöra ett avsteg från de migrationspolitiska principer som partiet arbetat fram. Partistyrelsen yrkar att **motion H113 yrkande 1 avslås och yrkande 2 och 3 anses besvarade.**

Motion H114 yrkar att Liberalerna ska verka för att klimatflyktingar får en egen asylgrund i Sverige och att Liberalerna bör verka för att Sverige driver på för ett bindande internationellt avtal för klimatflyktingarna på nästa klimattoppmöte. Partistyrelsen anser att rätten att söka asyl är en central del av Genèvekonventionen som Sverige och EU har att följa. Rätten till asyl utgår från individens behov av skydd oavsett anledning. Av det skälet finns det ingen anledning att införa nya begrepp i migrations- och asylpolitiken. **Partistyrelsen yrkar att motion H114 avslås.**

Motion H115 yrkar att Liberalerna tar ställning för att det inte ska införas språkkrav i svenska för att kunna beviljas permanent uppehållstillstånd i Sverige. Partistyrelsen anser att kunskaperna i svenska och samhällskunskap tidigt ska introduceras i migrationsprocessen. I rapporten Demokrati och jämställdhet ställs krav på försörjning, kunskaper i svenska språket och samhället samt god vandel ska vara villkor för att få erhålla permanent uppehållstillstånd för att stärka individens möjligheter att snabbt bli en del av samhället. Uppehållstillstånd ska ses som ett steg på vägen mot medborgarskap och integration in i det svenska samhället. **Partistyrelsen yrkar att motion H115 avslås.**

Motion H116 yrkar att Liberalerna ska verka för att permanenta uppehållstillstånd (PUT) ska vara utgångspunkten för de personer som beviljas asyl i Sverige och att det genomsyrar partiets rapporter, program och förslag. Partistyrelsens uppfattning är att permanent uppehållstillstånd, till skillnad från tillfälligt uppehållstillstånd som är huvudregeln, primärt inte handlar om skyddsbehov utan innebär i stället en livslång rätt för personen att bo i Sverige. **Partistyrelsen yrkar att motion H116 avslås.**

Motion H117 yrkar att landsmötet uttalar sitt stöd för att Liberalerna ska verka för att ge gymnasieungdomarna ytterligare sex månader för att söka arbete på grund av pandemin, att landsmötet uttalar sitt stöd att det fortsatt ska vara Liberalernas uppfattning är att Sverige behöver fler som flyttar hit för att jobba och studera och att gymnasieungdomarna borde inkluderas samt att landsmötet uppmanar Liberalerna att med hänsyn tagen till Liberalernas uppfattning ”att vi behöver fler som flyttar hit för att jobba och studera” att vi har färdigutbildad inflyttad arbetskraft samt att det råder krigstillstånd i Afghanistan bör berörda få stanna i Sverige.

Partistyrelsen värnar asylrätten och står upp för en rättssäker asyllagstiftning med individuell prövning. Den som är på flykt och är i behov av skydd ska få en fristad. Men för att asylrätten ska kunna upprätthållas behöver också den som saknar skyddsskäl lämna landet om så är möjligt. Med serien av gymnasielagar har regeringen skräddarsytt en särlagstiftning för att en viss grupp personer, som enligt domstolsprövning visat sig sakna skyddsskäl och som i dag är vuxna, ändå ska få stanna i Sverige. Liberalerna har hela tiden varit kritiska och pekat på vikten av en generell, långsiktig och stabil asyllagstiftning som utgår från behoven hos de människor som är på flykt och behöver en fristad, inte särlagstiftning för en viss grupp. Liberalerna är fortsatt starkt avvisande till sådana kollektiva särlösningar som exempelvis de så kallade gymnasielagarna utgör. Partistyrelsen vill i sammanhanget notera att nuvarande lagstiftning på ett ändamålsenligt sätt hanterar den akuta situation som uppstått i Afghanistan då Migrationsverket, i skrivande stund, beslutat om verkställighetsstopp för eventuella avvisnings- eller utvisningar till Afghanistan. Nuvarande migrationslagstiftning tillåter vidare att uppehållstillstånd, på grund av praktiska verkställighetshinder, kan beviljas efter individuell prövning. Sammantaget ser alltså partistyrelsen inga skäl att besluta om ytterligare en gymnasielag och yrkar att **motion H117 avslås**.

I **motion H118** yrkas att Liberalerna ska verka för att EBO-lagstiftningen avskaffas. Lagen om eget boende (EBO) innebär att en asylsökande kan välja att ordna sitt boende på egen hand och gör det möjligt för asylsökande att ordna eget boende i stället för att bo på Migrationsverkets anläggningsboenden, till exempel hos vänner eller släkt, utan att förlora sin ersättning. Motiven då lagstiftningen infördes var bland annat att bidra till att asylsökande själva skulle ta ett större ansvarstagande för sin vardag och främja möjligheten till integration. Partistyrelsen delar dock motionärernas oro för hur dagens lagstiftning driver på trångboddhet och utanförskap. Detta är särskilt allvarligt mot bakgrund av att bostadssegregationen är roten till nästan alla integrationsproblem: olikheterna i skolan, otryggheten och svårigheten att komma in i det svenska samhället. Liberalerna har därför under lång tid arbetat för att begränsa de negativa konsekvenserna med EBO. Till dessa hör att EBO med tiden har lett till trångboddhet och koncentration av asylsökande till vissa områden och kommuner samt segregation och utanförskap. Därför har Liberalerna nyligen bidragit till att EBO förändrats så att ett eget boende i vissa områden i ett antal kommuner inte längre ger ersättning. Syftet är att stimulera ett boende i flera kommuner i landet. Partistyrelsen konstaterar att det nya systemet är så nytt att det ännu inte gått att utvärdera och att det därför är för tidigt att uttala sig om effekterna, men att detta när så ska göras ska ske mot bakgrund av en liberal grundsyn där kampen mot ofrihet och utanförskap har stor tyngd. **Partistyrelsen yrkar att motion H118 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion H101 anses besvarad
2. att motion H102 avslås
3. att motion H103 yrkande 1–3 anses bifallna med vad partistyrelsen anfört
4. att motion H103 yrkande 4 anses besvarat
5. att motion H104 anses besvarad
6. att motion H105 anses besvarad
7. att motion H106 anses besvarad
8. att motion H107 anses besvarad
9. att motion H108 anses besvarad
10. att motion H109 anses besvarad
11. att motion H110 anses besvarad
12. att motion C206 yrkande 2 avslås
13. att motion H111 anses besvarad
14. att motion H112 anses besvarad
15. att motion H113 yrkande 1 avslås
16. att motion H113 yrkande 2 och 3 anses besvarade
17. att motion H114 avslås
18. att motion H115 avslås
19. att motion H116 avslås
20. att motion H117 avslås
21. att motion H118 avslås

Reservation nr 1

Jan Jönsson, Anna-Lena Johansson och Joar Forssell reserverar sig till förmån för att motion H106 bifalls.
Motivering: ”Barns rätt att återförenas med sina föräldrar och syskon är en princip som Liberalerna alltid värnat. Vi skall inte följa Trumps väg. Partistyrelsens svar på motionen svarar inte på hur rätten till familjeåterföreningar ska garanteras.”

Reservation nr 2

Roger Haddad reserverar sig till förmån för att motion H118 bifalls.
Motivering: ”Den förändring som införts kring EBO år 2020 är ett viktigt steg för att förebygga utanförskap i de kommunerna med högt mottagande. Men EBO-lagen måste reformeras i grunden, därför anser jag att motionens yrkande ska bifallas.”

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion H106:

”Sverige är ett av världens rikaste, friaste och mest välmående länder. Att vi låter familjer hållas isär är inget annat än skamligt. Det är dags att Sveriges liberala parti står upp för rätten till familjeåterförening.”

Särskilt yttrande nr 2

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion H114:

”Det är den rika världens industrialisering och ohållbara konsumtion som leder till att människor i mindre utvecklade samhällen tvingas fly. Vi har en skyldighet att hjälpa dessa individer, och för att göra detta behövs en ny grund för asyl.”

H2. FÖRSVAR OCH SAMHÄLLSSKYDD

Inledning

Vi går en säkerhetspolitiskt mörk tid till mötes. Den upprustning som under några år pågått i Ryssland har befäst landet som en militärt överlägsen stormakt i Östersjöregionen. Skulle en konflikt uppstå kommer Sverige att drabbas, direkt eller indirekt. Den ryska militären har kränkt svenskt territorium till havs, i luften och på cybernätet. Man har annekterat delar av andra europeiska länder och för just nu ett lågintensivt krig i Ukraina.

Det auktoritära Kina är ett mångfasetterat säkerhetspolitiskt hot som opererar inom en rad olika områden som övervakning, cyberattacker, handelskrig och teknikstölder.

Försvarsöverenskommelsen innebär visserligen en historisk satsning på det militära och civila försvaret men samtidigt är det mycket som måste åtgärdas innan Sverige har ett robust försvar.

Coronapandemin har blottat oacceptabla svagheter i Sveriges krisberedskap, krislagsstiftning, krisledning och mycket mer.

Bristerna i landets säkerhet är många vilket ställer två säkerhetspolitiska frågor på sin spets: Hur det svenska försvaret ska stärkas och när vi ska besluta oss för ett fullvärdigt medlemskap i Nato? Liberalerna har under lång tid arbetat för att stärka försvaret, men oavsett hur stora resurser vi själva satsar behövs även ett svenskt Natomedlemskap. För ett litet land kräver nationell säkerhet även ett Natomedlemskap och fördjupat försvarssamarbete med andra EU-länder. Liberalerna inser allvaret. Ensam är inte stark, utan bara ensam.

Motionerna

I motion **H201** yrkar motionären på att en cybersolidaritetspakt ska inrättas mellan demokratier och att Liberalerna driver detta i riksdagen.

Motionen lyfter viktiga aspekter kring framtida krigsföring. Sverige måste ha kapacitet att hantera cyberattacker och det hot det utgör mot Sverige. Därför behöver vi både stärka cyberförsvaret i vårt eget land men också ingå djupare samarbeten med andra demokratier för att skydda oss. Ett sådant arbete inom EU. Förutom EU:s cybersäkerhetscentrum (ENISA) kommer ett europeiskt centrum för cybersäkerhet inom näringsliv, teknik och forskning inrättas i Rumänien. Liberalerna har även verkat för Sveriges nationella cybersäkerhetscentrum som kommer bli operativt i år. Utvecklingen och fördjupandet av samarbetet med EU och dess demokratiska medlemsländer borde därmed vara prioriterat i det viktiga arbetet med cyberförsvar. Partistyrelsen är positiv till en cybersolidaritetspakt men avvaktar beslut tills det pågående arbetet med stärkt cybersförsvar både nationellt och inom EU konsoliderats och behovet av en sådan tvingande pakt kan analyseras mer ingående. **Motion H201 bör därmed anses besvarad.**

I H202 vill motionärerna maximera Sveriges andel i europeiska försvarsfonden vilket både är klokt och viktigt. Liberalerna vill fördjupa det militära försvarssamarbetet inom EU. Den europeiska försvarsfonden (EDF) är en mycket viktig del av detta då syftet med fonden är forskning och utveckling av nya vapensystem. Med tanke på den snabba utvecklingen inom tekniken borde det vara självklart att samarbeta inom dessa områden.

Dock är det ett problem att flera svenska försvarsföretag har amerikanska, brittiska och norska ägare vilket innebär att de som icke-medlemmar i EU är diskvalificerade från fonden. Det saknas även ett politiskt beslut om vilka länder Sverige ska samarbeta med samt vilken teknik vi kan erbjuda i gengäld. Utan ett sådant beslut saknas incitament för beställningar och samarbete. Partistyrelsen anser att Liberalerna borde driva frågan att ett sådant politiskt beslut ska fattas så att europeiska försvarsfonden kan utnyttjas till fullo. Med detta bör **motion H202 bifallas.**

I motion **H203** föreslås att militär ska kunna användas i det civilas tjänst när så är lämpligt. Partistyrelsen håller med om att detta är en viktig fråga men konstatera att militären redan i dag stöttar civilsamhället. Under Corona-pandemin har bland annat officerare varit utposterade hos myndigheter för att hjälpa till med krisorganisationen, gränsen mot Norge har bevakats av hemvärnet och ett fältsjukhus i Älvsjö stod redo att avlasta sjukvården.

Försvarsmakten hjälper även polisen med exempelvis transporter, eftersök och dylikt. Sedan 2006 är det möjligt för polisen att söka stöd av militären vid terrorsituationer. Då samarbete redan pågår finner partistyrelsen att det inte finns något behov att införa ytterligare ändringar. **Motion H203 bör avslås.**

I motion **H204** vill motionären att Liberalerna ska arbeta för att fördubbla resurserna till kustbevakningen, sjöräddning och marinen så att bevakningen av Östersjön förbättras, samt att Liberalerna ska arbeta för att Försvarsmakten skaffar sig avancerade drönare.

Partistyrelsen håller med om att Östersjön, på många olika sätt, är viktig för Sverige. Likaså är ett starkt försvar nödvändigt. Liberalerna står bakom den historiska ökningen av försvarsanslagen som riksdagen beslutat om, vilket även innebär ökade resurser för marinen. Sjöräddningssällskapet är däremot en ideell organisation som inte får statsstöd och Kustbevakningen är en civil myndighet som står under justitiedepartementet och som redan nu använder drönare i sitt arbete. Även Försvarsmakten har drönare där TUAV-system Örnen ger en överblick över operationsområden. Satelliter spelar även en allt större roll i övervakning som exempelvis försvar och miljö. **Motion H204 bör avslås.**

I motion **H205** föreslås att Sverige verkar för en marin Natobas längs Norrlandskusten. Värdlandsavtalet från 2014 innebär att Sverige kan ta emot och ge hjälp av Natoländer. Svensk militär samövar regelbundet med Nato-länder och dessutom är en majoritet i riksdagen för en Nato-option. Det är positiva steg mot Liberalernas mål: ett svenskt Natomedlemskap. En Natoinstallation på svensk mark är i sig inte principiellt uteslutet, men det är först när Sverige är fullvärdiga medlemmar i försvarsorganisationen som frågan kan diskuteras. Till dess fortsätter vi driva frågan om ett svenskt medlemskap i försvarsalliansen. **Motion H205 bör avslås.**

I **motion H206** vill motionärerna återinföra civilplikt i en modern form som kan möta dagens angrepp och hot. Även i **motion H207** vill man införa obligatorisk samhällsplikt. I **motion H208** föreslås införande av det motionären kalla jordplikt, vilket skulle innebära ett års obligatorisk tjänstgöring i någon av landets basnäringar.

Liberalerna vill återinföra civilplikten som är en viktig del i det civila försvar som nu håller på att byggas upp. Vår partiledare Nyamko Sabuni gjorde ett utspel om detta i januari 2021 och Liberalerna har framgångsrikt drivit frågan i försvarsberedningen. Riksdagen har nu fattat beslut om att regeringen ska göra en utredning om hur en modern civilplikt ska se ut. Partistyrelsen ser fram emot resultatet av denna utredning. Vad gäller motion H207 vill partistyrelsen också peka på att det inom ramen för den totalförsvarsplikt som omfattar alla mellan 16 och 70 år finns möjlighet att vid höjd beredskap föreskriva om allmän tjänsteplikt, något som i mångt och mycket tillgodoser motionärernas viljeinriktning. **Motionerna H206–H208 bör med detta anses besvarade.**

H209 föreslår införandet av en årlig innovationstävling inom jordplikten (se motion H208) med ett pris på en miljon kronor. Innovationstävlingar för unga är värdefulla och kan tjäna som inspiration. Dock är det inte statens uppgift att bekosta dem. Nobelprisen bekostas exempelvis av en stiftelse. Det som i motionen benämns som jordplikt kommer sannolikt bli ett återinförande av civilplikten och därför är det svårt att godkänna ett sådant beslut. **Därför bör motion H209 avslås.**

.

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion H201 anses besvarad
2. att motion H202 bifalls
3. att motion H203 avslås
4. att motion H204 avslås
5. att motion H205 avslås
6. att motion H206 anses besvarad
7. att motion H207 anses besvarad
8. att motion H208 anses besvarad
9. att motion H209 avslås

H3. UTRIKESPOLITIK OCH EUROPAFRÅGOR

Inledning

Samtidigt som Sverige firar 100 år av demokrati sveper en våg av antiliberala och antidemokratiska idéer över världen. Populistiska och auktoritära strömningar vinner anhängare och allt fler europeiska regeringar inkluderar populistiska partier. Centrala liberala värden som öppenhet, demokrati, frihandel och jämställdhet hotas på flera håll. Därför måste svensk utrikespolitik ha demokrati som övergripande mål.

Demokratiska länder låter inte sin befolkning svälta och för i regel inte krig med andra demokratiska länder, konflikter hanteras i stället genom diplomati. Globalisering, frihandel och internationellt samarbete skapar fantastiska möjligheter för människors utveckling och rättigheter, och är en grundpelare för en fungerande demokrati. Världen behöver ett mer transparent, handlingskraftigt och trovärdigt FN och Europa behöver ett EU som står upp mot populism och som värnar demokratin. Det är därför nödvändigt att Sverige inte vacklar på dessa internationella spelplaner.

Demokrati behöver vara Sveriges övergripande mål i utrikespolitiken när flera tidigare stabila demokratier har urholkat viktiga liberala värderingar och när tidigare unga och lovande demokratier nu gjort flera avsteg från liberala principer. I Europa har vi sett en sådan utveckling inte minst i Ryssland, Ungern, Polen och det närliggande Turkiet. Sveriges utrikespolitik ska arbeta aktivt för demokratisering eftersom demokrati är det enda system som kan förenas med mänskliga fri- och rättigheter.

Genom bistånd kan Sverige bidra till att göra världen friare, mänskligare och grönare. Sverige behöver använda sina ekonomiska muskler och sitt inflytande till att lösa både akuta och långsiktiga problem. Sveriges biståndspolitik bör därför fokusera på bistånd genom FN:s humanitära hjälporganisationer för att lösa människors akuta behov, och för att komma åt de långsiktiga globala problemen behöver Sverige och EU öka demokratibiståndet och klimatbiståndet.

Vi som lever i den fredliga delen av världen måste arbeta för att hjälpa våra medmänniskor globalt. Humanitärt bistånd har som mål att rädda liv, lindra nöd och upprätta värdighet för människor som drabbas i olika katastrofsituationer. Coronapandemin har ökat behovet av nödbistånd och nu, under 2021, är 235 miljoner människor i behov av humanitär hjälp och skydd enligt UNHCR. För Liberalerna är det självklart att svenskt bistånd alltid måste prioritera hjälpen till dem som är i akut nöd.

I stunder av oroligheter finns det de som tvekar på Sveriges internationella åtaganden. Fler partier har öppnat för att det biståndspolitiska enprocentsmålet ska sänkas för att i stället fokusera på hemmaplan. Det tycker Liberalerna är fel. När världens behov ökar och i tider av kris är det liberalers plikt att bära fanan för internationell solidaritet och utbyte med andra människor. Det svenska biståndsmålet ska därför ligga fast.

Flera av de krig och flyktingkatastrofer som finns i dag har en direkt koppling till klimatförändringarna. Små medel för klimatet kan göra större global klimatnytta i andra länder, än i Sverige, i och med att vårt samhälle har kommit längre än flera andra länder i synen på återvinning och utsläpp. Det betyder inte att Sverige ska minska sina egna klimatambitioner, tvärtom, vi behöver tänka större och använda de verktyg vi har för att skapa maximal klimatnytta. Genom klimatbistånd, från såväl Sverige som EU, kan vi skapa incitament för plaståtervinning, ren vattenhållning, och minskade koldioxidutsläpp. Genom handelsavtal kan vi förmå länder att ta sitt klimatansvar, och genom att fördjupa samarbetet inom EU kan vi gemensamt sätta tuffare internationella krav på länder att minska sina utsläpp.

Den europeiska unionen står inför stora utmaningar. Europa har att hantera hot som kommer utifrån såsom den hårda konkurrensen från ett expanderande Kina. Där leder president Xi Jinping nu världens största ekonomi, som fortsätter att växa utan hänsyn till hållbarhet och mänskliga rättigheter. Den ryska regimen under president Vladimir Putin utgör ett allt större hot mot Europa, såväl militärt som genom försöken att splittra EU-länderna med desinformation och cyberkrigföring. De krafter i och utanför Europa som vill försvaga det europeiska samarbetet är starkare än på länge. Samtidigt växer hoten inifrån. Premiärminister Viktor Orbán leder i Ungern en främlingsfientlig och nationalistisk regering som öppet kränker rättsstaten och vill stänga EU mot omvärlden.

Samtidigt finns ljusglimtar. Att USA valde att inte välja om en protektionistisk och faktaresistent president utan i stället välja en som är mer öppen mot omvärlden är en sådan.

Behovet av ett mer enat Europa är större än någonsin. Liberalernas recept är ett kraftfullt EU som håller ihop, där vi samarbetar ännu tätare än i dag. Ett EU som rustas för framtiden och som ges verktyg att möta hoten mot vår kontinent och leverera lösningar på problem som vi bara kan hantera tillsammans. Där andra tvekar är vi tydliga: Sverige ska fullt ut vara med i det europeiska samarbetet.

Motionerna

Motion H301 innehåller förslag på att Tibet ska erkännas som självständig stat. Tibet utropades som självständig stat 1912 men invaderades 1950 av den kinesiska regimen. Tibets tidigare ledare Dalai Lama befinner sig sedan 1959 i exil i norra Indien där den nuvarande exilregeringen, under ledning av Lobsang Sangay, också befinner sig. Under det senaste decenniet har många människorättsorganisationer rapporterat att två miljoner tibetaner tvångsförflyttats till nya områden i syfte att utveckla en socialistisk landsbygd. De många fredliga protester som ägt rum i området sedan 2009 har av kinesiska myndigheter mötts av skärpt kontroll och fängslande av fler personer.

Liberalerna fattade redan på landsmötet 2013 beslut om att den kinesiska ockupationen av Tibet måste upphöra och att tibetanernas mänskliga rättigheter ska respekteras av regimen i Peking. Landsmötet fann det då angeläget att Liberalerna (då Folkpartiet) ska arbeta för att Sverige, EU och det internationella samfundet intensifierar och förstärker sina ansträngningar i fråga om Tibets rätt till självstyre och att respekten för de mänskliga rättigheterna efterlevs.

Partistyrelsen vill till att börja med slå fast att Kinas politik gentemot Tibet är oacceptabel. Alla individer i världen är födda med samma okränkbara rättigheter vilket Sverige, som humanitär stormakt, måste slå vakt om. Partistyrelsen är enig med motionären och tidigare landsmöten i att situationen i Tibet förtjänar större uppmärksamhet och att omvärlden måste öka trycket på den kinesiska regimen att ingå i seriösa förhandlingar om Tibets framtid med den regering som är vald av det tibetanska folket. Liberalerna vill att Sverige erkänner Tibets och det tibetanska folkets rätt att forma sin egen samhällsutveckling, råda över sitt politiska system och integreras i internationella institutioner och samarbeten. Med anledning av ovanstående föreslår partistyrelsen att landsmötet **besvarar motion H301.**

I **motion H302** framläggs en rad förslag på ställningstaganden i Israel–Palestinakonflikten. Liberalerna står bakom internationell rätt som en grundpelare för utrikespolitiken. Vi menar också att frågor av stor utrikespolitisk vikt bör i möjligaste mån samordnas inom EU:s gemensamma utrikespolitik.

Ända sedan staten Israel utropades 1948 har Liberalerna försvarat Israels rätt att existera med säkra och internationellt erkända gränser. I frågan om Israel–Palestinakonflikten har Liberalerna sedan länge förespråkat en tvåstatslösning där dialog, handel och samarbete mellan de båda staterna är vägen framåt i likhet med det som anförs i Osloavtalet. I detta är motionären och partistyrelsen eniga – det är också sedan länge Liberalernas politik i frågan.

Konflikten mellan Israel och den palestinska sidan tog sig nytt väpnat uttryck under maj 2021, när sammanstötningar i Jerusalem följdes av missilattacker från Hamas mot Israel vilka i sin tur följdes av ett israeliskt svar mot Gazaremsan. Samtidigt har valet av en ny president i Israel, Isaac Herzog, och en ny israelisk regering under ledning av Naftali Bennett öppnat möjlighet för nya förhandlingar. Även det faktum att flera arabländer under de senaste åren har upprättat diplomatiska förbindelser med Israel visar att en förändring och fred är möjlig.

Återkommande terrorattacker och avsaknaden av fria val på Västbanken och i Gaza undergräver i dag legitimiteten för den parten i konflikten. Detta är något som EU bör trycka mer på för att få till stånd fria val och nya fredsförhandlingar.

Motionären och partistyrelsen delar samma ambition och målet om att nå en fred som leder fram till en tvåstatslösning. Motionen anför en rad frågor där Liberalerna sedan tidigare helt eller delvis redan tycker som motionären.

I yrkande 6 föreslås att kritik riktas mot handelsvillkoren mellan EU och Israel. Partistyrelsen vill i sammanhanget konstatera att EU:s – och därmed Sveriges – handelsvillkor med Israel bygger på associeringsavtalet från 1995. Det finns inget förbud mot att handla med varor från bosättningar på mark utanför 1967 års gränser, men enligt en dom i EU-domstolen från 2010 omfattas bosättningsprodukter inte av tullfrihet eller andra tullförmåner. Det ska också gå att utläsa ursprunget för varorna. Partistyrelsens uppfattning är att begränsningar i handelsvillkoren mellan EU och Israel, eller för den delen mellan EU och Palestina, inte kommer att bidra till att lösa den israelisk–palestinska konflikten. Detta är också den svenska hållningen i EU:s handelspolitik, och partistyrelsen anser att Liberalerna ska verka för att den upprätthålls.

Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **anse motion H302 yrkande 1–5 besvarade samt avslå yrkande 6.**

I **motion H303** föreslås att Sverige ska bryta med den så kallade ettlandsprincipen och upprätta diplomatiska förbindelser med Taiwan. De öar som i dag utgör Taiwan fungerar i praktiken som en självständig stat, och sedan 1949 har de kineser som förlorade inbördeskriget mot den kommunistiska regimen som i dag styr Folkrepubliken Kina bosatt sig på öarna. Fram till 1971 höll Taiwan under beteckningen Republiken Kina en plats i FN:s säkerhetsråd, en plats som Folkrepubliken Kina då tog över samtidigt som Taiwan miste sin representation i FN.

Taiwan liksom Folkrepubliken Kina håller fast vid den så kallade ettlandsprincipen, det vill säga att Fastlandskina och Taiwan folkrättsligt är ett och samma land. Det gör att Taiwan hittills inte utropat sig som en självständig stat, trots att landet i praktiken fungerar som det. Ettlandsprincipen innebär för tredje land att fullvärdiga diplomatiska relationer bara kan has med antingen Folkrepubliken Kina eller Taiwan, inte både och. I dagsläget är det därför bara ett drygt dussin stater i världen som erkänner Taiwan som stat, varav de flesta är små östater i Oceanien eller stater i Mellanamerika.

Liberalerna ser Taiwan som den första och hittills enda fullt ut fungerande kinesiska demokratin, vars trygghet måste värnas. Det är oroväckande att Taiwan inte kan delta i internationella sammanhang på grund av Kinas påtryckningar. Bland annat blockerar Kina att Taiwan blir medlem i världshälsoorganisationen WHO, vilket har varit skadligt för arbetet mot covid-19-pandemin eftersom Taiwan inte

getts likvärdiga möjligheter att bidra med sin information i det internationella samarbetet.

Liberalerna har redan tidigare tagit ställning för att Sverige erkänner Taiwans rätt att forma sin egen samhällsutveckling, råda över sitt demokratiska system och integreras i internationella institutioner och samarbeten. Partistyrelsen anser att detta också i fortsättningen ska vara Liberalernas hållning. Det måste alltså vara det taiwanesiska folkets sak att avgöra om ettlandsprincipen ska överges eller inte. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet att **motion H303 ska anses besvarad.**

Motionären till **motion H304** föreslår att diktaturerna Ryssland och Kina ska bojkottas helt. Partistyrelsen delar motionärernas bild av att Ryssland och Kina leds av grymma förtryckande regimer som förtjänar att fördömas internationellt. Samtidigt får man inte glömma att en helt isolationistisk politik mot förtryckande länder även drabbar dessa länders oskyldiga medborgare. Liberalerna tror på en utrikespolitik som gynnar demokrati och individuella rättigheter för alla, för att kunna bedriva den sortens politik krävs ett begränsat utbyte med förtryckande länder. Det är däremot en effektiv väg framåt att identifiera enskilda makthavare eller nyckelpersoner i de nämnda länderna och vidta bojkottliknande åtgärder mot dessa. Exempelvis kan det handla om att frysa tillgångar eller att tillsammans med andra länder införa inreseförbud till betydelsefulla platser. Partistyrelsen föreslår därför landsmötet **att avslå motion H304**.

I **motion H305** vill motionären att Sverige ska göra det till en prioriterad utrikespolitisk fråga att i internationella organ driva frågan om skydd för de många religiösa minoriteter som finns i Mellanöstern. Mellanöstern, och framför allt de områden som härjats av Daish/Islamiska staten, är ett område som de senaste åren sett en oerhörd grymhet men har också en längre historia av förföljelse av kristna och oliktänkande. Under slutet av 1800-talet inledde exempelvis dåvarande osmanska riket, dagens Turkiet, en systematisk utrensning av armenier, assyrier, syrianer, kaldéer och pontiska greker som kulminerade i ett rent folkmord under 1915–1916. En mycket hård och systematisk förföljelse av dessa grupper fortsatte därefter och än i dag är dessa grupper, och fler, allvarligt utsatta och deras närvaro nästan helt utraderad i regionen. Än i dag förnekar Turkiet händelserna och det är straffbelagt att hävda att folkmordet har ägt rum.

De systematiska utrensningarna som skett i området ska självklart fördömas och de kvarvarande minoriteterna förtjänar alla hjälp och omvärldens beskydd. Rörande detta är partistyrelsens position precis densamma som motionärens. Partistyrelsen vill även göra tillägget att det inte bara är religiösa, utan även etniska och sekulära, minoriteter som förtrycks i området, även om motionen belyser situationen för kristna minoritetsgruppers allvarliga utsatthet i Mellanöstern.

Liberalerna har länge arbetat för att erkänna dessa grymheter och för att Sverige ska agera för att hjälpa de minoriteterna efter bästa förmåga. Detta ser partistyrelsen ingen anledning att ändra på och föreslår därför landsmötet att **besvara motion H305**.

EU

Ett antal motioner rör EU-projektets framtid. I **motionerna H306 och H307** föreslås att EU ska utvecklas till en federal stat, och **motion H308** anförs att EU ska begränsa sin verksamhet till sina kärnområden och att dess uppgifter inte ska utökas.

Partistyrelsen konstaterar att mycket liknande motioner insänts till landsmötena 2017 och 2019. Då som nu är Liberalernas vision ett federalt Europa som står starkt och enat i de frågor där samarbete behövs, och som lämnar andra frågor åt medlemsländerna och medborgarna själva. Federalism bygger på principen att maktdelningen mellan unionen och medlemsländerna regleras i grundlag. Ett sådant system innebär en tydligt reglerad makt- och ansvarsfördelning där EU ägnar sig åt frågor där de lokala, regionala och nationella nivåerna inte räcker till. I den delen är alltså motionärernas förslag redan partiets politik. Rörande EU:s sociala pelare sägs nu något särskilt. Till att börja med bör det fastslås att den sociala pelaren vare sig är eller varit något bindande avtal. Liberalerna står bakom den grundinställning som innebär att fri rörlighet för tjänster i unionen kräver en form av överenskommelse av vad en tjänst är och på vilka villkor den kan utföras. Att fylla en sådan överenskommelse med minimilöner eller andra frågor som länder under lång tid hanterat själva är att överskrida den överenskommelsen och fel väg att gå.

Liberalerna står bakom ett mer integrerat EU där liberala principer för maktdelning och subsidiaritet respekteras. Med det menar vi att EU ska stå starkt och enat i de frågor där samarbete behövs, och som lämnar andra frågor åt medlemsländerna och medborgarna. För oss är det viktigt att det finns en tydlig maktdelning byggd på subsidiaritetsprincipen som utgångspunkt. Att gå vidare och verka för att EU ska utvecklas till en federation är en annan fråga som bland går in på EU-ländernas självständighet. Partistyrelsen föreslår att **motionerna H306 och H307 ska anses besvarade** samt **att motion H308 avslås.**

I **motion H309** går motionärerna ett steg längre och föreslår att Liberalerna ska verka för en världsfederation. Partistyrelsen vill inleda med att understryka att internationellt samarbete, utbyte och rörelsefrihet är grundbultar i den liberala ideologin. När konservativa eller socialdemokratiska partier vill stänga dörren för omvärlden vill vi bejaka kontakterna utåt, för vi vet att det är genom handel, resor och samarbete som världen blir rikare och människor kan få det bättre. Detta måste vara ett liberalt partis grundinställning.

Samtidigt måste ett parti, emot vad motionärerna anser, förhålla sig till vad som är politiskt möjligt och önskvärt. Partistyrelsen har i föregående motionssvar kommenterat frågan om EU-federation. Redan på europeisk nivå är det knappast kontroversiellt att hävda att relationerna mellan staterna behöver förstärkas liksom att den gemensamma identiteten som européer behöver utvecklas. EU:s medlemsländer delar dock mer än vad som skiljer oss åt och har beretts medlemskap i unionen på demokratisk grund.

I den mån man ska leta efter ett liknande fundament för en global stat ligger det kanske nära till hands att nämna Förenta Nationerna. Även om mycket arbete som FN bedriver är värdefullt är det dock varken möjligt eller önskvärt att ge statsliknande drag åt denna organisation Andra framkomliga vägar för motionärernas vision är också svåra att se. Med hänsyn till ovanstående föreslår partistyrelsen att **motion H309 avslås**.

Motion H310 innehåller förslag på Liberalerna ska arbeta för, och säga ja till, ett EU som gör mer för människor. Partistyrelsen delar motionärens syn på vikten av att visa hur EU-medlemskapet skapar möjligheter som märks i vardagen. Som Sveriges EU-vänligaste parti ska Liberalerna fortsätta gå i spetsen för en opinionsbildning för EU-medlemskapet, men inte för dess egen skull utan för de mervärden detta ger. Partistyrelsen föreslår landsmötet att **besvara motion H310**.

Motion H311 innehåller förslag om att Liberalerna ska kräva förändringar av de regler som förhindrar EU från att driva mer gemensam utrikes- och säkerhetspolitik. Som motionären förkunnar är Liberalerna Sveriges mest europavänliga parti som ställer sig positiv till ett mer integrerat samarbete. Vi har det senaste året sett hur ett ökat internationellt polisiärt samarbete har lett till goda resultat när det kommer till brottsbekämpning, kampen mot människohandel och terrorism och partistyrelsen ser positivt på ett ökat säkerhetspolitiskt samarbete så länge medlemsländernas självbestämmande och integritet bevaras. På försvarssidan kan EU:s storlek vara särskilt avgörande när det kommer till materialsidan. Att gemensamt köpa in försvarsmateriell bör vara fördelaktigt ekonomiskt men också kunna bidra till ökad integration mellan respektive lands försvarssystem, särskilt för de länder som redan i dag har ett militärsamarbete via Nato. Liberalerna arbetar i dag hårt för ett mer EU-integrerat projekt och partistyrelsen ser att motionärernas förslag passar väl in i detta. Därför föreslår partistyrelsen att **motion H311 ska anses besvarad.**

Bistånd

Sju motioner rör Sveriges biståndspolitik. I **motion H312** anför motionären att en större del av svenskt bistånd ska gå till klimatåtgärder, i **motion H313** anförs att jordbruk bör vara en prioriterad fråga. I **motion H314** yrkas att biståndet ska vara minst en procent. Partistyrelsen har valt att behandla dessa motioner med ett gemensamt svar. I **motion A119 yrkande 2** tas hedersförtryck upp som ett prioriterat område för svenskt bistånd, och i **motion A120 yrkande 2** föreslås att bistånd ska fördelas i tre lika stora delar, för klimat, demokratiutveckling och korruptionsbekämpning. I **motion A120 yrkande 3** föreslås att det ska göras uppföljningar av biståndet för att klarlägga effekter och nytta.

Sedan 2006 har allokerat Sverige en procent av bruttonationalinkomsten (BNI) till bistånd varje år. Det gör vårt land till världens största biståndsgivare per capita, och det är något Liberalerna är stolta över. För en liberal är det självklart att ha ett stort internationellt engagemang, i ett sådant är biståndet en viktig del. Även om partistyrelsen inte är av uppfattningen att Liberalerna ska eftersträva ett bistånd över en procent av BNI vill partistyrelsen i linje med redan fastslagen politik understryka att Liberalerna även fortsatt står bakom enprocentsmålet för svenskt bistånd.

Enprocentsmålet har sen det infördes skapat enighet, förutsägbarhet och långsiktighet i svensk biståndspolitik. Att målet dessutom justeras efter inflation gör att det följer den generella samhällsekonomiska utvecklingen, när ekonomin i samhället minskar följer biståndsmålet med. Det tycker partistyrelsen är något eftersträvansvärt.

När andra partier pratar om att sänka biståndet måste det vara ett liberalt partis uppdrag att slå vakt om de svaga och mest utsatta människorna på vår jord. Särskilt i Liberalernas biståndspolitik är flickors möjligheter att få gå i skolan utbilda sig och skaffa sig arbete. Vi vet sedan tidigare att kvinnliga inkomsttagare är bra för hela familjer eftersom kvinnor generellt sett delar sina inkomster med resten av familjen. Liberalerna har länge stått upp för biståndsmålet och för internationell solidaritet. Något som märks tydligt genom historien. Sverige uppnådde enprocentsmålet för första gången under den liberala statsministern Ola Ullsten, 1978–1979. Den liberala stiftelsen Silc har genom åren arbetat för just demokratifrämjande runt om i världen och Liberalerna är ett pådrivande kraft för att organisationer som EU ska göra mer för ett mer välriktat bistånd. Inte minns visas det i den förtjänstfulla historiska redogörelsen från motionärerna till **motion H314**.

Liberalerna står upp för en biståndspolitik som sätter demokrati i främsta rummet. Det är på demokratisk väg vi ska rädda klimatet, bekämpa fattigdom och hjälpa människor ur förtryck. I detta ingår att stödja civilsamhällesorganisationer, arbeta med utbildning, motverka korruption och lägga särskilt fokus på att stötta flickor och kvinnor, inte minst i kampen mot hedersförtryck. Liksom är fallet med alla andra ekonomiska satsningar ska effekterna av biståndet kontinuerligt följas upp.

Partistyrelsen föreslår i och med detta att **motionerna H312, A119 yrkande 2 och A120 yrkande 3 anses besvarade samt att motionerna H313 och A120 yrkande 2 avslås. Partistyrelsen yrkar slutligen att motion H314 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion H301 anses besvarad
2. att motion H302 yrkande 1–5 anses besvarade
3. att motion H302 yrkade 6 avslås
4. att motion H303 anses besvarad
5. att motion H304 avslås
6. att motion H305 anses besvarad
7. att motion H306 anses besvarad
8. att motion H307 anses besvarad
9. att motion H308 avslås
10. att motion H309 avslås
11. att motion H310 anses besvarad
12. att motion H311 anses besvarad
13. att motion H312 anses besvarad
14. att motion A119 yrkande 2 anses besvarat
15. att motion A120 yrkande 3 anses besvarat
16. att motion H313 avslås
17. att motion A120 yrkande 2 avslås
18. att motion H314 anses bifallen med vad partistyrelsen anfört

Särskilt yttrande nr 1

Erik Berg, LUF, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion H306:

”Liberalerna är på sikt för ett federalt EU. Vi har en skyldighet gentemot medlemmar, väljare och mot vår ideologi att vara tydliga i hur en sådan federation ska utformas. Exempelvis maktdelning är av största vikt i en framtida federation. Därav bör motionen bifallas.”

J. LIBERALERNAS VERKSAMHET OCH STADGAR

Inledning

I detta avsnitt behandlar partistyrelsen de motioner som tar upp Liberalernas interna verksamhet, liksom de stadgefrågor som inte har att göra med förslaget om rådgivande medlemsomröstning inför framtida val av partiordförande (se PS-förslag nr 6), vilket vid landsmötet behandlas tillsammans med nedanstående motioner. Vid sidan av motionerna om det interna arbetet i Liberalerna som medlemsorganisation behandlas också motioner som rör Liberalernas relationer till närstående föreningar och nätverk.

Organisation och verksamhet

Kampanjverksamhet till internationella väljare tas upp i **motion J101**, som pekar på att detta är en viktig väljargrupp för Liberalerna. Med internationella väljare avser motionärerna personer som har sitt ursprung i ett annat land och ofta inte är svenska medborgare. En viktig målgrupp enligt motionärerna är välutbildade personer med engelska som arbetsspråk som inte tar del av den politiska debatten i svenskspråkiga medier.

Partistyrelsen instämmer med motionärerna i att det är viktigt att Liberalernas valkampanj når fram till alla röstberättigade. Personer som inte är svenska medborgare har rösträtt i kommun- och regionval (med vissa kvalifikationsregler för personer som inte är medborgare i ett annat nordiskt land eller EU-land) och utgör i många kommuner en betydande andel av väljarkåren. Inför varje val tar Liberalerna fram valinformation på ett antal språk. Det förekommer också att enskilda kandidater driver framgångsrika personvalskampanjer genom att vända sig till personer i vissa språkgrupper. Med begränsade resurser är det alltid en prioriteringsfråga hur stor del av kampanjmedlen i form av pengar, tid och valarbetare som ska läggas på olika delar av väljarkåren, men partistyrelsen är helt enig med motionären att partiet självklart ska nå ut på ett strategiskt sätt också till den som har internationell bakgrund. **Med detta föreslår partistyrelsen att motion J101 anses besvarad.**

Att partiets valkampanj ska vara tillgänglig för personer med hörsel- och synnedsättning tas upp i **motion J102**, som även lägger fram flera konkreta förslag. Det kan handla om tydliga kontraster på affischer och trycksaker, så att texten blir mer lättläst för en person med nedsatt syn, men också om att ha dialog med organisationer för personer med hörsel- och synnedsättning och om att använda skrivtolkning av muntlig kommunikation.

Även här vill partistyrelsen ställa sig bakom det som motionen ger uttryck för. Det är av stor vikt att partiet arbetar strategiskt för att vår kommunikation och våra arbetssätt är tillgängliga. Här har vi dessutom draghjälp av den mycket snabba tekniska utvecklingen. Datorstödd textning och andra stöd är i dag mycket effektivare och användarvänligt än bara några år sedan. Precis som motionärerna pekar på är det också viktigt att ha en tydlig och tillgänglig utformning av t.ex. trycksaker och webbsidor, och att undvika färgval som skapar otydlig kontrastverkan och gör det svårt för personer med synnedsättning. Partistyrelsen anser att motionens inriktning lägger väl i linje med det arbetssätt som vi redan eftersträvar, och anser att det finns goda exempel att hämta ur de konkreta förslag som nämns. Med det ovan anförda föreslås att **motion J102 anses besvarad.**

Ett par motioner tar upp strukturen för Liberalernas partiprogram och sakpolitiska programdokument. I **motion J103** föreslås att partiprogrammet avskaffas och ersätts med ett ideologiskt hållet, kortfattat liberalt manifest som får vara på högst 15 sidor. Om manifestet blir längre än så bör det enligt motionären automatiskt upphöra att gälla. I **motion J104** föreslås att det skapas en digital struktur för att spåra beslut som fattats av tidigare landsmöten och partiråd, hur dessa förhåller sig till varandra och i vilken mån de ännu uttrycker partiets aktuella ståndpunkt.

Den motionär som i **motion J103** föreslår att partiprogrammet avskaffas pekar på att det finns en olycklig tendens att partiaktiva vill ha med alltför många och alltför detaljerade förslag i programmet. Det har lett till att de senaste decenniernas partiprogram är betydligt längre än de som gällde i äldre tid. Partistyrelsen har stor förståelse för den analysen. Även partistyrelsen anser att det är viktigt att partiprogrammet är ett någorlunda kortfattat dokument som fokuserar på de långsiktiga frågorna. Konkreta policyförslag på olika sakområden kan i stället behandlas i sakpolitiska program.

En del partier har delat upp sina programdokument i ett idéprogram, som är långsiktigt, och ett handlingsprogram med de konkreta sakförslagen för de närmaste åren framåt. Det tycks ligga i linje med vad motionären förespråkar. Men skillnaden mot nuläget ska inte överdrivas. Partiprogrammets inledningskapitel drar upp de ideologiska ramarna för Liberalerna och kan ses som ett särdeles kortfattat idéprogram. Partistyrelsen noterar att detta kapitel är i princip

oförändrat sedan partiprogrammet antogs 2013, vilket tyder på att det klarar det krav på långsiktighet som motionären förespråkar. Partistyrelsen anser inte att det nu är en prioriterad uppgift att avskaffa partiets programstruktur. Vad avser förslaget i **motion J104** bedömer inte partistyrelsen att detta är praktiskt genomförbart. I ungdomsförbund och intresseorganisationer är det inte ovanligt att samla alla antagna ståndpunkter i ett sammanhållet system, till exempel ett principprogram, som sedan uppdateras fortlöpande. Mängden ställningstaganden som hanteras på ett landsmöte är oerhört mycket större. Vilka beslut som fattas av landsmötet framgår tydligt av protokollet, men att sammanställa detta i något som kan liknas vid en författningssamling skulle vara mycket resurskrävande. Inte heller detta förslag är något som är möjligt att prioritera i dag. **Partistyrelsen föreslår att därför att motionerna J103 och J104 avslås.**

Partiets externa kommunikation och interna diskussionsformer tas upp i flera motioner. I **motion J105** förespråkas att partiet tar fram en ideologiskt baserad kommunikationsplan, för att möjliggöra en mer värderingsburen kommunikation. Även **motion J106** tar upp vikten av att tala om liberalismens grundvärden i kontakt med väljare. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning och anser att det är viktigt att vi inte bara berättar om vad vi vill göra, utan också berättar om de liberala värden som ligger till grund för våra förslag. Motionärernas ansats ligger i linje med det som redan är vårt förhållningssätt, och partistyrelsen föreslår därför att **motionerna J105 och J106 anses besvarade.**

I **motion J107** uttalas en oro för diskussionsklimatet i de från partiet helt fristående diskussionsgrupperna för liberaler i sociala medier, och motionären föreslår att partiet skapar ett allmänpolitiskt diskussionsforum med en av partiet utsedd moderator. Även i **motion J108** påtalas det bekymmersamma i en alltför hård diskussionston på sociala medier, men motionärens förslag är bredare och förespråkar utförligare etiska riktlinjer med en tydlig konsekvensbeskrivning vid etiska övertramp, såsom kränkande behandling eller sexuella trakasserier. Vidare föreslås en visselblåsarfunktion. Frågan om sexuella trakasserier och övergrepp tas även upp i **motion J109**, som bland annat förespråkar förtydligade etiska riktlinjer som uttryckligen innebär nolltolerans för sexuella trakasserier, mobbning och andra former av kränkande särbehandling i enlighet med diskrimineringslagens grunder.

I likhet med motionärerna vill partistyrelsen uttrycka sin oro för det hårda och ibland direkt oförsonliga debattklimat som förekommer i sociala medier. Det förekommer i det politiska samtalet i stort, men även i delar av den interna diskussionen liberaler emellan. Här vill partistyrelsen med kraft framhålla att varje företrädare för Liberalerna har ett ansvar för att bidra till ett sansat och respektfullt debattklimat. Det gäller både internt och i debatten med personer utanför Liberalerna. Debatten mellan personer av olika åsikt ska kunna vara rak och ibland hård, men den ska inte föras med personangrepp och andra oförsvarliga metoder.

Sedan 2005 finns etiska riktlinjer, vilka omfattar alla kandidater, förtroendevalda och anställda på alla nivåer i Liberalerna. De etiska riktlinjerna ingår som bilaga till partistadgarna och fastslår att varje företrädare för Liberalerna ska vara beredd på att ses som representant för partiet i alla sammanhang, och vara medveten om att allt man gör och säger ska tåla offentlig granskning. Den som är misstänkt för brott eller riskerar att hamna i motsvarande situation är skyldig att informera Liberalernas ledning. Liberalerna har i högsta grad medverkat till att Sverige har en heltäckande lagstiftning mot diskriminering och alla former av sexuella övergrepp. Sexuella trakasserier omfattas av diskrimineringsförbudet men kan dessutom utgöra ett sexualbrott enligt brottsbalkens regler. Partistyrelsen anser att detta uttrycker den nolltolerans för sexuella trakasserier, mobbning och andra former av kränkande särbehandling som efterlyses i en av motionerna.

Vad gäller förslaget att skapa ett nytt diskussionsforum i partiets regi för åsiktsutbyte mellan Liberalernas medlemmar på sociala medier vill partistyrelsen problematisera frågan. Det är svårt att styra i vilka forum på sociala medier som diskussionen uppstår. I dag finns flera diskussionsforum som uppstått genom enskilda personers initiativ. Inget av dessa diskussionsforum har någon formell koppling till Liberalerna. Det är långt ifrån säkert att ett nytt forum i partiets egen regi skulle få debatten att flytta dit. Partistyrelsen vill i stället – återigen – poängtera att alla företrädare för Liberalerna har ett personligt ansvar för att föra diskussionen på ett nyanserat och respektfullt sätt. **Med det ovan anförda vill partistyrelsen föreslå att motionerna J107–J109 anses besvarade.**

Flera motioner tar upp hur uppdrag fördelas utifrån kön, ålder och andra personliga egenskaper. I **motion J110** föreslås att Liberalernas förbund ges i uppdrag att lokalt analysera könsrepresentationen i sitt förbund och upprätta en handlingsplan för jämställdhet med metoder för såväl jämställd värvning som fördelning av interna och externa förtroendeuppdrag, samt att Liberalerna centralt ska bistå med att ta fram sådana handlingsplaner. **Motion J111** föreslår partiet ska tillsätta en arbetsgrupp för att ta fram förslag till riktlinjer till landsmötet 2023 för äldres representation i partiet såväl som för partiet. Även **motion J112** tar upp behovet av fler äldre i politiken, men lägger i stället förslaget att minst en av de fyra högst placerade kandidaterna på valsedlar till riksdag, regioner och kommuner ska vara över 65 år.

Partistyrelsen är helt enig med motionärerna om vikten av att nomineringsprocesserna är jämställda och att alla former av ålderism ska motverkas. Som liberalt och feministiskt parti ska vi vara pådrivare i jämställdhetsarbetet, också inom vårt eget parti. Som ett parti som står upp för individens möjligheter och rättigheter i alla skeden av livet ska vi också bejaka fler årsrika i politiken.

Liberalernas interna jämställdhetsarbete redovisas inför varje landsmöte i ett särskilt jämställdhetsbokslut, tillsammans med kvantitativa data om könsfördelningen på olika positioner. För årets jämställdhetsbokslut hänvisas till verksamhetsberättelsen. Landsmötet har inte möjligheter att besluta om formella uppdrag till förbunden på regional nivå, däremot rekommendationer. De rekommendationer som föregående landsmöte riktade till förbunden innehåller just det som motionärerna förespråkar vad gäller förbundsvisa

genomlysningar av könsfördelning. Partistyrelsen föreslår i PS-förslag att denna rekommendation står fast.

Vad gäller åldersfördelningen vill partistyrelsen framhålla att årsrikas erfarenheter har mycket stor betydelse i politiken. På samma sätt är det viktigt att fler unga liberaler kommer in på olika former av uppdrag. Det är ett beklagligt faktum att det finns en tydlig underrepresentation av årsrika i politiken på alla nivåer och i de flesta kommuner. Partistyrelsen är enig med motionärerna om att fortsatt arbete behövs för att uppmuntra fler över 65 år att engagera sig. I det arbetet är Liberala seniorers verksamhet som internt nätverk inom partiet betydelsefull. Däremot är det svårt att göra detta i form av fasta fördelningskvoter. **Med det ovan anförda föreslås att motionerna J110 och J111 anses besvarade och att motion J112 avslås.**

Partiets ansvarsfördelning på olika sakområden tas upp i några motioner. I **motion J113** yrkas att partiet tillsätter en särskild talesperson för tech-frågor eller digitaliseringsfrågor, medan det i **motion J114** bland annat föreslås att det inrättas ett internt expertråd för LSS-frågor. I **motion J115** föreslås generellt att partiet inrättar kompetensgrupper för att samla medlemmar med kunskaper inom olika sakområden, för att därmed fungera som ett stöd till bland annat förtroendevalda.

Vilka talespersoner som utses och för vilka områden avgörs av partiledningen och varierar över tid. Därutöver gäller att partiets förstanamn i det berörda riksdagsutskottet är talesperson för utskottets frågor i riksdagsarbetet, om inte riksdagsgruppen beslutar om en särskild ansvarsuppdelning. IT-politiken hanteras i trafikutskottet och det är således partiets förstanamn i trafikutskottet som är parlamentarisk talesperson för dessa frågor. Många av partiets talespersoner knyter olika referensgrupper eller nätverk till sitt arbete, något som är positivt och bidrar till delaktighet. Det finns dock inte skäl för landsmötet att fatta särskilda beslut om detta. Partistyrelsen yrkar därför att **motionerna J113–J115 anses besvarade.**

Ett par motioner tar upp möten och utbildningar för partiets medlemmar, liksom hur medlemmarnas kompetens tas tillvara. I **motion J116** pekas på den satsning som gjordes på så kallade ovanliga möten, för att stimulera till mer dialogmässiga interna möten där alla deltar. Motionären lyfter också fram vikten av att mötena ska bygga på delaktighet, glädje och inspiration och att det även bör utvecklas nya former för diskussion på nätet. Samma motionär tar i **motion J117** upp det generella behovet av mer utbildningar, bland annat digitalt, för att engagera fler aktiva medlemmar. I **motion J118** pekas på behovet av en strategi och policy för medlemsvård.

Partistyrelsen instämmer i motionärernas intentioner. Det är viktigt att ta tillvara medlemmarnas engagemang och fortsätta förnya det interna arbetet, bland annat genom nya mötesformer. Pandemiåret har gett värdefulla lärdomar om hur digitala mötessätt kan utveckla partiarbetet, något som också underlättar i utbildningsverksamheten. I detta sammanhang är det också av stor vikt att understryka betydelsen av att partiet på alla nivåer fullt ut utnyttjar möjligheterna till samverkan med vårt studieförbund Studieförbundet Vuxenskolan. Under valåret 2022 kommer breda utbildningssatsningar att göras för kandidater och valarbetare, och det är viktigt att arbetet fortsätter också därutöver. Exakt hur utbildningar och möten ska organiseras behöver dock anpassas kontinuerligt efter omständigheterna. **Motionerna J116–J118** bör med detta anses besvarade.

I **motion J119** uppmärksammas att den personal som är anställd av eller för Liberalerna har mycket skiftande lokala förutsättningar, beroende på vad som gäller i den region, kommun eller förbund där personen är anställd. Motionärerna förespråkar att partiet vidta åtgärder för samordning, bättre psykosocial arbetsmiljö och kompetenshöjande insatser för anställda i hela partiet, dvs. både politiska sekreterare, ombudsmän och övriga personal. Partistyrelsen är helt överens med motionärerna om att all personal i partiets tjänst ska nås av utbildningar och andra gemensamma insatser i partiets regi. Återkommande ordnas gemensamma personalträffar som är öppna för all personal. De partigemensamma verksamheterna syftar till att vara till utveckling för alla som är anställda för partiets räkning, utan att för den skull åsidosätta de formella ansvarsstrukturer som följer av anställningsförhållanden och lagstiftning. Partistyrelsen vill framhålla att det ska vara attraktivt och utvecklande att vara anställd i och för Liberalerna och att alla berörda arbetsgivare således har ett stort ansvar att säkerställa goda arbetsförhållanden. Inom ramen för givna ansvarsförhållanden ska partiet på lämpliga sätt bidra till detta. **Med detta bör motion J119 anses besvarad.**

Stadgefrågor

Till årets landsmöte lägger partistyrelsen fram förslag till stadgeändringar om formerna för rådgivande medlemsomröstning inför val av partiledare. Förslaget, som återfinns i PS-förslag 6, ligger helt i linje med det principbeslut som togs vid partirådet 2020 efter ett brett samrådsförfarande. I och med detta blir Liberalerna det första riksdagsparti i Sverige som inför medlemsomröstning vid partiledarval.

I **motion J120** behandlas frågan om en reglering av formerna för rådgivande medlemsomröstningar i sakfrågor. Motionärerna välkomnar att det nu tas fram ett förslag till reglering av rådgivande medlemsomröstningar inför val av partiordförande, och föreslår en motsvarande process för att ta fram principer för rådgivande medlemsomröstningar i sakfrågor. Även om motionen inte explicit tar upp frågan om stadgeändring behandlar partistyrelsen den därför under detta avsnitt.

Partistyrelsen anser att det inte finns skäl att införa en särskild stadgebestämmelse om medlemsomröstningar i sakfrågor. Sakfrågor avgörs löpande i de beslutsorgan i partiet eller politiken som har att hantera dem. I det avseendet finns således en saklig skillnad mellan hanteringen av sakfrågor och valärenden i personfrågor. **Partistyrelsen anser att motion J120** bör avslås.

Ett par motioner tar upp stadgebestämmelserna kring landsmöten. Formerna för landsmöte och partiråd tas upp i flera motioner. I **motion J121** föreslås att partistyrelsen ska samråda med förbunden om möjligheten till så kallade temalandsmöten där motionsrätten begränsas till några ämnesområden som pekas ut på förhand. På så vis skulle enligt motionärens åsikt den begränsade tiden för landsmötena användas mer effektivt. I **motion J122** yrkas på stadgeändringar som möjliggör för motionärer att delta på distans i landsmötets överläggningar, till exempel genom någon form av digital plattform.

Möjligheten till temalandsmöten fanns under en kortare tid i början av 2000-talet, och innebar att motionsrätten vid ett landsmöte begränsades till de områden som partistyrelsen utpekade. Ett enda landsmöte skedde genom temalandsmöte, nämligen det år 2005. Partistyrelsen delar motionärens syn att det vore hög tid att pröva frågan igen på ett seriöst sätt. Detta förutsätter en intern process för att få fram en välförankrad stadgeändring till landsmötet 2023. Vad gäller frågan om digital medverkan vill partistyrelsen framhålla att den mest komplicerade av alla mötesformer är den där vissa av deltagarna medverkar fysiskt och andra digitalt. Det går inte att utesluta att framtida partiråd eller landsmöten av praktiska skäl – till exempel pandemier – hålls digitalt, men det är inte eftersträvansvärt att institutionalisera en ordning med blandad sammanträdesform. **Med det ovan anförda bör motion J121 bifallas och motion J122 avslås.**

Landsmötesombudens roll tas upp flera motioner. I **motion J123** föreslår att partiet ser över reglerna för hur ombud till landsmötet väljs. Motionären anser att dagens system inte ger medlemmarna tillräckliga möjligheter att påverka hur deras åsikter tas tillvara, och pekar på olika tänkbara vägar för att förändra detta. I **motion J124** läggs ett antal förslag som bland annat innebär att förslag till landsmötesombud ska skickas ut ett visst antal dagar i förväg och att kandidaternas ålder och hemkommun alltid ska presenteras.

Landsmötesombuden väljs av förbunden, normalt på förbundsårsmötet. Det innebär att det är förbundens valberedningar som har att bereda dessa valärenden på samma sätt som alla andra uppdrag som ska väljas på förbundsnivå. Partistyrelsen ser inte skäl att ytterligare stadgereglera exakt hur detta ska gå till. Inte heller anser partistyrelsen det önskvärt att begränsa den fria nomineringsrätten, vilket förslaget i **motion J124** om att nomineringar till landsmötesombud måste göras ett visst antal dagar i förväg skulle ha inneburit. **Partistyrelsen yrkar därför att motionerna J123 och J124 avslås.**

Två motioner tar upp inlämnande av motioner till landsmöten. För överskådlighetens skull behandlar partistyrelsen dem i detta sammanhang, även om de inte strikt handlar om stadgefrågor. I **motion J125** förespråkas en ändrad procedur för inlämnande av motioner till landsmöten. Motionärerna önskar att det skapas en möjlighet för personer att kontinuerligt läsa inlämnade motioner och ansluta sig som medundertecknare, något som enligt motionärerna skulle leda till mer medlemsengagemang och färre fall där flera motioner i identiska ämnen lämnas in. En modell i enlighet med vad motionärerna skisserar tillämpades för tiotalet år sedan. I **motion J126** föreslås att alla landsmötesmotioner ska presenteras med undertecknarna anonymiserade. Motionären är kritisk till att det ibland uttalas att en motion med så kallat tunga undertecknare kommer att ha större chans att behandlas positivt på landsmötet, och framhåller att de liberala värderingarna innebär att alla ska behandlas lika.

Både enskilda medlemmar, lokala föreningar och förbund har rätt att lämna in motioner till Liberalernas landsmöte. Exakt hur formerna för inlämning ska ske varierar. Inte ens i riksdagen eller andra folkvalda organ finns det en ordning där man i efterhand kan ansluta sig till redan inlämnade motioner. Det motionsverktyg som fanns i början av 2000-talet var en applikation till partiets dåvarande medlemsregistersystem, som fick avvecklas av en lång rad skäl. Vilka formulär som ska användas i framtiden får till syvende og sidst avgöras av vad som är praktiskt görbart och försvarbart för ett parti med synnerligen begränsade resurser, såväl ekonomiskt som personellt. **Motion J125** bör därför anses besvarad. Vad avser **motion J126** är partistyrelsen fullkomligt överens med motionären om att det är argumentens bärkraft som ska avgöra partiets ställningstaganden. Partistyrelsen vill därför understryka att det alltid är innehållet i en motion, och inte namnen på undertecknarna, som ska väga tyngst. Att enskilda medlemmar i Liberalerna har motionsrätt till landsmötet har sin grund i just detta synsätt. Varje medlem, ny liksom gammal och känd liksom okänd, ska kunna vara med och forma partiets politik. Däremot ser partistyrelsen nackdelar med att anonymisera motioner, eftersom de som står bakom en motion har ett legitimt intresse av att synas som undertecknare. **Med det anförda bör motion J126 anses besvarad.**

Även stadgereglerna kring partiråd tas upp i flera motioner. I **motion J127** föreslås av kostnads- och effektivitetsskäl ett slopande av stadgeregeln om att det alltid ska hållas partiråd de år som ordinarie landsmöte inte hålls. I **motion J128** yrkas att riksdagsgruppens medlemmar ska ges status som fullvärdiga ombud med rösträtt vid partiråd, samt att vid partiråd inför Europaval detsamma gäller för partiets Europaparlamentariker samt de tio första namnen på Liberalernas EU-valsedel.

Frågan om hur ofta partiråd ska inkallas har prövats även vid tidigare landsmöten. Partistyrelsen anser att det är en rimlig princip att partiråd även fortsättningsvis ska hållas de år då landsmöte inte hålls. På så vis säkerställs att det minst en gång per år sammankallas ett beslutstillfälle på nationell nivå där representanter för alla förbund kan delta. Vad avser partirådets sammansättning vill partistyrelsen erinra om att riksdagsgruppen eller Europaparlamentariker inte i den egenskapen är röstberättigade vid landsmötena, trots att det även där kan fattas beslut av mycket stor vikt för partiets agerande i riksdagen eller Europaparlamentet. Den stadgeändring som motionären förespråkar skulle kraftigt förskjuta maktbalansen vid partiråden i riktning mot de förbund som är representerade i riksdagen eller Europaparlamentet, alternativt har kandidater högt upp på Europavalsedeln. Partistyrelsen anser att stadgarnas nuvarande utformning är väl avvägd och yrkar således att **motionerna J127 och J128 avslås.**

I **motion J129** yrkas på skärpta kriterier för i vilka lägen som partiråd ska kunna sammankallas på kortare tid än en månad. I dag gäller att en kortare kallelsetid är möjlig i synnerliga fall, något som motionärerna vill ändra till ”yttersta undantagsfall”. Förslaget läggs mot bakgrund av att motionärerna är kritiska till att partirådet i mars 2021 sammankallades på tre veckors varsel. Partistyrelsen är överens med motionärerna om att partirådet normalt ska utlysas på minst en månads varsel. I vissa lägen måste dock ett partiråd kunna inkallas på kortare tid än så, för att kunna avgöra frågor där det av synnerlig vikt för partiet att nå ett ställningstagande. Stadgebestämmelsen om att partirådet ska pröva om det blivit stadgeenligt utlyst är den yttersta kontrollfunktionen, men det bör i sammanhanget understrykas att partiråden i januari 2019 och mars 2021 – de enda tillfällen då kallelsetiden varit kortare än en månad – utlystes efter noggranna sonderingar med partilandet och först efter att partistyrelsen hade försäkrat sig om att det fanns brett stöd i partiet för en kortare kallelsetid. Partistyrelsen anser inte att den av motionärerna föreslagna ändringen skulle tillföra något i sak, eftersom även motionärerna ser behov av att i undantagsfall tillåta kortare kallelsetid, och yrkar därför att **motion J129 avslås.**

I **motion J130** uppmärksammas stadgeregeln om beslutsfattande, och motionären föreslår en ordning som innebär att alla omröstningar ska vara offentliga och att det alltid ska protokollföras hur varje enskilt ombud har röstat. Frågan om beslutsfattandet tas även upp i **motion J131**, där det yrkas att lottning eller ordförandes utslagsröst endast ska användas vid extraordinära lägen och att stadgarnas huvudregel i stället ska vara att det krävs 75–90 procents majoritet för att få igenom ett beslut.

Enligt partiets stadgar sker alla omröstningar öppet, utom vid personval då sluten omröstning kan genomföras om någon begär det. Partistyrelsen anser att det är en klok ordning, med tanke på att omröstningar i personfrågor ofta kan vara mer känsliga. Vid ett normalt landsmöte sker hundratals omröstningar och partistyrelsen anser det inte försvarligt att övergå till en ordning där varje ombuds röst i alla omröstningar måste protokollföras. Partistyrelsen anser inte heller att det finns skäl att ändra bestämmelserna kring hur stor majoritet som ska krävas för ett beslut. **Med det ovan anförda bör motionerna J130 och J131 avslås.**

Frågan om ett tak för hur länge en person kan inneha ett politiskt uppdrag tas upp i **motion J132**, där det föreslås en utredning om att begränsa antalet perioder som liberala företrädare kan sitta på samma post. Motionären anser att detta skulle underlätta växling vid makten, spridning av erfarenhet och att fler liberalers kompetens kan tas tillvara.

Frågan om en så kallad rotationsprincip, alltså en regel om att ingen får sitta mer än ett visst antal år på ett och samma uppdrag, har varit föremål för debatt på ett antal landsmöten. Partistyrelsen anser det vara viktigt att slå fast att varje person har sitt förtroendeuppdrag till låns och måste vara beredd att lämna det vidare. Den som valts till ett uppdrag får det för en begränsad tid, och vid nästa årsmöte eller efter nästa val är det alltid medlemmarna som avgör om samma person ska få fortsatt förtroende eller om det är dags för någon annan. Detta synsätt behöver genomsyra den interna partikulturen, och i ett modernt ledarskap ingår att befästa detta synsätt. Detta ansvar åvilar partiets företrädare på alla nivåer.

Partistyrelsen ställer sig, nu liksom tidigare när dessa förslag har framförts, avvisande till att införa en stadgebestämmelse som hindrar medlemmarna från att rösta på vem de vill till interna förtroendeuppdrag eller politiska positioner. Däremot vill partistyrelsen understryka betydelsen av fortsatt arbete för att få fram fler kandidater till olika uppdrag. Det ska välkomnas om det finns konkurrens mellan flera dugliga kandidater om en och samma position.

Det är viktigt att uppmuntra fler liberaler att ställa upp till val och kandidera till förtroendeuppdrag. Även Liberalernas krav på sänkta spärrar i personvalssystemet skulle öka konkurrensen och därmed underlätta maktväxling på heltidsarvoderade poster. Något formellt förbud för medlemmarna att omvälja en person till ett visst uppdrag bör dock inte införas. **Motion J132** bör därmed avslås.

Flera motioner tar upp liberala nätverks ställning i förhållande till Liberalerna. **I motion J133 yrkande 1 samt J135 yrkande 1** föreslås att nätverket Liberala seniorer ska få en adjungerad representant i partistyrelsen. Motsvarande krav avseende nätverket Funktionella liberaler finns i **motion J136**, där det även yrkas att Funktionella liberaler ska ha rätt att adjungera företrädare till alla förbundsstyrelser samt till de större kommunernas kommunföreningsstyrelser. I **motion J133 yrkande 2**, liksom i det tidigare nämnda **J135 yrkande 1**, föreslås att nätverket Liberala seniorer ska få ett röstberättigat ombud vid partirådet (i det sistnämnda yrkandet tar förslaget även sikte på ombudsplats vid landsmötet). I **motion J134** yrkas att det görs en utredning för att ombilda Liberala seniorer från nätverk till förbund. I **motion J137 yrkande 1** yrkas att det fristående nätverket Funktionella liberaler görs till ett av partiets egna nätverk. Slutligen yrkas i **motion J135 yrkande 2** att partiet bör göra en förutsättningslös utredning av sin inre substruktur i form av s.k. sidoorganisationer och lobbygrupper, och ett liknande yrkande läggs i **motion J137 yrkande 2** där det föreslås att partistyrelsen skyndsamt utarbetar tydliga riktlinjer för nätverken samt beslutar om vilket ansvar partistyrelsen har för dess ledningar och vem som innefattas i sådana nätverk.

Även om de konkreta yrkandena går åt olika håll har motionerna det gemensamt att de uttrycker att de liberala nätverken har en verksamhet som är viktig och värdefull för Liberalerna. Partistyrelsen vill helhjärtat instämma i detta. Partistyrelsen vill i detta sammanhang ge sin övergripande syn på partiets funktionssätt och relationen till närstående föreningar och nätverk.

Liberalerna är en medlemsstyrd demokratisk organisation där beslutsfattandet bygger på individuellt medlemskap. Det är medlemmarnas röst som avgör vilka som ska ha förtroendeuppdrag på olika nivåer, antingen indirekt eller direkt, och det är även medlemmarna som indirekt eller direkt avgör vilken politik som partiet ska föra. Ända sedan det liberala partiet bildades 1934 har partiet haft formellt etablerade relationer till sitt kvinnoförbund och sitt ungdomsförbund. I partiets regi finns nationella nätverk vars ordförande

utses av partistyrelsen. Därtill finns ett stort antal fristående föreningar och nätverk kring Liberalerna, vilka alla bidrar till att samla liberaler med intresse för olika sakfrågor.

Liberalernas relation till samverkande organisationer samt övriga liberala föreningar och nätverk behandlades utförligt vid landsmötet 2011, och partistyrelsen uttalade i det sammanhanget ett antal principer. Sedan det liberala partiet bildades 1934 har ungdomsförbundet och kvinnoförbundet haft status som samverkande organisationer med rätt till adjungerad plats i partistyrelsen och förbundsstyrelser samt ombudsplatser på landsmöte, partiråd och förbundsmöte. Vid landsmötet 2011 uttalade partistyrelsen att denna status också framöver bör förbehållas Liberala Ungdomsförbundet och Liberala kvinnor, som har en särställning i kraft av bland annat att de är separata organisationer med egna stadgar, högt medlemsantal, organisatorisk stabilitet och nationell täckning över hela Sverige. Landsmötet stod bakom den bedömningen.

Partistyrelsen instämmer i vad som framförs i motionerna om seniorfrågornas respektive funktionshinderfrågornas betydelse för liberal politik. Både Liberala seniorer och Funktionella liberaler fyller även en viktig funktion vad gäller att samla liberaler med särskilt intresse för dessa frågor. Motsvarande gäller HBT-liberaler, Kristna liberaler, Gröna liberaler, Liberala företagare och Liberala lärare, för att nämna några andra föreningar och nätverk som finns i och kring Liberalerna. Om en av de fristående föreningarna och ett av nätverken ges rätt att utse egna ombud och ha egna adjungerade platser i partistyrelsen kommer frågan att uppkomma varför inte samma rätt ska ges övriga föreningar och nätverk som bildats. Det leder i sin tur till frågan varför nätverk och föreningar ska ges garanterad representation i exempelvis partistyrelsen när detta inte är fallet för partiets egna förbund. Den viktigaste funktionen partistyrelsen, landsmötet, partirådet och förbundsstyrelsen har är att representera partiets medlemmar.

Vad avser frågan om att göra Funktionella liberaler till ett nätverk inom partiet vill partistyrelsen nämna att detta enligt partistadgarna prövas av partistyrelsen och inte av landsmötet. Vad avser motionsyrkandet om att partiet ska göra en översyn av de interna strukturerna i förhållande till föreningar och nätverk vill partistyrelsen erinra om att detta skedde inför antagandet av nya partistadgar 2017. I dagens partistadgar tydliggörs partistyrelsens ansvar för att fastställa vilka nationella nätverk som ska finnas i partiets regi och även utse deras ordförande. Inför framtagandet av detta stadgeförslag antog även partiledningen principer för samverkan med liberala nätverk och föreningar runt Liberalerna. Partistyrelsen vill sammanfattningsvis än en gång understryka att fristående liberala föreningar och nätverk fyller en viktig roll, såväl för sakfrågorna som för medlemsrekryteringen och för att stimulera debatten i olika frågor. Partistyrelsen anser att dessa intressen tillvaratas väl inom ramen för dagens strukturer och anser därför att **motionerna J133–J137 anses besvarade.**

Avslutningsvis finns två motioner som är kritiska till det namnbyte till Liberalerna som skedde 2015. I **motion J138** föreslås att partiet förbereder en återgång till det tidigare partinamnet Folkpartiet Liberalerna (**yrkande 1**) och att valsedlarna även i 2022 års val tydliggör att Liberalerna är samma parti som tidigare hette Folkpartiet (**yrkande 2**). I **motion J139** förespråkas i stället ett namnbyte till Socialliberalerna och ett framtagande av ett socialliberalt program.

Partistyrelsen konstaterar att partinamnet har varit föremål för debatt under många decennier. När Folkpartiet år 1990 kompletterade partinamnet till Folkpartiet Liberalerna var det för att tydliggöra partiets grundläggande värderingar. Tjugofem år senare fullföljdes namnbytet genom att landsmötet 2015 i mycket stor enighet beslutade att partiets namn ska vara Liberalerna.

Partibeteckningen är viktig för våra möjligheter att förklara vårt partis unika uppdrag. De bästa långsiktiga möjligheterna ges genom ett partinamn som i sig är en tydlig varudeklaration. Partistyrelsen anser att de argument som låg bakom namnbytet 2015 fortfarande har full bärkraft. Det parti som har till uppgift att vara bärare av de liberala idéerna ska kalla sig Liberalerna. Valsedlarnas närmare utformning bör avgöras i sedvanlig ordning och inte låsas genom landsmötesbeslut. **Motionerna J138 yrkande 1 och J139 bör därför avslås och motion J138 yrkande 2 anses besvarat.**

Förslag till landsmötesbeslut

1. att motion J101 anses besvarad
2. att motion J102 anses besvarad
3. att motion J103 avslås
4. att motion J104 avslås
5. att motion J105 anses besvarad
6. att motion J106 anses besvarad
7. att motion J107 anses besvarad
8. att motion J108 anses besvarad
9. att motion J109 anses besvarad
10. att motion J110 anses besvarad
11. att motion J111 anses besvarad
12. att motion J112 avslås
13. att motion J113 anses besvarad
14. att motion J114 anses besvarad
15. att motion J115 anses besvarad
16. att motion J116 anses besvarad
17. att motion J117 anses besvarad
18. att motion J118 anses besvarad
19. att motion J119 anses besvarad
20. att motion J120 avslås
21. att motion J121 bifalls
22. att motion J122 avslås
23. att motion J123 avslås
24. att motion J124 avslås
25. att motion J125 anses besvarad
26. att motion J126 anses besvarad
27. att motion J127 avslås
28. att motion J128 avslås
29. att motion J129 avslås
30. att motion J130 avslås
31. att motion J131 avslås
32. att motion J132 avslås
33. att motion J133 anses besvarad
34. att motion J134 anses besvarad
35. att motion J135 anses besvarad
36. att motion J136 anses besvarad
37. att motion J137 anses besvarad
38. att motion J138 yrkande 1 avslås
39. att motion J139 avslås
40. att motion J138 yrkande 2 anses besvarat

Reservation nr 1

Joar Forsell och Jan Jönsson reserverar sig till förmån för att motion J109 bifalls.

Motivering: ”Sexuella trakasserier, övergrepp och mobbning är tack och lov sällsynta inom Liberalernas verksamhet, men har likväl inträffat och kommer även framöver inträffa. Vi menar i likhet med Liberala Kvinnor att föreningar och förbund vore hjälpta av att dessa aspekter förtydligas.”

Särskilt yttrande nr 1

Monica Wahlström, Liberala Kvinnor, anmäler särskilt yttrande med anledning av motion J109:

”För Liberala kvinnor är det väsentligt att synliggöra utsatthet och särskilt sådan som oftast riktas mot kvinnor. Liberalernas etiskas riktlinjer uttalar inte något avseende nolltolerans mot sexuella trakasserier, mobbning och andra former av kränkande särbehandling (i enlighet med diskrimineringslagens grunder). Det ska vara underförstått att detta inte är acceptabelt menar PS, samtidigt som det finns detaljerade skrivningar om andra etiska tvivelaktiga beteenden. Antalet kvinnor som hoppar av politiken ökar, och för att särskilt värna kvinnor som ger sig in i politiken bör motion J109 bifallas.”